

Nagy Imre

Însemnări de la Snagov

Corespondență, rapoarte, convorbiri

Nagy Imre (născut pe 7 iunie 1896, în Ungaria) a intrat în partidul bolșevic, ulterior transformat în P.C.U.S., devenind și cetățean sovietic, după ce în primul război mondial fusese luat prizonier de armata țaristă. În anii regimului horthyst, a contribuit la organizarea partidului comunist clandestin din Ungaria. A fost prim-ministru în timpul liderului comunist Rákosi Mátyás, calitate în care a promovat măsuri reformiste, fiind silit să demisioneze și exclus din partidul comunist în 1955. În 23 octombrie 1956, demonstrațiile studenților din centrul Budapestei au determinat întrunirea de urgență a Comitetului Central, care l-a desemnat pe Nagy în aceeași funcție de prim-ministru. Acesta a abolit sistemul monopartit și a retras Ungaria din Pactul de la Varșovia, declarând neutralitatea țării sale. După ce sovieticii au invadat Budapesta în 4 noiembrie 1956, Nagy s-a refugiat la Ambasada Iugoslavă. Deși a obținut promisiunea de liberă trecere, a fost arestat de autoritățile sovietice cu acordul celor maghiare imediat ce a părăsit Ambasada. Ulterior, Nagy și cei din grupul său au fost deportați și ținuti prizonieri în România. Nagy Imre a fost judecat în secret și executat pe 16 iunie 1958, la vârsta de 62 de ani.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37, P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NAGY IMRE

Însemnări de la Snagov : corespondență, rapoarte, convorbiri / Nagy Imre ; ed. îngrijită, selecție doc., note și studiu introd. de : Ileana Ioanid. — Iași : Polirom, 2004

ISBN: 973-681-818-7

I. Ioanid, Ileana (trad. ; pref.)

94(439)"19"

94(439)"1956.10"

821.511.141-6=135.1

Printed in ROMANIA

Nagy Imre

Însemnări de la Snagov

Corespondență, rapoarte, convorbiri

Ediție îngrijită, selecție documente,
note și studiu introductiv de Ileana Ioanid

Nota redactorului : Cuvintele sau pasajele ilizibile din textul *Însemnărilor de la Snagov* ale lui Nagy Imre, precum și întreruperile existente într-o serie de documente sînt marcate prin puncte de suspensie între paranteze drepte. Totuși, în cazul „ascultărilor”, întreruperile din textele documentelor au fost redactate prin puncte de suspensie simple, pentru a se păstra cursivitatea dialogurilor. Semnul întrebării între paranteze drepte indică acele nume proprii care nu au putut fi identificate cu precizie. Greșelile minore, care nu ridică probleme de identificare, în ortografierea numelor proprii au fost îndreptate tacit. Notele de subsol care nu aparțin îngrijitorului de ediție sînt ale celor care au tradus pentru Securitate documentele din limba maghiară și li s-a adăugat mențiunea : n.t.

Cuprins

<i>Studiu introductiv</i> (Ileana Ioanid)	9
---	---

I

NAGY IMRE : ÎNSEMĂNĂRI DE LA SNAGOV

I.1. Rolul celor două concepții în evoluția și analiza evenimentelor din Ungaria	75
I.2. Ce s-a întâmplat cu partidul comunist maghiar?	122
A. <i>Degenerescenta democrației populare din Ungaria</i> <i>de la începutul transformărilor</i>	132
B. <i>Révai a fost eliminat din B.P.</i>	136
C. <i>Noua „concepție” în aprecierea evenimentelor din Ungaria</i>	143
D. <i>„Ne-am născut unguri” (în legătură cu articolul lui Dobozsy Imre)</i>	153
E. <i>Răspunsul redacției Pravda</i>	164

II

NAGY IMRE : SCRISORI DE LA SNAGOV

II.1. Scrisori către unguri	175
A. <i>Scrisoarea din 21 decembrie 1956</i>	175
B. <i>Scrisoarea din 11 ianuarie 1957</i>	178
C. <i>Scrisoarea din 26 ianuarie 1957</i>	180
D. <i>Scrisoarea din 22 februarie 1957</i>	185
II.2. Scrisori către polonezi	192
A. <i>Către Wladislaw Gomulka, 21 decembrie 1956</i>	192
B. <i>Către Wladislaw Gomulka, 10 ianuarie 1957</i>	194
II.3. Scrisori către italieni	197
A. <i>Către Palmiro Togliatti, 21 ianuarie 1957</i>	197
II.4. Scrisori către iugoslavi	199
A. <i>Către Tito, 16 noiembrie 1956</i>	199
B. <i>Către Tito (personal), 12 ianuarie 1957</i>	200
C. <i>Către Tito (personal), 20 ianuarie 1957</i>	202
D. <i>Schimb de telegrame între Rankovici și Nagy, 9-10 noiembrie 1956</i>	205

II.5. Scrisori către români	206
A. <i>Către Chivu Stoica, 23 decembrie 1956</i>	206
B. <i>Către Gheorghe Gheorghiu-Dej, 12 ianuarie 1957</i>	208
C. <i>Către Walter Roman, 9 februarie 1957</i>	209
D. <i>Către Gheorghe Gheorghiu-Dej, 19 martie 1957</i>	212
E. <i>Către Aurel Mălnășanu, 19 martie 1957</i>	215
II.6. Corespondență particulară	217
A. <i>Scrisoarea trimisă de soții Nagy ginerelui lor</i>	217
B. <i>Scrisoarea trimisă de Nagy unui coleg de facultate</i>	219
C. <i>Scrisoarea trimisă de Nagy mamei sale</i>	219

ANEXE

Anexa I. Nagy Imre : discuții, rapoarte, filaje	227
I.1. Lista oamenilor politici deportați la Snagov	227
I.2. Schimbul de scrisori între Ungaria și România în legătură cu Nagy Imre și grupul de la Snagov	228
A. <i>Scrisoarea lui Sebes către Mălnășanu</i>	228
B. <i>Scrisoarea lui Mălnășanu către Sebes</i>	229
C. <i>Cuvîntarea lui Kádár János la Budapesta în prezența delegației române</i>	230
I.3. Schimbul de scrisori între unguri și iugoslavi	234
A. <i>Scrisoarea lui Edvard Kardelj către guvernul revoluționar muncitoresc-țăranesc al R.P.U.</i>	234
B. <i>Nota guvernului Kádár către tovarășul Edvard Kardelj</i>	237
C. <i>Nota de protest a ministrului R.P.F.I. în R.P.U.</i>	239
D. <i>Nota verbală a guvernului R.P.F.I. către guvernul R.P.U.</i>	240
E. <i>Notă în legătură cu declarația delegației iugoslave la O.N.U.</i>	242
I.4. Memorandumul asupra grupului Nagy Imre	242
I.5. Convorbiri	245
A. <i>Convorbirea cu N.</i>	245
B. <i>Convorbirea între Nagy Imre, Walter Roman și Nicolae Goldberger</i>	247
I.6. Rapoarte cu privire la soții Nagy	248
I.7. Postul D.2 (ascultări)	262
A. <i>Discuție cu Walter Roman</i>	262
I.8. Post special (ascultări)	270
A. <i>Întîlnire între Nagy și Kállay</i>	270
I.9. Postul V.3 (ascultări)	276
A. <i>Volumul 14 (15 ianuarie 1957 – 28 februarie 1957)</i>	276
B. <i>Volumul 15 (1 martie 1957 – 15 aprilie 1957)</i>	296
I.10. Comunicările ambasadorului iugoslav	306
I.11. Note în legătură cu poziția Comitetului Executiv refugiat la Ambasada Iugoslavă	308

Anexa II. Losonczy Géza	311
II.1. Caracterizare și note cu privire la Losonczy Géza și soția sa	311
II.2. Discuții cu Losonczy Géza	313
A. 26 noiembrie 1956	313
B. 5 decembrie 1956	315
C. 15 decembrie 1956	317
II.3. Scrisori către români	319
A. Către C.C. al P.M.R., 3 decembrie 1956	319
B. Către C.C. al P.M.R., 21 februarie 1957	320
II.4. Rezumat asupra materialelor fotocopyate	321
II.5. Note ale lui Losonczy Géza, cu adnotările lui Gheorghe Gheorghiu-Dej	329
II.6. Alte note	331
II.7. Cronologie	340
II.8. Postul V.2 (ascultări)	346
Anexa III. Donáth Ferenc	361
III.1. Caracterizare	361
III.2. Discuții cu Donáth	361
A. 6 decembrie 1956	361
B. 10 decembrie 1956	362
C. 13 decembrie 1956	363
III.3. Sinteza a discuțiilor	363
III.4. Stenograma după notele lui Donáth Ferenc despre participarea sa la evenimentele din Ungaria	365
III.5. Pe marginea unei hotărâri	378
III.6. Postul X (ascultări)	381
III.7. Postul V.8 (ascultări)	384
Anexa IV. Lukács György	391
IV.I. Memorandumul cu privire la Lukács György	391
IV.2. Scrisori	392
A. Către Biroul Politic al P.M.R.	392
B. Către Kállay	393
C. Către Kádár	393
IV.3. Note despre convorbirile cu Lukács György	394
A. 26 noiembrie 1956	394
B. 28 noiembrie 1956	397
C. 1 decembrie 1956	400
D. 2 decembrie 1956	403
E. 5 decembrie 1956	404
IV.4. Discuții cu Lukács György	406
IV.5. „Suedeza” (ascultări)	408

Anexa V. Unele documente privind „grupul mare” – oameni politici maghiari deportați la Snagov	447
V.1. Scrisori colective către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român	447
A. 25 ianuarie 1957	447
B. 31 ianuarie 1957	448
C. 14 martie 1957	450
V.2. Rapoarte privind discuțiile colective cu membri ai grupului Nagy	451
A. Discuția din 29 noiembrie 1956	451
B. Discuția din 6 decembrie 1956	453
C. Discuția din 9 decembrie 1956	454
Anexa VI. Documente din Arhiva Națională a României	455
VI.1. Protocoale ale ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R. privind evenimentele din Ungaria și măsurile adoptate de România	455
A. Protocol nr. 54, 24 octombrie 1956	455
B. Protocol nr. 55, 26 octombrie 1956	458
C. Protocol nr. 58, 30 octombrie 1956	460
D. Protocol nr. 59, 31 octombrie 1956	462
VI.2. Stenograme ale ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R.	463
A. Stenograma ședinței din 2 noiembrie 1956 privind evenimentele din Ungaria	463
B. Stenograma ședinței din 1 decembrie 1956 privind situația grupului Nagy	471

Studiu introductiv

„Străbați cu amăgirile eternul – cer
visînd –, jos înmulțești infernul.”

Giordano Bruno

„Cînd totul se prăbușește doar cuvintele strălucesc.”

Günther Grass

1. O mărturisire

Părerile exprimate în introducerea volumului se întemeiază în primul rînd pe *Însemnările de la Snagov* ale lui Nagy Imre cu privire la evenimentele din Ungaria anului 1956, dar și pe discuțiile acestuia cu autoritățile române și maghiare și scrisorile către Gheorghiu-Dej, Kádár, către conducătorii celorlalte partide comuniste sau pe discuțiile care au avut loc între ceilalți exilați la Snagov, cum ar fi Losonczy, Donáth, Lukács și alții.

Am avut mari rețineri în privința publicării acestui volum de documente, nu numai pentru că nu sînt istoric și nici arhivar, ci și din cauză că nu am predispoziții, ca să nu spun talent, pentru asemenea abordări... Însă, în acești ani de cercetări, „am trăit” mai mult la Snagov ; Snagovul exilaților s-a mutat în mintea, în sufletul meu. Și toate acestea în timp ce istoria contemporană este făcută pe mai departe din evenimente „masive și monstruoase”, care se încîlcesc și creează cele mai mari confuzii. Care dezvoltă și agită mai degrabă pasiunile, fanatismele decît judecata și rațiunea.

Am avut rețineri pentru că sînt contemporană cu aceste evenimente, cu imensa lor rezonanță și repercusiunile lor istorice. Mai mult, mă simt implicată, în măsura în care poate fi implicat un singur om – care înțelege cîte ceva, dar niciodată destul.

În general, anii, deceniile „socialismului real” așteaptă cercetări, studii, monografii în cele mai diverse domenii – de la istorie la sociologie și economie, de la politologie la psihologie socială și morală. Ungaria-1956 este un asemenea fragment de zece-douăsprezece zile, cu antecedente și consecințe dintre cele mai tragice, o istorie tumultuoasă, adevărată viltoare, din care nu-i defel ușor să extragi semnificații. Oricum, acele zile au zguduit lumea socialismului și nu numai. Zile care, din pricina reacțiilor politice iraționale, a orbirii conjuncturale, dar și de lungă durată, au însemnat începutul sfîrșitului. Al „catastrofei”, așa cum, cu premoniție istorică, o numește Nagy.

Însemnările de la Snagov ale lui Nagy Imre, copiate cu sîrg de Securitatea română pentru uzul oficialităților, nu au fost publicate pînă acum în întregime niciodată și nicăieri. Prin urmare, trebuie să răspund aici la două întrebări: mai întîi, *de ce se publică aceste documente, cu implicații în primul rînd maghiare, în România ?*; apoi, *care au fost motivațiile mele pentru a face acest gest ?*

Aceste întrebări se impun cu atît mai mult cu cît textele în cauză ridică multe probleme, unele foarte delicate, în legătură cu trecutul, dar și cu prezentul istoric. Probleme care azi îi pun în încurcătură pe mulți istorici sau politologi.

Revoluția din 1956 ține de acum de istorie. Între timp, se joacă o altă piesă, într-un alt decor istoric – de aici și impresia (superficială) că problemele de atunci nu ne mai privesc. Nu mai sînt problemele noastre, deși le-am moștenit pe toate...

De ce România azi ? Pe scurt, pentru că, înainte de toate, avem o datorie politică și morală de plătit. În primul rînd față de noi înșine. Dar și față de lume. Este vorba de a explica rolul României în acele evenimente. Mai ales că, pentru generațiile tinere și pentru acelea care vor veni, evenimentele respective au rămas o pagină albă. Mai exact, trebuie cunoscut rolul României, al autorităților române de atunci, în evenimentele din 1956. În „decapitarea” revoluției maghiare. Este necesar să se știe ce a însemnat Snagovul. Misteriosul Snagov. Altfel, un loc plăcut de agrement. Atunci însă un loc de exil, de hărțuire, de presiune politică. De fapt, de detenție.

Mai mult, anul 1956 este un moment crucial, despărțitor de ape în istoria României contemporane. Pentru că atitudinea de eludare a problemelor politice puse de Congresul al XX-lea al P.C.U.S. se împletește organic cu contribuția substanțială a conducerii de partid și de stat din România acelei epoci la înfrîngerea revoluției din Ungaria. Contribuție plină de sîrg și chiar de exces de zel, demne de cauze mai bune.

Acest moment politic a determinat întreaga orientare a politicii viitoare a României, care nu avea să facă încercări cît de cît serioase în privința destalinizării. Mai exact, în direcția democratizării sistemului politic. În acest sens, atitudinea României față de evenimentele din Ungaria reprezintă momentul-cheie al opțiunilor sale pentru viitor. Nelăsînd nici o umbră de îndoială asupra orizonturilor politice ale României.

Trebuie spus de la început că, în ciuda unor gesturi politice care mimau democratizarea, deschiderea, cum ar fi lupta pentru independență (desovietizare), slăbirea cenzurii, solitudinea față de minorități etc. – gesturi care, trebuie să recunoaștem, au părut a avea efecte notabile pe moment –, autoritățile nu au făcut altceva decît să pregătească din umbră terenul pentru un „socialism național” în care se vor anihila grosolan pînă și notele elementare de socialism de orice fel – în schimb, dimensiunea națională va ajunge la desfigurări naționaliste din ce în ce mai puternice. Este un moment istoric care a trasat fără echivoc drumul regimului totalitar din România.

De ce eu ? Sigur, întîmplarea, ca în toate cele și întotdeauna, a avut rolul ei și în această poveste. Dar impulsul prim își are originea în 1998, cînd am lucrat la Arhivele Statului, pentru „Institutul 1956” din Budapesta, cercetînd perioada 1956-1958 în România. Atunci am aflat ceea ce știam deja. *Știam, dar nu de acolo și nu așa.* Nu în mod nemijlocit, nu din documente care atingeau sferile cele mai înalte ale conducerii de partid și de stat. Aceste documente m-au tulburat profund prin concretețea lor, dar mai

ales prin inflexibilitate și cinism. Și, oricum, una este să știi că există moarte și cu totul altceva este să vezi un om murind.

Acest șoc m-a obligat să gîndesc mai departe la ceea ce, pentru mine, era de mult o imensă problemă nu numai de cunoaștere, ci și de conștiință. Chiar de existență. În acea perioadă am aflat și de existența „Documentelor Nagy Imre” în Arhivele S.R.I. Și, firește, mi-am spus că, dacă am făcut primul pas, trebuia să-l fac și pe al doilea.

Și l-am făcut. În primul rînd, pentru propria-mi lămurire. După accesul parțial la aceste documente, mi s-a permis în cele din urmă accesul la toate documentele Nagy, mai exact la cele 46 de volume. Atunci s-a născut ideea publicării unei părți a acestor documente – în primul rînd, a celor ce cuprindeau memoriile lui Nagy scrise la Snagov.

Ideea publicării s-a transformat treptat într-o nevoie imperioasă, personală – aceea de a mă confrunta cu mine înșămi ; cu vremurile ; cu acel an 1956, cînd, prea tînără încă, credeam în bătălia pentru socialism. Dar mai credeam că „sufletul”, baza socialismului trebuie să fie democrația. Care pentru mine nu constituia doar o problemă teoretică. Iar faptul că cerința esențială, concretă a evenimentelor din Ungaria era democrația îmi dăduse speranțe. Chiar dacă sensurile acelor evenimente – și cu atît mai puțin deznodămîntul lor – nu mi se păreau nici pe departe limpezi. Prin urmare, pot spune că am trăit revoluția din Ungaria. Pentru mine, ea a reprezentat începutul bătăliei pentru un socialism democratic.

Ce a urmat se știe. Cehoslovacia – 1968. Polonia anilor '80, cu acel preludiu din 1956 care a servit drept model Ungariei. Fenomenul Gorbaciov, debutînd în 1985... Toate parcă veneau ca niște noi încercări și, pînă la urmă, ca o confirmare a imposibilității de a reforma socialismul. Cîte încercări – atîtea morminte ale democrației. Și tot atîtea confirmări ale constatării lui Camus : „Totalitarismul nu este reformabil”. Această evidență culminează cu 1989 – căderea zidului Berlinului, urmată de dezmembrarea U.R.S.S.-ului și a întregului sistem socialist.

Repet, chiar dacă istoria acestor evenimente fulminante este în mare parte secretă, chiar dacă ele au fost „asistate” cu mare zel și știință din exterior, cauzele profunde, organice ale destrămării se găsesc în însăși structura sistemului. În urma acestei „căderi”, a dispărut sistemul mondial bipolar, o dată cu care ar fi trebuit să dispară atît antagonismele ce tensionează lumea, cît și maniheismele ce îmbolnăvesc mințile, sensibilitatea, cultura, chiar și existența noastră de fiecare zi.

O dureroasă, chiar tragică istorie, care s-a întins de fapt în întregul „scurt secol XX”, deci de la primul război mondial pînă în 1989... Un șir de catastrofe, dar și de revoluții în știință și tehnică.

Revenind la Nagy Imre, trebuie spus că la mijloc nu este doar soarta unui om. Este vorba despre istorie, despre istorii, despre timp și despre timpî. Cu siguranță, Nagy este o personalitate tragică, asemenea fragmentului de istorie pe care l-a reprezentat. Tragedia lui este astfel și tragedia unei lumi, a *acelei* lumi. În primul rînd, pentru că la mijloc sînt vieți, destine. Vieți scurte, trăite sub semnul catastrofei, încercate de prea multe nedreptăți și prea multe compromisuri...

Trebuie să adresez deosebite mulțumiri Serviciului Român de Informații, datorită căruia am putut avea acces la „Arhiva Nagy Imre”. Serviciu care, pînă la urmă, mi-a pus la dispoziție 46 dintre dosarele de care dispune. Mulțumesc deci specialiștilor, angajaților acestei instituții pentru promptitudinea și civilitatea dovedite.

Datorez de asemenea calde mulțumiri „Institutului 1956” din Budapesta, care mi-a pus la dispoziție bogatele sale documente. În mod special aduc mulțumirile mele cercetătorilor, personalului Institutului și, nu în ultimul rând, domnului director Rainer M. János, care, (și) prin excelența sa lucrare monografică în două volume *Nagy Imre. Biografie politică*, mi-a deschis drumul către Nagy Imre, omul politic.

Îi mulțumesc totodată directorului Institutului de Istorie Politică din Budapesta, Földes György, care, cu toată prietenia sa, mi-a pus la dispoziție documentele din arhiva și biblioteca Institutului. Nu pot uita nici bunăvoința și amabilitatea colaboratorilor săi, care au făcut mai mult decât intra în obligația lor.

Trebuie să spun câteva cuvinte despre o secție specială a „Institutului 1956” – „Oral History”. Aici poți lua cunoștință de relatările supraviețuitorilor evenimentelor din 1956, care rămân tot mai puțini. În ciuda pericolelor deformărilor subiective, a unor imprecizii sau chiar confuzii, în aceste istorii orale se simte, fără doar și poate, „aerul” acelor vremuri. Iar dintre cei care povestesc, unii au fost deportați chiar la Snagov. Toate mărturisirile își au valoarea lor, dar m-au impresionat în mod deosebit, prin profunzime și originalitate culturală și morală, mărturisirile lui Donáth László, care își amintește prea puțin detenția familiei sale la Snagov (atunci era un copil de doar doi ani), în schimb știe că rădăcinile lui – amare și totuși vii – sînt înfipte în acest loc. Îi exprim deci mulțumirile mele domnului Donáth László, nu numai pentru că întâlnirea cu domnia sa m-a îmbogățit, ci și pentru că m-a încurajat să recurg la eseu : „Începe să scrii ce vrei. Astăzi nu poți face altceva. Încearcă. Este singura modalitate de exprimare...”. Din pricina tumultului, a neclarităților, a contrariilor pînă la incompatibil, a tendinței de a reduce totul la nesemnificativ și conjunctural, înainte de această încurajare sarcina mi se păruse insurmontabilă. Iar sfatul lui Donáth László a însemnat o rază de lumină.

Toată gratitudinea mea, de asemenea, lui Gálfalvi Zsolt, pe care m-am bizuit în clipele mele cele mai grele.

Calde mulțumiri lui Cătălin Buciumeanu, care, pe lângă știința sa tehnică, atît de necesară, mi-a fost deseori un bun sfătuitor.

Dacă spun grațitudine, spun puțin cînd mă gîndesc la prietenoasa contribuție a Magdalenei Popescu Bedrosian, care cu toată știința ei a adus „lumină” în textul meu.

Le mulțumesc apoi fiicei mele, Eva Ioanid, prima cititoare a celor scrise de mine, care m-a încurajat în cele mai dificile momente, precum și fiului meu, Radu Ioanid, care, fără rețineri, m-a susținut pe tot parcursul acestui proiect.

Mai aduc mulțumiri prietenilor mei care m-au încurajat, dar și celor care m-au descurajat. Punîndu-mă, astfel, într-o stare de permanentă căutare.

În fine, dar nicidecum în ultimul rând, mulțumirile mele se îndreaptă către Academia de Științe din Ungaria (MTA-OM DOMUS HUNGARICA SCIENTIARUM ET ARTIUM), în special către domnul președinte profesor Berényi Dénes, către domnul secretar profesor Szarka László, precum și către doamna Varga Erika Éva, șefă de cabinet, fără de care cercetările mele din luna mai 2003 la Budapesta nu ar fi fost posibile.

2. O încercare de interpretare

Vedere de pe pod

Evenimentele din Ungaria lui 1956 – ca și destinul lui Nagy Imre – se desfășoară, așa putea spune, *dincoace* de bine și de rău. Iar în justificarea acestei afirmații pornesc din nou de la o constatare a lui Camus : „Dincolo de bine și de rău nu știm ce este bine și ce este rău”. Chiar și *dincoace*, adică pe terenul realității istorice, dar și al experienței generațiilor, vieților noastre, este foarte greu să separăm, să cernem lucrurile, mai ales dacă refuzăm maniheismul. Ca purism istoric, politic, cultural și moral, în care toate se definesc în opoziție clară, simplă, exclusivă. În care nuanțele, comunicarea atât de diversă și chiar contradictorie între evenimente, timpuri și oameni sînt imposibile.

Și totuși, de ce preferăm sau, oricum, tindem spre soluții maniheiste în cunoaștere, dar și în comportamentul nostru ? Cauzele sînt multiple și în continuă modificare.

Cert e că realitatea socială, evenimentele, viețile oamenilor în societăți din ce în ce mai complicate devin și ele din ce în ce mai complicate, mai interdependente. Dar, mai presus de toate, intervin în viețile noastre diverse interese, diverse grile strîmte de interpretare, care limitează sistematic orizontul abordărilor, al corelațiilor. Ciuntind, uneori pînă la desfigurare, realitatea. Deformînd pînă și întrebările care se impun. Ca și adevărul.

Va trebui să încercăm să ne mișcăm cît mai liber în abordarea evenimentelor din Ungaria. Mai exact, în încercarea de a scoate sensuri autentice, corespunzătoare ideilor-forță de dinainte și de după revoluție formulate de Nagy Imre. Reformulate, rememorate și în meditațiile sale de la Snagov. Pe care le-am denumit aici *Însemnări de la Snagov*. Ele au fost scrise în țara noastră imediat după curmarea bruscă a mișcării critice împotriva „socialismului real” din Ungaria. Memorii „fierbinți” – căci evenimentele nu se răciseră încă pentru Nagy Imre, iar el abia încerca să le decanteze. Să le clarifice cauzele, motivațiile.

La rîndul nostru, încercăm să-l înțelegem pe Nagy Imre. Să-i înțelegem ideile, întreaga concepție, fără a-i denatura intențiile. Să înțelegem motivul desprinderii sale de cursul unei mișcări din ce în ce mai înnămolite. Să-l înțelegem pe omul acesta care a făcut parte din mișcarea socialistă încă din fragedă tinerețe, devenind încă din 1945 un om politic de frunte în Ungaria, și să urmărim degenerescența sistemului dinăuntrul său. Dinspre vîrf.

A preciza locul pe care-l ocupă în istorie mișcarea critică numită „socialism real”, ce urmărea reforma radicală ca renaștere a socialismului pe temeiuri democratice consecutive, este astăzi o sarcină mult mai dificilă decît pare la prima vedere. La fel ca și sarcina de a preciza locul lui Nagy Imre în acest context tumultuos, a cărui reconfigurare istorică începe o dată cu 1989, cînd figura lui Nagy devine chiar un obiect de dispută politică din toate direcțiile. Puternic ideologizate. Cînd părerile sînt de cele mai multe ori arbitrate de interese meschine, conjuncturale. Atît dinspre dreapta conservatoare sau liberală, cît și dinspre așa-zisa stîngă, rigidizată, dogmatizată ; care se autocaracterizează ca „marxistă”, „revoluționară” și „socialistă” ; care a expropriat o mișcare la origini radical-critică, un segment al istoriei, al culturii moderne, expresia inclusiv a marilor tensiuni sociale care se acumulau ca parte organică a democrației moderne și printre ale

cărei figuri profunde și tragice în același timp îl putem aminti aici pe prietenul lui Erasmus, Thomas Morus, căruia, de altfel, i-a și fost dedicat vestitul *Elogiu al nebuniei*. Mișcare critică, deci, cu o lungă istorie. De sute de ani.

Evocarea acestei mișcări social-politice și, în cadrul ei, a ideilor lui Nagy Imre, a figurii sale istorice este cu atât mai complicată cu cât acele zile de octombrie 1956, până la urmă însingurate, trebuie reasezate și înțelese în contextul lor istoric. Ceea ce înseamnă respectarea coordonatelor istorice concrete în care s-au desfășurat evenimentele. Faptul că atunci existau două sisteme, cel socialist față în față cu cel capitalist. Că în sistemul socialist Uniunea Sovietică era în poziție de superputere care își exercita toate atributele sale, de la cele politice până la cele militare. Ca urmare, U.R.S.S. era un factor esențial în determinarea raportului de forțe pe plan mondial. Iar Războiul Rece reprezenta axa relațiilor internaționale care regla raporturile dintre cele două sisteme, dintre cele două superputeri. Trebuie să ținem cont de încrîncenările politice, ideologice care rezultau de aici. De pericolul unor războaie, chiar și mondiale. Care, în condițiile deținerii armelor atomice, puteau pune în pericol însăși umanitatea ca specie. Iar echilibrul forțelor, inclusiv al celor armate, reprezenta un fel de mers pe sîrmă.

Pe de altă parte, toți indicatorii socio-economici, precum și, mai ales, cei științifici consemnau ca tendință generală posibilitatea de „umanizare” a societăților, chiar dacă liniile directoare rămăneau pe făgașul istoriei tradiționale, al metodelor și mijloacelor ei. De unde starea de înverșunare generală, până la incompatibilitate istorică.

Această îngemănare de realități socio-politice și culturale este terenul pe care se desfășoară jocurile politice și care încorsetează părțile. Uneori, până la orbire. Până la fanatism. Impunînd o logică periculoasă cursului istoriei contemporane.

Spuneam la început că trebuie să ne ferim de abordarea maniheistă a evenimentelor politice, sociale și culturale, chiar dacă lumea la care ne referim este structural, în realitatea ei, dură, dihotomică. În consecință, și confruntările culturale ale vremii vor fi exclusiviste.

Abordarea noastră va încerca să țină seamă, dar și să depășească tocmai această boală a secolului XX, care a făcut din trecutul secol unul dintre cele mai iraționale, mai sînge-roase. Sigur, dacă reconstituirea unui episod politic cum au fost evenimentele din 1956, pe cât de intempestive, pe atât de importante, nu îmi stă în intenție, reconstituirea unei conștiințe raportate la acele evenimente și situații sociale este ușurată de înseși scrierile lui Nagy Imre, de dinainte și de după evenimentele din 23 octombrie 1956. Conținînd reflecțiile unui om politic de frunte, rezultatul evoluției activității sale politice, ca și al relației sale cu partidul din care făcea parte din tinerețe și al cărui activist a fost fără întrerupere.

Împreună cu grupul lui, Nagy a fost răpit de sovietici și adus în România. A trăit aici izolat de toți ceilalți, într-o vilă confortabilă, înconjurat de oameni de serviciu (toți, de la serviciile secrete). Într-un peisaj încîntător. Izolat în primul rînd de familia propriei sale fiice, de soțul acesteia, colaboratorul lui, și de cei doi nepoți. Nagy Imre era deci un deținut de „lux”, totuși deținut în sensul propriu al cuvîntului. Îi erau interzise atât deplasările, cât și comunicarea, indiferent cu cine, fiind supravegheat permanent de Securitatea și armata română.

De atunci au trecut aproape cincizeci de ani (Nagy a fost executat la 62 de ani, pe 16 iunie 1958, la Budapesta). Perioadă suficientă pentru ca uitarea să se instaleze confortabil. Ea poate coborî până și în sufletele celor care l-au cunoscut. Și poate încă și mai

periculoasă decît uitarea este tendința de minimalizare și deformare, după necesități, interese, situații politice noi, care ar putea duce la eliminarea unui fragment din istorie. Istorie ce, vrînd-nevrînd, a existat, în care au trăit oameni și au creat valori. Literare, științifice, politice, chiar și morale.

Nagy Imre era omul acelei lumi. De cele mai multe ori, doar demonizată. Sau ferită de o abordare critică absolut obligatorie. Ca urmare, figura lui, de acum istorică, va pendula între simpla glorificare, foarte interesată, ca formă păcătoasă a uitării, ca instrumentalizare fără relief istoric, și minimalizare, ca „reconsiderare” jenată a acelor evenimente.

Astăzi, scrierile lui Nagy ar trebui să aibă, în mod normal, un răsunet mai mare decît acum aproape cincizeci de ani. Pentru că el nu a fost doar primul care a revendicat un „socialism uman”, cu alte cuvinte un socialism autentic, consecvent democratic, ci a fost capabil și să prevadă, chiar obsesiv, că, dacă acesta nu se va realiza, va urma o catastrofă generală. Nu numai pentru socialismul maghiar, ci și pentru Uniunea Sovietică. Pentru tot sistemul socialist, pentru întreaga mișcare internațională de stînga. Pentru lumea întreagă.

Glasnost-ul lui Gorbaciov nu a fost decît un ecou tîrziu, dar extrem de important al semnalului din '56. Cu reverberații însă ce semănau mai degrabă a cîntec de lebedă. Reluarea aceluiași probleme la nivelul U.R.S.S.-ului, văzînd în ele niște boli de sistem și propunînd schimbări de esență și în relațiile internaționale, a fost o mișcare de anvergură care, de asemenea, a eșuat. Rolul istoric al lui Gorbaciov rămîne însă a fi stabilit în timp. Implozia țărilor socialiste din 1989, dezmembrarea spectaculoasă a Uniunii Sovietice ca într-o operetă au însemnat sfîrșitul unei ere care începuse cu primul război mondial, mai exact cu Revoluția din octombrie. Eră marcată esențial, structural, de criza economică globală de la sfîrșitul anilor '20; de instaurarea fascismului în Germania, în anii '30, pe cale „parlamentară”; de răspîndirea ideologiei și a politicii fasciste în Europa și Asia; de bîlbîilele politice față de ascensiunea brutală a fascismului aflat din partea țărilor capitaliste europene, cît și din partea U.R.S.S.; de strania alianță dintre puterile occidentale și U.R.S.S., care a fost, de fapt, efectul unor jocuri nereușite față de Germania hitleristă; în fine, de curajul vecin cu nebunia al lui Hitler, în incredibila sa încercare de a cuceri lumea. Și chiar de a extermina o bună parte a ei.

Sfîrșitul se cunoaște. Iar înțelegerea (de la Yalta, 4 – 11 februarie 1945) dintre marile puteri, care de acum puteau fi considerate victorioase, a dus la reîmpărțirea lumii. Atunci și așa s-a născut o lume fracturată. Cînd, alături de lumea capitalistă, a apărut sistemul mondial socialist. Printre țările implicate direct se aflau Ungaria și România.

Ca un ecou sinistru al celui de-al doilea război mondial, în august 1945 are loc atacul atomic american asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki. Motivațiile, oricare ar fi ele, nu pot părea decît minore față de catastrofa de atunci. Și, mai ales, față de cea care se anunța. Deocamdată să menționăm doar semnalul pentru *un alt fel de război* – Războiul Rece. Război care a marcat cea de-a doua jumătate a secolului. De această dată, purtat între învingătorii din al doilea război mondial.

Firesc ar fi fost ca acum, după dispariția Uniunii Sovietice și a statelor-satelit socialiste, cînd S.U.A. și aliații lor stăpînesc arena mondială fără rivali – sau cu rivali prea puțin capabili să le facă față –, politica și ideologia maniheiste să fie lăsate în urmă. Dintr-o dată însă, după promisiuni de mai mult echilibru, ne-am trezit într-o lume periculoasă. În condiții cu totul noi, ne vedem puși în fața aceleiași intoleranțe, în fața

unor fanatisme greu de înțeles pentru civilizația de tip occidental. Promisiunile de echilibru stabil, de depășire a istoriei au luat forma a patru teze : „sfârșitul ideologiilor”, echivalența „fascism = comunism”, „sfârșitul istoriei” și „războiul religiilor”.

Sfârșitul ideologiilor este o idee care nu face decât să curețe terenul în favoarea ideologiei neoliberale, sau chiar conservatoare, fără îndoială învingătoare. Astfel, este descurajată practic orice altă concepție, orice alternativă. Refuzul oricărei alte gândiri atacă însă chiar temeiurile democrației. Pericolul este cu atât mai mare cu cât o stîngă destabilizată în mod consecvent, la nivel mondial, face loc unor mișcări de extremă dreaptă, mișcărilor naționaliste, chiar „fascistoide”.

Dacă „socialismul real” a intrat, putem spune, într-o fundătură a istoriei, a concepe astăzi democrația atât pe teren național, cât și pe terenul relațiilor internaționale cu o singură ideologie guvernantă și a milita în acest sens înseamnă, practic, să-ți sapi singur groapa. Pînă la o nouă demonstrație a istoriei, mă limitez să semnez aici esența profund ideologizantă a acestei idei și practici politice cu orizont restrîns ce atinge grav nu numai esența democrației, ci și viitorul ei.

„*Comunism = fascism*” este o altă idee corupătoare, lansată și relansată. Care speculează degenerarea ideilor socialiste originare și a practicilor socialiste în favoarea, în ultimă instanță, a fascismului. Refuzînd orice demers istoric și analitic. Astfel, abordarea metodologică este simplă. Sînt luate în seamă doar anumite asemănări, indiscutabile, pe linia totalitarismului, iar deosebirile (esențiale) sînt eludate.

Se pune semnul egalității între aceste idei originare, cultura socialistă critică, de mare varietate, acumulată timp de mai multe sute de ani, și cultura caricaturală fascistă. Procedeau pe cît de la îndemînă în contextul actual, pe atât de falsificator. Punînd inclusiv ideile originare, sensurile socialismului sub umbrela compromițătoare a celor fasciste. Compromițînd astfel nu o practică ce s-a autocompromis, ci orice valoare a ideilor socialiste de importanță istorică, a oricărei mișcări de tip socialist. Astăzi, grav este că suferă democrația, fascismul cîștigînd teren (vezi ultimele alegeri din Franța, cele din România și ascensiunea dreptei extremiste sub variate forme etc.).

Sfârșitul istoriei nu este decât ideea complementară, care le rotunjește teleologic pe celelalte două. Idee care contrazice însăși istoricitatea societății, a umanității, negînd timpul istoric, cel al devenirii noastre, fără de care Europa nu ar fi Europa și astfel nu s-ar fi descoperit nici America și, mai ales, America nu ar fi cea de azi...

Ideea sfârșitului istoriei dă curs liber ideologizărilor monomaniace, înghețînd istoria, îngrădind imaginația istorică și, de asemenea, căutarea alternativelor, valorile. *Teoretizînd rigidizarea structurilor date*.

Un ultim element al aceleiași pachet ideologic este ideea *războiului sau „șocului civilizațiilor”*, concept de sorginte mai veche care tinde să pună semnul egalității între civilizație și religie, reducînd interesele, conflictele actuale în esență la ciocniri religioase. Nu că religia nu ar fi un factor definitoriu chiar și al culturilor moderne și contemporane, dar nici pe departe nu le epuizează.

„Războiul civilizațiilor” este o ideologie și o practică prin excelență simplistă și reducționistă și ca atare este maniheistă. Ceea ce, în condițiile unui raport de forțe brutal *asimetric* pe plan mondial, creează noi și noi probleme. Demonizarea unei însemnate părți a omenirii, împărțirea acesteia în *bloc* în bună și rea duc la opoziții artificiale și care produc noi probleme sociale și politice reale și grave.

În situația nou creată, după un Război Rece încrîncenat, acest „pachet ideologic” reprezintă un blocaj bine conceput ca efect imediat. Pentru că tinde să bareze drumul oricărui *spirit critic*. Intimidînd orice inițiativă de acest fel. Netezînd, de fapt, calea unui conservatorism nedeclarat. Refuzînd critica și sensibilitatea istorică, refuzul însuși afectează societatea în întregul ei. Afectează timpul, timpii sociali, prezentul și viitorul, dînd frîu liber fenomenelor deloc democratice, cum ar fi intoleranța, furia, fanatismul social și individual, care se pot întoarce împotriva noastră cu forța bumerangului.

Aceasta, de fapt, favorizează o formă originală, nouă, prelungită a Războiului Rece. De această dată, fără adversari. Cel puțin pe măsură...

Am făcut excursul de mai sus, și nu va fi singurul, deoarece simt că, pe un asemenea teren, abordarea evenimentelor din anii trecuți, inclusiv a celor din Ungaria-1956, ar putea părea o „sfințită inutilitate”. În aceste condiții, mai mult interes poate trezi un trup îmbălsămat acum mii de ani decît o personalitate istorică precum Nagy Imre. Pe deasupra, un demers precum cel făcut în lucrarea de față prezintă riscuri suplimentare – acela de a-l expune pe Nagy Imre derizoriului, poate chiar injuriilor, sau acela ca tema să fie, din nou, exploatată ideologic.

Desigur, pentru a elimina aceste riscuri, este necesar un sistem de referință în care evenimentele istorice să se integreze în așa fel încît figura lui Nagy Imre să nu-și piardă dimensiunea istorică. O lume în care umanismul lui consecvent, care tindea spre universalitate, să-și găsească locul cuvenit.

Au existat acel timp, octombrie 1956, acea țară, Ungaria, acel om, Nagy Imre, și acel grup din jurul lui care, deloc întîmplător, au ajuns în fruntea evenimentelor, lansînd o provocare istoriei în țara lor. Provocînd mințile și sensibilitatea istorică. A intervenit însă „realismul istoric”, căruia Musil i-a dat numele de „realism cinic” – o alianță, ca expresie a spaimei politice, atît din afara, cît și dinăuntrul Ungariei, ajungîndu-se la un consens general ciudat, care a permis curmarea brutală a acelor evenimente, a vieții lui Nagy Imre și nu numai a lui.

Cîte nume nu li s-au dat acestor evenimente : revoltă, răscoală, puci, revoluție și, mai ales, contrarevoluție. Cîte sensuri nu li s-au atribuit acestor termeni, sensuri deloc dezinteresate. Este mai bine să evităm războiul termenilor și al definițiilor, nu pentru a ne eschiva, ci pentru a-l lăsa să vorbească pe Nagy, cel din amintirile sale prea proaspete, scrise în România, la Snagov, în cea mai chinuitoare izolare, fără informații sau, oricum, cu informații minimale, fără vreun schimb de păreri cu tovarășii lui sau cu alții, excepție făcînd discuțiile cu cîte un demnitar din Ungaria sau cu trimișii P.M.R.-ului și, eventual, cu cei de la Securitate.

Nagy vorbește despre evenimentele din octombrie și despre desfășurarea acestora, dîndu-le un sens clar, precis, fie că are în vedere revoluția sau precipitațiile contrarevoluționare, fie cauzele acestora. Pentru el, revoluția înseamnă, într-un fel, reluarea după 1945 a evenimentelor revoluționare. În condiții noi. Reașezarea lor pe temeuri democratice, de la economie, cadru juridic, politic, pînă la problemele morale. Punînd în centrul activității politice de partid și de stat viața oamenilor. Semnificațiile socialismului pentru întreaga societate.

Pe cît de convins este de adevărul lui, pe atît de deschis se arată față de reluarea discuțiilor, reevaluarea evenimentelor. Este un om lucid, dar trist, pregătît pentru orice,

dar, mai presus de toate, pregătit să apere acele evenimente încă în curs de desfăşurare. Mai exact, acele valori pentru care se bătuseră mulţimile.

Nagy nu este un purist, nu crede în omogenitatea acestei mişcări, în absenţa tendinţelor de restaurare. Dar, pentru el, filonul contrarevoluţionar nu reprezentase sensul major sau esenţa acestor fulminante evenimente, ci doar derapaje şi denaturări. Simple efecte ale lipsei de înţelepciune politică, ale erorilor strigătoare la cer din partea conducerii de partid şi de stat, ale bîlbîielilor sovieticilor, dar, în primul rînd, ale conducerii maghiare, şi aceasta în condiţiile în care ritmul, avalanşa evenimentelor fuseseră ameţitoare.

Cum spuneam, Nagy Imre era pregătit pentru tot ce este mai rău, dar nu îşi pierduse speranţa. Pe ultima pagină a *Însemnărilor* sale, parcă obosit, chiar abătut, crede că a venit timpul să se oprească. Lăsînd aprecierile pe seama viitorului. Pe seama unor vremuri mai calme, mai echilibrate ? Şi aceasta după ce făcuse aprecieri tranşante, fiind de o remarcabilă siguranţă de sine pe tot parcursul scrierilor sale. Chiar şi atunci cînd unii, din grupul lui, începuseră să ezite sau să devină tot mai „realişti”.

Se instalează o oboseală, un fel de tristeţe, pe ultima pagină a *Însemnărilor*, după ce fuseseră enunţate acele caracterizări ale stalinismului ca teorie şi practică dictatorial-totalitară, ca activitate în esenţă antimarxistă şi contrarevoluţionară, după ce evenimentele fuseseră analizate cu o luciditate scăpărătoare nu numai din punctul de vedere al prezentului istoric, ci şi al viitorului. Fără să depună armele, Nagy se simte invadat de îndoială, într-un moment de restrînte copleşitor, cînd lasă judecata pe seama timpului viitor, de care el nu va mai avea parte. „Sînt prea supărat, jignit.” Şi, mai departe : „*Qui vivra verba*”.

Aşa este, numai că el nu a mai dispus de acest timp al revizuirilor, al reconfruntărilor. Nu se îndoia nici o secundă în privinţa necesităţii reformei radicale, deci revoluţionare a socialismului. Poate se îndoia de posibilitatea acesteia.

Pentru a-l înţelege, trebuie să devii contemporan cu el, cu evenimentele de atunci, să fii martorul şi supravieţuitorul acelor vremuri. Măcar imaginar. Nu poţi să nu înaintezi pe firul timpului pînă în prezent, care este cel mai înalt punct de observaţie, pentru că ne oferă o retrospectivă de o jumătate de secol. O viaţă de om.

Nu se poate ca subiectivitatea să nu tulbure această întîlnire, această coabitare cu spiritul lui Nagy Imre. Acest du-te-vino în timp, propria-ţi devenire şi circumscriere, mai exact, delimitare de trecut, dar şi de prezent. Să încerci să te smulgi din mlaştina confuziilor şi, mai presus de toate, gîndindu-te la trecut, să încerci să înţelegi prezentul. Viitorul e încă prea înecoşat.

Nu de puţine ori, mai ales în ultima vreme, am auzit concluzia tragică rostită aşa, mai spre sfîrşitul vieţii : „Am luptat de partea cea proastă” ! Mai cu seamă cînd este vorba de stînga comunistă. Întrebările pe care mi le pun astăzi sînt : Care a fost în acest secol XX partea bună a baricadei ? Ce înseamnă să lupţi de partea cea bună ? Care au fost opţiunile oferite de istorie ? Care au fost sensurile, valorile politice şi de care parte erau ele pure ori limpezi ? Simpla retrospectivă, adică subsumarea acestui prezent trecutului, judecăţile simpliste, unilaterale şi, mai ales, refacerea istoriei după interesele şi matricea prezentului nu numai că deformează realităţile de atunci, dar secretă doar ură şi fanatism, transferînd atenţia în mod artificial de la prezent şi scandalurile lui în trecut. Iar cei rămaşi la clişeele spiritului sclerosat, refuzînd critica trecutului, dezvoltă doar nostalgii rele, care îi scot din timpul prezent şi din problemele reale. Şi astfel scandalul istoriei nu se încheie niciodată...

Singura salvare este să fii un observator care acceptă ceea ce s-a consumat, pentru că realitatea cu datele ei, oricât de complicată, rămîne implacabilă. Să încerci să o înțelegi și, în același timp, să intri în miezul contradicțiilor și limitelor care te asaltează. Să încerci să nu te lași momit de proastele ideologii, oricare ar fi ele și oricât de promițătoare s-ar arăta.

Observatorul de azi a trăit evenimentele trecutului cu sufletul la gură, mai ales atunci cînd era vorba de valorile democratice, de viețile oamenilor, și a pariat pentru ele. Dar a trăit și confuz, mai ales atunci cînd soluțiile nu se întrevedeau. Cînd o altă cale, a treia, rămînea o himeră, ca și astăzi, de altfel. Și totuși, bătaia trebuia reluată. Iar Nagy Imre a reluat-o.

De ce să redeschidem astăzi aceste dosare, această istorie? Poate pentru ca să înțelegem acele evenimente mai bine decît le-am înțeles atunci. Sigur, cu prețul unor uriașe pierderi sociale, umane, culturale. Învățînd cîte ceva, dacă din istorie se poate învăța ceva. După cel de-al doilea război mondial, un general a spus: „Cine nu e confuz în aceste vremuri nu înțelege nimic din istorie”. Este paradoxul în care înotăm și azi. Evident, nu pentru că asta vrem, nu e vorba despre o confuzie artificial cultivată, ci despre recunoașterea faptului ca istoria este încețoșată, îngemănînd imprevizibil interese diverse, care au totuși un numitor comun: forța, puterea, dominația. Inteligența rămîne continuu în urma practicii politice. Sîntem forțați mereu de împrejurări, de conjuncturi, de limitele omului singur.

Oricum, de multe ori chiar și paradoxurile luminează unele stări de lucruri. Probabil nu întîmplător, omul politic Nagy Imre a făcut cea mai consecventă critică a stalinismului, tocmai din interiorul sistemului comunist. Trecînd de la planul ideilor politice la critica practică propriu-zisă, care a ajuns fără voia lui la forma armată... Performanța lui istorică a fost nu numai că a îndrăznit să fie consecvent în critica lui, ci și că și-a asumat această consecvență pînă la capăt. Ceea ce însemna pe atunci jocul cu înfrîngerea, jocul cu moartea. Dar așa se petrec lucrurile în istorie. Care este ingrată. Și, mai presus de toate, risipitoare.

Cine a fost Nagy Imre ? În ce fel să aflăm cum a fost el ? Sînt ipostaze și ipostaze, timpî și vremuri, unghiuri de vedere.

Iată Budapesta. În spatele Parlamentului – splendid copiat după cel englezesc – se află un parc minuscul. Acolo se înalță monumentul lui Nagy Imre. De fapt, unul dintre multe... Un monument ? Sigur. Doar că el contrazice monumentalul. În perfect acord cu personalitatea lui Nagy Imre.

Piața Martirilor arată aproape neîngrijit. La mijloc, un bazin „murdar”, neîrigat (așa și trebuie să fie), cu borduri de marmură. Peste el, un pod semănînd cu Puntea Suspinelor, pe care se poate trece și care, în fapt, reprezintă postamentul monumentului...

Statuia este a unui trecător care pare să fi obosit și acum s-a oprit rezemîndu-se de parapet. Da, un trecător. Obosit. Singur. Statuia nu are mai mult de doi metri. Deci ceva mai înaltă decît modelul. La prima vedere, un om obișnuit, oarecare. Banal, de fapt. Dar unde este istoria ?

Nagy Imre este îmbrăcat cu un pardesiou bine croit. Poartă fular – să nu răcească. Pălărie. Și stă așa, la mijlocul podului. Ușor rezemat, privește unde, încotro ? Nu ca și cum ar vedea ceva, ar fixa ceva, ci oarecum într-o parte. Razant, cu privirea, de fapt, pierdută, gînditor, ca unul care rememorează, care caută... ce ? Timpul pierdut ?

Privire de pe pod. Suspendată. Privirea cuiva care vine de undeva, se află în trecere, ia o gură de aer, foarte singur, se oprește să priceapă o vorbă, un gând. Al cărui drum a fost retezat aici, în plină suspendare. Pe podul peste un bazin pătrat, un civil oarecare, foarte îngrijit, căruia cu siguranță îi place viața. Se vede că-i obosit după un răstimp în care i-a fost greu, ceea ce nu i-a știrbit cu nimic din acuratețe, din echilibru, din așezare. Un om care, în curiozitatea lui secretă, dar și dezvăluită, a evoluat lent, aproape tainic spre viață, spre adevăr. Încăpăținat pînă la moarte, de fapt, consecvent.

Monumentul te captivează, cu cît îl privești mai mult ; el crește dinspre banal spre cîteva semnificații.

Iată un om care, poate chiar împotriva firii sale, cu siguranță împotriva curentului istoriei, înaintează. Spre ce ? În ce direcție ? La aceste întrebări caută și el un răspuns. O ființă deloc spectaculară, chiar simplă, simplitate pe care mulți au confundat-o cu lipsa de anvergură. Cu banalitatea, în lentoarea ei, cu lenea, cu lipsa de reacție...

Nu se știe dacă este vorba de un om politic înăscut, conform unor criterii standard. Poate doar conform unor necesități contemporane. Exact în măsura în care ia foarte în serios politica. Ceea ce înseamnă că în centrul ei, al gândirii politice și mai ales al practicii politice, așază oamenii, mulțimile, întreaga societate. Nu-i puțin.

În acest sens, de o mare importanță sînt lentoarea, îndoiala pe care le secretă și fără de care nu ar fi putut străpunge zidul disciplinei sale ideologice, de partid, care trebuia să fie pentru el sfîntă. Nu ar fi realizat breșa fără de care criteriul moral în politică nu și-ar fi găsit locul, atît de important în concepția sa.

Nagy Imre este cel care nu doar visează, ci gîndește și se luptă pentru un socialism uman. Tautologie rezultată din nevoia criticii radicale, dusă adică pînă la rădăcinile „socialismului real”, ale căii complet deraiate.

Și aceasta în cea de-a doua jumătate a secolului XX, cînd toate semnele istoriei indicau nevoia universalizării speciei umane, cînd mondializarea devenise mai mult decît o tendință, cînd umanizarea speciei noastre presupunea umanizarea mijloacelor în raport cu scopul, reducerea violenței, a dictatului politic, a cruzimii, a crimei, reabilitarea omului ca o formă a concilierii cu ceilalți, cu natura și cu sine.

Privirea de pe pod este o privire foarte greu de prins, acolo, în micul parc. Foarte greu și pentru că monumentul aproape că nu se vede dintre arborii și vegetația care au crescut și cresc văzînd cu ochii, depășindu-i înălțimea. Împresurîndu-l, făcînd un zid în jurul lui, un zid al uitării. Se mai vede cîte ceva, borul pălăriei, o mîneacă a pardesiului, un semiprofil. Ambianța e frumoasă pentru că verdele naturii e viu.

E bine și așa, dar nu este de ajuns, trebuie tunsă verdeața, chiar dacă ea înseamnă viață nouă, trebuie făcută lumină în jurul monumentului, al statuii și staturii lui Nagy. Fără eroizări, fără deformări și minimalizări. Eroismul autentic de multe ori hibernează, dar se impune fără cuvinte. Chiar și acolo unde moartea stă la pîndă.

Artistul care a realizat monumentul (Varga Tamás, 1996) l-a intuit perfect pe Nagy. Ca pe unul dintre noi, noi oamenii, care a îndrăznit totuși să fie și să rupă zăgazurile. „S-a răsculat marea.”

Cînd întrebîi cui aparține „1956”, întrebarea implică o alta : cui aparține Nagy Imre ? Se impune un prim răspuns : aparține istoriei. Oamenilor, care au fost ei înșiși oameni-evenimente, în toată complexitatea și varietatea scopurilor și tendințelor. Dar aparține și duratei medii sau lungi a istoriei. De la conjunctura fierbinte plină de aburii furiei, ai

temerilor, ai ciocnirilor pînă la ruptura istorică. Pînă la faptele nude. Pînă la filmul lor nud, la reconstituirea calmă şi totuşi pasionată. Cînd interesele de atunci sau de acum se cumîntesc, tinzînd spre adevăr.

Noi trebuie să săpăm de acum înainte tocmai în această direcţie. Ceea ce este foarte greu pentru că, între timp, lumea pe care Nagy Imre a vrut să o reformeze s-a spulberat pur şi simplu, ca nici un alt imperiu. A dispărut ca un vis transformat în coşmar. Această schimbare de decor istoric a dus la o bruscă schimbare a raporturilor cu trecutul, cu prezentul, la brusca modificare în atitudini şi în mentalităţi. Pentru că s-au prăbuşit şi valorile care ţineau „de scurtul secol XX”.

O dată cu ele s-a modificat şi memoria. Adică identitatea oamenilor. În marile fracturi istorice, ne-am fracturat oare şi noi? Sîntem mai fragili decît credeam?

Epistemologul elveţian Jean Piaget spune că, în realitate, nu există nimic total nou. Oamenii nici nu pot înţelege ceva total nou, în afara continuităţii (istorice), în afara îngemănărilor dintre diferite fenomene, nu pot înţelege valori de tipuri diferite şi din timpuri diferite. Piaget ne avertizează în legătură cu capacităţile noastre de cuprindere. În legătură cu limitele noastre. Cele ale suportabilităţii. Şi, dacă la aceste aspecte, fundamentale, ontologice şi gnoseologice, le adăugăm şi pe cele psihologice, morale, condiţia oamenilor de astăzi se arată mai variată şi mai sufocant încercată decît oricînd. Interesele lezate în trecut, demnitatea subminată, teama pentru ceea ce ai fost sau nu ai fost, frica din trecut, teama pentru prezent, viitor şi, mai ales, incapacitatea de a te asuma pe tine însuţi în timp, aşa cum ai fost şi ai devenit, duc pe drumul cel mai scurt spre ştergerea memoriei... A identităţii.

Transferînd responsabilitatea asupra celorlalţi, ajungem să lansăm acuzaţii ce se ciocnesc prin aer ca păsările pe timp de furtună. Duşmanul ţi l-ai desemnat. Doar tu singur te poţi privi drept în oglindă. Fanatismul este în floare.

Trăim o nouă cruciadă. Care începe în minte, în suflete, în familii. Invadează întreaga societate. Cultura. Oricînd, oriunde. Tineretul se dezvoltă în atmosfera celei mai crunte beligeranţe... toţi împotriva tuturor. Mai exact, sub imperiul intolerantului dicton: „Cine nu-i cu noi e împotriva noastră”. Parcă am mai auzit undeva această belicoasă lozincă. Vine din vremuri biblice şi supravieţuieşte cu spor.

Problema este – de vreo cincisprezece ani încoace – la ce bun? Oricum, cu foarte puţine excepţii, ea nu foloseşte la limpezirea conştiinţelor. La îmblînzirea sufletelor. Noul fanatism nu produce decît noi temeri şi un fel de război civil al spiritelor, al stărilor şi relaţiilor sociale.

Efectul este dezastruos în cultură, în perceperea identităţii noastre colective şi a celorlalţi. Toată lumea se dezice. De sine, de ceilalţi, de trecut, de prezent. Toată lumea devine altceva decît a fost. Unii plusează din ură faţă de trecut. Alţii din ură faţă de prezent.

De unde începem atunci căutarea, care mai pot fi semnificaţiile evenimentelor din Ungaria, 1956? Ne mai pot spune ceva Nagy Imre şi grupul său?

În anul 2003, în luna mai, mi-a povestit cineva – care nu prea ţine minte Snagovul, pentru că avea doar doi ani cînd a fost deportat aici împreună cu fraţii şi cu părinţii săi, cineva care nu are amintiri „locale”, dar a cărui copilărie a fost marcată dureros de '56 – că a fost invitat la o şedinţă comemorativă a acestor evenimente, şi acolo „nu a mai

recunoscut pe nimeni”. Pentru că acolo toţi sufereau de amnezie... Iar cine îşi păstrase memoria era condamnat la o neagră solitudine.

În aceste condiţii, statuia lui Nagy Imre nu se mai bagă de seamă. În jur cresc copacii. Dar şi buruieni, şi toate îl acoperă. Tocmai din această cauză în jurul lui trebuie făcut în continuare curat. Buruienile o dată plivite, va fi lăsat să fie el însuşi, în contextul istoriei căreia i-a aparţinut. El, aşa cum a fost, trebuie înţeles. Astăzi. Deloc maniheist. Deci nu în ideea purităţii răului de atunci şi a purităţii binelui de acum. Dacă istoria este un şir nesfârşit de poveşti, ea nu a fost şi nu este totuşi un basm în care întotdeauna învinge binele. Sau triumfă doar răul.

Cine a fost Nagy Imre? Ne-o spune chiar el în scrierile sale. Înainte şi după „evenimente”. De unde rezultă că, într-adevăr, avea o anumită concepţie cristalizată despre socialism şi despre viitorul acestuia. Ştie şi cine trădează pe cine. Cert, nu era un „realist”, dar nici un cinic într-ale politicii. Şi a plătit cu viaţa. Asumându-şi moartea. Nu a fost un trădător şi, mai ales, a învăţat să nu gândească în opoziţii-perechi: alb-negru, bun-rău.

Înainte de toate, trebuie spus că a fost un om. Deşi acum, în perioada tuturor demonizărilor, auzi deseori afirmaţii tăioase: „Ah, un comunist? Un ticălos!” sau: „Un comunist nu poate fi un om cumsecade”.

A fost un om, în ciuda constrângerilor mortale ale sistemului în care îşi croia destinul. Cu greu, trebuind să lupte cu el însuşi. Cu deprinderile sale politice, cu disciplina inculcată de către un partid prea sever cu membrii săi ca să le permită libertatea de gândire şi de mişcare. Rămânând în urma evenimentelor şi a lui însuşi prea des. Un om căruia îi plăcea să bea un pahar de vin bun, să cînte şi să danseze. Care era prezent, dar şi întârzia la marile evenimente. Care, din cînd în cînd, amuţea. Atunci cînd trebuia să spună cu voce tare ceea ce avea de spus. Pierzînd întîlnirea cu istoria. Dar nu m-ar fi mirat să fi întârziat şi la propria nuntă. Un om loial idealurilor sale socialiste. Prietenilor. (Probabil, atît cît poate fi un om politic astăzi, sau ceva mai mult chiar.) Da, era aproape greoi. Deloc strălucitor. Corect şi clar. Părea să creadă că are destul timp. Stătea pe gînduri. Citea stăruitor, mult, uneori prea mult... Nu era nici pe departe o panteră politică. Însă experienţa arată că, în condiţii adverse, orice calitate se poate transforma în opusul ei. Calităţile lui de multe ori se răzbună. Chiar grav, pentru că sînt provocate de evenimente istorice şi se varsă în istorie, care nu iartă. Astfel, în acele zile de sfîrşit de octombrie, evenimentele se succedă, se prăvălesc în ritm infernal. Nimeni nu le poate rezista pe măsură. Dar pe el, cu certitudine, îl depăşesc... Mai ales cînd nu poate sesiza marea conspiraţie a celor din preajmă. Urzelile celor de la Moscova, Beijing, Bucureşti... şi din alte capitale ale lumii. Un joc în stil mare, în care contează doar interesele de moment.

Sîntem în 1956. Adevărat, cam tîrziu, dar se pare că acum s-au ivit condiţiile în care Nagy crede că se poate promova reforma socialismului maghiar. Ideea de socialism. Altfel, orizontul acestei lumi se va îneca în catastrofă. Ceea ce se va şi întîmpla.

Modernitatea socialismului lui Nagy vine din democratismul său. O democraţie consecventă, în toate dimensiunile vieţii sociale. Atotcuprinzătoare, adică pentru toţi membrii societăţii. Coerentă, fără capricii şi exteriorităţi fals demonstrative. Criticînd totodată o democraţie deraiată pînă la autoritarism, chiar totalitarism. Consecvente şi atotcuprinzătoare şi acestea.

Este o altă problemă istorică dacă se putea proceda şi altfel şi, dacă se putea, de ce nu a fost să fie. Se spune că istoria nu se discută. Faptele sînt fapte. Date şi atît. Cred totuşi că Schumpeter are dreptate atunci cînd afirmă, în *Jurnalul* său, că există o istorie reală şi una posibilă (care, în literatura anglo-americană, se numeşte *if-history*). Desigur, ceea ce este de ordinul posibilităţilor ratate nu poate fi decît de ordinul speculaţiilor privind posibilităţile reale care au scăpat recunoaşterii, exploatării concursurilor de împrejurări. Care uneori ţin de întîrzieri temporale, de gesturi pripite, de întîmplări proaste. Adică de neşanse. Ţin, de ce nu?, de proasta prezenţă la locul potrivit a oamenilor politici, de defectele personale ale conducătorilor.

În Nagy se îngemănează omul care se autoclarifică treptat cu gînditorul politic care sare peste propria statură. Poate nu cu suficientă cultură politică europeană. Dar îşi forţează propriile limite. Fruntaş al mişcării muncitoreşti internaţionale şi al Ungariei socialiste, el evoluează, dar totodată omul de acţiune este prins în chingile sistemului, în curs de rigidizare cadaverică. De aici îi vin şi buna cunoaştere a sistemului, şi frînele din el, inclusiv contradicţiile. Ele vor constitui miezul ideilor sale reformatoare şi explicaţia ezitărilor, întîrzierilor, inclusiv a momentelor cînd va fi luat pe sus de evenimente.

Oricum, Nagy este primul om politic din ţările socialiste care întreprinde ceva coerent, teoretic şi practic reformator socialist. Întreprindere ce va fi reluată în 1968 în Cehoslovacia : „socialismul cu faţă umană”.

Ce ar fi făcut Nagy Imre şi grupul său dacă revoluţia ar fi avut cîştig de cauză? În ce măsură erau pregătiţi, dacă socialismul ar fi fost într-adevăr reformabil – iată întrebarea. Oricum, istoria a pus capăt într-un fel şi a răspuns NU! Implozia socialismului pare răspunsul definitiv. Răspunsul este înainte de toate consubstanţial unui sistem care şi-a negat propriile coordonate politice, economice, culturale şi umane. A negat adică democraţia, economia de piaţă socială, cultura deschisă spre toate orizonturile. În al doilea rînd, trebuie ținută seama şi de politica antagonică care caracteriza de fapt poziţia ambelor părţi, ce nu aveau aceleaşi resurse. Statele capitaliste urmăreau izolarea, slăbirea şi, în ultimă instanţă, anihilarea statelor socialiste... Prin cele mai variate mijloace şi în funcţie de moment. De la războiul de intervenţie şi blocada economică pînă la Războiul Rece, cursa înarmării etc.

Această presiune politică internă şi externă, mai mult sau mai puţin continuă, a contribuit la crearea unui teren din ce în ce mai lipsit de elasticitate, mai rigid supus şabloanelor. De-a lungul vremii chiar sanctificat ca atare. Ca o enclavă sufocantă care se prefăcea că îşi ajunge sieşi. Care se autoconvinge că este sau vrea să se creadă că este culmea perfecţiunii. Enclavă care trebuie să suporte consecinţele propriei izolări, închideri...

Pe parcurs nu puţini au fost îmboldiţi, chiar chinuiţi de întrebarea dacă se poate şi altfel. La această întrebare, nu fără teamă, nu fără reţineri, Nagy Imre a răspuns pozitiv. Cu un da, inclusiv practic.

Repet însă, Albert Camus, imediat după evenimentele din Ungaria, deci după înfrîngere, a răspuns cu un categoric nu : „Totalitarismul nu este reformabil”, a afirmat el. Într-adevăr, existau prea multe fapte, evenimente care încercaseră fără succes să forţeze limitele sistemului, într-un mod sau altul. Astfel, în Germania răsăriteană, în 1953, muncitorii şi-au cerut drepturile cu voce tare, în Polonia, în 1956, dar şi mai tîrziu, în Cehoslovacia, în 1968, se vor pune şi se vor repune aceleaşi probleme.

Desigur, cea mai dură mişcare *de jos, dar şi de sus* are loc în Ungaria în 1956. Peste toate acestea va veni mişcarea declanşată de sus, dar, din păcate, fără susţinere de jos de către Gorbaciov în anii '80 (glasnost şi perestroika). Care a eşuat şi, o dată cu ea, s-a descompus întregul sistem socialist. S-a dezintegrat şi U.R.S.S. Proces care nu s-a încheiat nici astăzi.

Toate acestea vor duce la reformularea lumii, fără să dispară însă antagonismele structurale. În condiţiile unei catastrofale destabilizări mondiale.

Ca urmare, politica internaţională continuă şi astăzi în spiritul antagonismelor – care par mai departe ireconciliabile. Cu alţi protagonişti. Singura figură stranie a acestei lumi este China. Ca vestigiu al unei lumi dispărute... Şi care totuşi astăzi, corectându-se, este în plină explozie a facerilor. Exemplul ei ridică mii de întrebări la care răspunsul nu ni-l poate da decât viitorul. Oricum, este un imperiu uman şi teritorial care nu s-a destrămat şi care se dezvoltă în trombă. Dar care nu ne ajută să răspundem întrebărilor pe care ni le ridică istoria. Doar le înmulţeşte...

Acestea sînt condiţiile în care vorbim despre Nagy Imre şi evenimentele din 1956. Dacă el a optat şi s-a bătut pentru o societate socialistă deschisă, umană, democratică, noi nu putem releva figura lui şi acele evenimente decât integrate tot într-o lume deschisă, flexibilă. În ciuda tuturor tendinţelor inverse care se manifestă astăzi, în pofida unei lumi care pare că „şi-a pierdut capul” în urma victoriilor repurtate. Dar care, de fapt – oricît ar fi trudit pentru ele –, a fost luată prin surprindere. De nişte victorii cărora nu le poate rezista.

Totuşi, important este să vedem dacă a rămas ceva viu din experienţele istorice de acum o jumătate de secol. Dacă mai există elemente recuperabile...

Disidenţa lui Nagy Imre are astăzi semnificaţii multiple. Le depăşeşte pe cele din 1956 şi, în general, pe cele din perioada „socialismului real”. Pentru că reformismul maghiar, cel propus dinăuntrul sistemului, ale cărui semnificaţii bat departe, ne trimite la duratele lungi ale istoriei.

Dar, atît timp cît prezentul şi trecutul, generaţiile care le aparţin se vor împărţi în generaţii de „vinovaţi” şi de „neprihăniţi”, sînt slabe şanse să abordăm cu calm aceste probleme. Mai exact, vom continua să demonizăm sau să idealizăm timpi şi valori. Rămînînd prizonierii stărilor nefaste.

Nimeni nu-şi poate alege societatea în care „pică” prin naştere, aşa cum nu-şi poate alege nici părinţii. Prin simpla existenţă într-o societate sau alta nu eşti vinovat şi nici nu ai vreun merit. Iar responsabilitatea pentru ce faci şi cum trăieşti nu poate fi decât individuală. Ceea ce nu înseamnă că în istorie nu există generaţii mai încercate.

Mai departe, pe cît de determinaţi sîntem de condiţiile în care evoluăm – din familie, şcoală, mediul intelectual, profesional, moral –, pe atît sîntem şi de diferiţi. În primul rînd pentru că, biologic, sîntem unici – irepetabili, spun geneticienii de astăzi. Iar datorită educaţiei, culturii, caracterului, diferenţele sporesc. Astfel, oricît de uriaşă ar fi forţa de constrîngere a unor sisteme nedemocratice sau antidemocratice, dictatoriale, indivizii, grupurile pot reacţiona diferit. Chiar foarte diferit. De la o atitudine de tîritoare pînă la demnitate. În ultimă instanţă, poţi fi moral în situaţii imorale. Cum spune poetul, „omul este mai puternic decât fiinţa sa”. De abia astfel se poate vedea cine se depăşeşte pe sine... Deci omogenizarea statutelor umane este o absurditate.

În aceste condiții, a vorbi despre generații vinovate, demonizînd întregul, pe toți membrii unei societăți, este o dovadă de judecată maniheistă, care de atîtea ori ne-a adus pierzania, ajungînd pînă la fanatismul profund antidemocratic în numele căruia condamnă un întreg fragment al istoriei omenirii. Omogenizîndu-l din capul locului. Fără simțul diferenței. Cu intoleranța împotriva căreia ne ridicăm...

Dacă nu există generații neprihănite, ci, eventual, mai norocoase, „războiul civil” dintre generații despărțite de ziduri „ale istoriei” nu poate fi decît păgubitor. Analiza responsabilităților, autoanaliza socială, individuală, politică și culturală se impun. Dar demascările, arătutul cu degetul, excomunicările, războiul dosarelor etc. înseamnă să cazi în capcana trecutului. Adică să folosești metode asemănătoare cu acelea împotriva cărora te ridici.

În general, conservatorismul, pentru că acesta este numele unor atare stări sociale și politice, care încearcă să ia locul totalitarismului comunizant, se dovedește o imensă frînă istorică în devenirea noastră democratică, dar și în aprecierea evenimentelor trecute.

Scrierile chinuitoare și, în același timp, poate eliberatoare ale lui Nagy Imre de la Snagov au fost „salvate” datorită copiilor realizate de Securitatea română în cu totul alt scop. În mare taină și grabă. În timp ce autorul, deportat politic, își făcea scurtele plimbări pe alei strict desemnate.

Cartea care a apărut la Budapesta sub îngrijirea lui Nagy Erzsébet, fiica lui Nagy Imre, este o autobiografie neterminată, scrisă tot la Snagov. *O furtunoasă viață de om* este titlul sub care a apărut această autobiografie, care nu trece dincolo de anul 1918... Ea nu are numai o importanță monografică, pe lângă cea autobiografică, ci ne dezvăluie și un om (politic) înzestrat cu o foarte bună memorie. Cu memoria stărilor, a lucrurilor, a suferințelor, a situațiilor din Ungaria milenară și a relațiilor economice, politice și culturale din acea epocă, din ținutul Somogyország, cu capitala Kaposvár. De unde se trăgea și familia lui Nagy și unde, de altfel, s-a și născut.

S-a născut pe 7 iunie 1896, iar anul morții și-l prevede, în această lucrare, astfel: 195... ? Nagy considera deceniul șase oricum fatal pentru soarta lui. Fără nici un dubiu.

Dacă umanitatea unui om vine din relațiile sale concrete, din trăirile lui și felul cum le leagă între ele și cum învață din ele, din modul în care toate se precipită în idei, în sensibilitate, în compasiunea pentru cei din jur, în înțelegerea rosturilor sale în viață, toate acestea devenind un anumit *continuum*, care se numește memorie sau coerență mobilă, atunci Nagy Imre, în ciuda vicisitudinilor sau contrarietăților, s-a format și a rămas un om bogat sufletește.

Nagy descindea din „poporul pusti” ca stare socială, chiar dacă județul Somogy se întinde dincolo de Dunăre, adică în vestul Ungariei. Bunicii lui au fost țărani fără cine știe ce avere. Cînd se va muta la oraș (Kaposvár), spune el, „țăranii locului umblau sau cu cizme, sau desculț”. Și povestește, aidoma lui Camus, că pe bunica din partea tatălui o iubise mult, dar la oraș, ca elev în clasele primare, se rușinase cu ea. Rușine de care se va rușina.

Se raportează foarte afectuos la marea sa familie ramificată. La cei din jur. „Copilăria mi-am petrecut-o în preajma oamenilor sărmani, ca și noi.” Îi plăcea să se joace cu „pipa, fumul de pipă, punga de tutun”. Era un copil ca toți copiii. Îl bucurau gesturile afectuoase. Cîte „un măr primit în dar, cîte o pogace”. Care îi plăceau mai mult decît ceea ce-și aducea el de acasă. Se juca cu toți copiii, mai mult cu jucării inventate de ei. Între ei, copiii sărmani...

Influenţa profesorilor a lăsat urme adânci asupra celui care spune că în gimnaziu fusese un „elev mediocru”. Dar patriotismul fierbinte, ura împotriva Habsburgilor, stima pentru Kossúth, gândirea democratică, universul gândirii socialiste, aceste sentimente, aceste idei care i-au fost inoculate de profesorul de literatură Hudra, aceste stări îşi vor găsi expresia autobiografică... la Snagov.

Nu lipseşte din aceste pagini nici profesorul de germană, un om antipatic, „grosolan”, care în timpul orei „se juca cu un cuţitaş de buzunar. Era antisemit, îi ura pe colegii noştri evrei, ceea ce şi demonstra, deşi între noi nu se manifesta nici urmă de antisemitism, cu colegii noştri eram în cele mai bune relaţii, probleme de religie nici nu s-au ivit, dar eram invidioşi când ei nu erau prezenţi cu ocazia sărbătorilor religioase”. Nagy Imre era protestant. A avut norocul să aibă ca pastor şi profesor de religie un om cu „sentimente democratice, fiind liber-cugetător”, ceea ce i-a înrăuit întreaga activitate ulterioară.

Elevului Nagy îi plăcea sportul. A practicat fotbalul, patinajul, şi pentru că acestea erau obligatorii. Şi făceau excursii destul de des. Îşi aduce aminte de ele cu plăcere. Oraşul nu avea teatru permanent şi nici cinematograf. Iar când proiectau câte un film, aparatul de filmat era alimentat de motorul maşinii de... secerat, „iar noi, copiii, intram pe şest, că bani de intrare nu aveam”. Îi plăceau fabulele lui Esop şi traducea cu plăcere din Cicero.

De reţinut este şi viaţa emoţională, afectivă a acestui tânăr. Se bucura la revederea colegilor, învăţa cu plăcere. Iar vara se ducea cu voie bună la coasă, strîngea finul, căra lucernă alături de bunicul său. „Îmi plăcea viaţa ţărănească”, declară ministrul de mai târziu al agriculturii, cel care a „împărţit pămîntul” ţăranilor, după 1945.

La ţară, lumea „tindea în sus”, încerca să-şi depăşească situaţia socială mizeră. Dar relaţiile de familie nu sînt uitate. „Nu mi-am renegat neamul” – spune el. Somogy-ul naşterii şi al devenirii sale, familia, pădurile, văile, regionalismele, toate fac parte din sufletul lui şi totul îl atrage. „Aceasta este patria mea” – scrie undeva departe, în România, despre regiunea Somogy.

Pe cel care crescuse în spiritul revoluţiei de la 1848, care auzise de la cei mari despre revoluţia rusă din 1905, despre războiul ruso-japonez (ţinuse cu japonezii, deşi se vorbea de acum de „pericolul galben”), primul război balcanic l-a atins mai adînc. Dar grozăviile războiului încă nu ajunseseră la ei.

Savuroase sînt descrierile privind campaniile electorale din epocă, desfăşurate în aburi de palincă. Întîlnirea cu ideile socialiste este un moment important, la fel ca şi întîlnirea cu fetele... Mersul la biserică, mai ales din cauza fetelor. Plimbările pe corso, pe strada principală. De unde nu putea lipsi. „Pe urmă dragostea. Pentru o fată blondă cu ochi albaştri. Cu care niciodată nu am vorbit, n-am trecut de salut, dar eram îndrăgostit de ea.”

În condiţiile înrăutăţirii situaţiei materiale a familiei, şi-a întrerupt studiile. Şi, pentru că părea că viitorul aparţine industriei şi tinerii din cele mai diverse medii, inclusiv intelectuale, părăseau studiile şi se îndreptau spre diferite ramuri industriale, învăţă mecanica fină. Deşi mama lui ar fi vrut să-l facă funcţionar. Dar el învăţa meserie. Mai mult chiar, îi plăcea profesia de mecanic. De aici, legătura cu ideile şi mişcarea socialiste. Şi totuşi, s-a înscris la liceul economic superior. Iar între 1914 şi 1918, a lucrat ca funcţionar într-un birou de avocatură. „Aici m-a ajuns primul război mondial”, spune el.

„Vin furiile naționaliste, ura națională, febra războinică, care toate au cuprins cu forță irezistibilă cele mai largi mase.” Mai mult, acest „val a luat cu sine și clasa muncitoare”. Și Nagy vorbește despre „eroismul soldaților”. „Cruzimea, sălbăticia lor au fost înconjurată de aura eroismului. Și noi așa i-am văzut. Eram entuziaști, în fierbere. Pe urmă soseau știrile despre morți și răniți...”

„Am făcut parte, am înțeles cu vîltoarea, cu starea de spirit” – spune despre sine, în 1956, Nagy Imre. „De unde să știm atunci ce nenorocire s-a prăvălit asupra lumii, în care și noi aveam un rol de jucat.”

Pe urmă vine înrolarea. Frontul din Italia (1915). „Aici am cunoscut grozăviile războiului.” Este prima dată cînd vede războiul identic cu moartea. „Războiul, în realitatea sa fără iluzii.” De acum înainte, „numai pe frontul italianesc, nu!”. Față de acesta, frontul rusesc părea o joacă de copii. Și a ajuns acolo. Pe frontul rusesc. De abia după cinci ani s-a întors acasă. A fost și rănit. Capturat de ruși. Ca prizonier de război trece prin Voronej, Drnica, Riazansk, Irkutsk, Berezovska.

Între prizonieri au loc mari discuții, dezbateri privind ideile independenței naționale, ideile republicane. Privind tradițiile revoluționare de la 1848, legate de numele lui Kossúth, curentul reprezentat de gruparea Károly Mihály. „Viața era dominată de război, de politică.” Pe lângă acestea, prizonierii aveau și activități culturale, făceau sport, formaseră un cor, o echipă de teatru...

Revoluția din februarie 1917 nu a adus mari schimbări în situația lor, „doar înrăutățiri”, mărturisește Nagy Imre. Pe lângă muncă multă, s-au înțeles discuțiile, în care problemele socialismului ocupau un loc din ce în ce mai mare, ca și problemele mișcării muncitorești... În 1918, relațiile dintre tabăra ofițerilor – printre care mulți unguri – și ceilalți prizonieri devin din ce în ce mai ostile.

„Contradicțiile privind...” – aici se întrerupe textul autobiografic care se numește și *Schița vieții mele*. Este, ca și viața lui, întreruptă... De fapt, aici se întrerupe în realitate și un anumit curs al vieții lui Nagy Imre. Începe definirea viitoarei sale biografii. Adică destinul.

O digresiune greu de înțeles, dar necesară :

„Se caută loc în istorie pentru Nagy Imre”

„Dați-ne libertatea să ne confruntăm cu faptele, așa cum sînt ele.”

Norbert Wiener

„Nu știința ucide, ci interesele și ideologia.”

François Jacob

Da, vom trăi și vom vedea. Ce ? Faptele și legăturile dintre ele. Dar care fapte ? Care legături ? Cu ajutorul cui ? Al oamenilor de știință. Al gînditorilor.

Filozofii istoriei parcă ne-au înșelat în așteptări. Tocmai ei, cei care ar fi trebuit să fie maeștrii marilor corelații și sensuri, proprii veacului care a trecut.

Sociologii, politologii, economiștii și ceilalți parcă prea se pierd în amănunte, fără a parveni la sensuri majore. Cei mai mulți prea se înregimentează. Prea se rătăcesc printre culele conjuncturilor și ale intereselor...

Se constată că cei care au pătruns în structurile realului și au gîndirea mai adecvată la real sînt fizicienii. Care, împreună cu geneticienii, informaticienii, psihologii și fiziologii, aflîndu-se la confluența mai multor științe, au inițiat o mișcare științifică și tehnică de asemenea anvergură încît, practic, au dat un curs nou nu numai gîndirii științifice, ci și istoriei umane, civilizației. Din perspectiva lor, rupturi, diviziuni istorice pînă acum firești – printre care diviziunea socială dintre munca fizică și cea intelectuală – pot fi organic depășite. Diviziunea aceasta, deși istoric necesară, a avut și are încă consecințe incalculabile privind risipirea potențialităților umane. Din pricina ei, informația, comunicarea, cunoașterea, cultura în general au jucat pînă acum un rol secund în viața socială, dînd un sens unilateral determinismului social. Practica (economică, în primul rînd) se întemeia cu prevalență pe bunul-simț. Doar o dată cu prima revoluție industrială se instaurează o altă relație dintre practică (economică) și știință. Un prim pas este acela cînd forța fizică a omului este preluată de inteligența obiectivată în mașini. A fost începutul reunirii social-culturale a spiritului cu naturalul din om. Moment care pune pe alt făgaș, dă alt sens, altă direcție civilizației umane. Sigur, e doar un început. Dar cu bătaie lungă...

Oricît de puțin am realiza consecințele acestor transformări, ele sînt reale și încăpățînate și obligă la noi abordări.

Este interesant cum gîndirea oamenilor de știință, cît se poate de riguroasă, este deseori și surprinzător de deschisă, de bine orientată social-istoric. Adică uman. Abordările lor, pe cît par de simple, pe atît sînt de cuprinzătoare, de profunde.

În acest sens, pentru a-i conferi lui Nagy Imre locul ce i se cuvine, se pare că trebuie să-l înțelegem în raport cu prezentul lui așa cum se varsă acesta în viitor... În care par să revină în actualitate acele probleme nerezolvate pentru care el s-a zbatut atît de mult.

Un viitor care își are temeiul în prezent. Dar în legătură cu viitorul nostru, așa cum se înscrie el în prezent, avem nevoie de martori. Martori fideli. Ai speciei umane de astăzi. Ai timpului viitor. Ai vieților oamenilor. Ai vieții, în general. Avem nevoie de un spațiu cultural în care să încapă relația dintre societate și natură. Relație ce pare a se afla într-un imens pericol. De asemenea, relația dintre individ și colectivitate. Atît de grav speculată și exploatată. În fond, este nevoie de un spațiu social în care să încapă destinul fiecărui om – cu posibilitățile sale. Care acum trece pe sub furcile caudine ale realităților politice, economice ale societății... Pînă la handicap.

Deloc întîmplător, cu o imensă simpatie și încredere științifică, l-am ales ca martor pe Norbert Wiener. Îi putem adăuga și pe geneticianul Jacques Monod, pe François Jacob și alții, ale căror contribuții la gîndirea socială – în prelungirea cercetărilor lor științifice – stau pe aceeași linie cu ale lui Wiener.

Vreau să spun că, de multe ori, ei gîndesc mai bine problemele sociale, istorice decît cei din domeniul științelor sociale. Aceasta nu este o chestiune de inteligență sau cultură pur și simplu, ci ține de *tipul* de cultură și inteligență. De modul de abordare a realităților. De întrebările pe care și le pun oamenii.

De ce am ales un martor, de acum cincizeci de ani, pe care să-l confrunt inclusiv cu zilele noastre? Cu ziua de astăzi? Pentru că a fost contemporan cu Nagy Imre. Un contemporan la răscruce de drumuri istorice. Fiecare prins în lumea sa. Fiecare încercînd în felul său să lărgească limitele realului.

L-am ales pe *Wiener* nu numai pentru că ne este contemporan şi vizează destinul speciei umane, dar şi pentru că *nu este ideolog*. Pentru că este omul de ştiinţă care leagă între ele lucrurile. Chiar şi ştiinţele. *Părintele ciberneticii* vede consecinţele, în bine şi în rău, ale ştiinţelor devenite structurante în economie. Tendinţial, în viaţa întregii societăţi. El vede, gîndeşte, simte problemele sociale. Poate mai mult decît istoricii. Are o sensibilitate umană atît de dezvoltată, mereu acută, încît te miri cum de nu s-au sesizat politicienii. Cel puţin partea lor inteligentă, mai umanizată. Sau poate mai avem mult de mers pe făgaşul istoriei tradiţionale. Avem de dezvoltat incompatibilităţi de tipul infrastructurilor şi instituţiilor politice vechi de cînd e lumea. Avem încă multe de risipit. În primul rînd, vieţi umane. Inteligenţe. Şi, mai ales, posibilităţi...

L-am ales pe *Wiener* pentru că *nu este om politic*. Pentru că nu se lasă stăpînit de furii pătinoare. De orbire. Ci umblă cu ochii deschişi, rotindu-i în toate direcţiile.

L-am ales pe *Wiener* pentru că, din punctul lui de vedere, politica nu trebuie să fie subordonată conjuncturilor păgubitoare. L-am ales pe *Wiener*, repet, pentru că el, în ciuda tehnizării, matematizării în cel mai înalt grad a descoperirilor ştiinţifice practic restructurate, nu numai că a rămas *un umanist*, dar a devenit unul pe măsura noii lumi. A lumii informatizate. Pentru că, la fel cu oricare om de ştiinţă, are simţul esenţialului şi intuiţia concretului şi a prăpădului ce poate rezulta din respectarea noilor cerinţe şi posibilităţi.

Şi încă ceva, deosebit de important. L-am ales pentru că *Wiener nu se refuză valorizării*. De unde şi excepţionalitatea umanismului său. Pentru că ştie că nimic nu există în sine, ci face parte din întreg. Că înseamnă ceva. Că toate descoperirile, invenţiile, splendida restructurare a minţii care ia forma tehnicii/tehnologiei reprezintă doar mijloace. Centrul tuturor acestor înaintări este, adică trebuie să devină specia umană. Omul.

Dacă gîndirea liberală originară ar fi consecventă cu sine, cu începuturile sale, în primul rînd în privinţa democraţiei, umanitatea s-ar recunoaşte şi azi în aceste idei. Deşi este vorba de un alt moment, desigur cotit, el rămîne unul al libertăţii. Căreia astăzi nu i se poate da substanţă decît prin cultură. În primul rînd prin ştiinţă. Adică printr-o relativ corectă informaţie ca adevărat la real.

Aşadar, *Wiener* valorizează, fără să-i fie teamă că şubrezeşte temeliile ştiinţei. Este umanist fără să-i fie teamă că trădează, alterează specificul ştiinţei.

El este savantul, gînditorul secolului XX care sesizează *istoria profundă*, care indică timpul viitor, în mers... Duratele mijlocii şi lungi.

Părintele ciberneticii pune întrebări şi schiţează răspunsuri care răscolesc, chiar şochează gîndirea noastră tradiţională. Organizarea noastră socială tradiţională. Istoria de azi.

Este un început categoric nou în ceea ce priveşte relaţia dintre cultură (ştiinţă) şi societate (practică). Cu consecinţe de aceeaşi anvergură asupra relaţiilor sociale, umane. Dînd un sens cu totul nou la ceea ce se numeşte continuitate-discontinuitate istorică, ordine-dezordine, democraţie, progres social, comunitate-individ. Desigur, natură şi societate.

Acest om de ştiinţă, care a simţit ceva pentru această lume, la doi ani după lucrarea sa *Cybernetics, or Control and Communication in the Animal and the Machine* (Hermann, Paris), apărută în 1948, publică o altă lucrare de o concentrare teoretică ieşită din comun : *The Human Use of Human Beings : Cybernetics and Society* (Houghton-Mifflin, 1950). Aceştora li se adaugă şi *God and Golem* (MIT Press, 1964). Despre om şi maşină.

Cibernetica, adică „ştiinţa transmiterii mesajelor de la om la maşină”, întemeiază o nouă relaţie între teorie şi practică în general, vizînd în special domeniul practicii economice. Prin sistemele de maşini automate se reconstituie unitatea dintre capacităţile fizice şi intelectuale ale omului. Ceea ce determină reformularea unui întreg şir de relaţii sociale. Care nu se realizează de la sine şi nici uşor, dar acestea trebuie de acum contabilizate, înţelese.

Noua relaţie dintre inteligenţa umană şi structurarea obiectelor realizată de ea poate înzestra maşinile şi cu capacităţi de învăţare. Deci cu atributul fundamental al inteligenţei umane. Mai mult, chiar şi cu capacitatea de a se reproduce. Tulburător moment al istoriei. Nici nu este de mirare că prima reacţie a fost aceea a exploatării oarbe a acestor maşini geniale. Neţinînd seamă de urmările sociale şi morale. Dezastruoase. Total eludate. Lăsînd în urmă întreaga problematică socială. Nici măcar bănuind că cibernetizarea vieţii sociale, dacă nu pune omul în centrul societăţii, poate produce, este adevărat, foarte mulţi bani, dar şi multiple forme, cu urmări încă neîntrevăzute, ale degradării sociale şi umane. Ca urmare, de acum înainte, istoric vorbind, se impune practic, cum spune Wiener, „folosirea omului ca om, şi nu ca un substitut al maşinilor viitoare”. Menirea ciberneticii este dezvoltarea unui limbaj şi a unor tehnici în stare să regularizeze comunicarea.

Trebuie să observăm că locul omului, al speciei umane în propria istorie se schimbă. Wiener îşi precizează punctul de vedere în acest sens: „Aş vrea să consacru această carte – este vorba despre cartea *Cibernetică şi societate* – unui protest împotriva utilizării inumane a fiinţelor umane, pentru că eu apreciez că orice utilizare care le cere şi le atribuie mai puţin decît statutul lor veritabil e o degradare şi o risipă. Degradantă este munca fiinţei umane care constă în simple repetiţii, solicitînd doar o milionime din capacităţile sale intelectuale”.

Punerea problemei în acest fel la mijlocul secolului trecut nu a mai ţinut de utopie sau doar de critica unor situaţii date, ci de posibilităţile tehnice de abordare a organizării relaţiilor sociale ca realitate. Adevărat, pe pragul rupturii de istoria tradiţională. Cînd apăreau noi posibilităţi şi chiar mijloace şi necesităţi cu totul noi. Iată, problema socializării omului, ca fiinţă totală, nu mai este doar un deziderat filozofic, ci şi o cerinţă practic-istorică.

Istoria nu-şi aduce acum doar simple corective, fie ele chiar şi calitative. Ea se depăşeşte pe sine. Ne aflăm aşadar dinaintea unei *discontinuităţi globale* – ceea ce nu înseamnă lipsa memoriei şi renunţarea la moştenirile „bune”. Acum, de fapt, *se inversează relaţia dintre teorie şi practică*. Realitatea socială, prezentul şi viitorul nu mai pot fi judecate prin analogii istorice. Terenul este pregătit de revoluţiile industriale care au avut loc. De economia capitalistă de piaţă, care a generalizat economia de marfă. Creînd astfel terenul circulaţiei valorilor, şi nu numai a celor economice. Al mondializării. Al unui nou tip de civilizaţie.

Acum are loc un fenomen ce nu mai este de acelaşi ordin de mărime. Se schimbă, de fapt, măsura. Discontinuitatea se desfăşoară pe terenul prevalenţei activităţii intelectuale asupra celei fizice. Ruptura istorică anunţată este indiscutabilă. „Economistul clasic în zadar se va strădui să ne asigure cu suavitate că aceste schimbări nu constituie decît simple variaţii de grad şi că aceste variaţii nu infirmă paralelele istorice.” Este limpede, „aici nu este vorba de o nouă religie a progresului, de un substitut emoţional al existenţei sociale”, ci de o nouă etapă istorică a umanizării omului, afirma Wiener.

În acelaşi timp, acum şi aici, pe acest Pământ – chiar dacă sîntem nişte naufragiaţi, condamnaţi la moarte şi din punct de vedere cosmic –, valorile umane nu trebuie să dispară, „noi trebuie să reţinem tot ceea ce este cît mai bun posibil”. Dar, înainte de toate, această nouă realitate presupune o *nouă metodologie* a abordărilor sociale, a întrebărilor şi răspunsurilor. Chiar dacă discontinuitatea nu este absolută, de vreme ce în lume nu există nimic absolut nou. Cu atît mai puţin în istorie. Pentru că nici inventivitatea, nici capacitatea de înţelegere, de asimilare a omului nu sînt absolute. Chiar dacă sînt evolutive. Chiar dacă acum ritmul dezvoltării, în primul rînd al celei ştiinţifice, tehnologice, este năucitor.

Aşadar, concomitent cu *refuzul analogiei istorice* ca metodă de înţelegere, de judecare a contemporaneităţii, în condiţiile accelerării istoriei prezente, ale complicării şi multiplicării multidirecţionale a relaţiilor sociale, această „perioadă rămîne extrem de heterogenă”.

O lume mai inegală, mai pestriţă decît oricînd, dar cu posibilităţi mai mari ca niciodată. În legătură cu aceste posibilităţi fără seamăn, Wiener îşi manifestă mai degrabă pesimismul istoric. Mai exact, în legătură cu capacităţile şi voinţa oamenilor de a folosi disponibilităţile societăţilor contemporane, noile şanse istorice în interesul omenirii. Pentru că aici intervine proasta practică. Tradiţionala continuitate istorică.

Wiener consideră că un asemenea factor de proastă continuitate este libera întreprindere, *economia de piaţă liberă absolutizată*, care exaltă exploatarea, ca şi cum ea ar fi creatoare a acestor bogăţii, „pe care le deturneză”, de fapt. Uimit de astfel de excese, de inconştiinţa istorică, el dă un nume acestui fenomen: „a cincea libertate”, alături de cele liberale clasice. Concurenţa acerbă, exploatarea naturii şi a vecinilor, continuarea „artei risipei” în stil tradiţional, în condiţiile în care abilităţile tehnice au ajuns atît de departe.

Tot ceea ce s-a obţinut astfel este cu două tăişuri. Sau se merge în direcţia progresului universalizat cu efecte umanizatoare, sau, dincolo de diversitatea firească, se va adînci din ce în ce mai mult inegalitatea, în condiţiile proastei interdependenţe. Şi se va universaliza mizeria, sub forma epidemiilor, a foametei. Cînd ţările sărace vor deveni şi mai sărace, iar ţări ca S.U.A. vor „trăi într-o abundenţă mai mare ca oricînd” – spunea în anii '50 Wiener.

În acest sens, tot ceea ce s-a obţinut poate fi serios compromis.

Viitorul generaţiilor depinde în aceeaşi măsură de capacitatea de a renunţa la sălbăcie sau chiar la sinucidere ca şi de noi paşi în cercetare. „De apariţia unor invenţii care nu există încă.” Numai că acestea nu mai pot fi rezultatul unor minţi izolate. Ele depind, la rîndul lor, de colaborarea cercetătorilor în general, de *libera circulaţie* a informaţiilor, de renunţarea la secretomanie. Astăzi, terenul înfruntării celei mai acerbe este acela al concurenţei.

Tocmai aici se dezvăluie caracterul incompatibil al concurenţei cu progresul contemporan. Universalizarea informaţiei nu presupune numai renunţarea la o incalculabilă risipă intelectuală, ci este chiar condiţia progresului la nivelul speciei umane. În situaţia dată, nu putem să nu ne gîndim la efectele la care ne expune progresul universalizat dacă nu ţinem seama de vulnerabilitatea noastră ca indivizi şi ca specie. Pentru că „ceea ce altădată era un fenomen local, ca alimentarea cu apă sau energie electrică etc., acum se transformă în mizerie universală”. În fond, este vorba de creşterea vulnerabilităţii lumii în paralel cu noile posibilităţi.

Apar grave probleme *demografice* care pot afecta echilibrul lumii. În condițiile în care, în ciuda credinței multora în mitul progresului liniar – spune Wiener –, aceasta înseamnă să subscrii „la războiul tuturor împotriva tuturor”. Problema reală, după el, este „să descoperim mecanisme cu ajutorul cărora invențiile de interes public să fie consacrate efectiv interesului public”. Și mai departe: „Avem nevoie de un sistem în care mutabilitatea și adaptabilitatea să fie apreciate, și nu disprețuite”.

Aici este vorba de o problemă de filozofia istoriei privind schimbările în politica socială globală, pentru a o adecva noilor tendințe ale evoluției umanității. Deocamdată prezente la nivelul științelor și tehnologiei contemporane. Dar care se manifestă, încă din secolul al XIX-lea, sub forma apropierii în timp și spațiu a oamenilor, dar și ca valori comune ale speciei umane. Este vorba de nevoia de a transforma indivizii care formează specia umană în subiecți istorici. Wiener spune chiar tăios: „Noi nu putem figura ca obiecte de proprietate înscrise în cărțile antreprenorilor”, ci ca oameni, ca ființe creatoare. Aici nu este vorba de un simplu protest, cu atât mai puțin de negarea economiei de piață, ci de *critica unui anumit tip de economie de piață*. Cea absolutizată, care expropriază întreaga societate, cu oamenii și cultura ei cu tot. Subordonând întregul părții.

Și, mai departe, Wiener este și mai categoric: „Dacă omul vrea să continue să existe, el va trebui să nu fie la remorca afacerilor”. Nu trebuie să fim sclavii mijloacelor noastre tehnice. Noi am putea modifica atât de radical mediul nostru „încât ne vom putea modifica și pe noi înșine, pentru a trăi la nivelul noului mediu”, fără a rămâne sclavii mijloacelor noastre tehnice. Proces în care învățarea joacă rolul realizării unității sociale, al reducerii hazardului și a inerției. Ca o cale spre realizarea egalității sociale, a libertății. Ca drum spre demonstrarea splendidei diversități pe care ne-o oferă în mod potențial natura. De acum înainte, cum spunea André Malraux, este nevoie „de școală de elite pentru toți”.

Ordinea socială trebuie să fie deschisă pentru toți. Deschisă și mobilă ca orientare pentru a forma, înainte de toate, gândirea și personalități libere. Wiener, denunțând eficiența ca obiect de adorație și scop ultim, ca sens absolut al vieții care absoarbe tot, denunță funcția muncii care îl obligă „pe fiecare om să graviteze pe o anumită orbită socială ce i s-a atribuit încă din copilărie, îndeplinind o anumită funcție de care va fi legat ca iobagul de pământ”. Ceea ce exclude gândirea autonomă, „înțelegerea relației sale cu ansamblul”. Această *rigiditate socială*, care ne caracterizează viața și este dată pentru totdeauna, „ne face să ne gândim la automatele lui Leibniz” – spune Wiener. Și tocmai o asemenea societate este considerată cea mai bună dintre lumi... „Cînd șeful rămîne mereu șef, soldatul veșnic soldat, țăranul rămîne în veci țăran, muncitorul este condamnat să rămînă muncitor.” Cu toate că, prin formație filogenetică, individul uman este în stare să învețe cît trăiește...

Omul are o formație natural privilegiată. Cu această formație, dacă omul rămîne încremenit în statutul său, înseamnă că „nu este nici măcar o furnică bună”. Este vorba de cea mai păgubitoare degradare a naturii, a omului însuși, iar economic înseamnă o risipă a valorilor celor mai înalte și mai umane. Tocmai de aceea, astăzi a perpetua trecutul înseamnă să refuzi refacerea socială a umanității.

Sigur, ideile lui Wiener sînt în consonanță cu cele mai valoroase idei ale gândirii moderne. Dar în condiții istorice noi, care epocilor anterioare nu le-au fost date.

Wiener este un liberal consecvent, care, pe terenul revoluției industriale ultime, propune un nou tip de comunicare (organizare) socială.

În acest sens, spune el, „pentru a exprima exigenţele de azi, rămân pe terenul Revoluţiei franceze : Libertate, Egalitate, Fraternitate, iată cerinţe rămase la ordinea zilei, care nu înseamnă altceva decât : 1. Libertatea fiecărei persoane de a-şi dezvolta în integralitate capacităţile umane de care dispune ; 2. În virtutea egalităţii, ceea ce este drept pentru A este just şi pentru B, pentru că situaţiile respective (A, B) sînt interşanjabile ; 3. Bună-voinţa omului faţă de om nu cunoaşte alte limite decât cea a umanităţii”.

Ca urmare, în concepţia lui Wiener, elitismul ca filozofie şi mentalitate este, istoric vorbind, desuet, aşadar un nonsens. Cu ascuţişuri antiumaniste, antidemocratice.

Acest liberal declarat, în sensul originar al cuvîntului, nu este nici un naiv şi nici un utopic atunci cînd crede în nevoia aplicării consecvente a principiilor justiţiei sociale la scară universală. El ştie ceea ce puţini ştiu în prezent, că lumea este în curs de a deveni una. Aşa cum, în concepţia filozofică a lui Hegel, umanitatea e *una*.

Wiener este foarte conştient de deosebirile dintre Statele Unite (lumea occidentală în general) şi U.R.S.S. (şi ţările aliniate ei). El ştie că primele sînt relativ funcţionale, iar celelalte, închizîndu-se, pe măsura rigidizării lor, în forme primare, se autocondamnă fatal în perspectivă.

Fiindu-i limpede care sînt atributele fiecăruia dintre ele, Wiener demonstrează în schimb că ambele sisteme, din motive diferite însă, sînt lipsite de deschidere spre marile sarcini istorice pe care ni le pune în faţă noua revoluţie ştiinţifică şi tehnologică. Poate unii nu pot, alţii nu vor să-i facă faţă. De altfel, pe atunci se punea şi problema confruntărilor ideologico-politice, a războiului dintre sisteme, denumit şi rece. Care deviază istoria. Astfel, lumea a devenit un obstacol în propria ei cale.

Încă din anii '50 Wiener credea în necesitatea aplicării justiţiei sociale, nu ca o datorie întîrziată, plătită istoriei, trecutului, ci ca o cerinţă a prezentului istoric. Şi a viitorului. Cea a începerii universalizării consecvente. Considerînd, în primul rînd, ştiinţa şi tehnologia contemporane, ca şi arta, toate valorile culturii şi civilizaţiei, *bunuri comune*. În sensul că ele trebuie să circule. Este vorba despre informaţii libere şi rolul lor. „Aşa cum în creier nu există o linie Maginot, nu trebuie să existe nici în cunoaştere, în tehnică. Informaţia trebuie să aibă, de asemenea, circulaţie liberă cu caracter universal.”

Este nevoie deci de un sistem de informaţii social întemeiate pe învăţare. Desigur, învăţarea îşi are istoria ei. Se bazează întotdeauna pe experienţa concretă. Individuală şi socială. Dar acum ea devine o *problemă socială generală*, fiind condiţia şi cheia comunicării, ale schimbului universal de valori.

Trebuie să precizăm cu deosebită forţă că Wiener nu reduce învăţarea la însuşirea totalităţii unor date ştiinţifice, tehnice, pur şi simplu eficace, utile. Învăţarea umană, în concepţia sa, este *integrală*. Nota umană a experienţei este dată de dimensiunile subiective ale acestei experienţe. Inclusiv emotive. Iar „emoţiile nu pot fi numai epifenomene inutile ale activităţii nervoase, ci sînt capabile să guverneze anumite stadii esenţiale ale învăţării şi alte fenomene analoage”. Încă o dată rezultă că, în concepţia lui Wiener, omul erei informaticii nu trebuie să devină un robot, nici din punct de vedere social şi nici individual. Omul îşi desăvîrşeşte umanitatea întrebînd, ştiind, simţind cîte ceva despre şi pentru această lume şi pentru semenii săi. Intervenind practic-corelativ în mersul ei.

Instaurarea societăţii informatizate presupune depăşirea unor criterii istorice meschine, înguste care, din diferite motive, barează circulaţia informaţiei. În acest sens,

toate idealurile restrictive transformate în doctrine, în filozofii standard, în concepţii antagonic-paralele, care se exclud reciproc, dar au pretenţia de modele universale, sînt piedici, într-un fel sau altul, în calea circulaţiei informaţiei. Cu riscul de a ne repeta, subliniem : după Wiener, o asemenea doctrină este cea a pieţei libere dominate de un gen de informaţie tipic american, care se reduce la ceea ce se poate vinde şi cumpăra, adică la „informaţiei-marfă” ca fiind „temeiul universal al valorii umane”. Sigur, această doctrină are o istorie lungă, o tradiţie în spate din care îşi trage seva. Pe care se întemeiază *gîndirea analogică*.

Nici concepţia marxistă (Wiener se referă la marxismul de tip sovietic şi chiar la Marx însuşi, cînd este citit, dar preluat necritic, neistoric), după care informaţia nu are valoare decît în măsura în care „realizează idealurile specifice bunăstării umane”, nu mai este adecvată noii etape.

În legătură cu *valorile sociale, diversitatea şi preţul lor*, Wiener atrage atenţia, în condiţiile tendinţei de expropriere a societăţii de către piaţă, că există lucruri care, deşi se vînd şi se cumpără, au valoare, dar nu au preţ. Chiar dacă o pictură a lui Van Gogh, care în timpul vieţii sale nu avea preţ, astăzi urcă la preţuri astronomice. Tot astfel, informaţiile ştiinţifice şi tehnice, de la corpusuri de idei pînă la brevete, pot fi considerate lucruri care au valoare, dar nu şi preţ. Deci tocmai în acest sens ele nu pot fi considerate proprietate privată. De ce ?

În primul rînd, pentru că ele pot apărea concomitent ca produsul unor minţi diferite. Mai departe, pentru că ele nu pot fi conservate decît atît timp cît circulă. Păstrarea lor în afara circulaţiei ar duce la depreciere, iar „secretul”, ca mod de conservare, ar determina o uriaşă risipă intelectuală şi socială. Mai mult – şi acesta este argumentul principal –, informaţia, ca esenţă a comunicării, ca bun social, tinde să ducă la *descreşterea entropiei*. Adică, „în măsura în care entropia este expresia dezordinii, informaţia este măsura ordinii”. În acest sens, „în sistemele închise de un fel sau altul, în care comunicarea tinde să descrească într-o măsură sau alta, entropia creşte”.

Fără a pune în acelaşi plan sistemele liberale cu cele dictatoriale (este vorba despre grade calitativ diferite de închidere), Wiener consideră că sistemele existente evoluează pe *linia istoriei tradiţionale* şi sînt departe de acele condiţii sociale şi culturale care să permită circulaţia liberă, universală a valorilor. Motivele acestui baraj sînt economice şi politice, tradiţionale. „Astfel – spune Wiener –, în plin Război Rece, jocul de-a jandarmii şi hoştii pare să caracterizeze acest secol ; atît Rusia, cît şi Statele Unite se mişcă pe linia continuităţii (istorice – n.n.), cele două mari pretendente la puterea mondială nu reprezintă decît vechea melodramă italiană de capă şi spadă, jucată la un nivel mult mai extins”.

Astăzi, informaţia, ca schimb cu lumea exterioară, devine esenţială, universală în calitatea ei de determinantă a structurilor societăţilor moderne, în care „a trăi efectiv înseamnă a trăi cu informaţii adecvate”.

Cu toate acestea, societăţile contemporane, înainte de toate din motive politice şi sociale, continuă linia unei logici şi practici tradiţionale, conform căroră „un stat putea dispune asasinarea secretă a unui artizan emigrant pentru a păstra monopolul unei arte sau meserii speciale”. Numai că acum miza este mondială. Universală.

Atunci cînd ia în consideraţie factorul timp în raport cu circulaţia sau, dimpotrivă, sechestrarea informaţiilor, Wiener are în vedere *destinele umane*. Vieţile oamenilor. Este

vorba despre „aplicații constructive posibile, destinate multiplelor nevoi vechi și noi ale rasei umane”.

Acum „viața modernă este o realitate total diferită față de viața din orice altă epocă”, în care, pe plan social și economic, ne putem aștepta la transformări esențiale, „în primul rînd în natura muncii, care în prezent este mortal de plictisitoare”. Pentru aceasta este nevoie, desigur, în afară de mijloacele tehnice, și de un aport financiar, de generații care „să furnizeze idei colosale pe care să se întemeieze proiecte colosale”. Pentru ca aceste idei să apară este nevoie de interacțiune, comunicare între savanți. „De traversarea granițelor” pentru a asimila ideile vecinului după un plan de gîndire eficace. Este vorba de o orbită pe care să graviteze fiecare savant. Ceea ce presupune comunicare dezinteresată. Astăzi cercetarea nu mai poate fi lăsată doar pe seama cercetătorului izolat.

Înarmarea, ca „deturnare a oricărei aplicații constructive posibile, destinată multiplelor nevoi vechi și noi ale rasei umane”, poate duce „la creșterea entropiei pe această planetă pînă la dispariția oricărei separații între căldură și frig, între bine și rău, iar omul și materia pot lua forma cenușii albe a unei stele noi”; pînă atunci ea ne face să asistăm la bruiatul mesajelor, bluful pentru închiderea canalelor adversarului.

Este cert că noua armă, cea atomică, nu este una asemănătoare cu toate celelalte arme, cum vor unii să acrediteze ideea. Locul ei, spune Wiener, este fără precedent. Iar dezvoltarea acestei arme, ce părea și era motivată în timpul celui de-al doilea război mondial, în anii '50 i se pare mai mult decît riscantă. Ce mai putem adăuga azi în această privință...?

La mijlocul secolului XX, Wiener își dezvoltă o aplecare pesimistă. Pentru că lumile, fiecare în parte și în felul ei, sînt descurajante.

Wiener consideră că ne aflăm la *răscruce de drumuri*. Noua revoluție „implică fericite consecințe și o sursă de timp liber necesar pentru dezvoltarea culturală a omului”. Dar ea poate fi folosită și pentru a distruge omenirea.

Cu o luciditate scăpărătoare, Wiener – deși sesizează diferențele dintre cele două lumi aflate în stare de confruntare – propune, ca singură soluție practicabilă din punctul de vedere al umanizării umanității și poate chiar al supraviețuirii ei, *o a treia cale*. De fapt, întrevide un alt făgaș al istoriei, pe care el îl denumeste societatea informaticii.

Ipostaze, rupturi, configurații

„Lucrez intens la clarificarea punctului meu de vedere”, spune Nagy Imre într-o scrisoare către ginerele său, János Ferenc. Și mai departe precizează: „Nici o clipă eu nu m-am abătut de la linia mea”.

Șansa posterității este, așa cum se precizează într-un raport al Securității din 28 ianuarie 1959, că „toate carnetele (lui) există”. Capul lui trebuie să fi fost dolid de ideile pe care le notează. Are la el tot timpul un mic carnet, pentru orice eventualitate. De fapt, tot ceea ce i-a mai rămas sînt ideile, ceea ce gîndește și simte. Sub presiunea timpului...

Dar oare *care a fost linia lui Nagy Imre*? La ce linie se referă atunci cînd spune: „Nici o clipă eu nu m-am abătut de la linia mea”? Cu atît mai mult cu cît afirmația este riscantă în secolul XX, în care atîtea „linii” se încrucișează și unele devin chiar mortal de rigide. Mai ales în gura unui om politic. Care s-a angajat într-o mișcare social-politică

dintre cele mai radicale. În care, pînă la urmă, relația dintre idee și realitate, teorie și practică se transformă într-un dezacord strigător la cer. În timp ce teoria însăși devine un șirag de sloganuri. Nu tocmai dezinteresate...

Cert este că Nagy nu a putut scăpa nici el presiunilor, deformărilor, anihilărilor de toate felurile proprii acestei realități. Dimpotrivă, poartă toate semnele acestei lumi. De la autocenzura maladivă pînă la autocritica la comandă, pînă la limbajul politic și teoretic sărăcit, aproape „codificat”, bolnav de clișee, pînă la teama de a pătrunde pe terenul adevărului, pînă la a se lăsa prins de un timp criminal...

Chiar dacă împrejurările sociale au fost neprielnice individului, nu putem explica totul „prin condiții”. Pînă și omul cel mai neștiutor, mai umil, mai expus, mai lipsit de apărare are șansa scăpării. Adică aceea de a salva umanul din el. Ceea ce înseamnă că mai poate simți, gîndi mai departe cîte ceva pentru această lume... Poate rămîne aliatul omului.

În condițiile facerii și refacerii unor lumi, relevantă este meditația lui Alexis Tocqueville din timpul peregrinărilor sale americane, cînd conchide că orice dispariție a unei clase sociale din istorie este o tragedie... Noi am fost și sîntem de atunci martorii multor prăbușiri sociale și chiar dispariții. Este vorba despre bulversarea și dislocarea unor grupuri, a unor întregi clase sociale, ceea ce înseamnă fracturarea unor destine, suferințe umane imense. În acest sens, istoria în sine produce atîta suferință concretă încît destinul aproape fiecărui om ar merita o *Pietă*.

Sună ca o predică, în sensul rău al cuvîntului. Dar, atunci cînd Tocqueville se referă la suferința „căderii” din istorie, din propria viață, știe ce vorbește. Nu întîmplător tocmai în acest context formulează el nevoia generală a *compasiunii* umane. Astăzi, în retrospectivă, putem afirma că este vorba despre una dintre cele mai nobile forme de comunicare umană.

Trebuie să spunem că Tocqueville nu a fost un (alt) naiv. Să nu uităm că era contemporanul ceva mai tînăr al lui Thiers și al lui Thierry, care chiar atunci formulau ideea de clase sociale și a luptei dintre ele. Era după Marea Revoluție Franceză... Care, de altfel, nu se redusese numai la violență și crime...

În acest context, interesant este exemplul pe care îl dă Tocqueville privind sărăcia de comunicare, lipsa de compasiune. Mai exact, privind gravele lor limitări. El povestește că una dintre marile doamne ale Franței, Madame de Sévigné, cunoscută pentru cultura și personalitatea ei exemplară, exultă de bucurie cînd află că țărani răsculați – probabil nu de bine – erau spînzurați de felinare... „Să se învețe minte ca de acum înainte să nu mai îndrăznească să se răscoale” – exclamă ea.

Este clar că Madame de Sévigné nu vorbea astfel dintr-o răutate pur subiectivă, personală. Nu era vorba de simpla ei subiectivitate, ci de aceea determinată de limitarea lumii de atunci. Limitare a lumii pe care o purtăm în noi. O lume în care „trebuie să fii rău”. Iar Tocqueville dorea, visa, de fapt, o lume în care, cum spunea mult mai tîrziu Adorno, „nu trebuie să fii rău”. O lume care să permită oricărui om să fie un om. Nici mai mult, nici mai puțin. Cu posibilitățile sale native, absolut diverse, chiar inconfundabile. În care unicitatea biologică combinată cu șansele sociale egale să devină esența democrației, a extraordinarei diversități.

Dar să revenim la cel „prins” de propriile condiții sociale și care totuși poate fi „mai mult decît propria sa ființă”. La Nagy, care în zilele noastre poate scăpa foarte greu judecăților sumare, chiar anihilante. Judecăți care se fac în numele cui? – mă întreb.

Mă întreb pentru că toți sîntem „prinși”, într-un fel sau altul. Generațiile care au scăpat trecutului sînt înhățate în constrîngerile societăților de astăzi. Fără a omogeniza pozițiile individuale, „picînd” într-o societate sau alta, nu există „generații neprihănite”, cum nu există generații „vinovate”.

Salvarea constă în asumarea propriilor pași. La nevoie, în despărțirea de tine însuși. Prin asumarea propriei tale ființe, a conștiinței și înfăptuirilor tale. E vorba de devenire...

Oare este asta cu adevărat posibil – și pînă unde...? În cazul lui Nagy Imre, avem măsura vieții, a gîndirii sale și, îndrăznesc să spun, a dimensiunii sale istorice și umane extrem de contradictorii, pe care ni le-a dat în dar. Un dar pilduitor.

Desigur, chiar și cel mai puternic caracter poate fi zdrobit. Dacă nu altfel, atunci prin zdrobirea însăși a vieții. În mod paradoxal, această ultimă încercare duce uneori la salvarea sa „exponențială”, prin timpul și conștiința posterității.

Și acum, *un flashback asupra tînrului Nagy Imre*: ne aflăm la sfîrșitul anului 1929, iar el este în dispută cu secretariatul C.C. al Partidului Comunist din Ungaria în probleme de politică curentă. Dar și în probleme de politică de mai lungă durată, mai ales privind destinele țărănimii din Ungaria. Desigur, deosebiri de păreri, fracțiunile în cadrul mișcării muncitorești în general, inclusiv în cea maghiară (fracțiunea Landler-Kun), nu sînt rarități. Acum însă vreau să scot în evidență nu atît adevărul lui Nagy, cît anumite trăsături de caracter care îi erau proprii încă de atunci. Și care se vor reliefa din ce în ce mai mult, pentru ca în ultima perioadă a vieții sale să devină dominante.

În primul rînd, Nagy refuză *tonul* scrisorii care vine „de sus”, eludînd argumentele. Și, mai departe, în legătură cu acest „stil”, povestește că a aflat că Lenin, în toiul unor discuții aprinse, făcea note marginale, nu tocmai flatante, cu privire la ce spuneau vorbitorii: „tîmpenie, idioțenie etc.”. (Trebuie să remarcăm însă că aceste observații erau pentru uz propriu.) Și Nagy spune mai departe: „Se vede că secretariatul a preluat acest obicei leninist”. Dar, ca să-și mai „tundă” din curaj, adaugă: „*Quod licet Jovi non licet bovi*”. Nagy critică destul de aspru un anumit stil din partid ca lipsă de respect reciproc, chiar bătărbănie, care, de altfel, se încetățenise mai ales de sus în jos...

Își manifestă în plus dezacordul față de *formalism*, de *rigiditate*, care îi repugnă în abordarea problemelor. Trăsături care, de altfel, vor domina întreaga mișcare. Iar rigiditatea cadaverică va fi semnul sfîrșitului acesteia.

Presimțind problemele care le stăteau dinainte, spune: „Nu ajunge să te miști doar la suprafață cînd ne așteaptă atîtea clarificări”. Cel acuzat încă de pe atunci de oportunism, defetism intuia dificultățile care i se vor ivi în față.

Și *s-au ivit multe*. Omul dinăuntru sistemului, dedicat pînă la devoțiune, încălcînd pînă și legile rațiunii și ale bunului-simț, devine un personaj tragic al istoriei contemporane exact în măsura în care încearcă să se „desprindă”. Încercînd să reașeze valorile, pentru el ideale, în albia lor firească. Desigur, pînă acolo drumul va fi lung, dacă vrei să-l parcurgi alături de el...

Fără a vrea să-i trasăm un parcurs biografic, sîntem nevoiți să ne oprim asupra unei secvențe esențiale din anii petrecuți la Moscova, ce țin de biografia mai puțin cunoscută a lui Nagy Imre. Este perioada în care presupunem că era apăsător de întrebări și de temeri.

Perioada 1929-1940 – un fragment important din biografia lui Nagy. De altfel, viața fiecărui om este făcută din ipostaze, fragmente. Ele se configurează cu adevărat de abia

după moarte – şi atunci cu linii de evoluţie intersectate, cu rupturi incredibile, dar conţinând, oricum, sensul definitiv al unei vieţi.

Prima dată în 1999 au trecut pe lângă mine nişte informaţii, socotite incerte, în legătură cu perioada sa moscovită. Apăruse o carte de Sergo Beria, *Tatăl meu* (Plon/Criterion, 1999). Aici, într-o notă de subsol, se menţionează că Nagy Imre, membru al Partidului Comunist Maghiar, se întoarce în 1929 în U.R.S.S., iar „în 1933 (?) devine agent N.K.V.D.”. Tot aici se spune că fusese exclus din partid, fiind reprimat abia în 1939. Zvonuri negre doar?

În schimb, articolul Johannei Granville, profesor de ştiinţe politice la Universitatea Carnegie Mellon din Pittsburgh (articol ce poate fi găsit în Cold War International Project, cu titlul „Nagy Imre, aka «Volodya» – A dent in the Martyr's Halo?” – „Nagy Imre, zis Volodia. O fisură în aura de martir?”), te pune în faţa unor documente pe care autoarea nu le contestă. În acelaşi timp, ea le tratează cu atenţia îndreptată şi către alte documente, care vor mai veni...

Cel care a devenit un prim-ministru contestatar – în perioada iulie 1953 – martie 1955 –, cel care pune la îndoială public, încă din 1949, modul de înfăptuire a colectivizării, ca şi industrializarea forţată şi ilegalităţile statului socialist etc., cel care se văzuse confirmat de dezvăluirile Congresului al XX-lea al P.C.U.S. din februarie 1956 devine un „erou autentic şi tragic”. Inclusiv prin antecedentele sale timpurii...

Specialist şi profesor de economie agrară, membru al Academiei Maghiare, mare iubitor de carte, idealist amestecat printre politicieni fără milă de tipul lui Rákosi, cel care a fost debarcat de noua coaliţie anti-Malenko din postul său de prim-ministru şi ulterior exclus din partid ca deviaţionist de dreapta, cel care a făcut Revoluţia maghiară din 1956, cel care a fost răpit şi exilat în România la Snagov şi executat în 1958, cel care a fost primul ce a deschis drumul reformelor liberale în blocul sovietic – aşa cum rezultă din anumite documente citate de Granville – a fost prins în *iadul delaţiunii* între 1933 şi 1941.

Nagy apare ca victimă a puterii de la Moscova, nu pentru prima şi nici pentru ultima oară.

Doar victimă? Mergînd pe urmele articolului Johannei Granville, s-au găsit trei documente în arhivele K.G.B.-ului. Exact pe 16 iunie 1989 (ziua comemorării execuţiei lui Nagy), într-o vineri, i-au fost prezentate lui Gorbaciov de către şeful K.G.B.-ului de atunci, sub forma unei scrisori care se referă la „intrigile sordide ale lui Nagy în cadrul N.K.V.D.-ului”... Scopul era transparent. Acela de a tulbura campania de reabilitare a lui Nagy de la Budapesta şi procesul reformei din Ungaria... Documentele trebuiau să pulverizeze statura lui Nagy, chiar locul lui în istorie, de fapt importanţa mişcării politice pe care o reprezentase.

Care a fost soarta acestor documente? Gorbaciov informează conducerea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar care, la rîndul ei, hotărăşte ca documentele să nu fie publicate. Abia în 1993 – spune Johanna Granville – a fost publicată în ziarul italian *Stampa* scrisoarea secretă a şefului K.G.B.-ului către Gorbaciov. Ca peste o lună Grosz Károly să dea un interviu în ziarul maghiar *Népszabadság*, confirmînd autenticitatea documentelor. Şi anume că Nagy a dat informaţii privindu-i pe tovarăşii săi, de prin 1930 pînă la începutul anilor '50.

Subteranele politicii sînt în genere obscure, pline de capcane. Cu certitudine, departe de orice transparenţă. Dar, ne întrebăm, pot ele modifica total esenţa cunoaşterii noastre despre o anumită perioadă, despre o anumită personalitate? Desigur, în parte da, dar niciodată în totalitate.

Pentru că, oricît de importante ar fi subteranele, secretele bine zăvorîte, ungherele ascunse ale vieţii sociale, totuşi aceasta se desfăşoară, în fond, la „vedere”. Ca viaţă economică, relaţii politice şi culturale, ca mod de a trăi şi de a muri. Ca sănătate şi moravuri, ca psihologie socială şi stare morală. Ale societăţii. Aşa e şi cu vieţile oamenilor. Sînt „vizibile” inclusiv cele ale personalităţilor de orice fel. Înainte de toate, omul este ceea ce face, şi nu numai în subterană, în secret, ci şi în viaţa lui de toate zilele, în profesie, în iubirile sale, în prietenii.

Şi mai este ceva. Contrar afirmaţiilor că nu intenţia contează, ceea ce simte, gîndeşte, ceea ce vrea să facă, să realizeze un om are o mare importanţă. El este mai mult decît totalitatea actelor, a relaţiilor sale. Pînă la realizarea lor, actele iau naştere în intenţiile, în aspiraţiile, planurile, speranţele sale. Este vorba despre acest du-te-vino între interioritate şi exterioritate, fiecare trădînd cîte ceva despre omul-integral în cauză. În balanţă trebuie pus totul, inclusiv timpii parcurşi şi oglinda lor ca retrospectivă, în care omul se vede şi se judecă pe sine.

Mai mult, trebuie să pornim de la ideea că în realitate nu există sfinţi. Toţi sîntem limitaţi, deci failibili. Chiar dacă se nasc cu anumite disponibilităţi spre sfinţenie, sfinţii devin sfinţi treptat. Uneori trecînd prin iadul pămîntesc. În care a-ţi depăşi propria condiţie socială înseamnă a anihila omul din tine nu doar ca persoană, ci în toate sferele existenţei tale. De la idei pînă la acte, de la sensibilitate pînă la voinţă. Cînd nu-ţi rămîne decît să te mişti, să pendulezi între fanatism şi teamă. Cînd credinţa oarbă, de orice fel şi venită de oriunde, te poate îndemna chiar şi la acte nesăbuite, la violenţă şi iresponsabilitate.

În aceste condiţii, teama de moarte poate fi mai puternică decît preţuirea vieţii, a demnităţii. Iraţionalismul este produsul, dar şi una dintre cauzele limitării fiinţei, iar salvarea este o excepţie, dacă nu un miracol.

Sigur, acesta a fost contextul aceluia deceniu al înscenării marilor procese, perioada în care, aşa cum se spune, Nagy a devenit delator. Johanna Granville crede că în acest „context istoric” trebuie aşezat şi plecînd de aici trebuie explicat, dar nu şi justificat, „acel moment” din biografia lui Nagy. Cîndva se va şti ce a scris, dacă a scris ceva în acele rapoarte.

Problema este pînă unde pot merge denaturarea, distrugerea fibrei umane din om...

Cine a citit *Cerul Kolîmei* şi *Ameţeala* Evgheniei Ghinzburg – de un realism istoric, dar şi artistic sfîşietor – a înţeles sau poate înţelege, printre altele, cum un sistem totalitar este un mediu perfect pentru a produce călăi şi victime totodată. Şi de cîte ori nu s-au întrupat în aceeaşi persoană călăul şi victima?...

În anii '30, după marea criză, după instaurarea fascismului în Germania şi, practic, în plină pregătire a celui de-al doilea război mondial, vălmăşagul antagonismelor pe plan mondial era de nedescris. Producînd o continuă, imensă tensiune socială. Mondială. Pînă la debusolare...

Încrîncenata bătlie din societatea sovietică, pentru „victoria socialismului într-o singură ţară”, tensiunea programatic supralicitată au fost transplantate în fibra partidului,

a fiecărui om. Lupta lui Stalin cu adversarii săi reali și imaginari culminează în marile procese înscenate. În crime, dispariții, deportări.

Chiar dacă populația beneficia de anumite facilități (sănătate, transport, concedii, asigurarea pensiei, învățământ etc.), chiar dacă succesele industrializării forțate produc un anumit elan și chiar uimire, inclusiv pe plan internațional, „idealul” social are prea puține legături, în fond, cu realitatea. Tocmai această eludare a realității sociale a făcut posibile multe... Când moralitatea este pusă pe poziție de egalitate cu hotărârile partidului, iar acestea au putere de lege, participarea la viața socială este în fond complet blocată.

În acest context, când istoria „construirii socialismului într-o singură țară” era alimentată și de isteria contextului internațional, orice gest care ieșea din clișeele politice prescrise devenea suspect și condamnat. Desigur, în primul rînd din punct de vedere politic, moral, dar și juridic. Iar condamnarea premergea procesului... Și viețile erau la cheremul „întîmplării”, al înscenărilor.

Acesta era „contextul”.

Cu ce preț a colaborat Nagy Imre cu N.K.V.D.-ul în deceniul în care arestările și execuțiile se țineau lanț nu o să aflăm niciodată. Dar faptele sînt fapte și documentele vorbesc în concretețea lor.

De ce, cum a devenit Nagy informator rămîne o întrebare deschisă! Din convingere personală? Pentru că se simțea în mai mare siguranță în nesiguranța zilelor și nopților de atunci? Pentru că era străin și străinii erau suspecti, mai suspecti decît autohtonii? Pentru că cei din jur dispăreau și i s-a făcut frică? Pentru că știa mai multe decît ceilalți? Pentru că voia să-și salveze viața? (întrebare capitală). Întrebări suspendate, toate, în cerul viitorului. Probabil pentru totdeauna.

Lukács spune despre acele vremuri că trebuia să „ai noroc” ca să scapi. Era vorba de „întîmplări” printre care trebuia să te strecuri... Sigur, depinde cum. Poate că Nagy s-a „apărat” astfel.

Johanna Granville afirmă, fără nici o ironie, că în acele vremuri relația cu N.K.V.D.-ul era o „marcă a prestigiului și a credibilității”.

Oricare ar fi fost meandrele acestei perioade și independent de ceea ce se petrecea în conștiința lui Nagy, independent de evoluțiile sale ulterioare, această zonă a existenței sale rămîne cel puțin vulnerabilă. Împreună cu Johanna Granville, deocamdată din prudență științifică și din probitate morală, trebuie să punem o anumită surdina în așteptarea viitoarelor documente. Un lucru este însă sigur: activitatea politică și personalitatea lui Nagy, considerate și de Granville ezitante, nu se reduc la acel lung deceniu care a dat o anume direcție „socialismului real”. Însă acesta nici nu se poate șterge.

Este remarcabil că Nagy s-a depășit pe sine. A devenit omul democrației consecvente prin „loialitatea și lupta sa de aceeași parte a baricadei cu insurgenții din octombrie 1956”, cum spune Granville. Și nu numai că s-a depășit pe sine, dar și-a depășit și propriile condiții. Acel faimos „context”.

Mai presus de toate, a avut curajul să depășească maniheismul întregii perioade. El căuta binele acolo unde se putea găsi. Pentru că toate conglomeratele politice și militare sînt strivitoare.

Iată o atitudine care trimite mult dincolo de timpul lui, de vreme ce demnitatea umană, socială și individuală, redeveniseră pentru el valori. Însăși viața în sine a devenit

o valoare. Prin gîndirea și politica sa. Oare cu ce preț a dobîndit această limpezire a mentalității ?

A țintit pînă la urmă prea departe ? Mărturie ne stă istoria. De atunci pînă acum. Încercarea a fost inutilă ? Poate că, într-un fel, ca efect imediat, da ! Dar nici măcar acest lucru nu-l putem afirma cu certitudine.

Păstrînd măsura, deci diferențele, și gestul lui Giordano Bruno putea să pară atunci un act inutil, gratuit...

„Puriștii” care se simt stînjiți de personalitatea lui Nagy Imre, pentru că a rămas socialist, comunist, pentru că a făcut greșeli fatale, a fost ezitant, iar rectitudinea lui morală a avut de suferit, ar trebui să-și aducă aminte, așa cum am mai spus, că și sfinții se purifică treptat, plătind un preț mare, uneori chiar cu viața, pentru păcatele lor. Plătind pentru păcate grele care îi făceau nevrednici în fața Domnului.

Nu că din Nagy ar trebui să facem un sfînt, dar, pe planul vieții laice, public-politice, ne putem permite această analogie, cu atît mai mult cu cît viața lui culminează nu numai cu reconsiderarea propriului destin, dar și a istoriei țării sale. Aceasta este autentică, de nimeni comandată autocritică a lui Nagy Imre.

Nu am să repet împreună cu doi compatrioți ai lui Nagy că, „dacă viața sa a rămas un semn de întrebare, moartea sa a fost un răspuns”. Sună frumos... Și totuși, înclin să cred că, pînă la urmă, viața lui a fost un răspuns, iar moartea lui rămîne un semn de întrebare...

Dificultățile existenței sale nu eludează și cu atît mai puțin nu anulează răspunsurile pe care el le-a dat lumii în contexte nu dificile, ci de-a dreptul imposibile. Pentru posibilitățile unui singur om de a concepe alternative.

Acestea sînt motivele care ne fac să nu evităm, ci să ne confruntăm cu dificultățile, cu „găurile negre” din existența lui Nagy.

Nagy a fost marcat de istoria U.R.S.S. A lumii mari. Și, mai presus de toate, de istoria țării sale. Dar și el a marcat istoria Ungariei. A lumii socialiste. A lumii democrației. A secolului al cărui fiu a fost.

El a supus ideea de socialism și, mai ales, practica socialistă, politica socialistă criticii teoretice și practice. Încercînd să salveze astfel ideea de socialism, ca și realitatea acestuia. În acest fel a încercat să se salveze pe sine, să-și salveze conștiința și sufletul.

Nu-i puțin lucru în epoca „extremelor” care a fost secolul XX, epocă tulbură, în care riscurile alegerii erau capitale.

A ezitat Nagy Imre ? În multe și multe ocazii. Tot Johanna Granville, în articolul „Nagy Imre. Hesitant revolutionary” (CWIHP, Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2002), insistă asupra cîtorva momente-cheie privind ezitățile lui Nagy. De ce nu a procedat el precum Gomulka, avertizîndu-l deschis pe Hrușciov : „Sau vă rechemăți tancurile, sau vom lupta împotriva voastră”. Sau de ce a așteptat atît de mult pînă a reacționat la chemarea mulțimii din 23 octombrie ? De ce a vorbit fără microfon mulțimii și de ce i s-a adresat cu *Eltársak*, adică „Tovarăși, vom continua drumul din 1953” ?

Și lista ar putea fi mult mai lungă. În primul rînd, i s-ar putea adăuga întrebarea de ce Nagy Imre l-a acceptat pe Gerő ca prim-secretar al Partidului Socialist Maghiar după Rákosi ?

Nagy Imre, ezitant? Desigur, lista întrebărilor poate continua inclusiv cu privire la părăsirea Parlamentului, la perioada cît grupul a stat la Ambasada Iugoslavă... Cu momentele de slăbiciune, cu momentele pierderii oricărei speranțe în timpul deportării în România etc. etc.

Dar Nagy a făcut pași excepționali, în situații excepționale, în timpuri excepționale. Cînd cerințele, noile aspecte și evenimentele în sine surveneau în cascadă. Răspunsul la astfel de situații trebuia să vină instantaneu, fără soluții preexistente. Totul era în formare și reformare, ca și noua putere, atît de stat, cît și de partid. În condițiile în care avea loc o adevărată *implozie* a vechii puteri, partidul se destrăma, iar noile structuri ale puterii în formare erau înșesate de elemente vechi. Cele noi, aproape buimace, abia își formulau dezideratele.

Nagy Imre se măcina la propriu între aceste situații și acești oameni. Este cert că nu era momentul tatonărilor, al experimentărilor, ci al deciziilor prompte, dar și al celor mai potrivite.

Potrivite cu interesele cui? Și pe ce durată? Toate acestea puteau să depindă numai de Nagy?

Oricum, Nagy Imre nu era, se pare, din punct de vedere temperamental un efervescent. El gîndește, coace rezolvări, după care iese din circuit, dispare. Ia o hotărîre, concepe un program, după care are o cădere fizică sau psihică. Probabil, acestea erau formele sale de luptă cu sine, cu istoria prin care trecea și care trecea prin el. Încercîndu-l și punîndu-l în fața unor decizii și consecințe cărora un om, singur ori chiar laolaltă cu aliații săi, greu le putea face față.

Într-adevăr, el ezită în fața unei rupturi în istoria socialismului, ruptură pe care o inițiasă încă în 1953. În fața unor deprinderi politice, relații sociale așezate, parcă odată pentru totdeauna, în fața unui sistem pe care îl cunoștea foarte bine dinăuntrul său. În timp ce își ducea lupta cu sine însuși.

Cel care pune punctul pe „i” în această problemă este iarăși filozoful maghiar Lukács, care nu mai participase din 1929 la viața politică.

El spune că, dacă ar avea ceva de reproșat din punct de vedere politic lui Nagy, este faptul că la Congresul Partidului din 1954 nu s-a ridicat împotriva conducerii de partid de atunci... deschizînd astfel lupta contra acesteia. Atunci, Nagy nu ar fi rămas singur – spune Lukács.

Nu știm dacă Lukács are dreptate în privința reușitei posibile în acel moment politic, dimpotrivă, poate că Nagy chiar ar fi rămas singur. Dar Lukács, și nu numai el, îi reproșează oricum lui Nagy lentoarea și lipsa de promptitudine. Totuși, trebuie să remarcăm, împreună cu Johanna Granville, că Nagy „a făcut ceea ce nici un alt lider est-european nu avut curajul să facă”.

Imediat însă se ridică întrebări cu duiumul: De ce a făcut ceea ce a făcut? Împins doar de împrejurări? Pierzînd pur și simplu controlul situației, a fost dus de val? A fost gestul unui om politic realist sau al unui visător?

Desigur, Nagy avea o concepție de acum formată, rezultată din critica socialismului existent. Avea niște principii pe care le coroborase, structurîndu-și o imagine despre ceea ce trebuia să devină în timp socialismul. Poate că visa/spera și la un compromis cu

U.R.S.S. Voia să creadă în raţionalitatea, capacitatea acesteia de a se autosalva, ocolind catastrofa. Mai spera în alianţe, în susţineri de acolo de unde, pînă la urmă, ele nu vor veni. Cum ar fi Iugoslavia. Mai conta pe exemplul Finlandei sau al vecinei Austria... Mai credea în democratismul ţărilor democratice.

Toate acestea nu înseamnă că acele zile de ebuliţie socială nu l-au luat, chiar de mai multe ori, prin surprindere. Dezechilibrîndu-l.

Orice tragedie are mai multe acte pînă la deznodămîntul care îi determină natura. Iar tragedia din Ungaria lui 1956 s-a desfăşurat în multe acte şi pe mai multe scene. În afară de cea naţională, cea internaţională a fost esenţială, hotărîtoare chiar. Pe urmă, au mai existat cîteva scene, mai mult sau mai puţin la vedere, însă această piesă s-a desfăşurat cu un public extrem de restrîns. Acte care vor mai rămîne pentru foarte mult timp secrete...

În ultimă instanţă, foarte proasta regie a fost semnalul clătînării unui imperiu, anunţînd un deznodămînt catastrofal.

„*Ereticul*” Nagy ştia pe ce lume se află şi atunci cînd încerca imposibilul. Chiar şi atunci cînd, în vara anului 1956, a vrut să-şi trimită lucrările critice conducerii de partid. Un *Memorandum*, în care propunea îmbunătăţiri, schimbări politice, transformări. Pînă şi în acel moment voia să facă critica politicii din *interiorul* instituţiilor conducătoare. Pentru că ştia ce riscă, a vrut să evite ceea ce ar fi fost de evitat.

Îi era frică, îl încerca teama curajoasă de a nu fi considerat un contrarevoluţionar, un trădător? De cine şi de ce?

Ştia el ce ştia – că, în fond, nimănui nu-i plac „trădătorii”. Oricît de decăzut şi de mlăştinos ar fi sistemul din care se ivesc. Chiar dacă toţi se folosesc de ei. De rolul acesta a avut oroare – cine ştie ce forţe inconştiente, ce amintiri lucrau în el –, şi totuşi nu a scăpat de el. Pentru că i s-a atribuit.

Cînd, în *Însemnările de la Snagov*, afirma: „Am trădat, dar nu ideea, ci sistemul care a trădat ideea”, spunea totul despre sine şi despre sistem. Despre acuzaţiile care i se vor aduce. Despre cine a fost de fapt trădător şi contrarevoluţionar.

Nagy Imre a fost un eretic din ce în ce mai coerent. Ceea ce nu înseamnă că, la vremea lui, nu a vîndut şi el „indulgenţe”. Esenţial este că şi-a dat seama că ele nu au nimic comun cu spiritul Evangheliei. Tot aşa cum ideile originare ale marxismului nu aveau nimic comun cu practicile treptat, dar categoric golite de sensuri socialiste...

El ştia că devenise într-adevăr un eretic. Dar, vorba lui Luther: „Erezie, erezie, dar mai presus de toate adevărul”.

Memorandumul lui Nagy Imre apare în Occident cu titlul *În apărarea poporului maghiar*. Este o lucrare publicată în primăvara anului 1957. Nagy Imre trăia încă (în închisoare) şi va mai trăi 16 luni...

Lucrarea fusese scrisă din vara anului 1955 pînă în primăvara anului 1956, cînd căpătase forma definitivă. Intenţia autorului – altfel foarte „disciplinată” din punct de vedere partinic – fusese aceea de a prezenta lucrarea sub formă de memorandum în faţa conducerii centrale de atunci a partidului, mai ales pentru a evita acuzaţiile de deviere, poziţie pentru care şi fusese exclus din partid.

Pînă la urmă, soarta cărţii va fi alta. A încredinţat-o unui apropiat de-al lui (anonim), pentru ca acesta să facă cît mai repede observaţiile cuvenite. În urma precipitării

evenimentelor, lucrarea a rămas la primul critic al textului care, în 1957, o va edita în Occident. Tocmai cu speranţa „să vină în ajutorul poporului maghiar ca sursă de informaţie corectă pentru ţară şi pentru opinia publică internaţională”.

Şi totuşi, parcă însăşi istoria susţine cauza lui Nagy Imre atunci când, în februarie 1956, într-un discurs fluviu de şapte ore la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., Hruşciiov demască păcatele lui Stalin. Fără să ştie că pune degetul pe rana sistemului.

Tot în 1956, la sfârşitul lunii aprilie, Rákosi anunţă reabilitarea celor condamnaţi din grupul Rajk şi eliberarea conducătorilor social-democraţi. În acelaşi an, în luna martie, se întemeiează Cercul Petöfi. Unde se dezbăteau probleme de economie, de istorie, de presă, de filozofie (cu participarea şi a lui Lukács György). Timp în care spiritele fierb. Timp în care Comisia americană a Energiei Atomice anunţă că S.U.A. pot produce bomba cu hidrogen în număr nelimitat.

În acest moment, pentru Nagy Imre nu era un secret că Ungaria se afla în faţa unei crize politice dintre cele mai profunde, „care pune la încercare însăşi păstrarea puterii”. El refuză transformarea marxismului într-o statuie de ceară. A reduce gândirea marxistă la o colecţie de clişee, de dogme este pe măsura doar a celor care nu înţeleg nimic din această gândire...

În *Memorandumul* său, care va lua forma unei cărţi, Nagy repune problema *tranziţiei* ca perioadă dintre capitalism şi socialism. Care poate îmbrăca cele mai variate forme. De fapt, el pune sub semnul întrebării însăşi bruscarea istoriei, fără a se ţine seamă de timpul necesar transformărilor. În miezul acestor transformări, el situează democraţia ca totalitate a relaţiilor sociale multidimensionale, de la cele economice pînă la cele culturale şi morale.

Pentru Nagy Imre, dezvoltarea democraţiei înseamnă implicit încă de atunci reducerea violenţei prin reducerea intereselor antagonice. Prin extindere, el este convins de importanţa *coexistenţei nonviolente*, cît se poate de paşnice a celor două sisteme, ca teren favorabil umanizării relaţiilor internaţionale. Pentru Nagy, varietatea, ca formă concretă a experienţelor sociale, este exemplificată şi prin experienţa iugoslavă ca respectare a specificităţii fiecărei ţări.

Condiţia esenţială a realizării acestei idei o reprezintă aplicarea principiilor independenţei naţionale, suveranităţii, egalităţii în drepturi, integrităţii teritoriale şi neamestecului în treburile interne pe planul relaţiilor internaţionale. Nagy crede că aceste principii, adoptate la Bandung, nu trebuie să fie interpretate unilateral. „Ele nu trebuie puse în legătură numai cu tendinţele marilor puteri capitaliste, ca şi cum acestea nu ar trebui să funcţioneze şi în relaţiile dintre statele socialiste. Ca şi cum ele ar fi depăşite, ca urmare ar fi inutile.” El afirmă apăsător că sistemul statelor socialiste nu poate funcţiona normal decît prin respectarea de către toate statele, indiferent de mărimea şi forţa lor, a acestor principii. Ideea libertăţii şi independenţei naţionale o concepe pe baza coroborării unor interese sociale diferite, fundamentînd ceea ce se numeşte *interesul general, naţional*.

Socialismul, după părerea sa, nu poate fi „deasupra naţiunilor”. *Specificitatea naţională*, la rîndul ei, nu exclude nici pe departe internaţionalismul. Dimpotrivă, ea dă acestui principiu un conţinut. Un sens concret.

Toate acestea presupun ca partidele să-şi lărgească independenţa ideologică şi politică, „depăşind monopolul gândirii marxiste”. Care nu poate fi apanajul unei singure ţări sau al unor persoane...

În general, dictatul ideologic este de netolerat pentru că exclude judecata vie, schimbul real de păreri, dezbaterile şi face ca „imitaţia să se transforme în virtute”. Umilind astfel orice instituţie politică, teoreticienii de orice fel... Făcînd din orice activitate şi iniţiativă liberă gesturi inutile. Din cauza lăşităţii teoretice şi a sărăciei spirituale, „conducerea de partid plînge după dominaţia absolută a stalinismului, după dogme-şabloane care circumscriu pentru stat şi partid principiile de urmat, inclusiv pentru politica externă”.

Nagy se confruntă cu soarta Ungariei ca ţară mică. Ţară care suportă imposibila presiune a marilor puteri. În acest sens, el consideră că este mai raţional ca, orşestrîndu-şi activitatea politică cu statele democratice şi socialiste mici, cu state din alte sisteme care acceptă colaborarea pe temeiul celor cinci principii, să creeze un baraj împotriva politicii marilor puteri, pe baza independenţei şi a neutralităţii.

Observăm că încă în această lucrare-document Nagy formulează substanţa *principiului neutralităţii* nu numai ca scop, dar şi ca unică şansă. Aducîndu-ne în memorie experienţa celui de-al doilea război mondial, cînd orice ţară mică risca să devină victima luptei dintre marile puteri.

După modelul politic al lui Kossúth, nu alianţele cu marile puteri, ci alianţele cu popoarele din jur trebuie să stea în prim-planul politicii externe. Din această colaborare în perspectivă istorică îndepărtată, dar la care trebuie lucrat încă din prezent, renaşte la Nagy o veche idee europeană, dar şi balcanică, cea a *confederaţiei*...

Criza morală a societăţii, Nagy o deduce – tot în *Memorandum* – înainte de toate din „contradicţia strigătoare la cer dintre principii şi fapte”. Cînd deosebirea dintre idei şi fapte devine antagonică. Ea zdruncină întreaga societate de la economie pînă la cultură, subminînd întregul sistem. Iar îndoiala macină societatea, care nu doreşte altceva, mai ales după politica din iunie 1953, decît un sistem democratic. Disperarea poporului ţînteşte depăşirea „politicii aventuriere” a partidului.

Urmarea imediată a acestor stări de criză nu putea fi decît dictatura, „umflarea” nemăsurată a organelor Securităţii, proporţională cu descreşterea rolului instituţiilor de drept, al statului de drept. Rezultatul nu poate fi decît „anarhia sistemului de drept ca teren supradimensionat al inegalităţilor în care individul, viaţa cetăţeanului sînt caracterizate prin continua nesiguranţă şi frică”.

În aceste condiţii, cine sînt condamnaţi şi pentru ce anume? – iată întrebări pe care şi le pune Nagy. Cîţi dintre ei sînt vinovaţi? De ce aceia care poartă responsabilitatea crimelor nu răspund pentru ele? Ba, dimpotrivă, rămîn la conducere. Şi, de aici, un spectru foarte larg al problemelor morale, pentru că cei care ordonaseră, înscenaseră procesele au rămas la conducere.

Ei sînt cei ce „construiesc relaţii materiale de dependenţă, care obligă oamenii să renunţe la propria personalitate, la convingerile lor”. Situaţie despre care Nagy spune că a luat forma unei adevărate maladii sociale, cu explozia unor caracteristici sociale imorale precum minciuna, carierismul, neîncrederea, suspiciunea, răzbunarea, răutatea şi corolarul lor, *indiferenţa*.

Toate acestea fac loc inumanului rigid în viaţa publică şi privată, în legătură cu care Nagy conchide: „Este izbitor peisajul pe care ni-l oferă situaţia morală a societăţii noastre”.

Pe planul relaţiilor naţionale, atitudinile oscilează între nihilismul naţional, care „respinge” virtuţile sentimentului naţional, şi „refacerea conştiinţei naţionale”, a sentimentului naţional. Cu excese care frizează naţionalismul, şovinismul.

Şi sub acest aspect Nagy consideră că problemele sînt unele, cel puţin, foarte grave, iar altele „delicate”. Tocmai din această cauză, după părerea sa, ele trebuie înfruntate, chiar depăşite în forţă, cum este cazul antisemitismului şi antisovietismului.

Dar toate acestea în condiţiile „inevitabilei şi corespunzătoare schimbări a gărzii” politice.

Nagy a afirmat aceste principii şi vederi programatice, deplîngînd starea de lucruri prezentă, şi a schiţat unele căi de urmat încă *înaintea evenimentelor* din octombrie 1956. Precizez acest fapt pentru a sublinia că el nu a fost pur şi simplu „luat prin surprindere” de valul popular al răsculaţilor şi mai ales de revendicările lor. Nu cred că poate fi vorba de un Nagy „uimit”, neaşteptate sînt, poate, doar amploarea şi ritmul desfăşurării evenimentelor.

Problema socialismului uman, a democraţiei, a statului de drept, a deschiderii spre lume, a ieşirii din aria forţei de presiune a marilor puteri, neutralitatea ca soluţie privind poziţia Ungariei pe plan mondial, înlăturarea vechii conduceri, reluarea filonului tradiţiilor naţionale, inclusiv pe plan cultural, remoralizarea ţării prin recorelarea intereselor celor mai diverse categorii şi clase sociale în locul asmuţirii lor unele împotriva altora – iată elemente directoare din programul politic al lui Nagy. Program în care, prin joncţiunea între cele mai variate interese sociale, el propune revitalizarea Frontului Popular ca alianţă civilă, funcţională, reformularea democraţiei susţinute instituţional ca temei al unei Ungarii moderne, în toate sferele vieţii sociale. Într-un cuvînt, este vorba despre schiţa-program a tranziţiei.

Curajul teoretic şi politic, istoric îndreptăţit, Nagy şi-l simte din plin susţinut de Congresul al XX-lea al P.C.U.S. Vede aici un semnal al epocii. Pe care îl ia absolut în serios.

De fapt, nu greşea decît sub un singur aspect. A subapreciat *inerţia istoriei*, cea care trage înapoi sau temporizează datul existent pe durate mult mai lungi. Favorizînd în acest context un nou tip de conservatorism.

Aceste idei, convingeri, speranţe erau, desigur, susţinute de o anumită echipă, într-adevăr heterogenă, dar aflată în consens cu aspiraţiile mulţimii care erupea. Situaţia din Ungaria nu era singulară. Evenimentele din Polonia stăteau mărturie, reprezentînd un precedent.

Însemnările de la Snagov ale lui Nagy Imre reiau, după tragicele evenimente din Ungaria, ideile din *Memorandum*. Numai că acum ele sînt „reformulate” prin prisma unor experienţe politice şi personale care le dau o altă profunzime. Un alt relief. O altă tonalitate.

La Snagov

Cele cinci sute de pagini (coală împăturită în două), scrise la Snagov în cea mai severă detenţie, chiar dacă o detenţie de „lux” pentru România acelor vremuri, au fost elaborate într-o maximă tensiune.

„Trădătorul” se simte trădat din toate părţile. Complet izolat. Despre tovarăşii săi de deportare nu ştie nimic, nici ce se întîmplă cu ei, nici ce gîndesc. Într-o atmosferă de izolare care era ea însăşi o formă de presiune fizică şi psihică.

Nagy pendulează între speranţă şi spectrul sumbru al viitorului, din care nu este exclusă nici ideea condamnării la moarte. Dar, înainte de toate, îl frământă soarta Ungariei, a demersului revoluţionar, a implicaţiilor sale teoretice şi politice.

Acolo, la Snagov, deportaţii dezbăt în cea mai mare parte a timpului, cu siguranţă chiar şi în visul lor, evenimentele care avuseseră loc, cauzele lor. Totodată, între ei se instalează suspiciunea. Şi nu fără teme, pentru că unii dintre ei se vor „desprinde”, se vor îmbarca pe alte nave, se vor dezice de propriile acte şi idei. Chiar şi de Nagy.

Starea de spirit a deţinuţilor este cu atât mai tensionată cu cât creşte presiunea necunoscutului... Creşte şi presiunea, care se vrea dizolvanţă, din partea conducerii de partid din România, prin reprezentanţii săi (Walter Roman, Nicolae Goldberger, Ardeleanu şi Vas). La toate acestea se adaugă presiunea Securităţii române. Şi nu trebuie să o uităm nici pe cea a conducerii de partid maghiare, directă şi indirectă (Kállay şi nu numai). Diferite forme de presiune ideologică şi politică care au ca scop „înmuierea”, slăbirea poziţiilor până la modificare. Încercînd şi, desigur, realizînd toate acestea, măcar în parte, prin dezbinarea grupului. În atare condiţii, se creează o stare de isterie colectivă şi individuală ca efect şi ferment al dezbinării şi suspiciunii generale.

Dar ce nu ar da Nagy să afle cîte ceva din toate acestea stînd de vorbă, schimbînd idei cu tovarăşii lui... Pentru că, pentru perioade din ce în ce mai lungi, atât oficialităţile române, cât şi cele maghiare „dispar” cu desăvîrşire. Pînă şi acest soi de solitudine, absolută, era folosit ca formă de represiune prevestitoare de rele.

În aceste condiţii, *Însemnările*, meditaţiile îi ţin tovarăşie. La fel ca şi soţia sa. De altfel, singura fiinţă căreia poate să-i împărtăşească gîndurile, temerile, întrebările.

Scrie regulat, cu literele lui mici, egale. Care se înşiră ca şi gîndurile lui, limpezi. Scrie ca omul care nu mai poate pierde nimic. Scrie pentru propria clarificare, fără autocenzură. Într-un fel, desigur, şi pentru posteritate...

Devenind din ce în ce mai pornit, din ce în ce mai sever „faţă de păcatele istorice săvîrşite” de către un sistem în degringoladă denumit stalinist. În acelaşi timp, redactează scrisori către Gomulka, Dej, Togliatti, Kádár, Tito, încă sperînd că se va întruni o comisie internaţională care va cerceta imparţial cele întîmplate, adică faptele.

Aceste scrisori sînt expresia simţului dreptăţii şi a unor slabe speranţe. Dar Nagy era bîntuit de spectrul unui viitor sumbru. Într-una din zile, îi spune soţiei sale : „Am să fiu arestat şi am să fiu spînzurat”.

Însemnările de la Snagov urmăresc firul evenimentelor din 23 octombrie 1956 pînă la refugierea grupului la Ambasada Iugoslavă pe 4 noiembrie 1956. În momentul celei de-a doua intervenţii armate sovietice la Budapesta. Ele se referă atât la premisele, cât şi la urmările acestor evenimente.

De asemenea, *Însemnările* conţin referiri la timpul petrecut la Ambasada Iugoslavă, descriu răpirea grupului şi transportarea în România, respectiv la Snagov. Pentru ei – un drum spre necunoscut.

Însemnările lui Nagy analizează evenimentele din octombrie opunînd două concepţii despre socialism. În fond, aceste note reiau ideile critice din *Memorandum*, făcîndu-le să se întîlnească cu dezideratele mişcării populare din Ungaria.

Astfel, este reluată ideea democraţiei, a logicii ei care o face incompatibilă, ca sistem politic, cu îngrădirea de către partidul-stat, de către sistemul politic unipartit, de unde

nevoia unui *guvern de coaliție* ca expresie practică, instituționalizată a democrației la nivelul puterii. Tot în această ordine de idei, Nagy dă o deosebită importanță Frontului Popular ca formă a societății civile, cadru de opoziție critică și participare nestatală la treburile societății. Nagy nu refuză nici unele forme concrete ale democrației care să exprime interese deosebite, variate, înlesnind participarea vie, nemijlocită. În acest sens, el a apreciat *Comitetele de întreprindere* instituite ad-hoc în timpul evenimentelor.

În *Însemnări* se reiau problemele legate de reorganizarea statului și a partidului, inclusiv punerea la locul cuvenit a Securității de stat, eliminând capacitatea acesteia de a supune și teroriza populația, de a supune și corupe țărănimea și intelectualitatea, de a demoraliza de fapt întreaga societate.

Nagy repune problema *dezvoltării economice* a Ungariei după propriile posibilități, și nu după un model impus, uniformizat. Refuză excesele industrializării cărora Ungaria nu le putea face față, ca și colectivizarea forțată, traumatizarea țărănimii prin măsuri arbitrare.

De asemenea, denunță amestecul în *viața intelectuală*, culturală, dirijarea acesteia, umilirea și chiar coruperea unei părți a intelectualității prin care, de fapt, se decapitează întreaga societate.

Învățămintul îl concepe ca instrucție liberă și modernă, în spiritul tradițiilor culturale, inclusiv al celor naționale, în vederea ridicării la nivel uman, în primul rând, a tuturor claselor sociale, expuse pînă atunci vicisitudinilor istoriei. Cum ar spune un contemporan de-al nostru, cu o expresie fericită, un „învățămint de elită pentru toți”.

Chiar dacă armata sovietică eliberase, în 1945, Ungaria de forțele fasciste interne, de nazismul german, Nagy reclamă acum în *Însemnările sale egalitatea în drepturi pentru toate țările* și în toate domeniile relațiilor internaționale (principiile de la Bandung). Plecînd de aici, nu se sfiește să califice relațiile U.R.S.S.-ului cu celelalte țări drept coloniale. Pentru el, a scăpa de chingile acestor relații era vital după moartea lui Stalin.

Evenimentele din 1956 propuneau depășirea unei faze istorico-sociale în care tensiunile politice, sociale și morale atinseseră extremele, iar Nagy răspunsese acestor solicitări promovînd o lume care să nu mai trăiască sub semnul fricii.

Acest act critic a fost unul așteptat și totuși parcă picat din cer. Oricum, el confirma nevoia de altceva... Astfel, angoasele istorice, criticile făcute mai mult în gînd, mai mult conspirativ, au căpătat forme „autorizate”. Critici pe care Nagy le exprimase înaintea altora, sub forma unor analize, puncte de vedere mai mult sau mai puțin oficiale. Oficiale, pentru că el lua totul foarte în serios.

Acum, în condițiile revoltei, răscoalei maselor, revoluției (deloc „pură”, de vreme ce se amestecaseră, ca elemente antisocialiste, chiar filoane fascizante), se ridică aceleași probleme care fuseseră elementele componente ale programului său din 1953. Și, mai ales, cele la care meditasese din primăvara anului 1955 pînă în vara anului 1956. Trebuie să semnalăm aici o anumită *coerență de principiu* în abordarea problemelor politice.

Astfel, *constantele politice* sînt independența națională, desprinderea din relațiile de subordonare față de U.R.S.S., față de marile puteri în general, ieșirea din „focurile” Războiului Rece, alianța cu popoarele mici, socialiste, nesocialiste și neangajate, mai ales cu cele din zonă, cu cele vecine.

Pentru viitor, viitor pentru care trebuie lucrat încă din prezent, propune o confederație a popoarelor din Balcani... Cheia fiind apropierea economică, politică, dar și culturală dintre

aceste popoare, sub semnul deplinei democrații. Astfel, el leagă organic patriotismul, ca sens profund, grav, pe vremea aceea nu întâmplător deprecia, de un *real* internaționalism. Ca expresie a unor multiple interese comune între popoare, culturi, valori. Deci nu izolare, ci apropiere. Excluzând politica de subordonare de orice fel. Pentru a înainta astfel spre orizonturi mai umane.

Desigur, o asemenea politică presupunea schimbarea conducerii de partid și de stat. Pentru Nagy, „renovarea” era condiția elementară, de principiu, a schimbării. Și totuși, în focul evenimentelor din octombrie 1956, Nagy, mereu rămas în urma lui însuși, întârzie. În loc să facă un pas radical, de la bun început, accepta înlocuirea lui Rákosi Mátyás cu... Gerő la conducerea partidului. Dar Gerő, cum spunea cineva plastic, „înseamnă rakosism fără Rákosi”. Iar Nagy știa prea bine că Gerő este un stalinist consecvent.

Furia, chiar ura lui Nagy împotriva acestui sistem „socialist” aflat în plin proces de denaturare nu provenea doar din convingeri, din principii profund atașate umanismului, ci și din experiența de o viață. O experiență politică și umană care îl modelase, dar îl și alterase. După care a urmat o lentă, dar continuă trezire, în care nu numai că s-a automodelat, dar a și acționat practic. Ceea ce l-a costat viața.

Este momentul să precizăm că ne aflăm dinaintea unei *probleme centrale a contemporaneității*. A trecutului, prezentului și viitorului. Este vorba despre *democrație*, care reprezenta (și reprezintă) în grade, la niveluri și cu acuități diferite pentru diferite sisteme, *o problemă deschisă*. La care trebuie lucrat concret, imediat, sub toate formele, în toate dimensiunile vieții sociale, cu o imaginație socială proaspătă.

Trebuie să spunem că Războiul Rece – antagonismele înverșunate în general – nu a creat nici pe departe condiții favorabile unui climat democratic. Ceea ce poate explica în parte spiritul general de închidere, de suspiciune dincolo de orice limită. Dar aceasta nu poate justifica transformarea democrației în simplă retorică, încălcarea legilor după bunul-plac, dispariția statului de drept. Și, mai presus de toate, subordonarea de către Securitatea de stat a tuturor instituțiilor politice și în primul rând a statului. Ceea ce înseamnă anihilarea statului modern. Înseamnă Ev Mediu în condițiile cibertehnicii.

În Ungaria – și nu numai acolo –, organele Securității de stat deveniseră atotputernice. Teroarea era mascată doar de demagogie. Astfel, orice morală este discreditată. Bunele cuvinte și intenții nu mai pot avea vreo acoperire. Ceea ce ți se îngăduie este doar să te strecorei prin ochiurile foarte strâmte ale sistemului. Cum repetă mereu Nagy în *Însemnări*, minciuna, carierismul cel mai murdar, cele mai neașteptate compromisuri, devalorizarea a tot ce se numește caracter, iată doar câteva aspecte ale alterării morale. Care a atins întreaga societate.

Criza politică a societății este însoțită inevitabil de cea morală. Ceea ce devenise pentru Nagy și mai limpede după evenimente, așa cum se vede în notele sale. În aceste condiții, Nagy se arată nu numai un contestatar al cursului concret al socialismului din Ungaria, ci și un om politic disperat. Dar care întrezărise o rază de lumină...

Nagy Imre este împins în vârtejul acestor stări critice. De vuietul furtunii care se anunță... de furtuna însăși.

Gîndire și limbaj

Cum crește omul politic Nagy Imre din opoziția față de datul social, dar și față de sine, ne-o demonstrează inclusiv *limbajul* său politic. Evoluția acestuia. Care rămîne mult timp, chiar pînă tîrziu, un moment „slab” în evoluția sa.

Se știe că stereotipia gîndirii impune stereotipia limbajului. Desigur, contrariul e la fel de adevărat. O gîndire bogată, vie, ramificată, diversă nu suportă carapacea unui limbaj strîmt, sărac, sufocant. O gîndire liberă dezvoltă și un limbaj liber de încorsetări. Lăsînd loc imaginației.

În schimb, o gîndire uniformizată, redusă la cîteva convenții, coduri, o gîndire în care suflul realității nu ajunge va dezvolta, chiar va impune o limbă pe măsură. Rigidă, săracă. Plină de încorsetări, de un simplism derutant, chiar demoralizant.

Sigur, în orice domeniu, în știință, în politică etc., există un *jargon* (care în toate formele sale implică anumite pericole pentru comunicare, chiar dacă ține de un limbaj obligatoriu specializat). Dar aici este vorba de altceva. Cum spuneam, de sărăcirea substanței gîndirii teoretice și politice, de alienarea ei, în primul rînd prin *refuzul realității*, al *spiritului critic*. De aici lipsa de conținut. Pentru că o gîndire neaerisită se sufocă în propria sărăcie și nu poate produce decît *conformism lingvistic*.

Grav este nu numai că acest limbaj joacă rolul unui cod prin care se comunică *unidirecțional*, prin care se tinde către controlul minții umane, ci și că el supraviețuiește în sine, terorizînd mai departe gîndirea chiar și atunci cînd ea vrea să se autodepășească.

În acest limbaj politic strîmt este exprimată și gîndirea lui Nagy, pînă foarte tîrziu. Folosind reverențe lingvistice care să exprime apartenența politică. Ca semn al docilității, al supunerii. Chiar și atunci cînd ideile sale forțaseră, depășiseră de mult stereotipia gîndirii politice oficiale, de acum deschisă criticii.

Este un tip de comportament, de atitudine care nu are de fapt nimic comun cu respectul (inclusiv de sine), cu civilitatea, cu relația persoanei cu lumea, exprimate într-un limbaj care doar uniformizează.

Cine citește textele lui Nagy Imre se convinge că, pe măsură ce spiritul său critic se formează și se eliberează de teamă, de „disciplina de partid”, atît de prost înțelege (impusă), limbajul său se eliberează și el de șabloane, de rigiditatea care ține captive limba, gîndirea. Și prin acest proces se pot urmări treptele eliberării ființei lui Nagy de chingile unui anumit tip de gîndire, teoretică, politică și morală.

Astfel, limba maghiară în care Nagy își scrie, de exemplu, autobiografia este o limbă curată, simplă, limpede. Care, într-un fel, îl reflectă pe omul Nagy. Fidel sieși. Cel care a parcurs un drum lung, chiar tragic. Cel care a învățat să învețe. Învîingînd, depășind timpi istorici, trepte sociale greu de parcurs într-o viață de om.

Oricum, a devenit un om care, în condiții mai mult decît dificile, știe ce spune și știe cum să spună. Chiar dacă îi lipsește aproape total umorul. Sau nu-l lasă să răzbătă în scris. Ceea ce răzbate este gustul vieții, prețuirea acesteia, față de care secolul XX nu a dovedit un deosebit atașament și nici prețuire. Nici socialismul nu și-a demonstrat în acest sens virtuțile care prin definiție îi incumbă.

O concesie făcută prejudecăţilor

Şi, dacă am ajuns la slăbiciunile semnificative ale lui Nagy, să continuăm cu un alt aspect. O altă slăbiciune, poate şi mai delicată. Şi mai greu de explicat, de înţeles. Şi totuşi reală.

În *Însemnările* scrise la Snagov despre evenimentele din Ungaria, el vorbeşte deseori despre „clica evreiască, Rákosi, Gerö, Farkas”, ca reprezentanţi ai fuziunii distructive dintre partid şi Securitatea maghiară. În discuţiile cu soţia lui (permanent ascultate de Securitatea română), foloseşte, şi nu o singură dată, expresia „clica evreiască Rákosi-Gerö”. Mai mult, el susţine că în evoluţia stalinistă a Ungariei „rolul hotărâtor l-a jucat faptul că ei erau evrei, şi încă evrei veniţi de la Moscova”. Dacă ar fi o simplă „scăpare”, în cursul unor discuţii private (nici ea nevinovată, ci, oricum, rău-prevestitoare), poate s-ar putea trece peste ea. Grav este – şi cititorul se va convinge citind documentele – că el îşi *motivează*, chiar teoretizează în felul său această etichetare.

În *primul rînd*, Nagy susţine că o clică străină de neam „nu poate înţelege problemele poporului maghiar”. Nagy doar afirmă, nu explică şi de ce. Dar afirmaţia în sine, repetată, este gravă şi, mai ales, neadevărată. Trimiţînd în zone compromise ale istoriei şi ale culturii.

În *al doilea rînd*, după părerea sa, tocmai din cauza acestei „incapacităţi”, evreii – în cazul de faţă „clica evreiască” – sînt obligaţi să *pluseze*. Adică să supraliciteze, deschizînd astfel, în contrareacţie, zăgazurile naţionalismului, şovinismului în Ungaria. Pe această linie au procedat ei şi în problema minorităţilor maghiare din afara graniţelor Ungariei, mai ales a celei din România. Inclusiv în problema Transilvaniei, spune Nagy.

Grave afirmaţii, care, la prima vedere, poate nici nu par greu de susţinut. Pentru că este vorba de adevăruri parţial – subliniez, parţial – incontestabile. Amestecate cu prejudecăţi istorice.

Este un *fapt* incontestabil tendinţa clicii Rákosi de supralicitare naţională cu permisivităţi naţionaliste. Dar afirmaţia alunecă spre *prejudecata primitivă* că „*străinul*” *nu înţelege, nu poate înţelege* şi deci nu poate reacţiona în interesul ţării în care trăieşte. Deci „străinul” nu poate decît greşi...

Acest tip de afirmaţie este extrem de periculos în general, dar mai ales aici, la noi, în estul Europei, în Balcani. Unde *melting-pot*-ul, harta ciudat tigrată, moştenirea austro-ungară au lăsat răni istorice, încă vii în memorie. Nici tratatele de pace de după cele două războaie mondiale n-au cruţat sensibilităţile, susceptibilităţile... Iar în Ungaria aceluia moment, 1956, terenul naţional era cel puţin răscolit.

Asemenea formulări din partea lui Nagy nu puteau fi în nici un caz stimulative pentru acele elemente de frumoasă convieţuire, de toleranţă, despre care ştiu şi eu cîte ceva şi care, vai, pot fi atît de uşor înlăturate, ruinate. Ca şi cînd nici n-ar fi fost vreodată...

M-am referit la *elementele de adevăr* din spusele lui Nagy. Este cert că, în constituirea conducerii politice a unui popor, trebuie să fie respectate şi să se țină seama de sensibilitatea, chiar de susceptibilitatea sa naţională, de identitatea sa. Pentru că elemente – socotite inclusiv de Nagy „alogene”, iată o altă problemă prost pusă de el – concentrate într-o clică realmente antidemocratică pot într-adevăr jena, irita, stîrnind de-a dreptul

stări de revoltă. Mai ales când, într-o măsură sau alta, starea socială, oricum tensionată, devine sensibilă la provocările ideologiei naţionaliste, antisemite, care prin transfer poate da „conţinut” şi „explicaţie” nemulţumirilor.

Aşadar, a nu ţine seama de sensibilitatea naţională a unui popor în care lucrează inevitabil teze şi elemente din fondul retrograd al mentalului său, mai ales în condiţii de criză politică şi socială, este cel puţin imprudent şi poate da naştere şi unor asemenea interpretări. Dar şi unor mari pericole...

În acest context este remarcabilă observaţia lui Lukács György – evreu de origine, care îşi scrie multe dintre lucrări în limba germană, dar care se consideră om de cultură maghiar. El atrage atenţia că, ducând o politică detestabilă, acest grup (Rákosi, Gerő, Farkas) a asmuţit antisemitismul în populaţia maghiară. Zgîndărind stări care, dacă nu dispăruseră, îşi dormeau somnul, anesteziate fiind de alte probleme.

Lukács doar constata asemenea stări de fapt. Şi, pe această fişie îngustă, dar reală, se întîlneşte cu Nagy. Mai mult, şi Lukács afirmă că „nici Rákosi, nici Gerő nu au avut nimic comun cu istoria maghiară”. Pentru că pur şi simplu nu au cunoscut datinile, cultura etc. E vorba de fapte. La fel, Donáth, tot evreu de origine, este convins de „atitudinea antinaţională a lui Gerő”.

În acest sens, trebuie să facem unele constatări. Mai ales că personalitatea democratică a lui Nagy merită, chiar impune abordări total transparente. Desigur, sîntem pe un teren istoric minat. Teren care nu este numai al Ungariei de atunci, ci al lumii mari... În măsura în care într-o ţară sau alta unde există evrei, din motive istorice, dar şi imediate, se pune şi se repune problema antisemitismului. Deşi sîntem după „soluţia finală” ca „soluţie” fascistă a acestei probleme.

Ca să înţelegem ceva din specificul ei, trebuie să depăşim prejudecata politică după care stînga ar fi pură, neîntinată. Adică ea nu ar putea fi naţionalistă, şovină, antisemită. E adevărat, asemenea abateri, pe lângă multe altele, de la democratismul care ar trebui să-i fie definitoriu au dus la alienarea ei. Astfel, ne aducem aminte că, spre sfîrşitul vieţii lui Stalin, în U.R.S.S. a avut loc „procesul halatelor albe”. Adică al unui grup de evrei „criminali”. Procesul s-a încheiat prin reabilitarea medicilor în cauză, ceea ce nu înseamnă că nu a fost vorba de o înscenare antisemită.

De asemenea, în spiritul unui antisemitism „popular”, se folosea un limbaj „liber”, socotit deseori benign chiar şi în Biroul Politic al P.C.U.S. Astfel, se spune că Beria, care nu-l simpatiza pe Rákosi, îl numea „regele evreu”. Beria nu greşea când se referea la etnia lui Rákosi, ci atunci când nu îl califica drept ceea ce era înainte de toate, un stalinist periculos.

Este vorba de context. De climat, inclusiv cel lingvistic. Căruia nu trebuie să-i dăm o importanţă mai mare, dar nici mai mică decît cea pe care o merită.

La Nagy Imre este însă vorba de repetate ieşiri în care, înainte de toate, *prin etnie „explica” grave, destabilizatoare manifestări... politice*. Într-adevăr, Rákosi, Gerő, Farkas, Révai şi alţii au făcut parte din conducerea partidului şi erau evrei. Au dus o politică stalinistă dogmatică şi au supralicitat în rău. Prin politica lor în fapt antisocialistă, chiar criminală.

Desigur, calităţile umane nu pot fi disociate. Şi totuşi, trebuie să ne întrebăm dacă tot ceea ce au făcut aceştia au făcut în calitatea lor de evrei sau, în primul rînd, ca stalişti

înraîți? Mai mult, mă întreb în ce măsură, prin ce anume mai aveau ei statut de evrei? Prin religie? Prin obiceiuri, moravuri? Pe care, de altfel, nu le practicau? Care pentru ei nici nu mai existau? Prin ce se deosebeau ei de staliști ne-evrei?

Fără să vreau să le neg originea evreiască, ei făceau parte dintre cei care „săreau” peste etnia lor. Fiind „internaționaliști” în sensul rău. Promovând anumite interese politice care nu le luau în seamă pe cele ale poporului maghiar. De fapt, aceasta este problema profundă care își va căuta explicația (în fond falsă) în evreitatea unor conducători. Dar aici se cuvine să punem problema întregii mișcări comuniste, care și-a subapreciat latura națională, cu grave repercusiuni.

Trebuie să constatăm că clica Rákosi a vîrît în pușcării, în urma unor procese ticluite, comuniști cinstiți, inclusiv evrei, fără a-și face probleme. Evrei care, mulți dintre ei, nu erau staliști, iar unii au devenit chiar radical antistaliști (Donáth, Tanczos ș.a.).

Vreau să spun că, în general, măsurile politice, inclusiv samavolnicia, crima, făceau parte dintr-un *pachet ideologic și politic alienat*. În care neștiința, dusă pînă la prostie, se amesteca cu aroganța, luînd forma *infaibilității*... Deci a da o tentă prin excelență națională, etnică acestor excese este cel puțin o greșală. Din moment ce însăși mișcarea comunistă își pierde prin supralicitare fals internaționalistă caracterul, componentele naționale. Sîntem în plin paradox.

Să mai facem un pas. Dacă un maghiar este trădător sau stalinist, el este trădător sau stalinist. Dacă un evreu este trădător sau stalinist, el este evreu și atît. Cam acesta este modul de abordare a relației între etnic și politic în cazul de față. Ceea ce denotă cel puțin lipsa de echidistanță în tratarea problemei.

De fapt, și unii, și alții erau staliști sau trădători, în funcție de formația lor politică, intelectuală, de caracterul lor, de șocurile suportate, de interesele lor, de importanța dată carierei, de puterea deținută și, mai presus de toate, în funcție de prețul pe care îl acordau sau nu valorilor democratice. Atitudine în care caracterul, și nu etnia, are o importanță covârșitoare. În acest sens există staliști, trădători etc. evrei, maghiari, români etc. Dar *nu pentru că* sînt evrei, maghiari, români etc. Chiar dacă etnicul poate „colora” o stare de fond comună.

Prin urmare, în toate națiunile și naționalitățile se găseau staliști. Așa se explică că existau staliști evrei și ne-evrei cu duimul. Cum existau și evrei nestaliști. Și, pentru că stalinismul reprezenta forța instituționalizată, o forță politică și ideologică prin care erau structurate statul, partidul, el domina ca forță teoretică și practică conștiințele. Indiferent de etnie... În ciuda sensibilităților politice, istorice specifice. Se închide astfel un cerc diabolic, în care sînt prinse conștiințele. Există o forță unificatoare, integratoare din punct de vedere social, ce acționează în orice societate. Într-un sistem stalinist, care exclude în mod obligatoriu instituțiile și valorile democratice, puterea devine incontrollabilă, dictatorială.

Toate acestea nu înseamnă că fondul unui antisemitism primar, chiar și latent, dar resimțindu-se în climatul societății în general, în cazul de față cea maghiară, nu-i poate face pe unii conducători evrei să supraliciteze ca patrioți maghiari. În același timp ei debordează de complexe de superioritate, chiar de aroganță politică, care, la rîndul lor, pot alimenta mai departe anumite stări antisemite. Și cercul diabolic se închide iarăși...

Dar de aici și pînă la a cataloga și chiar a omogeniza comportamente politice – ca și orice alt fel de comportamente – dintr-o țară sau alta după etnie și atît este pe cît de

reducţionist din punct de vedere social şi individual, pe atât de dăunător, chiar periculos. Pentru că, în loc de soluţii, se aglomerează problemele. Vechi şi noi...

Desigur, modelul viciat al unor asemenea abordări teoretice sau mentalităţi este necorespunzător în orice tip de relaţii naţionale sau rasiale şi în orice domeniu s-ar manifesta el. La toate acestea există reacţii şi analize remarcabile. Imediat după cel de-al doilea război mondial, Sartre publica o mică lucrare, *Despre antisemitism*, făcând o analiză exemplară a problemei, cum este de altfel şi cea a lui Hannah Arendt. Cum neîntrecută în literatura maghiară este o lucrare pe aceeaşi temă a unui democrat consecvent, necomunist, nemarxist, Bibó István, figură culturală şi politică remarcabilă a Ungariei, care a făcut parte, de altfel, din guvernul lui Nagy.

Încheiem această paranteză peste care nu se putea trece. Mai ales în cazul democraţiei care a fost Nagy Imre. Care în această problemă, sigur, nici în discuţii particulare, dar nici în *Însemnări*, în meditaţiile sale politice, nu a ajuns la propria înălţime democratică. La înălţimea culturii sale politice şi morale. Constatând anumite fapte incontestabile, Nagy a greşit în interpretarea lor.

În fond, ce a vrut Nagy Imre ?

În afara încercării de a scoate Ungaria din cleştele celor două superputeri, el a dorit să-şi reaşeze ţara pe făgaşul *normalităţii*. Al timpului istoric real. Adică al dezvoltării fireşti, al treptatei treceri spre socialism. Traversînd o perioadă istorică de tranziţie, în interesul, în ultimă instanţă, al tuturor. Fără brutalizări sociale şi politice. Fără a uita de timp. Cel al istoriei.

Nu este vorba de o întoarcere imposibilă la 1945. Ci de reluarea problemelor de atunci, precum şi a celor noi, cu mijloace democratice, de întemeierea societăţii moderne, de care Ungaria a beneficiat mai puţin din punct de vedere istoric. Valori de ordinul pieţei libere, al democraţiei, al statului de drept, al libertăţii culturale şi a persoanei.

Este vorba de libertăţile liberale originare, de egalitatea şanselor, fraternitate, solidaritate, ca porţi deschise spre libertate în toate dimensiunile vieţii sociale. Spre umanizare, spre alte orizonturi umane. În direcţia universalizării umane. Dar toate acestea presupun timp, durate istorice şi un program adecvat.

Sigur, nu trebuie să ne închipuim că programul din 1953 era unul atotcuprinzător şi de perspectivă îndelungată din punct de vedere istoric. Dar reprezenta un început. Chiar dacă Lukács susţine că Nagy nu avusese nici un fel de program. În schimb, Nagy considera că programul său din 1953 era chiar programul reformei. Care eşuase pentru că el şi reforma au fost dislocaţi politic.

Este cert că acest program nu e numai suma reparaţiilor care trebuiau aduse societăţii maghiare din 1945 încoace, ci şi un răspuns politic la ideea de *tranziţie*, aşa cum o preconizase încă în 1929 Lukács György în *Tezele Blum*. Ideea acestor *Teze* era tocmai existenţa unei etape premergătoare revoluţiei socialiste. Idee cât se poate de raţională, care între cele două războaie mondiale plutea, de altfel, în aer. Frământa minţile teoretice şi politice mai curajoase, mai realiste...

Acum, rămîne în sarcina istoricilor, politologilor, sociologilor să stabilească ce rol a avut această „grabă” istorică, desconsiderarea timpului ca timp istoric. Oricum, Nagy Imre s-a înghămat la această „corecţie” istorică.

Era Nagy un naiv ? Se poate. În măsura în care făcea parte dintre acei oameni politici ai secolului XX care credeau într-un *alt curs al istoriei*. Ale cărui sens și scop ultim să fie omul. Văzut drept centru, drept scop al tuturor activităților sociale, care tocmai astfel capătă *organicitate politică democratică și morală*.

Mai palpabil, mai imediat, mai integral, Nagy devine un antistalinist consecvent atunci când concepe destalinizarea Ungariei ca parte a unui proces general, care va trebui să aibă loc în primul rînd în U.R.S.S. Dar cineva trebuia să înceapă.

Putem observa consonanțe, intersecții, chiar dacă doar parțiale, între „realismul” lui Wiener și cel al lui Nagy. Deși istoria deocamdată nu-i ascultă...

Sorții nu i-au fost prielnici lui Nagy

Congresul al XX-lea a întetit luptele politice în conducerea P.C.U.S. Din cînd în cînd cu spectaculoase răsturnări. Destalinizarea a rămas, de fapt, un oftat pios după alte vremuri... din viitor. Dezghețul s-a dovedit mai mult un dans pe gheață – inclusiv în relațiile internaționale –, în care fiecare cerea, dar nu voia să dea la rîndul lui nimic.

Relațiile cu Iugoslavia schițează un început de schimbare. Dar la ordinea zilei sînt compromisurile mai mult pragmatice, și de o parte, și de alta, decît principiale. Tito îl susține tacit pe Nagy, susține destalinizarea, dar la o adică aprobă a doua intervenție sovietică, ca pe „cea mai proastă dintre soluții”. Protestează împotriva răpirii grupului Nagy și deportării lui în România. Dar, pînă la urmă, nu acceptă refugiul lor în Iugoslavia. Discursul de la Pola este cea mai bună dovadă. Ceea ce declanșează protestele lui Nagy și ale grupului său (vezi scrisorile din documente). Și pozițiile Chinei sînt fluctuante, ca pînă la urmă să devină categoric severe. De condamnare... Nemaivorbînd de ceea ce se întîmplă în conducerea P.C.U.S., unde prevalează lupta pentru putere, nu principiile democratice. Intervenția armată este singura „soluție” dictată de stările politice de atunci.

Mișcarea comunistă din Occident se aliniază și ea. Mai ales Partidul Comunist Francez. Dar nici Togliatti nu ia o poziție deschisă. Deși Partidul Comunist Italian pregătea de pe atunci ceea ce mai tîrziu va deveni eurocomunismul...

Pe planul relațiilor internaționale, S.U.A. au alte probleme de reglat. Criza din Suez le permite să-i admonesteze pe francezi și pe englezi. Le „convine” să le dea lecții de „anticolonialism”. În legătură cu Ungaria se fac declarații, se arată cu degetul către U.R.S.S. Și atît. Analizele lui Kissinger sînt sub acest aspect relevante.

În acest context, U.R.S.S. nu poate decît să profite de situație. Cu atît mai mult cu cît grija lui Hrușciiov este să demonstreze stabilitatea sistemului în interiorul țării, dar și pe planul relațiilor intersocialiste.

Revoluția ungară se dovedește astfel „descoperită”. Nu rămăseseră în apărarea ei decît... vorbele. Declarațiile...

Conjunctura îi era total nefavorabilă lui Nagy. Ca să nu mai vorbim de faptul că destalinizarea se afla la începutul începutului, provocînd reacții conservatoare dure din toate direcțiile. De altfel, acest proces nu a fost dus pînă la capăt niciodată și nicăieri.

În Cehoslovacia, în 1968, va fi o încercare de a da alt curs socialismului prin slovacul Dubček. Ca o continuare a evenimentelor din Ungaria, care s-a terminat în același fel : printr-o brutală intervenție...

În fine, în anii '80, vine rîndul U.R.S.S.-ului, cînd Gorbaciov, prin *glasnost* și *perestroika*, reia (auto)critica socialismului, care, în ciuda unor succese importante pe parcursul istoriei sale, este acum rigidizat cadaveric. Cum bine se știe, și tentativa lui Gorbaciov a eșuat. Chiar definitiv.

La prima vedere, are dreptate cel care a afirmat că „în istorie nimic nu este întîmplător”. Desigur, afirmația este greu de demonstrat. Dar și de infirmat.

Faptele sînt fapte. Dar și ele își modifică sensul în funcție de noi fapte și noi lumini ale istoriei. Avem nevoie de retrospectiva istorică. Cel puțin pe durată medie. Sau chiar și lungă...

România

Relațiile României cu aceste evenimente, cu grupul de conducători ai revoluției sînt cu totul speciale. Gheorghiu-Dej se implică personal. Se implică prin Ambasada de la Budapesta. Prin emisarii săi mai mult sau mai puțin oficiali. Evident, prin ministerele de resort. Prin scriitorii prezenți în timpul evenimentelor. Se implică din plin la Snagov, urmărind starea de spirit a deportaților, în primul rînd a lui Nagy, dar și a întregului grup.

„Ospitalitatea” oferită – după răpirea grupului la ieșirea din Ambasada Iugoslaviei – este rezultatul înțelegerii dintre Dej și Hrușciiov, în primul rînd, și, bineînțeles, Kádár, care a dezertat din echipa lui Nagy împreună cu Münnich. Imediat după instalarea noului guvern Kádár pe 7 noiembrie 1956, Dej vizitează Budapesta și dă girul P.M.R.-ului noului guvern. Fără ca Nagy Imre să-și fi dat demisia.

Pe baza înțelegerii româno-maghiare, membrii grupului refugiat la Ambasada Iugoslavă – deși asigurați că se vor putea întoarce liberi la locuințele lor – sînt arestați și transportați cu blindate sovietice într-o școală militară. De unde, a doua zi, cu două avioane militare sovietice, au fost duși într-o direcție pentru ei necunoscută. Adică în România, respectiv la Snagov.

Aici sînt primiți de oficialități de partid și de stat – Bodnăraș, Moghioroș –, care stau de vorbă cu Nagy, cu fruntașii grupului. În primele zile li se organizează o excursie pe Valea Prahovei. Sînt internați pentru analize medicale și refacere la Otopeni. Și, cu asta, primirea de „lux” a deportaților se încheie. Orice iluzie se spulberă.

Urmează crunta izolare. Mai ales a lui Nagy, Losonczy și Donáth. Izolarea lor este specială, pentru că sînt condamnați nu numai la izolarea unora de alții, dar și de „grupul mare”, de restul deținuților și familiile acestora. Urmează paza strictă, restricțiile severe, inclusiv interdicția de deplasare, cu excepția unui perimetru din ce în ce mai restrîns. Informații pe cît posibil minimale.

S-au aplicat apoi politici ale presiunilor de toate felurile. Încercarea de a-i demoraliza. De a-i opune pe unii altora. Ceea ce cu unii s-a și reușit. Cu Szántó Zoltán și cu Vas Zoltán. Ei făcuseră parte din echipa lui Nagy în timpul evenimentelor, dar nu se știe exact cît din participarea lor se întemeia pe o poziție „subiectivă”, adică jigniri, nedreptăți îndurate, și cît se datora unor atitudini de principiu, de concepție.

Ceilalți, în ciuda unor discuții stresante, în ciuda unor presiuni, tentative de corupere, în ciuda stărilor de mare nervozitate și chiar de isterie care cuprindeau grupul, au rezistat admirabil. Cei mai mulți apărîndu-și adevărul.

Reacția conducerii de partid și de stat din România la evenimentele din Ungaria a fost, înainte de toate, spaima. Inclusiv *spaima* de o posibilă contagiune. Ca nu cumva în partid, chiar în conducerea lui, în rîndurile populației să se cristalizeze atitudini antistaliniste, democratice.

Desigur, toate acestea se petreceau pe fondul unor limitări, precum lipsa de deschidere ideologică, culturală și politică. Pe fondul rigidității în gîndire și în mentalitatea politică, al cramponării de statu-quo. Și aceasta din neputința de a aborda și gîndi problemele reale ale sistemului. Măcar așa cum se dezvăluiseră ele în Raportul lui Hrușciov la Congresul al XX-lea.

Rigiditatea politică și ideologică își are expresia în așa-zisa *infailibilitate*, dusă pînă la absurd. Greșeala nu poate să aparțină decît altora. Astfel este „apărată” politica partidului. Astfel rămîne puterea intangibilă.

Așa cum a reacționat Rákosi la lucrările Congresului al XIX-lea și ale Congresului al XX-lea al P.C.U.S., așa a reacționat și Dej. Prefăcîndu-se că „nu este vorba de noi, pe noi toate acestea nu ne privesc ! Noi aceste probleme le-am rezolvat de mult !”. Opinia publică din România nici măcar nu a fost informată. În ședințe restrînse cu activul de partid, s-au făcut informări lapidare. Iar Raportul Hrușciov circula în țară subteran. Introdus din străinătate.

Politica internă a României de apărare a situației date, de refuz al reformelor reale este complexă: de la siguranța granițelor (închiderea lor), reorganizarea armatei, a Securității, a organelor judecătorești, cu atenție specială pentru „zonele sensibile”, locuite de minorități, pînă la excepționala focalizare pe centrele universitare, pe tineret în general, pe centrele muncitorești. Ceea ce, pe lîngă supraveghere, însemna intimidare, sfîrșind cu persecuții de tot felul, arestări masive, procese, condamnări la ani grei de închisoare. Inclusiv în mediul sătesc. Dar, înainte de toate, în cel studentesc din București, Iași, Cluj și Timișoara.

În același timp, circulare de partid atrag atenția să nu se facă prea mare zarvă în jurul acestor acțiuni politice. Trebuia păstrată aparența de calm. Ca și cum la noi nu s-ar întîmpla nimic.

Din aceeași cauză a fost lansată concomitent perdeaua de fum a unei „politici democratice”. Este vorba de un mic pachet de remedii consolatoare... O politică preventivă sub presiunea evenimentelor în curs. Sau a ecurilor rău prevestitoare din țară...

Sașilor întorși din deportare li se retrocedează locuințele. Se proiectează construirea unei clădiri noi pentru Universitatea „Bólyai” din Cluj. La fel, se plănuiește construirea unei noi clădiri pentru teatrul maghiar din Cluj. Se propune înființarea unor noi reviste în limba maghiară, germană. Se renunță la predarea cotelor obligatorii din partea țăranilor etc.

De fapt, este un joc politic disperat. Scopul era menținerea coordonatelor politice staliniste, refuzul democratizării reale și profunde. În același timp, aceste jocuri politice conduse cu o perfidie remarcabilă exploatau revendicările maghiare, cu prețul contribuției la înfrîngerea revoluției maghiare.

România va beneficia de retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul ei încă din 1959 ! Pe cînd în Ungaria pasul se va face abia peste 30 de ani. Peste cîțiva ani vor fi retrași și consilierii sovietici din România. În timp ce în Ungaria mișcarea de independență

națională, revendicarea retragerii armatei sovietice, a consilierilor sovietici etc. au fost catalogate drept cerințe contrarevoluționare.

Desigur, aceste măsuri politice au fost în beneficiul României. Dar se pune problema de unde provine această diferență de tratament. De acceptare, pe de o parte, și de refuz brutal, pe de altă parte, ale acelorași cerințe. Este limpede că a fost vorba de un troc între cei aflați de aceeași parte a baricadei.

S-ar putea scrie tomuri întregi despre compromisurile încheiate între România și U.R.S.S. în vederea înfrîngerii revoluției deloc „pure” (cu elemente conservatoare, contrarevoluționare recunoscute și de Nagy) din Ungaria, dar care, în esența ei, a fost o mișcare în primul rînd antistalinistă, democratică. În schimb, din aceste alianțe încheiate pe *terenul ferm al stalinismului*, atît România, cît și U.R.S.S. au scos fiecare cîte ceva în favoarea sa și, în ultimă instanță, în detrimentul democrației. Democrația din aceste țări.

Din punctul de vedere al P.M.R., mișcările de șah au fost perfecte. Nu s-a schimbat nimic în politica sa. În schimb, a obținut ceea ce nici nu visase. Fără să dea vreo bătălie... O politică eficace. Perfect diabolică și perfect imorală. Iar U.R.S.S. a scos castanele din foc și cu mâinile vecinului. Mai trebuie spus că Dej și-a asigurat astfel domnia pe viață, permițîndu-și mici compromisuri și conducînd jocurile politice cu mîna forte într-un cadru stalinist.

Nu se poate disocia moștenirea politică lăsată de Dej de dictatura lui Ceaușescu. Dictatura lui Ceaușescu de momentul 1956. Pentru că, privind următoarele decenii ale României, multe se explică prin politica acesteia dintre anii 1956 și 1958. În ciuda unor aparențe derutante chiar și astăzi.

Într-adevăr, Ceaușescu le-a părut multora un reformatoare cu intenții democratice pînă la un moment dat. După care „a înnebunit”... De cum vine la putere, în 1965, el face critica „democratică a trecutului”. Dezavuează relația de suprapunere dintre Securitate și stat, procesele măsluite (Pătrășcanu), inițiază o mișcare politică de desprindere de sub tutela sovietică. Independența națională devenise ținta unei bătălii la care Ceaușescu nu renunță. De altfel, o cerință îndreptățită, democratică. Gest aplaudat în țară și în Occident (aplaude bine exploatare de el pînă la capăt în defavoarea poporului român).

Numai că independența națională astfel obținută trebuia să asigure doar independența „sa” politică. De fapt, a unei linii proprii, profund autocratice, din ce în ce mai dictatorială, capricios samavolnică. Nefiind nicidecum un mijloc pentru democratizarea țării. Dar Ceaușescu cîștigase astfel de la bun început o carte politică foarte importantă pentru el, pentru politica sa viitoare. A cîștigat și în ochii poporului român. În ochii întregului popor, care își va hrăni propriile speranțe din gesturile sale politice.

Deschiderile democratice – pe linie socială, națională –, gesturile sale față de intelectualitate, față de minorități, promisiunile democratice în probleme de literatură, știință, instituții culturale – promisiuni care în acei ani au și adus un oarecare beneficiu social-cultural – i-au creat un capital politic însemnat. Astfel, cu o răbdare derutantă, și-a pregătit terenul pentru puterea sa personală, împingînd țara pînă la limita unei politici economice autarhice, provocînd întregului popor suferințe inimaginabile, care însă trebuiau ținute sub tăcere. Și-a instaurat o dictatură care nu suporta nici un amestec din afară. Agreată însă de Occident, din moment ce se opunea U.R.S.S.-ului. În interior și-a întărit dictatura, creînd impresia că a satisfăcut doleanțele de independență a țării. De fapt, încheind o alianță ocultă cu forțele naționaliste vechi și noi. Sigur, toate acestea în numele socialismului,

toate „deschiderile” sociale şi naţionale fiind făcute pentru consolidarea unui „socialism naţional(-ist)” de esenţă tare ; prin excelenţă de sorgintea cea mai primitivă.

Astfel, evenimentele din Ungaria au fost exploatare pînă la capăt pe terenul ultrastalinist din România. Independenţa obţinută a fost transformată social într-o dependenţă totală faţă de dictatură, faţă de totalitarism.

Despre notele marginale ale lui Dej

Ele apar pe paginile scrisorilor, discuţiilor interceptate dintre Nagy şi interlocutorii români şi maghiari, dintre Nagy şi soţia lui. Observaţiile sînt scrise în grabă, sub imperiul impresiilor imediate, Dej fiind continuu înşelat în aşteptări, lovit în orgoliul său că nu îl poate înfrînge ideologic pe Nagy, jubilînd în acelaşi timp cînd îl simte mai obosit, mai conciliant, cel puţin în stil. Dej are tot timpul tonul celui care se simte pe creasta valului. Al celui care incontestabil domină situaţia. Al cuiva care are dinaintea sa un om înfrînt, chiar fără scăpare, dar care l-a luat prin surprindere, care i-a făcut un „mare rău”. Rău ce ar fi putut să fie şi mai mare... un coşmar, adică pierderea puterii.

În acelaşi timp, notele sale marginale dovedesc o anume sinceritate a convingerilor. Credea în deciziile şi măsurile luate împreună cu ceilalţi conducători... Cu certitudine, cel puţin pe cei din ţară, îi domina de departe. Fermitatea cu care a condamnat pînă la capăt, fără umbră de îndoială, fără ezitare *absolut tot* ce se întîmplase la Budapesta atestă o convingere de fier... De unde şi severitatea cu care îi judecă pe actorii acelor evenimente.

Totul se judeca în alb şi negru. Simplu : „Cine nu-i cu noi e împotriva noastră”. Fără tresăriri politice. Fără îndoieli ideologice. Era un teren unde morala nu încăpea. Pentru că nu încăpea destinul uman. Nu exista compasiune umană, de vreme ce bătlia pentru colectivităţi lipsite de indivizi, oameni, destine conturate rămînea o lozincă, o abstracţiune fără substanţă. În politică, nu prea încăp în general compasiunea, abstracţiunile „umaniste” golite de sensibilitate istorică concretă, ceea ce te scuteşte de orice fel de remuşcări. E ca un fel de certificat de bună purtare politică.

Tocmai această incompatibilitate dintre esenţă şi aparenţă, tensionînd ideologia, dar şi practica denumite marxiste, face loc cinismului. Este o poziţie care le conferă şi conducătorilor un complex de superioritate, mergînd pînă la aroganţă ca stare de fond. Deoarece ei refuză ideea failibilităţii. A limitării ca oameni, ca istorie.

Într-adevăr, vidul şi lipsa absolută de compasiune reprezintă mixajul care potenţează cinismul şi caracterizează notele marginale ale lui Dej. După ce îl învinsese pe Nagy ca adversar, superioritatea învingătorului – oricum atît de trecătoare – nu i-a îngăduit nici un dram de clemenţă, de suspendare a durităţii triumfătoare.

O pagină memorabilă poate figura ca *mărturie a „celor două concepţii”*. Aici se concentrează două tipuri de gîndire, de sensibilitate politică. Concepţii sociale stînd faţă în faţă, diametral opuse. Moduri de abordare, stiluri care se înfruntă. Care se exclud. Pe deasupra se ciocnesc credinţa învinsului (Nagy) în adevărul său şi aroganţa orb-triumfătoare a învingătorului (Dej).

Cînd Nagy cere informaţii suplimentare despre ceea ce se petrece în afara închisorii, pentru a-şi preciza pe mai departe poziţia, Dej notează grăbit : „Mda... Şi totuşi ţi-ai fixat poziţia – acum întorci placa”.

Cînd Nagy revendică o analiză critică „pe temeiul faptelor”, pentru că orice deviere de la această metodă „duce la grave greşeli”, Dej notează : „Ne dă şi lecţii !”.

Cînd Nagy promite că, pe baza analizei faptelor, poate recunoaşte ceea ce este de recunoscut, Dej are impresia că a dat de o fisură şi scrie pe margine : „Foarte interesant ! e o întorsătură cu 90 de grade...”.

Iar cînd Nagy comentează Declaraţia încheiată cu sovieticii, la 30 octombrie 1956, aşteptîndu-se ca promisiunile în legătură cu retragerea trupelor sovietice din Ungaria să fi fost transformate în fapte, Dej notează demascator : „Ce făţarnic !... Te pronunţai parcă altfel...”.

Învinuit de trădare, de acte contrarevoluţionare, Nagy scrie : „Dacă în ce mă priveşte s-au luat hotărîri fără ca eu să fi fost de faţă, atunci această procedură trebuie considerată injustă... Şi va trebui să cer revizuirea cazului meu”. Este limpede că acesta se comporta ca într-un stat de drept, însă Dej lua peste picior exprimarea şi judecata lui Nagy : „Nu mai eşti vehement şi obraznic”. Subliniind epitetul „obraznic”.

Referindu-se la evenimentele din 1953 (cînd fusese numit prim-ministru şi apoi, în martie 1955, scos din funcţie şi exclus din partid, pe fondul revenirii la putere a forţelor staliniste), Nagy scrie : „Eu am fost singurul care m-am expus şi m-am angajat pînă la capăt în lupta dusă împotriva conducerii şi politicii antipartinice şi antipopulare”. Iar Dej notează : „Evenimente în care ai o mare răspundere”. Şi ceva mai jos : „Cercul Petöfi, tineret, intelectuali, opoziţie organizată, rezultatul se cunoaşte”.

Nagy mărturiseşte : „Aşa cum în trecut nu am fost, aşa nici în prezent nu sînt un trădător, şi aşa cum în trecut nu a rezistat, aşa nici în prezent această acuzaţie hidoasă nu va rezista”. Dej notează : „Declaraţie de credinţă”. Faţă de cine ? Dej nu înţelege nimic din psihologia şi morala lui Nagy.

La un moment dat, Nagy îşi prevede cu amărăciune viitorul probabil, adică apropiata condamnare şi executare, exclamînd : „Să mă aresteze şi să mă spînzure !”. Dej notează, ca unul care nu are îndoieli, care ştie sigur : „Presimţi ce te aşteaptă”.

Adică ? Jocul de-a viaţa şi moartea. Oricum, cruzimea învingătorului nu este disimulată nici în preajma acestei limite absolute. Nici o tresărire...

Nagy spera că măcar o parte a aripii în curs de democratizare a mişcării comuniste – acele personalităţi care înţelegeau ceva din ceea ce se întîmpla –, dacă nu va ridica un zid în jurul lui, îşi va ridica măcar vocea. Scrisorile lui stau mărturie pentru aceste speranţe. Nimic din toate acestea nu s-a întîmplat.

În schimb, marea presiune exercitată asupra lui Nagy (şi a grupului) este continuă. Şi din ce în ce mai teribilă. În primul rînd, tensiunea cea mai greu de suportat, poate, dintre toate : izolarea condamnatului înainte de proces... Presiunea începuse la Budapesta. În noaptea de pomină cînd au fost răpiţi, arestaţi. Neştiind nici măcar încotro vor fi duşi... Ceea ce ştiau era că nu-i de bine. Că era chiar foarte rău.

Prima noapte a încercărilor de corupere. În arestul sovietic, încă la Budapesta. În această noapte are loc o furtunoasă discuţie cu Walter Roman. Din care nu iese nimic, pentru că Nagy nu cedează.

Presiunile continuă la Snagov, cu forţe noi. Izolarea lui Nagy, Losonczy, Donáth, reprezintă prin ea însăşi o imensă forţă de presiune. Ca şi necunoscutul. O forţă de acest fel este lipsa de informare. Tot aici poate fi aşezată şi lipsa de dialog. Pentru că Roman, Vas, Ardeleanu, Goldberger puneau doar întrebări, în rest se strecurau, se eschivau.

Cu Roman, relațiile, formal, par chiar amicale (dovadă sînt scrisorile lui Nagy către Roman). Dar, în problemele de fond, neînțelegerile rămîn constante. Lucrează între ei cele două concepții...

Comunicarea cu colonelul Adam, cu Mladin, Roșianu, Timoftescu, Mozes, cu „întregul personal de serviciu” era și ea sever limitată. Doar că aceștia reprezentau totuși un mediu uman. Căruia îi puteai adresa o cerere, față de care îți puteai exprima o revendicare. Medicii, ca și personalul de serviciu reprezentau un mediu deloc „neutru”, dar necesar. Contribuind la impresia de închisoare de lux. Uneori, „Marina”, femeia de serviciu specializată în rapoarte periodice, poate stîrni, paradoxal, și bucurii. În afara faptului că se poartă frumos, aduce și cîte o floare... Și Nagy îi mulțumește. Și comentează pozitiv gestul. Îi plac florile... Și efectiv se bucură.

Dacă rosturile tuturor acestor persoane, de la medici pînă la fotograf, sînt foarte diverse, protagoniștii principali au sarcina să determine o schimbare de poziție cît mai radicală în atitudinea membrilor grupului. Să le „înmoaie” dîrzenia, să le deturneze consecvența „contrarevoluționară”.

Din documente, trimise *toate* către Walter Roman, reiese că întreaga activitate a grupului de serviciu era coordonată (și) de acesta.

Dincolo de numitorul comun, găsim diferențe de nuanță, chiar de climat. Desigur, nu ideologice sau politice, ci pur și simplu umane. Ceea ce nu schimbă fondul relațiilor. Dar un glas omenesc, un climat relaxat, izvorînd parcă din nimic, înseamnă în asemenea condiții ceva. Am recitat de multe ori discuția dintre Moghioroș și Nagy. Poate mă înșel, poate e vorba doar de un alt mod de ascultare din partea lui Moghioroș, unul lipsit de agresivitate și degajînd parcă mai multă înțelegere față de spiritul critic propriu lui Nagy. Sigur, într-un alt registru, contează chiar și omenia unui paznic...

De altfel, în critica regimului lui Rákosi funcționează acordul între Roman și Nagy. Ceea ce nu-i puțin. Dincolo de care însă încep diferențele de vederi. Nagy așteaptă aceste întâlniri din mai multe motive... Dar chiar și ele se răresc.

Dacă, în genere, deportații nu erau agresați verbal – cel puțin așa reiese din documentele de care dispunem –, întîlnirile cu Roman rămîn formal de o civilitate amicală. Se cunoșteau de la Moscova, din anii 1930... Se instalase între ei un anumit respect. Iar Nagy spera că anumite probleme cotidiene le poate rezolva prin Roman. Cum era vizita nepoților, de care era izolat. Ca și de fiica și ginerele lui, deportați și ei la Snagov. Nu se întîmplă însă nimic esențial. Carantina politică devine din ce în ce mai strictă.

Atitudinea lui Nagy nu se modifică. Nagy rămîne neclintit în convingerile sale. El visează, chiar propune un socialism modern. Refuză ideea socialismului întemeiat pe sacrificiul uman. Și aceasta în ciuda „detenției protectoare” în care trăiește. În care se îmbină minciuna cu promisiunile, lingușeala cu duritatea, cu amenințările și toate cu tăcerea rău-prevestitoare.

În aceste condiții Nagy consideră că „stalinismul este cel mai primejdios dușman al socialismului”. Și îl denumește adevărata mișcare contrarevoluționară... În fond, după „căderea în păcat”, adică în plasa stalinismului, nu există decît două ieșiri: fie o altă cale de trecere la socialism, prin depășirea „dictaturii militare staliniste”, fie catastrofa. Catastrofa așa-zisului socialism.

Calea socialismului înseamnă democrație reală care să asigure „satisfacție economică fiecărei clase sociale”, pe baza „independenței, a democrației maghiare”, respectînd strict principiul egalității. Drumul către socialism pe căi proprii, după posibilitățile proprii. Altfel urmează catastrofa. Calea eșuării.

Și ce rămîne ?

Nagy, un revoluționar ? Sau pur și simplu un reformator al sistemului dat ? Sau nici măcar atît, un „contrarevoluționar” (calitate care i s-a atribuit și pentru care a fost condamnat la moarte) ?

Cred că vremurile noastre sînt cele mai neprielnice, mai confuze pentru înțelegerea acestor termeni. Pe de o parte, revoluțiile clasice sînt astăzi contestate, pe de altă parte, orice ruptură în organizarea, în echilibrul societății este denumită revoluție. În orice direcție ar evolua evenimentele noi. Orice sens ar avea ele.

Dar dacă Nagy are dreptate atunci cînd afirmă că procesul social-politic din U.R.S.S., ca și ideologia de partid se transformaseră în tot atîtea aspecte contrarevoluționare, atunci revendicările antistaliniste, naționale și sociale din 1956 din Ungaria pot fi considerate revoluționare. Ca încercări de a restitui socialismului modern unele sensuri originare ... Este vorba despre o tentativă de a ține seama în condiții noi de unele sarcini istorice, aproape din start abandonate. De a lua de la capăt transformarea democratică consecventă a Ungariei, în funcție de propria moștenire și de propriile posibilități.

Încercarea de a scoate țara de pe făgașul care, cu siguranță, ducea la prăbușire, din cauza negării practice a sensurilor profunde, autentice ale socialismului, este în sine o încercare radicală. De opoziție profundă.

Pe acest fond, *kadarismul* înseamnă răfuiala nu doar cu grupurile de contrarevoluționari, ci, în primul rînd, cu revoluționarii. Cu Nagy și cu grupul său, din a cărui conducere făcuse și Kádár parte. Pînă în momentul cînd a „dispărut” tainic, ca să revină un *alt Kádár*. Care, fără nici o explicație plauzibilă, s-a renegat înainte de toate pe sine... Un exemplu brutal de schizofrenie politică, în încheștarea unor forțe politice care depășeau problemele maghiare. Oricum, un capitol deschis pentru cercetări viitoare.

Kadarismul a însemnat cu timpul și un dublu compromis. Pe față, practic, un compromis cu politica U.R.S.S.-ului de restaurare a ordinii anterioare. Cu urmări politice, culturale, morale grave pentru Ungaria. Și nu numai... În același timp, treptat, pentru restabilirea echilibrului politic al țării, Kádár reia, mai mult tacit, în condițiile unor lupte neîntrerupte între conservatori și reformatori, din partid în primul rînd, elemente semnificative, dar și tolerabile din revendicările revoluției din '56... De la cele de politică internă, precum reforma economică, mereu întreruptă, inhibată, pînă la deschiderile culturale semnificative, pînă la reabilitarea Ungariei pe plan internațional. Rezultatul va fi situația de „invidiat” a Ungariei din anii '70-'80, în sistemul sovietic. Denumită și socialismul „gulașului”.

Sigur, în raport cu cerințele sistemului, în raport cu reformele consecvente propuse de Nagy, în raport cu necesitățile sociale profunde, era vorba de o politică a cîrpei. Totuși, nu fără importanță pentru acel prezent, pentru viața oamenilor. Chiar și ca premisă eventuală pentru viitor...

Pînă în 1989, dar şi după, viaţa politică a Ungariei, istoriografia ei sînt tensionate de nevoia înţelegerii, aprecierii cît mai clare a celor întîmplate în 1956. Acel moment a devenit unul de referinţă în istoria contemporană a Ungariei. Şi nu numai a ei. De aici pleacă şi aici se întorc istoricii, politologii, sociologii, filozofii, scriitorii, oamenii politici. La acest moment se raportează partidele politice.

În 1956 se întîlnesc şi se despart apele şi astăzi... Este un moment însemnat de făurire a istoriei, dar şi, pentru foarte multă vreme, de nelinişte istorică.

Unul dintre cei frămîntaţi de cele întîmplate nu numai ideologic şi politic, dar şi în privinţa aportului său personal la acest moment istoric a fost Kádár János. O dovedesc şi ultimele lui interviuri, în care apar referiri la întîlnirile sale cu Dubček, la eforturile partidului maghiar, ale sale personal de a convinge P.C.U.S., respectiv U.R.S.S. să nu intervină în august 1968 în Cehoslovacia. Substanţa discuţiilor dezvăluie, fie şi indirect, procesele de conştiinţă ale lui Kádár legate de 1956. În primul rînd, pledoaria pentru non-intervenţie.

Grav bolnav, acesta se retrage în 1988 de la conducerea partidului. În ultima sa scrisoare din 26 mai 1989 (publicată în *Népszabadság*, 21 octombrie 2000) către primul-secretar al Partidului Socialist Maghiar de atunci, îşi mărturiseşte tragedia. A aceluia care, în 1956, l-a dislocat pe Gerő de la conducerea partidului şi a contribuit la crearea noului Partid Socialist Maghiar. Kádár fusese de acord cu actele guvernului în fruntea căruia a stat, alături de Nagy, în acele zile răscolitoare pentru destinul Ungariei. Şi nu a manifestat nici un dezacord, nici o împotrivire. Dar, după o subită dispariţie, va alcătui un nou guvern anti-Nagy.

El va fi cel care, în prelungirea politicii P.C.U.S., va prezida politica de decapitare a revoluţiei şi a fruntaşilor acesteia. Se ştie că Nagy Imre, Maléter, Gimes Miklós vor fi condamnaţi la moarte şi executaţi. Losonczy, „luînd-o înaintea” execuţiei, moare în închisoare. Dar lista celor executaţi abia începe cu ei. Tribunalele vor decapita o istorie care nici nu începuse...

Revenind la ultima lui scrisoare, Kádár, exprimîndu-şi remuşcările, cere conducerii de partid revizuirea judecătorească a cazului Nagy, „ceea ce istoric este de acum în curs”. Deşi consideră că procesul se desfăşurase corect potrivit legilor pe atunci în vigoare, se aşteaptă, cum spune, „să fie revizuit în acest caz rolul meu”. Este gata să răspundă la orice întrebare a instanţei şi, fireşte, declară: „În măsura în care sînt găsit vinovat, să se spună”. Se înţelege, în măsura în care nu era vinovat, să se renunţe la insinuări...

Oricît de evidente ar fi îndoielile sale privind propria poziţie în evenimentele din '56, oricît de sîngeroasă şi oribilă a fost politica de reaşezare a istoriei maghiare în vechea ei matcă, pe măsura înfăptuirii unor reforme parţiale, Kádár devine treptat unul dintre cei mai acceptaţi şi chiar admiraţi oameni politici ai Ungariei. Motivele ţin, cu siguranţă, şi de persoana lui, subiectiv neautoritară, care „a reparat” ceea ce s-a putut repara în acel cadru istoric, dar ţin şi de neprevăzut, de surprizele, capriciile, de vicleniile istoriei chiar.

Iată încă o dovadă că istoria şi oamenii care o fac nu pot fi judecaţi maniheist, dacă vrem să ajungem cît de cît la înţelegerea semnificaţiilor lor. Ceea ce nu înseamnă că rolurile sînt interşanjabile. Rămîn cele două concepţii – ca două maluri despărţite de o apă.

Despre celelalte documente

Am inclus între documentele acestui volum numai secvenţe privindu-i pe Losonczy Géza, Donáth Ferenc şi Lukács György, deşi din punct de vedere politic, psihologic şi moral deosebit de relevante ar fi fost şi documentele legate de *Szántó Zoltán*, vechi activist, diplomat (în Franţa, Polonia) şi, de la un moment dat, cu certitudine antirakosist. Nu ştim dacă a procedat astfel din motive personale sau din principiu. Totuşi, este cert că încă de la Snagov el „se desparte”, se dezice. Chiar demonstrativ-zgomotos. Iar pe Nagy, alături de care fusese în zilele fierbinţi ale lui octombrie, îl califică drept trădător şi afirmă că trebuie judecat. Tot atât de sever ca şi Rákosi. (Trebuie să precizăm că Rákosi va muri de moarte bună în U.R.S.S.)

El reprezintă un „succes” cert al politicii de remodelare a minţilor, a conştiinţelor, de înfrângere a caracterelor. La Budapesta, în procesul Nagy, Szántó devine principalul martor al acuzării. Analişti spun că a avut un rol important în condamnarea acestuia la moarte.

La fel şi dosarul lui *Vas Zoltán*, relevant pentru un om care trădează şi se trădează cu inima uşoară. Nici măcar din convingeri rigide sau, oricum, dintr-o convingere oarecare.

Ca răsplată pentru „dezlipirea” de grup, Vas a fost strămutat în Bucureşti, pe Bulevardul Dacia. Se bucură de libertate. Visează la filme bune. Se gîndeşte la savoarea vieţii. Vrea să-şi exerseze însuşirile intelectuale şi să scrie o biografie a lui... Marx. Despre el, Lukács spune că este tipul de om care s-ar alia şi mîine cu oricine, chiar şi cu „fasciştii”. În cazul lui, românii însărcinaţi să fabrice renegaţi nici nu au avut prea mult de lucru.

Şi toate acestea se întîmplau în timp ce la Bucureşti, Belgrad, Moscova, Beijing era jucată cartea înfrîngerii revoluţiei maghiare. Soarta celor deportaţi la Snagov. A lui Nagy Imre.

Nu am ales dosarele lui Szántó şi Vas pentru că punctele lor de vedere, comportamentul lor revin pînă la urmă la clişeele neostalinismului care pun capăt liniei democratice abia iniţiate. Este vorba de argumente vechi în situaţii noi. Care sapă astfel la „temelia” socialismului, anunţînd dezastrul ce va veni.

Public elemente din dosarele lui Donáth, Losonczy, Lukács pentru că, în ciuda semnificativelor deosebiri dintre ei, toţi trei erau nişte reformişti convingşi, respingînd sistemul stalinist care ruina socialismul văzînd cu ochii. Pentru că aveau convingeri şi argumente în susţinerea poziţiilor proprii. Pentru că fiecare era un profesionist în domeniul său, ceea ce dădea credibilitate statutului lor. Losonczy era un bun ziarist. Donáth era specialist în domeniul agrar. Lukács era un filozof marxist cunoscut în întreaga lume.

Am optat pentru publicarea dosarelor lor pentru că devenirea lor dramatică în aceste împrejurări a însemnat o optimizare a idealurilor, a umanismului lor. Erau nişte personalităţi care aveau morala lor proprie.

Şi îi mai leagă ceva deosebit de important. Şi-au cîştigat o anumită capacitate critică faţă de propria activitate. Iar în situaţia dată şi-au asumat actele politice recente, fiind în stare să se raporteze critic la evenimentele încă fierbinţi. Tocmai în acest sens fiecare, în

felul său, marchează anumite diferențe față de Nagy Imre. Dar niciodată în sensul trădării convingerilor comune și a alianței cu Nagy.

Subliniez că nici în cazul lor nu este vorba despre poziții politice, ideologice și umane identice. Și nici nu avem cum și de ce să-i idealizăm, așa cum nu vrem să idealizăm nici relațiile dintre ei. De altfel, în general, în raporturile umane nu există acorduri perfecte, dată fiind varietatea infinită a speciei umane și a caracterelor individuale. Nu înseamnă însă că nu există un numitor comun... Deci posibila comunicare. Între valori esențiale comune.

Losonczy Géza

Este fiu de preot reformat. Donáth Ferenc l-a atras în mișcarea ilegală în 1939. A fost arestat de regimul horthyst. Ulterior, de cel al lui Rákosi. Se îmbolnăvește de tuberculoză. După ce iese din închisoare cu nervii fragilizați, nu acceptă sarcini de partid. Rămîne doar ziarist. Participă la Cercul Petöfi. Este unul dintre apropiații lui Nagy.

În timpul revoluției nu acceptă funcții nici în guvern, nici în partid, pînă la 25 octombrie. El își condiționează participarea de demisia lui Gerö din funcția de prim-secretar al partidului și de retragerea armatelor sovietice. În acel moment, radicalismul său îl desparte de Nagy, pe care însă îl va susține mai departe în ideea socialismului democratic, antistalinist.

În timpul deportării la Snagov, starea sănătății lui devine îngrijorătoare (tuberculoza prost tratată). Iar căderile psihice sînt simptome ale revenirii bolii de nervi.

În discuțiile cu autoritățile române, este deosebit de politic, dar retractil, preferă să pună el întrebări, eludînd răspunsurile. Își spune deschis părerea despre alegerile nelibere din socialism și despre modul în care ar trebui să se desfășoare ele.

Susține, ca și Nagy, de altfel, că în ultimele zile ale revoluției, în Ungaria se putea observa o anumită consolidare a situației. Ca urmare, intervenția U.R.S.S. nu a fost practic justificată. Refuză calificarea evenimentelor din țara sa drept contrarevoluție. Apără presa liberă și rolul ei. Respinge izolarea lor de la Snagov, mai ales a unora ca Nagy, Donáth, inclusiv a familiei sale.

Ca democrat consecvent, este convins că în Ungaria trebuie format un guvern de coaliție pe baze democratice, ca în 1945. Altfel nu există ieșire din situația dată. Subliniază că acest punct de vedere a fost împărtășit la Moscova de către Suslov și Mikoian.

Losonczy dovedește luciditate, chiar realism cînd pune sub semnul întrebării declarația de neutralitate și ieșirea din Pactul de la Varșovia. Tot el afirmă că, dacă partidele comuniste din U.R.S.S., China, Polonia etc., ca și partidele comuniste din Occident greșiseră în legătură cu excluderea Iugoslaviei lui Tito din familia țărilor socialiste, atunci greșesc și în legătură cu Ungaria.

Losonczy afirmă că Partidul Muncitoresc Român și-a asumat o mare răspundere aducîndu-i în România și deținîndu-i aici. Dar, crede el, românii își vor recunoaște greșelile, care se vor dovedi ca atare. N-a fost să fie. Oricum, pentru situația creată cea mai mare răspundere, consideră acesta, o poartă Rákosi.

Losonczy este lucid și critic, îndurerat, solidar, inteligent. Este remarcabilă scrupulozitatea cu care urmărește *cronologia* evenimentelor din timpul guvernării lui Nagy, ca și activitatea grupului la Ambasada Iugoslavă din Budapesta.

Lukács György

Nu se considera ca făcînd parte din grupul lui Nagy Imre. De altfel, nici nu credea că existase un grup cu adevărat organizat. După părerea sa, „nimeni nu a fost pregătit pentru evenimentele din 23 octombrie”. De acum înainte, spune el, „este esențial ca nimeni să nu fie copărtăș la nici un fel de porcării”. Înțelegînd prin aceasta diverse forme de decizie, de trădare a spiritului antistalinist al revoluției. În consecință, în ciuda părerilor sale critice, nu se dezice de Nagy nici o clipă. Dar consideră și repetă că neutralitatea declarată și ieșirea din Pactul de la Varșovia au fost gesturi politice insuficient gîndite, pripite.

Cu toate că regretă într-un fel că, în octombrie 1956, reintrase în politică, „totuși era de datoria mea să o fac” – spune el. Se solidarizează cu starea de spirit și evenimentele din Ungaria, deși recunoaște că a existat și un filon contrarevoluționar, și afirmă că, dacă „pe 24 octombrie în Ungaria ar fi fost alegeri libere, contrarevoluția ar fi pierdut”.

Dacă Szántó era de părere că trebuia luptat împotriva lui Rákosi și... Nagy în același timp, Lukács crede că „defectul lui Nagy este că a fost prea loial”. Că la congresul partidului din 1954 a tăcut. A răbdat tot. Deși mulți, inclusiv el, l-ar fi susținut și multe ar fi putut fi evitate...

Lukács spune despre sine că este „un marxist realist” și analizează și judecă evenimentele ca atare. El se ridică cu vehemență împotriva Securității maghiare (AVO), care grăbise, după părerea sa, izbucnirea evenimentelor din Ungaria, făcînd țării mai mult rău decît „întreaga propagandă a lui Dulles”. Filozoful rece și chiar sec în formularea părerilor sale recunoaște că „ani de zile am fost foarte amărît”. Timp în care a fost fără încetare urmărit.

Din cauza lipsei de libertate a presei din Ungaria, a scris și a publicat în limba germană. El afirmă că, în Ungaria, lucrările nu-i puteau fi publicate. Mai mult, scoaterea lucrărilor sale din țară o consideră pe mai departe drept unica soluție, la care ar recurge de cîte ori ar fi nevoie.

Așadar, Lukács urmărise evenimentele din octombrie, ca și străduințele lui Nagy cu simpatie. Dar cu o simpatie critică. În același timp, se raporta „cu părere de rău și ură la intrigile lui Rákosi”. În concluzie, spune Lukács referindu-se la politica lui Nagy, „linia principală a partidului este corectă, iar neutralitatea – o greșeală”.

Democratismul, antistalinismul său teoretic și politic vor fi reafirmate la sfîrșitul vieții, inclusiv în ultimele sale lucrări *Idei trăite* și *Testamentul politic*.

Donáth Ferenc

Este unul dintre apropiații politici ai lui Nagy, care, împreună cu Losonczy, simte prețul pe care Nagy va trebui să-l plătească pentru încetineala sa, pentru ezităările sale privind desprinderea practică de Gerő și de alții din familia politică a acestuia. Din această cauză își dă și el demisia împreună cu Losonczy din Comitetul Central : Nagy se simte atunci trădat, dar nu pentru mult timp...

Donáth îl critică pe Nagy, ca și Lukács, nu pentru că a îndrăznit ruptura teoretică și practică de dezastrul din Ungaria, ci pentru că nu a luat din timp o poziție fermă împotriva lui Rákosi și Gerő. Devenise limpede că sistemul politic cu mai multe partide este garanția democrației, inclusiv a aceleia din Partidul Muncitoresc Socialist nou creat.

Ceea ce m-a impresionat în legătură cu discuţiile secrete duse de autorităţile române cu Donáth este precizia părerilor sale, ca şi demnitatea sa de neclintit. Acest fost deţinut deopotrivă al închisorilor fasciste şi al celor comuniste, specialist recunoscut în probleme agrare, este de o coerenţă politică admirabilă, asumându-şi tot ce a vieţuit şi a făptuit.

Cum ajunge în România, Donáth are o discuţie cu Moghioroş la un nivel uneori chiar elevat. Avem în faţă un om care a plătit scump evoluţia convingerilor sale democratice. Politica dobândeşte la el reflexe morale profunde. În acelaşi timp, din perspectiva lui, politica rămîne practic un „tărîm murdar”, care te înfundă adînc în mocirlă. În termeni mai actuali, i-moralitatea sau a-moralitatea politicii se confundă cu așa-zisul „realism politic” sau cu pragmatismul îngust. În care nu începe destinul uman.

Mai trebuie să relevăm ceva. Atmosfera umană a discuţiilor, climatul din familia Donáth, atunci şi acolo, la Snagov, o soţie calmă, doi băieţi mici, apoi un al treilea băiat, nou-născut. Aici, în România.

Ei cred în oameni, în valoarea vieţii. Cînd aceasta era atît de depreciaţă în acele timpuri din toate direcţiile. Cînd colectivităţile erau cuprinse deseori, şi chiar explicabil, de isterie, la ei domneau respectul reciproc şi dragostea. Un calm aproape inexplicabil.

Discuţiile sub presiune, dar şi cele „de acasă” îl arată pe Donáth ca pe un caracter incoruptibil. Şi așa rămîne în toate situaţiile-limită. De neclintit la propunerile corupătoare ale lui Münnich de la comandamentul sovietic, în preajma răpirii lor. Așa cum rămîne şi Nagy neclintit la presiuni în discuţiile cu Walter Roman ca reprezentant al lui Dej şi Kádár.

Donáth nu se desolidarizează nici o clipă de Nagy. Refuză propunerea privind participarea la noul guvern Kádár. Dar, cum spune Donáth, „pentru că nu am fost condamnat «decît» la închisoare”, este acuzat de compromisuri politice şi de multe altele, şi mai rele... Această umbră urîtă face parte din destinul tragic, dar consecvent al lui Donáth, din punct de vedere uman şi politic.

3. În loc de concluzii

Ameţitoare literatură, ameţitoare interese s-au adunat în jurul evenimentelor din 1956. Uneori, dovedind o uimitoare meschinărie sau o totală dezorientare. Desigur, şi sub imperiul schimbărilor intervenite de atunci încoace şi mai ales după 1989.

Revoluţia din 1956 a stîrnit ecouri cutremurătoare, patetice, lucide, venind dinspre toate colţurile lumii, dinspre toate conştiinţele. Începînd cu reacţiile imediate şi continuînd cu cele acumulate de atunci încoace. Camus, Aron, Heller Ágnes, Fejtő Ferencz, Méray Tibor, Hannah Arendt, Curon, Lomax. Imensa bibliografie, maghiară, dar şi internaţională, se lărgeşte permanent.

Ceea ce mi se pare firesc, dar şi derutant în acelaşi timp este că liniile de analiză devin din ce în ce mai difuze, mai centrifuge. Ceţoase sau stînjenite... Răspîndind confuzie. Parcă ne îndepărtăm, în fel şi chip, din ce în ce mai mult de sensurile originare.

Repet, dacă şi mumiile de acum mii de ani ne spun ceva despre oameni, despre viaţa lor, este cert că aceste evenimente vechi de nici cincizeci de ani ne vor vorbi cu atît mai mult despre noi. Ne vor spune povestea noastră de ieri şi de... astăzi. Dar, ca să o înţelegem, ca să ne descurcăm cu această lume şi cu noi înşine înaintea de toate, trebuie să ne informăm.

Acum, la sfârşit, trebuie să mărturisesc că mă apasă întreprinderea mea, curajul de a face paşi foarte mici în acest hăţiş al literaturii despre ceea ce a fost 1956 – Ungaria, despre cine a fost Nagy Imre. Şi, dacă a reprezentat ceva, ce anume a reprezentat el.

Recunosc, mă derutează liniile confuze ale istoriei contemporane. Răsturnările rapide de 180 de grade. Şi, mai ales, conjuncturalismele. Prea uşoara negare, chiar uitare a unor valori culturale şi morale care ţin de însăşi devenirea noastră umană. Sensul îngust şi neglijent care se dă democraţiei, în general, moştenirii societăţilor moderne, contemporane. Prea rămînem în urma noastră.

Dar de un lucru sînt convinsă, şi anume că sensul istoriei, dacă istoria are vreunul, este tentativă noastră continuă de a reduce suferinţa umană, care astăzi sporeşte mai mult şi este mai atroce decît oricînd. Şi mai sînt convinsă că lumea nu este o simplă tablă de şah pe care îşi joacă partidele mai-marii vremii. Pentru că miliardele de oameni sînt miliarde de destine. Aici intervine rolul gîndirii economice, social-politice, al ştiinţelor, al filozofiei *în a gîndi altfel lumea*. În a crea alternative.

Într-o lume rece, în care oamenii sînt simple bile manevrabile de diferite culori şi atît, a simţi ceva pentru ei, pentru cei din jur, a căuta punţi nu sînt simple adjuvante sentimentale ale raţiunii, ci ţin de esenţa inteligenţei, mai ales astăzi, cînd *indiferenţa* creşte, iar cunoaşterea ştiinţifică şi tehnică avansează impetuos fără corespondenţe, fără valori morale. Cînd viaţa oamenilor, viaţa pe Pămînt în general se depreciază în asemenea măsură încît nici şocul morţii în masă nu mai impresionează – cum spune Günther Grass, „cînd oribilul a devenit banal pînă şi pentru sensibilităţile cele mai rafinate”. Parcă am devenit dependenţi de violenţă...

În acest context, tentativa lui Nagy de a realiza „mai multă eficienţă economică şi mai multă dreptate, ca umanitate”, cum visează economişti cu suflet, completează tendinţele unui nou umanism.

În acest spaţiu istoric şi social ce ţine de orizonturile noastre văd importanţa, semnificaţia ultimă a lui Nagy Imre. În înscrierea sa între mutaţiile istorice fundamentale pe care le-a semnalat încă Wiener, între mutaţiile politice şi noile lor sensuri, pe care noi abia astăzi le percepem. Oricum, îmi spun că gîndurile, furiile, zbaterile acestui om merită să fie cunoscute. Mărturie ne stau prezentul şi viitorul confuz.

Acum, cînd căutările sînt parcă „oarbe”, cînd filozofi de marcă din secolul trecut, dar şi oameni de cultură din prezent caută sursa răului în ştiinţă, în tehnologie, te gîndeşti la cei care distrugneau maşinile în secolul al XVIII-lea, la mişcarea ludiţilor, şi răspunzi cu cuvintele lui François Jacob : „Dar ceea ce ucide nu este ştiinţa, ci interesele şi ideologiile”. A lărgi sfera intereselor către cele generale şi a scoate cunoaşterea din albia proastelor ideologii reprezintă calea spre comunicare întrevăzută încă de Wiener. Drumul umanizării pe care s-a înscris şi Nagy Imre.

Şi un ultim lucru : cred că *mărturisirile* lui Nagy, făcute la Snagov şi cu siguranţă citite, în afară de Dej, în primul rînd de conducătorii P.C.U.S., au contribuit la pecetluirea destinului său. Ele au risipit orice îndoială privind soarta pe care i-o hărăziseră. *Ideile* lui Nagy păreau mai periculoase decît *evenimentele* din 1956... Însăşi existenţa lui în sine devenise periculoasă.

Bibliografie

- Arendt, Hannah, *On revolution*, Penguin Books, Harmondsworth, 1991.
- Aron, Raymond, „Egy antitotalitárius forradalom”, cuvînt înainte la volumul de documente Lasky-Bondy, Plon, Paris, 1957.
- Aron, Raymond, *50 ans de réflexion politique. Mémoires*, Julliard, Paris, 1983.
- Aron, Raymond, *Istoria și dialectica violenței*, Editura Babel, București, 1995.
- Aron, Raymond, *Leçons sur L'Histoire*, Éditions de Fallois, Paris, 1989.
- Badie, Bertrand ; Smoouts, Marie Claude, *Le retournement du monde*, Presse de la Fondation Nationale de Sciences Politiques, 1994.
- Bibó, István, *Életút-dokumentumokban*, 1956-os Intézet, 1995.
- Bidet, Jacques, Texier Jacques (coord.), *Le nouveau système du monde*, PUF, Paris, 1994.
- Boca, Ioana, *1956 – Un an de ruptură*, Fundația Academică Civică, București, 2001.
- Boka, Éva, *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete*, Napvilág kiadó, Budapest, 2001.
- Braudel, Fernand, *Écrits sur L'Histoire*, Flammarion, Paris, 1969.
- Braudel, Fernand, *Le dynamisme du capitalisme*, Flammarion, Paris, 1985.
- Braudel, Fernand, *Méditerranée și lumea mediterană*, vol. I-II, Editura Meridiane, București, 1985.
- Brzezinski, Zbigniew, *Marea tablă de șah*, Univers Enciclopedic, București, 1999.
- Ember, Judit, *Menedékjog – 1956*, Szabad tér kiadó, 1986.
- Erdély, Kérdéséről, 1955. *Rákosi – Andropov beszélgetése a magyar – román viszonyokról*, Kritika, 1999, 12 sz.
- Fehér, Ferencz, Heller, Ágnes, *Egy forradalom üzenete (Magyarország, 1956)*, Kossuth könyvkiadó, 1989.
- Fejtő, François, *L'ère de Stalin*, I, 1952 ; *Après Stalin*, II, Seuil, Paris, 1969.
- Fejtő, François, *La tragédie hongroise*, Ed. Horay, 1956.
- Gellner, Ernst, *Nation et nationalisme*, Payot, Paris, 1988.
- Goma, Paul, „Vingt ans après”, *Cahiers de l'Est*, nr. 8, 1976.
- Gosztonyi, Péter, *1956 – A magyar forradalom története*, Újváry „Griff” Verlag, München, 1981.
- Granville, Johanna, „Nagy Imre, «Aka Volodya» – A dent in the martyr's halo?”, in *CWIHP Bulletins*, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington.
- Granville, Johanna, „Nagy Imre, Hesitant Revolutionary”, *CWIHP Bulletins*, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington, 1995.
- Gratchev, Andrei, *Le Mystère Gorbatchev*, Éditions du Rocher, Paris, 2001.
- Habermas, Jürgen, *Discursul filozofic al modernității*, Editura ALL Educational, București, 2000.
- Habermas, Jürgen, *Raison et légitimité*, Payot, Paris, 1978.
- Hobsbawm, J. Eric, *L'âge des Extrêmes. Histoire du Court XXe Siècle*, Éditions Complexe, Le Monde Diplomatique, 2003.
- Horkheimer, Max, *Les débuts de la philosophie bourgeoise de l'Histoire*, „Petite Bibliothèque”, Payot, Paris, 1974.
- Huntington, Samuel P., *The strategic imperative : New Policies for American Security*, Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 1982.

- Kanyo, Andras, *Kádár János – Végakarát*, Hirlapkiadó Vállalat.
- Kapuscinski, Ryszard, *A birodalom*, Európai utas-század-vég, 1993.
- Karpinski, Jakub, *Istoria comunismului polonez şi mondial*, Editura de Vest, Timişoara, 1993.
- Kiss, József; Ripp, Zoltán „Mi inkább az elnapolás mellett vagyunk. Mint hogy enyhe ítéletet hozzunk most”, *Három dokumentum a Nagy Imre – per 1958 februári elhalasztásáról Társadalmi szemle*, 1993, 48/évf. 4 sz.
- Kissinger, Henry, *Are nevoie America de o politică externă ?*, Incitatus, Bucureşti, 2002.
- Kissinger, Henry, *Diplomaţia*, Editura All, Bucureşti, 1998.
- Köver, György, *Losonczy Géza (1917-1957)*, 1956-os Intézet, 1998.
- Levesque, Jacques, 1989 : *La fin d'un Empire*, Presse de Science Po., Paris, 1995.
- Lévi-Strauss, Claude, *Race et Histoire*, Éditions Gonthie, Paris, 1961.
- Lomax, Bill, *Hungary 1956*, Allison & Busby, Londra, 1976.
- Lukács, György, *Megélt gondolkodás. Életrajz magnószallagon*, Magvető könyvkiadó, Budapest, 1989.
- Lukács, György, *Politikai végrendelet, Társadalmi szemle*, 1990/4 xlv évfolyam.
- Malia, Martin, *La tragédie soviétique*, Éditions du Seuil, Paris, 1995.
- McNamara, Robert S., *In Restrospect*, Times Book, 1985.
- Medvedev, Roy, *La révolution d'Octobre*, Maspero, Paris, 1978.
- Medvedev, Roy, *Le Stalinisme*, vol. I-II, Seuil, Paris, 1972.
- Méray, Tibor, *Budapest 1956*, Editura Compania, Bucureşti, 2000.
- Micunovic, Veljco, *Tito követé voltam. Moszkva 1956-1958*, Interart, Budapest, 1990.
- Rainer, M. János, *Nagy Imre.*, *Politikai életrajz*, vol. I : „Nagy Imre, 1953-1958”, 1956-os Intézet.
- Rupnik, Jacques, *L'autre Europe*, Odile Jacob, Paris, 1993.
- Sartre, Jean-Paul, *Réflexions sur la question juive*, Gallimard, Paris, 1954.
- Sartre, Jean-Paul, *Texte politique. Situations IV*, Gallimard, Paris, 1964.
- Sartre, Jean-Paul, *Texte politique. Situations IX*, Gallimard, Paris, 1972.
- Sartre, Jean-Paul, *Texte politique. Situations X*, Gallimard, Paris, 1976.
- Sik, Otta, *La troisième voie*, vol. I, II, Gallimard, Paris, 1974.
- Standeisky, Éva, *Az írók és a hatalom. 1956-1963*, 1956-os Intézet, 1996.
- Stiglitz, E. Joseph, *La grande Désillusion*, Fayard, Paris, 2002.
- Stiglitz, E. Joseph, *Quand le capitalisme perd la tête*, Fayard, Paris, 2003.
- Tánczos, Gábor, *Emlékkönyv*, 1956-Os Intézet, 1997.
- Tobiás, Áron, *In memoriam Szabad tér* Kiadó.
- Togliatti, Palmiro, *Da Salerno a Yalta*, Rinascita, 1984.
- Varga, György T., *Nagy Imre politikai levelei. –1954 december 14 – 1956 október 9, új fórum*, első évfolyam, 4 szám., 1989.
- Varga, László, „Nagy Imre a jugoszlav követségen”, *Budapesti negyed*, 1/1993.
- Vitányi, Iván, *The Social Democratic Vision of the Future*, Napvilág Kiadó, 1999.
- Wiener, Norbert, *Cibernetica*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
- Wiener, Norbert, *Cybernétique et société*, Éditions des Deux Rives, Paris, 1971.
- Wiener, Norbert, *Dumnezeu şi Golem*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

- *** *A forradalom elozményei, alakulása es utóélete. Tanulmányok es kronológia*, Párizs-New Jersey, 1987.
- *** *A Petőfi kör vitai hiteles jegyzőkönyv alapján*, I: „Két közgazdasági vita”, Kelenfold kiado – Elte.
- *** *Államvédelem a Rákosi – Kórszakban*, Történeti Hivatal, 2000.
- *** *Az Igazság a Nagy Imre ügyben. Századvégi kiadó és a nyilvánosság klubb közös kiadása*, 1989.
- *** „Cold war crisis”, *Cold War International Project Bulletin*, 1995.
- *** *Le modèle social-démocrate en question*, PUF, Paris, 1989.
- *** *Le temps de la guerre froide*, Seuil, Paris, 1994.
- *** *Nagy Imre magyar parasztságról és a mezőgazdaságról, 1926-1938*, Besseney György Könyvkiadó, 1996.
- *** *Nagy Imre. A magyar nép védelmében*, Vitairatok és beszédek, 1955-1956, Magyar Füzetek, Párizs, 1984.
- *** *Nagy Imre és Kora. Tanulmányok is források*, Nagy Imre Alapítvány, Budapest, 1995.
- *** *Nagy Imre a központi vezetőség előtt (1953 június 27-28) Beszélő*, 1983/10 szám.
- *** *Nagy Imre és az utókor. Kerekasztal-vita*, Múltunk, 1992, 4 sz.
- *** *The Kisinger Transcript*, The New Press, New York, 1996.
- *** *Történettudomány és igazságtétel-1994, februar 11*, Múltunk, 1994, 1-2 sz.

I

NAGY IMRE : ÎNSEMŢĂRI
DE LA SNAGOV

„*Qui vivra verra.*”

I.1. Rolul celor două concepții în evoluția și analiza evenimentelor din Ungaria

1. Cele două concepții :

a. De a îneca în sânge prin forță armată, în primul rând prin folosirea unităților sovietice, toate mișcările populare care trebuie să fie calificate drept contrarevoluționare. Această concepție este reprezentată de Gerő, Hegedüs, Rónai și majoritatea Biroului Politic și a Comitetului Central, precum și de Prezidiul P.C.U.S.

b. Mișcarea uriașă de masă, în fruntea căreia au stat masele largi ale membrilor Partidului Comunist, cu revendicările lor pentru democratizarea socialistă, independență națională, suveranitate și dezvoltarea cuceririlor socialiste, care au constituit principalele lor scopuri, trebuie privită ca o mișcare populară revoluționară. Partidul trebuie să i se alăture, să se situeze în fruntea ei, trebuie să-i precizeze direcția în alianță cu forțele democratice, sprijinindu-se pe unitatea celor mai largi forțe naționale, trebuie să asigure dezvoltarea pașnică, echilibrată și umană spre socialism.

Conducerea partidului și Prezidiul P.C.U.S. s-au cramponat în mod rigid de prima concepție pînă ce lupta armată a luat proporții și a ieșit la iveală faptul că folosirea violenței va duce la o rezistență generală a poporului, în frunte cu clasa muncitoare condusă de comuniști.

Conducerea partidului, după schimbarea lui Gerő, Hegedüs și a fostei conduceri, de comun acord cu Prezidiul P.C.U.S., a renunțat la prima concepție numai atunci cînd falimentul politic și militar al acestei concepții a devenit clar.

Data fiind situația extrem de grea, a trebuit să se treacă la realizarea celei de-a doua concepții. Pentru această situație poartă o răspundere extrem de mare fosta conducere a partidului, precum și Prezidiul P.C.U.S. În această situație au apărut acele revendicări

care au caracterizat rezistența născută în urma intervenției armatei sovietice : retragerea armatei sovietice, denunțarea Tratatului de la Varșovia, proclamarea neutralității și realizarea democrației interne a țării cu folosirea tuturor forțelor democratice și socialiste pe lângă Partidul Celor Ce Muncesc, care poartă răspunderea pentru evenimentele actuale.

Este limpede că, în cazul în care conducerea partidului, guvernul și Prezidiul P.C.U.S. ar fi acceptat de la început desfășurarea lucrurilor pe calea concepției democratice, nu s-ar fi ajuns aici.

2. Prima intervenție armată sovietică, efectuată la cererea partidului și guvernului (Gerő și Hegedüs), s-a soldat cu *victoria* mișcării revoluționare populare. În perioada 23-31 octombrie 1956, conducerea partidului și Prezidiul P.C.U.S., sub presiunea evenimentelor, au fost nevoite să renunțe temporar la concepția lichidării armate a revoluției și s-a mers pe calea dezvoltării democratice a revoluției : s-a încheiat un acord pentru evacuarea trupelor sovietice din Budapesta, care a și fost dus la îndeplinire ; s-au făcut primii pași pentru pregătirea unor tratative în vederea denunțării Tratatului de la Varșovia ; cu participarea reprezentanților celor patru partide socialiste și democratice a luat ființă noul cabinet, care a avut drept misiune să apere realizările socialiste de până acum și care a luat poziție netă de pe platforma realizării scopurilor socialismului împotriva oricăror încercări de dreapta sau reacționare. În toată țara și în capitală, în general, s-a restabilit liniștea și au fost luate primele măsuri pentru normalizarea vieții și reînceperea muncii.

Cabinetul a reușit în câteva zile să realizeze pe linia consolidării ceea ce guvernul lui Kádár n-a reușit în timp de trei săptămâni.

Este clar că totul s-ar fi desfășurat altfel, că din punctul de vedere al socialismului rezultatele ar fi mai bune dacă nu s-ar fi recurs la intervenția armată sovietică și mișcarea revoluționară nu ar fi fost înecată în sânge, ca expresie a concepției vinovate și tragice. Ar fi învins de la început concepția orientată către desfășurarea revoluției democratice în politica partidului și Prezidiului P.C.U.S. S-ar fi putut rămîne la platforma din iunie 1953 și n-ar fi fost necesară reîntoarcerea la platforma din 1945-1946 ; acesta a fost rezultatul inevitabil al primei concepții, tragice.

3. Perioada dintre prima și a doua intervenție armată sovietică, cele 2-3 zile, este deosebit de importantă și instructivă pentru dezvoltarea revoluției și pentru o apreciere adecvată a evenimentelor din Ungaria.

Ce a caracterizat această perioadă ?

a. A ieșit la iveală, serioasă și fără echivoc, consolidarea internă.

1. În locul Partidului Celor Ce Muncesc, care s-a destrămat, a luat ființă noul partid – Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar.

2. Locul vechii conduceri a partidului, care s-a compromis și în care poporul și-a pierdut încrederea, a fost luat de noua conducere a partidului, în care membrii partidului și masele au avut încredere.

3. A apărut noul program sub forma Declarației Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, cuprinzînd toate revendicările sociale și naționale ale revoluției populare, dînd o perspectivă clară partidului și guvernului pe baza concepției revoluționare și democratice, înlăturînd concepția mizerabilă a intervenției armate și a înecării în sânge a mișcării revoluționare.

4. A luat ființă noul cabinet, care a reprezentat concentrarea largă a forțelor socialiste și democratice.

5. Toate păturile societății, atât muncitorii din fabrici, țărănimea, cât și intelectua-litatea, au sprijinit unitar și cu întreaga lor încredere guvernul național în realizarea programului său.

6. Străduințele forțelor reacționare interne și sprijinitorii lor externi s-au lovit de împotrivirea celor mai largi mase, ca și a partidelor de coaliție, cei dintii fiind nevoiți din ce în ce mai mult să evite manifestările împotriva realizărilor și obiectivelor socialiste. În cuvîntarea sa, Mindszenty trebuia să țină cont de acest lucru. În perioada consolidării forțelor populare, reacțiunea n-a reușit să constituie un pericol serios pentru forțele revoluționare nici din punct de vedere politic, nici pe planul mișcării sociale. Forțele socialiste și democratice prin partidele de coaliție, forțele democratice populare în frunte cu guvernul au dominat situația.

7. Pași serioși s-au realizat în privința consolidării economice. Aprovizionarea populației s-a îmbunătățit esențial, populația nu a suferit de lipsă de mărfuri ; țărani au început să aducă mai multe mărfuri, iar munca, în general, a reînceput.

8. Noile organe administrative și de stat, ca organe revoluționare și democratice, în colaborare cu formele democratice vechi, și-au început activitatea lor sistematică, realizînd o strînsă colaborare între guvernul central și organele puterii de stat.

9. Pentru aplicarea tehnică a convenției politice dintre guvernul maghiar și cel sovietic s-au trimis reprezentanți guvernamentali din partea sovietică, sub conducerea generalului Malinin, iar din partea maghiară, sub conducerea lui Erdei Ferenc, cu participarea lui Maléter, Kovács István și Szücs ; tratativele au început în Parlament și au continuat la comandantul sovietic, așa cum s-a prevăzut după rezultatele primei ședințe, cu perspective favorabile. Retragera trupelor sovietice la bază și retragera de pe teritoriul maghiar se prevedea că vor fi realizabile într-un viitor apropiat.

10. A apărut comunicatul P.C.U.S. și al guvernului sovietic, care a pus bazele celor cinci principii privind legătura dintre țările socialiste și lichidarea urgentă în continuare a greșelilor grave staliniste – nu în ultimul rînd, sub influența evenimentelor din Ungaria. Din toate acestea reiese clar că nici situația internă din Ungaria – „pericolul contra-revoluției” –, nici „reglementarea” relațiilor dintre țările socialiste n-au necesitat cea de-a doua intervenție armată sovietică.

b. De ce a ocupat armata sovietică Ungaria ?

1. Concomitent cu intensificarea evenimentelor revoluționare din Ungaria, cu începutul amplificării lor, situația internațională a devenit deosebit de încordată, ducînd la izbuc-nirea conflictului armat în regiunea Suezului.

2. Uniunea Sovietică, pentru a se afirma ca mare putere și ca să stăvilească presiunea anglo-franceză asupra Egiptului și, prin aceasta, să-și apere propriile interese, dar și să cîștige simpatia lumii arabe, a decis să intervină militar în Europa, în punctul cel mai vulnerabil pentru Anglia și Franța. În cadrul acestui plan, Ungaria constituie un teren de primă importanță pentru armata sovietică. A devenit deci un teritoriu strategic important în presiunea militară împotriva Angliei și Franței. Ceea ce înseamnă că armatele sovietice ar fi ocupat Ungaria și punctele strategice din țara noastră (în baza convenției de la Varșovia) chiar dacă în Ungaria nu ar fi intervenit evenimentele revoluționare. A doua intervenție militară sovietică a fost necesară exclusiv din cauza planurilor militare sovietice, ca urmare a situației internaționale.

Acest lucru devine evident – pe lîngă problemele menționate mai sus – și prin cele ce urmează :

1. În țară au staționat suficiente forțe militare sovietice, apoi, la invitația partidului și guvernului ungar (Gerő și Hegedüs), au pătruns în țară trupe din Ucraina Subcarpatică și din România pentru a înăbuși în fașă orice încercare sau mișcare contrarevoluționară.

2. În perioada tratativelor dintre reprezentanții militari maghiari și sovietici privind realizarea tehnică a retragerii trupelor sovietice, mai ales la 2 și 3 noiembrie 1956, fără ca guvernul național maghiar să fi fost întrebat – deci împotriva voinței sale, mai mult, după o serie de proteste oficiale și diplomatice –, a pătruns în țară *o armată sovietică de tancuri*, cu artileria și unitățile de aviație aferente. Înaintarea lor adânc în interiorul țării și pînă la granițele vestice a avut aspectul unei înaintări militare conform unui plan.

3. Pe lângă că tancurile, artileria și aviația nu corespund înăbușirii contrarevoluției, nici înaintarea trupelor n-a avut acest aspect; mai mult, suprema dovadă este însuși faptul că, în marșul strategic al armatei sovietice pentru ocuparea țării, a punctelor sale principale, nu s-a ajuns la lupte nici cu populația, nici cu armata maghiară.

De asemenea, nici așa-zișii contrarevoluționari nu s-au opus trupelor sovietice.

4. Cauzele ocupării Ungariei de către sovietici nu trebuie căutate în „contrarevoluție”, ci în situația internațională încordată și, înainte de toate, în tendința sovietică de mare putere militară – ceea ce a demonstrat și faptul că, înaintea celei de-a doua intervenții sovietice, au existat concentrări de trupe la granița polono-germană, s-au luat măsuri militare similare în democrații populare din Europa de Est precum Cehoslovacia, România și Bulgaria, iar în Germania de Est s-a restabilit regimul militar din Postdam.

Ocuparea Ungariei de către trupele sovietice trebuie privită ca o verigă în lanțul măsurilor militare generale îndreptate împotriva blocului atlantic și ca un pretext pentru mascarea acestora; în acest sens trebuia lansată povestea „contrarevoluției” maghiare. În Ungaria nu a existat o contrarevoluție; cum se știe, mișcarea populară revoluționară de la început a fost considerată de către Gerő, Hegedüs și Mikoian, pe baza primei concepții, o mișcare contrarevoluționară.

Noua conducere însă, inițiatoarea concepției dezvoltării democratice, a respins acest punct de vedere, apreciind evenimentele din Ungaria ca pe o revoluție populară și o luptă de eliberare. Acum, Kádár și, împreună cu el, conducătorii P.C.U.S. și ai partidelor din lagărul socialist vorbesc din nou despre „contrarevoluție”. Astfel, ei se induc însă în eroare pe ei înșiși și, în același timp, întreg lagărul socialist, ca și partidele de aici. Prin această „apreciere”, ei fac imposibile atît judecățile adecvate, clarviziunea, cît și concluziile de principiu, politice și practice, corespunzătoare.

Faptul de a vorbi simplist despre evenimentele din Ungaria, pe lângă că este un fals, în contradicție cu adevărul, pune în umbră acele probleme deosebit de profunde și importante, acele greșeli grave care au dus – din cauza explicației antimarxiste date de conducerea stalinistă a P.C.U.S. cu privire la relațiile dintre popoare, țări și partide în cadrul lagărului socialist – la explozia tensiunii din Ungaria.

Calificarea evenimentelor din Ungaria drept „contrarevoluție” înseamnă că acești oameni nu au curaj să privească în față cele petrecute, că nu se străduiesc să tragă învățăminte, că, în loc să termine cu punctul de vedere stalinist care predomină în politica Moscovei, se străduiesc în continuare să construiască relațiile noi pe baze vechi.

Cu alte cuvinte, înseamnă că P.C.U.S. și conducerea guvernului sovietic – evident, din șovinism rus de mare putere, care nu are nimic comun cu internaționalismul socialist, care este în contradicție cu destinul socialismului și extinderea sa în întreaga lume, care

poate fi bunăoară un interes național, dar intră în contradicție cu interesele socialismului – persistă în acele forme de dependență ideologică, politică și de stat care s-au dezvoltat în timpul lui Stalin și pe baza cărora țările din lagărul socialist trebuie să renunțe la formele și particularitățile vieții lor naționale, la independență, suveranitate, la drepturile egale, la neamestecul în treburile interne și la alți factori importanți ce compun libertatea națională. În lagărul socialist, trebuie înaintat nu pe calea șovinismului rus de mare putere, ci pe calea construirii socialismului prin independență, drepturi egale și suveranitate a popoarelor.

În evenimentele din Ungaria, aceste probleme hotărâtoare au explodat și s-au cerut soluționate. Cei care nu știu sau nu vor să recunoască aceste drepturi și privesc evenimentele petrecute în Ungaria drept „contrarevoluție”, în fond, neagă teoria marxistă în problema națională și se străduiesc să reinstaleze vechea subordonare stalinistă în relațiile dintre țările, popoarele și partidele comuniste.

Aceștia sînt adevărații contrarevoluționari care duc spre catastrofă interesele socialismului pe plan mondial.

Actuala conducere a partidului și guvernului sovietic va da dovadă de un orizont îngust și de insuficientă pregătire teoretică și politică dacă nu va trage concluzii din evenimentele din Ungaria, dacă vrea să se impună comuniștilor și popoarelor lumii prin limbajul armelor, dacă încearcă să „rezolve” noile probleme ale socialismului prin violență și aroganță.

5. Oare poate fi privită drept contrarevoluție o mișcare populară în care clasa cea mai „reacționară” este țărănimea care, după ce i-au fost satisfăcute revendicările economice, rămîne ca spectator liniștit al evenimentelor, iar clasa muncitoare, cea mai progresistă, cea mai înaintată, cea mai conștientă clasă a societății, care a fost pretinsul destinat al puterii, stă în fruntea mișcării; în continuare, clasa muncitoare se impune în fruntea acestei mișcări nu cu revendicările și concepțiile sale specifice de clasă, ci cu revendicarea independenței, suveranității și egalității global-naționale? Poate fi privită drept contrarevoluție o mișcare populară în care clasa muncitoare, fostul reprezentant principal al intereselor naționale, pe lângă lupta armată, folosește arma atît de caracteristică pentru ea, arma grevei generale, a rezistenței pasive, arma specifică și încercată a muncitorilor?

Se poate presupune oare că după 12 ani de construire a socialismului clasa muncitoare maghiară, care are un trecut revoluționar și de luptă, s-ar fi situat pe pozițiile contrarevoluției? Este oare contrarevoluție mișcarea populară sau lupta – sau cea mai disperată luptă armată – la care participă toată clasa muncitoare sub conducerea sutelor de mii de comuniști?

La toate aceste întrebări trebuie răspuns în orice caz cu cel mai categoric *nu*. Și trebuie protestat energic împotriva unui asemenea mod de a pune problema și explicat cum că aceasta ar fi falsificarea cea mai grosolană a adevărului istoric, împotriva poporului maghiar, în primul rînd împotriva clasei muncitoare maghiare, și nu în ultimul rînd împotriva comuniștilor maghiari. Ar fi o calomniere josnică a luptei de importanță istorică, prevestind o eră nouă, duse de aceștia.

Poveștile sau acuzațiile de contrarevoluționarism trebuie depășite fiindcă poporul maghiar, clasa muncitoare maghiară și comuniștii maghiari le refuză. Se împotrivesc tuturor acestor acuzații sau aprecieri și din luptele lor revoluționare trag cu totul alte concluzii pe care, în viitoarele lupte, vor dori să le folosească și chiar le vor folosi.

Nu pot exista un partid și un guvern care să conducă timp îndelungat cu sprijinul forțelor interne, în condițiile în care încearcă să conducă țara pe baza unor concluzii trase în urma înăbușirii armate a „contrarevoluției”.

Kádár este de acum obligat la un compromis, dînd o apreciere scăldată, cum că ar fi fost revoluție și contrarevoluție. La mijloc este prostia politică, iar ea nu ascunde altceva decît intenția de a induce în eroare masele. Kádár consideră revoluționară mișcarea de masă (23-31 octombrie 1956), deci din acea fază a evenimentelor pe care Gerő și Hegedűs, precum și majoritatea de atunci a Biroului Politic și a Comitetului Central au numit-o puci contrarevoluționar și au considerat necesară înecarea lui în sînge, prin forță armată. În același timp, perioada de după 31 octombrie o apreciază ca mișcare contrarevoluționară, pe care Kádár în perioada aceea și-a însușit-o în întregime, ca și concepția democratică pe care s-a întemeiat. Și care ulterior și-a cîștigat expresia în Declarația Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar.

Kádár și Gerő au încercat să considere evenimentele din Ungaria contrarevoluționare. Dar evenimentele revoluționare au măturat această încercare. În Ungaria, tocmai această încercare a avut urmări tragice.

Kádár János, acum cu sprijinul Prezidiului P.C.U.S. și al conducătorilor partidelor frățești, lipsit de orientare, concepe situația în mod cu totul greșit. Sub influența propagandei sovietice, încearcă din nou același lucru și, în mod inevitabil, aceasta va duce în curînd la evenimente și mai tragice atît în Ungaria, cît și în alte țări. Concepția contrarevoluționară a lui Kádár și a tovarășilor săi demonstrează în esență că declarația guvernului sovietic, ca și alte declarații din trecut, rămîne doar pe hîrtie, în vreme ce în practică ei vor să ne întoarcem pe drumul vechi, stalinist, și la metodele vechi staliniste. Astfel, dezvoltarea socialismului este tîrîtă pe calea contrarevoluției, căreia i se opun masele, îndeosebi clasa muncitoare, ca principala forță a socialismului.

În orice caz, este sigur că Kádár János, guvernul de sub conducerea lui, ca și conducerea actuală a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar și acel program care, pe baza calificării evenimentelor drept contrarevoluție, vrea să stabilizeze situația și să asigure condițiile construirii socialismului în Ungaria sînt sortiți eșecului. Ţelurile socialismului nu se pot realiza împotriva poporului, împotriva clasei muncitoare, împotriva maselor de comuniști. Rezistența națională paralizează orice activitate dusă în această direcție.

Cele spuse mai sus – deși fără a fi complete – dovedesc totuși în chip convingător că, după modul cum a evoluat situația din Ungaria, a doua intervenție sovietică, mult mai amplă decît prima, nu era deloc necesară.

De altfel, guvernul național maghiar nici nu a cerut-o și, pentru că pînă la 7 noiembrie 1956 nu a existat vreun alt guvern în Ungaria, nici un alt guvern nu putea s-o ceară.

Guvernul Kádár a depus jurămîntul la 7 noiembrie 1956, cînd a intrat în funcțiune. Înainte de această dată nu putea împlini nici de drept, nici de fapt rolul guvernului maghiar. Cu atît mai mult cu cît Kádár și membrii „guvernului” său de mai tîrziu, împreună cu el sau separat, se găseau în locuri necunoscute. Nici populația țării, nici străinătatea nu știau despre existența lor.

Kádár și Münnich, de la data de 1 noiembrie 1956, cînd au fugit, și pînă la data de 7 noiembrie, nu numai că nu au condus țara, dar nici n-au dat vreun semn de viață : se aflau undeva în străinătate, în Uniunea Sovietică, unde și-au început activitatea.

Pînă la data de 7 noiembrie 1956, guvernul național a fost *de jure* la putere : acesta a fost recunoscut pe plan internațional, iar legăturile diplomatice s-au ținut cu el. Pînă

la 7 noiembrie 1956, nici guvernul Uniunii Sovietice nu a rupt relațiile cu el, ceea ce nu l-a împiedicat însă să declanșeze lupta armată pentru restaurarea puterii guvernului *illegal*.

Guvernul național a fost împiedicat în funcționarea sa constituțională de operațiunile militare desfășurate de către trupele sovietice. Până la data de 7 noiembrie 1956, „guvernul” Kádár nu a condus Ungaria de fapt, iar de drept cu atât mai puțin.

Guvernul național nu a fost destituit din funcția sa de către Prezidiul Suprem al R.P.U.

Peste acest gol a vrut să treacă ministrul de externe Sepilov prin problema dreptului de refugiu al guvernului Nagy. La tratativele de la Moscova dintre guvernul sovietic și cel iugoslav, care s-au ținut după 4 noiembrie 1956, mi s-a pretins o declarație de demisie antedatată, cu data de 4 noiembrie 1956, ceea ce eu am refuzat.

Cu declarația mea de demisie din 4 noiembrie 1956 s-ar fi rezolvat ilegalitatea „guvernului” Kádár și acel pas internațional de extremă gravitate reprezentat de a doua intervenție sovietică, intervenție care s-a făcut cu toată împotrivirea guvernului național legal.

Cea de-a doua intervenție a trupelor sovietice și amestecul armat, de vreme ce guvernul Nagy Imre nu le-a cerut, „guvernul” lui Kádár numai după 7 noiembrie putea să le parafeze ca fapt împlinit; eventual, antedatat putea să ceară intervenția.

6. Împotriva calificării evenimentelor din Ungaria drept contrarevoluționare ne vorbesc și faptele de mai jos:

În noaptea de 3/4 nov. a.c. și în dimineața zilei de 4 nov. a.c., în toată țara, ca și în Budapesta a fost liniște, ordine și pace deplină. În dimineața zilei de 4 noiembrie 1956, formațiunile blindate sovietice de ocupație au început atacul în toată țara și au dezarmat trupele maghiare de honvezi. Formațiunile sovietice au deschis așadar focul în mai multe locuri. Din cele mai multe orașe au sosit astfel de rapoarte alarmante.

În Dunapentele și Rákospalota, trupele sovietice au deschis focul asupra populației, iar în cea de-a doua localitate au tras cu mitraliera asupra minerilor, din turnul bisericii. Aceștia au cerut ajutor.

Asemenea cereri de ajutoare au sosit cu grămadă la Consiliul de Miniștri. În curînd (dimineața, în jurul orei 3.30), formațiunile blindate sovietice au pătruns în Budapesta, au împușcat patrioți maghiari și au început să dezarmeze trupele maghiare de honvezi.

Atacul general al trupelor sovietice asupra Budapestei în dimineața zilei de 4 noiembrie 1956 a produs lupte armate între acestea și trupele maghiare de honvezi.

Ciocnirile au avut caracterul luptei dintre două armate, și nu caracterul luptei împotriva contrarevoluției.

La cea de-a doua intervenție sovietică din data de 4 noiembrie a.c., la luptele armate împotriva agresiunii sovietice au luat parte îndeosebi trupele maghiare regulate de honvezi.

În lupte a intervenit și muncitorimea din nou răscolită, în special în circumscripțiile muncitorești Csepel, Újpest, Angyalföld, Köbánya etc.

Trupele de honvezi și muncitorii răscolți au luat parte la luptele împotriva forțelor blindate sovietice.

Comandamentul armatei sovietice nu a pătruns în Ungaria pentru a înăbuși contra-revoluția, ci din cu totul alte motive, așa cum ne arată și următoarele fapte:

Locul principal de desfășurare a luptelor a fost Budapesta. Aici au avut loc demonstrațiile de stradă, aici au continuat luptele armate pînă cînd, la cererea guvernului național, trupele sovietice au fost retrase pe data de 1 noiembrie 1956. Acest fapt a adus

liniștea în oraș – după această dată și pînă la 4 noiembrie 1956, pe străzile orașului n-au mai fost nici lupte, nici demonstrații.

După aceste precedente, trupele sovietice pătrund în țară cu blindate, tancuri și artilerie, *dar fără infanterie*, ceea ce arată că s-au pregătit pentru ocuparea Ungariei, și nu pentru înăbușirea contrarevoluției.

Vina și răspunderea extraordinar de gravă a Comandamentului forțelor armate sovietice sînt acelea de a fi ruinat Budapesta. Intrarea armatei sovietice a provocat lupte de autoapărare în cadrul cărora s-a răspuns cu focuri de artilerie (blindate, tancuri, artilerie grea) pînă și la o împușcătură de pistol. Urmarea acestor lupte a fost distrugerea orașului Budapesta.

Fără nici un motiv, au fost distruse prin foc de artilerie blocuri și străzi întregi. Ruinele au înmormîntat sub ele mii de cetățeni pașnici. Luptele armate s-au soldat cu peste 10.000 de victime. Acestea nu au fost victimele „contrarevoluției”, ci ale tancurilor și artileriei sovietice. Minciunile inventate despre „contrarevoluție” sînt demascate prin comunicate și alte documente ale Ministerului Sănătății cu privire la victimele luptelor. Conform acestor date, cei căzuți în lupte de partea maghiară sînt în proporție de 60-62 % muncitori, 30 % muncitori tineri, liceeni și studenți, iar restul de 8-10 %, persoane de altă origine și profesie.

Povestea contrarevoluției este dezmințită și de faptul că cei din fruntea ministerelor, Consiliilor Muncitorești și chiar din fruntea Comitetelor Revoluționare au fost în majoritate comuniști, ba chiar majoritatea responsabililor și a conducătorilor de trupe au fost tot comuniști.

c. Pentru aprecierea corectă a evenimentelor, dispariția lui Kádár și Münnich și reapariția lor este o circumstanță importantă.

În seara zilei de 31 octombrie 1956, în jurul orelor 10, Kádár a dat citire la radio declarației-program a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar. Kádár a ținut foarte mult să-i dea citire personal.

Această declarație-program a conținut toate obiectivele ideologice și politice pe care guvernul și le-a propus și a făcut totodată propuneri cu privire la : retragerea trupelor sovietice din Ungaria, denunțarea Pactului de la Varșovia, stabilirea neutralității, principiile de bază ale coaliției guvernamentale, păstrarea cuceririlor socialiste și altele.

Kádár a fost pe deplin de acord cu ceilalți membri ai Comitetului Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar (care în prezent sînt nevoiți să stea ca exilați lîngă București), față de care nu și-a exprimat nici o deosebire de păreri în problemele politice mai importante ale partidului și guvernului.

Kádár János alături de ceilalți membri ai Comitetului Executiv al P.M.S.M. (Nagy I., Lukács Gy., Szántó Z., Losonczy G. și Donáth F.) l-au primit în ziua de 31 octombrie a.c., orele 22.00, pe ambasadorul chinez pentru a-l informa. La această informare, Kádár a luat parte activă și a susținut toate cele comunicate de mine, iar în chestiunile mai importante a accentuat cele spuse de mine în fața ambasadorului chinez în legătură cu situația din Ungaria și cauzele ei, cu politica partidului și a guvernului.

Kádár, în timpul informării ambasadorului chinez, a părăsit camera prezidențială. Evenimentele ulterioare pot fi urmărite pe baza celor comunicate de martori oculari (procese-verbale au rămas în seiful secret din secretariatul Parlamentului).

Kádár s-a dus cu mașina la Münnich. Nu la mult timp după sosirea lui Kádár, ambasadorul sovietic Andropov l-a chemat pe Münnich la telefon, cu care a vorbit

rusește. Münnich i-a comunicat că J. Kádár este de acum la el. După o scurtă tăcere, Münnich i-a comunicat lui Andropov că după 10 minute vor fi la el.

Münnich și Kádár au ajuns cu mașina până în fața Ambasadei Sovietice. Acolo au coborât și au sunat la poartă. După 8-10 minute de așteptare, în fața clădirii s-a oprit o altă mașină din care au coborât doi ruși. Aceștia li s-au adresat lui Kádár și Münnich, invitându-i să urce în mașina lor. După o discuție mai lungă, Münnich și Kádár au intrat în mașină cu condiția să fie aduși înapoi. După ce li s-a promis, ei au dat drumul mașinii lor, care a staționat în fața Ambasadei Sovietice (ei înșiși i-au dat șoferului această dispoziție).

Pe baza celor de mai sus, părerea noastră a fost că Münnich și Kádár, dar în primul rând Kádár, au fost atrași într-o cursă de către ruși, ridicați și transportați (e posibil ca Münnich chiar să fi colaborat). Dar, pentru că nu eram sigur în această privință, pe Kádár l-am demis pe 3 noiembrie și în locul lui l-am cooptat din partea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar pe tov. Szántó Zoltán. Acesta, dintr-o greșeală tehnică, a fost omis din comunicat.

În acest timp, delegația maghiară trimisă la O.N.U. sub conducerea lui Horváth Imre a vrut să se întoarcă de la Viena la Budapesta la chemarea guvernului, dar s-a împotmolit la Bratislava. Soarta acestei delegații o cunoaște Dr. Réczei, profesor la Universitatea de Științe Economice, care, întorcându-se de la New York, s-a întâlnit la Bratislava cu delegația maghiară și mi-a comunicat următoarele (el a reușit să se întoarcă la Budapesta și să mă informeze verbal și în scris). La Bratislava, în holul hotelului, s-a întâlnit cu membrii delegației, care au fost supravegheați de agenți ruși de Securitate îmbrăcați în civil. Réczei a observat că membrii delegației sînt sub supraveghere. A putut vorbi cu Vajda Imre, pe care l-a întrebat unde merge. „Noi nu mergem, pe noi ne duc !” – a răspuns Vajda. Réczei l-a întrebat dacă îi poate ajuta cu ceva, la care Vajda a răspuns : „Spune-i soției mele și ea va ști ce are de făcut”. După care, însoțită de securiști îmbrăcați în civil, delegația a părăsit hotelul.

Conform știrilor primite de la Ambasada din Praga, delegația a fost dusă la Praga. Acolo, Horváth Imre a fost despărțit de ceilalți. La intervenția guvernului maghiar, de la Ministerul de Externe cehoslovac s-a răspuns că nu trebuie să ne îngrijorăm pentru Horváth Imre : este sănătos și la loc bun ; cît despre locul unde se află, ne poate da lămuriri secretarul general al partidului cehoslovac, Novotny.

Iată cum au organizat guvernul și partidul Uniunii Sovietice, comandamentul sovietic și organele de Securitate așa-numitul „guvern revoluționar muncitoresc-tărănesc”. Prin răpirea și terorizarea oamenilor, prin constrîngerea lor la trădare. Și au făcut acest lucru atunci cînd Guvernul Național Maghiar a întreținut relații diplomatice normale în continuare, ba mai mult, a pregătit noi tratative.

Conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și guvernul sovietic sînt cu atît mai josnice și vinovate pentru felul cum au procedat cu cît evenimentele din Ungaria au fost puse la cale prin subminarea, descompunerea și slăbirea conducerii de partid și de stat, în ascuns față de partidul maghiar și de comuniștii din guvern, declanșîndu-se astfel cele mai mari greutăți în conducere, în toial celor mai grave evenimente.

d. Modul în care analizează și explică evenimentele presa partidelor frățești pentru a liniști masele, repetînd propaganda și frazele obișnuite din documentele de partid și de stat, reprezintă un fenomen deosebit de periculos, care poate provoca greutăți grave și chiar catastrofe. Pot fi date ca exemple presa Partidului Muncitoresc Român, declarația comună guvernamentală maghiaro-română, raportul la plenara Partidului Comunist

Francez, ca și discuțiile și hotărârile lor. Ele vorbesc despre și descriu contrarevoluția, teroarea fascistă, reîntronarea capitalismului etc. Prin aceasta, în fond, nu fac altceva decât să evite o analiză temeinică a situației și concluziile care se impun. Esența poziției lor nu este decât condamnarea unicului drum al maselor populare răsculate împotriva conducerii criminale a partidului și a statului vechi. Ele nu văd altă cale decât reprimarea cu forța a acestor mase în luptă și consideră că asta înseamnă devotament față de marxism-leninism și apărarea socialismului. Orice altă soluție, cum ar fi dezvoltarea formelor *democratice*, este considerată contrarevoluție, încercare de lovitură de stat fascistă, reinstaurarea capitalismului. Ceea ce, în esență, înseamnă întoarcerea la concepțiile criminale ale lui Rákosi, Gerő și Hegedüs, care au fost principala cauză a catastrofei.

Tragedia constă în aceea că, la început, conducătorii Uniunii Sovietice, conducerea P.C.U.S., sub imperiul evenimentelor din octombrie și pe baza experiențelor concrete, au avut o opinie adecvată. Ulterior, au renunțat și s-au întors la concepția veche, și anume la cea care domina în lagărul țărilor socialiste. În zilele lui octombrie (23-31 octombrie 1956), Mikoian și Suslov au recunoscut în fața conducerii supreme de partid că această concepție politică a eșuat în iunie 1953, în martie 1956, apoi în iulie 1956 cu Rákosi, după cum a eșuat și în octombrie 1956 cu Gerő. Și totuși, acum repetă același lucru cu Kádár pe ruinele politicii eșuate a lui Gerő, deși este evident că toate acestea vor duce la aceleași rezultate, cu diferența că, situația economică și politică fiind deosebit de încordată și grea, catastrofa va fi mai adâncă și va veni mai repede.

Evenimentele din Ungaria atrag atenția partidelor comuniste asupra necesității unor analize marxiste ale situației în ceea ce privește relațiile Uniunii Sovietice cu țările de democrație populară, ca și asupra sortii viitoare a socialismului. Noi, comuniștii maghiari, aducem în atenția lor, în urma unor analize adânci, posibilitatea ieșirii din catastrofă printr-o evoluție democratică, evoluție pe care majoritatea conducerii partidului ungar a acceptat-o, iar guvernul național și-a însușit-o, bazându-se pe forțele socialiste și democratice.

Credeți-ne că noi, comuniștii maghiari, ne cunoaștem cel puțin la fel de bine situația, raportul de forțe și sarcinile, că avem grija cauzei socialismului și a spiritului internaționalismului proletar, ca și grija pentru soarta celorlalte țări de democrație populară cel puțin tot atât cât o au și comuniștii din partidele frățești.

Nouă ne-a fost și ne este clar că drumul pe care am angajat evoluția democratică este drumul *compromisului*, dar acesta este fără îndoială just și necesar în cursul evenimentelor maghiare, tocmai pentru a salva cât se poate de mult din democrația populară și din realizările socialismului, pentru a asigura condițiile construirii socialismului în țară, pentru a pune noi temeiuri în ceea ce privește relațiile internaționale și a păstra prietenia strânsă și colaborarea cu țările socialiste.

Tocmai în interesul îndeplinirii acestui obiectiv important am pășit în întâmpinarea unor compromisuri: de la sistemul unipartit la coaliția partidelor socialiste și democratice (după modelul 1945), apoi la denunțarea Pactului de la Varșovia și declararea neutralității.

e. Răspunderea conducerii P.C.U.S. este cu atât mai mare cu cât în ultimii trei ani au fost mai multe evenimente care, dacă ar fi fost luate în seamă și s-ar fi tras din ele învățămintele corespunzătoare, ar fi permis preîntâmpinarea catastrofei din Ungaria. Evenimentele din mișcarea muncitorească internațională din ultimii ani au semnalat că greșelile politice fatale ale conducerii P.C.U.S. vor duce la un șir de catastrofe. Acestea s-au petrecut înaintea evenimentelor din Ungaria. Răscoalele din iunie 1953 în Germania de Est, apoi, sub influența acestora, răscoalele din vara anului 1956 din Polonia și

ulterior din Ungaria au semnalat aceleași greșeli, precum și tensiuni sociale grave. În Germania de Est s-a răsculat muncitorimea, împotriva căreia au fost trimise trupe sovietice. Au încercat să prezinte lupta muncitorilor drept „contrarevoluție”, ca efect al muncii de subminare a imperialiștilor și fasciștilor, dar nu le-a reușit.

În Cehoslovacia, muncitorimea din uzine a pus mâna pe arme. Mișcarea a fost calificată tot drept „contrarevoluție” – astfel au încercat s-o justifice. În Ungaria au avut loc răscoale la sate, mai ales dincolo de Dunăre, iar în rîndul muncitorilor din Csepel și Ózd a început o mișcare grevistă.

În iunie 1953, la inițiativa conducerii P.C.U.S. și a conducerii celorlalte partide, între care și C.C. al Partidului Celor Ce Muncesc, s-au tras concluziile corespunzătoare și au fost puse bazele unei noi politici care a preîntîmpinat catastrofa. În iarna 1954-1955 însă, politica aventurieră, stalinistă, a triumfat din nou asupra politicii realist-leniniste în tot lagărul socialist, prin diferite metode – la noi prin metode deosebit de brutale, urmate de reîntoarcerea la politica catastrofală din iunie 1953.

Cu aceasta a început în țările socialiste acea etapă de dezvoltare în care tensiunile economice și politice duc inevitabil la explozie.

Un semnal de alarmă s-a dat la Poznan : și aici, muncitorii au recurs la arme, și nici o presiune n-a reușit, prin nici o propagandă, să impună ideea că diversioniștii imperialiști și „contrarevoluționarii polonezi” erau cei care au organizat și au luat parte la răscoala din Poznan.

Cine a urmărit evenimentele cu atenție a putut vedea că este vorba de mase populare nemulțumite, de lupta revoluționară sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu comuniștii.

În Ungaria, evenimentele din sînul partidului, ca și evenimentele economice și politice au semnalat cu deosebită vigoare tensiunea socială și apropierea unei explozii. Ședințele de partid, ședințele activului de partid, hotărîrile, discuțiile ample în cadrul Cercului Petöfi și T.I.T., articolele etc. reprezentau semnale evidente. Și care a fost răspunsul ? Respingerea spiritului nou apărut în urma Congresului al XX-lea și continuarea politicii staliniste josnice și brutale din trecut. Această politică s-a bucurat la început de sprijinul conducerii P.C.U.S. (vizitele, sfaturile prezidiului, telegrame și scrisori ale lui Suslov, Vorosilov și Pegov), ceea ce i-a conferit autoritate și a împiedicat înlăturarea ei. Conducerea P.C.U.S. a luat atitudine în favoarea acestei politici pînă în iulie 1956, adică pînă la schimbarea lui Rákosi. Și ce învățăminte a tras conducerea P.C.U.S. din evenimentele din Ungaria și Polonia ? În politica și în componența conducerii să se facă doar schimbările impuse prin forța evenimentelor. Această limitare a situat partidul în urma evenimentelor. Astfel, partidul și-a pierdut influența conducătoare asupra evenimentelor, rămînînd sub presiunea maselor.

Hotărîrea din iulie 1956 are la temelie hotărîrea din martie 1955, care a însemnat revenirea la politica aventurieră din iunie 1953. În locul lui Rákosi a fost numit Gerö ca prim-secretar al partidului, ceea ce a asigurat continuarea politicii vechi. Toate acestea s-au întîmplat la propunerea și în colaborare cu conducerea P.C.U.S., cu toată împotrivirea membrilor de partid și a maselor largi populare.

Secretariatul P.C.U.S., chiar și după izbucnirea luptelor din octombrie, a menținut cu încăpăținare politica și conducerea păgubitoare care au dus la răbufnirea catastrofei și s-a opus încercărilor de a schimba politica și conducerea partidului.

Nici luptele soldate cu jertfe grele n-au fost argumente destul de convingătoare pentru tovarășii sovietici împotriva politicii și conducerii dăunătoare a Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria.

Atunci când noi și evenimentele i-am convins în privința acestor greșeli, era deja prea târziu. Nu a rămas altceva de făcut decât să salvăm ce mai putea fi salvat. Prin unirea tuturor forțelor democratice, chiar și cu prețul unor compromisuri.

Seria greșelilor Prezidiului P.C.U.S. este completă după ce a refuzat învățămintele acestei groaznice tragedii, continuând cu János Kádár ceea ce a fost nevoit să întrerupă cu Rákosi și Gerő. E izbitoare miopia politică proprie conducerii P.C.U.S. ce se consideră reprezentantul socialismului în lumea întreagă, pe care este menit să-l conducă.

După felul în care analizează și caracterizează evenimentele din Ungaria și Polonia, după felul în care trage învățăminte din ele și informează partidele frățești, după faptul că îi este teamă să-și dezvăluie greșelile și incapacitatea de a conduce, el dovedește că nu este în stare să învețe din noua experiență istorică și să dea curs liber procesului de refacere a partidelor, să renunțe la șovinismul de mare putere care se impune sub pretextul apărării socialismului. În loc să renunțe la monopolul ideologic și politic pentru ca în relațiile dintre țările socialiste cele cinci principii de bază să nu fie valabile numai pe hîrtie, ci să se aplice nemijlocit, neîntîrziat și practic ceea ce preconizează ele, ia evenimentele din Ungaria drept pretext pentru folosirea pe mai departe a oribilelor metode staliniste, riscînd ca aceste evenimente din Ungaria să aibă un efect catastrofal asupra socialismului. De fapt, ar trebui să tragă învățăminte, pentru că altfel poate declanșa un șir întreg de tragedii naționale și chiar internaționale de egală sau mai mare amploare.

Cu atît mai întunecat văd viitorul cu cît nenumărate împrejurări în legătură cu evenimentele din Ungaria și Polonia (este vorba de fapte) dovedesc că, la fel ca la Poznań, și la Budapesta era vorba de o provocare din partea reprezentanților stalinismului, de o acțiune de amploare internațională în scopul lichidării democrației socialiste, pentru instalarea și păstrarea dictaturii militare staliniste.

f. Evenimentele din Polonia, ca și evenimentele din Ungaria dovedesc în mod categoric că intervenția armată a trupelor sovietice în treburile interne ale țărilor socialiste și în făurirea orînduirii sociale, economice și politice pe baza condițiilor naționale proprii este unul dintre principalele elemente componente ale politicii guvernului sovietic și a C.C. al P.C.U.S. față de țările socialiste.

În primele zile ale luptelor armate din octombrie au sosit la Budapesta trei tovarășii din conducerea poloneză pentru informații reciproce. Tovarășii care au venit din însărcinarea C.C. al P.M.U.P., însoțiți de ambasadorul Poloniei la Budapesta, ne-au vizitat la sediul din strada Academiei. De la ei am aflat că, în timpul ședinței C.C. al P.M.U.P., cînd au ales noua conducere a partidului în frunte cu Gomulka și cînd au epurat și guvernul, curățînd astfel guvernul polonez de cei mai faimoși agenți staliști sovietici, de asemenea, cînd au dorit ca relațiile cu Uniunea Sovietică și P.C.U.S. să se stabilească pe baza principiilor independenței, suveranității, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, cînd au dorit ca viața economică și politică internă să se desfășoare ținînd cont de situația națională a Poloniei, guvernul sovietic și liderii P.C.U.S. au încercat să acționeze întocmai ca în Ungaria. Hrușciov și Bulganin, veniți la Varșovia însoțiți de ofițeri superiori sovietici, au amenințat cu intervenția armată. Au început să grupeze trupele sovietice care se aflau în Polonia pe baza Tratatului de la Varșovia, iar trupele sovietice staționate pe frontiera polono-germană le-au îndreptat spre centrul Poloniei, contra

Varșoviei și a principalelor puncte industriale. Pe apele Poloniei au introdus flota sovietică. C.C. al P.M.U.P. a protestat, iar Hrușciov și Bulganin nu au fost primiți la ședința C.C., ci li s-a comunicat că, dacă nu vor retrage trupele de lângă Varșovia, Gomulka se va adresa poporului polonez în numele partidului și guvernului.

În același timp, C.C. al P.M.U.P. și guvernul au concentrat trupe poloneze în regiunea Varșoviei. Intervenția armată a trupelor sovietice împotriva partidului și guvernului polonez trebuia să se producă dintr-un moment în altul. În ultima clipă, datorită acțiunii energice și hotărâte a conducătorilor polonezi, P.C.U.S. și guvernul sovietic au dat înapoi, astfel încât s-a putut evita lupta armată. Numai unitatea tovarășilor polonezi, unitatea conducerii partidului, unitatea partidului și guvernului și neînfricarea lor au făcut ca intervenția armată a trupelor sovietice să nu mai aibă loc. Dacă aceasta ar fi avut loc, atunci guvernul Uniunii Sovietice și conducătorii P.C.U.S. ar fi căutat să convingă opinia publică mondială – în primul rând guvernele țărilor socialiste, popoarele lor și partidele frățești – că în Polonia a fost contrarevoluție, răscoală sîngeroasă a fasciștilor polonezi, încercare de restaurare a capitalismului polonez, cum fac și în legătură cu evenimentele din Ungaria.

În lumina evenimentelor din Polonia, este clar că :

1. Intervenția armată a trupelor sovietice nu este provocată de contrarevoluție, ci a fost suficientă o asemenea schimbare în politica internă bazată pe ideea căii specifice, naționale a socialismului, a independenței țării, a egalității în drepturi și a suveranității, precum și a neamestecului în treburile interne. Evenimentele din Ungaria demonstrează că guvernul sovietic și P.C.U.S. nu se dau niciodată înapoi de la folosirea intervenției armate pentru a-și asigura hegemonia și a impune dependența ca necesitate față de Moscova. Este evident că acestei activități nu-i spun pe nume, ci o motivează prin lupta împotriva „contrarevoluției”, prin apărarea păcii și a socialismului.

2. Evenimentele din Polonia și Ungaria dau în vileag minciuna potrivit căreia intervenția armată ar fi o datorie a Uniunii Sovietice în interesul apărării socialismului. În Polonia, dacă liderii partidului și guvernului polonez n-ar fi acționat atât de energic și hotărît, trupele sovietice ar fi răsturnat conducerea partidului și guvernului prin lupta armată și ar fi impus poporului polonez o politică și o conducere care ar fi convenit Moscovei, cu prețul unor lupte sîngeroase și al unor mari distrugerii, întocmai ca în Ungaria. Conducerea lui Gomulka și Czirankiewicz ar fi fost numită antipopulară, reprezentantă a politicii reacționare naționaliste care se străduiește să restaureze capitalismul. Intervenția armatei sovietice ar fi fost motivată prin contrarevoluția poloneză. În acest sens s-au și făcut anumiți pași. Bulganin, în cuvîntarea rostită în Polonia, a încercat să exprime asemenea acuze pînă cînd a fost energic întrerupt.

Dirzenia conducerii partidului și statului polonez i-a forțat să dea înapoi pe reprezentanții dictaturii militare staliniste de la Moscova cu planurile lor provocatoare, a asigurat construirea socialismului în cadrul condițiilor naționale specifice și al independenței. Dacă planul intervenției armate ar fi reușit, astăzi conducerea poloneză ar fi fost calomniată ca mișcare contrarevoluționară – întocmai ca aceea din Ungaria.

La fel ca în Polonia, nu soarta socialismului era în pericol în Ungaria, ci politica stalinistă în slujba intereselor marii puteri ruse, ca și monopolizarea conducerii politice a mișcării comuniste internaționale de către Moscova – ceea ce nu coincide însă nici pe departe cu socialismul, cu interesele sale, și nu înseamnă nici pe departe apărarea lui, așa cum vor aceiași reprezentanți să-i convingă pe conducătorii partidelor frățești.

3. Evenimentele din Polonia și Ungaria au scos la iveală cu claritate adevărul conținut al Tratatului de la Varșovia. Denunțarea Tratatului de la Varșovia de către noi este prezentată de parcă acest lucru ar fi împotriva intereselor politice ale întregului lagăr socialist, în primul rînd împotriva siguranței militare a țărilor socialiste participante la Tratatul de la Varșovia, și ar slăbi rezistența împotriva puterilor imperialiste. Evenimentele din Polonia și Ungaria au arătat că Tratatul de la Varșovia este instrumentul tendințelor șoviniste și de mare putere ale Uniunii Sovietice cu ajutorul căruia participanții – constrînși să participe pe baza instrucțiunilor Moscovei – subordonează țările socialiste acestei politici. Tratatul de la Varșovia nu este altceva decît impunerea dictaturii militare sovietice țărilor participante.

Se impun o asemenea politică internă, generală și economică, asemenea principii și o asemenea practică în conducerea țărilor, asemenea bărbați trebuie să stea în conducerea partidului și guvernului încît să servească în toate privințele intereselor acestei dictaturi militare. Este evident – faptele o arată – că dictatura militară sovietică, interesul național velicorus și interesele socialismului se neagă reciproc. Corelarea acestor interese va deveni cu atît mai puțin posibilă cu cît relațiile dintre țările socialiste și relațiile acestora cu U.R.S.S. se vor modela după cele cinci principii și cerințe. În această direcție, tot mai puternice sînt tendințele ce se observă în primul rînd în Ungaria și Polonia, dar și în alte țări. În această situație, Tratatul de la Varșovia devine și mai important, nu atît ca pact de apărare împotriva lagărului imperialist, cît mai ales ca tratat menit să asigure situația internă a unor țări, rolul conducător și hegemonia militară a Uniunii Sovietice în cadrul lagărului socialist.

Așadar, sensul adevărat al Tratatului de la Varșovia este asigurarea cu ajutorul unităților sovietice stabilite în unele țări a unor condiții politice, economice și militare ce corespund intențiilor puterii sovietice și intereselor sale militare. Rolul trupelor sovietice este și acela de a asigura îndeplinirea necondiționată a prevederilor Tratatului de la Varșovia.

Tratatul de la Varșovia este, pe tărîmul relațiilor dintre statele socialiste, instrumentul *militar* al dependenței și subordonării dintre state specific epocii staliniste. Acele obiective care nu pot fi realizate de către guvernul sovietic și P.C.U.S. prin „sfaturi” politice, instrucțiuni și circulare, le realizează Tratatul de la Varșovia prin mijloace militare. Așadar, Tratatul de la Varșovia este în totală contradicție cu tendințele antistaliniste, cu teoria leninistă a dezvoltării specifice și cu aplicarea celor cinci principii în relațiile dintre statele socialiste.

În această privință, cel mai bun exemplu sînt pentru noi evenimentele din Ungaria și Polonia. De la încheierea Tratatului de la Varșovia, guvernul sovietic a făcut uz de două ori de mijloace militare asigurate de acest tratat. O dată în Polonia și o dată în Ungaria. În ambele cazuri, nu din cauza unui atac exterior, imperialist, ci din motive politice interne. În ambele cazuri, prin intervenția trupelor sovietice ce staționau în țară, a încercat să realizeze scopurile politicii Moscovei, prin intervenția brutală în treburile interne.

În Polonia s-a reușit ca în ultimul moment să se evite ciocnirea armată. În Ungaria, în schimb, s-a ajuns la lupte sîngeroase și distrugătoare.

Și aici, și acolo este vorba de armata sovietică. Și aici, și acolo ea staționează în țară pe baza Tratatului de la Varșovia. Și aici, și acolo s-a amestecat în treburile interne ale țării, ale guvernului și ale partidului, în numele socialismului, în interesul păcii și al securității.

Tratatul de la Varșovia permite intervenții în treburile interne ale țării care nu lezează și care nu sînt în contradicție cu principiul neamestecului, doar aceste țări s-au alăturat

Tratatului de la Varșovia „de bunăvoie”, ca urmare a „propriei hotărâri”, și i-au acceptat condițiile. De aceea are nevoie de acest tratat conducerea stalinistă, deși, în mod formal, nici Tratatul de la Varșovia nu permite intervenția armată în treburile interne.

Presa partidelor frățești, după exemplul *Pravdei*, pune problema ca și cum aderarea la tratat ar fi în sine un criteriu pentru apartenența la ideile socialismului și la sistemul socialist, iar respingerea Tratatului de la Varșovia ar însemna trădarea socialismului. Înșiși inițiatorii și realizatorii Tratatului de la Varșovia au stabilit că el are un caracter provizoriu, tranzitoriu. Probabil că, în curînd, chiar aderarea la vreun bloc va însemna trădarea socialismului, așa cum vor pretinde interesele de mare putere ale Uniunii Sovietice.

Punctul de vedere al celor care, pe baza tacticii nesigure și instabile a politicii externe sovietice, vor să tragă concluzii principiale asupra relațiilor dintre unele țări și Tratatul de la Varșovia este cu totul fals și incorect. O asemenea intervenție este una dintre manifestările de susținere a dependenței și subordonării față de Moscova.

Au fost țări socialiste și înainte de Tratatul de la Varșovia, vor fi și după Tratatul de la Varșovia; chiar și acum există țări socialiste care nu sînt membre ale Tratatului de la Varșovia (de exemplu, Iugoslavia).

Ieșirea din Tratatul de la Varșovia pe care au adus-o la ordinea zilei evenimentele din Ungaria sau rămînerea în afara lui nu pot însemna și nici nu înseamnă renunțarea la socialism sau situarea în opoziție cu țările socialiste.

Este nevoie de un asemenea sistem de garanții care să nu impună renunțarea la independență, la drepturile egale, la suveranitate, care să facă imposibil amestecul în treburile interne și care să nu împartă lumea în două tabere opuse și chiar dușmane, ceea ce constituie una dintre principalele cauze ale tensiunilor războinice.

În legătură cu declarația noastră de ieșire din Tratatul de la Varșovia trebuie subliniate și alte împrejurări care lămuresc atît necesitatea de a pune problema neutralității, cît și aceea de a o garanta.

Denunțarea Tratatului de la Varșovia de către partea maghiară a fost precedată de lezarea brutală a tratatului de către partea sovietică:

1. Chiar în timpul primei intervenții sovietice, în zilele lui octombrie 1956, nu au intervenit și au dus lupte împotriva răsculaților doar trupele sovietice care staționau în Ungaria conform Tratatului de la Varșovia, ci pe teritoriul Ungariei au fost masate trupe sovietice și din Ucraina Subcarpatică (Uniunea Sovietică) și din România.

2. În timpul celei de-a doua intervenții, nu au intervenit numai trupele sovietice ce se aflau în Ungaria conform Tratatului de la Varșovia, ci au fost trimise în ajutorul lor și unități din România și Uniunea Sovietică; de pe teritoriul Uniunii Sovietice, pe linia ferată Zahony, peste podurile construite pe cursul superior al Tisei, o întreagă divizie blindată sovietică, precum și mai multe divizii de infanterie au pătruns în țară și au ocupat-o.

3. Guvernul sovietic nu a adus la cunoștința guvernului național maghiar că aceste mari unități militare sovietice au pătruns pe teritoriul Ungariei și a lezat astfel grav inviolabilitatea teritorială a țării, comițînd o agresiune militară. Răspunzînd la nota de protest înaintată alături de notele verbale și scrise ale guvernului maghiar din 2 și 3 noiembrie 1956, ambasadorul sovietic Andropov a negat pătrunderea pe teritoriul maghiar a noilor unități sovietice blindate, a declarat că informațiile guvernului maghiar nu corespund realității și a afirmat că nici el (Andropov), nici comandantul general sovietic din Ungaria nu au cunoștință despre asemenea fapte. Cu aceeași minciună s-a răspuns și la protestul guvernului maghiar din 3 noiembrie (seara tîrziu), cînd unitățile sovietice,

pătrunzînd în cursul celor două zile anterioare dinspre Ucraina Subcarpatică, au ocupat Ungaria. Acest răspuns negativ mi-a fost dat de Andropov chiar și în ziua de 4 noiembrie (în zori), cînd unitățile blindate sovietice au intrat în Budapesta.

Comandamentul general sovietic sau comandamentul general unificat ar fi putut admite intrarea noilor unități numai pe baza aprobării guvernului legal. Comandamentul general unificat nu a cerut însă asentimentul guvernului maghiar.

Prin urmare, guvernul sovietic și comandamentul general unificat au lezat în mod deosebit de grav și în mai multe rînduri Tratatul de la Varșovia. Eu am comunicat acest lucru la 3 noiembrie, după-masă, ambasadorului sovietic Andropov, care a promis că va transmite fără întîrziere guvernului sovietic această comunicare.

Avînd în vedere cele de mai sus, este evident că, în cursul evenimentelor din Ungaria, Tratatul de la Varșovia, în contradicție cu textul său – care a fost adus la cunoștința opiniei publice și a fost aprobat de Parlamentul maghiar – și renunțîndu-se la obiectivele sale inițiale, nu a fost instrumentul unei apărări împotriva unei agresiuni externe, ci a devenit instrumentul amestecului armat și al agresiunii militare împotriva unui stat socialist, împotriva unui stat membru al Tratatului de la Varșovia.

Evenimentele au confirmat întru totul justetea poziției adoptate în mod unanim de către partidul comunistilor maghiari, de către Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, precum și de către guvernul național maghiar în ceea ce privește denunțarea Tratatului de la Varșovia, care a intrat în contradicție cu cele cinci principii fundamentale acceptate ca bază de reglementare a relațiilor dintre statele socialiste și care a devenit instrumentul unei mari puteri conducătoare în vederea amestecului armat în treburile interne ale unui mic stat socialist.

Iată învățămintele : relațiile interstatale și securitatea statelor socialiste trebuie clădite – în locul Tratatului de la Varșovia (care trebuie desființat) – pe cele cinci principii enunțate prin Declarația Uniunii Sovietice din 30 octombrie 1956. Tratatul de la Varșovia și cele cinci principii nu pot fi aduse la un numitor comun fără lezarea acestor principii. Evenimentele din Ungaria au demonstrat acest lucru.

Mai devreme sau mai tîrziu (în orice caz, într-un timp scurt), modificarea sau desființarea Tratatului de la Varșovia – așa cum ne-au demonstrat și evoluțiile politice din Polonia – ar fi devenit actuale. Evenimentele din Ungaria au reactualizat aceste probleme îngrijorătoare ce apar pe scena lumii tot mai pregnant, iar în urma intervenției armate a Uniunii Sovietice au impus o soluționare de neamînat.

Tocmai în vederea încetării cît mai grabnice a intervenției armate, evitarea denunțării Tratatului de la Varșovia în focul luptelor maselor populare maghiare și în primul rînd al luptei clasei muncitoare și a tineretului împotriva trupelor sovietice de ocupație (căci lupta nu a fost dusă între revoluționari și contrarevoluționari, ci între masele populare maghiare răscolite și trupele sovietice) nu ar fi fost posibilă, și nici nu ar fi fost corectă.

A retracta această poziție în Ungaria – așa cum este obligat să procedeze acum guvernul Kádár – înseamnă permanentizarea încordării interne și a luptelor interne, ceea ce contracarează consolidarea politică și (într-o măsură foarte însemnată) economică, slăbește în mod nemăsurat forțele socialismului în țară și subminează îmbunătățirea relațiilor sovieto-maghiare.

Evoluția Ungariei pe linia socialist-democratică este posibilă pentru noi numai pe baza ieșirii din Tratatul de la Varșovia. În această privință, trebuie și pot fi găsite cele mai accesibile căi.

Străduințele ce vizează strângerea relațiilor între țările socialiste prin impunerea Tratatului de la Varșovia, prin întărirea lui, duc la noi catastrofe. Conducătorii partidelor și guvernelor pot susține acest tratat prin declarații. Ei nu pot însă asigura sprijinul maselor populare pentru această politică decât așa cum a „asigurat” Rákosi timp de 12 ani sprijinirea de către poporul maghiar a unei politici care, pînă la urmă, a dus la catastrofă și a provocat opoziția armată a maselor populare.

Problema denunțării Tratatului de la Varșovia nu putea fi pusă fără să se ridice în același timp și problema statutului internațional al țării, adică problema unei forme de conviețuire activă sau de neutralitate. Numai soluționarea concomitentă a acestor două probleme, denunțarea Tratatului de la Varșovia și declararea neutralității, putea să dea o bază acelei speranțe justificate potrivit căreia, prin încetarea intervenției armate în treburile noastre interne, vom reuși să lichidăm – prin propriile forțe – rămășițele politicii antipopulare și antipartinice duse de Rákosi și Gerő, să ne clădim pe baze solide, conform principiilor socialiste, viața statală și social-economică, să consolidăm democra-tismul, legalitatea socialistă și să găsim calea specifică maghiară a construirii socialis-mului, care, urmată de întregul popor muncitor maghiar, să permită afirmarea și ridicarea noastră națională, independentă și liberă.

În conformitate cu voința celor mai largi mase populare, noi am ales neutralitatea, ca forma cea mai adecvată pentru determinarea statutului internațional al patriei noastre. Pe lîngă evenimentele concrete care au avut loc, această hotărîre a fost motivată și de :

1. Poziția geopolitică – geografică și militar-strategică – a patriei noastre. Dacă participam la vreun bloc militar, teritoriul patriei noastre – fie ca teren de desfășurare, fie ca arierplan – se transforma într-un front al războiului pustiitor. Fără să mă las prea mult în voia iluziilor, pericolul unui asemenea deznodămînt s-ar reduce în mare măsură dacă țara noastră nu ar fi teritoriul bazelor militare.

2. Sîntem vecini cu țări printre care neutralitatea poate fi cel mai ușor asigurată, iar pericolul lezării ei este cel mai redus : spre vest – Austria neutră, spre sud – Iugoslavia socialistă și prietenă care se situează pe poziția unei conviețuiri pașnice și active, iar spre răsărit, nord și nord-vest – țări prietene, socialiste : România, Uniunea Sovietică și Cehoslovacia.

Toate acestea constituie condiții foarte favorabile pentru neutralitatea patriei noastre.

3. Puterea economică a Ungariei nu face față poverilor extrem de grele ce-i revin conform Tratatului de la Varșovia. În caz de neutralitate, aceste poveri s-ar micșora în mod considerabil și sume foarte mari ar putea fi folosite pentru îmbunătățirea condițiilor de trai al poporului, înainte de toate pentru condițiile de locuit.

Trebuie ținut cont și de faptul că, la fel ca și denunțarea Tratatului de la Varșovia, neutralitatea țării este o revendicare a celor mai largi pături populare, o adevărată revendicare națională ce nu poate fi trecută cu vederea de nici un guvern maghiar care vrea să se sprijine pe mase.

Faptul că ne-am adresat celor patru mari puteri (Anglia, Franța, S.U.A. și Uniunea Sovietică) pentru asigurarea neutralității Ungariei a fost socotit un act antisocialist și antisovietic.

Noi trebuie să asigurăm neutralitatea Ungariei împotriva pericolelor din partea orică-rui stat, dar în primul rînd împotriva marilor puteri imperialiste. Cea mai bună garanție pentru noi în această privință ar fi dacă marile puteri – sub forma unor tratate interna-ționale – ar renunța la planurile lor agresive și ar declara solemn că respectă neutralitatea

Ungariei. Ar fi fost o greșeală dacă, în ceea ce privește garantarea neutralității Ungariei, ne-am fi bazat numai pe bunul-plac și pe promisiunile marilor puteri imperialiste incluse în convenții internaționale. În fața acestor puteri este prezentă însă Uniunea Sovietică, ca un partener cu drepturi egale care – prin greutatea sa de mare putere – poate contracara cu succes eventualele tendințe imperialiste potrivnice neutralității maghiare.

Fără să amâne rezolvarea problemei, guvernul ar fi trebuit să elaboreze într-o atmosferă politică mai calmă denunțarea Tratatului de la Varșovia și modalitățile de a pune în practică această hotărâre, după încetarea luptelor, restabilirea ordinii și reînceperea muncii. Noi, ca prim pas, am informat guvernul sovietic cu privire la denunțarea Tratatului și în acest scop am numit delegația guvernamentală maghiară (acest lucru a fost comunicat Moscovei). Concomitent, am solicitat asentimentul guvernului polonez ca tratativele să aibă loc la Varșovia. Guvernul polonez ne-a răspuns că – în cazul în care ambele părți cad de acord – acceptă propunerea. Și acest lucru a fost comunicat Moscovei.

Nu am depășit faza enunțării nici în ceea ce privește neutralitatea țării. Am intenționat să studiem mai târziu care dintre tipurile de neutralitate, austriacă, elvețiană, suedeză etc., ar fi mai potrivit pentru asigurarea viitorului patriei noastre.

Se pune întrebarea : aceste revendicări – denunțarea Tratatului de la Varșovia, declararea neutralității și retragerea trupelor sovietice – nu reprezintă oare o luare de poziție împotriva socialismului ? Este invocat argumentul că relațiile cu Uniunea Sovietică și P.C.U.S. reprezintă piatra de încercare a fidelității față de socialism și față de principiul internațional proletar.

Asemenea probleme își pierd imediat sensul dacă relațiile între țările socialiste le stabilim în mod cinstit și fără rezerve, pe baza celor cinci principii, pe baza declarației guvernului sovietic din 30 octombrie 1956, și dacă acceptăm că acestea reprezintă o poziție marxist-leninistă pe care partidele comuniste trebuie să o pună obligatoriu în practică.

Noi, ungurii, am ridicat problema Tratatului de la Varșovia, a neutralității și a retragerii trupelor sovietice în condițiile tensiunii deosebite în situația internațională ca urmare a izbucnirii războiului egiptean și într-o situație extrem de încordată în planul politicii interne – care, în urma politicii staliniste și antipopulare practicate anterior, a dus la lupte interne sângeroase și grave, la revoltă populară și la intervenția armată a trupelor sovietice.

Evenimentele arată că a sosit timpul. Ceea ce înseamnă că noi trebuia să ridicăm aceste probleme independent de evenimentele militare care au intervenit. Firește, în alte împrejurări mai liniștite, mai pașnice, am fi ridicat aceste probleme într-un alt mod, dar în ceea ce privește esența lor principală – în mod identic.

După schimbările plănuite în conducerea partidului și guvernului, precum și în privința programului politic și economic, am fi avut posibilitatea să ridicăm și să rezolvăm problemele așa cum au făcut – ținând cont de situația lor specifică – tovarășii polonezi. Din cauza evenimentelor explozive care au apărut în octombrie, precum și a conducerii nehotărâte și tacticii de târăgănare practicate de partid și guvern, noi am ratat această posibilitate. Și pentru că întrebările la nivelul maselor populare cereau de acum un răspuns, sub imperiul evenimentelor, a trebuit să acționăm, și nu puteam face altceva decât ceea ce am făcut.

Iugoslavia este o țară socialistă, cu toate că nu este de acord cu politica de blocuri, nu participă la Tratatul de la Varșovia, pe teritoriul ei nu se află trupe sovietice, iar politica ei externă se bazează pe ideea coexistenței pașnice, deci pe cu totul alte principii decât ale țărilor participante la Tratatul de la Varșovia. Aceasta arată că statutul internațional

al țărilor socialiste poate fi de mai multe feluri, așa cum și este de altfel. Nu poate exista nici un motiv care să ne împiedice pe noi, ungurii, să ne schimbăm statutul internațional, să ieșim de bunăvoie din Tratatul de la Varșovia, unde am intrat de bunăvoie, fără să schimbăm astfel cîtuși de puțin caracterul orînduirii noastre socialiste și fără să o slăbim. Din contră, prin rezolvarea acestor probleme am întări foarte mult orînduirea noastră democrat-populară, pentru care înainte de toate independența, suveranitatea și egalitatea, precum și neamstecul în treburile interne reprezintă condiții de supraviețuire.

Și Polonia a rămas țară socialistă – ba mai mult, a pornit cu adevărat pe drumul solid și sigur al dezvoltării socialiste – după ce partidul polonez în frunte cu Gomulka, preîntîmpinînd evenimentele – conform situației specifice din Polonia –, a pus în fața guvernului sovietic și a P.C.U.S. probleme identice cu ale noastre, după care au început în comun organizarea acestora pe calea pașnică a tratativelor. Fără îndoială, era mai bine dacă am fi reușit și noi să rezolvăm problemele pe aceeași cale ca și polonezii. Însă evenimentele ne-au impus calea specifică *maghiară*. Trăsătura caracteristică a acestui drum, spre deosebire de cel iugoslav și polonez, a constat și constă în faptul că noi a trebuit să ducem lupta pentru independență națională, egalitate, suveranitate, neamstec în treburile interne și integritate teritorială în toila revoltei naționale contra intervenției armate sovietice și al combaterii încercărilor reacționare, contrarevoluționare și a sprijinirii lor de către imperialiști. Deci, în ce privește esența ideologică, nu există nici o diferență între punctele de vedere iugoslav, polonez și maghiar: în toate cele trei cazuri, este vorba de afirmarea celor cinci principii de bază în relațiile dintre țările socialiste. Ca atare, dacă pentru celelalte două țări afirmarea principiilor n-a fost contrară socialismului, atunci n-a fost nici la noi. Modul de afirmare a principiilor n-a depins de noi. Dacă cineva se face vinovat, nu noi sîntem aceia.

În politica noastră pentru afirmarea celor cinci principii de bază, fără îndoială, am ajuns față în față cu politica sovietică care, prin intervenția armată, se opune în mod fundamental acestor principii.

Așa cum toate acestea nu ne-au făcut să ne situăm pe o poziție contrară socialismului, nu ne-au putut face și nu ne-au făcut să ne situăm pe o poziție contrară Uniunii Sovietice și P.C.U.S.

Ne-am opus și ne vom opune și în viitor politiciii staliniste, care calcă în picioare cele cinci principii fundamentale, care desconsideră independența țărilor și popoarelor, egalitatea și suveranitatea lor, și care a fost cauza evenimentelor tragice din Ungaria. Cu Uniunea Sovietică vrem să trăim în relații de prietenie și bună vecinătate pe baza celor cinci principii fundamentale de care noi, nu numai în calitate de comuniști, dar și ca patrioți maghiari, națiune care trăim în vecinătatea Uniunii Sovietice, trebuie să ținem cont. Prietenia maghiaro-sovietică, pe baze noi, trebuie să devină un principiu de bază în politica externă independentă a Ungariei, temeiul cel mai solid constituindu-l înaintarea noastră comună pe drumul socialismului.

g. În raportul său, ca și în alte manifestări, Kádár afirmă că a vorbit cu mine împotriva lui Rákosi, dar atunci cînd a văzut că politica mea nu corespunde intereselor poporului, a rupt relațiile cu mine. Cele două afirmații ale lui Kádár sînt minciuni evidente.

1. *Kádár nu a luptat* niciodată în mod sincer și serios pe o bază principială *împotriva lui Rákosi*¹. Nu a luptat nici împotriva mea, nici împotriva altcuiva. Acest lucru a fost imposibil din cauza activității politice din trecut a lui Kádár. Mult timp nu am putut găsi

1. Sublinierile nu-i aparțin lui Nagy, ci unui cititor, posibil Dej.

o explicație pentru atitudinea lui Kádár ; am socotit-o consecința oportunismului și a lășității sale. Mai târziu însă, în lumina faptelor care au ieșit la iveală, totul a devenit clar pentru noi. A ieșit la iveală că J. Kádár, alături de clica „celor patru” (Rákosi, Gerő, Farkas și Révai), a avut un rol activ și hotărîtor în procesele înscenate și în campania de calomniere antiugoslavă. În perioada procesului Rajk și a proceselor social-democraților, Kádár a fost ministru de Interne. Pe baza materialului de acuzație semnat de Kádár, Stalin a consimțit ca Rajk și camarazii săi să fie executați. Suslov, în vara anului 1956, cînd a vizitat Ungaria, în discuțiile purtate cu tovarășii, a relatat că pînă cînd nu au primit rapoarte și material de acuzație împotriva lui Rajk și a camarazilor săi, semnate de Rákosi și Gerő, nu au fost convinși de vinovăția lor.

Așa cum a spus Suslov, se putea presupune că „moscoviții” erau mînați de ură față de cadrele din Ungaria. Dar atunci cînd de la un conducător cunoscut „din patrie”, membru al Biroului Politic, Secretar al C.C. și ministru de Interne, au primit materialul de acuzație de mai multe sute de pagini semnat de el personal, nu au mai avut îndoieli privind vinovăția lui Rajk și a camarazilor săi.

A fost găsită și banda de magnetofon care a înregistrat convorbirea pe care au purtat-o Kádár și Farkas cu tovarășul Rajk în închisoare ca trimiși ai lui Rákosi. Kádár a vorbit josnic, dur și provocator cu Rajk.

Kádár a fost ministru de Interne în timpul campaniei de calomniere duse împotriva tovarășilor iugoslavi, iar sub îndrumarea lui au fost pregătite acele documente guvernamentale false, precum și acele înscenări și proceduri pe baza cărora, în conlucrare cu organele sovietice de Securitate, a fost organizată cea mai mare provocare a mișcării muncitorești mondiale. În perioada în care Kádár a condus Ministerul de Interne s-au făcut rețineri de social-democrați în masă. La arestarea lui Szakasits Árpád a participat personal. Acest lucru s-a întîmplat la locuința lui Rákosi. Szakasits a fost invitat la cină la Rákosi. Acolo au mai fost Gerő, Farkas, Révai și Kádár. După terminarea cinei, într-o atmosferă de „prietenie”, Rákosi l-a învinuit pe Szakasits de trădare de patrie și de spionaj, pe care a încercat să le dovedească cu documente scoase din servieta sa. Szakasits a protestat, iar cei prezenți l-au îndemnat să-și recunoască faptele. Ulterior, Rákosi a scos o declarație de recunoaștere dinainte pregătită și i-a cerut insistent lui Szakasits s-o semneze.

După multe insistențe și sub presiunea invocării intereselor partidului, în primul rînd sub influența lui Kádár, pe care îl cunoștea ca membru al mișcării din Ungaria încă din munca ilegală din anii de dinaintea eliberării, Szakasits a semnat declarația respectivă.

După toate acestea, Kádár János l-a chemat pe Péter Gábor care aștepta afară și a ordonat arestarea lui Szakasits, deși înainte îl asiguraseră că dacă va semna declarația va fi tratat ca și Tildy.

Pe vremea arestării sale, Kádár nu putea să se apere de principala acuzație împotriva lui, și anume lichidarea partidului. Ca să se salveze pe sine, a încercat să arunce răspunderea, prin învinuiri inventate, pe tovarășii săi, în primul rînd pe Donáth Ferenc.

Purtarea sa lașă din închisoare, încercările de sinucidere, scrisorile sale adresate lui Rákosi și faptul că la procesul său a depus mărturie împotriva noastră plîngînd arată atitudinea „comunistă” a lui Kádár.

Toate acestea Rákosi le-a știut precis despre Kádár János. De acuzația că ar fi încercat să lichideze partidul nu l-au putut scăpa nici tribunalul și nici organele de conducere ale partidului. Mai mult, la Csepel, într-o ședință cu muncitorii, Rákosi a arătat în mod

deschis răspunderea ce-i revine lui Kádár János, ca fost ministru de Interne, în cazul lui Rajk și în problema iugoslavă. Kádár, în loc să-și recunoască greșelile, a ajuns la compromis cu Rákosi, de care îi era frică să nu-i demaște greșelile trecutului.

De aceea nu a putut și nu a vrut să lupte Kádár János împotriva lui Rákosi și de aceea nu mi-am putut duce lupta alături de el. Kádár nu îl acuza pe Rákosi pentru gravele încălcări ale legalității, ci tăișul luptei îl îndrepta împotriva lui Farkas și, trăgându-l pe acesta la răspundere, considera cazul închis. Lucrul devenise evident și în cercul celor mai apropiați prieteni ai lui Kádár, care s-au rupt de el și i s-au opus. Printre ei se număra și tovarășul Mező Imre¹.

2. Tot o minciună sfruntată este și afirmația că J. Kádár ar fi rupt relațiile cu mine pe data de 2 noiembrie 1956, ca urmare a contradicțiilor politice ivite între noi. Fără îndoială că, în timpul evenimentelor din octombrie, între mine și Kádár au existat contradicții politice, dar ele erau de o cu totul altă natură decât cele la care se referea Kádár.

Aceste contradicții porneau de la faptul că János Kádár sprijinea necondiționat și fără rezerve politica lui Gerő și Hegedüs în legătură cu înecarea în sânge a mișcării populare și cu intervenția sovieticilor.

Kádár János a militat pînă în pînzele albe ca Gerő Ernő să fie prim-secretar. Era împotriva schimbării lui Hegedüs și a schimbării întregii conduceri. Kádár sprijinea aripa stalinistă a conducerii centrale și îi ataca violent pe Donáth și pe Losonczy, pe care îi numea contrarevoluționari. Kádár a sprijinit politica conducerii Rákosi-Gerő și i-a apărut permanent pe oamenii acestei conduceri atît timp cît a avut posibilitatea să o facă.

În aceste probleme, într-adevăr, au existat contradicții între noi. Dar Kádár „și-a schimbat vesta”. A pierdut încrederea maselor și a membrilor de partid și, în locul unui M.D.P.² destrămat, a inițiat crearea unui nou partid și lichidarea celui vechi.

Sub conducerea principală a lui Kádár, acum prim-secretar al acestei formațiuni, a fost elaborat programul noului partid, iar Kádár, în calitate de conducător al lui, l-a făcut cunoscut poporului printr-un discurs ținut la radio. Guvernul, din care făcea parte și Kádár, și-a elaborat cunoscutele sale hotărîri pe baza acestui program.

Kádár, ca membru în conducerea partidului, a jucat un rol principal în elaborarea și aplicarea pînă la 2 noiembrie a acelei politici pe care acum o numește antipartinică și antipopulară. Dacă așa stau lucrurile, atunci răspunderea apasă în primul rînd asupra lui Kádár János.

Împotriva acestei așa-zise politici antipartinice și antipopulare, nici în conducerea partidului, nici în guvern, Kádár n-a spus niciodată un cuvînt, n-a ridicat nici o obiecție, oricît de firavă.

Din comportarea lui Kádár se pot trage două concluzii: sau minte pur și simplu – ceea ce la el nu este o noutate –, și atunci nu este vorba despre o rupere a relațiilor din motive politice – cum afirmă el –, ci despre dezertare, despre o conspirație împotriva guvernului și a conducerii partidului, despre *trădare*³, lucru dovedit ulterior de probe politice de netăgăduit; sau este vorba de faptul că János Kádár este un *provocator ordinar* care, prin activitatea sa în conducerea partidului și a guvernului, a creat un teren favorabil pentru intervenția armată străină și pentru manifestarea elementelor dușmănoase.

1. Prim-secretar al organizației de partid Budapesta, asasinat în timpul asaltului împotriva sediului de partid din Budapesta.

2. Partidul Celor Ce Muncesc (n.t.).

3. Această subliniere și următoarele două nu-i aparțin lui Nagy.

Trecutul lui János Kádár ne dovedește că în persoana lui avem de-a face cu un *vechi și faimos provocator*. De numele lui Kádár este legată dizolvarea partidului în ilegalitate. Rolul său de provocator a ieșit în evidență în procesul Rajk, în problema iugoslavă, care a fost la vremea ei cel mai mare act de provocare internațională, în luptele împotriva social-democrațiilor; rolul jucat de el în conducerea M.D.P., ulterior în legătură cu crearea noului partid M.Sz.M.P.¹, elaborarea programului acestui partid, apoi publicarea și popularizarea lui, iar acum povestea despre fuga lui și „ruperea relațiilor”, toate acestea dovedesc în mod evident același lucru: că János Kádár este un provocator politic de anvergură.

Acesta este adevăratul sens al comportamentului politic al lui Kádár János din ultimii ani.

h. Neapărat trebuie analizată metoda stalinistă care, prin evenimentele din Ungaria, reînnoiește așa-numita „metodă a înscenării”, a faimoaselor procese comuniste măsluite (Rajk, Slanszki, Kostov etc.). Aceasta constă în următorul procedeu: se inventează cel mai potrivit eveniment pentru atingerea unui scop politic prestabilit și, pentru „probarea” acestuia, totul trebuie orientat în modul corespunzător. Așadar, nu se pleacă de la fapte, ci de la anumite idei și scenarii/„concepții” care nu au nici o legătură cu realitatea și trebuie demonstrate.

Această metodă a fost folosită în procesele comuniste, *fără nici o excepție*², ceea ce de acum este un fapt dovedit. Comuniștii au fost determinați – și aceasta este esența metodei înscenării – să facă mărturii neadevărate, mincinoase, pentru că așa cer interesele partidului. La indicația partidului, trebuie să fie de acord cu unele păreri politice cu care ei, de fapt, n-au fost niciodată de acord, fiind, dimpotrivă, convinși de lipsa de întemeiere a acestora.

Unul dintre autorii metodei înscenării la vremea ei în Ungaria a fost Kádár János. Acum, același Kádár János folosește metoda înscenării în legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie 1956, dar de astă dată o folosește pe scară internațională.

Acum, concepția politică este că în Ungaria a avut loc o mișcare contrarevoluționară, că forțele reacționare și fasciste au încercat să înlăture democrația populară, organizând revolta armată cu ajutorul puterilor imperialiste, pentru a restaura regimul capitalist și a transforma Ungaria într-un focar de război – ceea ce atingea nu numai regimul și structura internă a Ungariei, dar, prin ațîțarea șovinismului maghiar, amenința deopotrivă structura internă și integritatea teritorială a țărilor vecine. Așadar, din punctul de vedere al întregului lagăr socialist, al păcii în Europa și în întreaga lume, intervenția armată a Uniunii Sovietice era necesară și justificată.

Acest scenariu reprezintă politica de care acum au neapărată nevoie staliștii pentru a-și recâștiga pozițiile și influența în lume, după ce ele au fost clătinate în urma celui de-al XX-lea Congres, iar provocarea de la Poznań s-a dovedit a fi prea nesatisfăcătoare.

Partidul din Ungaria, dar și partidele frățești, conducerea, presa lor și întregul lor aparat de propagandă, acolo unde pot, se străduiesc să se pună în slujba acestei „concepții”. Concepția politică trebuie susținută pe toate căile. Se va vedea dacă puterea faptelor și a adevărului o va întrece sau nu pe cea a faimoasei „concepții”.

1. Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar (n.t.).

2. Sublinierea nu-i aparține lui Nagy, ci, posibil, lui Dej.

Declarațiile cerute de la noi în repetate rînduri după 4 noiembrie de către conducătorii partidului și guvernului sovietic, ulterior de către Kádár prin iugoslavi, trebuiau și ele să servească aceleași „metode a înscenării”. Neadevăruri, minciuni, evenimente răstălmăcite, antedatate – trebuia să le declar supunîndu-mă „metodei înscenării”. Întotdeauna le-am refuzat categoric.

În numele intereselor partidului, mi s-a cerut să recunosc că „de bunăvoie” și din proprie inițiativă am părăsit Ungaria. Am refuzat și acest lucru, cu toate că Gheorghe Gheorghiu-Dej și Kádár János mi l-au cerut.

Lîngă București, în vila de pe malul lacului Snagov unde am fost deportat în interesul mișcării muncitorești internaționale, au încercat să mă facă să spun că am venit de bunăvoie în România și să dau acest lucru și în scris. Am refuzat din nou, deși mi s-a promis că, după ce situația din Ungaria se va stabili, „vor cere iertare lui Imre Nagy” ; pentru că, în „interesul” partidului și al socialismului, a trebuit să se procedeze cu el așa, a fost nevoie să se mintă.

Din rîndurile comuniștilor maghiari au căzut cei mai buni, cu sutele, ca victime ale tragicelor și îngrozitoarelor procese comuniste – tocmai din cauza „metodei înscenării”, cînd au dat mărturii mincinoase în interesul ei. Căci interesul principal al partidului, al mișcării muncitorești internaționale și al socialismului este adevărul însuși, afirmarea și reprezentarea curajoasă a adevărului, asumarea acestuia fără compromis. De la acest principiu nu ne vom mai lăsa abătuți niciodată, în numele nici unui „interes”, oricare ar fi el.

În legătură cu evenimentele din Ungaria, trebuie analizată neapărat noua „metodă stalinistă a înscenării”, ce are un caracter internațional. Ea trebuie prelucrată și demascată tocmai în interesul partidului, al mișcării muncitorești internaționale și al socialismului.

i. În înrăutățirea relațiilor economice și politice cu țările vecine-prietene și în manifestările păgubitoare față de ele, rolul hotărîtor l-a avut conducerea de partid și de stat, ai cărei membri erau evrei ca Rákosi, Gerö, Farkas, Révai, Kovács, Nográdi etc. Această politică dăunătoare, chiar dușmănoasă, dusă de clica Rákosi nu s-a manifestat numai față de Iugoslavia, deși în primul rînd și în formele cele mai dure era îndreptată fără îndoială împotriva Iugoslaviei, ci și împotriva Cehoslovaciei și a României.

Care a fost cauza unei asemenea atitudini din partea clicii lui Rákosi ?

Rolul hotărîtor l-a jucat fără îndoială faptul că erau evrei și, pe deasupra, evrei veniți de la Moscova. Ei au întors spatele maselor, care la rîndul lor, desconsiderîndu-i, și-au manifestat ura față de ei, i-au socotit niște agenți străini care nu erau în stare să devină reprezentanții intereselor naționale maghiare și cu atît mai puțin reprezentanți ai sentimentelor naționale maghiare. Această situație era prea bine cunoscută și resimțită de ei încă înainte de înapoierea lor în țară.

Această stare de lucruri a devenit și mai evidentă atît în cursul tratativelor de pace de la Paris, cît și pe parcursul organizării și dezvoltării relațiilor politice și economice cu țările vecine.

Înainte de tratativelor de pace de la Paris, principala problemă era aceea a Ardealului. Este drept și justificat ca în rezolvarea problemei naționale în spirit socialist să se țină seamă de tendințele și cerințele maghiare, în spirit marxist, pentru că numai această rezolvare poate fi corectă și acceptabilă. Dar clica Rákosi, supralicînd prin Révai, a împins această problemă departe pe apele șovinismului. Nu numai că a împins-o spre naționalismul burghez, dar a împiedicat fundamental posibilitatea reală de a o rezolva.

O situație asemănătoare a creat clica Rákosi și în problema repatrierii maghiarilor din Slovacia. Și aici s-au erijat în reprezentanții principali ai naționalismului în fața maselor, fără ca poporul maghiar sau chiar reprezentanții de atunci ai naționalismului să fi fost de acord cu ei.

Același lucru s-a întâmplat și în domeniul relațiilor economice cu Cehoslovacia, dar mai ales cu România. Asemenea tendințe s-au manifestat și în politica economică a lui Gerő, care de fapt a îngreunat, ba chiar a făcut imposibilă continuarea relațiilor economice normale cu aceste țări. Dată fiind concepția clicii Rákosi-Gerő asupra politicii economice, relațiile comerciale și, în general, relațiile economice s-au dezvoltat mai favorabil cu țările capitaliste decât cu România prietenă sau cu Cehoslovacia, ba chiar și decât cu Polonia. Toate acestea sînt dovedite de o multitudine de fapte. Pentru a cîștiga încrederea maselor muncitoare maghiare și pentru a-și consolida situația politică, Rákosi și tovarășii săi nu s-au dat în lături nici de la a se juca cu șovinismul. Așa cum Stalin a vrut să fie mai rus decât rușii înșiși și a alunecat pe calea șovinismului velicorus, tot așa l-au urmat pe acest drum cel mai bun elev maghiar al său, evreul Rákosi, și clica sa, fără ca poporul maghiar sau chiar reprezentanții naționalismului să-i fi urmat pe această cale. Clica evreiască a lui Rákosi a vrut să fie mai naționalistă decât înșiși maghiarii și a adus astfel țării daune extraordinar de mari.

Această problemă poate fi rezolvată în mod corespunzător doar pe baza ideologiei socialiste, ținînd cont de interesele naționale maghiare în înțelegere cu popoarele vecine, numai de către conducători maghiari bazîndu-se pe poporul maghiar.

Rákosi care, în sinea lui, se considera figura cea mai proeminentă din istoria națională a Ungariei și se socotea cel mai de seamă fiu al poporului maghiar, nu s-a mulțumit cu atît. În vara anului 1954, la ședința Prezidiului P.C.U.S., în afara ordinii de zi, a ridicat problema minorității naționale maghiare din România. Iarăși nu a fost întâmplător că Rákosi a ridicat tocmai atunci această problemă. Rákosi a trecut pe planul doi nu numai ca persoană, fiind nevoit să-și dea demisia din funcția de prim-ministru, ci și din punct de vedere politic, ca urmare a noului val care a devenit din ce în ce mai popular și a creat încredere în guvern și în Nagy Imre. Ca de atîtea ori în trecut, Rákosi a încercat din nou să folosească încrederea maselor în problema națională și în relațiile cu țările vecine pentru a-și atinge scopurile politicii sale aventuriere.

Propunerea tovarășilor sovietici era acum ca problema să fie pregătită și elaborată împreună cu tovarășii români, apoi dezbătută cu prilejul celei mai apropiate consfătuiri. Era evident că punerea problemei și discutarea ei erau numai un instrument în mîna lui Rákosi în lupta pentru cucerirea puterii dictatoriale, vrînd să demonstreze în fața membrilor de partid și a maselor populare că este pătruns de sentimente naționale și să-i asigure că este un adevărat conducător maghiar, că nu se dă înapoi nici în fața celei mai dificile probleme.

Văzînd toate acestea, ca să aduc problema pe calea cea bună, în spiritul marxismului, am cerut să iau legătura cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, căruia i-am scris o scrisoare în interesul strîngerii relațiilor dintre cele două partide și țări, rugîndu-l, în ideea înțelegerii reciproce întru rezolvarea acestei probleme, să ne întîlnim undeva. Scrisoarea a fost scrisă de Vas Zoltán, și tot el a predat-o tovarășului Dej, al cărui răspuns a fost favorabil. Imediat, ne-am și apucat de pregătirea tratativelor. Din nefericire, întîlnirea nu a putut avea loc. În partid, situația a devenit tensionată ca urmare a unor provocări internaționale de mare anvergură ale stalinistilor, și anume : reînvierea spectrului tensiunilor

războinice în legătură cu problema germană, încetarea tratativelor de la Paris și Londra, ca și lichidarea așa-zisei perioade noi în politica internațională ; dezvoltarea industriei de război și a industriei grele în general, mărirea investițiilor în acest sens, scăderea la o treime a volumului de schimburi ungaro-sovietice și ale țărilor membre ale C.A.E.R. etc. – toate acestea au făcut ca întâlnirea plănuită să nu mai poată avea loc.

În lupta clicii Rákosi pentru putere, problema națională a fost un instrument perfid de ațîtare a flăcării șovinismului, fără ca acesta din urmă să fi stăvilit ura împotriva clicii Rákosi sau să fi pus capăt acestei probleme odioase. Întețirea șovinismului mergea paralel cu creșterea urii față de persoana lor, precum și cu întețirea antisemitismului și antisovietismului. Toate acestea au avut un rol important în evenimentele tragice din octombrie 1956, în desfășurarea și în denaturarea revoluției.

Clica Rákosi avea nevoie de sprijinul guvernului sovietic și al P.C.U.S. pentru a-și consolida puterea și a-și realiza politica. Din nenorocire, a și atins acest scop, iar Uniunea Sovietică și Ungaria au avut de plătit un preț mare, și anume subminarea prieteniei sovieto-ungare.

Rákosi și clica sa au plătit sprijinul conducătorilor sovietici jignind adînc sentimentul național maghiar, tradițiile istorice și trecutul istoric, au înjosit și au lovit poporul maghiar în demnitatea sa, exagerînd totul, copiind totul, aplicînd măsuri și programe sovietice cu ale căror rezultate exterioare îi înșelau și pe conducătorii sovietici (deși noi le-am atras de nenumărate ori atenția, dar, din păcate, în mod inutil). Toate acestea însă făceau ca masele populare maghiare să fie tot mai desperate și mai antisovietice.

Stalinistii de la Moscova și alți stalinisti, ca și urmașul lor din Ungaria, Kádár, susțin în legătură cu evenimentele tragice din Ungaria, care se datorează în mare parte politicii antipartinice și antimarxiste a lui Rákosi în problema națională, că Nagy Imre și anti-stalinistii ar fi cei care, sprijinind șovinismul, au susținut tendințele contrarevoluționare și că la Moscova ei nu ar fi reprezentat spiritul marxist socialist în rezolvarea problemei minorităților maghiare, ci punctul de vedere burghezo-naționalist, că ei ar pune în pericol conviețuirea noastră pașnică cu popoarele vecine. Faptele vorbesc împotriva acestor lucruri și asemenea probleme pot fi susținute numai pe baza acelei „concepții” politice potrivit căreia „contrarevoluția maghiară are la bază un complot fascist”. Se încearcă „demonstrarea” acestuia pornind de la ideologia și platforma staliniste, apoi, pe acest temei, se încearcă stabilizarea cu orice preț a relațiilor între statele socialiste.

Și în ceea ce privește problema națională mă situez pe pozițiile ideologiei marxiste și consider posibilă rezolvarea problemei româno-maghiare, precum și a minorității maghiare în interesul celor două popoare și al progresului socialist, pe această bază principală. Problema popoarelor maghiar și român, a rupturilor dintre cele două țări, o consider mult mai complexă decît problema minorităților maghiare sau chiar a Ardealului. Relațiile viitoare dintre Ungaria și România le consider posibile pe baza unor convenții interstatuale, federative, ce urmează a fi concepute. Deși nu este o problemă care să țină de viitorul apropiat, trebuie să întreprindem toate acțiunile în această direcție. Ceea ce presupune implicit colaborarea cea mai strînsă, cea mai amicală și cea mai bună, coordonarea activității noastre.

Condiția importantă, chiar obligatorie a ieșirii din situația tragică în care ne aflăm este federalizarea celor două state. Aceasta ar constitui o bază solidă în vederea construirii socialismului, care ar crea toate condițiile necesare – atît economice, cît și politice –

pentru dezvoltarea federației și, în același timp, ar reprezenta o stavilă puternică împotriva tuturor încercărilor de restaurare în direcția sistemului vechi, a capitalismului.

j. În prezent, se vorbește și se scrie mult despre „internaționalismul proletar” și despre „solidaritatea internațională a clasei muncitoare”. Evenimentele din Ungaria au adus în prim-plan aceste idealuri într-adevăr minunate, însă ele sînt puse pe ordinea de zi de către cei care le-au ofensat în modul cel mai grosolan și care au cel mai puțin dreptul să se refere la ele.

Și acum, să vedem cine a reprezentat internaționalismul proletar, cine a stat pe poziția solidarității internaționale a clasei muncitoare și cine a fost împotrivă.

Mai întii, să adoptăm punctul de vedere al situației interne a Ungariei. Forța principală și conducătoare a revoluției de eliberare națională a fost clasa muncitoare maghiară, în frunte cu comuniștii. Întregul trecut și toate luptele revoluționare ale clasei muncitoare sînt expresia extraordinară a internaționalismului proletar.

Însemnătatea bătăliilor noastre istorice de azi pentru libertate și independență, suveranitate și drepturi egale constă în aceea că în fruntea lor stă în primul rînd clasa muncitoare. Oare această împrejurare contrazice ideile internaționalismului proletar? Deloc! Dimpotrivă. Nu poate lupta cu adevărat pentru internaționalismul proletar clasa muncitoare care nu s-a aflat în fruntea luptei de independență a propriei națiuni.

O trăsătură caracteristică a luptei de eliberare și pentru independență a fost aceea că clasa muncitoare s-a sprijinit pe unitatea întregii națiuni. Această unitate națională a îmbrățișat toate straturile și clasele societății, precum și toate orientările politice, de la comuniști și social-democrați pînă la curente de dreapta reacționare. Telurile principale ale aspirațiilor de independență întemeiate pe unitatea națională au fost reprezentate cu cea mai mare vigoare și consecvență de către clasa muncitoare. Aceasta a fost una dintre particularitățile luptei pentru libertate.

În Ungaria nu a avut loc un război civil între forțele revoluționare și contrarevoluționare, în problema cuceririlor socialiste sau a restaurării capitalismului. Nu acesta a fost fondul și conținutul luptelor. Aceasta este concepția stalinistilor.

Clasa muncitoare a condus lupta de eliberare națională de pe poziția cuceririlor socialiste și a democrației populare, a democrației depline. Aceasta a fost a doua particularitate a evenimentelor din Ungaria. Stalinistii, urmașii maghiari ai lui Rákosi, se opun sub orice formă acestei realități, pentru că le strică socotelile politice. De altfel, dacă se acceptă că scopul și revendicarea principală a luptei a fost independența, atunci nu poate fi vorba de război civil, nu se poate vorbi de contrarevoluție, ci se pune problema – iar răspunsul este clar – că lupta se duce între revoluția de eliberare națională maghiară și forțele armate sovietice care s-au ridicat împotriva ei.

Mai departe, dacă acceptăm că forța principală și conducătoare a luptei pentru libertate a fost clasa muncitoare, care s-a situat în prim-planul evenimentelor prin revendicarea independenței naționale, folosindu-și armele ca demonstrația de stradă, cu mijloace armate, și greva generală, atunci este imposibil să se considere evenimentele din Ungaria drept contrarevoluție. Este foarte greu, dacă în general este posibil, să convingi opinia publică maghiară și internațională, în primul rînd proletariatul revoluționar internațional și partidele sale, că o clasă muncitoare cum este cea maghiară – care, după cum se știe, a moștenit tradiții revoluționare extraordinare – să se fi transformat în principalul instrument și principala forță a reacțiunii și a contrarevoluției.

A treia particularitate a evenimentelor din Ungaria, din punctul de vedere al internaționalismului proletar, a fost aceea că ele au purtat pecetea luptei între poporul maghiar care s-a ridicat la arme pentru independență și forțele armate ale Uniunii Sovietice. Clasa muncitoare maghiară, ca forță conducătoare a luptei pentru independența Ungariei, s-a văzut pusă față în față cu forțele armate sovietice. Fără îndoială, este o situație istorică tragică. A rămâne fideli internaționalismului proletar și luptei pentru independență a poporului, luptă care se duce împotriva intervenției sovietice, iată sarcina ce le revine clasei muncitoare maghiare și conducătorilor săi. Clasa muncitoare este strâns legată de proletariatul internațional, dar este și forța conducătoare a propriului popor, mai mult, este deținătoare a puterii și ocupă un loc de frunte în lupta pentru construirea societății socialiste.

Oare evenimentele au pus clasa muncitoare să aleagă între două căi – să renunțe ori la lupta de eliberare națională, ori la lupta împotriva forțelor intervenționiste sovietice – ca să rămână fidelă internaționalismului proletar? Desigur că nu! Nici atunci când trebuie apărată sau cucerită independența națională împotriva puterilor imperialiste, dar nici atunci când trebuie ținut piept forțelor armate sovietice. Clasa muncitoare maghiară ar fi greșit față de internaționalismul proletar dacă, în decursul celor 12 ani, nu ar fi reacționat, în primul rând la greșelile și păcatele conducătorilor străini de popor, atunci când au fost grav atinse independența națională, suveranitatea, drepturile egale politice și economice, principiul neamestecului în viața politică și culturală, sentimentele naționale, moștenirile și obiceiurile, când a fost umilită conștiința națională. Abia de acum înainte aceste răni pot fi și trebuie analizate cu mare grijă, abia de acum înainte pot fi desprinse concluziile necesare ce rezultă din ele. Faptele sînt însă de necontestat și ele au avut un rol hotărîtor în asumarea problemei independenței naționale de către clasa muncitoare.

În schimb, clasa muncitoare în frunte cu comuniștii nu a considerat niciodată că rănilor ce i-au fost produse în problema independenței naționale trebuie vindecate – în loc de discuții, tratative și înțelegeri – prin lupte armate.

Această întorsătură tragică a intervenit deoarece sub vechea conducere a partidului, incluzînd conducerea centrală din perioada de după iulie 1956, când în fruntea partidului se aflau Gerő-Kádár, pînă la evenimentele din octombrie și chiar în primele zile ale luptelor armate, problema în sine a fost considerată reacționară, contrarevoluționară, iar punerea ei sub orice formă – antimarxistă, antipartinică și naționalistă, cu toate că problema fierbea în cele mai largi cercuri.

Astfel, în loc ca ea să fie discutată în cadrul partidului și de către conducerea M.D.P. și P.C.U.S. – și tocmai pentru că aceasta nu s-a întîmplat –, s-a impus o altă soluție, așa cum au decis masele populare.

Cînd intervine dezbaterea unor chestiuni precum acelea de a ști dacă a fost vorba de răni naționale justificate, dacă clasa muncitoare maghiară s-a alăturat unei cauze juste și de ce a trebuit să se recurgă la forțe armate, trebuie luate în considerare în mod categoric greșelile extraordinar de grave pe care conducerea stalinistă le-a comis pe tărîmul relațiilor cu țările socialiste și partidele frățești. Asupra acestei probleme aruncă o oarecare lumină declarația guvernului sovietic din 30 octombrie 1956, care, fără îndoială, a văzut lumina zilei și datorită evenimentelor din Ungaria.

Dacă această declarație ar fi apărut înainte cu o lună sau două, sau măcar cu cîteva săptămîni înaintea evenimentelor din Ungaria, iar conducerea partidului s-ar fi apucat liniștită să-și analizeze greșelile din trecut, sîngeroasele și tragicele evenimente nu ar fi avut loc.

Clasa muncitoare maghiară se achită de cerințele ideologice, politice și morale ale internaționalismului proletar atunci când reprezintă curajos, hotărît și fără compromisuri aspirațiile spre libertate ale propriului popor. Cu marea familie a proletariatului internațional se poate uni numai pe baza democrației, a socialismului, a libertății, a egalității și independenței. Dacă voia să rămână devotată acestor principii, clasei muncitoare maghiare nu-i rămânea altă alegere decât să se situeze în fruntea poporului. Ea a rămas devotată internaționalismului proletar, care este o condiție a cuceririi libertății naționale și socialiste de către aceste popoare.

Măreția și rolul clasei muncitoare maghiare în evenimentele din octombrie-noiembrie se relevă ca unul dintre evenimentele excepționale ale epocii noastre și sub aspectul internaționalismului proletar, în privința solidarității clasei muncitoare și a popoarelor subjugate din întreaga lume, aducînd astfel un serviciu imens cauzei internaționale.

Internaționalismului proletar trebuie să i se redea sensul originar și general, el trebuie eliberat de deformarea stalinistă. Nu putem accepta acel înțeles al internaționalismului proletar care pune semnul egalității între acesta și supunerea față de Uniunea Sovietică și P.C.U.S., iar interpretarea internaționalismului proletar se modifică după interesele (politice, militare de mare putere și economice) ale P.C.U.S. și ale Uniunii Sovietice.

Nu demult, în Ungaria, sarcina principală a internaționalismului proletar a fost popularizarea și realizarea sistemului Rákosi-Gerő, iar în Polonia, împiedicarea politicii Gomulka-Czirakiewicz. Dar azi?

În ceea ce privește internaționalismul proletar, trebuie terminat cu punctul de vedere unilateral creat de stalinism și potrivit căruia este necesar să se țină cont numai de cererile Uniunii Sovietice și ale P.C.U.S., fără a se lua în seamă interesele celorlalte țări și ale proletariatului internațional.

Proletariatul din orice țară, pe temeiul drepturilor egale, poate fi parte din marea familie a proletariatului și, ca atare, aceasta poate fi unitară. Trebuie lichidate deci tocmeala, oportunismul, inegalitatea creată de stalinism, supra- și subordonarea în problema internaționalismului proletar.

Numai pe baza concepției staliniste asupra internaționalismului proletar poate fi interpretată intervenția armată a Uniunii Sovietice ca manifestare a internaționalismului proletar, iar clasa muncitoare maghiară – învinuită de naționalism și de contrarevoluție. După concepția stalinistă, clasa muncitoare maghiară și-ar fi îndeplinit sarcinile în spiritul internaționalismului proletar numai atunci când ar fi renunțat la apărarea drepturilor, a libertăților sale naționale și s-ar fi închinat în fața agresiunilor sovietice.

La cele spuse mai trebuie adăugat că clasa muncitoare a pus mîna pe arme pentru a-și apăra independența și suveranitatea, precum și pentru a apăra egalitatea în drepturi, fără să amenințe pe nimeni cu atacul armat.

Trebuie văzut clar și faptul că apărarea cu forțe armate a independenței și suveranității maghiare, a libertății naționale și a egalității nu a fost îndreptată împotriva Uniunii Sovietice, a P.C.U.S. sau a sistemului lor socialist. Ci împotriva politicii staliniste care transformă ideea grandioasă a internaționalismului proletar în instrumentul clicii la putere și, ca atare, într-un obstacol în fața descătușării naționale a popoarelor și națiunilor.

k. Trebuie să cercetăm și problema așa-numitului nostru drept la azil.

1. La Ambasada *Iugoslavă*. Nici eu, nici tovarășii mei nu am cerut și nici nu am inițiat cererea privind dreptul de azil. În legătură cu discursul de la Pola (11 noiembrie)

al tov. Tito, care, printre altele, a spus că „Nagy Imre a fugit”, în scrisoarea noastră adresată tov. Tito  i în anexa scrisorii redactate de tov. Szántó Zoltán, invitat de către Ambasada Iugoslavă în noaptea de 3-4 noiembrie 1956, se arată convorbirea avută cu ambasadorul Soldatici, care, din însărcinarea guvernului iugoslav, ne-a atras aten ia asupra apropiatului atac sovietic  i asupra eventualelor urmări grave ale acestuia ; pentru se evita în viitor alte lovituri, tov. din conducere erau invita i să meargă fără  nt rziere în clădirea Ambasadei Iugoslave. I-am scris că acestea au fost condi iile în care am ajuns la Ambasada Iugoslavă, unde am stat până la 22 noiembrie 1956, orele 6 seara.

 n interesul nostru, guvernul iugoslav, prin intermediul ambasadorului său la Moscova, a intrat în legătură cu guvernul sovietic, respectiv cu reprezentantul acestuia în problema de mai sus (după c te știu, ministrul de Externe Sepilov). Problema era să ni se dea posibilitatea să părăsim în mod liber  i în siguran  clădirea Ambasadei, să ni se garanteze securitatea  i să nu se folosească mijloace de represiune împotriva noastră.  n cazul în care era refuzată această solu ie, să ni se permită ca, împreună cu familiile noastre, să putem părăsi teritoriul  r ii  i să putem pleca în Iugoslavia.

Condi ia Moscovei – pe care, prin organele externe iugoslave, mi-a comunicat-o ambasadorul iugoslav la Budapesta, Soldatici – a fost următoarea : să-mi dau demisia din postul de prim-ministru, să declar că s nt de acord cu politica guvernului Kádár, că îl aprob  i îl sprijin ; să declar că hot r rile din ultimele zile ale guvernului – cu privire la denunțarea Tratatului de la Var ovia, declararea neutralit  ii, cererea de retragere imediată a trupelor sovietice, cuv ntarea mea  inut  la radio în zorii zilei de 4 noiembrie 1956 – au fost luate sub presiunea reacțiunii.  n răspunsul meu pe care l-am predat în scris ambasadorului Soldatici, am arătat de ce nu pot fi de acord  i am precizat atitudinea mea în aceste probleme.

Tratativele de la Moscova, din cauza atitudinii rușilor, au rămas treptat fără perspective. După c teva zile, de la Rankovici a sosit o nouă telegramă în care, pentru reu ita tratativelor, mi se cerea să dau o declarație de demisie antedatată, cu data de 4 noiembrie 1956. Am răspuns printr-un refuz pe care l-am motivat într-o scrisoare transmisă la Belgrad, prin ambasadorul Soldatici.

Ulterior, tratativele de la Moscova în problema noastră s-au întrerupt, motiv ndu-se că,  ntruc t era vorba de o problemă maghiară, trebuia să o rezolvăm noi  n ine cu guvernul Kádár, prin medierea iugoslavilor.

 ntre timp, Kádár, sub presiunea opiniei publice  i în special a muncitorilor, declara zilnic că Nagy Imre   i poate relua oric nd locul în conducerea partidului  i statului, că de el depinde c nd se va re intoarce în guvern, dacă vrea să fie ministru etc. A făcut-o pentru lini tirea opiniei publice.  n cursul tratativelor cu iugoslavi, Kádár a avut o atitudine complet diferită.

Rezultatul convorbirii lui Kádár cu Zaitz, func ionar superior în Ministerul Afacerilor Externe al Iugoslaviei, a fost următorul : Nagy Imre  i Losonczy Géza să dea declarații prin care renun  la funcțiile de prim-ministru  i, respectiv, ministru, condamnă atitudinea lor anterioară, recunosc  i sprijină guvernul Kádár  i se angajează să nu ducă nici un fel de activitate împotriva lui.

Nagy Imre, Losonczy Géza, Jánosi Ferenc, Haraszi Sándor, Szilágyi József, Donáth Ferenc, Tánczos Gábor  i soția lui Rajk László trebuie să părăsească teritoriul  r ii  i pot să plece în orice  ar  socialistă, inclusiv Iugoslavia. Ceilalți pot r m ne în Ungaria.

Deci Kádár János a declarat în fața opiniei publice că depinde numai de mine când vreau să particip la guvern și, în același timp, nu a fost de acord să fim tolerați pe teritoriul Ungariei nu numai eu și Losonczy Géza, dar nici ceilalți șase tovarăși (enumerați mai sus), nedînd nici o garanție pentru rămînerea acasă a celorlalți.

Noi am respins în unanimitate și propunerea lui Kádár, și declarația cerută. Cererea noastră a fost să rămînem în Ungaria.

Pe 19 noiembrie 1956, din însărcinarea guvernului iugoslav, a sosit la Budapesta subsecretarul de stat din Ministerul de Externe, D. Vidici, pentru a se ajunge la o decizie în problema noastră. După repetate tratative, pe 21 noiembrie 1956 s-a ajuns la o convenție între cele două guverne. În baza acestei convenții, ca răspuns la scrisoarea guvernului iugoslav (pagina 3, capitolul VIII), guvernele iugoslav și maghiar au convenit că toate persoanele care se află la Ambasada Iugoslavă din Budapesta, împreună cu familiile lor, pot părăsi libere și nestingherite clădirea Ambasadei și se pot întoarce la locuințele lor, că guvernul va garanta securitatea lor personală inclusiv pentru atitudinea lor din trecut și că împotriva nimănui nu se vor folosi metode represive.

Textul convenției ne-a fost comunicat de către D. Vidici, subsecretar de stat în Ministerul de Externe iugoslav.

Procedura după care avea să se desfășoare întoarcerea acasă s-a discutat la 22 noiembrie 1956 între ambasadorul Soldatici și Dr. Münnich Ferenc, ministrul Forțelor Armate ale Ungariei. Inițial, iugoslavii au plănuit să fim duși la domiciliile noastre cu mașina Ambasadei. Dr. Münnich nu a acceptat această variantă și a propus, pentru a evita eventuale manifestații publice politice, ca organele maghiare să se îngrijească de transportarea noastră acasă după ce se va întuneca, în jurul orei 6 seara, cu un autobuz ce avea să fie pus la dispoziția noastră.

La 22 noiembrie 1956, ora 6 seara, autobuzul a sosit în fața clădirii Ambasadei Iugoslave.

Atașatul militar iugoslav, plin de indignare, ne-a comunicat că șoferul din autobuz este rus și că există și alți însoțitori. Am spus că în aceste condiții nu ne vom urca în autobuz. După care, în incinta Ambasadei au pătruns doi ofițeri de la poliția maghiară și ne-au comunicat că, din însărcinarea lui Münnich, ei se vor îngriji de transportarea noastră acasă. Am început apoi să urcăm în autobuz. Pe mine au vrut să mă transporte cu o mașină mare, de tip „Zis”, însă eu am refuzat și am urcat în autobuz împreună cu ceilalți.

În timp ce ne ocupam locurile în autobuz, pe unul dintre ofițerii poliției maghiare l-a luat gura pe dinainte și a spus că, înainte de a merge acasă, ne vom duce la Münnich care dorește să ne vorbească.

Imediat am coborât din autobuz, nu i-am permis să mai pornească și m-am antrenat într-o discuție aprinsă cu comandantul sovietici ce se aflau acolo în post, precum și cu translatorul Ambasadei Sovietice, care urcase și el în autobuz. Am chemat din clădirea Ambasadei Iugoslave pe ambasadorul Soldatici, căruia i-am comunicat cele întîmplate și i-am cerut să clarifice problema cu Münnich Ferenc.

Ambasadorul, acolo, în stradă, a protestat împotriva prezenței și amestecului rusesc și s-a referit la convenția dintre guvernele iugoslav și maghiar.

Pentru siguranță, a dispus să urce în mașină primul-secretar al Ambasadei Iugoslave, Georgevici, și atașatul militar, ca să ne conducă pe toți pînă acasă. Am pornit.

În curînd, s-a văzut că nu ne duc acasă. Îndată ce am pornit, în fața și în spatele autobuzului a apărut cîte un car blindat sovietic cu mitraliere mici în poziție de tragere.

După câteva minute, am ajuns în fața clădirii comandamentului orășenesc sovietic de pe calea Ajtai-Dürer. Aici i-au dat jos pe cei doi funcționari amintiți mai sus de la Ambasada Iugoslavă și paza în autobuz a fost preluată de ostași sovietici.

2. La ruși. După un drum destul de lung, sub escorta celor două care blindate, am sosit la școala militară purtînd numele lui Rákoczy Ferenc al II-lea. Aici eram de acum prizonieri. Ne-au interzis să discutăm între noi sau să intrăm unul în camera celuilalt. Coridoarele erau păzite de santinele înarmate. Era clar că ne aflăm în mîinile organelor de Securitate sovietice.

În aceeași zi – 22 noiembrie 1956, în jurul orelor 10.30 seara –, am fost chemat afară din cameră și mi s-a spus că vrea să vorbească cu mine Roman Walter. Cu Roman Walter, pe care l-am cunoscut bine la Moscova, încă din anii '40, din munca lui de redactor la acele posturi de radioemisie ilegale pentru străinătate care reprezentau politica Cominternului. L-am întîlnit la Budapesta în zilele lui octombrie 1956, unde se găsea din însărcinarea tovarășilor români pentru informarea lor, împreună cu locțiitorul ministrului Afacerilor Externe Mălnășanu.

În cursul discuțiilor care au durat aproape două ore, Roman Walter mi-a spus că vrea să vorbească cu mine din însărcinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și Kádár János. În numele lor, mi-a comunicat că rugămintea lor este să părăsesc țara de bunăvoie, să plec în România unde voi primi cea mai bună îngrijire și voi sta pînă la normalizarea relațiilor politice în Ungaria.

După ei, era vorba de 2-3 luni, după care mă puteam întoarce în Ungaria, unde aveam să pot lua parte după propriile mele considerente la viața politică și socială. Aș fi dat astfel cel mai mare ajutor partidului și guvernului. Plecarea mea era recomandabilă și pentru că, în cazul în care aș fi rămas în Ungaria, aș fi putut fi expus unor atentate, unor pericole de moarte.

Walter Roman mi-a mai comunicat că ar trebui să dau o declarație în legătură cu decizia mea, pentru informarea și calmarea opiniei publice.

S-a iscat o discuție lungă și aprigă despre evenimentele din Ungaria, despre rolul lui Kádár și despre guvernul său. Cu această ocazie, i-am comunicat lui Roman Walter că, în calitate de prizonier al organelor de Securitate sovietice, nu sînt dispus să iau poziție, pentru că nu sînt în situația de a lua o poziție politică liberă. Ca cetățean maghiar, dispunînd de deplină libertate de acțiune, discut însă cu plăcere cu tovarășii.

Cît privește răspunsul către Gheorghe Gheorghiu-Dej și János Kádár în legătură cu ceea ce mi se comunicase, i-am spus foarte apăsător și hotărît lui Roman Walter că de bunăvoie, din propria mea voință, eu nu părăsesc teritoriul Ungariei și nu sînt dispus să dau vreo declarație în acest sens, așa cum nici pînă acum nu am dat vreuna. Am declarat că pe mine din Ungaria mă pot scoate cu forța, fiindcă pentru asta dispun de suficientă putere, dar consimțămîntul meu nu-l vor avea niciodată.

Roman Walter a declarat că împotriva voinței mele nu voi fi scos din țară. Cu aceasta ne-am despărțit. Această convorbire am adus-o la cunoștința tovarășilor mei. (Pînă cînd am părăsit Ambasada Iugoslavă, unde au fost prezenți toți membrii Comitetului Executiv Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, în afară de Kádár János și Kopácsi Sándor, noi am discutat împreună toate problemele importante și așa am deliberat. Din cauza plecării mai timpurii a lui Lukács György și Szántó Zoltán, activitatea Comitetului Executiv Provizoriu a încetat.)

A doua zi (23 noiembrie 1956), în cursul dimineții, a sosit Münnich și, fără mine, a avut discuții cu toți membrii grupului de deportați. Comportarea tovarășilor noștri a fost hotărâtă și dictată de refuz.

În după-amiaza aceleiași zile, la orele 4, brusc, a trebuit să ne pregătim, pentru că rușii ne-au comunicat că ne vor duce în altă parte. Ne-au încărcat în două autobuze militare închise, fără geamuri. Aici au reapărut între noi Lukács György, Szántó Zoltán și Vas Zoltán, împreună cu soțiile lor. Ei au părăsit clădirea Ambasadei cu 3 zile înaintea noastră, având încredere în promisiunile lui Kádár că se pot întoarce liberi la locuințele lor. Soarta lor a fost identică cu a noastră, numai că noi nu am știut. Acum eram din nou împreună și, escortați de care blindate și soldați înarmați, ne-au transportat pe drumuri ocolite pînă la aeroportul Ferihegy, unde ne-au îmbarcat în două avioane sovietice. Unul dintre avioane, după cîte știu, a fost al delegației guvernamentale române care se afla la Budapesta (avion de construcție sovietică).

În acest avion, împreună cu mine și soția mea au mai călătorit : Lukács György cu soția, Szántó Zoltán cu soția, Vásárhelyi Miklós cu soția și trei copii, precum și Újhelyi Szilárd. Piloții au fost ruși. În afară de ostașii sovietici înarmați cu pistoale automate, paza noastră a fost asigurată de persoane aparținînd N.K.V.D.-ului.

Pînă la plecare, în avion a stat translatorul de limbă maghiară al Ambasadei Sovietice din Budapesta, care a făcut serviciul pe lângă Suslov și Mikoian pe timpul șederii lor în Budapesta. După o călătorie de 2 ore și un sfert, zburînd la o înălțime de 3.000 m, la ora 7 seara am ajuns pe un aeroport necunoscut, acoperit de zăpadă.

La început am crezut că am putea fi undeva pe lângă Lvov. Însoțitorii noștri n-au vrut să ne spună nici după aterizare unde eram. Numai atunci cînd la aeroport a apărut tovarășul Moghioroș, membru al Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Român, am aflat că eram la București. Eu, însoțit de Moghioroș, am părăsit aeroportul într-o mașină de turism și am ajuns la o vilă, pe malul lacului Snagov, care mi-a fost desemnată ca locuință.

Aici, la 26 noiembrie, m-au vizitat Bodnăraș și Roman Walter, datorită faptului că m-am simțit slăbit și nu m-am putut deplasa la C.C. al P.M.R., la București.

În cadrul discuției, am protestat împotriva deportării noastre. Bodnăraș, care a făcut parte din delegația de partid și guvernamentală ce fusese la Budapesta, a cunoscut împrejurările deportării noastre, convenția maghiaro-iugoslavă și convorbirea mea cu Roman Walter de la N.K.V.D. din noaptea de 22¹. Părerile noastre cu privire la evenimintele din Ungaria au fost diametral opuse. Tovarășii români nu cunosc nici faptele, nici evenimentele petrecute în viața internă a partidului maghiar, nici perioada anterioară de dezvoltare și nici problemele legate de activitatea și persoana lui Kádár. Mi-am exprimat dezacordul în legătură cu faptul că partidul și guvernul român au intervenit în treburile maghiare și și-au asumat deportarea noastră cu ajutor militar sovietic.

Am protestat și împotriva faptului că străinătatea și opinia publică internațională, precum și partidele frățești sînt informate denaturat despre situația noastră și mințite atunci cînd se spune că noi am cerut guvernului român drept de azil și că am venit în România de bunăvoie.

Bodnăraș a încercat să demonstreze că demersurile față de noi au fost impuse de desfășurarea evenimentelor din Ungaria, precum și de interesele mișcării muncitorești

1. Noiembrie (n.t.).

internaționale și de interesele țărilor prietene de democrație populară. După normalizarea situației, avea să mi se ceară scuze pentru cele întâmplate.

Bodnăraș mi-a comunicat că în problema deportării noastre s-a încheiat o convenție între guvernul maghiar și român, iar ei procedează în consecință. În cadrul discuțiilor, a mai subliniat că a doua intervenție sovietică și puciul realizat cu ajutorul lui Kádár s-au făcut pe baza unor convorbiri prealabile și a unui acord între țările socialiste.

Situația noastră e clară: eram deportați, sub pază armată și sub supravegherea organelor de Securitate, izolați de lumea exterioară, izolați unii de alții, cu o informare politică extrem de incompletă (fără radio, doar câteva ziare).

1. În legătură cu internaționalismul proletar, este necesar să se evidențieze două împrejurări :

1. Rolul Prezidiului P.C.U.S. în pregătirea „cotiturii” din 4 noiembrie 1956 este în contradicție cu internaționalismul proletar. În esență, este vorba de un puci împotriva unei țări prietene, de un complot urzit în spatele unui partid frățesc. În spatele guvernului Nagy, cu care guvernul sovietic, până în zorii zilei de 4 noiembrie 1956, a întreținut relații de prietenie și diplomatice, dar, pe de altă parte, cu mai multe zile înainte a constituit un al doilea guvern, cu participarea a unu-doi membri ai guvernului Nagy, care au fugit, instalarea lui la putere fiind sprijinită cu forța armelor. Ceea ce nu este compatibil cu internaționalismul proletar.

2. Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, noul partid constituit după dizolvarea Partidului Celor Ce Muncesc, a luat ființă cu participarea lui Suslov și Mikoian, membri ai Prezidiului P.C.U.S. Ei au fost de acord cu programul acestui partid, iar pe tovarășii din conducere (Comitetul Executiv Provizoriu) i-au considerat cei mai buni comuniști pe care îi avea partidul maghiar. Aceștia au fost : Kádár János, Nagy Imre, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Lukács György, Szántó Zoltán, Kopácsi Sándor și, ca redactor-șef al organului de presă al partidului, Haraszi Sándor. Dintre ei, doar Kádár face parte din noua conducere a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar.

Acasă, Kopácsi se află în închisoarea lui Kádár, iar noi ceilalți sîntem deportați în România pe baza hotărîrii luate de Kádár și P.C.U.S. Nici deportarea noastră nu poate fi acceptată ca o manifestare a internaționalismului proletar. De altfel, această idee mărească nu se poate împăca nici cu faptul că, în timp ce partidul „frățesc” al P.C.U.S. din Ungaria, Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, într-o situație extrem de complicată și gravă, urmare a unei insurecții armate, se străduiește să se situeze în fruntea evenimentelor și să găsească o cale pentru desfășurarea lor democratică, să canalizeze guvernarea în această direcție, P.C.U.S. organizează un complot în spatele partidului maghiar, al conducerii sale, un complot îndreptat împotriva acestei conduceri și a partidului.

Prezidiul P.C.U.S. nu a informat Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar despre poziția și planurile sale politice în problema maghiară sau despre schimbările intervenite în poziția sa în această problemă, despre discuțiile și rezultatele tratativelor duse de P.C.U.S. cu conducătorii sau delegațiile partidelor frățesti din țările socialiste. Nu a făcut nici observații sau măcar slabe aluzii că ar dezaproba politica partidului, atitudinea sa într-o problemă ori alta sau privind activitatea sa în orientarea guvernului.

P.C.U.S. a luat și a impus hotărîri în problema maghiară fără a consulta Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar și conducerea acestuia, numai pe baza „părerii” politice

a unui singur membru din conducerea acestui partid, răpit cu ajutorul organelor sovietice, anume Kádár János – dacă, în general, a fost nevoie (nu a fost) de „părerea” lui Kádár.

Acest lucru rezează încălcarea cea mai grosolană cu putință a internaționalismului proletar, un amestec intolerabil în problemele interne ale țării și partidului nostru, amestec ce nu poate fi motivat prin „interesele socialismului”. Toate acestea nu sînt decît texte pentru mascarea șovinismului sovietic de mare putere care s-a manifestat cu această ocazie în mod grosolan.

m. Problema „stalinismului”. În ultimul timp, în presa sovietică – și, pe urmele acesteia, în presa multor partide frățești –, ca și prin reprezentanții partidelor frățești, se ia poziție foarte hotărît împotriva calificativului de „stalinism”, ce desemnează acele puncte de vedere greșite și acea practică greșită reprezentate în politica P.C.U.S. de către Stalin și care s-au extins la întreaga mișcare comunistă. De asemenea, se duce o luptă înrîcnată împotriva calificării drept „stalinisti” a tuturor celor care au reprezentat linia politică și metodele greșite ale lui Stalin, fiind luptătorii de avangardă ai acestei linii. Într-un cuvînt, nu ar exista nici „stalinism” și nici „stalinisti”. Cine pune problema în acest fel s-ar face vinovat de oportunism, de atitudine antipartinică și atac împotriva unității partidului și a internaționalismului proletar. Asemenea puncte de vedere sînt considerate dușmănoase și nu ar fi altceva decît un pretext pentru „persecutarea” comuniștilor cu merite și cinstiți.

Lupta împotriva definirii „stalinismului” o duce în primul rînd Prezidiul P.C.U.S., motivul fiind, evident, acela că altfel ar fi imposibil de susținut teza complet inexplicabilă din punct de vedere politic potrivit căreia politica C.C. al P.C.U.S. ar fi fost întotdeauna o politică justă marxist-leninistă – cu toate că în ultimele două decenii, eludînd întru totul Comitetul Central, Stalin a condus personal partidul, în mod dictatorial, ghidîndu-se doar după propriul punct de vedere și propriile idei. În acest timp, a săvîrșit greșeli de ordin principial, teoretice și politice extrem de grave, precum și alte păcate a căror dezvăluire – mai ales a celor de principiu și teoretice – nu este încă nici pe departe completă.

Dacă vom considera greșelile lui Stalin, activitatea lui teoretică, principială, politică și practică drept un sistem independent și unitar de vederi antimarxiste, așa cum, după părerea mea, trebuie să facem, atunci devin inconsistente acele argumente ale Prezidiului P.C.U.S. conform cărora, timp de 20 de ani, politica P.C.U.S. a fost o politică marxist-leninistă – deci justă. Iar dacă această argumentație cade, atunci devine clar pentru toată lumea că, în urma monopolului ideologic și politic stalinist ce a caracterizat relațiile P.C.U.S. cu partidele frățești, conducerea acestor partide, care a copiat în mod slugarnic politica stalinistă, a comis și ea greșeli grave și a avut o linie antimarxistă.

Ca urmare, este limpede că, pe măsură ce ies la iveală greșelile teoretice, principiale, politice și practice pe care le-a comis conducerea P.C.U.S. în timpul lui Stalin, dacă se zdruncină prestigiul politic marxist-leninist al conducerii P.C.U.S., se clatină din temelii și monopolul ideologico-politic al Moscovei și, o dată cu el, prestigiul celor care, sprijinindu-se pe acest monopol, se străduiesc să-și exercite influența politică asupra partidelor frățești sub pretextul internaționalismului proletar.

Toate acestea nu înseamnă nici pe departe că nu a existat și nu există și în prezent stalinism, că nu au existat și nu mai există stalinisti, că nu trebuie luptat împotriva acestora. Dimpotrivă, dovedesc că la momentul actual, în mișcarea muncitorească internațională, în lupta de eliberare națională a popoarelor, curentul ideologico-politic cel mai primejdios și dăunător pentru viitorul socialismului este stalinismul. De ce ?

1. Este cel mai periculos și dăunător fiindcă, mai bine de două decenii, el a constituit nu *unul* dintre curentele oportuniste în diferite probleme principiale, politice și practice, un curent care a deviat de la marxism, ci curentul politic dominant și care timp îndelungat, în unica țară a socialismului, a hotărât calea și metodele acestuia.

2. Este curentul cel mai primejdios și dăunător fiindcă a fost curentul dominant în acel partid care, prin monopolul său ideologic și politic, prin rolul conducător pe care îl avea în cadrul Internaționalei Comuniste, a stabilit în mod direct linia teoretică și practică a politicii partidelor comuniste și muncitorești, astfel încât stalinismul a devenit un curent politic *internațional*.

3. Este curentul cel mai primejdios și dăunător fiindcă, sprijinindu-se pe P.C.U.S. și pe organul puterii de stat al Uniunii Sovietice, prin Comintern și organizațiile de emigranți ce-și aveau sediile la Moscova, dispunând de mijloace economice puternice, a obținut o influență hotărâtoare asupra compoziției conducerii unor partide pe care le-a format după chipul și asemănarea sa. Prin acestea, stalinismul – ca și în P.C.U.S. și în Uniunea Sovietică – a devenit o direcție *dominantă* în aproape toate partidele și, în același timp, baza teoretico-politică a conducerii.

4. În momentul de față, stalinismul este curentul cel mai primejdios și dăunător pentru că, așa cum rezultă din cele relatate, nu numai că nu se duce o luptă temeinică și cuprinzătoare împotriva lui, o luptă principală și politică, ci este chiar apărat și justificat. În schimb, sînt acuzați și atacați ca oportuniști tocmai cei care declară și duc lupta împotriva stalinismului.

În mișcarea muncitorească și în cadrul partidelor politice au existat mai multe curente teoretico-politice. Așa au fost troțkismul, buharinismul etc., și pentru toate am putut preciza caracterul, am putut specifica natura devierii de la marxism și tendințele greșite. Oare numai cu stalinismul, curentul oportunista antimarxist contemporan, nu am putea realiza acest lucru ?

Partidele comuniste se întăresc, iar prestigiul lor crește nu renunțînd la lupta principală și politică multilaterală, nu dacă se maschează greșelile lor oportuniste de acest gen, ci dacă vom considera că sarcina noastră principală este lupta consecventă împotriva stalinismului și în special îndepărtarea purtătorilor săi de cuvînt din conducerea partidelor.

Stalinismul a lăsat rădăcinile cele mai adînci în Ungaria, ceea ce am constatat de mult. Aceasta a dus cu o consecvență de fier la evenimentele din octombrie. Consecințele cele mai grave ale stalinismului s-au manifestat la noi.

În deceniul trecut, noi am suportat consecințele cele mai severe ale stalinismului, în schimb, am beneficiat – e drept, cu un preț mare – și de cele mai importante experiențe. De aceea, analiza și definirea principală și politică a stalinismului ca direcție antimarxistă-oportunista ne revin nouă, comuniștilor maghiari, și trebuie să ni le asumăm.

Realizarea cu succes a acestor sarcini este cel mai mare serviciu adus cauzei socialismului internațional.

n. Merită să ne ocupăm mai temeinic de constatările cuprinse în Hotărîrea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar cu privire la *opoziție*.

Fără aprecierea corectă și dreaptă a rolului opoziției nu se pot analiza în mod practic nici evenimentele din octombrie, nici direcția desfășurării lor.

Hotărîrea falsifică în întregime esența, rolul și scopurile opoziției. În contradicție cu faptele istorice, Hotărîrea încearcă să acrediteze, în mod artificial, o mișcare opoziționistă ce ar corespunde concepției lui Kádár legate de trădarea țării și a partidului, concepție întemeiată pe calificarea evenimentelor din octombrie drept contrarevoluție.

1. Intervenția opoziției împotriva politicii aventuriere a clicii Rákosi-Gerő-Farkas-Révai a avut loc la ședința din iunie 1953 a Conducerii Centrale.

Linia politică nouă a partidului – programul din iunie –, așa-numita politică a noii etape, era platforma opoziției ce s-a ridicat contra clicii respective. După lupte interne îndelungate, cu toată împotrivirea clicii Rákosi, opoziția, care avea la bază platforma din iunie, s-a transformat în direcție dominantă în partid.

2. În perioada decembrie 1954 – martie 1955, în conducerea partidului, cu amestecul și sprijinul direct al Prezidiului P.C.U.S., s-au dat lupte ideologico-politice interne înverșunate între concepțiile din iunie 1953 și vechea politică aventurieră a clicii Rákosi-Gerő. A învins aceasta din urmă, ceea ce s-a oglindit în Hotărîrea din martie 1955 a Conducerii Centrale. Astfel, opoziția și platforma sa – politica din iunie – au fost eliminate din conducerea partidului. A început o luptă necruțătoare împotriva ei.

3. În perioada martie 1955 – iulie 1956, tensiunea internă a crescut galopant din cauza metodelor dictatoriale și teroriste practicate de clica Rákosi-Gerő în conducerea de stat și de partid, precum și în viața internă a partidului. O altă cauză a fost reluarea politicii economice aventuriere. De asemenea, în legătură cu aceasta, înrăutățirea continuă a situației economice a țării, nemulțumirea crescîndă a maselor populare și, în primul rînd, a clasei muncitoare. Tot mai dese au fost jignirile aduse sentimentelor naționale, tot mai dese și mai grave au fost manifestările de dependență economică și politică.

Masele membrilor de partid, precum și marea majoritate a populației au văzut soluția în reîntoarcerea la politica din iunie 1953. Conducerea partidului și guvernul au manifestat însă o împotrivire tot mai categorică față de toate acestea. Politica din iunie a devenit problema centrală a țării: din cauza activității clicii Rákosi, masele membrilor de partid au luat atitudine alături de masele populare împotriva Conducerii Centrale și a guvernului. Comitetul Central al partidului s-a rupt de membrii de partid și s-a întors împotriva lor, în timp ce masa membrilor de partid s-a unit cu majoritatea populației. Sub conducerea comuniștilor s-a format o largă mișcare de opoziție care a cuprins întregul popor, concentrîndu-se în jurul lui Nagy Imre și al programului din iunie.

Această opoziție era unitară, cu o platformă bine definită care a determinat aproape doi ani linia politică a partidului.

4. Clica lui Rákosi, în fața mișcării frontului unit al opoziției comuniste și populare, s-a situat pe o poziție de așțare, de acțiuni agresiv-teroriste, samavolnice, sprijinindu-se pe aparatul conducerii centrale de partid; acesta, în perioada martie-iulie 1955, s-a aflat sub influența clicii lui Rákosi, pentru care a fost un instrument docil, ducîndu-i la îndeplinire întru totul scopurile și hotărîrile antipopulare și antipartinice, ceea ce a împins partidul și totodată țara la catastrofă.

A fost etapa cea mai rușinoasă a conducerii partidului, care a provocat disprețul și neîncrederea cea mai profundă din partea maselor de membri de partid și de oameni ai muncii.

Bunul-plac al clicii Rákosi, timp de 12 ani, a ajuns la culme cu aceste păcate și a stîrnit starea de spirit a maselor împotriva partidului.

Acesta a fost și motivul pentru care sutele de mii de membri de partid au manifestat o neîncredere totală nu numai față de clica Rákosi, dar și față de Conducerea Centrală care era în întregime la discreția acesteia, lipsită de principii și incapabilă de acțiune.

Aici își află originea zilele din octombrie, cînd conducerea partidului, pătrunsă de spirit antipopular și nevoind nici măcar în ultimul moment să rupă cu vechile greșeli, a

fost măturată de evenimente, iar partidul, care se sprijinea numai pe o mică parte a aparatului birocratic și funcționaresc, s-a destrămat în fața imensei majorități a membrilor săi.

5. Sub influența și conducerea clicii Rákosi, campania de exterminare dusă împotriva opoziției de către C.C., excluderile, concedierile în masă, amenințările și calomniile, înăbușirea brutală a criticii, ațîțarea teroristă contra conducătorilor și reprezentanților opoziției – toate acestea au dus la situația în care opoziția, rămasă tot mai mult în afara partidului, lupta împotriva clicii Rákosi, împotriva politicii aventuriere, antipopulare și antipartinice.

Aceasta a dus inevitabil la contopirea luptei opoziției comuniste cu lupta maselor populare nemulțumite, sub conducerea comuniștilor. Calea democratică avea o singură bază reală : o largă unitate națională sub conducerea comuniștilor, pe temeiul platformei din iunie. Asta au așteptat comuniștii și masele oamenilor muncii din toată țara de la ședința C.C. din iulie 1956.

6. Dar hotărârile ședinței din iulie a C.C. n-au adus nici o cotitură în politica partidului. S-a schimbat doar frazeologia. Au fost promise anumite schimbări în ceea ce privește conducerea și îndeplinirea hotărârilor, precum și în privința metodelor de conducere.

Bazele politicii generale și economice a partidului au rămas însă neschimbate. De la bun început, era evident că vechea politică aventurieră și antipopulară nu putea fi realizată cu metode democratice. Era de la sine înțeles că, dacă politica partidului rămânea neschimbată, era inevitabilă revenirea la politica de forță și la lichidarea democratismului care nici măcar nu fusese început.

Nici schimbările de persoane ce au survenit n-au liniștit membrii partidului și opinia publică. Schimbarea lui Rákosi cu Gerő a provocat o împotrivire îndârjită, a generat nemulțumiri generale și justificate și a semnalat că în conducerea partidului nu au avut loc schimbări, nici politice, nici de persoane, în măsură să garanteze o ieșire și prevenirea catastrofei.

Hotărîrea C.C. din iulie 1956 nu a oferit nici o perspectivă și a încins în continuare lupta politică și personală împotriva opoziției. Hotărîrea din iulie a Comitetului Central, care s-a transformat într-un simplu instrument politic al clicii Rákosi-Gerő, a avut rolul să împiedice orice cotitură teoretico-politică ; printr-o frazeologie mincinoasă și prin manevre liniștitoare, ea nu avea altă menire decît să se opună platformei opoziției din iunie 1953, să scoată castanele din foc cu mâinile opoziției, adică să continue prin Gerő ceea ce nu se mai putea realiza prin Rákosi.

Hotărîrea din iulie reprezintă cea mai gravă acuză în ceea ce privește nivelul, concepția și capacitatea politică a conducerii partidului. Lipsită de conținut, era în același timp confuză și, menținînd toate hotărârile contradictorii ale conducerii de partid, a creat o totală nesiguranță printre membrii acestuia.

În ciuda acestui fapt, conducerea partidului a prezentat-o ca pe o „platformă” a partidului, ba mai mult, ca pe „programul” lui. Hotărîrea și motivarea ei nu au atins nivelul politic al membrilor de partid. Neprincipialitatea Hotărîrii, confuzia politică crescîndă din jurul meu, zăpăceala, neputința, baterea pasului pe loc de către conducere, eșecurile continue, critica în ședințele organizațiilor de partid în legătură cu hotărârile C.C. și membrii Biroului Politic, toate au însemnat falimentul total al Biroului Politic ca organ de partid și al membrilor săi, subminînd definitiv prestigiul conducerii partidului.

În aceste condiții, Hotărîrea C.C. din iulie a însemnat ultimul cuvînt pe care conducerea de partid l-a putut adresa partidului și țării. Nici membrii de partid, nici

masele populare nu și-au asumat această hotărâre, ci s-au manifestat tot mai ferm împotriva ei.

Zarurile au fost aruncate !

7. Evenimentele arată clar că nu conducerea Partidului Celor Ce Muncesc – respectiv Biroul Politic și C.C. –, ci opoziția comunistă a fost singura putere politică organizată din țară care a avut un program politic (platforma din iunie 1953) capabil, cu sprijinul maselor largi ale poporului, să preîntâmpine catastrofa ce se apropia tot mai amenințător și să indice o evoluție în direcția socialismului. Importanța *istorică* a acestei opoziții a constatat în aceea că ea a fost singura și probabil ultima posibilitate ca partidul comunist (M.D.P.), în condițiile dezbinării sale totale, să fie acceptat de întregul popor muncitor, iar conducerea și programul comuniștilor să fie urmate cu încredere.

Greșeala gravă a conducerii partidului – mai mult, păcatul său istoric – este că n-a recunoscut și nu a sprijinit aceste forțe, ci din contră, li s-a opus cu toată puterea și a luptat împotriva lor.

8. Un păcat de neiertat al vechii conduceri de partid – al Biroului Politic și al C.C. – este acela că în mijlocul falimentului politic total, după izbucnirea revoltei armate, când Hotărârii din iulie nici urma nu i-a mai rămas, iar conducerea partidului și-a pierdut complet capul, nu a considerat că sarcina sa principală ar fi crearea condițiilor desfășurării democratice a evenimentelor în curs, ci lupta împotriva opoziției. În felul acesta, a împiedicat opoziția să treacă în fruntea mișcării la timpul potrivit, să asigure posibilitățile democratice necesare desfășurării evenimentelor și să preîntâmpine luptele armate. Rezistența majorității C.C., lupta pe care a desfășurat-o cu înverșunare alături de politica aventurieră stalinistă a clicii Rákosi-Gerő și, în același timp, împotriva opoziției și a programului acesteia au făcut posibilă participarea opoziției la conducerea partidului și a guvernului doar atunci când lupta armată era de acum în toi, când desfășurarea evenimentelor a depășit posibilitățile reale de urmare a căii pașnice. Când, în vîltoarea evenimentelor, singura posibilitate ce i-a mai rămas opoziției a fost să încerce să se ridice în fruntea lor, chiar și cu prețul unor compromisuri, să asigure cuceririle socialismului. C.C. este răspunzător pentru faptul că, agățîndu-se de putere, evenimentele au depășit platforma opoziției, adică politica din iunie. Nici opoziția nu s-a putut menține pe această bază. În aceste condiții, trebuia căutată o bază democratică mai largă pentru desfășurarea evenimentelor.

9. Rolul rușinos al C.C. constă în faptul că a slujit orbește clică Rákosi-Gerő ; este vina poziției politice lașe a lui Kádár János că opoziția nu și-a putut crea teren în C.C. și în Biroul Politic ca să ducă spre victorie lupta pentru demascarea politicii staliniste a lui Rákosi-Gerő, pentru victoria politicii din iunie.

Kádár János, după eliberarea sa, nu a luat niciodată atitudine împotriva politicii clicii Rákosi-Gerő, nici în C.C., nici în Biroul Politic, și nici ca secretar al organizației de partid a județului Budapesta. Totdeauna a încuviințat și a apărât linia politică a conducerii partidului, precum și țelurile ei practice, chiar și atunci când a fost de acord în mod pur formal cu politica din iunie și cu critica pe care Nagy Imre a adus-o politicii conducerii partidului.

„Critica” lui Kádár János s-a mărginit doar la încălcarea legilor, dar nici atunci nu se îndrepta împotriva principalului vinovat – Rákosi, ci împotriva lui Farkas, cu care Kádár a avut socoteli personale de încheiat.

Cercurile largi ale membrilor de partid au urmărit cu mare atenție activitatea lui Kádár János în organele de conducere ale partidului, atitudinea lui opoziționistă față de clica Rákosi-Gerő, în desfășurarea luptelor opoziționiste în organele conducătoare de partid, care ar fi putut avea un rol hotărâtor.

Aceste iluzii s-au spulberat însă repede. Fiecare ședință a C.C. sau hotărâre de partid a însemnat o deziluzie. Atitudinea lui Kádár împotriva opoziției și activitatea politică dusă de el pentru apărarea politicii și persoanei lui Rákosi l-au demască definitiv. Kádár niciodată nu s-a opus politicii duse de clica Rákosi-Gerő, niciodată n-a spus „nu” acelei politici aventuriere, politică pe care acum o condamnă – în vorbe.

10. Potrivit punctului 2 din Hotărârea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar din decembrie 1956, Kádár János, pentru a-și justifica rolul personal „de opoziție”, încearcă – prin denaturarea faptelor – să situeze retrospectiv pe baze noi mișcarea opoziționistă. Se străduiește să creeze o opoziție antedată din cei care nu au avut niciodată nimic comun cu opoziția față de clica Rákosi-Gerő. Asta se urmărește de fapt prin pălăvrăgeala despre „întreaga” opoziție și despre așa-zisa „aripă” Nagy-Losonczy. A existat o singură opoziție unitară, din care însă nu au făcut parte nici Kádár, nici colaboratorii săi.

11. Kádár János, în Hotărârea Conducerii Centrale Provizorii, susține că aripa Nagy-Losonczy, din primăvara anului 1956, nu s-a opus politicii clicii Rákosi-Gerő, ci a luptat împotriva partidului. Luptă pe care, după cum se vede, din acel moment o consideră antipartinică, când de fapt a devenit și el membru al Conducerii Centrale.

Pe de altă parte, falsificând brutal faptele, se străduiește să demonstreze că „opoziția” a luptat în mod just și partinic împotriva clicii Rákosi-Gerő, în timp ce doar o „aripă” a opoziției s-a manifestat nepartinic – cea reprezentată de Nagy Imre și Losonczy.

Dar unde a existat în cadrul partidului sau în afara lui o opoziție care, separat de opoziția lui Nagy Imre, ar fi dus propria-i „luptă”? Cine a fost conducătorul acesteia, cine a făcut parte din ea, de unde s-au ridicat ei și împotriva cui, cu ce lozinci politice și cu ce revendicări? O astfel de „altă” opoziție nu a existat, deși Kádár încearcă să se numească astfel pe sine însuși și pe prietenii săi politici.

Cine au fost cei din opoziție? Nu cumva Kiss Károly, Apró Antal, Marosán György, Friss István, Rónai Sándor etc.?

Membrii de partid resping cu hotărâre asemenea încercări, iar pe continuatorii politicii clicii Rákosi-Gerő nu sînt de acord să-i accepte ca „opoziție”. Aceștia nici măcar printr-o hotărâre de partid nu pot fi acceptați ca opoziție de către membrii partidului. Tot acest grup, împreună cu Kádár János, niciodată nu a spus „nu”, niciodată nu s-a împotrivit politicii clicii lui Rákosi, dar cu atît mai gălăgios a fost față de opoziție. Și acum? În frunte cu Kádár János, ei sînt adevărata opoziție și i-au exclus, ba chiar i-au învinuit pe cei care întotdeauna au spus în mod hotărît și curajos „nu” politicii lui Rákosi.

12. Hotărârea Conducerii Centrale Provizorii susține că aripa Nagy-Losonczy nu a putut da un program politic luptei opoziției împotriva clicii Rákosi-Gerő.

În opoziție cu politica aventurieră a clicii Rákosi-Gerő, s-a întocmit un program clar și hotărît, pregătit în amănunt, care în noua etapă a fost chiar realizat parțial și acceptat de întreaga țară, de majoritatea covârșitoare a membrilor de partid. Acesta a fost programul din iunie. Opoziția sub conducerea lui Nagy Imre a reprezentat în mod consecvent acest program, mai mult, l-a dezvoltat în funcție de schimbările intervenite.

Sprijinindu-se pe principiile politice din iunie, această opoziție a criticat hotărârile Conducerii Centrale.

Programul pregătit de mine, în circa 25 de capitole, pe 250-300 de pagini, a fost cunoscut și de Kádár János. Vina Comitetului Central și a lui Kádár este că programul nu a putut ajunge în fața opiniei publice și a membrilor de partid. Dar, chiar și așa, el a devenit cunoscut într-un cerc larg.

Ce fel de program de opoziție a mai existat? Poate hotărârile C.C.-ului? Programul politic al lui Kádár și al prietenilor săi din „opoziție” era constituit numai din hotărârile Comitetului Central zămislite în spiritul clicii Rákosi-Gerő. Kádár și tovarășii săi au fost totdeauna *alături* de aceste hotărâri și nu s-au ridicat niciodată împotriva lor.

În iulie 1956, după căderea lui Rákosi, „opoziția” gen Kádár a jurat pe Gerő și programul acestuia. Spre deosebire de membrii de partid, s-a manifestat categoric în apărarea lui Gerő. Caracteristica principală a „opoziției” lui Kádár și a tovarășilor săi, chiar și în focul evenimentelor din octombrie, a fost rezistența pînă-n pînzele albe alături de Gerő și politica acestuia.

Kádár János a considerat Hotărîrea din iunie a C.C. din timpul lui Gerő un program politic care a dat răspuns la toate problemele, după care pentru opoziție nu a mai rămas nici o problemă neclară și pe baza căruia se putea construi unitatea politică de principiu. Trebuie știut că această „unitate” a fost spulberată de vîntul evenimentelor ca și cum n-ar fi fost. Nimeni nu-și mai aduce aminte de ea, nici măcar Kádár.

Prin urmare, Kádár János și tovarășii lui nu au adus la conducerea partidului și țării tendințele opuse clicii Rákosi-Gerő și cu atît mai puțin opoziția. Lupta lui Kádár János și a tovarășilor lui împotriva opoziției, în spatele căreia și azi stau poporul muncitor și marea masă a comuniștilor, continuă în forme schimbate.

Ceea ce nu a putut face la timpul său clica Rákosi-Gerő face azi Kádár János sprijinindu-se pe baionetele sovietice: persecută, arestează, încarcerează opoziția, pentru a înfrînge opoziția poporului muncitor, a clasei muncitoare, a comuniștilor, pentru a înfrînge voința și scopul propus de aceștia, și anume: unitatea națională, expresia apărării revendicărilor revoluției.

o. Cea mai josnică, cea mai mincinoasă învinuire la adresa poporului maghiar, a onoarei și conștiinței lui este învinuirea de *contrarevoluție*. Este o lovitură dată întregii națiuni, pe care nici masele populare, nici comuniștii maghiari nu i-o vor ierta lui Kádár János, tovarășilor și „sfătuitoarelor săi”. Cine aduce asemenea învinuiri se împotrivesc întregului popor maghiar. Poporul maghiar în frunte cu clasa muncitoare răspunde acestei învinuiri josnice cu lupta cea mai necruțătoare, așa cum constată zi de zi Kádár și tovarășii lui.

Ei susțin că prin învinuirea de contrarevoluție înțeleg numai reacțiunea maghiară internă și externă, fasciștii, precum și oamenii cumpărați de cercurile imperialiste din Apus. În acest sens, Hotărîrea C.C. al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar pune, de fapt, problema aprecierii evenimentelor din octombrie. Răspunsul este că nu a fost vorba nici de revoluție, nici de revoluție națională, ci de contrarevoluție. Cine însă apreciază revolta armată, revoluția de eliberare națională (la care, sub conducerea clasei muncitoare, au luat parte cele mai largi mase populare) drept contrarevoluție, așa cum se face în Hotărîrea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, acela aruncă învinuirea josnică de contrarevoluție asupra întregului popor maghiar. Problema merită să fie examinată.

1. În primele zile ale revoltei și ale luptelor armate, conducerea de partid de tip Gerő-Kádár-Hegedüs, în înțelegere cu membrii C.C. al P.C.U.S. Mikoian și Suslov, a apreciat și caracterizat evenimentele din octombrie drept contrarevoluție. Această apreciere a avut

un rol hotărâtor, în sensul că s-au folosit armele împotriva demonstranților, iar liniștea s-a transformat în răscoală armată și, ca urmare, s-a cerut intervenția trupelor sovietice. Conducerea partidului, încă înainte de evenimentele din octombrie – când situația a fost deosebit de gravă și încordarea a crescut parcă din oră în oră din cauza neputinței acestei conduceri și a guvernului, dar și din cauza sabotării reformelor necesare –, a afirmat că (potrivit declarației lui Révai) orice mișcare trebuia înăbușită în sânge. Deci, încă înainte să fi început orice mișcare, cu săptămîni înaintea evenimentelor din octombrie, conducerea de partid Gerő-Kádár-Révai nu a căutat rezolvarea situației din ce în ce mai grave pe calea democratismului socialist, ci prin forța armelor. Este o chestiune foarte importantă, pentru că aici găsim cauza adevărată, fundamentală a evenimentelor tragice de mai târziu. O dovedește discursul provocator al lui Gerő Ernő, ținut la radio în seara de 23 octombrie, care a reprezentat o provocare dură, o respingere a cerințelor maselor populare care așteptau de la partid un program și o perspectivă de rezolvare democratică și pașnică. În partid, în cercul comuniștilor, în întreaga opinie publică, părerea a fost unanimă : discursul lui Gerő a turnat gaz pe foc. Gerő a rostit un asemenea discurs sutelor de mii de oameni în timpul manifestației de stradă pentru că în concepția sa folosirea forțelor armate repressive față de mase a jucat un rol hotărâtor.

În conducerea de partid dirijată de Gerő-Kádár-Révai și-a făcut loc concepția folosirii forțelor armate pentru a reprimă nemulțumirea maselor (aceasta a fost de altfel întotdeauna baza politicii partidului și a clicii lui Rákosi) tocmai pentru că, în decursul anilor trecuți, conducerea partidului a ajuns la un faliment politic total, și-a pierdut baza de masă și nu numai că s-a rupt de popor, dar i s-a și opus, la fel ca și membrilor săi de partid. A crezut că singurul sprijin real în această situație îl constituie forța armată și, în cadrul acesteia, unitățile de Securitate.

După provocarea armată, revolta maselor populare a devenit atât de puternică încît o mare parte a forțelor armate a încetat să mai existe și a trecut de partea poporului răsculat.

Pentru clica Gerő-Kádár-Hegedüs a devenit clar încă din prima seară a răscoalei că nu o pot înăbuși cu forțele armate maghiare și, ca urmare, a recurs la amestecul forțelor armate sovietice. Aceasta a dat o întorsătură hotărîtoare evenimentelor din Ungaria. Zarurile au fost astfel aruncate.

2. După puține zile, lupta armată s-a transformat în revoltă națională armată cu participarea maselor populare. Cu participarea muncitorilor, tineretului și intelectualității, aceasta s-a transformat într-o puternică mișcare populară sub conducerea zecilor și zecilor de mii de comuniști. Forțele armate maghiare au fost de partea poporului răsculat. Răscoala s-a extins din oră în oră atât ca forță, cît și ca organizare. Pentru organizarea și conducerea revoluției s-au creat peste tot comitete naționale sau revoluționare și consilii muncitorești. Revendicările și lozincile revoluției s-au contopit într-un tot unic și au exprimat ideea independenței naționale, a suveranității, a drepturilor egale și a neamestecului.

Aceste revendicări, care au devenit conținutul revoltei, programul luptei de eliberare națională și s-au împletit strîns cu cuceririle socialiste și cu extinderea democrației, erau înrădăcinate adînc, de ani de zile, în masele populare, în toate păturile națiunii. Au fost revendicări naționale juste și care ar fi trebuit de mult rezolvate pentru că au însemnat obstacole grave în calea construirii socialismului, a cîștigării poporului.

După Congresul al XX-lea, aceste revendicări au devenit tot mai cuprinzătoare și mai cunoscute.

În loc să le rezolvăm pașnic, să le analizăm, să le clarificăm și, după pregătiri corespunzătoare, să le discutăm pe calea tratativelor, clica Rákosi-Gerő s-a împotrivit, considerându-le tendințe reacționare, contrarevoluționare.

Așadar, durerile naționale și revendicările, precum și lozincile care au exprimat aceste revendicări nu au fost „introduse prin contrabandă” în rîndurile maselor populare revoluționare de către cercurile imperialiste din afară, nici de către cercurile reacționare, fasciste din interior. Aceste revendicări, aceste lozinci nu au fost revendicările contrarevoluției, ale reacțiunii, ale fascismului, ci ale revoluției, ale poporului răsculat, ale clasei muncitoare, ale democraților maghiari, ale socialiștilor și comuniștilor, ale patrioților maghiari, ale întregii națiuni.

Factul că aspectul național al revoluției, lozincile și revendicările ei au ieșit la iveală cu atîta vigoare și au dovedit un antisovietism atît de înverșunat se explică prin calificarea răscoalei populare revoluționare drept contrarevoluție, ceea ce a dus – la intervenția lui Gerő-Kádár-Hegedüs – la amestecul brutal al forțelor sovietice. Raportul de forțe s-a clarificat astfel definitiv : pe lîngă conducerea de partid și de guvern, în afară de o mică formațiune de Securitate înarmată, în fața maselor revoluționare *maghiare* au stat doar forțele armatei *sovietice*. A fost clar că, în asemenea împrejurări, situația nu s-a putut rezolva prin înăbușirea în sînge a revoluției. Conducerea de partid și guvernul au suferit o înfrîngere totală atît din punct de vedere politic, cît și militar. A dat faliment concepția despre „contrarevoluție”. Au trebuit să fie schimbate vechea conducere de partid și conducerea de stat, o dată cu concepția lor.

Cu noua conducere s-a afirmat concepția opoziției : 23 octombrie nu înseamnă contrarevoluție, ci revoluție. Ea nu trebuie combătută, ci sprijinită. Trebuie oprită imediat lupta armată, iar trupele sovietice trebuie scoase neîntîrziat din luptă.

A învins concepția revoluționară. Am pășit pe calea evoluției democratice. În timpul luptelor armate, pe baza constatărilor pe teren, Suslov și Mikoian au fost de acord cu această concepție revoluționară și au sprijinit-o în timpul șederii lor la Budapesta, deși înainte au suferit influența conducerii lui Gerő-Kádár-Hegedüs și, în conformitate cu poziția Prezidiului P.C.U.S., în primele zile au adoptat poziția înfrîngerii armate a „mișcării contrarevoluționare”.

Totuși, pornind de la ceea ce au putut să constate, ei au recunoscut că a fost o mare greșeală că s-a pus mîna pe arme împotriva răscoalei, cea mai mare eroare fiind amestecul trupelor sovietice în lupte, și au condamnat concepția pe baza căreia s-a considerat izbucnirea evenimentelor din 23 octombrie drept contrarevoluție.

Noul partid, declarația-program a Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, care a apărut și sub formă tipărită și care a fost adusă la cunoștința țării și opiniei publice mondiale prin radio de către Kádár János, pe atunci prim-secretar al partidului, au condamnat concepția contrarevoluționară – lupta armată împotriva răsculaților – și au luat poziție în favoarea concepției revoluționare. Acestea au fost tot timpul vederile revoluționare ale conducerii Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar și ale guvernului în legătură cu evenimentele din Ungaria, pînă la survenirea evenimentelor din 4 noiembrie.

Poziția conducerii partidului și a guvernului – față de concepția revoluționară, față de calea evoluției democratice – a fost în orice caz justă, dovada cea mai bună fiind că, după retragerea trupelor sovietice din Budapesta, lupta armată a încetat în zilele de 2-3 noiembrie și pînă în zorii zilei de 4 noiembrie, cînd a început atacul armatei sovietice. Pînă atunci a fost liniște deplină atît în capitală, cît și în provincie.

3. La 4 noiembrie, evenimentele au luat o întorsătură nouă, mult mai tragică. Atunci au pășit pe calea catastrofei naționale toți cei care au pregătit această întorsătură, trădătorii partidului și ai patriei, Kádár și tovarășii lui, ca și Prezidiul P.C.U.S. și conducerea partidelor frățești care au luat poziție alături de el.

S-au străduit să dea o bază ideologică întorsăturii prin aceea că s-au reîntors la poziția inițială a clicii Gerő-Kádár-Hegedüs, considerînd evenimentele din 23 și evoluția lor drept contrarevoluție. Nu s-au oprit însă aici. După felul cum au decurs evenimentele, după revendicările național-revoluționare, după declarațiile partidului și guvernului și după recunoașterea altor cuceriri importante, ar fi fost puțin să se vorbească numai de o contrarevoluție maghiară.

Aparatul de propagandă a început să zbiere despre o contrarevoluție sprijinită de puterile imperialiste din afară, nu numai cu bani, cu arme, ci și cu forțe armate trimise în țară. S-a vorbit despre o contrarevoluție care nu numai că a vrut să readucă vechiul sistem de jaf, ci și sistemul fascist sprijinitor al terorii albe. Au fost răspîndite știri în lume despre o contrarevoluție care vrea să aducă restaurația, amenință integritatea teritorială a vecinilor și creează focare de război în Europa Centrală. De ce au fost necesare toate aceste minciuni josnice? De ce a trebuit indusă în eroare opinia publică?

Victoria revoluției și desfășurarea democratică și națională a noilor forțe populare maghiare care au luat naștere în cursul mișcărilor revoluționare și democratice au fost inacceptabile pentru Uniunea Sovietică și pentru acei conducători din blocul sovietic care au adoptat poziții staliniste și cărora le era teamă că propriul lor popor va lua exemplul unei țări socialiste de un tip nou și care înaintează pe căi noi.

Iată cauza pentru care au condamnat de la bun început încercarea revoluționară maghiară : ea trebuie lichidată în fașă. În interesul acestei anihilări, trebuia să se asigure o cale de întoarcere la pozițiile lui Gerő-Kádár-Hegedüs, care au calificat evenimentele din Ungaria drept contrarevoluționare.

Fără îndoială, dacă revoluția maghiară ar fi învins, dacă nu ar fi fost înăbușită, dacă și-ar fi realizat scopurile pe cale pașnică și democratică, dacă și-ar fi dus la îndeplinire sarcinile revoluționare și naționale, ar fi ieșit la iveală o nouă cale de trecere de la capitalism la socialism, un nou tip de înaintare democratică spre socialism, care ar fi demonstrat o schimbare radicală față de democrațiile populare existente azi și care sînt de același tip, iar noțiunile de socialism, democrație, independență, suveranitate etc. – toată terminologia socialistă care a fost denaturată de stalinism – și-ar fi recîștigat adevăratul lor sens, esența lor marxistă.

Este de asemenea neîndoielnic că o asemenea cale ar fi deschis și ar fi grăbit rezolvarea tuturor acelor probleme a căror soluționare nu mai poate fi evitată. Întrebarea este una singură : se vor trage oare concluziile din evenimentele din Ungaria, din schimbările inevitabile, și – ascultînd de cerințele vremii, ținînd cont de necesitățile schimbărilor istorice și de considerentele politico-ideologice din punctul de vedere al marxismului științific – vom trece la măsuri și mijloace pașnice, pe baza schimbului de idei, a clarificării și înțelegerii lor ? Sau ne vom crampona de șabloane și de dogme rigide, învechite, antimarxiste, care duc la catastrofe nenumărate de proporții naționale și internaționale, pecetluind pentru multă vreme soarta socialismului ?

Acest lucru nu poate fi și nu este în interesul socialismului internațional sau al mișcării muncitorești, nu poate fi și nu este în interesul nici unui popor și al nici unei țări, nici al acelora care pășesc de acum pe calea socialismului, dar nici al acelora care încă nu au ajuns pe această cale.

Experiența și concluziile internaționale ce se pot trage din evenimentele din Ungaria au o importanță istorică în ceea ce privește soarta socialismului în întreaga lume. Ce se întâmplă în momentul de față arată că ceea ce este istoric necesar, rațional și corect din punctul de vedere al sorții socialismului, sînt gata să sacrifice pentru dogme vechi, îmbătrînite, contrazise de viață, de pe acele poziții de dominație pe care în tabăra socialistă le reprezintă puterea politică absolută și socialismul de mare putere. Putere pe care o pătură conducătoare cu vederi înguste vrea să o mențină cu orice preț, în condițiile în care este total neinițiată în mișcarea muncitorească internațională, în istoria altor popoate, ca și în relațiile economice și politice.

Evenimentele din Ungaria dovedesc că popoarele sînt dispuse să accepte drumul socialismului numai dacă li se asigură independența, libertatea, suveranitatea și egalitatea în drepturi. Ca urmare a politicii guvernului sovietic și a P.C.U.S., în lagărul socialist, ideea socialismului și a independenței naționale au ajuns pe poziții contrare una față de cealaltă. Aceasta este esența tragediei maghiare.

Scopul fundamental al revoluției maghiare a fost acela de a căuta și de a găsi calea aplanării acestei situații contradictorii și de a realiza unitatea celor două idei. Nu încapе îndoială că problema trebuie rezolvată, însă întrebarea este dacă aceasta se va întâmpla pe o cale pașnică și democratică, printr-o previziune înțeleaptă, ori pe calea luptelor armate.

La noi s-a ajuns la lupte armate, dar nu din vina comuniștilor maghiari și a poporului maghiar : acesta nu poate renunța la o independență care să-i asigure dreptul la autodeterminare, iar liniște nu va fi și nici nu poate fi atît timp cît nu se vor realiza obiectivele revoluționare ale poporului maghiar. Națiunea nu poate fi abătută nici prin forță, nici prin teroare sau prin presiunea vorbelor de la năzuințele sale naționale. Nu există și nici nu pot exista partid sau guvern care să înfrîngă această hotărîre națională. Acela care ar încerca va întâmpina rezistența națională generală, așa cum se poate constata și astăzi în Ungaria, în urma apariției lui Kádár. În felul acesta, țara nu poate fi dusă decît la pieire și, împreună cu ea, și socialismul.

Interesul socialismului din lumea întreagă cere apărarea revoluției maghiare, realizarea cuceririlor ei, sprijin multilateral împotriva propagandei mincinoase și a campaniei de calomnii care este în curs împotriva ei. De ce trebuie deformată revoluția maghiară cu povești de groază și de ce trebuie trecut sub tăcere adevărul ? De ce trebuie ascunsă realitatea și învățămintele care decurg de aici în fața opiniei publice mondiale, dar înainte de toate în fața mișcării muncitorești internaționale și în fața partidelor frățești ? Întrucît Ungaria nu este numai o țară de democrație populară, o parte a lagărului socialist, una dintre membrele blocului sovietic, ci face parte și din „sfera de interese” (sovietică), totul va rămîne neschimbat, ceea ce înseamnă că nu va dispune de dreptul la independență națională, de dreptul la autodeterminare și, în aceste chestiuni, nu va putea decide liber. Se va afla în raporturi de subordonare și dependență. Ungaria poate fi „democrație populară” sau „socialistă” și „independentă”, adică într-o situație corespunzătoare acestor noțiuni, numai în măsura în care corespunde tendințelor și sferei de interese ale Uniunii Sovietice ca mare putere. În acest scop vor fi folosite toate mijloacele împotriva Ungariei. Și dacă nu va putea fi atins prin mijloace pașnice, se va recurge la intervenție armată. Dacă este posibil, vor impune țării și partidului o conducere – singura acceptabilă pentru ei – care să le servească scopurile și interesele.

În prezent, în Ungaria, prin persoana lui Kádár, în fruntea țării și a partidului se află o asemenea conducere – care, în interesul „socialismului”, subordonează în întregime

partidul și țara intereselor de dominație sovietică. Acest lucru însă nu poate fi asigurat decât prin intervenția armată sovietică. Astfel, ca urmare a acestei situații, în aprecierea evenimentelor din Ungaria, contrarevoluția, imperialismul, fascismul, teroarea albă, focarul de război au devenit acuzații hotărâtoare. Fără ideea contrarevoluției nu s-ar putea susține și asigura în țară sistemul actual al lui Kádár și, înainte de toate, nu s-ar putea justifica necesitatea măsurilor pe care trebuie să le ia Kádár în vederea asigurării necondiționate a ocupației sovietice, precum și a „sferei de interese”.

Era necesar să se vorbească în mod mincinos și denaturat despre contrarevoluție, căci numai așa era posibilă întoarcerea la metodele teroriste ale clicii Rákosi-Gerő, la lichidarea democrației și a cuceririlor revoluției și – în fond – numai așa se putea continua de acolo unde se opriseră în octombrie Gerő și conducerea de partid. Numai sub pretextul contrarevoluției poți să te opui clasei muncitoare, organelor sale revoluționare – ca, de exemplu, consiliile muncitorești.

Nu se poate justifica totul prin contrarevoluție și nu se poate găsi pentru orice un pretext. Pe deasupra, s-a pus un accent covârșitor pe amestecul imperialist. Accentuarea amestecului imperialist din afară și prezentarea exagerată a acestuia ca un pericol deosebit erau necesare, pe de o parte, pentru a justifica chemarea și intervenția forțelor armate sovietice, iar pe de altă parte, pentru a dovedi că nu am fi putut apăra – împotriva atacului comun al contrarevoluției și puterilor imperialiste – democrația populară în țara noastră numai cu forțele proprii, fără „sprijinul” forțelor armate sovietice.

Pe de o parte, această propagandă a servit tocmai acestui scop. Pe de altă parte, afirmațiile potrivit cărora, în urma evenimentelor din Ungaria, țara ar fi devenit un „focar de război” – dacă nu ar fi intervenit armata sovietică – urmăresc câștigarea democrațiilor populare învecinate, precum și a lagărului socialist în general și a partidelor frățesti.

Minciunile despre acțiunile înspăimântătoare ale fascismului, ale terorii albe, ca și despre numărul mare al victimelor etc. au drept scop derutarea opiniei progresiste internaționale, a democrațiilor, a socialiștilor și a maselor comuniste, prezentându-le situația ca și cum armatele sovietice ar fi împiedicat crimele fasciste și ar fi salvat omenirea progresistă de grozăviile fascismului.

Se știe că în cursul luptelor au avut loc și acte teroriste care au produs victime. Aceste victime se recrutează înainte de toate din rândurile organelor de Securitate, care, în cursul celor 12 ani, au ajuns să fie urâte de popor, ca unelte criminale de executare a acțiunilor antipopulare ale clicii lui Rákosi, călăi și schingiuitori ai poporului maghiar.

Împotriva lor s-a îndreptat furia poporului. Împotriva lor au avut loc acte teroriste. Münnich a fost ministrul de Interne și nici el n-a putut împiedica acest lucru. Cu atât mai mult cu cât, în timpul luptelor, A.V.O.-iști¹ au fost cei care au tras în popor, care au provocat și au comis vărsări de sânge, lucru cunoscut de toată lumea.

Trebuie știut că numai cu o săptămână-două înainte de evenimentele din octombrie a avut loc reînhumarea celor mai buni tovarăși² – victimele proceselor călăilor A.V.O.-iști –, reînhumare la care au participat sute de mii de oameni din Budapesta.

Fără îndoială că aceste reînhumări, ca și evocarea acestor grozăvii din trecut au provocat revolta și ura poporului muncitor și a maselor comuniștilor, jucând un rol important în evenimentele din octombrie.

1. Securității (n.t.).

2. Este vorba de reînhumarea, în primul rând, a lui Rajk László.

Nu pot fi aprobate, ci, dimpotrivă, trebuie condamnate actele teroriste, huliganice, chiar și atunci când ele au loc în urma unei revolte îndreptățite. Nici noi nu le-am aprobat, ci am luat poziție împotriva lor. Însă trebuie pusă întrebarea : oare de ce este considerată teroare albă, fascistă, răfuiala poporului cu bandiții care au chinuit și au ucis oameni cu atîta brutalitate, care au întrecut pînă și metodele fascismului hitlerist și au omorît sute și mii de comuniști și necomuniști ?

Împotriva acestora s-au îndreptat acțiunile teroriste. Au fost ei oare comuniști ? Nu, dar au comis acte banditești cu carnetul de partid în buzunar. Kádár și tovarășii săi îi consideră pe acești comuniști victime ale „fascismului” și martiri ai „terorii albe”, iar nu pe tovarășii noștri comuniști care au căzut victime ale banditismului lor.

Oare chiar au avut loc și acte teroriste contrarevoluționare ? Da. Și dușmanul de clasă a fost gata să se răzbune, iar în mai multe locuri au căzut victime și comuniștii. Acei martiri ai revoluției, pentru moartea cărora națiunea poartă doliu, vor fi răzbunați pe cale legală.

Însă pe drept cuvînt se pune întrebarea dacă aceste acte au fost calificate ca teroare albă fascistă, atunci cum vor fi calificate acele fapte groaznice pe care le-au comis timp de 10 ani bandiții A.V.O.-iști și cărora le-au căzut victime mii de patrioți maghiari ? Este adevărat că în cursul evenimentelor din octombrie-noiembrie au căzut victime sute și mii de comuniști cinstiți, luptători cu spirit de abnegație, credincioși poporului și socialismului, însă nu din cauza „terorii albe fasciste”, ci a focului tancurilor, blindatelor, tunurilor și mitralierelor sovietice. La fel ca și Budapesta, care este victima acestor tancuri și s-a transformat într-un oraș al ruinelor.

Oare ar fi nimerit să ne adresăm conștiinței mondiale și în interesul victimelor armatelor sovietice ? !

În timpul faimoaselor procese comuniste – atunci când bandiții securiști din aproape toate țările de democrație populară au schingiuit pînă la moarte și au trimis la spînzurătoare comuniști sub pretextul „apărării socialismului”, al „vigilenței comuniste”, al „pericolului imperialist” etc. –, nici guvernul sovietic, nici P.C.U.S. nu s-au gîndit să trimită – pentru ajutorarea partidelor frățești – forțe armate împotriva terorii criminale dezlănțuite contra comuniștilor. La Budapesta, nici un terorist n-a fost înlăturat și nici o clădire n-a fost distrusă atunci de tunurile sovietice. Pe atunci, aceeași mașină de propagandă a slăvit teroarea de masă împotriva comuniștilor și i-a calificat pe condamnații nevinovați drept „contrarevoluționari” sau „teroriști fasciști”. Ulterior, s-a recunoscut că a fost o greșeală, ceea ce nu împiedică însă repetarea aceluiași metode josnice și perfide. Iată ce se ascunde în spatele propagandei cu privire la teroarea albă fascistă.

Nu se poate spune că evenimentele din octombrie înseamnă „contrarevoluție”, „amestec imperialist”, „teroare albă fascistă” sau că „în Europa Centrală s-a ivit un focar de război”. Factorul hotărîtor în evenimentele ce au avut loc l-a constituit revolta armată a poporului revoluționar pentru socialism și pentru realizarea revendicărilor naționale, pentru democratizarea țării și pentru înaintarea spre socialism pe drumul maghiar.

Acest lucru este dovedit și de caracterul popular al revoluției, de unitatea sa națională, de conținutul ei de clasă, de examinarea forțelor mobilizatoare și conducătoare, precum și de scopurile și de lozincile ei.

Cel care neagă acest adevăr istoric va ajunge inevitabil în opoziție cu faptele și din această ciocnire adevărul va ieși învingător. Puterea adevărului îi va birui pe Kádár și pe tovarășii săi, ca și pe toți cei care stau în spatele lor și le acoperă trădarea. Manifestarea

cea mai josnică a activității lui Kádár și a tovarășilor săi constă în aceea că apreciază acțiunea revoluționară drept contrarevoluție, aruncînd răspunderea pentru pagubele țării și jertfele umane pe umerii „contrarevoluționarilor”, adică pe umerii întregului popor.

Nu tunurile și mitralierele sovietice au ucis în masă oamenii, ci răsculații. Nu tunurile sovietice au ruinat Budapesta, ci tot răsculații. Nu soldații sovietici au furat și jefuit, ci răsculații. După propaganda lui Kádár și a „demonstrațiilor populare”, ca și după *L'Humanité*, unica preocupare a trupelor sovietice a fost să păzească și să apere mai bine viețile umane și integritatea Budapestei! Guvernul Kádár vrea să scutească guvernul sovietic de răspunderea și de îndatorirea de a despăgubi distrugerile cauzate, aruncînd răspunderea și toată povara pe umerii poporului muncitor maghiar.

Răutatea încrîncenată și trădarea de patrie, eforturile disperate prin care Kádár și tovarășii săi încearcă să înfrîngă forțele încă vii ale revoluției cauzează pagube economice, morale și politice incomensurabile atît țării, cît și partidului, precum și cauzei socialismului. Ceea ce s-a întîmplat după 4 noiembrie 1956 este cea mai gravă catastrofă națională din istoria maghiară.

S-a destrămat unitatea morală-politică-economică a națiunii, s-a descompus societatea. Cauzele au fost cea de-a doua intervenție sovietică și lupta îndîrjită dusă în vederea înfrîngerii revoluției populare ; de asemenea, politica în stare și gata să sacrifice totul – ordinea internă a țării, liniștea poporului –, capabilă să distrugă întreaga economie națională, să paralizeze munca productivă în toată țara, să nimicească mari valori naționale, să expună poporul la cea mai cruntă mizerie și la privațiuni inumane numai pentru a-i înfrînge rezistența și a restabili starea de dependență colonială sau semicolonială, pentru a face din popor o unealtă și o slugă docilă a tendințelor șoviniste de mare putere ale Uniunii Sovietice.

Evenimentele ce au avut loc după 4 noiembrie demonstrează că cele mai largi mase populare muncitoare rezistă la orice : acceptă suferința, mizeria, înfruntă orice violență, forță și teroare, dar nu vor să renunțe cu nici un preț la dreptul lor la libertate națională. Țara a devenit – în urma schimbărilor din 4 noiembrie – într-adevăr un focar de război și un teren prielnic pentru anarhie. Pe această bază nu poate să se consolideze nici un regim, și cu atît mai puțin socialismul. Tot ce se face azi în Ungaria din dispoziția partidului și guvernului și în numele „apărării socialismului” nu are alt rezultat decît subminarea socialismului prin risipirea forțelor, a vitalității țării și a națiunii.

Este evident că, în asemenea condiții, Ungaria nu poate fi o bază solidă a blocului sovietic, ci, dimpotrivă, o povară grea. O Ungarie în fierbere constituie un mare pericol pentru acest bloc nu din cauză că ar avea intenții agresive, ci din cauza contradicțiilor existente. P.C.U.S. și guvernul sovietic consideră că o Ungarie renăscută prin revoluție ar fi constituit un pericol și mai mare. Noi sîntem de altă părere. Numai o asemenea Ungarie ar putea fi – și chiar ar fi – un vecin prieten, puternic și de încredere pentru Uniunea Sovietică și popoarele învecinate alături de care trebuie să-și asume comunitatea de soartă istorică și o colaborare reciprocă.

Însă în urma evenimentelor din octombrie nu a învins concepția politică realistă și rațională, ci o altă concepție. Și anume : dacă Ungaria nu mai poate reprezenta un sprijin, atunci să nu reprezinte nici un pericol ! În locul unei Ungarii democratice populare, puternice și independente, să fie o Ungarie slăbită din punct de vedere politic și economic care, zbătîndu-se în greutate, nu va fi în stare încă mult timp să stea pe propriile picioare și va depinde de vecinii săi, în primul rînd de Uniunea Sovietică. Ea va rămîne astfel un

punct de sprijin strategic pentru Uniunea Sovietică, fără să fie luată în seamă în lagărul socialist ca un factor politic sau economic. Uniunea Sovietică urmărește prin această politică – bazată pe concepția unei Ungarii slăbite – ca țările învecinate să-i fie îndatorate că le-a salvat de „tendențele șoviniste, revizioniste maghiare”.

Aceasta este linia principală a politicii sovietice față de Ungaria, din această cauză trebuia renunțat la ideea evoluției democratice, din această cauză a fost nevoie de schimbarea din 4 noiembrie și de cea de-a doua intervenție sovietică, din această cauză a fost nevoie de propaganda privind contrarevoluția, amestecul imperialist, teroarea albă fascistă și ideea focarului de război. Trădătorul de patrie Kádár și guvernul său se află în slujba acestei politici. Pentru activitatea lor de distrugere a țării, vor trebui să răspundă în fața poporului.

Atitudinea guvernului sovietic și acțiunile sale politice întăresc convingerea noastră că, în urma evenimentelor din octombrie, guvernul sovietic, sesizând manifestările forțelor revoluționare explozive, își elaborează planurile politice pe concepția unei țări slabe, menținută într-o stare de dependență. O dovadă clară în acest sens o constituie declarația guvernului sovietic din 30 octombrie 1956. În această declarație, Uniunea Sovietică a afirmat că este gata să discute cu guvernul maghiar despre Tratatul de la Varșovia, ca și despre problema retragerii trupelor. Pe atunci era încă la putere guvernul național Nagy Imre, care a ridicat această problemă și a făcut propuneri pentru tratative.

Însă duplicitatea guvernului sovietic a ieșit repede la iveală. După câteva zile, forțele armate ale guvernului sovietic – același care a emis declarația de mai sus și a făcut propuneri pentru tratative guvernului național maghiar – l-au răsturnat pe acesta din urmă și au instaurat un altul care a renunțat la respectivele revendicări naționale. Iată cum arată în realitate și în mod practic principiul stabilit în declarația guvernului sovietic din 30 octombrie privind independența națională, suveranitatea, egalitatea și neamestecul în treburile interne! Practica sovietică transformă acest principiu în contrariul său, într-un mijloc de înăbușire a revendicărilor naționale ale popoarelor.

I.2. Ce s-a întâmplat cu partidul comunist maghiar ?

Ce s-a întâmplat cu partidul comunist maghiar, cu M.D.P., care anume au fost cauzele pentru care partidul a fost – realmente – măturat de evenimente ? Este o întrebare la care nici comuniștii unguri, nici partidele frățești nu au dat un răspuns sincer. Nici Hotărîrea din 13 noiembrie a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar nu dă un răspuns la această întrebare decisivă. Presa partidelor frățești, declarațiile acestor partide, inclusiv ale P.C.U.S., se referă doar la anumite „greșeli” ale clicii Rákosi-Gerő și consideră că, prin eliminarea acestor greșeli, criza partidului poate fi soluționată. Fără îndoială că toate greșelile despre care se vorbește în legătură cu evenimentele din Ungaria au existat în partid. De asemenea, poate fi stabilit ca un fapt dovedit în mod clar de evenimentele din octombrie că partidul, conducerea, organizațiile și toate instituțiile sale, funcționarii săi, numele partidului și amintirile rele legate de acest partid au fost măturate nu de masele populare derutate, de niște „puciști”, ci de mase imense ale membrilor de partid. În loc să se dezvăluie hotărît cauzele, problema este limitată la o „greșală”, și anume : conducerea nu a avut grijă de compoziția socială, a deschis porțile partidului păturii mic-burghize și aceasta s-a opus partidului. Asemenea concluzii au fost trase de partidele frățești

din soarta partidului maghiar. Ele nu se obosesc nici măcar să se convingă că majoritatea membrilor de partid fac parte din clasa muncitoare. Ar fi putut să se convingă și de faptul că, în uzine, poziția cea mai fermă împotriva partidului au adoptat-o tocmai muncitorii-comuniști; de asemenea, în uzine, chiar și în prezent se constată cea mai puternică opoziție față de reorganizarea partidului, a cărui funcționare nu este acceptată.

Acuzația adusă părții celei mai active – din punct de vedere politic – a membrilor de partid, și anume că este vorba de mica burghezie anarhistă, ar fi adevărată dacă această masă ar fi luptat împotriva unei conduceri de partid care ar fi dus o politică elaborată pe baza teoriei marxist-leniniste și care, în partid, pe baza principiilor leniniste și a centralismului democratic, ar fi asigurat conducerea politică a membrilor de partid ca afirmare a voinței lor, pe baza criticii și autocriticii. Într-un cuvânt, această acuzație ar fi justă dacă masa membrilor de partid ar fi luat poziție împotriva unui partid care, datorită activității sale duse în interesul poporului și al țării, s-ar fi bucurat de încrederea lor.

După cum se știe, situația era alta. Masa comuniștilor care acum sînt acuzați ca mic-burghezi anarhizanți a luat poziție împotriva unei conduceri de partid despre care chiar și moștenitorii ei (conducerea Kádár-Kiss-Apró) și organele lor de presă sînt nevoiți să constate că a fost antimarxistă, antileninistă, o clică care, în partid, a instaurat o dictatură, a rupt cadrele de partid de conducere, iar partidul de popor și care s-a contrapus poporului, a creat o putere bazată pe teroare, a comis nenumărate acte de ilegalitate, a trădat interesele elementare ale țării, independența sa etc. Cu alte cuvinte, a trădat patria. Această masă a luat poziție împotriva unui partid care a devenit instrumentul puterii arbitrare a unei minorități teroriste și totodată instrumentul de acaparare a puterii.

Luarea de poziție împotriva unei asemenea conduceri de partid nu este anarhism mic-burghez și nu este o crimă, ci o virtute. Este o dovadă a principialității comuniștilor maghiari, a fermității lor politice, a combativității, a devotamentului față de popor și a patriotismului lor; în același timp, este o dovadă strălucită a internaționalismului lor proletar, o dovadă că această masă nu se lasă deviată de pe drumul socialismului și democrației, nu se lasă eliminată din marea familie a popoarelor și națiunilor. Prin urmare, măturarea partidului și conducerii sale dovedește pregătirea ideologică și maturitatea politică a comuniștilor unguri; nu este o crimă, ci o virtute că ei au luptat împotriva M.D.P. și conducerii sale, precum și împotriva politicii acestei conduceri.

Kádár și noua conducere de partid pe de o parte împoacă cu noroi opoziția, iar pe de altă parte și-o arogă și o folosesc pentru propriile interese.

În Hotărîrea C.C. Provizoriu al M.Sz.M.P., această luptă a fost recunoscută – pînă în primăvara anului 1956 – ca un fapt pozitiv. Ulterior, a fost apreciată drept antipartinică și considerată principala cauză a evenimentelor din octombrie.

În primăvara anului 1956, după al XX-lea Congres al P.C.U.S. și îndeosebi după hotărîrile plenarei din martie 1956 a conducerii M.D.P., a devenit însă evident că, pentru membrii de partid, transformarea conducerii și politicii partidului pe calea luptei teoretico-politice, prin mijloacele democrației de partid și în cadrul organizațiilor acestuia, este imposibilă. Pe de altă parte, interesele țării, interesele poporului au impus ca o necesitate urgentă și inevitabilă înlăturarea acestei conduceri, evitarea catastrofei obligîndu-i pe comuniști să lupte cu orice mijloace în vederea curățării partidului de această conducere și de această politică.

După martie 1956, lupta opoziției a devenit și mai îndreptățită, și mai necesară.

Și dacă examinăm lupta opoziției din punctul de vedere al conținutului său pozitiv (așa cum a fost ridicată această chestiune de C.C. Provizoriu), trebuie să constatăm că în această luptă, în perioada de dinainte de martie 1956, găsim mai puține elemente pozitive. Deoarece lupta zadarnică, încremenirea, jumătățile de soluții nu pot fi socotite un lucru „pozitiv”.

Opoziția a mutat lupta în stradă, în rîndul maselor populare, din următoarele trei motive :

1. Conducerea Rákosi-Gerő și burocrăția de partid au împiedicat – prin mijloacele cele mai brutale – lupta teoretico-politică împotriva conducerii partidului.

2. După hotărârile C.C. care au urmat celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S., a devenit clar că schimbările necesare – atât de persoane, cît și politice – nu pot fi realizate prin mijloacele democratice din sînul partidului. Era limpede că în vederea acestor schimbări, împotriva conducerii partidului, puteam și trebuia să ne biziim pe forța unită a cadrelor de partid și a poporului.

3. În conducerea partidului și în pătura funcționarilor superiori (aceștia avînd legături și mai strînse cu clica Rákosi) nu s-a format o opoziție. Iluziile în legătură cu unele persoane despre care s-a presupus că sînt elemente cinstite s-au risipit treptat. Li s-a pus capăt în urma Hotărîrii din iulie a Conducerii Centrale. Această Hotărîre a constituit platforma, programul pe baza căruia s-a creat „unitatea” politică de atunci între staliniiști de tip Gerő și „opoziția” neostalinistă de tip Kádár. Mai departe, nici Gerő, nici Kádár nu au vrut să meargă. Pe această bază s-au pregătit ei împotriva opoziției din sînul partidului și împotriva maselor populare opoziționiste. Platforma din iulie nu a însemnat nimic altceva decît lupta împotriva platformei din iunie (1953) și împotriva taberei politice a acestei platforme, împotriva maselor largi ale comuniștilor unguri și ale poporului maghiar.

În esență, platforma din iulie a însemnat restaurarea politicii conducerii vechi. Dacă opoziția nu ar fi dus lupta mai departe și dacă nu s-ar fi adresat maselor populare, foarte curînd ar fi apărut și ar fi subjugat poporul un regim de teroare mai îngrozitor ca în trecut.

În această privință, între Gerő și Kádár, ca și între tendințele politice reprezentate de ei, nu a existat nici o diferență. Luînd poziție împotriva opoziției, Kádár s-a alăturat clicii staliniste conduse de Gerő. Kádár și camarazii săi au adoptat o atitudine „opoziționistă” numai în măsura în care această atitudine nu a periclitat pozițiile dominante ale clicii staliniste Rákosi-Gerő. Ei s-au alăturat imediat clicii cînd lupta opoziției a luat forme mai radicale, mai decise.

Hotărîrea C.C. Provizoriu al M.Sz.M.P. și însuși Kádár afirmă acum că lupta aripii opoziționiste Nagy-Lozonczy – după cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. și după Hotărîrea din martie 1956 a C.C. al M.P.D. – a fost îndreptată deja împotriva *partidului*.

Nu acesta este adevărul, pentru că *partidul* se identifică cu sutele de mii de comuniști care, împreună cu opoziția, s-au răscolat împotriva conducerii și a politicii ei. Prin urmare, *partidul* a stat de partea opoziției. Opoziția a reprezentat (fapt confirmat în mod clar de evenimentele ulterioare) majoritatea zdrobitoare a partidului.

Lupta opoziției nu a fost îndreptată împotriva partidului și pentru că opoziția nu a adoptat o poziție care ar fi avut ca scop desființarea, dizolvarea etc. a partidului. Opoziția a avut revendicări în ceea ce privește schimbările radicale (de persoane) în conducerea partidului, în ceea ce privește schimbarea fundamentală a politicii partidului, democratizarea vieții interne de partid, stabilirea noului rol și a funcționării partidului. Acestea au fost preconizate potrivit condițiilor etapei de trecere și conform dezvoltării drumului specific maghiar.

Opoziția și masele comuniștilor s-au contrapus partidului în măsura în care conducerea îngustă a acestuia, clica stalinistă Rákosi-Gerő, a abuzat de *partid*, a vorbit și a hotărât în numele lui, a dirijat statul – fără consultarea maselor comuniste și a poporului maghiar. Opoziția s-a ridicat în mod hotărât împotriva acestui „partid” (dacă cineva, precum Kádár, identifică această conducere a clicii staliniste cu partidul) împreună cu masa comuniștilor și cu poporul. Acesta nu mai era însă de mult partidul comuniștilor maghiari. Lupta deschisă împotriva „partidului” a fost inițiată de comuniști atunci când conducerea Gerő-Kádár, pentru a-și asigura propria securitate, a recurs – împotriva comuniștilor și a maselor populare – la intervenția forțelor militare sovietice.

Verdictul cel mai clar și cel mai pe înțelesul tuturor cu privire la partid a fost dat de evenimentele istorice: dictatura stalinistă Rákosi-Gerő prăbușindu-se, ruinele ei au acoperit și partidul. Din cauza criticii ascutite și a atitudinii comuniștilor, aceștia se temeau că dictatura – sub o formă oarecare, eventual nouă – ar putea să reînvie...

Kádár și C.C. Provizoriu al M.Sz.M.P. – B.C.¹ apără acel partid ale cărui păcate [...].

Acest partid s-a sprijinit pe o dictatură personală și un regim antipopular de teroare și a fost în același timp instrumentul lor. În mod inevitabil, împreună cu sistemul, trebuia să se năruie și partidul. De aceea, problema partidului nu a putut fi soluționată prin limitarea ei la schimbarea compoziției personale a conducerii. Greșeala trebuie căutată în sistem, în rolul partidului, în funcționarea sa, în selecționarea cadrelor sale, în compoziția sa, în atitudinea cadrelor față de popor și față de stat, și *nu numai* în conducere.

Un asemenea partid a putut exista numai sub clica Rákosi-Gerő, într-un regim de teroare, fără de care – așa cum au arătat evenimentele – s-a destrămat.

În consecință, lupta împotriva conducerii staliniste a clicii lui Rákosi-Gerő și împotriva regimului de teroare a devenit în mod inevitabil și lupta împotriva „partidului” și a sistemului de teroare. În acest sens și în acest fel, opoziția, împreună cu sute de mii de comuniști și cu poporul maghiar, a luptat într-un front comun național împotriva „partidului” care a reprezentat dictatura antipopulară în Ungaria.

Justețea și necesitatea acestei lupte sînt demonstrate cel mai concludent prin faptul că, în cele mai critice zile ale luptelor armate, trebuia creat un *nou partid*, nu numai pentru dirijarea ideologico-politică a evenimentelor, ci și pentru a demonstra că vechiul partid stalinist, de tip Rákosi, s-a desființat realmente, a dispărut din viața politică maghiară. Problema era însă mai amplă: o dată cu acest partid dispăruse și politica antipopulară, de trădare națională? Noul partid avea oare să ducă la îndeplinire obiectivele revoluționare ale comuniștilor maghiari, împărtășite de masele populare în toiul luptelor armate – independența națională și democrația populară? Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, care a făcut pași de o importanță istorică uriașă pe această cale, după un început curajos, sub conducerea lui Kádár a renunțat la ea și a pășit pe urmele M.D.P.

În cursul ultimelor săptămîni, conducătorii mai puțin informați ai partidelor frățești, declarațiile lipsite de o analiză profundă și serioasă, precum și unele articole de presă destul de superficiale au afirmat de mai multe ori că, deoarece nu au pus capăt din timp acestei politici defectuoase, comuniștii ungari au comis o greșeală ce a dus mai apoi la izbucnirea luptelor armate.

Putem constata cu conștiința împăcată că – în cazul în care în interiorul partidului ar fi predominat principiile democratice – comuniștii ungari ar fi rezolvat de mult problema

1. Biroul Central.

partidului și a socialismului în Ungaria cu *propriile lor forțe*, cu priceperea, pregătirea și capacitatea lor organizatorică.

Răspunsul la aceste străduințe a fost : exterminarea a sute de tovarăși de-ai noștri, schinguirea lor, înmăntarea a mii de oameni, persecutarea politică și alte mijloace de teroare.

Noi, comuniștii maghiari opoziționiști, nu putem fi acuzați – așa cum se întâmplă cu conducătorii actuali ai P.C.U.S. – că am tolerat arbitrariul dictatorial, politica antipartinică și antipopulară și, în loc să luăm atitudine, am acționat împreună cu clica Rákosi-Gerő pînă la sfîrșit.

Această acuză este îndreptățită față de Kádár și tovarășii lui, dar cu totul neîntemeiată față de opoziția care din 1953 a luptat deschis, cu curaj și fără conținere împotriva clicii Rákosi-Gerő și a politicii ei antipopulare.

Meritul opoziției este acela că actele teroriste din anii 1948-51, dominația lui Rákosi, „stilul A.V.H.”¹ nu au speriat-o. Opoziția a primit provocarea în lupta inegală cu bandiții lui Rákosi de la Securitate, cu tribunalele lui, cu închisorile lui și cu tot aparatul lui de stat terorist-birocratic care a însemnat înjosire... și mizerie.

Opoziția ar fi putut duce o luptă victorioasă pentru lichidarea sistemului de teroare chiar și în aceste condiții inegale, prezentîndu-se maselor populare cu principii și obiective politice clare și curate, obținînd încrederea poporului prin autoritatea și popularitatea ei. Ceea ce a împiedicat acest lucru și, în cele din urmă, l-a făcut chiar imposibil a fost amestecul permanent al Prezidiului P.C.U.S. în treburile partidului maghiar. Acesta a sprijinit cu toate mijloacele clica Rákosi-Gerő și pătura conducătoare stalinistă ce s-a format în jurul ei, împotriva comuniștilor și a poporului maghiar.

Politica criminală a clicii Rákosi-Gerő nu este doar o politică eronată antimarxistă sau o imitație slugarnică a exemplului sovietic, ci mult mai mult decît atît. Clica Rákosi-Gerő a fost mult mai incapabilă, mai lașă și mai slugarnică ; ea nu a făcut nimic în Ungaria fără instrucțiunile Prezidiului P.C.U.S. sau cel puțin fără contribuția acestuia. Ca să nu mă refer la altceva : de la executarea a sute dintre cei mai buni tovarăși ai noștri și pînă la intervenția sovietică din octombrie, toate s-au făcut cu cunoștința și asentimentul Prezidiului P.C.U.S. sau direct după instrucțiunile lui, în numele internaționalismului proletar. Această dependență totală, monopolul ideologic și politic al P.C.U.S. nu au existat numai în timpul lui Stalin, ci au continuat pînă în prezent, doar că sub altă formă : în locul legăturii personale a dictatorului Stalin cu cel mai bun elev maghiar al său, Rákosi, s-a trecut la contacte între conducerile restrînse ale celor două partide, deci la forme colective.

Cea mai importantă concluzie internațională ce se poate desprinde din tragedia maghiară este că monopolul ideologic și politic al P.C.U.S., care a ținut în deplină dependență atît partidul, cît și întreaga țară, care i-a împiedicat pe comuniștii maghiari să-și rezolve problemele interne sprijinindu-se pe puterea lor și a poporului, pornind de la particularitățile țării lor, a constituit principalul motiv al catastrofei în Ungaria. Și va constitui și în alte țări, dacă și în viitor se vor crampona de relațiile umiltoare între P.C.U.S. și partidele frățești, relații ce sînt în contradicție cu internaționalismul proletar.

În Ungaria, noul partid, conducătorii Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar – deși în declarațiile lor se pronunță împotriva acestor relații – continuă să meargă pe drumul cel vechi. Declarațiile conducătorilor din numeroase partide frățești arată același lucru.

1. Brigada de anchetă a Securității (n.t.).

Este o manifestare a slăbiciunii politice, a debilității intelectuale, a lășității și a lipsei de răspundere, este o poziție comodă – care însă, după cum rezultă din concluziile exemplului maghiar, antrenează un lanț întreg de catastrofe viitoare. În lupta împotriva clicii Rákosi-Gerő, opoziția comunistă maghiară a dobândit o experiență foarte serioasă cu privire la consecințele catastrofale ale politicii de dependență și ale monopolului ideologic.

Prima noastră datorie este să împărtășim această experiență cu mișcarea muncitorească internațională și înainte de toate cu partidele frățești.

Dependența, monopolul ideologic și politic s-au numărat printre motivele pentru care conducerea partidului s-a găsit în tabăra opusă față de membrii de partid, iar partidul, în tabăra opusă față de mase, astfel încât s-au rupt de problemele hotărâtoare ale țării și roata evenimentelor istorice le-a zdrobit. Opoziția, cu toată împotrivirea sovietică, s-a ridicat cu hotărâre împotriva dependenței și a monopolului ideologic și politic. Evenimentele au confirmat pe deplin justetea atitudinii noastre.

Dependența slugarnică față de Prezidiul P.C.U.S. și monopolul ideologic și politic au avut un mare rol în degenerarea partidului și a regimului democrat-popular prin aceea că partidul a încetat să mai fie comunist – în sensul marxist-leninist al cuvântului – și a devenit nu numai instrumentul regimului terorist al lui Rákosi și Gerő, ci și întruchiparea dependenței politice și apărătorul monopolului ideologic.

Din judecata istoriei care a pecetluit soarta partidului maghiar, mai cu seamă comuniștii maghiari, pentru proiectul lor viitor, trebuie să tragă și alte concluzii care vor putea fi utile și socialismului internațional.

În cursul luptelor revoluționare din Ungaria s-a ridicat – și aceasta este o caracteristică a revoluției – în mod evident și nu numai în principiu, ci chiar și practic problema sistemului unipartit și a sistemului multipartit. În acest sens, factorul hotărâtor îl constituie degenerarea Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria. Experiența concentrată a celor 12 ani ce au trecut, a căror consecință a fost izbucnirea luptelor revoluționare din octombrie, dovedește clar că activitatea partidului degenerat, lipsit de obiectivitate a subminat în mod definitiv sistemul unipartit, încrederea în el, prestigiul lui și a dezvăluit criza politică și morală în care a fost tîrîta viața socială și politică maghiară de către sistemul unipartit, întruchipat de Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria.

În timpul evenimentelor din octombrie a reieșit în mod clar – ceea ce este o lecție foarte serioasă – că, o dată cu nimicirea Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria, nu numai că forțele ce au produs degenerarea au încetat să existe, ci s-a conturat și falimentul politic al sistemului unipartit, s-a dovedit că acesta nu asigură garanții pentru democratizarea vieții de stat și face imposibilă dezvoltarea ei, desfășurarea puterii populare democratice.

Degenerarea partidului care a produs falimentul sistemului unipartit a dus la degenerarea, alterarea puterii și a regimului democrat-popular. Acest regim s-a acomodat modelului sovietic și s-a construit pe baza sistemului unipartit, pe baza lichidării depline a democrației parlamentare. Astfel că democrația populară, atît în formă, cît și în conținut, a devenit reflexul sistemului unipartit al statului sovietic, adică și-a pierdut caracterul democrat-popular specific sistemului de stat și social al perioadei de trecere.

În gîndirea marxistă nu există un principiu care să postuleze că sistemul unipartit ar fi un criteriu al democrației populare, și cu atît mai puțin un criteriu al socialismului. Ca și cum democrația populară nu ar putea să existe decît sub forma sistemului unipartit și orice deviere de la aceasta ar dovedi vederi antimarxiste, oportunism. O astfel de afirmație este contrazisă de faptul că în mai multe țări unde există un sistem multipartit, există și democrație populară.

Este, de asemenea, absolut sigur că, în multe țări care azi încă sînt sub regimul capitalist, trecerea la socialism se va face sub forma unei democrații în care se va menține sistemul multipartit. Aceasta dovedește că democrația populară va crea și variante în care va domina sistemul multipartit. Numai dogmatismul rigid, vederile sectar anti-marxiste, copierea slugarnică a exemplului sovietic pot duce la concluzia greșită potrivit căreia, în perioada de trecere, ar trebui să recunoaștem ca singură formă a democrației sistemul unipartit. Pe de altă parte, democrația îmbinată cu multipartitismul este socotită un criteriu pentru capitalism, un lucru necesar democrației burgheze. Așa cum sistemul unipartit nu poate fi și nici nu este o parte integrantă a democrației populare, a sistemului socialist, tot așa nici sistemul multipartit nu este în mod necondiționat caracteristica democrației burgheze, a regimului capitalist.

Da, există și vor trebui să existe și democrație populară în sistem multipartit, și perioade de trecere de la capitalism la socialism în sistemul multipartit.

Acestea sînt concluziile care rezultă din experiențele noastre. Din acest punct de vedere, evenimentele ce au avut loc în Ungaria în luna octombrie, evoluțiile în cei 12 ani ce le-au precedat, precum și luptele politice ce s-au dat în această perioadă au o mare însemnătate pentru mișcarea socialistă internațională.

În problema democrației bazate pe sistemul unipartit sau multipartit (în perioada de trecere), dogmatismul rigid, copierea mecanică a exemplului sovietic, impunerea sistemului cu partid unic pot produce greutăți extraordinare, lupte și catastrofe. De aceea, aprecierea justă, marxistă a experienței maghiare poate salva multe țări, popoare și partide, care pot evita asemenea greșeli.

Este posibilă o democrație socialistă cu sistem unipartit? Probabil că da. Experiențele istorice în această privință nu sînt însă cu totul convingătoare.

În Uniunea Sovietică, degenerarea partidului și a democrației socialiste, deformările produse în economia societății și în suprastructura juridică, politico-morală etc., ca și manifestările de același tip din Ungaria nu justifică sistemul unipartit, ci mai degrabă contrariul lui.

Sînt mai liniștitoare experiențele Chinei, unde, folosindu-se metode specifice, procesul de transformare a societății este mai calm, mai echilibrat și mai pașnic.

La noi, unde sistemul unipartit și, împreună cu acesta, democrația au dat complet faliment, deși am făcut primii pași pentru crearea democrației cu sistem multipartit, conducerea noului partid vrea să realizeze sistemul cu partid unic.

Neținînd cont de marea și grava lecție istorică, această conducere vrea să impună din nou sistemul unipartit, care are împotriva lui nu numai întreaga populație, dar și majoritatea comuniștilor. În noul partid ei nu văd vreo garanție că acesta va putea face față sarcinilor uriașe de conducere a vieții economice, politice și culturale a țării, muncii grele de transformare socialistă a societății. Marea majoritate a comuniștilor nu se înrolează în partid.

Impunerea sistemului unipartit, mai ales după evenimentele din ultimele luni, în toiul greutăților economice și al încordării politice, cînd este necesară unirea tuturor forțelor națiunii și lupta pentru atragerea organizațiilor democratice socialiste, va duce la izolarea de aceste forțe. Cîntărind situația, nu era oare mai potrivit ca în locul sistemului cu un singur partid sau chiar cu mai multe partide să fi tins spre un alt sistem pe baze mai largi, care să fi unit forțele democratice și socialiste într-o unitate popular-națională? Nu ar fi mai corect, mai rațional și mai util ca rolul conducător și îndrumător al comuniștilor să nu fie asigurat în cadrul partidului, în cadrul sistemului cu un singur partid? !

Acestea sînt problemele pe care le-au ridicat evenimentele din octombrie și care, în prezent, preocupă cele mai largi pături ale populației din Ungaria ; răspunsul adecvat din punct de vedere politic și principal, bine întemeiat, trebuie să-l dea comuniștii.

Impunerea din nou a sistemului partidului unic, copierea în continuare a exemplului sovietic înseamnă ocolirea acestui răspuns decisiv.

*

Faptele istorice dovedesc că majoritatea țărilor care au pășit pe drumul socialismului au în perioada de tranziție diferite sisteme politice cu mai multe partide, așa cum s-a întîmplat, de exemplu, în China, Germania de Est, Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria etc. ; excepție au făcut Uniunea Sovietică, România și Albania.

Ungaria, care a aplicat sistemul sovietic al partidului unic, se află în momentul de față la o răscruce. Conducerea M.Sz.M.P. dorește să se reîntoarcă la sistemul sovietic al partidului unic și a luat măsuri în această direcție. Problema se va putea decide numai după dezbateri temeinice, în cercuri comuniste cît mai largi. Însă, în momentul de față, un grup de comuniști maghiari a și început organizarea partidului, pornind de la principiul partidului unic.

Consider că bazele democratice ale societății pornind de la care am putea progresa spre socialism sînt mai solide și mai sigure într-un sistem de stat și societate cu mai multe partide. Însă o condiție în acest sens este unitatea clasei muncitoare, precum și reprezentarea intereselor sale de către un singur partid, ceea ce ar însemna că, și într-un cadru socialist democratic cu mai multe partide, tot un singur partid muncitoresc unit marxist ar reprezenta cu succes cauza proletariatului, ar putea duce înainte cu succes transformarea socialistă și ar putea conduce ideologic și politic unitatea largă națională a forțelor progresiste.

De o organizație politică unitară socialist-marxistă a clasei muncitoare este nevoie chiar și atunci cînd, într-o anumită etapă a dezvoltării – cum ar fi, de exemplu, cea în care ne aflăm în momentul de față –, marxiștii maghiari nu ar hotărî crearea unei organizații de tip partid.

Un aspect deosebit de semnificativ al revoluției a fost destrămarea organelor de stat și falimentul sistemului de stat. Concomitența destrămării partidului comunist și a sistemului partidului unic a fost un aspect însoțitor deosebit de important.

Această destrămare concomitentă – fără nici o presiune exterioară, ci pur și simplu ca urmare a atitudinii maselor populare – arată că nu numai activitatea birocratică a aparatului de stat, dar și aplicarea principiului centralismului democratic, mai ales în ceea ce privește organele sfaturilor, trebuie să fi avut greșeli și lipsuri grave pe care nu le-am sesizat și pe care le-au scos la iveală evenimentele revoluționare.

Pe de altă parte, un aspect demn de luat în seamă a fost activitatea maselor largi populare și revoluționare care, concomitent cu destrămarea organelor birocratice de stat, au creat noi organe democratice, cu adevărat populare, capabile să îndeplinească funcțiile organelor destrămate ale sfaturilor.

Aceste fenomene, în ansamblul lor, merită un studiu deosebit de serios, deoarece acesta ne va ajuta, pe tărîmul transformării sistemului de sfaturi – introdus la noi în urma directivelor sovietice și după modelul aparatului de stat sovietic, greoi și birocratic –, să aflăm în ce direcție trebuie să pornim lupta împotriva birocratismului și pentru crearea unui aparat nou de stat. Probabil că se pot aduna materiale bogate și deosebit de

valoroase, precum și multe experiențe în acest domeniu – ceea ce, în momentul de față, nu-mi stă în putere, motiv pentru care prelucrarea acestei probleme în mod temeinic și serios nu este posibilă. Ea își va aștepta rezolvarea până la reîntoarcerea mea acasă.

Pare verosimil ca, pe lângă cauze politice, care în cazul de față sînt primordiale, pe lângă deformarea prin exagerare a centralismului democratic, lipsa democratismului și destrămarea aparatului de stat birocratic să fi avut ca rezultat faptul că într-o anumită etapă a desfășurării revoluției a început să se manifeste cu o deosebită seriozitate *particularismul*, tendința spre manifestări independente în raport cu puterea centrală și cu guvernul, ceea ce a produs greutăți mari în munca de conducere unitară politică și economică, precum și în organizarea militară.

Forța cea mai mare a revoluției, izvorul elanului ei, care s-a manifestat atît de impunător la început, a fost unitatea întregii națiuni. Tendințele particularizante care s-au manifestat la „unități” mai mici au slăbit considerabil elanul revoluției, au izolat unele regiuni și între ele, și față de capitală.

Acest lucru a însemnat o lovitură serioasă pentru forțele revoluționare și a înlesnit activitatea reacțiunii, a elementelor contrarevoluționare, a slăbit efectul măsurilor luate de guvernul central, iar cele mai grave consecințe au fost dezordinea și nesiguranța, la care au mai contribuit în mod hotărîtor pasivitatea și atitudinea de expectativă a maselor țărănești.

Asemenea organe revoluționare particulare au luat ființă mai ales – dar nu numai – în regiunea de dincolo de Dunăre ; la Szombathely, Székesfehérvár, Győr etc. Nici unul dintre ele n-a fost organ local, ci toate au fost organe regionale, iar activitatea lor s-a caracterizat prin aceea că n-au vrut să se supună nici unul altuia, nici guvernului central decît cu anumite condiții. „Comitetul revoluționar național din Győr” a început tratative cu noi pentru crearea unui comitet revoluționar național de dincolo de Dunăre, pe care ulterior l-au și înființat la Győr și care a început să funcționeze ca un „guvern” de dincolo de Dunăre. Asemenea tendințe s-au mai manifestat la Szolnok și la Miskolc.

Efecte extrem de dăunătoare asupra revoluției, ca o manifestare a particularismului, a avut *provincialismul* care, punînd în prim-plan interese locale, mărunte, meschine, lăsînd pe planul doi interesele naționale globale, a umbrît scopurile și perspectivele revoluției, prin revendicări exagerate și nerealiste etc.

Aceste două fenomene, particularismul și provincialismul, au făcut ca la luptele de eliberare și la revolta populației orășenești să participe numai muncitorimea și tineretul, deoarece masele mari țărănești n-au jucat nici un rol, nici pe tărîm politic și nici în luptele armate.

Diferitele centre particulare care au pornit la organizarea obiectivelor provinciale proprii, ca și pasivitatea maselor țărănești au făcut în mare parte ca poziția politică și țelurile guvernului național, care de multe ori erau în contradicție cu activitatea politică a centrelor particulare, să nu ajungă la cunoștința mării mase a populației. Iar cînd acest lucru era pe cale să se realizeze, trupele sovietice înarmate, cu tancuri blindate, au ocupat toată țara și au răsturnat guvernul. Astfel, țărănimea, care se mișcă mai încet și mai greoi decît muncitorimea organizată, n-a mai avut posibilitatea să treacă la acțiuni revoluționare, nici să se alăture în mod activ luptei muncitorimii.

În pasivitatea neîndoielnică a țărănimii s-a manifestat, desigur, neîncrederea profundă pe care a nutrit-o populația satească față de partid și de guvern, față de sistemul de teroare al lui Rákosi-Gerő ce a durat 10 ani. Schimbările survenite în conducerea de partid și stat s-au succedat treptat și cu pași nesiguri, neputînd să pătrundă în conștiința

maselor țărănești în timp de o săptămână, astfel încât ele nu s-au putut debarasa de neîncredere. La indiferența țărănimii, în afară de cele înșirate mai sus, au contribuit și măsurile guvernului național care, printre primele măsuri pentru lichidarea nedreptăților din trecut, a inițiat desființarea cotelor obligatorii și, în același timp, a întregului sistem de colectare... etc. Aceste măsuri au contribuit la neutralitatea țărănimii. Marea lecție a revoltei din octombrie din Ungaria constă în aceea că ea a dezvăluit slăbiciunea politică și ideologică a alianței clasei muncitoare cu țărănimea. Clasa muncitoare care s-a bătut în această revoltă pentru revendicări naționale – independență, libertate, drepturi egale, retragerea trupelor sovietice, neutralitate etc. – și s-a aflat în fruntea luptelor – în care revendicările economico-sociale ale clasei muncitoare au rămas pe planul doi – n-a reușit să atragă în luptă, alături de ea, și țărănimea maghiară.

Ar fi o greșeală dacă de aici am trage concluzia că țărănimea nu ar fi aprobat lupta pentru revendicările naționale și că în înclăstarea care a avut loc în Ungaria în lunile octombrie-noiembrie n-ar fi stat alături de muncitorime pentru revendicările naționale pe care și le-a fixat clasa muncitoare. În această problemă, toate părțile poporului maghiar sînt unitare din punct de vedere ideologic, însă, pe tărîmul mării lupte ce s-a desfășurat pentru atingerea acestor țeluri naționale, nu s-a putut ajunge la o unitate de acțiune. Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, despre care am vorbit și am scris atît de mult și pe care am considerat-o baza orînduirii noastre de stat, n-a putut asigura în clipele hotărîtoare o unitate de acțiune.

Învățătura este aceea că ideea alianței dintre muncitori și țărani – și cu atît mai mult necesitatea ei politică – n-a pătruns adînc nici în conștiința clasei muncitoare, nici în conștiința țărănimii. Este necesar ca de aici să desprindem concluziile ce se impun.

Atitudinea maselor țărănești în evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria este un răspuns usturător dat tuturor acelor care pâlăvrăgesc și născocesc minciuni despre contrarevoluție. Despre ce fel de contrarevoluție poate fi vorba în 1956, într-o Ungarie industrializată, în cel de-al doisprezecelea an de construcție a socialismului, a cărui principală forță este muncitorimea industrială, clasa cea mai avansată, conștientă și organizată a societății și care a participat la această „contrarevoluție”, cînd se știe că la contrarevoluție participă părțile cele mai înapoiate ale societății, preponderent micii proprietari, micii capitaliști și o mare parte a țărănimii legate de regimul trecut? O asemenea apreciere a indiferenței țărănimii înseamnă respingerea adevăratei esențe a evenimentelor maghiare.

*

În legătură cu evenimentele din octombrie trebuie să dezvăluim *necondiționat* totalitatea sentimentelor și părerilor ce s-au reflectat în politica înfăptuită în Ungaria de conducătorii spirituali ai Sz.M.P.¹

Se poate constata că aceste păreri denotă influențe filozofice care sînt în contradicție cu materialismul dialectic și care contrapun acestuia o concepție metafizică idealist-obiectivă.

Acest lucru este cît se poate de evident în cele două probleme decisive legate de evenimentele din Ungaria. Prima problemă este aceea a egalității, independenței și suveranității naționale. În această problemă, linia Moscovei nu se bazează pe materialismul dialectic,

1. Partidul Muncitoresc Socialist (n.t.).

ci pe principiul idealismului obiectiv ; ca atare, ea desconsideră complet problema națională, caracterul și specificul național, ca și suveranitatea statului – mai mult, li se opune și prin aceasta se întemeiază în fond pe principiile filozofiei reacționare idealiste a cosmopolitismului.

Aceeași experiență degajă și cea de-a doua problemă decisivă a evenimentelor revoluționare din Ungaria, și anume aceea a *statului*. Atunci când a acționat în mod brutal – folosind și violența – împotriva celei mai importante cuceriri a revoluției, consiliile muncitorești – consilii muncitorești care au fost create de cele mai largi mase populare, în primul rînd pe baza experienței de 10 ani de democrație populară a maselor muncitoare, împotriva birocratismului de stat și partid, care a reprezentat cea mai mare piedică în calea desfășurării largi creatoare a maselor, fără de care construirea unei societăți socialiste este imposibilă –, acestea au fost calificate drept contrarevoluționare, calificare ce are la bază același principiu antimarxist, idealist.

În locul materialismului dialectic – care are la bază principiile transformărilor revoluționare –, în problema aparatului de stat și în privința influenței și inițiativei creatoare democratice a maselor, M.Sz.M.P. reprezintă linia Moscovei, care se opune inițiativei creatoare revoluționare a maselor și statornicește prin forță aparatul de stat birocratic, divinizînd-l și considerînd-l veșnic, întemeindu-se în fond, și în această problemă, pe principiile filozofiei reacționare a idealismului obiectiv.

Nu vom putea pune capăt politicii antipopulare, antimarxiste și nu vom găsi calea justă pînă nu vom clarifica, cu colaborarea filozofilor noștri, aceste probleme de bază ideologico-științifice.

Kádár și M.Sz.M.P. vorbesc de un „guvern revoluționar muncitoresc țărănesc”, în timp ce tot ei califică evenimentele din Ungaria drept „contrarevoluționare”.

În ce constă „revoluționarismul” guvernului ? După părerea lui Kádár, între 23 octombrie și 4 noiembrie s-a desfășurat o contrarevoluție. Poate că numai acțiunile de după 4 noiembrie se pot numi revoluționare.

Care a fost sarcina principală ? Restabilirea sistemului lui Rákosi și Gerő de dinainte de 23 octombrie. Rákosi și Gerő au fost înlăturați de presiunea revoluționară a maselor.

Cele două principale revendicări ale revoluției – independența națională și consiliile muncitorești – au fost respinse de guvernul Kádár și de conducătorii M.Sz.M.P., care le-au calificat drept contrarevoluționare.

Ce a rămas din revoluționarismul guvernului muncitoresc țărănesc ?

Respingînd cele două principale revendicări naționale, ce interese comune are guvernul cu muncitorimea și cu țărănimia, cele două mari clase sociale ale națiunii noastre ?

Măsurile revoluționare a înfăptuit guvernul Nagy Imre : stema, uniforma, sărbătoarea națională, colectările etc. Guvernul Kádár, *în cel mai bun caz*, le susține. În continuare însă, guvernul Kádár nu a înfăptuit nici o altă măsură revoluționară. Dimpotrivă, pe multe le-a revocat.

A. Degenerescenta democrației populare din Ungaria de la începutul transformărilor

A fost o dictatură bonapartistă, așa cum am arătat în articolul meu despre criza morală a societății. Revoluția a fost deci justificată ; dar, în decursul evenimentelor din 1944-1945, ea nu s-a realizat.

În general, nici „poporul” și nici clasa muncitoare nu au deținut puterea.

Instituțiile nu au îndeplinit funcțiile dictaturii proletare.

Revoluția a luptat pentru puterea populară, pentru rolul conducător al clasei muncitoare, pentru socialismul democratic, împotriva dictaturii bonapartiste.

Această problemă trebuia prelucrată, analizând *dezvoltarea* politică în perioada ce a trecut de la eliberare.

Partidul nu a fost partidul clasei muncitoare și nu a fost un partid marxist, nu a fost îndrumătorul socialismului maghiar.

Partidul a fost un organ de stat restrâns, îngemănat cu organele Securității Statului, substituindu-se funcțiilor acestuia ; a fost organul executiv al dictaturii bonapartiste și al clicii dictatoriale.

Pe baza puterii muncitorești, este nevoie de o forță politică conducătoare de tip nou – partid, organizație, mișcare sau alianță – care, pe temeiul principiilor marxiste, să dea sens *dezvoltării în direcția socialismului*.

Și această problemă așteaptă să fie prelucrată. Partidul de tip P.C.U.S. este forma îmbunătățită, dar a rămas în fond continuarea vechiului partid ilegal, bolșevic, prin formele sale de organizare și de manifestare, precum și prin funcțiile sale, cu rigiditățile structurale moștenite de mai bine de 50 ani.

Partidul trebuie să devină partidul *clasei dominante*, nu partidul proletarilor subjugăți care luptă pentru putere.

O dată cu schimbarea condițiilor și a relațiilor, trebuie să se schimbe și organizarea, activitatea, ca și relația partidului cu statul și masele.

Este nevoie de un partid (o organizație) de tip nou. Și această problemă trebuie prelucrată.

*

Stalinismul este desfigurarea și revizuirea brutală a marxismului. Neostalinismul care i-a luat locul nu înseamnă altceva decât folosirea învățăturilor lui Lenin, transformate însă în mod rigid în dogme, prin susținerea și concomitent păstrarea celor mai brutale greșeli ale lui Stalin, în primul rând pe tărîmul lichidării legalității socialiste, apărînd tot ce a fost creat în numele socialismului în timpul lui Stalin. Neostalinismul încearcă să salveze stalinismul prin rigidizarea dogmatică a lui Lenin. Ceea ce au scris sau spus Lenin ori Marx cu 30-40, respectiv 80-90 de ani în urmă, cu toate schimbările deosebit de mari și de adînci ce s-au petrecut în lumea materială și spirituală, stalinismul aplică și acum cuvînt cu cuvînt, literă cu literă.

Acest lucru reiese cît se poate de clar din declarațiile și hotărîrile ideologice și politice ale conducătorilor partidelor frățești: francez, român, cehoslovac etc. Și se vedește cu deosebită tărie în felul cum încearcă să lupte împotriva delimitării de stalinism sau „stalinism”, delimitare pe care o califică drept fracționism.

Neostalinismul se manifestă prin faptul că acceptă și susține monopolul politico-ideologic al Moscovei. Pe de o parte, din cauza propriei lor sărăcii teoretice, nu se pot ține politic singuri pe picioare, iar pe de altă parte, în ciuda Congresului al XX-lea, bastionul stalinismului – revizionismul rus – a rămas în continuare Moscova.

Neostalinismul a trecut la contraatac și prin viziunea lor politică caută să discrediteze lupta largă ideologică și politică pornită împotriva stalinismului, calificînd-o drept oportunism și revizionism, știrbire și renegare a internaționalismului proletar.

Tocmai din această cauză trebuie dezvăluite mult mai profund și într-o măsură mult mai mare formele de manifestare istorice ale stalinismului, dar și formele actuale ale neostalinismului.

*

În legătură cu evenimentele din octombrie, îndeosebi în Cartea Albă a guvernului maghiar, se spun multe despre fasciștii reînțorși în țară, despre contrarevoluționari, grofi, horthyști etc., dar nu există nici o dovadă importantă privind amestecul imperia-liștilor occidentali.

Guvernul Hegedüs și conducerea de partid Rákosi-Gerö au făcut, cu 6-8 luni înainte de evenimentele din octombrie, o uriașă propagandă prin Radio Budapesta, prin Ministerul de Externe, precum și prin intermediul legațiilor maghiare din străinătate. La această campanie au luat parte sute de agenți ai Securității Statului aflați în străinătate, pentru a-i determina pe fasciști, reacționari, horthyști, ofițeri și civili, mari moșieri și capitaliști să se întoarcă în țară în număr cât mai mare – fără să fie deloc sancționați, ba chiar acordându-li-se satisfacții materiale și despăgubiri. Aceștia au fost determinați astfel să se întoarcă într-un număr mult mai mare.

În decursul timpului, s-a raportat cu mare satisfacție despre sutele de repatriați.

Reîntoarcerea acasă a câte unui fascist – de exemplu, cea a lui Poger [?] –, în contrast cu indignarea opiniei publice din țară, s-a sărbătorit ca o mare victorie.

Așadar, fasciștii notorii nu au fost trimiși de imperia-liștii occidentali, ci guvernul maghiar i-a momit să vină acasă, iar acum îi prezintă în fața opiniei publice mondiale ca inițiatori ai „contrarevoluției” și agenți ai imperialismului.

Trebuie și este posibil să se constate câți dintre agenții imperialiști din Cartea Albă au fost momiți să se întoarcă de către Hegedüs-Gerö, cu sprijinul Securității Statului și cu cheltuieli mari.

*

Situații multe și ieșite din comun par a dovedi – fapt ce trebuie iar și iar examinat și controlat – că revolta *armată* din Ungaria a fost declanșată de agenți provocatori stali niști cu scopul de a înăbuși în sânge mișcarea de masă, de a lichida „liberalismul” și „democratismul” care le amenințau existența și pe care nu le-au mai putut stăpîni prin metode de convingere și mijloace politice.

Eșuarea planului lui Rákosi cu privire la arestări¹, declarațiile lui Révai în legătură cu înăbușirea în sânge a revoltei, amenințările din partea lui Hegedüs cu închisoarea, discursurile lui Piros în fața activului Securității Statului și îndrumările lui, articolul ziarului *Pravda* înainte de plenara din iulie despre problema maghiară, activitatea provocatoare a brigăzilor de Securitate în toată țara în septembrie și în octombrie și intervenția sîngeroasă a formațiunilor de Securitate și a unor grupuri pe 23 și 24 octom-brie la Radio², în fața Parlamentului etc., rolul și comportarea consilierilor sovietici de

-
1. Este vorba de lista lui Rákosi cu privire la sute de personalități politice și culturale care urmau să fie arestate.
 2. În clădirea postului de radioemisie (n.t.).

la Securitatea Statului etc. – cunoscîndu-le substratul, toate aceste fapte laolaltă indică provocarea stalinistă.

Provocarea a ieșit prost. Au nesocotit puterea maselor, amărăciunea, indignarea și curajul lor. Staliniștii nu au cunoscut situația, au supraapreciat forța armată și au subapreciat forța maselor.

Dictatura armată a fost măturată de masele populare revoluționare.

În activitatea sa, guvernul Kádár a revenit la aceeași tendință: reîntoarcerea prin dictatură armată la situația de dinainte de octombrie, ceea ce nu poate fi ceva întâmplător. Și Gerő tot de acolo a primit impulsurile, de unde le primește acum Kádár.

Concepția „băii de sînge”, a „lichidării armate” și a „dictaturii armate” a fost concepția stalinistilor, iar acum este reactualizată. Pentru stalinisti, realizarea cu orice preț a acestei concepții a fost o problemă vitală. Ceea ce face ca provocarea stalinistă să fie mai mult decît verosimilă.

Examinarea temeinică a acestor probleme este necesară în interesul mișcării muncitorești internaționale și al socialismului.

În acest sens, trebuie să menționăm și următorul fapt semnificativ. Chiar în ajunul evenimentelor din octombrie, a sosit la Budapesta prin Ibusz¹ un grup de „turiști” sovietici format din circa 60-70 de tineri. După sosirea lor la aeroport, organele competente maghiare de la vamă au vrut să le controleze bagajele, la care „turiștii” sovietici au început să protesteze și s-au adresat Consulatului și Ambasadei Sovietice. Însă autoritățile maghiare n-au așteptat intervenția sovietică și au desfăcut bagajele. În majoritatea valizelor acestor „turiști” au găsit arme sovietice pe care le-au confiscat. Ca urmare, „turiștii” sovietici au afirmat în mod provocator că armele sovietice au fost strecurate în valizele lor de către autoritățile vamale maghiare.

Cu ce scop au sosit la Budapesta turiștii sovietici în acele clipe deosebit de încordate? Cu ce scop au fost înarmați? Este prea puțin probabil ca acesta să fi fost autoapărarea! Pare mai verosimil ca ei să fi sosit pentru a pune la cale unele acțiuni provocatoare!

În zilele de 20-22 octombrie, situația, mai ales în cercurile tineretului universitar și în general în organizațiile D.I.Sz.², a fost atît de încordată, au avut loc mișcări de mase atît de mari, iar atmosfera era atît de încărcată încît provocărilor li s-a oferit un teren cît se poate de vast. Nici partidul, nici conducerea centrală, nici comitetul de partid din Budapesta, nici comitetele raionale de partid, nici conducerea centrală și raională a D.I.Sz.-ului n-au putut să stăpînească situația sau să influențeze evenimentele.

La 22 octombrie m-au vizitat la domiciliu tovarășii Mező Imre și Köböl³, care au constatat că organele de partid sînt neputincioase. Mi-au comunicat că situația este deosebit de încordată nu numai în universități, ci și în uzinele mai mari. Și, după părerea lor, organele centrale și raionale de partid au fost incapabile, n-au îndrăznit să iasă în mijlocul maselor membrilor de partid, s-au retras și au fost pasive. Mező și Köböl m-au rugat să-i ajut să determine membrii Comitetului de Conducere să iasă în mijlocul membrilor de partid și în mijlocul maselor populare. N-am dispus de prea multe posibilități. Ei au urmărit să convingă și să îndemne la activitate membrii Biroului Politic și conducerea aparatului Comitetului Central. O totală neputință, dezorientare și nesiguranță

1. Organizație turistică (n.t.).

2. Organizația Democratică a Tineretului din Ungaria (n.t.).

3. Funcționar de partid maghiar care avea să mijlocească legătura cu cei deportați la Snagov.

a pus stăpânire pe conducerea partidului. În ultimele ore, ea a întors complet spatele maselor, chiar și maselor membrilor de partid.

La 22 octombrie, orele 2 după-amiază, au ținut ședință în clădirea principală a Politehnicii și la „Budai golyavár”¹ mai multe mii de studenți, în majoritate membri de partid și D.I.Sz., care și-au formulat revendicările. Partidul și D.I.Sz. au părăsit sala, lăsându-i singuri.

În aceeași noapte, în jurul orelor 11-11.30, m-a vizitat o delegație de la Universitate, formată din trei membri: conducătorul a fost tov. Pichert, iar alături de el se aflau secretarul și un membru al comitetului de partid universitar. Ei mi-au comunicat că situația este critică, deoarece studențimea nu vrea să se împrăstie și, în afară de revendicările formulate, studenții cer ca eu să mă duc și să le vorbesc.

După lungi discuții, ne-am înțeles că eu fără asentimentul B.P. nu pot să mă duc acolo; să-i liniștească ei și să-i convingă pe studenți, iar a doua zi vor putea să analizeze situația cu tov. Mező, Köböl și alți tovarăși din conducerea Comitetului Central. Așa s-a și întâmplat. Încă din acea perioadă, conducerea partidului ca forță organizată s-a destrămat și era ca și inexistentă.

B. Révai a fost eliminat din B.P.

În noaptea de 23-24 octombrie 1956, ședința Comitetului Central a desemnat o comisie care a primit misiunea să efectueze acele schimbări de persoane în conducerea de partid și în guvern care fuseseră revendicate atât de membrii de partid, cât și de masele populare în cursul manifestațiilor și luptelor lor armate.

Masa muncitorilor înfuriați și membrii de partid indignați au cerut plecarea lui Gerő și Hegedűs. Comitetul Central al Partidului și mai ales Biroul Politic n-au vrut să țină seama de aceste cerințe. De aceeași părere a fost și comisia desemnată de către Comitetul Central în noaptea de 23 octombrie, care a avut misiunea să facă propuneri în privința schimbărilor de persoane.

Această comisie n-a vrut să accepte propunerea mea în legătură cu eliminarea imediată a lui Gerő. În același timp, am propus și schimbarea lui Révai József, luând în considerare rolul și activitatea sa în luptele politice premergătoare evenimentelor din octombrie.

Révai a fost cel mai înverșunat exponent al politicii de „încercare în sînge”. De asemenea, în timpul și după uriașele, clocotitoare manifestatii de masă din seara de 23 octombrie, cînd, în fața Parlamentului, poporul reclamă prezența mea și să iau cuvîntul, el a avut o singură grijă: oare n-am ținut eu un discurs opoziționist! ?

Am propus comisiei retragerea lui Révai deoarece prezența sa în conducerea supremă ar fi constituit o piedică serioasă pentru realizarea cotiturii inevitabile în politica partidului. Comisia, fără tragere de inimă și după multe târăgănări și polemici, a acceptat totuși propunerea mea cu gîndul ascuns că prin aceasta va reuși să împiedice sau cel puțin să tergiverseze rezolvarea problemei lui Gerő. Însă n-a reușit să-l salveze astfel nici pe Gerő. De-acum, în centrul furiei maselor nu se mai afla Révai, ci Gerő. Menținerea lui în postul de prim-secretar a contribuit la intensificarea nemulțumirilor și a atmosferei potrivnice partidului.

1. Cetatea berzei (n.t.).

*

[...] în spiritul vechi al politicii Rákosi-Gerö. În același timp, partidul sovietic și organele diplomatice sovietice au început activitatea de subminare printre membrii C.C. al M.D.P., ca și printre membrii activi ai guvernului legal aflați în străinătate (în Cehoslovacia). Secția politică a Ambasadei Sovietice și a comandamentului militar a strâns la Szolnok și la Praga pe toți cei cu care a intenționat să acționeze împotriva guvernului Nagy, formînd o nouă conducere de partid și guvern. Așadar, conducerea P.C.U.S. și guvernul sovietic au pregătit concomitent mai multe variante. Nu încapă îndoială că ei ar fi acționat și cu grupul de la Szolnok, dacă nu ar fi reușit să-i cîștige pe Kádár și Münnich. Însă un asemenea „partid” și „guvern” nu puteau conta nici pe cea mai mică influență, nici măcar în rîndurile cele mai restrînse ale aparatului de stat și de partid al lui Rákosi-Gerö, în schimb ar fi scos în evidență influența cu totul redusă a Uniunii Sovietice în Ungaria. Apariția unei asemenea garnituri¹ ar fi contribuit mai mult la întărirea conducerii noului partid și a guvernului Nagy, precum și la alăturarea elementelor șovăielnice sau extremiste. Desigur, conducătorii sovietici și-au dat seama de acest lucru. De aceea, pentru a-și atinge scopurile politice, au fost nevoiți să facă noi încercări de a influența, de a cîștiga și de a recruta trădători – persoane mai cunoscute. Acest scop a fost atins prin trădarea și fuga lui Kádár și Münnich. Importanța acestei intrigi a crescut și datorită faptului că, prin fuga acestora, ei au reușit să aibă de partea lor primul-secretar al noului partid (M.Sz.M.P.) și doi membri ai guvernului. Prin aceasta, ei au pus, fără îndoială, într-o situație dificilă noul partid, ca și „cabinetul Kiss”.

Prin fuga primului-secretar, M.Sz.M.P. și-a pierdut mult din influența sa în cercurile partidelor de coaliție care, în acea perioadă, au început cu mare elan să se reorganizeze. Fuga lui Kádár și Münnich a dăunat prestigiului noului partid și prestigiului comuniștilor, a subminat încrederea în partid și a îngreunat extrem de mult situația comuniștilor în ce privește stăpînirea situației și menținerea rolului lor conducător în vîrtejul acelor evenimente grave. Această sarcină era oricum deosebit de grea în urma destrămării partidului (M.D.P.) și în urma valului de ură ce s-a creat din cauza politicii vechii conduceri. Prestigiul și influența cîtorva comuniști, relațiile anterioare cu reprezentanții partidelor de coaliție au constituit factorii ce au asigurat locul partidului comunist, influența comuniștilor și a ideologiei socialiste. Baza politică a acestei situații și a acestei lupte eroice ce a fost dusă de sute de mii de comuniști în fruntea maselor era lupta pentru libertate și pentru revendicările naționale. Acești factori au făcut ca, în ciuda situației deosebit de grele, comuniștii să figureze în politica de coaliție nu numai ca parteneri egali, ci reușind chiar să-și consolideze rolul conducător.

Fuga și trădarea lui Kádár și Münnich au constituit o lovitură grea pentru revoluție, au dat frîu liber aspirațiilor reacționare, au sprijinit elementele de dreapta, însă n-au putut schimba prestigiul și influența comuniștilor în rîndurile maselor.

Fără îndoială, pentru Uniunea Sovietică a fost mai convenabil să organizeze un partid și un guvern opoziționist cu participarea sau sub conducerea lui Kádár și Münnich decît cu grupul Rákosi-Gerö de la Szolnok. Acesta este substratul politic al formării guvernului Kádár. Guvernul sovietic și conducerea P.C.U.S. au pregătit acest pas între 31 octombrie și 4 noiembrie 1956, deci în timp ce au avut relații diplomatice cu guvernul maghiar

1. Componenta guvernului (n.t.).

legal, au dus tratative cu privire la evoluția lucrurilor și au pregătit inclusiv tratative internaționale (la Varșovia). Toate acestea le-au înfăptuit fără să aducă vreo obiecție guvernului și fără să protesteze împotriva vreunei declarații făcute de guvern sau împotriva vreunui pas diplomatic; n-au pus în discuție aceste probleme cu conducerea noului partid M.Sz.M.P., n-au dus tratative cu el, n-au dat sfaturi și nici nu i-au comunicat planurile lor politice.

N-au atras atenția nici măcar conducerii de partid că nu sînt de acord cu politica pe care o duce, că această politică ar fi în contradicție cu internaționalismul proletar și că din cauza ei contrarevoluția va deveni stăpînă peste țară. Pur și simplu parcă n-ar fi știut că există un nou partid M.Sz.M.P. și că acesta are un Comitet Executiv și o platformă politică. N-au comunicat acestei conduceri că vor trimite noi trupe sovietice în țară, ci, dimpotrivă, au negat acest lucru. Nu au comunicat nici că au dus tratative cu reprezentanții partidelor frățești din țările învecinate despre necesitatea intervenției armatei sovietice, nici că organizează un guvern nou, un guvern de opoziție. Toate acestea au rămas în secret, s-au făcut fără știrea Comitetului Executiv. Acest fapt a constituit un amestec grosolan fără precedent în treburile interne ale partidului și țării: au luat hotărîri cu privire la soarta țării, cu privire la partid și guvern, fără să fi consultat conducerea de partid și fără știrea ei.

Acest lucru e înjositor și poate fi considerat o palmă dată nu numai poporului maghiar și țării, dar și comuniștilor și democraților maghiari.

Pregătirea politică a terenului pentru atacul armat asupra Ungariei și a guvernului său s-a făcut nu numai pe plan intern, ci și pe plan extern.

Guvernul Uniunii Sovietice și conducerea P.C.U.S. au „convins” guvernele țărilor de democrație populară și conducătorii partidelor comuniste că evoluția evenimentelor din Ungaria duce la generarea fascismului, a iredentismului și la politica revanșardă, constituind astfel un nou focar de război care va amenința pacea mondială și care poate și trebuie să fie înlăturat prin intervenția armatelor sovietice.

Guvernul Uniunii Sovietice și conducerea P.C.U.S. au luat aceste măsuri pentru eventualitatea în care polonezii și iugoslavii ar fi avut păreri contrarii, cauzînd complicații (ei, în orice caz, trebuiau să fie acoperiți).

Este mai mult ca probabil că, în situația în care aceste țări nu ar fi fost de acord, guvernul sovietic ar fi procedat la fel, deoarece nu a cerut consimțămîntul țărilor socialiste pentru o intervenție armată decît ulterior, cînd trupele sovietice duseseră deja lupte sîngeroase în țară.

Consimțămîntul conducătorilor partidelor comuniste din țările de democrație populară învecinate pentru introducerea în țară a încă 3-4.000 de tancuri și 10-12 divizii a constituit o simplă formalitate.

În ceea ce privește pregătirile *militare* pentru ocuparea țării de către trupele sovietice :

Conducătorii Uniunii Sovietice au tras învățămintele necesare (în interesul politicii șovinite sovietice, de mare putere) din evenimentele din Polonia.

Au ocupat în întregime Ungaria înainte de 4 noiembrie 1956, au preluat controlul asupra căilor ferate și au asigurat comunicarea prin trupe și instalații proprii.

Au ocupat toate clădirile și obiectivele militare, aeroporturile, podurile, nodurile rutiere, șoselele principale, punînd pretutindeni pază militară sovietică, iar circulația nefiind posibilă fără permisul lor.

Au făcut toate pregătirile pentru schimbarea aparatului de administrație publică și înlocuirea acestuia cu administrația militară sovietică, în vederea introducerii regimului de ocupație.

Au încercuit organele puterii de stat, armata și trupele maghiare din provincie, au făcut imposibilă mișcarea lor, apoi au început acțiunea agresivă împotriva lor și le-au dezarmat.

Au mobilizat și au aruncat în luptă la Budapesta, în noaptea zilei de 23 octombrie, trupele sovietice care staționau în Ungaria pe baza tratatului de pace. La fel, au mobilizat și au aruncat în luptă încă din perioada 23-31 octombrie trupe sovietice care staționau pe teritoriul Ungariei în baza Tratatului de la Varșovia.

Au mobilizat spre Ungaria din Uniunea Sovietică (Ucraina Subcarpatică), dar și din România mai multe divizii de tancuri. Între 1 și 3 noiembrie au aruncat în luptă alte divizii de tancuri (cca 4-5.000 de tancuri) dinspre Ucraina Subcarpatică, care au ridicat poduri în mai multe puncte pe cursul superior al Tisei în vederea ocupării țării.

În ciuda tuturor protestelor guvernului maghiar, această armată a ocupat până la 4 noiembrie orașele Miskolc, Debrecin, Szolnok, Kecskemét și Baja, a trecut Dunărea și a ocupat astfel întreaga țară.

Concomitent, guvernul sovietic, la propunerea guvernului maghiar, a început tratative cu privire la retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Ungariei. Dovada cea mai caracteristică a atitudinii sub orice critică și fățarnicie a guvernului și comandamentului sovietic a fost în raporturile cu delegația oficială a guvernului maghiar. Conducătorul delegației a fost Erdei Ferenc, membru al guvernului, locțiitorul președintelui Consiliului de Miniștri, iar membrii delegației au fost : Maléter, care între timp a fost numit ministrul Apărării Naționale, Kovács István, general, șeful Marelui Stat Major, și alți specialiști militari maghiari cu funcții înalte.

Prima ședință a ambelor delegații a început la 3 noiembrie 1956, orele 10 dimineața, în clădirea Parlamentului. Guvernul maghiar a propus ca tratativele să înceapă cel târziu pe 1 sau 2 noiembrie, însă guvernul sovietic, sub diferite pretexte, le-a amânat până pe 3 noiembrie.

Despre prima ședință s-a dat însă în aceeași zi un comunicat în presă și la radiodifuziunea maghiară. Ședința următoare a fost fixată pentru 3 noiembrie, orele 10 seara (partea maghiară ar fi vrut să continue tratativele după-masă), locul întâlnirii fiind stabilit de către partea sovietică la aeroportul Tököl, care era deja sub controlul unităților armate sovietice. Delegația maghiară a plecat din timp la locul fixat de partea sovietică. Din acel moment, s-a pierdut până și urma delegației maghiare.

În noaptea dinspre 3 spre 4 noiembrie și în zorii zilei de 4 noiembrie, am încercat să iau legătura în mai multe rînduri – prin Ambasada Sovietică, personal prin ambasadorul Andropov – cu delegația maghiară care, se presupunea, ducea tratative pe aeroportul Tököl.

Adropov, la orele 2.30, mi-a dat primul răspuns, comunicîndu-mi că nu a obținut legătura nici cu comandamentul sovietic, nici cu aeroportul Tököl. Atunci l-am rugat să-l caute urgent pe Uszta Gyula, care avea funcția de ofițer de legătură între comandamentele celor două armate (maghiară și sovietică), ca prin acesta să restabilim legătura cu delegația maghiară – în primul rînd cu Maléter, ministru al Apărării, și cu generalul Kovács István – care ducea tratative cu partea sovietică. Ambasadorul sovietic Andropov mi-a comunicat că Uszta Gyula a plecat mai de mult cu mașina la aeroportul Tököl și nu se știe nici dacă e pe drum, nici unde se află.

Andropov mi-a promis că într-un fel sau altul îmi va face legătura cu delegația maghiară. Mai târziu însă, Andropov n-a mai venit la telefon la chemarea mea (era cca 3.30 dimineața); a răspuns funcționarul de serviciu, care mi-a spus că ambasadorul Andropov s-a dus la culcare.

În acest timp, din toate colțurile țării au sosit semnale de alarmă. Armata de ocupație sovietică trecuse la atac, dezarma forțele armate maghiare, schimba administrația maghiară cu administrație de ocupație sovietică, forțele blindate sovietice concentrate în jurul Budapestei începuseră pătrunderea în oraș prin lupte, încălcând grosolan înțelegerea încheiată între guvernul maghiar și cel sovietic cu trei zile în urmă, când se prevăzuse retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Budapestei, și pe care sovieticii la început o respectaseră.

Soarta delegației guvernamentale maghiare ni s-a dezvăluit clar prin încălcarea dreptului internațional, batjocorirea regulamentelor militare și a moralei de război, prin atitudinea grosolană a reprezentanților guvernului sovietic și a comandamentului militar. Delegația guvernamentală maghiară a fost luată prizonieră, astfel că forțele militare maghiare au fost depozitate de conducerea lor, o dată pierduți Maléter, ministrul Apărării, Kovács, șeful Statului Major, și alți conducători militari care au făcut parte din delegație.

Prin aceasta a fost pecetluită soarta rezistenței militare naționale.

În acele zile – între 1 și 3 noiembrie 1956 –, atașatii militari de la Ambasada Sovietică împreună cu consilierii sovietici care au funcționat pe lângă armată și Securitate au încercat să organizeze un puci militar folosind fostele cadre militare ale cliicii Rákosi-Gerő.

Pentru a contrabalansa această acțiune și, la nevoie, pentru a o înfrînge, era necesar ca armata și organele puterii de stat să ia măsuri încă din seara lui 3 noiembrie. Aceste măsuri au fost luate de către Maléter, controlate și raportate personal de el.

Și în acest caz, guvernul sovietic a contat pe două variante. Pentru sovietici ar fi fost mai avantajos, atât din punct de vedere politic, cât și militar, dacă printr-un puci militar maghiar ar fi putut schimba mersul evenimentelor și ar fi putut îndepărta guvernul Nagy, punînd astfel capăt politicii de coaliție și desfășurării evenimentelor democratice. Dar, pentru realizarea acestui lucru – precum se vede –, n-au dispus de forțe suficiente printre cadrele armatei, care în majoritatea lor au luat poziție împotriva sovieticilor și s-au alăturat răscoalei maghiare pentru revendicările naționale. În consecință, guvernului sovietic și conducerii armatei nu le-a rămas altceva de ales decît intervenția trupelor sovietice și ocuparea țării.

După cum se vede, guvernul sovietic și conducerea P.C.U.S. au tras concluzii în urma evenimentelor din Polonia, atât în domeniul politic, cât și militar, și nu au ezitat să le pună în aplicare. Așadar, situația din Ungaria diferă mult de cea din Polonia. Situația noastră a fost incomparabil mai grea.

Cîntărind evenimentele poloneze din octombrie, se naște pe drept întrebarea: oare acolo de ce n-au avut loc manifestații contrarevoluționare? Faptele arată că forțele contrarevoluționare din Polonia erau considerabil mai puternice, mai active și mai organizate decît cele din Ungaria. Situația economică și condițiile de viață erau mult mai grele decît la noi, evenimentele din Poznań ar fi putut provoca izbucnirea unei răscoale, iar activitatea de subminare exterioară și propaganda imperialistă nu erau mai slabe decît la noi, ci, dimpotrivă, mai intense.

Evenimentele din Ungaria au izbucnit sub influența evenimentelor din Polonia, dintr-un sentiment de adâncă simpatie față de atitudinea partidului polonez și față de tendința de independență poloneză.

Ziua de 23 octombrie 1956 era o manifestare a tradițiilor frăției maghiaro-poloneze, care au rădăcini istorice, expresia solidarității în lupta pentru revendicările comune.

Nu era o manifestare contrarevoluționară potrivnică sistemului, ci o manifestare curajoasă, revoluționară, pentru dezvoltarea democratică a sistemului socialist. Manifestația nu a fost îndreptată împotriva regimului de democrație populară, ci împotriva groparului său, împotriva clicii Rákosi-Gerő, împotriva dictaturii lor care a înăbușit libertatea și independența. Ea a fost *alături de socialismul polonez*, împotriva lipsurilor, împotriva necazurilor și nedreptăților din trecut. Aceasta a fost esența politică a evenimentelor care au izbucnit la 23 octombrie 1956.

În Polonia, unde evenimentele s-au desfășurat în condiții mult mai grave, n-au avut totuși loc lupte sîngeroase, deoarece conducătorii partidului și guvernului polonez au reușit în ultimul moment să împiedice intervenția armatei sovietice.

La noi nu s-a putut împiedica acest lucru. Opoziția, care în tot acest timp se situa *în afara* conducerii de partid și de guvern, nu și-a putut exercita influența în această direcție. În același timp însă, conducerea de partid, Biroul Politic și guvernul n-au ezitat să ceară intervenția armatei sovietice¹.

Dacă acest lucru nu s-ar fi produs, nu s-ar fi ajuns la lupte sîngeroase și la revolta armată. Forța uriașei mișcări populare ar fi impus cu mijloace pașnice, chiar și împotriva provocărilor armate a organelor interne de Securitate, schimbări în conducerea de partid și guvern, astfel încît să se facă schimbările necesare și în privința liniei partidului.

În centrul mișcării polono-maghiare au stat revendicările naționale – independența, egalitatea în drepturi și suveranitatea, ca și principiul neamestecului în treburile interne – încălcate în mod grosolan de politica stalinistă.

Aceasta a fost esența politică exprimată prin manifestația de solidaritate și compasiune maghiaro-poloneză. Atunci cînd masele populare maghiare în frunte cu masa comuniștilor s-au pus în mișcare pentru aceste revendicări și s-au lovit de trupele sovietice înarmate, mobilizate împotriva lor, au văzut în aceasta o acțiune împotriva poporului maghiar și a celui polonez, o acțiune împotriva comuniștilor maghiari și polonezi, o acțiune împotriva aspirațiilor comune la independență și libertate ale socialismului maghiaro-polonez, o acțiune de înăbușire a acestor tendințe, precum și noi jigniri la adresa națiunii, mai grave decît în trecut – pe lîngă oprimare și înjosire. Această acțiune a dat revoltei armate impulsul decisiv, i-a imprimat un caracter național general și a dus la realizarea unei unități naționale aproape fără precedent; internaționalismul proletar, care în prima zi s-a manifestat atît de minunat, a alunecat pe planul al doilea, mișcarea transformîndu-se ulterior într-una extremistă, antisovietică, ceea ce a constituit baza forțelor de dreapta reacționare ale căror tendințe au început să devină din ce în ce mai vizibile. Aici își află originea așa-zisa „alunecare spre dreapta”.

Evenimentele dovedesc că nu „contrarevoluția” și nu intervenția imperialistă exteroară au jucat rolul principal în luptele armate din octombrie-noiembrie din Ungaria, ci intervenția sovietică. Dacă ar fi fost vorba de o contrarevoluție în spatele căreia se aflau imperialiștii, atunci în Polonia, înaintea evenimentelor din Ungaria, ar fi trebuit să

1. Este vorba de prima intervenție a armatei sovietice.

izbucnească un război civil sîngeros, deoarece activitatea și aspirațiile imperialiștilor în acest sens au fost mult mai puternice în cazul Poloniei decît în cel al Ungariei. De asemenea, raportul de forțe a fost mai favorabil pentru imperialiști și pentru reacțiune în Polonia decît în Ungaria. Mișcarea de masă a luat și ea o mai mare amploare acolo decît la noi.

Totuși, o „contrarevoluție” sîngeroasă a avut loc în Ungaria, unde erau prezente forțele armate sovietice și unde acestea au acționat împotriva mișcării maselor populare.

Cît de mincinoasă este afirmația că imperialiștii ar fi plănuit, organizat, înarmat și dirijat răscoala armată contrarevoluționară maghiară o dovedesc clar și acele fapte ale maselor care, fără arme, cu mîinile goale, s-au angajat în lupta împotriva tancurilor și blindatelor sovietice, incendiindu-le.

În cursul luptelor armate, s-au instituit o anumită organizare și coordonare atunci cînd armata, honvezii și poliția s-au solidarizat cu poporul. De aici provin armele aflate în mîinile poporului, mișcarea de masă curajoasă, pașnică evoluînd spre o revoltă armată în timpul luptelor împotriva armatei sovietice.

Fără îndoială, o intervenție armată sovietică în Polonia ar fi dus și acolo la asemenea evenimente, ar fi dus la lupte și mai grele, de și mai mare amploare.

O deosebire radicală între Ungaria și Polonia se manifestă și în ceea ce privește *desfășurarea* evenimentelor. Polonezii caută să valorifice și să pună în slujba socialismului, să identifice cu cauza socialismului patriotismul, ideile, scopurile și aspirațiile naționale ieșite la iveală în cursul evenimentelor din octombrie, ceea ce este una dintre trăsăturile caracteristice ale drumului polonez spre socialism. Ei au tras cu curaj învățăminte din aceste evenimente și le aplică în politica partidului și a guvernului, ca și în evoluția relațiilor sovieto-poloneze etc. În acest fel, năzuințele și ideile maselor populare poloneze pot fi traduse în viață.

Politica partidului și a guvernului nu tinde spre înăbușirea acestor năzuințe, ci spre realizarea lor.

La noi se întîmplă contrariul. Nici cauzele evenimentelor maghiare din octombrie-noiembrie (cum ar fi sentimentele profund patriotice ale maselor populare, aspirațiile spre independență națională ale poporului, a căror înăbușire și desconsiderare a fost una dintre greșelile cele mai grave ale activității clicii Rákosi-Gerő), nici rezultatele mișcării în urma luptelor revoluționare (noile forme ale puterii de stat și de guvernare) nu sînt puse în concordanță cu interesele construirii socialismului: nu cu ajutorul lor, ci împotriva acestor aspirații se forțează cursul evenimentelor.

Revendicările juste – ca patriotismul, independența națională, egalitatea în drepturi și suveranitatea – li se aduce calificativul de contrarevoluție și – în spiritul vechilor metode – li se opune internaționalismul proletar, în loc să se creeze o consonanță între aceste valori.

Sub pretextul internaționalismului proletar, se restabilește Sfînta Alianță de acum o sută de ani, a cărei putere principală și conducătoare a fost țarismul rus, „jandarmul Europei”. Cu deosebirea că, în prezent, Rusia socialistă a fost transformată într-o sfîntă alianță socialistă, a cărei putere principală și conducătoare este Moscova.

Sfînta Alianță de acum 100 de ani s-a îndreptat împotriva libertății și independenței popoarelor, înainte de toate împotriva libertății și independenței Ungariei care, în marea luptă pentru libertate, „a dansat pe fruntea Europei”¹.

1. Citat tradus textual (n.t.).

Oare noua Sfință Alianță se îndreaptă împotriva contrarevoluției ? Oare, prin comparație cu 1848-1849 – când Marx a constatat că poporul maghiar este un popor revoluționar –, acesta s-a transformat în 1956 într-un popor contrarevoluționar ?

Oare numai „internaționalismul proletar” dirijat de la Moscova poate fi revoluționar, oare numai o renunțare la drepturi egale și la independență, o subordonare a intereselor poporului și patriei intereselor lagărului socialist, înainte de toate o subordonare deplină față de interesele Uniunii Sovietice, pot fi considerate internaționalism proletar ?

Cele două războaie mondiale și urmările lor, înainte de tratatele de pace, au creat o situație specifică pentru țara noastră, lăsându-ne o moștenire națională care pînă în prezent face ca interesele poporului și ale țării noastre în multe probleme să fie deosebite de ale celorlalte țări din lagărul socialist. Acest lucru trebuie luat în considerare neapărat, cu atît mai mult după desfășurarea evenimentelor din octombrie.

O altă problemă este legată de refuzul de a păstra și utiliza realizările revoluționare – consiliile muncitorești, comitetele revoluționare naționale –, acestea fiind lichidate cu forța. De asemenea, pe nedrept au fost înăbușite noile organe de stat și economice create de revoluție ; nu a fost corectă nici „rezolvarea” – pe baza vechilor metode – a oricărei manifestări de democratizare a vieții de stat, cum ar fi sistemul multipartit.

Calificarea revoluției maghiare din octombrie drept „contrarevoluție” și, pornind de aici, ignorarea totală a cauzelor care au provocat-o, precum și împotrivirea față de realizările ei duc obligatoriu la opoziție față de mase. Acestei situații i se datorează stăruința partidului și guvernului de a căuta sprijin împotriva poporului maghiar în „internaționalismul proletar” și în „lagărul” socialist.

Astfel, prăpastia creată în relațiile sovieto-maghiare încă de pe vremea clicii Rákosi-Gerő, în loc să fie depășită, este și mai mult adîncită de clică lui Kádár, ba chiar extinsă și la relațiile cu alte țări din lagărul socialist.

Mai devreme sau mai tîrziu, Kádár și clică sa trebuie să accepte faptul că, nici în Ungaria, nici în alte țări, socialismul nu se poate construi împotriva voinței poporului, nici măcar cu ajutorul politic, moral și material al întregului lagăr socialist. Singura soluție este de a pune în concordanță aspirațiile patriotice naționale ale poporului maghiar cu adevărul internaționalism proletar curățat de deformările tendințelor de mare putere. Altfel, Kádár poate mobiliza alături de el tot lagărul socialist, dar va provoca ura și disprețul poporului maghiar față de el personal, față de guvern și partid ; acestea se vor accentua în măsura în care el va forța aprecierea revoluției maghiare din octombrie drept contrarevoluție și va continua să-i contrapună „solidaritatea internațională proletară” dirijată de la Moscova.

C. Noua „concepție” în aprecierea evenimentelor din Ungaria

Contrarevoluție, fascism, restaurarea capitalismului, distrugerea cuceririlor socialismului și a democrației, șovinism, revizionism, focar de război, un nou război mondial – prin desconsiderarea adevărului istoric și răstălmăcirea faptelor obiective, domină această nouă *concepție* !

Evenimentele trebuie interpretate – trebuie fabricate „fapte”, trebuie produse „dovezi” – de așa natură încît această concepție să fie susținută.

Se repetă la scară mondială ceea ce s-a întîmplat în unele țări în procesele comuniste – procesele Rajk, Kosztov, Slanski – în perioada stalinistă. Au fost condamnați și executați

sute și mii de conducători comuniști pe baza unor asemenea concepții inventate, care s-au dovedit ulterior minciuni și mașinații.

Acum se folosesc aceleași metode sau metode asemănătoare în legătură cu aprecierea evenimentelor din Ungaria de către guvernele numeroaselor țări socialiste și de democrație populară, ca și în declarațiile comune ale partidelor comuniste și muncitorești, în hotărâri și comunicate comune, ca și în presa de partid și de guvern. Încălcându-se condiția inalienabilă de a dezvălui adevărul istoric al faptelor obiective, se fac constatări false și neadevărate, lipsite de orice sinceritate și analiză marxistă, care denaturează tocmai adevărul istoric și factorii obiectivi și care au menirea să deruteze partidele frățești, mișcarea muncitorească internațională, ca și opinia oamenilor progresiști din întreaga lume.

Este evident că pe baza unor concepte precum „contrarevoluție”, „restaurarea capitalismului”, „dictatură fascistă”, „focar de război” etc. nu se pot trage concluzii corespunzătoare și fundamentate (politic, moral, juridic etc.), nici nu se poate pune problema răspunderii în mod adecvat și întemeiat.

Toată această situație este agravată și de faptul că se iau hotărâri, se fac declarații internaționale și comunicate care conțin constatări grave, fără ca acestea să fie rezultatul unor cercetări profunde bazate pe o analiză politică și științifică, o analiză care să înfrunte cu curaj adevărul și să îndrăznească să emită concluzii corespunzătoare – deci constatări conforme cu factorii obiectivi și cu adevărul istoric. Deși o asemenea cercetare și analiză nu au fost făcute, s-au tras deja concluzii și există o apreciere asupra evenimentelor.

Această împrejurare ascunde pericole extraordinar de serioase – înainte de toate, faptul că se trag concluzii, se iau hotărâri și se publică păreri care nu se întemeiază pe factori obiectivi și pe adevărul istoric, deoarece se procedează invers – se pornește de la un scop dinainte determinat (concepție) căruia, în funcție de necesitățile politice, i se adaptează „faptele”. Factorii obiectivi și adevărul istoric trebuie să justifice ideea preconcepută, adică, în cazul de față, să arate că evenimentele din Ungaria erau contrarevoluționare. Aceasta nu este o metodă marxistă, ci faimoasa metodă stalinistă, transplantată din domeniul proceselor comuniste în domeniul mișcării muncitorești internaționale și în politica internațională.

Prezidiul P.C.U.S., cu ajutorul conducătorilor partidului chinez, reînvie acum această metodă în legătură cu evenimentele din Ungaria.

Ce scop servește „concepția maghiară” ?

- a. Asigurarea pentru Moscova a poziției de monopol și hegemon politico-ideologic.
- b. Restabilirea autorității stalinismului, care a fost mult prea compromisă.
- c. Apărarea unor dogme rigide.
- d. Înăbușirea curentului antistalinist calificat drept revizionism.
- e. Izolarea comuniștilor iugoslavi și lichidarea așa-zisului „liberalism”.

Concepția „contrarevoluției” în legătură cu evenimentele maghiare împiedică partidele frățești și mișcarea internațională muncitorească să cunoască adevărul și faptele, iar pe baza acestora să tragă învățăminte adevărate și corespunzătoare.

Împotriva acestei concepții, singura garanție ar fi crearea unei comisii internaționale corespunzătoare formată din reprezentanții partidelor frățești (polonez, italian, iugoslav etc.), ai partidului maghiar și la care să participe și membrii grupului nostru.

Această „concepție” este o minciună. Dacă ea este criteriul în soluționarea problemelor mari, atunci, inevitabil, la fel se va întâmpla și în problemele mai mici : în loc de

sinceritate, minciună ; în loc să se procedeze în mod deschis, se va acționa în secret ; în loc de respectarea cuvîntului dat, încălcarea lui ; în loc de legalitate, ilegalitate. Adică se va acționa pe baza principiului iezuit „scopul scuza mijloacele”.

Acele minciuni și calomnii pe care le afirmă despre mine, despre activitatea guvernului, despre activitatea grupului Nagy Imre-Losonczy Géza clica lui Kádár și, pe urmele acesteia, multe țări de democrație populară, precum și organele de presă din Uniunea Sovietică nu servesc decît la justificarea concepției de la Moscova.

1. Eu aș fi chemat într-ajutor trupele sovietice¹. Trupele sovietice au fost chemate în seara zilei de 23 octombrie 1956 cu cunoștința și asentimentul lui Gerő Ernő și Hegedüs András, membri ai Biroului Politic al M.D.P. În acel moment, eu nu eram membru în B.P. și nici în guvern. Această măsură i-a fost cerută de Gerő prin telefon lui Hrușciov, care a procedat în conformitate. Cererea guvernului printr-o scrisoare oficială a fost făcută numai după cîteva zile, iar mie mi s-a cerut să o semnez. Ceea ce eu am refuzat. Mai tîrziu, și Kádár a recunoscut că nu a fost corect din partea lor să-mi ceară să semnez acel act, deoarece pe atunci nu eu, ci Hegedüs era președintele Consiliului de Miniștri, și de fapt el a luat această măsură, de chemare a trupelor, pe linie de stat. Cu toate acestea, Hegedüs a vrut ca scrisoarea să fie semnată de mine.

2. Am vrut să declar neutralitate fără garanții. Este cunoscut că, în legătură cu declararea neutralității, am afirmat în mod public că dorim să asigurăm neutralitatea Ungariei prin garanția comună a celor patru mari puteri : Uniunea Sovietică, Statele Unite, Anglia și Franța. Am publicat acest lucru în documente oficiale, în comentariile difuzate în presă și la radio.

3. Am denunțat Tratatul de la Varșovia fără a întreprinde tratative cu părțile interesate. Concomitent cu denunțarea Tratatului de la Varșovia, am comunicat guvernului sovietic că dorim să ducem tratative cu acesta și guvernele interesate cu privire la încetarea valabilității Tratatului de la Varșovia și la modalitățile de a o pune în aplicare.

Pentru tratative am propus Varșovia. În această privință, ne-am adresat guvernului polonez, de unde în scurt timp a și venit răspunsul, conform căruia guvernul polonez era de acord ca tratativele să aibă loc la Varșovia, cu condiția ca și guvernul sovietic să fie de acord. Toate acestea le-am comunicat guvernului sovietic prin ambasadorul sovietic de la Budapesta, Andropov. Demersurile diplomatice pe lîngă guvernul polonez le-am făcut prin intermediul ambasadorului Poloniei la Budapesta, Villmann.

4. Am cerut intervenția armată a puterilor occidentale și a O.N.U. Guvernul maghiar nu a făcut un asemenea pas, nu a adresat o asemenea cerere vreunei puteri occidentale și nici n-a dat nimănui înputernicire în acest sens. După cîte știu eu, nici un membru al guvernului nu a făcut un asemenea pas sau o asemenea declarație și nu a înputernicit pe nimeni s-o facă. După cunoștința mea, nici un membru al guvernului nu s-a exprimat în acest sens.

5. În discursul meu din 4 noiembrie 1956, am chemat poporul la luptă și rezistență armată împotriva trupelor sovietice. În acest discurs am spus următoarele : Azi, în zorii zilei, trupele sovietice au pornit un atac general împotriva capitalei noastre cu scopul evident de a răsturna unicul guvern legal. Trupele noastre s-au angajat în luptă.

1. Este vorba de prima intervenție a armatei sovietice.

*

În aprecierea evenimentelor „contrarevoluționare” din Ungaria, se fac acum unele constatări cu privire la faptul că armata sovietică a învins rapid răzmerița contrarevoluționară, ceea ce dovedește că aceasta nu a avut o bază de masă.

În schimb, adevărul este că revolta armată nu a avut un caracter contrarevoluționar, nu a fost îndreptată împotriva regimului. Clasa muncitoare, forța conducătoare a evenimentelor din octombrie, nu s-a ridicat pentru a apăra cuceririle socialiste ale celor 12 ani, nu s-a ridicat în apărarea proprietății socialiste naționalizate, în apărarea fabricilor care au constituit proprietatea poporului – pentru că nu aceste cuceriri au fost primejduite –, ea a acționat în vederea *cuceririi* independenței naționale, a suveranității și egalității în drepturi.

Țărăimea nu a acționat și nu a devenit baza de masă a contrarevoluției pentru că guvernul Nagy i-a îndeplinit doleanțele, i-a satisfăcut pretențiile îndreptățite și nici o contrarevoluție n-a periclitat proprietatea țărănească. Țărăimea nu a dorit restabilirea vechiului regim și n-a simțit un asemenea pericol.

Rezilierea Pactului de la Varșovia, retragerea trupelor sovietice, declararea neutralității și a democrației conform sistemului multipartit au creat condițiile restabilirii liniștii, ale consolidării vieții politice și economice; pornind de la această bază, am fi putut înainta pe drumul dezvoltării.

Aceasta nu constituia o bază contrarevoluționară, ci un temei *democratic*; pornind de la ea ar fi putut să se dezvolte o democrație populară, și nu o democrație burgheză. Exact ca și în 1945, la început, dar acum în condiții mult mai favorabile.

Tocmai acești factori au jucat un rol important în izolarea încercărilor contrarevoluționare, determinînd în bună măsură slaba forță și capacitate de influențare a acestora. Măsurile luate în privința țărănimii, precum și pașii făcuți în vederea realizării doleanțelor naționale au avut un efect liniștitor asupra maselor largi. Ele au avut încredere că pretențiile lor vor fi traduse în realitate. Contrarevoluția nu a dispus de o bază de masă, deoarece măsurile luate de guvern au luat vîntul de la pupa acesteia. În primele zile ale lunii noiembrie au existat premisele politice ale unei consolidări prin propriile noastre forțe.

Unificarea forțelor democratice, alianța forțelor democratice ale socialismului prin consensul în colaborarea celor patru partide de coaliție a însemnat izolarea politică a forțelor contrarevoluționare, separarea lor de mase. Astfel se explică de ce contrarevoluționarii au ales calea banditismului. Fără mase, ei nu au avut încotro și au fost siliți să recurgă la orice mijloace. Teroarea dezlănțuită de ei nu atestă forța, ci slăbiciunea lor, nu a însemnat creșterea influenței lor asupra maselor, ci micșorarea ei.

Faptul că un mic număr de comuniști, rămași fără legătură cu partidul, fără forțe organizate, au făcut față situației prin manevre, prin tactică – ceea ce a impus și unele compromisuri inevitabile – a contribuit în mod decisiv la crearea unei situații în care nu forțele contrarevoluționare, ci forțele *democratice* și socialiste ale țării au devenit preponderente. Această linie politică explică de ce masele – în ceea ce privește tendințele de restabilire a vechiului sistem – nu au sprijinit contrarevoluția. Prin urmare, la începutul lunii noiembrie, situația putea fi caracterizată prin aceea că s-a reușit izolarea politică a forțelor contrarevoluționare și ruperea lor de mase.

Această politică bazată pe compromisuri a făcut posibilă unificarea forțelor democratice și netezirea drumului evoluției lor.

În cazul în care comuniștii și guvernul – pornind, firește, de la principiul fundamental, și anume că situația trebuie consolidată fără intervenție sovietică, numai cu forțele

noastre interne – nu ar fi făcut deosebire între mase, muncitori și comuniști cu cerințele lor justificate, pe de o parte, și pretențiile unor cercuri reacționare aflate sub influențele imperialismului, pe de altă parte, dacă am fi calificat totul, întreaga mișcare și izbucnirea poporului, pur și simplu drept contrarevoluție și în acest fel, în loc să le fi separat, am fi făcut o singură masă din masele populare și forțele reacționare contrarevoluționare, dacă noi, comuniștii – care în aceste zile excepțional de grele am rămas la posturile noastre –, am fi fugit și am fi lăsat totul baltă, atunci un război civil și o răscoală populară ar fi potopit țara și ar fi înecat Ungaria în sânge.

Activitatea guvernului Nagy a creat condiții care au permis evitarea acestui lucru. Nu este vina acestui guvern că nu s-a întâmplat tocmai așa. Dacă guvernul ar fi putut rămîne guvern și dacă ar fi putut păși înainte pe drumul început în primele zile ale lui noiembrie, evoluția democratică și consolidarea ar fi venit repede și fără noi jertfe.

Tratativele cu delegațiile muncitorești, luările de poziție la consfătuirea pe țară a comitetelor revoluționare județene sau a delegațiilor comitetelor naționale, precum și consfătuirea de la Budapesta (3 noiembrie) cu delegațiile muncitorești au arătat că la data de 5 noiembrie munca ar fi fost reluată în toată țara și s-ar fi pus capăt grevei. Țara ar fi fost cruțată de pagube uriașe. Ceea ar fi adus cu sine nu numai consolidarea situației politice, ci și a celei economice, liniștirea maselor populare, salvarea multor vieți omenești.

*

Posibilitățile unei evoluții democratice au fost zădărnicate la 4 noiembrie. Ocuparea „mută” a teritoriului țării, invazia unei armate de tancuri sovietice, intervenția armată, declanșarea atacului asupra Budapestei și răsturnarea guvernului au creat o nouă situație. Aceasta a însemnat o provocare îndreptată împotriva *întregului* popor maghiar, împotriva revendicărilor îndreptățite și a năzuințelor naționale ale acestui popor. Pînă la 4 noiembrie, poporul maghiar – pe baza declarațiilor guvernului național – a fost convins că revendicările sale vor fi împlinite și de aceea a intenționat să reia munca în liniște. Retragera trupelor sovietice din Budapesta, precum și tratativele începute cu comandamentul sovietic cu privire la părăsirea de către trupele sovietice a teritoriului maghiar au întărit încrederea poporului maghiar.

Pînă pe data de 4 noiembrie, poporul maghiar, pe baza declarațiilor guvernului național, a avut încredere că cerințele și revendicările sale naționale vor avea cîștig de cauză și astfel a vrut să-și reia activitatea. Această poziție a fost consolidată de retragera trupelor sovietice de pe teritoriul Budapestei, ca și de tratativele începute cu comandamentul suprem sovietic în legătură cu retragera forțelor armate sovietice din Ungaria. Din 4 noiembrie speranțele s-au năruit, posibilitatea realizării pașnice a năzuințelor și revendicărilor naționale s-a spulberat. Poporul maghiar a considerat atacul armatei sovietice drept un atac împotriva independenței sale naționale, ceea ce a anulat posibilitatea unui deznodămînt democratic și pașnic, precum și posibilitatea consolidării rapide a situației politice și economice. Și pentru că forța principală care a stat în fruntea luptei pentru împlinirea revendicărilor și pentru independența țării a fost reprezentată de clasa muncitoare și de tineret, forțele armate sovietice s-au găsit în primul rînd față în față cu membrii lor; focul armelor sovietice s-a îndreptat împotriva acestora.

Luptele sîngeroase reîncepute în urma intervenției sovietice, vechile răni naționale la care s-au adăugat doleanțe noi și mai grave, zdrobirea speranțelor și a încrederii ce

începuseră să licărească în zilele premergătoare – toate acestea au unit întregul popor, fiind un stimulent nou și pentru forțele contrarevoluționare, reacționare. Reacțiunea și-a mărit influența primind un nou imbold și – îmbrățișînd lozinci naționale – s-a străduit să ia în mîna conducerea luptei.

Intervenția trupelor sovietice într-o asemenea grandioasă mișcare populară care urmărește soluționarea doleanțelor nu poate fi decît consecința unei politici inspirate de șovinismul național rus, continuarea politicii de oprimare din trecut, ai cărei reprezentanți și executori în Ungaria au fost Rákosi și tovarășii săi.

Nici nu se putea face un serviciu mai mare imperialismului internațional și reacțiunii interne. Nici nu se putea destabiliza mai bine poziția comuniștilor maghiari decît prin această politică nesăbuită. Dacă, pînă la data de 4 noiembrie, masele populare – în primul rînd avangarda mișcării, muncitorimea și tineretul – au crezut în capacitatea comuniștilor de a traduce în realitate năzuințele lor naționale și de a găsi soluții la cerințele lor îndreptățite, după 4 noiembrie ele și-au pierdut complet această încredere. Urmările foarte grave ale acestui fapt se văd astăzi, dar în curînd se vor vedea și mai bine.

Acțiunile militare ale armatei sovietice, ale noului partid și ale noului guvern Kádár s-au îndreptat împotriva întregii mișcări începute la 23 octombrie; aceste forțe au calificat-o în întregul ei contrarevoluționară și au luat poziție împotriva ei ca atare. Atunci cînd muncitorii, tineretul, intelectualitatea, democrații, patrioții și chiar comuniștii au cerut satisfacerea revendicărilor naționale, cu toții au fost stigmatizați drept contrarevoluționari. A fost deci greșit să te opui acelor revendicări și maselor care le reprezentau, și cu atît mai greșită a fost folosirea armelor împotriva lor – ceea ce a alimentat antisovietismul, a pus sare pe răni mai vechi, iar neîncrederea și ura au fost împinse la limită, inclusiv față de noul guvern instalat cu sprijinul sovieticilor. Această situație a fost folosită din plin de contrarevoluție, care a dat amploare ideilor șovinite, naționaliste în rîndul maselor populare. Toate acestea au constituit o frînă puternică pe calea evoluției politice și a consolidării interne.

Punctul de vedere conform căruia evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria au însemnat o contrarevoluție a îngreunat foarte mult și redresarea economică a țării, provocînd chiar pagube materiale deosebit de grave care puteau fi evitate.

Pentru a-și impune revendicările economice și politice, clasa muncitoare – concomitent cu lupta armată – a folosit tot mai mult arma ei specifică – greva.

Pe lîngă revendicările privind independența națională, suveranitatea și egalitatea în drepturi, clasa muncitoare a cerut și recunoașterea consiliilor muncitorești.

Clasa muncitoare a considerat aceste organe o cucerire esențială și le-a hărăzit un rol important în sistemul economic al țării, ele constituind o garanție că greșelile din trecut nu se vor repeta, iar muncitorimea își va putea asigura locul cuvenit în conducerea țării. Oare muncitorimea s-a gîndit la împărțirea puterii? Nu este verosimil! Pericolul unei duble puteri s-a ivit atunci cînd guvernul și partidul au stigmatizat consiliile muncitorești drept organe contrarevoluționare și a luat poziție categorică împotriva lor. Este neîndoielnic că dușmanul, reacțiunea, s-a străduit să folosească aceste consilii muncitorești pentru scopurile sale și să-și infiltreze oamenii în sînul lor. Este posibil ca printre reprezentanții muncitorilor să se fi găsit și oameni necorespunzători. Nu au avut nici experiența necesară pentru activitatea lor și nici nu au văzut clar în ce constau sarcinile; începutul aduce cu sine greutăți; s-au putut observa și stări haotice. Toate aceste greșeli și necazuri inițiale trebuiau eliminate, iar tinerele consilii muncitorești trebuiau curățate de

elementele necorespunzătoare. Aceste consilii muncitorești trebuiau transformate în organe care să constituie fundamentul solid al sistemului democrat-popular și al guvernării, iar clasa muncitoare – prin instituția consiliilor muncitorești – trebuia să dețină puterea proletară nu numai în mod formal, ci efectiv. În cazul în care consiliile muncitorești ar fi devenit instrumentul dictaturii proletare și al guvernului ei, atunci pericolul unei duble puteri ar fi dispărut. Deci guvernul, în loc să ia poziție împotriva consiliilor muncitorești, trebuia să se bizuie pe ele.

Fără îndoială, s-ar fi creat astfel o nouă formă specifică a puterii, un nou organ, care ar fi situat însă puterea populară pe o bază mult mai solidă decât orice alt organ socialist și democrat-popular – și anume, pe clasa muncitoare.

Astfel, clasa muncitoare maghiară, ca o forță organizată, prin nivelul ei de conștiință, prin entuziasmul și elanul ei revoluționar, ar fi sprijinit partidul și guvernul, iar prin intermediul consiliilor muncitorești ar fi asigurat consolidarea politică și economică a țării. Construirea socialismului și lupta împotriva tendințelor reacționare ar fi dispus de o forță uriașă. Ar fi fost posibilă delimitarea precisă între muncitorime și contrarevoluție, prin completa izolare a acesteia din urmă.

Dar, în loc să se procedeze astfel, ce s-a întâmplat? Guvernul a încadrat consiliile muncitorești în categoria „contrarevoluționari” și, în loc de a le epura și îmbunătăți activitatea, le-a lichidat. Sarcinile lor, sfera lor de activitate au fost stabilite în așa fel încât ele nu-și găsesc locul în viața economică maghiară, în organismul întreprinderilor industriale și încă de pe acum este evident că, în urma loviturilor primite și a îngrădirilor, ele vor muri, căci, în fond, sînt condamnate la moarte.

Știm cum a răspuns clasa muncitoare la atitudinea guvernului și la măsurile luate de acesta: a apărut consiliile muncitorești cu dîrzenie și le apăra și astăzi. A răspuns printr-o grevă care a durat o lună și jumătate, ceea ce a provocat pagube incomensurabile economiei țării. A fost necesar acest lucru? Nu! Ar fi putut fi evitat? Da!

Aceasta a fost consecința acelei politici total eronate care, în loc să pornească de la cuceririle clasei muncitoare, să o transforme în forță socială reală a țării și în garantul puterii, temeiul democrației, iar structuri politice economice, uzinelor noastre să le asigure noi mecanisme de funcționare și de conducere, li s-a opus și le-a dărîmat. Uriașe sacrificii a cerut țării această orbire, această politică antimuncitorească, care a opus clasa muncitoare guvernului și a împins-o în rîndurile contrarevoluției. În loc să tragă o linie de demarcație între clasa muncitoare și forțele contrarevoluționare și reacționare, ea le-a considerat o singură masă. A împins muncitorimea înspre o bătălie care – sub orice formă a ei – nu poate decât să dea apă la moară reacțiunii. Astfel, după ce s-a pus capăt luptelor cu armate, însuși guvernul a fost acela care a creat condițiile continuării luptei în domeniul economic, prin greve – alimentînd încercările variate ale reacțiunii. Și toate acestea pentru ce? Pentru că s-a cramponat prostește de teza conform căreia evenimentele din octombrie, în ciuda faptelor și a adevărului, denaturînd în mod grosolan faptele respective, trebuie calificate drept „contrarevoluție”.

*

Presa de partid, ziarul *Népszabadság*, scrie tot mai des despre fermitatea comunistilor. Apar critici, acuzații; unii se străduiesc să devină viteji după război. Nagy Imre a deschis drumul forțelor contrarevoluției; Nagy Imre, deși comunist, a tolerat uciderea

comuniștilor etc. Unde au fost și ce au făcut acești „eroi”, cum s-a manifestat în zilele din octombrie-noiembrie „fermitatea” celor care îi judecă astăzi pe comuniștii ce au avut curajul să-și asume sarcinile și răspunderea? Acești viteji și înțelepți întârziați s-au comportat ca niște șobolani respingători când vaporul dă să se scufunde; ei s-au gândit în primul rînd la pielea lor. Astăzi țipă în gura mare despre „patrie”, varsă lacrimi de crocodil pentru jertfele provocate de acțiunile teroriste, dar nu spun nimic despre ei înșiși; unde au fost atunci și ce au făcut? !

Rákosi Mátyás, după destituirea sa din postul de prim-secretar, a părăsit repede țara și a plecat în Uniunea Sovietică. În toila evenimentelor din octombrie, Gerő, Hegedüs, Kovács István și mulți alți conducători ai partidului și ai guvernului au fugit. În mod laș, cruțîndu-și propria lor viață, împachetîndu-și bunurile și lucrurile, escortați de militari sovietici, fără a întreba partidul, în taină, dar cît se poate de urgent, au părăsit țara. Nu și-au asumat răspunderea pentru soarta țării, a poporului și a comuniștilor, nici nu s-au gândit la obligația de a rămîne fermi. Pentru ei, un singur lucru a fost important: să-și salveze propria existență, iar apoi, în împrejurări mai prielnice și mai sigure, să redevină „eroi”, aruncînd vina asupra altora pentru trădarea lor ticăloasă. Uniunea Sovietică le-a dat azil și a făcut cu puțință ca aceștia să cîrmuiască politica maghiară – de la distanță.

Oare clica Kádár-Münnich, care proclamă o politică de „mîină forte”, cum s-a comportat? A repetat ceea ce a făcut banda Rákosi-Gerő! În situația cea mai complicată, în ceasurile cele mai grele, cînd era nevoie de asumarea răspunderii și de o luare de poziție curajoasă din partea tuturor comuniștilor care nu au părăsit țara, Kádár János și Münnich Ferenc, membri cu răspundere ai partidului și ai guvernului, fără știrea și consimțămîntul partidului, fără să comunice ieșirea sau abdicarea lor din guvern, și-au părăsit postul și *au fugit*.

Dar unde au fost ceilalți, „înțelepții” și „eroii” de azi? Unde au fost Apró Antal și Kiss Károly? Amîndoi, morți de frică, m-au implorat plîngînd să fac posibilă plecarea lor în străinătate și să le dau acte corespunzătoare. Am îndeplinit cererea amîndurora: am dispus ca Apró să primească o însărcinare și acte pentru Cehoslovacia, iar Kiss pentru România.

Și unde a fost Marosán? S-a ascuns și a implorat apărare. Locul cel mai sigur pentru el a fost Parlamentul. Acolo a găsit azil.

Iată „eroii” de azi, ieri încă insecte fricoase, în prezent cei mai gălăgioși acuzatori. Au dezertat de pe cîmpul de luptă, au devenit trădători. Comportarea lor este demnă de dispreț și rușinoasă pentru comuniștii maghiari. Ei nu pot reproșa nimănui nimic. Sînt cadavre morale și cel mai bun lucru pe care-l pot face este să tacă. Ce-au făcut acești oameni împotriva acelor greșeli pe care le descoperă acum la alții? Ei pot încerca să mintă și să prezinte lașitatea drept eroism, iar fuga drept fermitate, dar nici un dezertor nu va reuși să convingă poporul maghiar sau pe comuniștii unguri.

Acum, ei îi cer socoteală lui Nagy Imre pentru lipsa de fermitate. Nu vor să-și aducă aminte nici de faptul că, la 23 octombrie, tremurînd de frică, acești eroi au cerut ca, în starea furtunoasă a maselor, într-o situație extrem de încordată, Nagy Imre să ia poziție în locul lor. Nagy Imre a trebuit să vorbească maselor, să le liniștească, să le calmeze, a trebuit să stea în fruntea guvernului și să se întoarcă de urgență la conducerea partidului. Atunci era nevoie de Nagy Imre pentru a salva situația, puterea și chiar pe ei înșiși; atunci cînd s-au destrămat partidul și aparatul de stat și cînd conducătorii au fugit, Nagy Imre trebuia să le ia locul. Nagy Imre a rămas acolo și a făcut tot ce era posibil. A rămas

la post pînă l-au alungat forțele armate sovietice. Dar îndatoririle ce revin unui partid și unui aparat de stat destrămate, unei conduceri de partid și de stat care a dezertat nu pot fi suplinite de un singur om sau de cîțiva oameni. De ce au fugit și de ce nu au ajutat ? Este cert că s-ar fi putut face față mai bine, mai cu spor. L-au lăsat singur pe Nagy și acum aruncă vina asupra lui. Este mult mai mare vinovăția celor care au ales calea rușinoasă a dezertării ! Aceștia răspund nu numai pentru greșeli, ci și pentru fuga lor. Fugind și părăsindu-și posturile în timpul celor mai înverșunate lupte, ei au deschis porțile înaintării contrarevoluției. Acțiunile de teroare împotriva comuniștilor au fost înlesnite de cei care au dezorganizat aparatul de stat, care au sabotat organizarea noii forțe militare dînd frîu liber banditismului.

*

La Tatabánya, Marosán a declarat că, „niciodată, nimic nu va spăla de pe fruntea lui Nagy Imre stigmatul rușinii pentru că – fiind comunist – a tolerat uciderea comuniștilor”.

Dezertorul, lașul și ticălosul Marosán trebuie să știe că, dintre comuniștii maghiari, singur Nagy Imre a avut curajul să ia atitudine și – luînd asupra sa orice pericol – a luptat și a demascat banda de călăi de teapa lui Rákosi, care a ordonat executarea nemiloasă a sute dintre cei mai buni comuniști.

Persecutat, umilit, calomniat și excomunicat ani de-a rîndul pentru lupta sa împotriva călăilor și împotriva exterminării, Nagy Imre a fost cel care a luptat cel mai consecvent. Luptînd pentru eliberarea și reabilitarea tovarășilor noștri chinuți în închisori – oameni care, suferind urmările răzbunării lui Rákosi, au așteptat finalul sîngeros –, luptînd pentru tragerea la răspundere a vinovaților, Nagy Imre a salvat sute și mii de tovarăși, redîndu-i partidului, țării, familiilor și vieții.

Care dintre conducătorii actuali a mai făcut pentru viața și libertatea comuniștilor maghiari atît cît a făcut Nagy Imre ? Și Marosán, acest individ ticălos, are curajul să-mi ceară socoteală pentru viața comuniștilor ? De la cine se poate cere socoteală pentru miile de comuniști uciși de focul trupelor sovietice chemate în țară de guvernul Hegedüs și Kádár ? Sau pentru cei a căror viață a fost stinsă de focul armelor unităților de Securitate ? Despre acești comuniști, Marosán-ii nu spun nimic.

*

În recenta sa declarație programatică, guvernul Kádár vorbește despre trădarea guvernului Nagy. Acest guvern ai cărui doi lideri, părăsind partidul și guvernul, au fugit are curajul să vorbească despre trădare. Acest guvern care, cu ocazia ocupării militare totale a țării, a ajuns la putere cu sprijinul baionetelor armatei de ocupație și, după alungarea guvernului legal, se menține la putere cu sprijinul forțelor armate străine are curajul să vorbească despre trădare ; așadar, un guvern care nu se sprijină pe poporul maghiar, ci pe armata de ocupație.

În iunie 1953, Prezidiul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice ne-a atras atenția că, în cazul în care se mai continuă cu politica clicii Rákosi-Gerő, poporul maghiar ne va goni cu furcile. Și acum, cînd acest lucru a devenit realitate, cauzele necazurilor nu sînt căutate aici, ci se aruncă acuzația de trădare tocmai asupra aceluia care încă din iunie 1953 a luat poziție împotriva politicii aventuriere a clicii Rákosi-Gerő.

Prezidiul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice ne-a făcut atunci atenți și asupra faptului că o politică care nu se bazează pe masele populare, ci pe armele sovietice duce la catastrofă. El a afirmat că trupele sovietice nu vor rămâne permanente în Ungaria. Cu toate acestea, clica Rákosi-Gerő și sprijinitorii ei au dus o asemenea politică care s-a sprijinit pe armata sovietică și a dus la catastrofă. Nu guvernul lui Nagy Imre, ci politica antipopulară și antipatriotică a clicii Rákosi-Gerő a deschis calea contrarevoluției și a trădat cauza socialismului.

*

În cele mai multe cazuri, victimele luptei duse împotriva „contrarevoluției” de către regimul Kádár-Műnnich sînt *comuniștii*. Fie că este vorba despre scriitorii maghiari, despre muncitorii de la Csepel sau despre tineret, oriunde cineva exprimă o altă părere decît guvernul, răspunsul este acuzația : „contrarevoluționar”. Trebuie să ne pună pe gînduri acest fapt și, eventual, să examinăm cauzele pentru care astăzi, în Ungaria, sînt mai mulți contrarevoluționari ca oricînd. Este uluitor, căci niciodată nu s-au mai formulat asemenea acuzații împotriva atîtor muncitori și comuniști.

Astăzi se duce o campanie distrugătoare împotriva celor mai buni comuniști maghiari și – sub pretextul „contrarevoluționarismului” – sînt îndepărtați din viața publică și din partid, sînt persecutați și arestați acei comuniști care, ani de-a rîndul, au luptat în mod consecvent și curajos împotriva politicii antipopulare și de trădare națională a bandei Rákosi-Gerő, au zăcut în temnițele lui Rákosi sau au suferit în urma persecuțiilor. Regimul Kádár-Műnnich nu-i trimite în judecată și nu-i trage la răspundere pe Rákosi și Gerő, ci pe aceia care au luptat în mod perseverent împotriva lor. În loc să dezvăluie crimele lui Rákosi și Gerő, le acoperă. Se vede că are motive să procedeze astfel !

Arestările în curs arată că ceea ce nu i-a reușit lui Rákosi în iunie 1956 reușește acum. S-a început executarea faimoasei liste 400 (a cărei existență a fost negată la timpul său). Foștii opozanți din partid, adversarii lui Rákosi, sînt acum aruncați în închisori.

*

Niciodată nu s-au ținut atîtea discursuri și nu au fost făcute atîtea declarații cu privire la principiul neamestecului în treburile interne ca acum, în legătură cu relațiile dintre țările socialiste și partidele frățеști. În același timp, niciodată nu au mai existat amestecuri atît de deschise – de exemplu, în treburile interne ale partidului nostru – ca acum. Toate acestea se întîmplă sub egida internaționalismului proletar și a solidarității internaționale.

Ultima dată ne-a vizitat țara tovarășul Ciu-En-Lai și, cu această ocazie – abuzînd de dreptul de ospitalitate –, în mai multe cuvîntări, s-a amestecat în chestiuni de partid care îi privesc în mod evident pe comuniștii maghiari. A vorbit despre clica lui Nagy Imre, care a deschis calea contrarevoluției și care s-a scufundat în mocirla contrarevoluției.

Pînă în prezent, aprecierea partidului, presa partidului au cunoscut doar o singură clică : a lui Rákosi și Gerő. Se pare că aceasta nu era pe placul lui Ciu-En-Lai, care s-a străduit s-o înlocuiască cu clica lui Nagy. Probabil autoritatea lui Ciu-En-Lai a fost destul de mare ca presa – pentru a menaja clica Rákosi-Gerő – să renunțe s-o mai numească clică, punînd însă acest stigmat în viitor pe numele lui Nagy Imre.

Ciu-En-Lai a venit de departe și nu știe că în Ungaria „clica” Nagy Imre numără 9 milioane de unguri. Desigur, 9 milioane de unguri par a alcătui o „clică” mică pe lângă 600 de milioane de chinezi. Dar nu ar trebui să scăpăm din vedere că, deși 9 milioane sînt puțini, ei reprezintă totuși o țară întreagă.

D. „*Ne-am născut unguri*”

(în legătură cu articolul lui Dobozy Imre)

Articolul lui Dobozy Imre este greu de sensuri. Este o scriere sinceră și autentică. Un act de acuzare la adresa modului de a conduce statul și partidul practicat de clica Rákosi-Gerő. Dar el constituie totodată și un act de acuzare la adresa *oricărei* conduceri servile din trecut.

Această scriere demonstrează în mod absolut strălucit că temeiul ideatic al evenimentelor din octombrie-noiembrie, precum și principalele obiective politice și de luptă au fost : împlinirea doleanțelor naționale, înfăptuirea existenței libere naționale, conform principiilor independenței, suveranității și egalității în drepturi. Aceste revendicări naționale, unanimitate și clar exprimate, au apărut sub forma unei forțe colosale. Poporul maghiar se ridică, așa cum scrie Dobozy, împotriva oricărei atingeri „cu mînia luptelor seculare”.

Această răscoală a izbucnit „cu mînia luptelor seculare” la 23 octombrie 1956. A izbucnit dintr-o revoltă dreaptă, pentru că „maghiarii sînt un popor mîndru, simțind – văzîndu-și pieirea, sar să-și apere demnitatea” (*Népszabadság*, 20 ianuarie 1957) [...]¹.

Se pune întrebarea : poate fi declarată contrarevoluție izbucnirea miniei justificate a poporului ce-și revendică demnitatea națională pierdută ?

Contrarevoluția a fost aceea care a strivit, a înăbușit sentimentele, evenimentele naționale maghiare, idealurile, conștiința de sine, demnitatea, independența, suveranitatea și egalitatea în drepturi a țării.

Nu poate fi socotită contrarevoluție lupta unui popor pentru crearea condițiilor existenței sale naționale, pentru idealurile sale naționale și pe al cărui steag sînt înscrise independența, libertatea, egalitatea în drepturi – care cuprind mase în sufletele de țeluri naționale. Această luptă este o răscoală națională, revoluționară, fapt ce nu mai poate fi pus astăzi la îndoială. Adevărul istoric, faptele, cauzele – totul dovedește acest lucru.

Și totuși ! Noua conducere de partid și de stat, în ciuda faptelor și adevărului, continuă să afirme cu încăpăținare : în Ungaria nu a avut loc o revoluție națională, ci o contrarevoluție !

Dobozy, în articolul său, ajunge la următoarea concluzie : „Oamenii cu suflet de slugă nu trebuie să mai aibă posibilitatea să devină conducători în patrie”.

Oare există o manifestare mai josnică a servilismului decît aceea prin care evenimentele din octombrie sînt calificate drept contrarevoluție, cele mai nobile năzuințe ale poporului maghiar fiind astfel împrăștate cu noroi ?

Clica Rákosi-Gerő, fosta conducere de partid și de stat, a pîngărit idealurile, năzuințele și interesele naționale maghiare. A comis o crimă ireparabilă împotriva poporului maghiar, împotriva mișcării muncitorești internaționale, împotriva progresului.

1. Citat ilizibil din *Népszabadság*, 20 ianuarie 1957 (n.t.).

Oare crima noii conduceri de partid și de stat este mai mică? Oare s-a reabilitat ea pentru greșelile trecutului, a îndeplinit revendicările îndreptățite, a pus capăt servilismului care a dus la o tragedie națională?

Ea nu a reparat păcatele trecutului, ci, dimpotrivă, le-a adăugat greșeli noi, mult mai grave. A trădat lupta națională a poporului maghiar, a lovit-o mișelește, a reprimat-o cu ajutorul forțelor armate străine.

Niciodată pînă acum, năzuințele naționale îndreptățite ale poporului maghiar nu au fost atît de grosolan și nemilos călcate în picioare. Mîndria sa națională nu a mai fost ofensată atît de grav, demnitatea sa nu a mai fost atît de umilită. Kádár și ai săi au completat cu vîrf și îndesat inventarul crimelor cu crime noi și au mărit numărul revendicărilor naționale, au jignit cu adevărat pînă la măduvă poporul maghiar.

Pe drept cuvînt putem întreba: în ce măsură noua conducere este mai îndreptățită – față de conducerea veche – să vorbească despre libertatea noastră, despre independența, suveranitatea și egalitatea noastră în drepturi, despre tradițiile noastre de luptă națională pentru libertate și independență? Niciodată nu a existat o mai mare prăpastie între fapte și cuvinte. Toate lozincile rostite sau scrise astăzi despre problemele noastre de ordin național se transformă în frazeologie goală și mincinoasă. Țara și partidul nu au avut o conducere mai slugarnică decît cea de astăzi. Membrii ei desconsideră interesele naționale maghiare ca și predecesorii lor trădători de patrie și merg pe urmele acestora.

Dacă ținem cont de faptul că poporul maghiar niciodată nu a fost jignit în mîndria și cinstea sa națională atît de mult ca în cursul evenimentelor care au urmat după 4 noiembrie, ne mai putem oare închipui că actuala conducere ar putea deveni reprezentantul demn al ideii și demnității naționale?

Forța faptelor dovedește că nu, că slugărnicia ei nu cunoaște limite.

Nimeni nu va putea spăla de pe frunțile membrilor ei acuzația îndreptățită de trădători de neam și de pe mîinile lor sîngele în care au înecat – cu arme străine – speranțele naționale.

Articolul lui Dobozsy este foarte util. Este un act de acuzare împotriva politicii antipatriotice a vechii conduceri de partid și de stat. În același timp, acest articol este un act de acuzare împotriva slugărniceii noii conduceri de partid și de stat, împotriva trădării năzuințelor naționale maghiare. Tragedia națională maghiară a început cu Rákosi și a continuat cu Kádár. Kádár a comis o crimă care nu va mai putea fi îndreptată niciodată: trădarea de patrie.

*

Dacă acest octombrie maghiar a însemnat o contrarevoluție, atunci se pune întrebarea: înăbușirea aspirațiilor naționale ale unui popor, umilirea demnității sale, jignirea mîndriei sale, totala desconsiderare a dreptului său la suveranitate, trădarea intereselor sale naționale – toate acestea provoacă sentimente contrarevoluționare și dau naștere unor forțe contrarevoluționare?

Lupta unui popor împotriva unor asemenea nedreptăți înseamnă contrarevoluție?

Atunci care sînt cauzele, obiectivele, ideile, precum și forțele mobilizatoare și conducătoare ale revoluției naționale sau ale răscoalelor național-revoluționare? Care sînt criteriile unei insurecții național-revoluționare?

Pentru mine și pentru marxiști, răspunsul este clar. Pentru cei slugarnici care nu au părere, care nu sînt în stare și nu au curajul să aibă păreri, care se supun ordinelor – nu. Ei vorbesc mecanic mai departe despre contrarevoluție.

*

Declarația guvernului sovietic din 30 octombrie 1956 – a cărei apariție, fără îndoială, se datorează în primul rînd evenimentelor maghiare din octombrie – stabilește principii juste cu privire la evoluția relațiilor dintre țările socialiste.

Dar și aici, în legătură cu evenimentele din Ungaria, iese la iveală diferența dintre cuvinte și fapte. În ciuda enunțării repetate a celor cinci principii, a doua zi după ce au fost enunțate a început o activitate contrară conținutului lor.

Lezînd în mod grav suveranitatea maghiară, egalitatea în drepturi, relațiile de alianță existente între cele două țări prietene, normele internaționale obligatorii, normele diplomatice și Tratatul de la Varșovia, ocolind guvernul național legal, fără știrea și consimțămîntul acestuia – prin urmare împotriva literei și spiritului textului declarației din 30 octombrie 1956 –, unități mari de tancuri sovietice, venind dinspre Ucraina Subcarpatică, au trecut frontierele Ungariei în mai multe puncte și, după ce au înaintat rapid pe teritoriul maghiar, au ocupat întreaga țară. La data de 3 noiembrie 1956, ocupația sovietică a fost încheiată. Cu toate protestele – verbale și scrise – repetate ale guvernului național maghiar, guvernul Uniunii Sovietice nu a stopat pătrunderea în țară a noilor forțe armate sovietice și ocuparea Ungariei. Pînă în zorii zilei (4 noiembrie 1956), ambasadorul Uniunii Sovietice din Ungaria a negat faptul că armata sovietică a pătruns în Ungaria. „Nu a știut” despre ocuparea țării, iar – așa cum a afirmat – informațiile guvernului maghiar nu au fost confirmate de Statul Major sovietic.

Toate acestea s-au întîmplat între 30 octombrie și 4 noiembrie 1956, cînd în Ungaria se afla la putere guvernul național maghiar sub conducerea lui Nagy Imre și cînd guvernul sovietic întreținea relații diplomatice cu acest guvern, recunoscîndu-l și ducînd tratative cu el.

A doua invazie a forțelor armate sovietice (care a avut loc între 30 octombrie și 4 noiembrie) nu a fost solicitată de nici un guvern maghiar, deci nici de așa-zisul guvern Kádár. Guvernul național maghiar nu a cerut intervenția, iar guvernul Kádár nu exista încă. Kádár și cîțiva camarazi ai lui au depus jurămîntul abia pe 7 noiembrie 1956.

Pînă la data de 4 noiembrie, trupele sovietice care au pătruns pe teritoriul Ungariei au terminat ocuparea militară a țării (fără nici o împotrivire, deoarece în această privință s-a dat un ordin, trebuia evitată o provocare care putea fi folosită drept pretext pentru un amestec).

Prin urmare, guvernul Kádár, care nu a existat pînă la 4 noiembrie, nu a putut invita în Ungaria trupele sovietice care, între 31 octombrie și 4 noiembrie 1956, au ocupat țara.

Guvernul sovietic și – conform instrucțiunilor acestuia – comandamentul suprem sovietic au creat o stare definitivă de fapte. Atît Kádár, cît și celelalte țări ale Pactului de la Varșovia au fost puse în fața unor fapte consumate, cărora trebuiau să le dea acordul *ulterior*, deși *antedatat*: după cum și crearea „guvernului Kádár” s-a făcut *antedatat*, acesta fiind și scopul pentru care mi s-a cerut o declarație de demisie, antedatată 4 noiembrie. Aceasta s-a întîmplat la mijlocul lunii noiembrie, la Moscova, iar cererea mi-a fost

transmisă de Rankovici în cursul tratativelor cu privire la grupul nostru între ministrul Afacerilor Externe sovietic Sepilov și ambasadorul iugoslav la Moscova.

După 30 octombrie 1956, toate acestea au constituit noi și grave ofense atât la adresa suveranității maghiare, cât și pentru autoritatea și demnitatea guvernului național.

După declarația sovietică din 30 octombrie 1956, contradicția evidentă dintre vorbele și faptele guvernului sovietic s-a manifestat și în legătură cu alte probleme.

Guvernul sovietic a recunoscut *de facto* și *de jure* guvernul național maghiar condus de Nagy Imre, a avut relații strânse cu acest guvern și, prin intermediul ambasadorului Andropov, a menținut contacte diplomatice și a dus tratative cu el. Ba mai mult, de pe 24 octombrie s-a aflat la Budapesta, împreună cu Suslov, și Mikoian, prim-locțiitor al președintelui Consiliului de Miniștri al guvernului sovietic; el a participat pînă la sfîrșitul lunii octombrie la tratative politice care au determinat activitatea partidului și guvernului, a ținut legături strînse cu mine și cu guvernul maghiar, a avut întrevederi cu unii membri ai guvernului (cu Tildy Zoltán). Tot timpul cît a stat la Budapesta, Mikoian a fost în relații permanente cu guvernul sovietic și cu Hrușciiov, iar Suslov, în această perioadă, a plecat la Moscova pentru a discuta situația din Ungaria.

Prin urmare, în perioada evenimentelor din octombrie, între guvernul sovietic și guvernul național maghiar au existat cele mai strînse relații diplomatice și personale.

În același timp însă, același guvern sovietic a organizat o conspirație împotriva guvernului național maghiar, a pregătit răsturnarea acestuia și i-a îndemnat sau i-a constrîns pe mai mulți dintre membrii guvernului să trădeze. Pe 4 noiembrie 1956, guvernul sovietic a și realizat această intenție cu ajutorul trupelor sovietice de ocupație. A fost încă o lezare a principiilor precizate în declarația sovietică din 30 octombrie 1956.

Prin faptele sale, guvernul sovietic nu numai că n-a soluționat doleanțele anterioare în lumina principiilor puse în evidență în declarație, ci, a doua zi după publicarea declarației, a făcut ca la cele vechi să se adauge altele, și mai grave.

De atunci, situația nu s-a schimbat. Noi răni sînt aduse onoarei naționale, mîndriei și demnității naționale. Articolele apărute în presa sovietică despre evenimentele din Ungaria, declarațiile guvernului sovietic, hotărîrile partidului și guvernului sovietic, precum și hotărîrile comune ale celorlalte partide și guverne în legătură cu evenimentele din Ungaria, acuzațiile neîntemeiate și falsificarea adevărului istoric, denaturarea faptelor obiective – puncte de vedere mincinoase despre contrarevoluție – constituie noi ofense pentru poporul maghiar.

În lumina faptelor și a adevărului istoric putem înțelege mai clar de ce a fost nevoie de teoria mincinoasă a „contrarevoluției”. Numai prin ea puteau justifica și explica guvernul și partidul Uniunii Sovietice nejustificabila și inexplicabila intervenție armată, ocuparea țării, conspirația împotriva guvernului și alungarea acestuia cu ajutorul armelor. A mai fost nevoie de această teorie și pentru ca, în locul guvernului care apăra în mod consecvent demnitatea națiunii maghiare și lupta pentru suveranitatea și independența ei, să existe la conducerea partidului și a țării un guvern al slugarnicilor și oportuniștilor care acceptă subordonarea și dependența națională. Aceștia își asumă răspunderea pentru „contrarevoluție”, pentru minciuni, falsuri și pentru reînvierea forțelor trecutului, ei sînt gata să meargă pe drumul care a dus odată la catastrofă, sînt gata să-și dezmință cuvintele prin fapte. De asemenea, sînt gata să reia metoda înscenărilor, devenită faimoasă cu ocazia marilor procese comuniste măsluite. În cazul acestei metode nu este important adevărul, faptul în sine, ci se urmărește „dovedirea” – cu orice preț – a unei acuzații

false, legalizarea minciunii cu privire la „contrarevoluția” maghiară. Ei își asumă astfel răspunderea pentru comiterea conștientă a unei provocări internaționale fără precedent.

După cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S., după o serie de convenții internaționale și după declarația guvernului Uniunii Sovietice din 30 octombrie 1956, parcă nu s-ar fi întâmplat nimic și, neînvățînd din greșelile grave, din evenimente care au zdruncinat socialismul, se încearcă așezarea viitorului socialismului pe fundamentul unei concepții mincinoase, provocatoare.

*

Nagy Imre este acuzat că a tolerat omorîrea comuniștilor. Lui Nagy Imre i se cere acum socoteală : de ce nu a făcut ordine, de ce nu a asigurat securitatea ? Îi cer socoteală oameni ale căror crime au provocat descompunerea totală a „ordinii” și „securității” și care ani de zile nu numai că au tolerat, dar au și sprijinit politica antipopulară catastrofală a celor care, împreună cu clica Rákosi-Gerő, au stat în fruntea partidului și guvernului și astăzi sînt răspunzători pentru tot ce s-a întâmplat de la 23 octombrie încoace.

După 4 noiembrie, în timpul lui Kádár János, au fost uciși mai mulți comuniști decît între 23 octombrie și 4 noiembrie, deși Kádár s-a sprijinit pe o uriașă forță militară sovietică. Cu toate acestea, el a avut nevoie de două luni pînă cînd s-a pus capăt banditismului.

Este de asemenea un fapt că în timpul dominației clicii Rákosi-Gerő-Farkas – sub directa lor conducere și în urma consimțămîntului și dispozițiilor date de ei personal – au fost omorîți mult mai mulți comuniști decît în evenimentele din octombrie-noiembrie (cînd aceștia au devenit victime ale banditismului și terorii contrarevoluționare).

*

Organele de stat înarmate au dat faliment încă din primele ore ! Bata și conducătorii honvezilor s-au dovedit total incapabili. Ei nu au reușit să arunce în lupte nicăieri unități de honvezi. Unitățile mobilizate „nu au sosit” la punctele stabilite. Incapacitatea conducerii unităților de honvezi fusese deja constatată de Biroul Politic al Partidului (sub conducerea lui Gerő) și de guvernul Hegedüs. Ofițerii și – împreună cu ei – soldații s-au alăturat rebelilor.

O situație similară s-a produs și în cazul poliției. Unitățile de menținere a ordinii interne și grănicerii au acționat și au dus lupte împotriva rebelilor.

„Statul Major” organizat de Biroul Politic și de guvern pentru coordonarea forțelor armate (membri : Kovács István, Bata, Apró Antal, Münnich Ferenc etc.) n-a dat rezultate. Nu a dat dovadă nici de inițiativă, nici de energie. [...] ¹

Bata István și conducătorii honvezilor nu au putut strînge decît cîteva duzini de arme mici, dar nici pentru aceasta nu au putut asigura o bază corespunzătoare. Ei nu au putut împărți puști automate, mitraliere etc. Nu au putut pune la dispoziție nici megafoane.

Era uluitor și aproape de necrezut cînd la ședința [...], la care au participat comandanții [...] și la care au asistat Mikoian, Suslov și Sesov², șeful organelor de Securitate

1. Urmează cîteva propoziții indescifrabile (n.t.).

2. Text neclar (n.t.).

sovietice, Bata István a „raportat” despre activitatea Statului Major, despre posibilitățile de a organiza formațiunile înarmate și despre stocul de arme de care dispuneau. Era evident că acesta este și el total incapabil sau lipsit de voință.

Pe baza instrucțiunilor date de Mikoian, comandanții prezenți la ședință au promis mii de arme, puști-mitraliere, muniții și alte arme necesare. Însă, după câte știu, din toate aceste arme nu a ajuns nimic la formațiunile muncitorești. După câte se pare, comandaamentul sovietic voia să facă singur „ordine” și să folosească [...] pentru intervenție.

Incapacitatea lui Bata și a lui [...] sau sabotajul lor conștient au provocat scene cu adevărat dramatice. La una dintre ședințele conducerii restrînse a partidului, la care printre alții am participat eu, Kádár, Kiss K. și Szántó, conducătorul secției administrative a C.C., extrem de revoltat și emoționat – aproape plîngînd –, l-a acuzat pe Bata și Statul Major că sabotează înarmarea muncitorilor. A cerut să-l însărcinăm cu organizarea înarmării muncitorilor, cu descoperirea armelor etc. Noi am acceptat imediat propunerea, iar el s-a și apucat, după ședință, să-și îndeplinească misiunea.

Și Münnich s-a dovedit incapabil de a face ceva. Problema organizării forțelor militare i-a scăpat complet de sub control. La postul său atât de important, el a dat faliment. Nu a rezolvat problema reorganizării forțelor Securității de Stat. În zilele cele mai critice nu era de găsit, nu s-a preocupat de nimic și, atunci cînd organele înarmate – de care răspundea și a căror reorganizare i-a fost încredințată – s-au destrămat, Münnich a fugit împreună cu Kádár.

În ciuda acestui fapt, în privința organizării forțelor armate, prin colaborarea unor ofițeri de honvezi cu ofițerii poliției și funcționarii de partid, s-au făcut progrese. În zilele de 2 și 3 noiembrie, pe străzile Budapestei circulau de acum pichetele noii forțe, care i-au urmărit pe bandiți și au dus lupte cu aceștia. Dudas și grupul lui au fost dați afară de la Externe etc.

Apariția lor pe străzile orașului a fost primită cu entuziasm de către popor. În locul trupelor sovietice, care s-au retras din Budapesta treptat, au apărut formațiunile înarmate ale honvezilor, ale poliției și ale gărzilor muncitorești. La data de 3 noiembrie (sau 2?), ca urmare a unor tratative anterioare, a luat ființă conducerea unitară a forțelor de ordine înarmate, cu scopul de a stabili îndatoririle și raza lor de activitate. Acest fapt poate explica de ce pe 3 noiembrie și în noaptea de 3 spre 4 noiembrie Budapesta a rămas complet liniștită, nu au fost împușcături, tulburări. Am făcut un pas mare pe drumul consolidării rezultatelor revoluției, pe drumul normalizării vieții.

La data de 2 noiembrie, delegațiile muncitorilor de la marile întreprinderi au ținut o mare consfătuire, care a continuat și în ziua de 3 noiembrie, unde au luat poziție în favoarea reluării muncii. Munca trebuia reluată în marile uzine din Budapesta.

În dimineața zilei de 5 noiembrie 1956 au fost luate hotărîri similare și în marile centre industriale și miniere din provincie.

*

În jurul datei formării guvernului Kádár – chiar și din partea celor mai autorizate cercuri – s-au auzit afirmații contradictorii.

Faptele : Guvernul Kádár a depus jurămîntul pe 7.XI.1956, cînd a intrat în funcțiune, și începînd cu această zi a putut exercita – chiar și ilegal – o activitate de stat. Pînă la 7 noiembrie, nici Kádár, nici „guvernul său” nu au dus nici o activitate, n-au fost de găsit

nicăieri, nu erau în capitală și n-au avut legături cu reprezentanțele diplomatice, nici chiar cu ale țărilor prietene. Guvernul se găsea într-un loc ilegal – necunoscut. Ulterior am aflat că se găsea la Statul Major sovietic, a fost și în Cehoslovacia, după care a așteptat la Szolnok posibilitatea de a intra în Budapesta.

Kádár și guvernul său au hotărât pe 4 noiembrie formarea „guvernului revoluționar muncitoresc țărănesc”. La mijlocul lunii noiembrie, Kádár János mi-a cerut prin iugoslavi (care au dus tratative la Moscova cu Sepilov în legătură cu grupul nostru) o declarație datată 4.XI (adică retroactiv) prin care să demisionez din postul de președinte al Consiliului de Miniștri, să recunosc guvernul Kádár și să mă declar de acord cu activitatea lui. Nu am semnat un asemenea fals.

Kádár mi-a cerut declarația falsă, antedată, cu scopul vădit ca intrarea trupelor sovietice, demisia mea și formarea guvernului Kádár să fie sincronizate. Pentru toate aceste trei evenimente, s-a fixat inițial data de 4 noiembrie. Eu nu mi-am dat declarația de demisie în 4 noiembrie, în caz contrar formarea guvernului Kádár ar fi putut avea loc în aceeași zi și s-ar fi putut aduce la cunoștință demisia guvernului Nagy. Oricum, formarea guvernului Kádár nu s-a mai putut amîna, din cauza chemării trupelor sovietice, așa că aceasta trebuia datată la 3.XI, ceea ce îi dădea posibilitatea să justifice cererea intervenției. (De fapt, această dată nu justifică nimic, pentru că trupele sovietice – o armată de blindate – au intrat între 31 octombrie și 3 noiembrie, ocupînd țara.)

Se pare că pentru formarea guvernului a rămas data de 3 noiembrie, după cum se referă la ea conducătorii de frunte. Însuși Kádár a fixat această zi pentru formarea guvernului, după cum reiese dintr-o declarație confuză făcută de el („la 3 noiembrie ne-am gîndit să formăm noul guvern”) la a zecea plenară a Consiliului pe țară al Sindicatelor Libere Maghiare, în ultimele zile ale lunii ianuarie 1957.

*

La Ambasada Iugoslavă din Budapesta se aflau 40 de persoane – 27 de adulți și 13 copii. Primul Comitet Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar a fost format din : Donáth Ferenc, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre, Szántó Zoltán, precum și Haraszi Sándor, care, în calitate de redactor-șef al ziarului partidului, făcea și el parte din conducere. Comitetul Executiv, care se afla în majoritate la Ambasada Iugoslavă, și-a continuat în mod organizat activitatea cît timp membrii săi au fost împreună la Ambasadă. Lukács György și Szántó Zoltán au hotărât să părăsească clădirea Ambasadei. Dar, după cum știm, ei au fost capturați de paza sovietică și mai tîrziu ne-am reîntîlnit sub paza organelor Securității armatei sovietice, și ne-au transportat împreună în România. Ca urmare, Comitetul Executiv și-a încetat activitatea. Pînă atunci, a discutat și a luat poziție în toate problemele importante, a dus tratative cu iugoslavii și a pus la curent periodic membrii grupului cu toate problemele care meritau atenție. A dat răspuns la discursul lui Tito, a dat răspuns la telegrama lui Rankovici, a dat răspuns întrebărilor tovarășilor iugoslavi ș.a.m.d. Comitetul Executiv și-a conceput unitar și și-a redactat în comun părerile, membrii Comitetului Executiv fiind întru totul de acord cu forma definitivă.

Comitetul Executiv cu efectivul complet, în prezența și cu participarea tuturor membrilor, a dus tratative cu ambasadorul Iugoslaviei, cu reprezentanții din Belgrad ai M.A.E. al Iugoslaviei (Seitz, Vidici), ajungîndu-se la opinii comune.

În afară de aceasta, Szántó Zoltán a fixat în scris împrejurările în care am ajuns la Ambasada Iugoslavă și precedentele lor. Acestea le-am anexat scrisorii adresate lui Tito, în care am protestat împotriva acuzației „de fugă”.

*

În politica regimului democrat-popular și a partidului s-au dezvoltat contradicții interne catastrofale în legătură cu evenimentele din octombrie.

Cîștigarea majorității populației, cucerirea maselor și alcătuirea unei politici care să creeze o bază de masă solidă și mai largă în vederea construirii socialismului, care să exprime voința poporului – în locul unei asemenea politici s-au instalat demagogia lipsită de răspundere, minciuna neînfrînată, orbirea maselor, totala neluare în seamă a voinței și a părerii lor. În legătură cu evenimentele maghiare din octombrie-noiembrie, multe dintre partidele frățești constată acum că în Ungaria a avut rădăcini adînci regimul reacționar horthyst, al crucilor cu săgeți și al fasciștilor și că nu am exercitat împotriva lor dictatura proletariatului. Mai constată că am dus o politică economică greșită care a provocat nemulțumirea maselor, iar conducerea antipopulară și antinațională a lezat conștiința și demnitatea națională a poporului maghiar. Toate acestea au dus la disperare masele populare maghiare și, în cele din urmă, la răscoală.

Rădăcinile trebuie căutate cu 10 ani în urmă. Problemele grave au apărut o dată cu „anul cotiturii”. Începînd de atunci, partidul a degenerat: a desconsiderat poporul, a întors spatele maselor, și-a elaborat politica *discreționară* în numele lor, dar fără ele, s-a sprijinit pe organele violenței și ale puterii după metoda bunului-plac. În viața publică și politică s-au impus demagogia lipsită de orice răspundere, minciuna, aroganța, afișarea puterii. Ceea ce a dus inevitabil la degenerarea sistemului democratic. Regimul a intrat într-o relație schizoidă cu poporul, împiedicîndu-se la fiecare pas în propriile contradicții. Viața civilă s-a anihilat. Ea a fost dominată de cinism și minciună.

Să încercăm să ne amintim: Rákosi și ceilalți, în decursul ultimilor 12 ani, n-au făcut altceva decît să repete că partidul nu mai fusese niciodată atît de unitar ca atunci – din an în an, se repeta: „Niciodată nu a fost atît de sănătos ca acum...”, „Tot poporul muncitor îl susține și-l urmează”, „Întreaga națiune se strînge în jurul lui”, „Întregul popor aprobă politica lui și și-o însușește”. Toată țara era inundată de imnuri de laudă la superlativ.

Evenimentele au dovedit că totul a fost o *minciună* care a dat dreptate dușmanilor, care a dezvoltat urmările catastrofale ale demagogiei.

Au vorbit mereu în numele *poporului* și al *partidului*, au mințit chiar și atunci cînd și poporul, și masa membrilor de partid s-au ridicat cu ură și dispreț împotriva lor.

Acum se constată că politica economică a fost necorespunzătoare, greșită, anti-marxistă, că nu a ținut cont nici de situația reală a țării, nici de interesele poporului. Și totuși s-au referit *tot timpul* la întregul partid, la întregul popor, la unitatea de vedere „atocuprinzătoare” a întregii țări. În numele partidului și poporului au făcut primul plan cincinal, dezvoltarea excesivă a industriei grele, colectivizarea forțată a agriculturii, călcarea în picioare a legilor, anihilarea democrației, instaurarea samavolniciei, a dictaturii personale, cu permanentă referire, în toate cazurile, la întregul popor maghiar, la voința partidului și a poporului.

Această politică antipopulară – aventurieră, așa cum am constatat în iunie 1953 – nu a avut nici o legătură cu interesele poporului și ale țării. Și totuși, a fost însoțită de „aprobarea totală” și „entuziasmul debordant” ale întregului popor.

În viața noastră socială, economică, politică și culturală nu a existat vreun eveniment mai important, vreo hotărîre mai însemnată a partidului și guvernului pe care întregul popor, întreaga țară să nu le fi salutat întotdeauna cu cel mai mare „entuziasm” și „bucurie” și pentru realizarea cărora să nu fi depus toate eforturile. Iar cînd a ieșit la iveală contrariul, a fost primit cu același „entuziasm nemăsurat” ca și răul anterior.

Toată perioada trecută, după părerea conducerii partidului și a țării, a fost un entuziasm continuu. Exemplul cel mai grăitor pentru această stare îl constituie alegerile. Numărul voturilor de încredere față de partid și de guvern, numărul entuziaștilor pentru politica lor se apropie de fiecare dată de 100%, fără 1-2% sau chiar mai puțin, în condițiile în care masele largi ale poporului maghiar și-au manifestat nemulțumirea crescîndă față de politica partidului și guvernului, care a răbufnit în evenimentele din octombrie-noiembrie 1956.

Deși votul era secret, masele nu au „îndrăznit” să-și exprime nemulțumirile în fața urnelor : acolo s-au „entuziasmat” pentru politica partidului și guvernului. În schimb, în octombrie 1956 au avut curajul să iasă în stradă și să-și manifeste nemulțumirile chiar cu prețul vieții.

Este evident că manifestarea sinceră a maselor au fost evenimentele din octombrie, iar rezultatele „alegerilor” au fost minciuni și falsificări.

În mai 1953 au avut loc alegerile pentru Adunarea Națională. Rezultatul *este cunoscut* : victorie covârșitoare și categorică, masele situîndu-se în unanimitate de partea politicii înțelepte și mărețe a partidului și guvernului, care a dus la fericirea și bunăstarea poporului și a țării.

La o lună după alegerile pentru Adunarea Națională, la importanta plenară a C.C. al Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria din 27-28 iunie 1953, s-a stabilit că politica partidului și guvernului duce țara spre catastrofă, este o politică aventurieră care nu ține cont de interesele poporului, deci trebuie urgent schimbată, altfel propriul nostru popor va porni cu furcile împotriva noastră.

Pe baza hotărîrii C.C., pe data de 4 iulie 1953 s-a convocat noua Adunare Națională. Rákosi a trebuit să-și dea demisia, iar eu am depus noul program al guvernului. Într-adevăr, atunci s-a entuziasmat și și-a exprimat satisfacția întreaga țară. S-a bucurat cînd noul program al guvernului a demascat politica aventurieră, directivele antipopulare și nelegiuirile și a cerut lichidarea acestora.

Dar cum a fost posibil ca tot acest popor să-și fi manifestat prin alegeri „entuziasmul” pentru politica aventurieră și antipopulară a cărei lichidare a sărbătorit-o după numai o lună ? Nu este numai problema unei politici bune sau rele, după cum nu este nici problema maturității maselor sau problema frazelor propagandistice. La mijloc este altceva mult mai grav. Cauza trebuie căutată în însuși regimul politic. Numai astfel se poate explica cum de s-au putut întîmpla toate acestea în condițiile socialismului.

Situația a fost de așa natură încît partidul și poporul au sprijinit și au căzut de acord cu toate problemele și întotdeauna, dar au primit deopotrivă și contrariul acestora. „Cu entuziasm” au fost de acord și au susținut primul plan cincinal, realizarea lui, iar pe urmă l-au criticat cu asprime ; hotărîrea C.C. din martie 1955, iar în iulie 1956 tot astfel

au primit ideea depășirii greșelilor – ca pînă la urmă să izbucnească nemulțumirea membrilor de partid și a maselor în evenimentele tragice din 23 octombrie 1956.

Este caracteristic pentru conducerea partidului și țării faptul că directivele și linia politicii duse nu au fost formulate de către ea independent, ci primite din afară, ei rămî-nîndu-i doar să vegheze la îndeplinirea lor necondiționată. Nici nu s-a ridicat împotriva unei asemenea linii politice; nu ea a stabilit dacă a fost o politică greșită sau nu, ci tot cei din afară care pe vremea aceea au elaborat principiile activității politice a guvernului. Toate „schimbările” politice și chiar contrariul „schimbărilor” au venit din afară. Linia mereu corespunzătoare tot de acolo am primit-o, ca și critica la adresa acestei linii. Desigur, toate acestea au fost extrem de dăunătoare. Și au avut un mare rol în catastrofa care a survenit.

*

În evoluția și configurarea direcției evenimentelor din octombrie, guvernul a fost cu totul subordonat conducerii de partid. Toate măsurile guvernamentale au fost aprobate și chiar indicate de către partid și, din nou, nu din proprie hotărîre, ci prin colaborare cu cei doi tovarăși conducători sovietici, Mikoian și Suslov, care în timpul evenimentelor din octombrie se găseau în Budapesta și care zilnic – chiar și de două ori, înainte de masă și seara – au participat la ședințele conducerii de partid, la discutarea problemelor și la formularea hotărîrilor.

Schimbarea vechii conduceri a partidului, apoi modificarea ei de mai multe ori, crearea unui organ al puterii care să conducă partidul pînă la congresul acestuia, aprecierea politică a evenimentelor, abandonarea caracterului „contrarevoluționar” și aprecierea pozitivă, revoluționară a lor, schimbarea liniei tactice anterioare a partidului și a lozincilor lui, ordonarea „încetării focului”, retragerea trupelor sovietice din Budapesta etc., toate aceste măsuri de partid și de stat s-au luat pe baza hotărîrilor elaborate de către conducerea de partid de comun acord cu tovarășii sovietici.

„Declarațiile” guvernului au fost făcute în toate cazurile cu aprobarea prealabilă a conducerii partidului și în deplin acord cu ea. Textele întocmite și înaintate erau discutate în colectiv de către conducerea de partid, reformulate, iar observațiile și propunerile ei, trecute prin ciur și sită, puteau ajunge – prin radio – în fața opiniei publice.

Cu ocazia „declarațiilor” de importanță principală sau cu ocazia unor comunicări guvernamentale programatice, în două sau trei cazuri a fost prezent și Kádár János; a stat împreună cu mine – la radio – în fața microfonului și a susținut în numele partidului, ca prim-secretar, declarația guvernului, dar și în numele său propriu.

Kádár János a expus personal la radio declarația-program a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, care a întruchipat unitatea partidului și guvernului și consecvența politicii lor.

Denunțarea Tratatului de la Varșovia și retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Ungariei, precum și declararea neutralității, în timp ce trupele sovietice (o întreagă armată de blindate) au intrat pentru a doua oară, au fost făcute de conducerea partidului și guvernului într-un spirit de totală înțelegere.

Reorganizarea și completarea guvernului pe baza coaliției celor 4 partide au fost posibile datorită poziției de atunci a partidului.

Ambasadorii din străinătate (polonez, român, chinez și ai altor țări prietene) au fost informați asupra tuturor acestor evenimente de conducătorii partidului.

În alte probleme – lupta împotriva bandelor contrarevoluționare, apărarea comuniștilor, încetarea grevei și reluarea lucrului etc. –, situația a fost aceeași.

*

În jurul aprecierii formării *coalitiei* și în jurul platformei se ivesc multe probleme discutabile. Pentru o analiză corectă, trebuie să fim atenți la următoarele considerente :

Singura forță politică din țară, „Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria”, care s-a bucurat de monopolul asupra situației, în zilele evenimentelor din octombrie s-a destrămat complet. Destrămarea Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria nu s-a produs brusc. Procesul a început în martie 1955. Pierzînd încrederea maselor, autoritatea partidului a scăzut tot mai mult, iar acesta s-a redus la o clică antipopulară formată dintr-un grup restrîns împotriva căruia chiar și masa comuniștilor s-a ridicat tot mai vehement. Evenimentele ce au izbucnit în octombrie – în producerea cărora un rol hotărîtor l-a avut politica antipopulară a clicii din fruntea partidului – au dus, în acele împrejurări tragice, pînă la capăt procesul destrămării lui.

Partidul s-a destrămat sub greutatea unor „păcate” și greșeli grave. Au fost incapabili să conducă partidul și statul pe drumul socialismului. Politica economică aventurieră, despotismul, spiritul de clică, politica internă ilegală, antidemocratică și antipopulară, metodele samavolnice, lipsa spiritului național, umilirea literaturii naționale, a artei și a tradițiilor trecutului maghiar, renunțarea la independență, suveranitate și egalitate, imitarea unor metode și obiceiuri străine etc. – aceștia sînt factorii care au măturat Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria din viața politică și socială a țării.

Acest partid, Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria, n-ar fi putut conduce mai departe țara împotriva opiniei și voinței publice și, ceea ce este mai important, împotriva comuniștilor.

Furtuna indignării n-a măturat numai Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria, ci, o dată cu el, și încrederea în capacitatea de conducere a unui *singur partid*, subminînd sistemul politic astfel întemeiat.

În timp ce Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria s-a destrămat, iar noul Partid Muncitoresc Socialist Maghiar era încă în germene, fostele partide de *coalitție* (din 1945-1947) au reînviat rapid – partide care în realitate nu au dispărut niciodată cu totul, nu au fost niciodată organizatoric dizolvate și au trăit un fel de viață națională îngustă – și, din această cauză, au crescut vertiginos.

Falimentul politic al Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria a făcut să crească încrederea în „opoziție”, sporindu-i prestigiul, ceea ce a însemnat și pentru sistemul multipartit o bază solidă și largă la nivelul maselor. *Coalitția* celor patru mari partide a răspuns unor necesități politice și a avut un temei propriu.

Pericolul principal pentru democrația populară l-au reprezentat nu *coalitția* partidelor și partenerii de *coalitție*, ci reacțiunea, contrarevoluția, imperialismul, împotriva cărora s-ar fi putut lupta numai printr-o largă unitate populară, sub conducerea comuniștilor – ceea ce, de altfel, *coalitția* a și acceptat.

Democrația populară a dispus de mari forțe *democratice* de masă, iar pentru concentrarea aliaților democrați ai socialismului au fost abilitate partidele de *coalitție*. În octombrie,

pe lângă forțele socialiste existau și mari forțe democratice care nu s-au alăturat contra-revoluției, ci au fost împotriva ei. Imaginea forțelor care stăteau față în față în octombrie nu era simplă: comuniști, respectiv contrarevoluționari. Au existat mase democratice foarte largi care optau pentru coaliție. Ele au rămas pe terenul democrației populare, au aderat la ea și timp de doisprezece ani au luptat pentru socialism. Aceste mase au constituit barajul care i-ar fi putut împiedica pe conducătorii partidelor de coaliție să iasă de pe terenul socialismului, al democrației populare. Dimpotrivă, sprijinindu-se pe forțele democratice care într-adevăr au existat, ar fi reușit să se împotrivescă oricăror încercări de restaurare a capitalismului din partea reacțiunii și a contrarevoluției. Cu sprijinul acestor forțe sociale ar fi trebuit determinată desfășurarea evenimentelor în albia lor, și nu împotriva lor.

În Frontul Popular – cei fără de partid –, tot aceste mase constituie sprijinul solid al democrației populare și întruchiparea unității naționale. Oare, în cadrul coaliției, cei organizați în partide reprezintă masa de forță a contrarevoluției și uneltele acesteia? ! Nu este adevărat. În schimb, este adevărat că în Ungaria democrația are o bază largă și solidă la nivelul maselor. În marea lor majoritate, maghiarii nu sînt contrarevoluționari, ci democrați. Cei 12 ani să fi trecut fără urme, fără ca socialismul să fi lăsat urme în mase? E imposibil! De aceea nu înțelege nimeni, nici măcar comuniștii, cum de socialismul a fost reprezentat la noi de o forță atît de mică, iar contrarevoluția, de forțe atît de mari încît nu puteau fi învinse decît cu forțe militare externe. Această judecată izvorăște din aprecierea greșită a forțelor și din analiza greșită a situației, care a pus pecetea contrarevoluției pe marea mișcare populară din octombrie.

Crearea coaliției a fost așadar necesară pentru apărarea democrației și împotriva contrarevoluției.

E. Răspunsul redacției Pravda

Ziarul de limbă maghiară din România *Előre* a prezentat în numărul din 12 februarie 1957 scrisoarea adresată redacției *Pravda* de cei cinci delegați laburiști și răspunsul redacției, apărut în numărul 10 al *Pravdei* din februarie 1957.

În răspunsul său, redacția gazetei *Pravda* susține că eu, la 24 octombrie 1956, în ziua numirii mele ca prim-ministru, am făcut declarații corespondentului M.T.I.¹ despre evenimentele din Ungaria și caracterul lor.

Această afirmație a redacției *Pravda* este o invenție, un neadevăr lipsit de orice bază. Eu nu am făcut nici o declarație corespondentului M.T.I. sau altora, nici în legătură cu evenimentele din octombrie și nici despre alte probleme. Deci declarația mea indicată în răspunsul redacției *Pravda* este o calomnie și are ca scop inducerea în eroare a opiniei publice.

Chiar și conținutul „declarației” trădează faptul că este vorba de o calomnie. În presupusa mea declarație sînt menționate și evenimente și fapte care s-au întîmplat mult mai tîrziu, despre care la 24 octombrie 1956 nici nu puteam face declarații. În acea zi au avut loc tratative și ședințe care s-au ținut lanț, în sediul partidului din str. Academiei

1. Agenția de presă maghiară.

nr. 17, unde au stat majoritatea membrilor M.D.P.K.¹ și ai guvernului. În aceeași zi au sosit cu avionul de la Moscova Mikoian și Suslov, cu care am continuat să purtăm discuții serioase la prînz și seara.

În haosul, confuzia și panica de atunci nici nu am avut o privire de ansamblu asupra desfășurării evenimentelor. Într-o asemenea situație aș fi putut vorbi cel mult despre evenimentele ce au avut loc la 23 octombrie, în prima zi a răzcoalei, dacă aș fi vorbit sau aș fi făcut declarații.

În legătură cu cea de-a doua problemă, redacția *Pravda* susține în răspunsul său că guvernul Nagy Imre s-a destrămat la 1 noiembrie 1956, după ce patru dintre membrii guvernului – Apró Antal, Kádár János, Kossa István și Münnich Ferenc – au rupt legăturile cu acesta și l-au părăsit. Cîte afirmații, atîtea neadevăruri și contradicții.

Un guvern care are 22-24 de membri nu „se destramă” pentru că patru presupuși membri îl părăsesc. Mai cu seamă nu se destramă atunci cînd nu patru, ci doar doi miniștri demisionează. De fapt, dintre cei citați, doar Kádár János și Münnich Ferenc au fost membri ai guvernului. Nici ei nu au demisionat, ci pur și simplu au dispărut fără urmă. Numai cercetarea începută a descoperit că la 3 noiembrie ambii au fugit, au trecut la ruși.

Nici data de 1 noiembrie nu corespunde faptelor. Guvernul Kádár a depus jurămîntul și a intrat în funcțiune pe 7 noiembrie. Pe 4 noiembrie, după îndepărtarea guvernului Nagy, a adresat o chemare populației țării. În afară de aceasta, nu a exercitat nici un fel de activitate guvernamentală, nu a luat măsuri și nici măcar nu s-a aflat în capitală, ci la Moscova, iar apoi la comandamentul sovietic. Cu reprezentanțele noastre diplomatice nu a avut nici un fel de legături.

Mai tîrziu, din motive politice, Kádár a hotărît formarea guvernului pe data de 4 noiembrie. Ulterior, lucrurile s-au schimbat, dar Kádár nici acum nu revendică decît data de 3 noiembrie. La ședința plenară a Consiliului pe țară al Sindicatelor Libere Maghiare – după cum scrie ziarul *Előre* din 31.I.1957 –, Kádár János a spus în legătură cu aceasta: „Cînd ne-am gîndit la 3 noiembrie să alcătuim guvernul, am știut că nu vom fi primiți cu flori ș.a.m.d.”. Deci, cum spune Kádár, *pe 3 noiembrie* doar s-au gîndit să formeze guvernul, care a luat ființă abia pe 7 noiembrie, și atunci numai cu cîțiva membri.

Așadar, la 1 noiembrie, Kádár și tovarășii – în opoziție cu afirmația redacției gazetei *Pravda* – nu s-au gîndit la formarea unui guvern. Din cele susținute de *Pravda* reiese că ei au format guvernul înainte chiar să le fi trecut prin minte să-l formeze.

Pe 2 noiembrie, unul dintre miniștrii care au format noul guvern, Apró Antal, se afla încă în clădirea Consiliului de Miniștri. Acolo i-am predat, la cererea lui – ca să-și salveze propria viață și pe cea a familiei sale –, o scrisoare prin care-l împrumutăm să plece în Cehoslovacia și să fie reprezentantul special al guvernului pentru organizarea ajutorului economic. (O scrisoare asemănătoare i-am făcut și lui Kiss Károly – tot la cererea lui –, pe care l-am trimis în România cu sarcini asemănătoare.) Deci, pe 2 noiembrie 1956, Apró Antal, unul dintre întemeietorii guvernului Kádár, avea cu totul alte griji decît formarea unui guvern. Prin urmare, guvernul Kádár a putut lua ființă doar *după* 3 noiembrie – după părerea mea, pe 7 noiembrie. Pînă la această dată, Ministerul Afacerilor Externe și reprezentanțele noastre diplomatice și-au continuat activitatea în numele și din însărcinarea guvernului Nagy Imre.

1. Conducerea Centrală a Partidului Democrat Maghiar (n.t.).

De ce se străduiește *Pravda* să declare cu orice preț „destrămat” guvernul Nagy Imre și să creeze guvernul Kádár?

În primul rînd, dacă guvernul Nagy Imre s-a destrămat la 1 noiembrie, atunci toate măsurile, toate acțiunile diplomatice, denunțarea Tratatului de la Varșovia, declararea neutralității ș.a.m.d., care au intervenit după 1 noiembrie, sînt ilegale.

În al doilea rînd, dacă la 1 noiembrie guvernul Nagy Imre s-a destrămat și s-a format guvernul Kádár, acesta din urmă poate fi considerat legal de la 1 noiembrie, iar activitatea guvernului Nagy Imre devine ilegală. Nu în ultimul rînd, redacția *Pravda* este nevoită să falsifice faptele pentru a fixa ziua de 1 noiembrie ca dată cînd a avut loc cotitura în privința deținerii puterii, de cînd a început să funcționeze guvernul Kádár, deoarece altfel a doua invazie armată nu ar fi putut avea loc în nici un caz la cererea guvernului Kádár, dacă acesta a luat ființă doar după 3 noiembrie, iar intrarea armatelor blindate sovietice a început la 31 octombrie și s-a terminat la 3 noiembrie, cînd era de-acum ocupată toată țara. Data de 1 noiembrie este deci o ticluire, ca și povestea „destrămării” guvernului Nagy Imre.

La întrebarea dacă guvernul Nagy Imre și-a dat demisia sau dacă trupele sovietice l-au răsturnat, redacția *Pravda* răspunde că „s-a destrămat”. Acest guvern, exceptînd evadarea a doi miniștri, nu a dat nici un fel de semn de destrămare.

Venter a rezolvat problemele țării în domeniul politicii interne și externe, a luat măsuri de importanță covîrșitoare și a dus tratative cu guvernul sovietic și cu ambasadorul sovietic din Budapesta – deci cu puterea al cărei organ oficial (*Pravda*) vrea să prezinte un guvern ca inexistent în perioada în care s-au dus tratative cu reprezentanții lui. Între 1 și 4 noiembrie am predat mai multe note verbale și scrise guvernului sovietic. La 3 noiembrie în Parlament, apoi seara, pe aerodromul din Tököl, delegațiile celor două guverne au dus tratative oficiale în legătură cu retragerea trupelor sovietice. În zorii zilei de 4 noiembrie am continuat tratativele cu ambasadorul sovietic Andropov.

Așadar, pînă la 4 noiembrie 1956, guvernul sovietic – prin Ambasada sa din Budapesta – a fost în relații diplomatice strînse și recunoscute, a manifestat relații bune și a dus tratative cu un guvern deja destrămat? ! Sau între timp a creat un alt guvern cu care a dus tratative într-o altă direcție și a încheiat convenții?

Este deci o pură invenție că guvernul Nagy Imre s-ar fi destrămat. Acesta nu s-a destrămat nici la 1 noiembrie, nici mai tîrziu. Și nici nu și-a dat demisia. Aceste mașinații și falsificări nu pot fi acoperite, mascate.

Răspunsul redacției *Pravda* este un răspuns negîndit, care poate fi foarte ușor atacat. Omul mincinos poate fi ajuns mai repede decît un ciine șchiop.

Asupra celorlalte pălăvrăgeli nu merită să ne oprim.

*

Una dintre acuzațiile împotriva guvernului Nagy Imre este formulată astfel: „a deschis drumul contrarevoluției” prin faptul că s-a dat înapoi pas cu pas, a alunecat din ce în ce mai mult spre dreapta și, în sfîrșit – cum constata *Pravda* în răspunsul său la întrebarea deputaților Partidului Muncitoresc Englez –, a capitulat în fața reacțiunii. Aceste constatări sînt în contradicție cu acele argumente și puncte de vedere cu care vor să dovedească caracterul contrarevoluționar al evenimentelor din octombrie.

Cum am putut deschide eu și guvernul drumul contrarevoluției dacă toate evenimentele din octombrie-noiembrie – așa cum se afirmă în hotărâri de partid și în alte documente – „au avut de la început caracter contrarevoluționar”, iar „cercurile imperialiste din străinătate și organizațiile lor ilegale din interior” le-au organizat de mult și le-au pus la cale în mod planificat. 23 octombrie, mișcările de masă, demonstrațiile nu au fost decât semnalul !

Eu, la 23 octombrie și timp de un an și jumătate înaintea acestei date, nu am desfășurat nici un fel de activitate politică și publică. La 23 și 24 octombrie, Gerő Ernő era prim-secretarul partidului, iar Hegedüs András, prim-ministru. Pe 23 octombrie, Gerő Enrő a ținut un discurs. Ei se aflau în fruntea partidului și a țării când au izbucnit și au evoluat evenimentele pe care hotărârea de partid le consideră contrarevoluționare.

Eu a trebuit să vin la conducerea guvernului pe baza hotărârii partidului, în focul răzcoalei, al luptelor armate, al „contrarevoluției”. Dacă nu primeam postul de prim-ministru, ceea ce era mult mai comod, și nu mă expuneam unor groaznice hărțuiri și acuzații, m-ar fi calificat pe drept ca dezertor și m-ar fi exclus din rîndurile comuniștilor.

Într-una din cele mai furtunoase perioade din istoria patriei noastre, mi-am asumat sarcina și m-am dus acolo unde m-a trimis partidul. Am văzut întorsătura tragică a evenimentelor și am simțit enorma răspundere, am ținut cont și de faptul că o să cad în luptă, că o să fiu victima unei epoci politice grele de păcate față de popor și națiune, când cei responsabili au fugit din fața catastrofei provocate de ei. Urmările păcatelor lor trebuiau și trebuie suportate de mine.

Nu numai că am fost împins în mijlocul unei tragedii naționale, în locul unor vinovați dispăruți, ca să încerc să liniștesc marea înfuriată a mulțimii și să salvez ce se mai putea salva, dar am fost lăsat singur în fruntea țării : conducătorii au fugit care încotro, cei mai mulți în străinătate, partidul s-a descompus, iar din forțele organizate n-a mai rămas nici urmă. Acestei situații i-a pus capac fuga lui Kádár și Münnich, care și-au părăsit postul și locul unde au fost puși fără nici o vorbă, în perioada cea mai critică.

Desigur, Kádár János a amintit în mai multe discursuri, pentru propria-i justificare, că Nagy Imre trebuia să-și părăsească postul atunci când a văzut că nu e în stare să facă față sarcinilor. Prin fuga lor, au creat o asemenea situație care extrem de greu s-a putut ține în frâu, iar ulterior, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, m-au tras la răspundere : de ce nu am făcut față situației sau de ce nu am plecat și eu, de ce nu am urmat exemplul lor ?

Părerea mea e că abia atunci aș fi fost trădător.

*

Volumul al II-lea al *Cărții Albe* editate de guvernul maghiar despre contrarevoluție, pe baza mărturisirilor martorilor oculari, prezintă amănunte despre luptele ce au avut loc la Radio. În multe privințe, datele nu corespund realității, iar cea mai mare lacună este aceea că volumul nu vorbește despre politica anterioară și evenimentele care au provocat luptele, între care există o strînsă legătură.

La 23 octombrie 1956, spre seară, m-a căutat de mai multe ori la telefon de la Radio Benke Valeria. La repetatele ei apeluri, seara, pe la orele 7-8, m-am dus la telefon. Mi-a comunicat că la Radio au sosit mase mari de tineri și au înconjurat clădirea. A sosit la ea o delegație care cerea ca Radioul să transmită revendicările lor, formate din 14 (sau 16) puncte. Ce să facă ? I-am comunicat răspunsul meu, și anume că eu nu-i pot da nici un

sfat, să ceară sfatul Biroului Politic. Părerea mea era că dacă transmiterea revendicărilor ar calma tineretul, atunci ele trebuie transmise. Benke m-a informat că a vorbit cu C.C. al partidului, iar cei de acolo erau împotriva, fiind de părere că revendicările nu trebuie transmise. Ulterior – la 24 octombrie – am aflat de la Benke că Biroul Politic a interzis satisfacerea revendicărilor tineretului.

Cunosc revendicările tineretului. Nu am fost de acord cu una-două formulări. Dar, dacă nu din alt motiv, măcar din luciditate politică, ele ar fi trebuit transmise și satisfăcute. Acest gest ar fi fost primit cu mare satisfacție de tineret. Puteau fi separați – încă de pe atunci – cei care ar fi vrut să folosească demonstrația pentru tulburarea ordinii. Tineretul însuși s-ar fi întors împotriva lor. Astfel, contrarevoluția ar fi putut fi izolată și înăbușită în fașă.

În schimb, Biroul Politic – în primul rînd Gerő Ernő și Hegedüs András – a respins revendicările tineretului ca o demonstrație de forță și ca să apere „prestigiul”, imaginea partidului. Din orbire plină de păcate și dintr-o pornire dușmănoasă și rigidă, ei au provocat evenimentele sîngeroase de mai tîrziu, ei au împins demonstrația pașnică spre luptele armate tragice. Printr-o asemenea comportare provocatoare, Biroul Politic, în loc să liniștească tineretul și să-l alăture partidului, l-a aruncat în brațele nemulțumiților turbulenți, pe atunci încă neputincioși. Dacă nu s-ar fi întîmplat astfel, evenimentele din octombrie ar fi luat un cu totul alt curs. Seara, pe la orele 7, atitudinea Biroului Politic a împins evenimentele într-o direcție fatală. Cuvîntarea lui Gerő, pe care posturile de radio au transmis-o seara la ora 8 și pe care mulțimea a ascultat-o prin difuzoarele instalate în stradă, a turnat gaz pe foc.

Frazeologia mincinoasă a discursului, amenințările sale arogante, precum și promisiunile care nu spuneau nimic au produs o amărăciune definitivă. Ascultînd discursul lui Gerő, cerința tineretului ca declarația să fie radiodifuzată a devenit și mai categorică.

Benke a mai spus prin telefon că ar fi bine dacă cineva din conducere ar vorbi maselor. M-a rugat să vorbesc eu, pentru că pe mine mă solicita mulțimea și nimeni din conducere nu era dispus să se ducă să-i vorbească.

I-am comunicat lui Benke că eu trebuie să ajung la Parlament, unde sînt circa 200.000 de oameni care mă așteaptă. Mai multe delegații, Veres Péter, Dézsy Tibor, Halász József și alții, au venit după mine cu mașina, așa că eu mă voi duce să le vorbesc maselor. De acolo mă voi duce la Radio. După ce am vorbit mulțimii din balconul Parlamentului aproximativ o jumătate de oră și lumea a început să se împrăstie treptat, am vrut să ajung la Radio, cu atît mai mult cu cît în timpul discursului și după aceea am primit mesaje telefonice unul după altul ca imediat să pornesc spre Radio.

Numeroși conducători ai tineretului erau în clădirea Parlamentului, în aceeași cameră cu mine (camera lui Erdei Ferenc). Erdei și cu mine ne-am străduit să-i determinăm pe conducătorii tineretului să meargă împreună cu noi fără întîrziere la Radio, să vorbească tineretului, să-l liniștească și să prevină tulburări mai mari. Eu am vrut să merg cu ei, însă doi membri ai Biroului Politic, Hidas Antal și Mekis József, mi-au comunicat că punctul de vedere al Biroului Politic este ca eu să nu mă duc la Radio, ci neîntîrziat să ajung la Comitetul Central al partidului, unde sînt așteptat. Cu toate argumentele mele că eu trebuie să fiu la Radio pentru a liniști mulțimile, că ele nu se împrăstie deoarece mă așteaptă și vor să audă discursul meu, cei doi au continuat să repete punctul de vedere al Biroului Politic, așa că a trebuit să merg cu ei în str. Academiei nr. 17.

Convingerea mea fermă este că dacă seara, în jurul orei 7, s-ar fi radiodifuzat declaraţia sau chemarea tineretului, ba mai mult, dacă seara la ora 9, când mulţimea din faţa Parlamentului a început să se împrăştie, m-aş fi dus la Radio şi le-aş fi vorbit comunicându-le că Radioul acceptă dorinţa tineretului şi va transmite chemarea lor, cei de acolo ar fi primit ideea cu un uriaş entuziasm, s-ar fi liniştit şi în felul acesta s-ar fi putut evita evenimentele sîngeroase ce au urmat. Dacă nu s-a întîmplat aşa, răspunderea îi revine Biroului Politic, în primul rînd lui Gerö Ernő şi Hegedüs András.

Deci punctul de vedere că atacul împotriva Radioului a fost o acţiune contrarevoluţionară bine pregătită, organizată dinainte, nu corespunde realităţii şi este o minciună ordinară. În acest sens, trebuie arătat că un păcat grav al membrilor Biroului Politic este lăşitatea lor fără margini. De la începutul evenimentelor din 23 octombrie, nimeni dintre membrii Biroului Politic nu a avut curajul să meargă şi să vorbească în faţa maselor. În ceasurile cele mai critice ale primelor zile, nici unul nu s-a arătat în faţa poporului. Iar mai tîrziu s-au ascuns cu atît mai mult.

Dintre membrii guvernului şi din conducerea partidului, numai eu am vorbit, am stat faţă în faţă cu mulţimea, eu am stat de vorbă cu delegaţiile muncitorilor, ţăranilor, intelectualilor, tineretului, soldaţilor etc., din Budapesta şi provincie. În afară de mine, nimeni altcineva din partea conducerii partidului şi guvernului nu a tratat cu delegaţii răsculaţilor şi ai grupurilor înarmate. Stau mărturie acestor lăşitaţi ruşinoase o mulţime de fapte. Cei mai laşi au fost cei care sînt cei mai zgomotoşi. Unde au apărut Apró, Kiss, Marosán democraţia populară şi socialismul ? Cînd şi unde a ieşit Kádár János în faţa mulţimii, cînd a vorbit maselor faţă în faţă, cînd a primit măcar o delegaţie, ca să nu mai vorbim de delegaţiile înarmate ale răsculaţilor ? Niciodată în zilele din octombrie şi noiembrie, pînă la 4 noiembrie 1956.

Comportarea membrilor Biroului Politic în zilele evenimentelor din octombrie este o pată ruşinoasă şi marchează falimentul moral al conducerii partidului. Conducătorii comunişti nu trebuie să se joace cu viaţa lor fără rost, să se angajeze în riscuri inutile, este adevărat ! Însă nu sînt conducători şi cu atît mai puţin comunişti cei care în perioada politicii antipopulare a clicii Rákosi-Gerö – politică pe care şi ei o condamnă astăzi – n-au avut curajul să se ridice împotriva lui Rákosi şi Gerö, deoarece le-a fost frică pentru viitorul lor, pentru viaţa lor şi a familiilor lor. Tot aceşti „conducători comunişti” au devenit şi mai laşi cînd a fost vorba de soarta democraţiei populare şi a socialismului. Au dispărut, s-au evaporat, au fugit. Nu s-a găsit nici unul care să fi avut curajul să se aşeze în fruntea mulţimii, care să fi luat parte la luptele duse împotriva contrarevoluţiei, care să fi luat arma în mînă pentru apărarea cauzei socialismului. Vina lor de neiertat constă în aceea că, în locul lor, pentru apărarea regimului democrat-popular maghiar, au trimis tancurile sovietice. În Ungaria, conducătorii comunişti au contribuit cel mai puţin la apărarea socialismului. Este o catastrofă morală ireparabilă. Şi aceste cadavre morale îndrăznesc acum să vorbească despre „trădarea guvernului Nagy Imre”, despre „politica trădătoare a grupului Nagy Imre şi Losonczy” !! Nagy Imre şi grupul său politic au rămas la postul lor, au primit însărcinările şi şi-au asumat răspunderea pentru tot ce le-a încredinţat poporul şi partidul, pînă cînd au fost îndepărtaţi prin forţă armată şi siliţi să-şi părăsească poziţia.

*

În prefața volumului al II-lea al *Cărții Albe* editate de către guvernul maghiar se scrie că, la 1 noiembrie, postul de radio „Europa Liberă” a pretins denunțarea Tratatului de la Varșovia și Nagy Imre a răspuns acestuia. Afirmatia este o ticluire răuvoitoare. În legătură cu această problemă trebuie cunoscute următoarele :

Tratatul de la Varșovia, încă de la încheierea sa, a produs un efect extrem de negativ în țară.

Nu numai poporul, ci și cele mai largi categorii ale membrilor de partid au primit cu antipatie tratatul și l-au privit ca pe un nou pas pe calea afirmării tendințelor de asuprire din partea sovieticilor, care au pus în pericol independența țării, au lezat suveranitatea națională și au demonstrat în mod provocator inegalitatea de tratament în cadrul acestui tratat. Opinia publică largă l-a considerat plin de posibilități conflictuale și s-a temut ca teritoriul țării să nu devină o arenă de luptă. Astfel gîndeau nu contrarevoluționarii și reacționarii, ci mase de patrioți. Ideea ieșirii din tratat s-a ivit chiar de la crearea lui, ulterior a prins contur și, pînă la evenimentele din octombrie, a devenit pe drept problema care, alături de cerința independenței, se situa în fruntea opoziției față de lezarea demnității noastre naționale.

Cine a coborît în mijlocul maselor, cine a avut legături strînse cu poporul, acela știe că, înainte de evenimentele din octombrie, situația reală era deja următoarea :

Revendicarea țîșnea din rîndurile maselor și nu era nevoie de postul de radio „Europa Liberă”. Că aceasta a fost revendicarea cea mai importantă o dovedește mai bine decît orice și faptul că, în prima declarație guvernamentală pe care am citit-o la radio, trebuia făcută referire la această problemă. Conducerea partidului a tratat cu Mikoian și Suslov chestiunea declarației guvernamentale. Și ei au recunoscut că, din cauza atmosferei existente la nivelul maselor, nu se poate ocoli problema retragerii trupelor sovietice aflate pe teritoriul țării în baza Tratatului de la Varșovia.

Am pus această problemă și Mikoian a fost de acord cu textul declarației. Mai departe nu am acționat, dar și aceasta dovedește că problema era vie în mijlocul maselor și că nu a fost transmisă contrarevoluționarilor de postul de radio „Europa Liberă”. Revendicarea nu a fost a contrarevoluționarilor, ci a maselor populare, care au așteptat răspuns. Primul răspuns al guvernului nu a mulțumit masele populare, iar acestea și-au ridicat glasul, atacîndu-mă și pe mine.

În acele zile, conducătorii guvernului și partidului și-au adus hotărîrile la cunoștința maselor în adunările la locurile de muncă. În toate adunările, fără nici o excepție, chestiunea denunțării Tratatului de la Varșovia a figurat printre cele mai importante revendicări.

Că una dintre revendicările cele mai importante ale mișcărilor de mase a fost ieșirea din tratat o dovedește și faptul că în acele zile au venit în masă delegații din Budapesta și din provincie la sediul partidului și al Consiliului muncitoresc, majoritatea lor fiind delegații ale muncitorilor, iar printre revendicările fiecăreia s-a numărat și aceea a denunțării Tratatului de la Varșovia și a retragerii trupelor sovietice.

Nimeni nu poate susține că avalanșa de hotărîri și delegații din toată țara era opera contrarevoluționarilor, că aceștia au grăbit cererea de denunțare a Tratatului de la Varșovia. Cu atît mai mult cu cît cei care au scris textele hotărîrilor, conducătorii și membrii delegațiilor, în cele mai multe cazuri, au fost comuniști. La fel s-a întîmplat

chiar și cu delegațiile formațiunilor de răsculați înarmați : majoritatea conducătorilor și participanților au fost comuniști. Am întrebat fiecare delegație – inclusiv pe cea a răsculaților – dacă numără în rândurile ei membri de partid comuniști. Și-au prezentat carnetele de membri și a trebuit să mă conving că majoritatea delegațiilor erau membri de partid.

Și aceasta dovedește că cererea de a denunța Tratatul de la Varșovia a fost o revendicare a maselor de oameni față de care nu ne puteam izola. Așadar, lozinca a fost fixată nu de postul de radio „Europa Liberă”, ci de masele populare maghiare care și-au stabilit revendicările față de guvern. Deci măsura guvernului a însemnat satisfacerea voinței poporului maghiar.

Noi n-am făcut decît să exprimăm voința poporului maghiar prin hotărîrea guvernului de a denunța Pactul de la Varșovia. Acest fapt nu poate fi schimbat de „părerea” redacției *Pravda*, potivît căreia denunțarea Pactului de la Varșovia a fost o măsură politică a unui conducător care și-a pierdut capul și a luat o hotărîre în favoarea reacțiunii, împotriva intereselor poporului maghiar. Nu a hotărît prim-ministrul Nagy Imre, ci guvernul maghiar.

Ceea ce este și ceea ce nu este în interesul poporului maghiar stabilește guvernul maghiar, și nu redacția gazetei *Pravda*, care se vede că a pierdut măsura o dată ce s-a instalat în locul guvernului maghiar. Ce altceva semnifică tonul și argumentarea *Pravdei* dacă nu o nouă manifestare a șovinismului de mare putere tocmai din partea acelor care scriu și vorbesc cel mai mult despre internaționalism și egalitatea în drepturi a popoarelor ?

*

Firul „Meditațiilor” îl întrerup aici. Restudiind cele peste 550 de pagini, am ajuns la convingerea că este mai bine să mă opresc.

Pe aceste pagini cu certitudine sînt multe fapte obiective, adevăruri istorice, portretul fidel al unor situații, constatări și aprecieri dintre care unele cu siguranță că sînt necunoscute nu doar opiniei publice, ci și unor cercuri mai restrînse. Totuși, în multe privințe, punctele de vedere redată mai sus nu sînt potrivite pentru a fi luate ca temei al unor concluzii teoretice și politice.

Sub influența evenimentelor – ceea ce este inevitabil –, au ieșit în evidență unilateralitatea, subiectivismul, insuficiența unei priviri critice și concluziile greșite ce rezultă de aici. Un rol nu mai puțin important au avut aici supărarea și jignirea mea personală. Toate acestea vor trebui odată eliminate din acest material, deoarece împiedică analiza într-un spirit marxist, iar acum duc la concluzii greșite.

Păstrez materialul întrucît conține multe fapte și fixează multe evenimente. Cîndva, în împrejurări mai liniștite, cu capul mai limpede, am să încep prelucrarea fidelă și partinic-marxistă a evenimentelor din octombrie.

II

NAGY IMRE : SCRISORI
DE LA SNAGOV

II.1. Scrisori către unguri

Dosar nr. 40041, vol. 5

A. Scrisoarea din 21 decembrie 1956

21 decembrie 1956

Traducerea unei scrisori scrise de Nagy Imre

Către :

Guvernul revoluționar muncitoresc-țăranesc al Republicii Populare Maghiare

și

Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar

Budapesta

În ciuda tuturor încercărilor mele, a cererilor și revendicărilor mele, numai astăzi, 21 decembrie 1956, am reușit să iau cunoștință de schimbul de scrisori ce a avut loc între guvernul maghiar și român la 22 noiembrie 1956, în legătură cu problema așa-zisului „grup Nagy Imre”, care, după declarațiile celor două guverne, a devenit un acord între cele două state. Scrisoarea a fost semnată din partea maghiară de Sebes Mihály, locțiitorul ministrului de Externe, iar din partea română de Mălnășanu, locțiitorul ministrului de Externe.

În legătură cu acordul încheiat între guvernul Republicii Populare Maghiare și guvernul Republicii Populare Române, doresc să aduc la cunoștința guvernului maghiar și Comitetului Central al M.Sz.M.P. următoarele :

1. În legătură cu evenimentele petrecute înaintea deportării noastre, doresc să precizez – fără a intra în analiza propriu-zisă a motivării politice a scrisorii – că afirmațiile neconcordante cu faptele pe care le conține scrisoarea sînt menite să inducă în eroare guvernul, conducerea centrală a M.Sz.M.P. și opinia publică.

2. Grupul nostru a părăsit clădirea Ambasadei Iugoslave, unde a stat între 4 și 22 noiembrie, pe baza înțelegerii încheiate la 21 noiembrie 1956 între guvernul iugoslav și maghiar, care stipula întoarcerea noastră liberă la domiciliile noastre, de asemenea că față de noi nu se vor lua măsuri represive și că este garantată securitatea noastră personală.

Această înțelegere a intrat în vigoare în dimineața zilei de 22 noiembrie 1956, dată la care pe baza acestui acord am părăsit Ambasada Iugoslavă, cînd încă nu exista vreun acord între guvernul maghiar și cel român. Dovadă este și faptul că în noaptea de 22 noiembrie 1956, după ce am fost dus sub paza forțelor armate sovietice, sub paza organelor de

Securitate militare sovietice în sediul acestora, m-a vizitat un membru al delegației guvernamentale române, Walter Roman – la cererea „tovarășilor conducători români și maghiari”, mai precis din însărcinarea lui Gh. Gheorghiu-Dej și Kádár János –, cu scopul ca în interesul desfășurării evenimentelor să plecăm de bunăvoie în România pentru două-trei luni și în acest sens să dau o declarație.

L-am rugat pe Walter Roman ca să comunice celor care l-au însărcinat că eu n-am să părăsesc Ungaria de bunăvoie și din proprie voință și nici nu dau declarații în acest sens. Probabil după răspunsul meu, a apărut schimbul de scrisori româno-maghiar din 23 noiembrie 1956 în chestiunea grupului Nagy Imre, lucru care reiese clar și din conținutul scrisorii.

3. Din schimbul de scrisori româno-maghiar nu corespunde realității afirmația după care noi – adică grupul Nagy Imre – am cerut de la bun început să părăsim teritoriul țării și să plecăm în una dintre țările socialiste. În schimb, este adevărat că Kádár János prin reprezentanții guvernului iugoslav ne-a comunicat că opt persoane din grupul lui Nagy Imre, aflate la Ambasada Iugoslavă, nu vor putea rămâne în țară nici dacă vor da guvernului maghiar declarația dorită. Aceste opt persoane: Nagy Imre, Jánosi Ferenc, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Haraszi Sándor, Szilagy József, Tanczos Gábor și soția lui, Rajk Julia. Adevărul este că noi am fi vrut să rămânem în țară, iar guvernul Kádár de la bun început a depus eforturi pentru îndepărtarea noastră, în același timp el dînd declarații peste declarații că numai de noi depinde întoarcerea noastră la viața politică și participarea la activitatea partidului și guvernului.

4. După părăsirea Ambasadei Iugoslave, am fost prinși de formațiile armatei sovietice, în prezența organelor de Securitate în haine civile, ca și în prezența unor membri ai Ambasadei Sovietice, în general cunoscuți de noi, și am fost duși sub paza mașinilor blindate și a mitralierelor la sediul organelor Securității sovietice militare aflat în Școala Militară „Rákoczy Ferenc”, unde am fost predați unor unități înarmate. Și aici au fost prezenți membrii Ambasadei Sovietice din Budapesta.

A doua zi după-masă, la 23 noiembrie 1956, de asemenea sub paza mașinilor blindate sovietice, în autobuze închise militare sovietice, pe drumuri ocolite, ne-au transportat la aeroportul din Ferihegy. De aici ne-au transportat cu două avioane sovietice, sub paza organelor Securității sovietice și a soldaților sovietici. Membrii Ambasadei Sovietice au stat în avion pînă la plecarea noastră.

Împotriva amestecului grosolan al diplomaților sovietici și al forțelor armate sovietice, care încalcă grav drepturile cetățenești maghiare ca și drepturile internaționale, am protestat energic de mai multe ori și protestez și pe această cale. Acest amestec a însemnat deportarea ilegală a grupului Nagy Imre cu ajutorul forțelor armate sovietice.

5. Acest acord româno-maghiar se referă la acordul de prietenie și ajutor reciproc existent între Republica Populară Maghiară și Republica Populară Română, pe baza căruia a luat ființă acordul privind plecarea grupului Nagy Imre în România. Trebuie să constat că acordul amintit nu conține nici un punct care ar face posibilă deportarea unui cetățean al unui stat pe teritoriul altui stat din motive politice sau alte considerente. Dreptul internațional nu recunoaște deportările sub nici o formă, deci nici sub forma acordului amintit. Cu atît mai puțin recunoaște posibilitatea deportării cetățenilor oricărui stat pe teritoriul altui stat prin forțele armate ale unei țerte puteri, așa cum s-a întîmplat în cazul nostru prin intervenția forțelor armate sovietice.

Acordul româno-maghiar încheiat în legătură cu problema grupului Nagy Imre este în contradicție cu drepturile internaționale și cu oricare drept existent, ca și cu regulile internaționale și se poate considera ca un act ilegal.

6. Așa-zisul guvern revoluționar muncitoresc-tărănesc, care a încheiat un acord cu guvernul Republicii Populare Române privind îndepărtarea grupului Nagy Imre în România, a procedat ilegal chiar și în sensul legilor maghiare. Nici Constituția maghiară, nici legislația publică nu cunosc un asemenea aliniat juridic care ar întemeia legal deplasarea forțată a cetățenilor maghiari pe teritoriul unui stat străin cu ajutorul forțelor militare ale unei terțe puteri. Constituția maghiară, dreptul public maghiar, legile maghiare nu recunosc deportarea sau expulzarea ca aliniat juridic. În consecință, acordul româno-maghiar în chestiunea grupului Nagy Imre a fost un act ilegal atât din punctul de vedere al Constituției maghiare, cât și din punctul de vedere al dreptului civil și al legilor maghiare, ca atare este lipsit de orice bază legală.

7. În sensul acordului, grupul lui Nagy Imre se află în România pe baza respectării uzanțelor internaționale, bucurându-se de ospitalitate pe baza respectării drepturilor cetățenești ale Republicii Populare Maghiare.

După părerea mea și în conformitate cu uzanțele internaționale, în oricare țară civilizată – astfel și în România –, orice cetățean maghiar care se află în țara respectivă pe baza dreptului de ospitalitate, în măsura în care nu contravine legilor țării respective – în acest caz legilor R.P.R. –, are dreptul la mișcare liberă. Însă, în contradicție cu toate acestea, situația grupului Nagy Imre demonstrează că guvernul R.P.R., fără știrea guvernului maghiar sau poate printr-un acord tacit, nu aplică principiile de bază ale acestui acord față de persoanele grupului, mai mult, le încalcă în mod grosolan.

Faptele arată că față de membrii grupului Nagy Imre nu sînt aplicate normele dreptului internațional și nici principiile stabilite în acord privind drepturile cetățenilor maghiari în străinătate, ei fiind lipsiți de libertate și deportați sub supravegherea unei paze armate. Împotriva acestei situații protestez energic și cer respectarea drepturilor noastre cetățenești stabilite în acord și schimbarea imediată a situației noastre deplorabile.

8. Faptele care dovedesc că sîntem lezați în drepturile noastre sînt următoarele¹ :

- drept de ospitalitate
- normele internaționale
- drepturile cetățenești
- [...] în deportare [...]
- [...] necunoscut [...]

– Guvernul și C.C. să discute și să trimită o comisie să cerceteze. Dacă nu întrevade lichidarea situației, să creeze condiții pentru plecarea în altă țară.

1. Provizoriu. Dreptul la cuvînt
2. posibilități pentru muncă
3. plimbare
4. radio
5. relații
6. mașină de scris

1. Aici textul se întrerupe, acest punct fiind schițat pe o altă pagină (n.t.).

B. Scrisoarea din 11 ianuarie 1957

Snagov, 11 ianuarie 1957

Exemplar nr. 1

Către :

Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar

și

Guvernul Republicii Populare Maghiare,

Budapesta

A trecut mai mult de o lună și jumătate de când împotriva voinței și protestului nostru am fost transportați – așa-zisul grup Nagy Imre – pe teritoriul Republicii Populare Române. Transportarea și șederea noastră aici sînt reglementate prin acordul încheiat între guvernul maghiar și român, semnat la 22 noiembrie 1956. După sosirea noastră, tov. Bodnăraș, membru al Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Român și prim-locuitor al președintelui Consiliului de Miniștri, în cursul unei discuții, mi-a comunicat printre altele că, în perioada șederii noastre în România, va ține legătura cu noi Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, acesta se va ocupa cu situația și problemele noastre. De cîteva săptămîni, această situație s-a schimbat radical. Cu toate că am cerut de mai multe ori, în scris și verbal, nimeni dintre membrii sau reprezentanții C.C. al P.M.R. nu ne-a căutat, n-a venit în contact cu mine, iar la întrebările mele n-am primit răspuns. De asemenea, au lăsat fără răspuns și cererile mele adresate C.C. Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar.

Deci, pe linie de partid, nu am nici un fel de legătură și nici nu am posibilitate să mi le creez, avînd în vedere completa mea izolare. Același lucru este valabil și pentru ceilalți membri ai grupului. Deci relația noastră față de partid, ca și situația noastră de partid nu sînt clarificate, dar nu din vina noastră. În același timp, în hotărîrile partidului, ca și în articolele apărute în presa de partid se fac aprecieri și constatări în legătură cu poziția și atitudinea noastră politică, mai ales în legătură cu rolul pe care l-am avut în evenimentele maghiare din octombrie-noiembrie, de unde se pot trage concluzii că în problema noastră sau, mai bine zis, în problema unora dintre noi, ca și în problema noastră ca „grup” s-au luat hotărîri fără prezența noastră și fără să fim întrebați. Acest lucru este în contradicție cu cerințele elementare ale democrației interne de partid, înseamnă încălcarea brutală a drepturilor membrilor de partid și continuarea metodelor păcătoase din trecut. Protestez vehement împotriva acestui procedeu și, în caz că în problema noastră nu s-au luat încă hotărîri, protestez împotriva acestor tendințe. Cercetarea situației noastre de partid se poate face numai împreună cu noi, cu participarea și ascultarea noastră, și numai pe baza unui asemenea procedeu se pot lua hotărîri. Eu am fost membru al primei Comisii Executive a P.M.S.M., împreună cu ceilalți tovarăși din grupul nostru. Mai mult, majoritatea membrilor primei Comisii Executive a P.M.S.M. – în afară de Kádár János și Kopácsi Sándor –, se află aici, împreună cu mine, în România. Despre activitatea și răspunderea colectivă a conducătorilor de partid din acea perioadă sau despre răspunderea personală a unor membri din conducere nu se pot lua hotărîri fără ei – acest lucru ar încălca grav principiile democrației de tip leninist a vieții interne de partid –, din această cauză aceste probleme pot fi și trebuie discutate cu noi, după întoarcerea noastră în țară,

de către organele competente ale partidului. Însă nu numai partidul, dar nici organele guvernului maghiar nu au stat de vorbă cu noi niciodată în perioada șederii noastre aici. După o lună de la sosirea noastră, am luat cunoștință – nu de la organele maghiare, ci de la cele românești – despre existența acordului dintre guvernul român și maghiar semnat la 22 noiembrie 1956, care cuprinde condițiile șederii în România a așa-zisului grup Nagy Imre.

În legătură cu problemele privind situația noastră – cu toate că am cerut de mai multe ori, totuși n-am reușit să discut cu tovarășul Keleti Ferenc, ambasadorul guvernului maghiar din București. Deci nici conducerea de partid și nici guvernul maghiar nu țin sau nu doresc să reia legătura cu noi.

În asemenea împrejurări este de înțeles de ce repetatele noastre proteste la guvernul și partidul român – care nu respectă acordul în legătură cu noi – s-au dovedit pe deplin inutile. Conform acordului încheiat între cele două guverne în legătură cu grupul nostru, noi ne-am afla pe teritoriul Republicii Populare Române pe baza respectării uzanțelor internaționale de ospitalitate, ca și pe baza respectării drepturilor internaționale și a celor cetățenești. Situația noastră reală este dovada încălcării grosolane a acestor principii și condiții. În realitate, noi sîntem deportați aici, nu putem părăsi domiciliul nostru forțat, nu avem posibilitate de mișcare și nu avem nici libertate personală, sîntem sub paza organelor de Securitate române, militare înarmate și civile, sîntem izolați nu numai de lumea exterioară, ci și noi între noi, nu putem comunica între noi nici în scris și nici prin contacte personale, corespondența e interzisă, scrisorile noastre sînt confiscate, presă primim foarte rar.

Această situație înjositoare nu o putem schimba din propriile noastre puteri, iar partidul și guvernul maghiare sînt complet indiferente față de situația și problemele noastre.

A trecut o lună și jumătate în asemenea condiții. Pe drept se ridică întrebarea : ce intenții are partidul și guvernul cu acest grup sau cu unii membri din grup ? Oare a făcut demersuri guvernul în vederea respectării de către partea română a acordului semnat de el ? Pentru cînd prevede întoarcerea noastră acasă ? Cît timp vom fi încă nevoiți să stăm departe de țară și, dacă această chestiune este de durată, ce alte măsuri crede de cuviință să ia, avînd în vedere că în grup, cu tot cu membrii de familie, sînt 40 de persoane – dintre care 27 adulți și 13 copii, din care 8 copii au obligație școlară – ale căror situație și soartă nu pot fi indiferente partidului și guvernului, cu atît mai puțin cu cît poartă răspundere pentru ele.

Prin prelungirea întoarcerii noastre acasă se ridică problema mutării noastre din România într-o a treia țară. Acordul româno-maghiar din 22 noiembrie 1956 prevede și ne asigură posibilitatea plecării noastre într-o altă țară, dacă noi cerem acest lucru și dacă guvernul maghiar își dă acordul. Cu privire la această problemă – în cazul că întoarcerea noastră acasă se va mai prelungi –, cer Comitetului Central al P.M.S.M. și guvernului maghiar ca, pînă cînd ne vom putea întoarce acasă, să-și dea acordul să ne putem muta – în cazul că guvernul iugoslav va dori să ne asigure această posibilitate – pe teritoriul Republicii Populare Federative Iugoslavia.

Un lucru este cert, că situația noastră actuală nu se poate menține pe un timp mai îndelungat. Și dacă partidul și guvernul maghiare, în pofida cererii noastre, nu vor lua măsuri urgente să schimbe această situație, atunci vom fi nevoiți – în interesul apărării drepturilor noastre umane și cetățenești, ca și în interesul apărării libertății noastre – să intervenim pe alte căi corespunzătoare convingerilor noastre comuniste. Comunicatul

emis la „Întîlnirea” ținută la Budapesta, între 1 și 4 ianuarie 1957, constată printre altele că situația politică și viața economică din Ungaria s-au normalizat. Precum știu, partidul și guvernul au condiționat de acești factori întoarcerea noastră acasă. Deci se ridică problema întoarcerii noastre acasă, față de care, precum și față de problemele ridicate mai sus, Comitetul Central Provizoriu al P.M.S.M. și guvernul vor trebui să ia poziție. În caz că ne putem întoarce acasă, va trebui să intre în vigoare, în locul acordului româno-maghiar, acordul maghiaro-iugoslav încheiat la 21 noiembrie 1956 în legătură cu grupul nostru, adică acordul ce a fost încheiat înaintea acordului româno-maghiar. Atît în problema acordului, cît și în problema mutării noastre provizorii, mă adresez guvernului Republicii Populare Federative Iugoslavia, care, pe baza acordului menționat, și-a asumat răspunderea, atît pentru situația grupului, cît și pentru garantarea securității și libertății personale a membrilor săi, nu numai în fața opiniei poporului maghiar și iugoslav, ci și în fața opiniei internaționale, fapt care implică necondiționat ca acest acord să capete valabilitate internațională.

Cu această ocazie, doresc să mai comunic tovarășilor că, în legătură cu nerespectarea acordului româno-maghiar privind grupul nostru, am protestat la tov. Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri. În scrisoarea mea, am cerut remedierea neîntîrziată a revendicărilor noastre. În legătură cu situația noastră de partid și în interesul clarificării problemelor politice, m-am adresat tovarășului W. Gomulka, cerînd o cercetare internațională în problema noastră, printr-o comisie formată din reprezentanții partidelor frățești la activitatea căreia să participe și grupul nostru.

În vederea discutării problemelor ridicate în această scrisoare, aș considera că ar fi cel mai potrivit dacă ar lua legătura cu noi, din însărcinarea Comitetului Central Provizoriu al P.M.S.M. și a guvernului, tovarășii competenți și, pe baza clarificării problemelor, s-ar lua măsurile necesare.

Așteptînd un răspuns urgent, rămîn cu salutări tovarășești
Nagy Imre

C. Scrisoarea din 26 ianuarie 1957

13 februarie 1957

Exemplar nr. _____

C. 374

Strict Secret

Către :

Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar

și

Guvernul Republicii Populare Ungare,

Budapesta

Stimați tovarăși !

Deși la scrisorile mele din decembrie pînă în prezent n-am primit de acasă nici un răspuns și nici nu știu dacă forurile organelor competente române le-au transmis, deși, la fel, mesajul meu în privința situației noastre de partid – adresat la 11 decembrie prin Roman Walter Comitetului Central Provizoriu al M.Sz.M.P. – a rămas fără răspuns, de

asemenea nici materialele de partid cerute prin dînsul nu le-am primit, cu toate acestea m-am decis să scriu prezenta scrisoare în speranța că poate totuși va ajunge la destinație.

Două luni au trecut de atunci de cînd guvernul iugoslav și cel maghiar au încheiat un acord cu privire la așa-zisul „grup Nagy Imre” la 21 noiembrie 1956, pe baza căruia am părăsit, la 22 noiembrie orele 6 după-masă, clădirea Ambasadei Iugoslave, fiind convinși că ne putem întoarce liberi la căminele noastre. Precum este cunoscut, nu așa s-a întîmplat.

Prin încălcarea acordului iugoslavo-maghiar, am fost ridicați cu forța și a doua zi, pe 23 noiembrie 1956, transportați cu avionul împotriva voinței noastre și protestului nostru, sub pază armată, pe teritoriul Republicii Populare Române. Față de acele declarații că noi înșine am fi cerut transportarea noastră în România sau că am fi fost de acord cu această deplasare, faptele de mai sus arată realitatea și adevărul. *Noi am vrut să rămînem în Ungaria pe baza celor stabilite în acordul iugoslavo-maghiar.* Deci noi nu am părăsit țara de bunăvoie, ci sub presiunea situației.

Prezența noastră pe teritoriul Republicii Populare Române – precum am aflat după o lună de la sosirea noastră – este reglementată prin acordul încheiat între Partidul Muncitoresc Român și M.Sz.M.P., ca și între cele două guverne, semnat la 22 noiembrie 1956. Părerea mea în legătură cu acordul am comunicat-o printr-o scrisoare trimisă lui Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri român (anexez copia acelei scrisori).

În cele două luni ce au trecut, nici Comitetul Central Provizoriu al M.Sz.M.P. și nici guvernul maghiar n-au ținut nici un fel de legătură cu noi, nu s-au interesat de situația și problemele noastre, nu au luat nici o măsură în vederea clarificării problemelor noastre politice, nici măcar intenția lor nu se manifestă în această direcție.

În primele zile după sosirea noastră, tovarășul Emil Bodnăraș, membru în B.P. al partidului român – care a participat la tratativele reprezentanților celor două partide și guverne la Budapesta în problema grupului nostru –, mi-a comunicat că, în perioada șederii noastre în România, va ține legătura cu noi Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, acest organ ocupîndu-se de situația noastră de partid și de problemele noastre în general. Acest lucru însă, în scurt timp, s-a schimbat în mod radical. Cu toate că am cerut de repetate ori, în scris și verbal, nimeni dintre membrii Comitetului Central al P.M.R. și nici dintre reprezentanții săi nu m-a căutat – nici măcar acei tovarăși care în primele săptămîni m-au vizitat din cînd în cînd –, nu a dat răspuns la întrebările și scrisorile mele. Deci pe linie de partid n-am nici o legătură, s-a întrerupt și cît am avut, iar restabilirea unei legături nu-mi stă în putință, avînd în vedere că mă aflu sub pază și complet izolat. Acest lucru este valabil și pentru ceilalți membri ai grupului nostru, ei aflîndu-se în aceeași situație ca mine. Nu din vina noastră nu s-a clarificat situația noastră de partid, relația noastră cu partidul, ca și raporturile conducerii de partid cu noi.

În același timp, luăm cunoștință din ziarele de acasă care ne parvin că partidul, în articolele sale de presă, în comunicate și hotărîri, face aprecieri și constatări în legătură cu activitatea noastră politică și, mai ales, în legătură cu rolul nostru în evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria, din care se poate conchide că s-au luat anumite hotărîri în problema noastră sau a unora dintre noi, că unele organe de partid s-au ocupat de problema noastră și s-au luat hotărîri în legătură cu noi fără ca noi să fi fost întrebați. După părerea mea, acest lucru este în contradicție cu cerințele elementare ale democrației interne de partid.

Deși, după cum știu, M.Sz.M.P. n-are încă statut, totuși nu pot să-mi închipui că și-ar permite lezarea atît de grosolană a drepturilor membrilor de partid, care ar însemna

introducerea vechilor metode greșite și criminale în viața internă a noului partid. În caz că acest lucru totuși s-a făcut, adică s-au luat hotărâri cu caracter politic sau disciplinar fără ca noi să fi fost întrebați, protestez cu tărie împotriva acestor metode. Clarificarea activității noastre politice și a situației noastre de partid poate fi făcută numai împreună cu noi, cu participarea și ascultarea noastră, și numai în urma unui asemenea procedeu se pot lua măsuri. Eu și ceilalți tovarăși aflați împreună cu mine în momentul de față în România am fost membri în primul Comitet Executiv al M.Sz.M.P.

Despre rolul conducerii de partid de atunci în evenimentele din octombrie-noiembrie, despre activitatea acesteia, ca și despre răspunderea colectivă sau individuală a membrilor săi nu se pot lua hotărâri fără ei, nu pot fi stigmatizați și nici nu li se pot aduce acuzații în timp ce ei sînt lipsiți de posibilitatea de a se apăra și de posibilitatea de exprimare a părerii lor, deoarece acest lucru încalcă grav principiile leniniste ale vieții interne de partid. De aceea, numai după întoarcerea noastră acasă acest lucru poate și trebuie să fie discutat și clarificat de către organele competente de partid împreună cu noi și numai pe această bază se pot lua hotărâri.

Stimați tovarăși !

În legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria, numeroase guverne din țările socialiste și de democrație populară, ca și conducerile partidelor comuniste și muncitorești fac constatări prin hotărâri, declarații, comunicate – de la consfăturile lor comune –, prin articole apărute în presa de partid și guvern, fără ca acestea să fi fost precedate de o clarificare politică și o întemeiată analiză, profundă, științifică, marxistă, bazată pe adevărul istoric și fapte concrete. O asemenea clarificare încă n-a avut loc, totuși au fost elaborate sau sînt în curs de elaborare aprecieri politice, concluzii și învățăminte. Acest lucru prezintă pericolul de a nu ajunge la constatări conforme adevărului, bazate pe faptele concrete și adevărul istoric, ci, invers, pornind de la un scop politic prestabilit, de la bun început se va căuta să se facă demonstrații în raport cu necesitățile acestuia, și numai acel fapt va fi considerat obiectiv și adevăr istoric, care servește acest scop. Aceasta nu este metoda marxistă de analiză și nici cea a stabilirii adevărului istoric. Dacă acest lucru se va întîmpla – și, pe baza celor întîmplate pînă în prezent, pot avea bănuiele că se va întîmpla –, ar împiedica ca din evenimentele din Ungaria să tragem concluzii și învățăminte corecte, adevărate și sincer marxiste, atît de necesare pentru socialismul internațional.

După părerea mea, dezvăluirea cauzelor reale ale evenimentelor din Ungaria, prezentarea fidelă a evenimentelor istorice, cercetarea și analizarea profundă a scopurilor forțelor principale, dezvăluirea curajoasă, critică a activității conducerii de partid și guvern și a rolului îndeplinit de membrii săi în cursul evenimentelor constituie o sarcină de o importanță deosebit de mare – putem spune fără exagerare, o sarcină de importanță istorică. Este evident că acest lucru nu poate fi numai o chestiune a noastră internă, a comuniștilor maghiari, deoarece îndeplinirea unei asemenea sarcini depășește forțele Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar. Îndeplinirea acestei sarcini de răspundere poate fi realizată numai prin includerea partidelor frățesti, pe calea unei comisii internaționale de cercetare formate din reprezentanții lor și pe baza unei analize marxiste a evenimentelor.

Este decisiv ca această cercetare și analiză să aibă loc cît mai curînd și ca rezultatele acestora – experiența și învățămintele evenimentelor maghiare din octombrie-noiembrie – să devină cît mai curînd un bun comun al partidelor frățesti și al mișcării muncitorești

internaționale. Este neapărat necesar ca în munca unei asemenea comisii internaționale a partidelor să participăm și noi, deoarece majoritatea membrilor grupului au ocupat posturi de răspundere și de conducere în munca partidului și guvernului în perioada evenimentelor din octombrie.

Stimați tovarăși !

În perioada șederii noastre aici am constatat o atitudine din ce în ce mai dușmănoasă față de noi nu numai din partea partidului, dar și din partea guvernului maghiar. Cu toate că organele române nu respectă acordul româno-maghiar încheiat la 22 noiembrie 1956 – care cuprinde normele șederii noastre aici –, iar noi, în realitate, sîntem prizonieri, deportați, cu toate că am cerut de repetate ori satisfacerea doleanțelor noastre, guvernul maghiar nu a luat nici o măsură în vederea aplicării prevederilor acordului, ca să asigure respectarea punctelor 1-3 din acord, care se referă la drepturile noastre ca cetățeni maghiari și la libertatea noastră personală. Cu toate scrisorile și cererile mele repetate, nici guvernul român și nici cel maghiar nu au făcut posibil ca ambasadorul Republicii Populare Ungaria din București să ia legătura cu noi pentru a lua cunoștință de situația noastră și a lua măsurile necesare.

Conform prevederilor acordului încheiat între cele două guverne cu privire la grupul nostru, noi ne aflăm pe teritoriul R.P.R. pe baza dreptului internațional de ospitalitate și pe baza respectării drepturilor noastre cetățenești și a drepturilor internaționale. Situația noastră reală este însă o încălcare grosolană a acestor principii. Aceasta dovedește că în realitate sîntem deportați, ni s-a fixat un domiciliu forțat pe care nu-l putem părăsi ; libertate personală și de mișcare nu avem ; sîntem sub paza organelor de Securitate române militare și civile ; sîntem izolați nu numai de lumea exterioară, dar sîntem despărțiți și noi între noi, neputînd comunica ; nu i-am putut vedea nici măcar o dată pe fiica și ginerele meu, Dr. Jánosi, care au fost țirîți aici împreună cu tot grupul ; aceeași situație este și în familia Haraszi și Losonczy. Nu putem avea între noi contacte personale și nici prin corespondență, scrisorile noastre sînt confiscate și nu sînt trimise la destinație nici scrisorile noastre spre țară ; presa o primim cu neregularitate, iar de radio nu dispunem.

Această situație nu am putut-o schimba pînă în prezent cu forțele noastre. În caz că guvernul maghiar nici de acum încolo nu acordă atenție și nu intenționează să ia măsuri în vederea respectării acordului româno-maghiar, atunci va trebui găsit un alt mijloc prin care să fie aplicat acordul încheiat între cele două țări, avînd în vedere că au trecut de acum două luni în aceste împrejurări.

Pe drept cuvînt se ivește întrebarea : ce intenții are partidul și guvernul cu așa-zisul grup al lui Nagy Imre sau cu unii membri ai acestui grup ? Pe cînd vede posibilă întoarcerea noastră acasă, pînă cînd vom fi nevoiți să stăm departe de țară și dacă acest lucru va dura încă o perioadă mai lungă, ce soluție crede de cuviință că trebuie adoptată, avînd în vedere că în grup, împreună cu membrii de familie, sînt 40 de persoane, 27 adulți, 13 copii, dintre care 8 cu obligație școlară, a căror soartă nu poate fi indiferentă nici partidului și nici guvernului, cu atît mai puțin cu cît poartă răspunderea lor ? Deci deportarea noastră în România, care e în a treia lună deja, nu poate fi menținută pe un timp îndelungat.

Dacă guvernul maghiar cu toate acestea nu ne face posibilă întoarcerea acasă, vor trebui să-și dea asentimentul pentru mutarea noastră într-o a treia țară, unde se vor putea asigura membrilor de familie condiții de viață corespunzătoare, pînă va fi posibilă

întoarcerea noastră acasă. Acordul româno-maghiar semnat la 22 noiembrie 1956 ne asigură posibilitatea mutării noastre într-o a treia țară cu asentimentul guvernului maghiar. Avînd în vedere acest lucru, rog ca guvernul maghiar să-și dea asentimentul – pînă la întoarcerea noastră în Ungaria – și să facă posibilă mutarea noastră pe teritoriul R.P.F. Iugoslavia – firește, numai pentru cei care doresc acest lucru și numai în caz că și guvernul iugoslav dorește să ne asigure acest lucru pe baza dreptului internațional de azil.

Mai sînt și alte probleme de natură materială ale familiilor din grupul nostru, care își așteaptă rezolvarea din partea guvernului. Atunci cînd, pe baza acordului româno-maghiar, am fost constrînși să părăsim Ungaria la 22 noiembrie anul trecut, nu ni s-a permis să luăm cu noi lucrurile noastre personale, nici măcar pe cele strict necesare, și nu ni s-a dat voie să luăm măsuri în privința locuințelor noastre și avutului imobil, lucru ce nici pînă în prezent nu ni s-a făcut posibil. Deși ni s-a comunicat din partea guvernului maghiar că locuințele noastre vor fi păstrate sigilate și se va avea grijă de lucrurile noastre personale și avutul nostru imobil, pînă în prezent nu am primit nici o înștiințare în acest sens. Deoarece nu am plecat din proprie inițiativă din țară și nu din propria voință ne aflăm în R.P.R. și deoarece nici întoarcerea noastră acasă nu depinde de voința noastră, ci de hotărîrea guvernului maghiar – care va face posibil sau va împiedica acest lucru –, este de datoria guvernului ca prin organele sale competente să aibă grijă de păstrarea locuințelor, avutului imobil și a lucrurilor personale ale familiilor în cauză pînă la întoarcerea lor acasă, independent de acele decrete oficiale care se referă la cei care au părăsit din propria lor voință teritoriul țării.

Stimați tovarăși !

Pentru discutarea problemelor ridicate în prezenta scrisoare găsesc că ar fi cel mai nimerit ca, din însărcinarea Comitetului Central Provizoriu al M.Sz.M.P. și guvernului, să fim vizitați de tovarăși competenți, iar după lămurirea acestor probleme să fie luate măsurile necesare.

*

Ajungînd în acest punct al scrisorii mele, am fost înștiințat că urmează să plec la București.

După discuția cu tov. Kállay Gyula, numeroase probleme (calitatea de membru de partid, rezolvarea situației de partid etc.) se prezintă altfel decît cum le-am conceput în scrisoare. Problemele totuși există și așteaptă rezolvare.

De aceea, cu toate că între timp s-au schimbat împrejurările, totuși m-am decis să trimit această scrisoare tovarășilor și aș dori să primesc răspuns și în scris, dar ar fi de preferat să continuăm cît mai curînd discuțiile începute cu Kállay.

Cu salutări tovarășești,
Nagy Imre
Snagov, 26 ianuarie 1957

D. Scrisoarea din 22 februarie 1957

Copia scrisorii trimise de Nagy Imre către Comitetul Central Provizoriu
al Partidului Muncit. Socialist Maghiar

22 februarie 1957

Exempl. nr. 1

C. 425

Strict Secret

Către :

*Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar,
Budapesta*

Tovarăși,

La 25 ianuarie 1957, tov. Kállay Gyula a fost în București și m-a chemat la el. Discuția, pe care – după cum mi-a comunicat – a întreținut-o cu mine din însărcinarea partidului și guvernului, mi-a întărit convingerea că este necesar în mai multe probleme să mă adresez C.C. Provizoriu al M.Sz.M.P., aceasta ca o consecință a faptului că în cadrul discuțiilor nu s-au lămurit toate problemele și nu s-a atins esențialul.

La câteva săptămâni după plecarea mea din Ungaria, respectiv în prima jumătate a lunii decembrie 1956, din localitatea de lângă București unde mă găsesc, în măsura posibilităților pe care mi le oferă împrejurările de aici, am dorit să iau poziție față de evenimentele de acasă și prin aceasta să ajut la deznodământul economic și politic, la cât mai grabnică normalizare a situației. Pentru realizarea acestei intenții, am cerut prin intermediul tovarășilor – cu care am relații – de la C.C. Provizoriu al M.Sz.M.P. să mi se trimită material documentar despre evenimentele din patrie, ziare etc., deoarece aici nu am la dispoziție nimic din toate acestea. În același timp, am ridicat și problema calității mele de membru de partid. Însă la nici una dintre probleme nu am primit nici măcar răspuns, nu să-mi fi trimis material documentar, ci, mai mult decât atât, tovarășii români, prin intermediul cărora am dorit să intru în contact cu Comitetul Central Provizoriu, au întrerupt cu mine orice legătură. În felul acesta, în mod regretabil nu mi s-a dat posibilitatea ca într-un fel oarecare să contribui la consolidarea situației din patrie. În această privință, situația de atunci nu s-a îmbunătățit, ci, dimpotrivă, după discuția avută cu tov. Kállay, căruia i-am comunicat toate acestea, s-a mai înrăutățit. De atunci nu numai că nu primesc nici un fel de ziar din Ungaria, ci mi s-a interzis și *Pravda*. Eu însă cred că, cunoscând situația din țară, aş putea să ajut eventual cu ceva la ameliorarea situației economice și politice, încă extraordinar de încordate.

Poziția și vederile mele în probleme politice și ideologice eu obișnuiesc să mi le formez pe baza faptelor obiective, a unei analize multilaterale și prin examinarea marxistă științifică. În situația mea izolată din prezent, când pentru aceasta nu-mi stă nimic la dispoziție, se poate spune că acest lucru îmi este imposibil.

În astfel de împrejurări, în probleme atât de fundamentale ca aprecierea marxistă și analiza politică corectă în definirea caracterului evenimentelor din octombrie-noiembrie din Ungaria, aş putea cel mult să aprob sau să dezaprobat concluziile trase de alții, ceea ce ar fi o poziție neprincipială. După părerea mea, evenimentele din Ungaria trebuie să devină obiectul unei largi și profunde analize marxiste științifice și politice și, în baza

analizării multilaterale a faptelor obiective, trebuie stabilită realitatea istorică și dezbătută poziția partidului cu privire la caracterul evenimentelor din Ungaria din octombrie-noiembrie. Aceasta nu s-a făcut încă, însă de acum înainte trebuie făcută, așa cum a indicat hotărîrea Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar. În același timp, mai multe hotărîri ale partidelor frățești și declarațiile comune publicate în urma a mai multor consfătuiri interpartide – pe care eu nu le cunosc decît sumar – au luat poziție în problema evenimentelor din Ungaria. În acest sens, consider că scoaterea la iveală a cauzelor reale ale evenimentelor din Ungaria o asigură prezentarea lor istorică reală și fidelă, examinarea și analiza profundă a forțelor conducătoare, a scopurilor și a lozincilor acestora, a influențelor internaționale anterioare asupra evenimentelor.

După părerea mea modestă, această sarcină depășește forțele comuniștilor maghiari și de rezolvarea ei este capabilă numai o comisie internațională de partid, formată din reprezentanții partidelor frățești, în munca cărora socotesc că ar fi folositor dacă am participa și noi, cei care am fost în centrul evenimentelor pe posturi de răspundere, unde am fost puși de partid și guvern.

Eu consider că această analiză sorții este, din punctul de vedere al deznodămîntului maghiar, al mișcării comuniste universale, precum și al sorții viitoare a socialismului, o problemă de importanță deosebită – fără exagerare, chiar de importanță istorică, ea constituind marea problemă comună a mișcării muncitorești internaționale. Numai pe baza unei asemenea analize adînci, curajoase și sincere, se va putea apoi stabili cu toată siguranța adevărul istoric în privința caracterului politic al evenimentelor maghiare, precum și greșelile, păcatele și răspunderea fiecăruia, clarificînd în același timp acuzația gravă a trădării și a contrarevoluționarismului. Deci aprecierile și luarea unei poziții trebuie să fie precedate de o analiză critică largă și multilaterală pe baza faptelor obiective. Aceasta este metoda marxistă de analiză și numai rezultatele ei pot fi acceptate. Și eu mă exprim în favoarea acesteia. Orice deviere de la ea duce la lipsuri și greșeli grave.

Într-o altă problemă politică importantă, chiar și fără o asemenea analiză profundă, se poate și trebuie să fie elaborată linia politică de urmat. Problema este cea a unității țărilor lagărului socialist. Ea în general nu este neglijabilă, însă în actuala situație internațională încordată, fără îndoială, dobîndește o importanță hotărîtoare, căreia trebuie să i se subordoneze toate celelalte probleme.

Este absolut necesar a se cădea de acord cu principiile elaborate în declarațiile comune ale diferitelor partide și să se tragă din ele concluziile necesare atît în privința politicii interne, cît și a politicii internaționale.

În problema relațiilor internaționale, atît în relațiile dintre țările socialiste, cît și cu alte țări, sînt cele cinci principii cunoscute – independență națională, suveranitate, egalitate, inviolabilitate teritorială și neamestecul în treburile interne –, care au fost fixate pentru prima dată la conferința țărilor asiatice de la Bandung și au fost ulterior subliniate în comunicatul despre tratativele sovieto-iugoslave de la Belgrad, și care de atunci dobîndesc o importanță din ce în ce mai mare.

Pe aceste principii se bazează și Declarația guvernului sovietic din 30 octombrie 1956, cu care am fost și sînt total de acord și astăzi, deoarece transformarea ei din cuvinte în fapte poate constitui o bază solidă pentru coexistența pașnică a popoarelor, pentru securitatea, independența națională și egalitatea lor în drepturi. În acest spirit, pe aceste baze trebuie dusă lupta pentru îndepărtarea din rădăcini a greșelilor grave comise în relațiile maghiaro-sovietice și promovată prietenia trainică și solidă între cele două

popoare, cele două țări. Pentru realizarea practică a Declarației sovietice din 30 octombrie 1956, discutarea tuturor problemelor litigioase rezultate din politica greșită a perioadelor anterioare trebuie să fie organizată pe baza egalității în drepturi și a suveranității, trebuie să evităm reînvierea unei politici dăunătoare asemănătoare și prin aceasta vom elimina din relațiile reciproce dintre națiunile mici și cele mari șovinismul, dundamentînd aceste relații pe armonizarea intereselor naționale și a internaționalismului proletar.

Nu mai puțin importantă este o problemă care acasă se așteaptă a fi rezolvată și care cere eforturi extraordinare, și anume consolidarea economică și politică a țării. După părerea mea, în această direcție sarcina hotărîtoare este crearea unității tuturor forțelor socialiste, democratice și progresiste, crearea unității naționale pentru construirea socialismului, împotriva forțelor și a încercărilor reacționare, fasciste. Condiția strict necesară a îndeplinirii acestei mari sarcini este unitatea ideologică, politică și organizatorică a partidului comuniștilor unguri, M.Sz.M.P. Au fost timpuri cînd rezistența și atitudinea opoziționistă față de dictatura personală sau a unei clici, față de politica dăunătoare, antipopulară, dusă aproape pe tot frontul vieții noastre economice, politice și culturale a constituit semnalul pentru rămînerea pe poziții comuniste în mod curajos și principial. În situația actuală, nu rezistența și nu atitudinea opoziționistă sînt cele care ar duce, prin consolidare, poporul și țara înainte spre socialism, ci solidaritatea largă, democratică și națională, precum și unitatea forțelor socialiste și a comuniștilor.

Astăzi, aceasta este cheia situației și în aceasta se află viitorul națiunii și al socialismului. În situația actuală grea, în fața unor sarcini supraomenești, pentru comuniști și cei fără de partid, pentru adepții regimului democrat-popular și ai socialismului, pentru orice patriot maghiar, din punctul de vedere al intereselor generale ale statului și ale națiunii, este posibilă și acceptabilă numai o singură poziție : să sprijine măsurile îndreptate către consolidarea vieții economice și a situației politice, să se înlătore atmosfera de neîncredere care încă continuă să fie piedica cea mai mare în desfășurarea forțelor creatoare ale maselor în toate domeniile vieții noastre sociale, economice și politice.

Trebuie intervenit activ în izolarea politică și în lichidarea încercărilor reacționare și contrarevoluționare, în elaborarea sarcinilor ce stau în fața economiei naționale, în popularizarea și realizarea acestora și trebuie ajutat partidul în consolidarea sa ideologică, politică și organizatorică. Acum cu toții, dar în special cei care în anii trecuți, în cadrul mișcării opoziționiste, și-au asumat orice jertfă pentru cauza partidului și socialismului trebuie să se grupeze în partid sub steagul socialismului. Trebuie ținut cont că conducerea păcătoasă dispărută, împotriva politicii căreia lupta de principii și politică a opoziției a fost îndreptățită și întemeiată, a fost măturată de evenimente și cu aceasta s-a îndepărtat cea mai mare piedică în desfășurarea socialismului în Ungaria și din calea construirii acestuia în felul nostru, în modul cel mai corespunzător intereselor patriei și ale națiunii noastre.

Întoarcerea vechii clici conducătoare, conducerea de stat antipartinică și antipopulară și reînvierea metodelor sale samavolnice le putem împiedica dacă sprijinim restabilirea țării. Pasivitatea, lupta opoziționistă ar da în prezent doar apă la moară conducerii criminale de clică. De reîntoarcerea acesteia trebuie scăpate țara, poporul și partidul.

Azi, mai mult ca oricînd, forța dătătoare de viață a țării este munca, forța creatoare și capacitatea de producție trebuie să fie descătușate spre binele poporului nostru. Din acest motiv, în situația actuală, excepțional de gravă, nici pentru tămăduirea celor mai mari răni, pentru realizarea cerințelor celor mai îndreptățite și mai justificate, încetarea

muncii nu poate constitui o metodă. Sînt timpuri, situații în care muncitorii trebuie să facă uz și de această armă de luptă. În situația de astăzi însă, greva este cea mai mare lovitură care se poate da situației materiale, oricum gravă, a poporului nostru, regimului nostru democrat-popular, cauzei socialismului.

Tovarăși,

Îndemnat de discuția purtată cu tov. Kállay și ca o continuare a ei, am dorit să pun pe hîrtie aceste idei. Nu știu dacă problemele atinse într-adevăr stau așa acasă și, dacă da, ce greutate au și dacă merită să ne ocupăm de ele. Eu, de aici, de la distanță, izolat de viață, cred că această luare de atitudine a mea ar putea să contribuie la micșorarea marilor greutăți care există fără îndoială și la învingerea căroră – să nu o luați ca o exagerare lipsită de modestie sau ca o îngîmfare – aș putea colabora în mod util, aș putea duce o muncă rodnică pe tărîmul solidarității naționale democratice, precum și pentru unitatea ideologică, politică și organizatorică a partidului.

În cele de mai sus am analizat vederile mele proprii. După părerea mea, ar fi foarte prielnic dacă ar ajunge la această hotărîre toți cei care încă se împotrivesc conducerii de azi a partidului și guvernului și, în primul rînd, membrii aceluia grup care în prezent se găsește pe teritoriul R.P.R. Părerea lor, vederile lor însă nu le cunosc, deoarece din ziua sosirii noastre aici, respectiv 23 noiembrie 1956, cu nimeni dintre ei nu am avut legături nici personale și nici prin corespondență. Deci, repet, în aceste rînduri îmi scriu numai părerea mea personală.

Scrisoarea o adresez Comitetului Central Provizoriu al M.Sz.M.P., deoarece, după părerea mea, judecarea activității mele politice și a comportării mele intră în competența acestui organ politic, chiar dacă în prezent nu sînt considerat membru al M.Sz.M.P. Eu însă mă consider membru al acestui partid și acum. Eu nu am ieșit din partid și, după cîte știu, nu am fost exclus. După cum este cunoscut, nu am fost numai membru fondator al M.Sz.M.P., ci am fost membru și în primul Comitet Executiv, care a fost organul de conducere al partidului. În măsura în care, cu ocazia reorganizării M.Sz.M.P., am fost lăsat în afara partidului, cu acest prilej vă anunț că doresc să fiu membru al partidului și cer să fiu primit în rîndurile M.Sz.M.P., în organizația de bază din Universitatea de Științe Economice Marx Károly, în care, în calitate de profesor universitar, am fost membru de partid și înainte. Mă simt legat de partid și pentru calitatea mea de membru de partid lupt și acum, ca și în trecut, înfruntînd orice calomnie și acuzație.

Din ziarele din țară, care, deși foarte rar și dezordonat, mi-au parvenit (de săptămîni întregi nu am primit nici un fel de tipărituri din țară), am văzut că în unele hotărîri, în publicații și discuții, apoi în coloanele presei de partid s-au făcut constatări în legătură cu activitatea mea politică și, în special, cu rolul pe care l-am avut în evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria din care trebuie să deduc că, în aceste probleme, fără a mă asculta, s-au și luat anumite decizii și că unele organe ale partidului au hotărît în prealabil.

De aici, din depărtare, este greu de apreciat dacă într-adevăr s-a întîmplat așa. S-ar putea să nu am dreptate. Dacă asupra mea s-au luat hotărîri fără să fi fost de față, atunci un astfel de procedeu trebuie să-l consider injust, deoarece contravine cerințelor de bază ale democrației interne de organizație, și va trebui să cer revizuirea cazului meu, ca numai în baza unei analize profunde și după ascultarea mea să se ia hotărîri. După cîte știu încă nu s-a elaborat statutul M.Sz.M.P., însă n-aș crede că și-ar putea găsi loc în el un astfel de procedeu, care ar înlesni reîntoarcerea acelei practici vechi și păcătoase prin

care ar putea fi stigmatizat oricine fără să fie ascultat și să se ia hotărâri de condamnare a cuiva în absența sa, în special dacă este vorba de o absență forțată, hotărâtă de partid, cum este și cazul meu. Deci clarificarea activității mele politice și a situației mele de partid care derivă din aceasta se poate face numai prin ascultarea mea în fața C.C. al M.Sz.M.P. Am fost membru în conducerea de atunci a partidului (a C.C. al Biroului Politic, apoi a președinției), din 24 octombrie 1956, iar ulterior am fost în Comitetul Executiv al M.Sz.M.P.

În perioada actuală, luarea de hotărâri în privința conducătorilor de atunci ai partidului în lipsa lor, pentru rolurile pe care le-au avut în cadrul evenimentelor politice din Ungaria și pentru răspunderea lor individuală sau colectivă ce derivă din această activitate, acuzarea unora dintre aceștia, stigmatizarea și luarea de măsuri împotriva lor, totodată lipsirea lor de posibilitatea de a-și exprima părerea și de a se apăra, după părerea mea aduce atingere principiilor leniniste ale democrației interne de partid. Tocmai din această cauză, pînă la clarificarea partinică a situației mele de partid și pînă la discutarea problemelor în fața forurilor competente ale partidului, nu doresc să discut acele acuzații care mi se aduc.

În cele ce urmează, doresc să informez pe scurt Comitetul Central Provizoriu în legătură cu situația noastră din România. După cum este cunoscut, nu de bunăvoie am venit în România. Noi, pe baza convenției maghiaro-iugoslave, am vrut să rămînem în Ungaria, însă conform convenției care s-a realizat ulterior între guvernul maghiar și guvernul român am fost nevoiți să părăsim teritoriul țării. Autoritățile române însă – cu sau fără știrea guvernului maghiar – nu respectă deloc convenția care prevede condițiile vieții noastre de aici și nici revendicările noastre legitime nu sînt satisfăcute, cu toate insistențele făcute în acest sens. Tovarășul Kállay Gyula cunoaște scrisoarea pe care am adresat-o lui Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, în care sînt enumerate faptele care dovedesc nerespectarea convenției. Din partea maghiară, pînă în prezent nu s-au luat măsuri pentru satisfacerea revendicărilor noastre, iar după plecarea lui Kállay Gyula, condițiile noastre de viață chiar s-au înrăutățit.

Noi sîntem pe teritoriul Republicii Populare Române în conformitate cu prevederile convenției încheiate în acest sens, pe baza prevederilor internaționale ale ospitalității, cu respectarea drepturilor noastre cetățenești și a dreptului internațional, așa cum este prevăzut la punctele 1-3 din convenție. Faptele însă contrazic aceste condiții. Ni s-a fixat domiciliu forțat într-o casă de lîngă o pădure mare, pe malul lacului Snagov, pe un teren asigurat cu pază armată, pe care nu avem voie să-l părăsim – posibilități de a ne deplasa și libertate personală deci nu avem; sîntem sub paza militară și civilă a organelor Securității românești; sîntem izolați nu numai de mediul din afară, dar și unul de altul; între noi nu putem comunica nici personal, nici prin corespondență; scrisorilor pe care le trimit acasă nu li se dă curs; scrisori din țară nu primesc; sîntem lipsiți de ziarele din țară și din străinătate; nu pot asculta radioul etc.

Medicamentele necesare pe care le-am cerut să mi se aducă din Ungaria nu mi s-au adus, iar aici nu mi se procură. Am cerut în repetate rînduri să ni se aducă de la locuințele noastre articole de îmbrăcăminte și alte lucruri necesare, dar nu s-a dat voie. Tot în această situație se găsesc cele 33 de persoane aflate aici, dintre care 23 de membri de familie (13 copii, dintre care 8 de vîrstă școlară), a căror soartă nu poate fi indiferentă conducerii partidului. În curînd, vor fi trei luni de cînd grupul care atunci număra 40 de persoane a sosit în România (7 persoane: Dr. Lukács György, Szántó Zoltán și Vas

Zoltán cu soțiile lor, precum și tovarășul Újhelyi Szilárd, de atunci au fost despărțite de noi și transportate în altă parte). Atunci mi s-a spus că din motive politice, în special pentru propria noastră securitate, pînă la normalizarea situației, pentru vreo două-trei luni va trebui să stăm aici și că ulterior ne vom putea întoarce acasă. Este necesar deci să se ridice problema ce intenții are conducerea de partid cu persoanele transportate aici, cu membrii familiilor și cu copiii, cu tot grupul, în care bunici și nepoți suferă împreună de izolare de țară, de lipsa căminului, a mediului de acasă, de toate care pentru noi înseamnă viața. Deseori citim chemările adresate celor care au emigrat, au plecat de bunăvoie. Dar cînd ne va veni rîndul nouă, celor care nu am vrut să părăsim țara, asumîndu-ne soarta de acasă cu toate neajunsurile ei? Conducerea partidului trebuie deci să găsească o soluție, deoarece situația actuală nu poate dăinui mai mult timp și nici nu ar fi rațional să mai dăinuie. Reîntoarcerea în țară a grupului nostru ar contribui în mare măsură la normalizarea situației, la liniștea generală, atît pe tărîm politic, cît și social. Eu am încredere că și conducerea partidului tot astfel apreciază situația și că va alege această soluție. Aș dori ca prin această scrisoare să pot ajuta într-o oarecare măsură la rezolvarea acestei situații și să vină aici unul sau doi tovarăși, ca împreună cu ei să discutăm această problemă. Pentru aceasta există semne că s-au creat condițiile politice și sociale. Pe atunci, acum trei luni, clauzele acordului maghiaro-iugoslav privind situația grupului nostru au stabilit că putem să ne întoarcem la căminele noastre, că se vor lua măsuri pentru securitatea noastră personală și nu se vor aplica măsuri represive față de noi. În cele trei luni care au trecut de atunci, fără îndoială că s-au creat condițiile pentru realizarea acestor premise.

Tovarăși,

Ca încheiere, permiteți-mi să vorbesc, pe scurt, și despre noi. Activitatea mea politică după eliberare am început-o cu pregătirea și efectuarea reformei agrare. Pentru a valorifica marxism-leninismul în politica partidului, am ajuns în centrul unei lupte politico-ideologice ascutite, în care menținerea mea pe poziția fermă și de neclintit, principială, mai ales față de mijloacele și procedeele administrative nemiloase, a fost o sarcină foarte grea. Nu cred că se poate pune la îndoială că am rezistat. Din 1948, în mod deschis și hotărît m-am opus clicii Rákosi-Gerő, care a părăsit definitiv bazele ideologice ale marxism-leninismului și a pășit pe drumul politicii antipopulare catastrofale.

În 1948-1949, în problema colectivizării agriculturii, m-am ridicat împotriva politicii răufăcătoare a lui Rákosi și Gerő. În conducerea partidului am rămas singur în lupta dusă pentru valorificarea principiilor leniniste, dar mi-am asumat lupta și toate consecințele acesteia: îndepărtarea mea din Biroul Politic și schimbarea din munca pe care o prestam. Evenimentele anilor trecuți au confirmat că am avut dreptate și că atitudinea mea a fost justă și legitimă.

În iunie 1953, a trebuit să mă angajez în lichidarea politicii aventuriere din ultimii ani, să redobîndesc încrederea maselor populare, de asemenea, să întemeiez ideologia și practica „noi etape” politice, ca și desfășurarea acesteia. Astăzi se vede clar că această politică a condus pe drumul corect construirea socialismului în Ungaria. Întîind pe acest drum, cu siguranță am fi evitat tragicele evenimente din octombrie, iar cu rezultatele noastre, fără îndoială ne-am fi situat în fruntea țărilor de democrație populară.

În perioada iunie 1953 – martie 1955, am stat în fruntea luptei ideologice duse de partidul nostru împotriva *politicii antipopulare a clicii Rákosi-Gerő*, pentru victoria marxism-leninismului.

În martie 1955, cînd au pornit atacul general împotriva politicii „noi etape” și s-au reîntors la calea vechii politici aventuriere, eu am fost singurul care m-am expus și m-am angajat pînă la capăt în lupta dusă împotriva conducerii și politicii antipartinice și antipopulare. A trebuit să suport urmări deosebit de grave : am fost exclus din partid, m-au eliminat din societate, au lovit în cinstea mea, m-au hărțuit, m-au calomniat și m-au umilit. Convins de dreptatea mea, am acceptat toate acestea și nu am încetat nici un moment să lupt împotriva poziției politice pe care în decursul anilor am dovedit-o de mai multe ori că duce țara la un pas de pieire.

În iulie 1956, cînd deja a devenit foarte evident faptul că politica criminală a lui Rákosi și Gerő duce la prăbușirea partidului și a țării, în fața organelor competente ale partidului – unde în acel timp m-am exprimat în legătură cu situația mea de partid –, am arătat deschis și hotărît care este poziția mea de principiu cu privire la noua platformă politică a lui Gerő, denumită politica „fișei curate”, care, în raport cu situația creată, a căutat să salveze tot ce era de salvat și a căutat să salveze cît mai mult posibil din linia vechii politici dăunătoare și păcătoase. N-am încetat să accentuez că partidul, cu această platformă, nu a pășit pe drumul reparării greșelilor, al lichidării lipsurilor, al restabilirii încrederii foarte zdruncinate și al strîngerii legăturilor cu poporul muncitor, ci pe drumul salvării dogmatismului antimarxist și antileninist și al politicii sectare.

Într-o lucrare amplă, am dezvăluit în mod amănunțit caracterul antimarxist, antipartinic și antipopular al clicii Rákosi-Gerő și am arătat linia de principiu a politicii care ar putea fi o bază solidă a socialismului în Ungaria. Evenimentele istorice – din păcate cu o întorsătură tragică – au dezvăluit clar justetea poziției și atitudinii mele. Nu cei care au vrut să mă oblige cu orice preț la o „autocritică” neprincipială au avut dreptate, ci eu, care n-am fost dispus să recunosc acea politică dăunătoare drept corectă. Am avut o poziție ideologică și politică marxist-leninistă în toate acele probleme în care greșelile grave săvîrșite în urma politicii aventuriere au dus la evenimentele din octombrie 1956 și la urmările extraordinar de dăunătoare ale acestora.

În drumul și atitudinea mea politică nu s-a produs nici o ruptură. În mod consecvent am luptat pentru principiile marxism-leninismului, ceea ce au demonstrat în mod succesiv evenimentele de mai tîrziu. În cursul acestor lupte politice, am fost calomniat de multe ori, am fost acuzat fără nici un temei, nu o dată am fost stigmatizat ca trădător de către Rákosi și oamenii lui. Așa cum în trecut nu am fost, așa nici în prezent nu sînt trădător și așa cum în trecut, așa și acum această acuzație hidoasă nu va rezista. În mod nestrămutat, și acum, ca și în trecut, sînt un luptător al socialismului, un revoluționar marxist-leninist și voi rămîne și pe viitor.

Tovarăși,

În scrisoare nu am amintit multiplele probleme ideologice și politice legate de evenimentele din octombrie-noiembrie. Nu am ridicat problemele controversate, deoarece părerea mea este că, în actuala situație gravă, nu acele probleme care ne dezbină pe noi trebuie ridicate, ci acelea care ne-ar lega, acelea care acum ne-ar face capabili pentru eforturi unite. Ulterior, dar atunci neapărat, vom începe și discutarea problemelor controversate. Consider că scrisoarea mea poate servi ca o bază atît pentru clarificarea problemei unirii eforturilor, cît și pentru clarificarea problemelor controversate.

II.2. Scrisori către polonezi

Dosar nr. 40041, vol. 4

A. Către Wladislaw Gomulka, 21 decembrie 1956

Traducerea scrisorii scrise de Nagy Imre către tov. Wladislaw Gomulka

Către :

*Tov. Wladislaw Gomulka,
Prim-secretar al P.M.U.P.,
Varșovia*

Stimate tovarășe Gomulka !

Permiteți-mi să mă adresez dvs., iar prin dvs. conducerii centrale a Partidului Muncitoresc Unit Polonez, în numele meu, ca și al tovarășilor mei îndepărtați din Ungaria și care se află în prezent în România, în legătură cu evenimentele petrecute în octombrie-noiembrie în Ungaria.

1. Dezvăluirea cauzelor autentice ale evenimentelor din Ungaria, înfățișarea fidelă a lor din punct de vedere istoric, cercetarea și analiza profundă a mișcării și a luptei înarmate care a cuprins întregul popor, a scopurilor și lozincilor forțelor conducătoare, ca și dezvăluirea sinceră a rolului partidului și conducerii sale, examinarea cu curaj a evenimentelor și extragerea cu îndrăzneală a învățămintelor necesare, trebuie să le privim ca o datorie de mare importanță, putem spune fără exagerare, ca o datorie de importanță istorică, nu numai pentru comuniștii maghiari și pentru partidele frățești, ci și pentru întreaga mișcare muncitorească internațională, ca și pentru soarta viitoare a construirii socialismului.

Aceste probleme – nu numai pentru motivele de mai sus, ci și din alte considerente – depășesc îndatoririle Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar. Interesele mișcării comuniste internaționale cer ca în cel mai scurt timp aceasta să aibă la dispoziție adevărul istoric al evenimentelor din Ungaria, ca și învățămintele politico-ideologice ale acestora, ca un rezultat al unor cercetări temeinice, pe baza unei analize marxiste.

Pentru realizarea acestui obiectiv propun ca să se trimită o comisie internațională, formată din reprezentanții partidelor frățești, la munca căreia să participe – în afară de reprezentanții Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, Partidului Muncitoresc Unit Polonez, Uniunii Comuniștilor Iugoslavi, Partidului Comunist Italian și Partidul Muncitoresc Român – și comuniștii maghiari care în momentul de față se află în România și care, pînă în noiembrie 1956, au jucat un rol conducător în evenimentele din Ungaria pe linie de partid și stat și, împreună cu Kádár János, au format prima conducere a M.Sz.M.P.

Rog conducerea centrală a Partidului Muncitoresc Unit Polonez să-și însușească propunerea noastră și să ia în mîinile sale organizarea soluționării acestei sarcini.

2. Este știut, în conformitate cu înțelegerea dintre guvernul iugoslav și maghiar, că nouă, comuniștilor maghiari – care între 4 și 22 noiembrie se aflau în clădirea Ambasadei Iugoslave din Budapesta –, ni s-a asigurat libera noastră întoarcere la domiciliul nostru, de asemenea securitatea personală și că nu se vor lua măsuri de represiune împotriva noastră. Contrar acestei înțelegeri între guverne, după ce am părăsit clădirea Ambasadei

Iugoslave, am fost prinși de unități militare sovietice și, sub paza mașinilor blindate și mitralierelor, ne-au dus mai întâi la comandamentul orășenesc sovietic și de acolo – împotriva tuturor protestelor noastre –, la sediul Securității forțelor militare sovietice din Budapesta.

A doua zi după-masă, sub aceeași pază militară sovietică, am fost duși la aeroportul Ferihegy, de unde, în două avioane sovietice, sub o pază sovietică înarmată, am fost transportați la București.

Nu este adevărat că noi am vrut să părăsim teritoriul Ungariei, de asemenea, nu este adevărat că noi am cerut plecarea și rămânerea în România. Noi am protestat cu tărie împotriva deportării noastre. În ciuda declarațiilor guvernelor maghiar și român, ca și a înțelegerii dintre ele privind problema noastră – conform căreia noi putem să ne bucurăm în România de dreptul de ospitalitate, ca și de respectarea uzanțelor internaționale și a drepturilor cetățenești ale Republicii Populare Ungare –, noi, luând în considerare situația noastră reală, sîntem deportați :

a. Sîntem sub paza unităților militare ale Securității statului român, ca și sub supravegherea angajaților civili.

b. Prin paza înarmată sîntem izolați nu numai de lumea exterioară, ci și de tovarășii noștri ; au făcut imposibile nu numai relațiile personale, ci și comunicările prin corespondență. Astfel, nu știm nimic unul despre celălalt.

În ciuda cererilor noastre, Comitetul Central al partidului român nu a fost dispus să schimbe această situație josnică.

c. Eu, izolat de tovarășii mei, împreună cu soția mea, locuiesc într-o vilă de vară. Cu toate că de nenumărate ori am cerut și chiar am pretins să mi se permită să mă întîlnesc cu familia mea, cu fiica și ginerile meu, care au fost deportați împreună cu grupul nostru, totuși nu mi s-a permis. Nu i s-a permis soției mele să o viziteze pe fiica noastră, aceasta fiind bolnavă și cu febră în pat. Mai mult, cu toate insistențele mele, au refuzat să-i aducă în vizită la noi pe cei doi nepoți ai mei, care se află împreună cu fiica mea.

d. În casa în care locuiesc, organele Securității statului român au instalat aparate secrete de ascultare, probabil pentru interceptarea discuțiilor mele cu soția mea, deoarece cu alții nu vin în contact.

e. Au refuzat cererea mea repetată ca să primesc un aparat de radio.

Cerințele noastre politice, culturale, ca și din alte domenii sînt satisfăcute neregulat : astfel ne sosesc ziarele *L'Humanité*, *Pravda* și ziarele partidului român în limba maghiară și germană.

f. Împrejurările în care locuiesc nu-mi permit mișcarea în aer liber. Am cerut să mi se permită o plimbare de cîteva ore în fiecare zi, lucru atît de necesar sănătății mele după boală, dar în zadar.

Lipsa plimbărilor în curînd îmi va submina sănătatea, și la acest lucru contribuie mai ales vila de vară în care locuim pe malul lacului Snagov.

g. Cred, stimate tovarășe Gomulka, că din cele spuse de mine reiese clar că nu de bunăvoie și pe bază de ospitalitate stăm în România, ci sîntem deportați în sensul propriu al cuvîntului. Protestăm împotriva atitudinii condamnable față de noi a conducătorilor M.Sz.M.P. și ai Partidului Muncitoresc Român, ca și ai guvernului maghiar și român, deoarece o considerăm incompatibilă cu morala comunistă, ca și cu interesele mișcării comuniste maghiare și internaționale, și ne adresăm dvs., ca să interveniți pentru schimbarea acestei situații intolerabile.

În interesul acestei chestiuni este de dorit – natural, numai în cazul în care tovarășii polonezi sînt de acord cu noi și dacă conducerea centrală a Partidului Muncitoresc Unit Polonez a luat la cunoștință situația noastră – să trimiteți aici cîțiva tovarăși cu scopul de a discuta problemele ridicate la punctul 1. Ar fi de dorit să trimiteți tovarăși pe care-i cunosc personal. În cazul în care nu întîmpină nici un obstacol, ar fi bine să fie trimiși acei tovarăși care, în timpul evenimentelor din octombrie, însoțiți de ambasadorul polonez din Budapesta, Villman, au vizitat conducerea centrală a partidului maghiar.

Stimate tovarășe Gomulka !

În încheierea scrisorii mele, încă o dată, vă rog să binevoiți să discutați cu forurile competente ale Partidului Muncitoresc Unit Polonez și să adoptați o poziție în legătură cu problemele ridicate în scrisoarea mea. Dacă există această posibilitate, am putea primi în curînd înștiințarea dvs. pe calea Ambasadei Poloneze din București¹.

Cu salutări tovarășești,

Nagy Imre

București, Snagov

la 21 decembrie 1956

P.S. h. Trebuie să vă arăt că această campanie politică împotriva așa-zisului „grup al lui Nagy Imre” nu se răsfrînge numai asupra comuniștilor care în timpul evenimentelor au desfășurat o activitate politică, ci împreună cu noi au fost deportate familiile și copiii lor. În grup sînt 13 minori sub vîrsta de 12 ani, dintre care mulți au obligații școlare. Asupra educării și instruirii lor va avea o repercusiune gravă deportarea de acasă.

B. Către Wladislav Gomulka, 10 ianuarie 1957

Tovarășului

P. Wladislav Gomulka,

Prim-secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez,

Varșovia

Stimate tovarășe Gomulka !

Permiteți-mi să mă adresez dvs., iar prin dvs. Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, cu unele probleme în legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie petrecute în Ungaria, în numele meu, ca și în numele tovarășilor mei – aflați pe teritoriul Republicii Populare Române – care, împotriva voinței și a protestului lor, au fost îndepărtați împreună cu mine din Ungaria.

În legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie, petrecute în Ungaria, mulți conducători ai partidelor comuniste și muncitorești au tras concluzii în hotărîri și articole de presă fără nici o analiză marxistă, denaturînd adevărul istoric. Aceste concluzii n-au altă menire decît să deruteze partidele și opinia internațională socialistă.

Articolele lui Pavlov și Ponomarev, apărute în *Pravda*, ca și mai multe articole din *Jenmjimibao*, la fel și hotărîrile partidului român, bulgar și ale altor partide comuniste și muncitorești, care au preluat tonul articolelor apărute în *Pravda*, ca și constatările lor

1. Sînt adăugate și apoi șterse următoarele cuvinte : „organele competente române” (n.t.).

greșite și neadevărate, care nu ajută cu nimic, ci, dimpotrivă, împiedică socialismul internațional să tragă concluzii marxist-leniniste juste, adevărate și sincere.

După părerea noastră, dezvăluirea cauzelor adevărate ale evenimentelor din Ungaria, prezentarea reală a istoricului evenimentelor, cercetarea profundă și analiza forțelor motrice conducătoare și scopurilor acestora, dezvăluirea critică a activității și a rolului partidului și al conducerii de partid în desfășurarea evenimentelor, confruntarea cu curaj cu faptele și o suficientă îndrăzneală pentru a trage învățăminte și concluzii sincere constituie o problemă deosebit de importantă, putem spune o sarcină de importanță istorică, nu numai pentru comuniștii maghiari și partidele frățești, dar și pentru întreaga mișcare muncitorească internațională și pentru soarta viitoare a socialismului. Realizarea acestei sarcini nu poate fi privită ca o chestiune internă a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, deoarece depășește forțele comuniștilor maghiari. Ea trebuie să devină de competența unei comisii internaționale formate din reprezentanții partidelor frățești.

A doua problemă cu care mă adresez dvs. este cea a așa-zisului grup Nagy Imre, care, în urma evenimentelor din octombrie-noiembrie, a fost îndepărtat din țară, aflându-se în prezent în România.

Majoritatea celor din grup sînt vechi și cunoscuți comuniști, care se bucură de încredere și stimă în toată țara. Eu personal sînt de aproape 40 de ani membru al partidului comunist. Mai mulți dintre membrii grupului, ca Losonczy, Donáth, Haraszi, Újhelyi, soția lui Rajk László, au suferit mai mulți ani grei în închisorile lui Rákosi. În grupul nostru se află, în afară de Kádár János, aproape toți membrii Comitetului Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, ca Donáth Ferenc, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre, Szántó Zoltán, ca și Haraszi Sándor, redactor-șef al organului de partid. Dintre membrii Comitetului Executiv lipsește Kopácsi Sándor, care – după cum știu – se află arestat la Budapesta.

În ultima perioadă apar din ce în ce mai des, în presa partidelor frățești, articole care conțin acuzații mincinoase, neîntemeiate împotriva grupului și înainte de toate împotriva persoanei mele, împotriva grupului opoziționist din sinul partidului, precum am fost caracterizați mai înainte – în prezent, conform articolului din *Pravda* al lui Ponomarev, am devenit reprezentanții contrarevoluției. Prin falsificarea faptelor și a adevărului istoric, cu ajutorul acuzațiilor inventate și calomniilor, se caută să fim făcuți responsabili pentru evenimentele din octombrie-noiembrie. În același timp, prin deportarea noastră în România, am fost lipsiți de orice posibilitate de apărare și de a ne exprima părerile. De cînd ne aflăm în România, nu am avut nici o legătură cu Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, nu s-a luat nici o măsură pentru clarificarea situației noastre. În această perioadă, nu am fost ascultați de nimeni. Au fost sistate și discuțiile care au avut loc în cîteva rînduri cu reprezentanții Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. După toate indiciile, deducem că Partidul Muncitoresc Român a întrerupt orice contact cu noi, probabil ca rezultat al „întîlnirii” ținute la Budapesta între 1 și 4 ianuarie 1957, la care au participat reprezentanții partidelor și guvernelor a cinci țări socialiste și democrat-populare. Toate acestea dovedesc că s-au luat hotărîri în legătură cu activitatea politică a grupului, ca și în chestiunea de partid a membrilor săi, fără prezența noastră. Se poate presupune că, față de noi sau față de unii dintre noi – cu toate declarațiile din trecut și prevederile acordului maghiaro-iugoslav și ale acordului româno-maghiar –, se vor aplica represii sau alte sancțiuni ilegale,

împotriva cărora, în situația noastră actuală, numai partidele frățești și mișcarea socialistă internațională ne pot acorda ajutor. Sîntem revoluționari comuniști marxist-leniniști și nu trădători și contrarevoluționari.

A treia problemă cu care mă adresez dvs. și prin dvs. Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez este situația grupului nostru, adică prezența noastră forțată pe teritoriul României.

În grupul nostru, împreună cu membrii de familie – soții și copii –, sînt 40 de persoane care au fost transportate din Ungaria, împotriva voinței și protestului lor, fără să știe unde vor fi duse. Condițiile șederii noastre forțate în România sînt reglementate prin cele trei puncte ale acordului încheiat între guvernul român și maghiar la 22 noiembrie 1956 și de care noi abia pe la sfîrșitul lunii decembrie 1956 am luat cunoștință. Justificarea necesității acordului este făcută prin convenția de prietenie și ajutor reciproc româno-maghiar. Ca urmare, membrii grupului Nagy Imre se găsesc pe teritoriul Republicii Populare Române pe baza respectării drepturilor cetățenești ce se cuvin cetățenilor maghiari, inclusiv pe baza respectării uzanțelor internaționale ale dreptului de ospitalitate. Situația noastră actuală este o dezmințire vie a principiilor și drepturilor stabilite în acord. În realitate, noi sîntem lipsiți de libertate și de drepturile noastre cetățenești. Partidul și guvernul român ne-au fixat domiciliu forțat, pe care nu-l putem părăsi. Sîntem sub paza organelor de Securitate române, înarmate și civile. Sîntem complet izolați de lumea exterioară, nu putem comunica cu nimeni. Membrii grupului au fost despărțiți și nu putem avea contacte între noi. Eu, Losonczy Géza și Donáth Ferenc sîntem izolați între noi, ca și de restul grupului. Nu ne dau posibilitatea să avem contacte cu membrii de familie. Nu ni se permite corespondența, iar scrisorile sînt confiscate. Nu ni se permite să ascultăm radioul, iar ziare primim rar și cu neregularitate. Sîntem complet ruși de rudele noastre rămase în Ungaria, nu știm nimic despre soarta locuinței și a bunurilor noastre personale. Cu privire la întreținerea și alimentarea noastră, nu pot obiecta nimic, se poate spune că sînt bune.

În același timp însă, trebuie să arăt că în grupul nostru sînt 13 copii minori, sub vîrsta de 12 ani, dintre care 8 au obligații școlare. Asupra educației și instruirii lor va avea o repercusiune gravă faptul că au fost deportați de acasă.

Așa se prezintă situația noastră actuală, care pe zi ce trece se agravează.

Stimate tovarășe Gomulka!

Mă adresez cu aceste probleme ridicate în prezenta scrisoare dvs. și Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez ca împreună cu celelalte partide frățești să ne puteți fi de ajutor în clarificarea și schimbarea situației noastre.

După modesta mea părere, ar fi corect să se trimită o comisie internațională la care, în afară de reprezentanții Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar și ai Partidului Muncitoresc Unit Polonez, ar mai lua parte și reprezentanții acelor partide frățești pe care dvs. le-ați solicitat, ca, de exemplu, reprezentanții partidelor italian, român, iugoslav etc. Unei asemenea comisii internaționale i-ar reveni sarcina să cerceteze și să analizeze cele trei probleme ridicate în prezenta scrisoare, ca și stabilirea concluziilor necesare. Natural, lăsăm la aprecierea dvs. ca această problemă – dacă eventual dvs. doriți – să fie rezolvată într-o altă formă și pe o altă cale.

De asemenea, pentru cunoașterea situației noastre, ar fi de dorit să trimiteți unul sau doi tovarăși care, pe baza experienței lor personale, vor putea informa Comitetul Central al dvs., fapt ce ar ușura munca comisiei internaționale.

Considerăm că este necesar – natural, cu asentimentul dvs., în cazul că în interesul celor exprimate mai sus va lua ființă o comisie internațională – să asigurăm participarea noastră la munca acestei comisii, alături de reprezentanții partidelor frățesti. Cerem acest lucru întrucât, în perioada evenimentelor din octombrie-noiembrie din Ungaria, membrii grupului au ocupat posturi de răspundere în munca partidului și guvernului, ei cunoscând exact evenimentele.

Stimate tovarășe Gomulka !

De la 4 noiembrie 1956 au trecut circa două luni și jumătate. În acest timp, precum e stabilit în comunicatul „Întîlnirii” de la Budapesta, din 1-4 ianuarie, în Ungaria situația politică și viața economică s-au normalizat, condiție de care depinde întoarcerea noastră în țară. În consecință, se ridică problema posibilității de întoarcere în țară, pentru care solicităm ajutorul dvs.

Ca încheiere, vă rog să binevoiți să transmiteți propunerile și cererile noastre Comitetului Central al P.M.U.P. pentru a permite ca el să ia poziție și, în caz că este de acord cu toate acestea, rugăm să inițieze realizarea lor.

Cu salutări tovarășești,
Nagy Imre
Snagov, 10 ianuarie 1957

II.3. Scrisori către italieni

Dosar nr. 40041, vol. 4

A. Către Palmiro Togliatti, 21 ianuarie 1957

9 februarie 1957
Exemplar nr. ____
C. 328
Strict Secret

*Tovarășului
Palmiro Togliatti,
Prim-secretar al Partidului Comunist Italian,
Roma*

Stimate tovarășe Togliatti !

Permiteți-mi să mă adresez dvs. și, prin dvs., Comitetului Central al Partidului Comunist Italian, în numele meu și al tovarășilor mei, care am fost îndepărtați din Ungaria împotriva voinței și protestului nostru și în prezent sîntem nevoiți să stăm pe teritoriul Republicii Populare Române.

În legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria, mai multe guverne ale țărilor socialiste și de democrație populară, ca și conducerea partidelor comuniste și muncitorești – prin diverse hotărîri, declarații și comunicate elaborate la consfăturile lor, ca și prin articolele apărute în presa de partid și guvern – fac constatări false și neîntemeiate, lipsite de sinceritate și corectitudine – condiția primordială a unei analize marxiste –, în care factorii obiectivi și adevărul istoric sînt denaturate în mod grosolan

și care urmăresc derutarea partidelor frățești, a mișcării muncitorești internaționale și a opiniei lumii progresiste. Este evident că, prin aprecierea greșită a evenimentelor, nu pot fi considerate autentice și întemeiate nici concluziile politice, morale, juridice etc. ce se trag sau se vor trage de aici, nici ele nu vor corespunde realității. Problema răspunderii va fi și ea falsificată. Această situație este agravată și prin faptul că se iau hotărâri, se fac declarații și constatări grave în legătură cu evenimentele din Ungaria fără ca ele să fi fost precedate de o examinare profundă, urmată de o analiză politică și științifică, care să dezvăluie cu curaj adevărul pe baza căruia să se tragă concluzii de asemenea curajoase. Asemenea cercetare și analiză nu au avut încă loc, totuși deja există – sau sînt în curs de elaborare – concluzii și învățăminte.

Această împrejurare ascunde în sine pericole serioase. Înainte de toate, pericolul de a se ajunge la constatări certe și a se trage concluzii nu din faptele obiective și adevărul istoric, ci, invers, se modifică și se acomodează „faptele” – în raport cu necesitățile politice – în așa fel încît acestea să justifice constatările politice prestabilite. Aceasta nu este o metodă marxist-leninistă de analiză, pentru stabilirea adevărului istoric. Aceasta nu este altceva decît transpunerea din domeniul juridic în domeniul mișcării internaționale a vestitei metode „concepționiste”. Dacă acest lucru s-ar realiza, socialismul internațional ar fi împiedicat să tragă – din evenimentele maghiare – învățămintele corespunzătoare, adevărate și autentic marxist-leniniste, care sînt neapărat necesare.

După părerea mea, dezvăluirea cauzelor adevărate ale evenimentelor din Ungaria, prezentarea evenimentelor istorice în mod fidel, cercetarea și analiza profundă a scopurilor, forțelor principale, dezvăluirea curajoasă, critică a activității conducerii de partid și guvern și a rolului îndeplinit de membrii săi în cursul evenimentelor constituie o sarcină de o importanță deosebit de mare, putem spune fără exagerare o sarcină de importanță istorică, nu numai pentru comuniștii maghiari și nu numai pentru partidele frățești, dar și pentru întreaga mișcare muncitorească internațională, precum și pentru soarta viitoare a socialismului. Este evident că o asemenea sarcină nu poate fi numai o chestiune internă a comuniștilor maghiari, cu atît mai puțin cu cît ea depășește forțele Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar. Îndeplinirea acestei sarcini de răspundere, după părerea mea, revine unei comisii internaționale de cercetare, formată din reprezentanții partidelor frățești. Pentru formarea unei asemenea comisii am făcut propuneri și în scrisoarea mea adresată tov. W. Gomulka, prim-secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În caz că dvs. sînteți de acord cu această propunere sau eventual recomandați o altă cale corespunzătoare, în vederea cercetării și analizării evenimentelor, vă rog să luați inițiativa în acest sens. Este decisiv ca această cercetare și analiză să aibă loc cît mai curînd și ca rezultatele acestora, experiența și învățămintele evenimentelor maghiare din octombrie să devină cît mai repede un bun comun al partidelor frățești și al mișcării muncitorești internaționale.

Este neapărat necesar ca în munca unei asemenea comisii internaționale de partid să participăm și noi, așa-zisul grup Nagy Imre, deoarece aproape toți membrii grupului au fost în posturi conducătoare de răspundere în partid și guvern în perioada evenimentelor din octombrie. Aproape toți membrii din Comitetul Executiv al partidului (M.Sz.M.P.) – în afară de Kádár – se află aici, în grupul nostru.

Este nevoie de o comisie internațională de partid cu participarea grupului nostru la activitatea de cercetare a acesteia, acum, cînd campania politică la adresa noastră devine tot

mai intensă și mai brutală, când – în condițiile transportării noastre forțate în România –, sîntem lipsiți de orice posibilitate de exprimare a părerilor noastre și de apărare împotriva acuzațiilor neîntemeiate. Se iau hotărîri, se fac declarații și constatări grave în privința noastră, fără ca noi să fim întrebați. În perioada șederii noastre în România, Comitetul Central al M.Sz.M.P. nici pînă în ziua de azi nu a restabilit vreo legătură cu noi în vederea clarificării și analizării activității noastre politice (am fost împreună cu Kádár János membru în prima conducere a noului partid), nu a luat nici o măsură, nu ne-a întrebat și nu ne-a ascultat în nici o problemă.

Clarificarea activității politice a conducerii de partid și de guvern, ca și a răspunderii colective și personale de către o comisie internațională de partid este necesară și pentru faptul că, dat fiind calificativul de „contrarevoluție” – părere ce s-a format în legătură cu evenimentele din Ungaria, după aprecierea numeroaselor manifestări –, avem motive să credem că fără o analiză și o cercetare calme, fără posibilitatea unei clarificări politico-ideologice, cu toate că nu sîntem nici trădători și nici contrarevoluționari (calificări ce ni se atribuie din ce în ce mai des), ci revoluționari marxist-leniniști, vechi membri ai partidului comunist, ni se vor aplica măsuri de represiune ilegale.

Am dorit, stimate tovarășe Togliatti, să aduc aceste probleme în atenția dvs. și a Comitetului Central al Partidului Comunist Italian, cu rugămintea să contribuiți și dvs. la clarificarea politico-ideologică a evenimentelor maghiare. Avem încredere în ajutorul partidelor frățești. Numai acest lucru ne stă în putință în situația actuală, nouă, comuniștilor maghiari, constrînși să stăm pe teritoriul Republicii Populare Române (membri de familie, copii, în total 40 de persoane), lipsiți de libertate; din păcate, nu stă în puterea noastră să facem altceva.

Cu salutări tovarășești,
Nagy Imre
Snagov, 21 ianuarie 1957

II.4. Scrisori către iugoslavi

Dosar nr. 40041, vol. 4

A. Către Tito, 16 noiembrie 1956

Stimate tovarășe Tito !

În emisiunea din 16 noiembrie 1956, orele 10 dimineăta, Radio Budapesta a transmis în limba maghiară discursul dvs. ținut la Pola. În acest discurs, în care dvs. analizați evenimentele petrecute în ultimele săptămîni în Ungaria și referitor la care sperăm că vom avea în curînd posibilitatea să ne exprimăm părerea, printre altele ați afirmat că „Nagy Imre a fugit”. Este evident că această constatare nu s-a referit numai la tov. Nagy Imre, ci la toți cei care împreună cu el, din 4 noiembrie, au făcut uz de dreptul de azil oferit de guvernul iugoslav.

Protestăm cu hotărîre, în numele nostru și al tovarășilor noștri, împotriva acestei constatări din discursul dvs., deoarece afirmația contrazice în întregime faptele. Așa cum rezultă din însemnările tovarășului Szántó, precum și din alte fapte, noi nu am intenționat

deloc să ne refugiem și nici să cerem drept de azil. Ambasadorul iugoslav, la dispozițiile guvernului din Belgrad – referindu-se la pericolul ce ne amenința și pentru a nu ne expune la noi lovituri –, ne-a propus să facem uz de dreptul de azil.

Constatările tovarășului Tito, în contradicție cu faptele și adînc jignitoare la adresa onoarei noastre comuniste, ne ating grav, deoarece noi dorim ca și în viitor, în lupta noastră împotriva stalinismului, să ne sprijinim în mare măsură pe tovarășii iugoslavi. Dar această constatare a tov. Tito îngreunează în cea mai mare măsură intenția noastră și are un efect dăunător asupra prieteniei și stimei pe care o nutresc antistalinistii maghiari față de Uniunea Comuniștilor Iugoslavi și îndeosebi față de persoana dvs. Această afirmație îngreunează lupta noastră împotriva stalinismului și constituie în schimb o armă pentru staliști, în încercarea lor de a ne discredita și de a produce confuzie în masele staliniste. Această declarație este gravă și pentru că, în situația actuală, cînd putem face față bazîndu-ne în primul rînd pe aprecierea clasei muncitoare și a poporului muncitor maghiar tuturor provocărilor îndreptate împotriva persoanei noastre, afirmația dvs. este îndreptată tocmai împotriva acestei aprecieri.

Pe baza celor de mai sus, vă rugăm să rectificați cît mai repede afirmația dvs., care nu corespunde realității și este dăunătoare din punctul de vedere al luptei noastre antistaliniste.

Dvs., tov. Tito, desigur că veți înțelege că, fără rectificarea acestei afirmații, nu am avea baza morală să facem uz de intervenția oferită de guvernul iugoslav privind securitatea persoanei noastre.

În numele tovarășilor care se află la Ambasada Iugoslavă din Budapesta.

Budapesta, 16 noiembrie 1956

Nagy Imre

Haraszi Sándor

Losonczy Géza

Donáth Ferenc

Lukács György

Szántó Zoltán

B. Către Tito (personal), 12 ianuarie 1957

C. 132/II

Către :

Prezidiul Uniunii Comuniștilor Iugoslavi

și

Guvernul Republicii Populare Federative Iugoslavia

Personal Tov. Președinte Broz Tito,

Belgrad

Stimate tov. Tito !

Așa cum vă este cunoscut, prin încălcarea grosolană a acordului iugoslavo-maghiar încheiat la 21 noiembrie 1956 în legătură cu grupul nostru, noi, împotriva voinței noastre și cu tot protestul nostru, fără să fim întrebați și fără cunoștința noastră prealabilă, am

fost transportați 40 de persoane – 27 de adulți și 13 copii, dintre care 8 școlari – pe baza unui acord româno-maghiar semnat la 22 noiembrie 1956 (după cunoștința mea, la 23 noiembrie) pe teritoriul Republicii Populare Române.

În contradicție cu spiritul și textul acordului româno-maghiar mai sus amintit, noi, de fapt, am fost deportați pe teritoriul Republicii Populare Române. Ni s-a fixat domiciliu forțat, pe care nu-l putem părăsi, sîntem sub paza organelor de Securitate militare înarmate și civile, sîntem complet izolați nu numai de lumea exterioară, ci și de membrii grupului nostru; eu (Nagy Imre), Losonczy Géza și Donáth Ferenc sîntem izolați nu numai între noi, ci și de ceilalți membri ai grupului, nu sînt posibile nici contactele prin corespondență, scrisorile noastre sînt confiscate, nu putem asculta nici radioul, ziare – cu excepția ziarului *Előre* din România – primim cu neregularitate.

Toate acestea dovedesc în mod evident că în realitate prevederile acordului, conform cărora noi ne-am afla pe teritoriul Republicii Populare Române pe baza respectării drepturilor noastre de cetățeni maghiari, ca și pe baza uzanțelor internaționale privind dreptul de ospitalitate internațională, nu sînt respectate, noi fiind, în sensul propriu al cuvîntului, deportați. Nu dispunem de drepturile noastre cetățenești și nici de drepturile noastre umane, sîntem deposedați de libertatea noastră.

Protestele noastre pînă în prezent au rămas fără rezultate, situație la care a contribuit și faptul că Comitetul Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, ca și guvernul maghiar manifestă indiferență totală față de situația noastră și față de evoluția sorții noastre. Nu țin legătura cu noi și, probabil, încălcarea grosolană a prevederilor acordului româno-maghiar se face chiar cu acordul lor.

Situația noastră se înrăutățește pe zi ce trece. Trebuie avut în vedere și faptul că majoritatea celor 40 de persoane ale grupului este formată de familii, femei și copii.

Toate aceste împrejurări impun urgent ca noi să ne putem întoarce la căminele noastre, ca prin încetarea acordului româno-maghiar să intre în vigoare acordul maghiaro-iugoslav, semnat la 21 noiembrie 1956, pe baza căruia ne putem întoarce acasă.

Posibilități pentru întoarcerea noastră acasă se întrevăd și în urma comunicatului emis de guvernele și partidele celor cinci țări socialiste și democrat-populare la „Întîlnirea” din 1-4 ianuarie 1957, în care se constată, printre altele, că în Ungaria situația politică și viața economică s-au normalizat. Întoarcerea noastră în țară a fost condiționată de acești factori de stabilizare a situației. În condițiile în care Comitetul Central Provizoriu al M.Sz.M.P. și guvernul maghiar nu ne fac posibilă întoarcerea în Ungaria și nu ne asigură garanțiile stabilite în acordul româno-iugoslav privind securitatea personală și libertatea noastră, am dori să ne mutăm provizoriu pe teritoriul Republicii Populare Federative Iugoslavia, pînă ce va apărea posibilitatea de a ne întoarce acasă, în condiții corespunzătoare drepturilor și uzanțelor internaționale și acordului româno-maghiar încheiat cu privire la grupul nostru, în care ni se rezervă dreptul ca, în cazul în care cerem cu insistență, să ne putem muta, cu asentimentul guvernului maghiar, într-o a treia țară. Acest asentiment l-am cerut deja în scrisoarea adresată guvernului maghiar. Acum cer ca guvernul Republicii Populare Federative Iugoslavia să-și dea acordul său pentru stabilirea noastră provizorie în Iugoslavia și să ne dea concursul pentru punerea ei în practică.

Vă rugăm, ca și în trecut, să aveți de acum în atenție soarta grupului nostru, apărînd drepturile noastre politice și umane, libertatea noastră, îmbrățișînd problema noastră, la nevoie, și în fața forurilor internaționale.

În încheiere, în interesul celor de mai sus, vă mai rog să luați legătura cu noi și să ne căutați cât mai curînd din partea partidului și guvernului iugoslav, în vederea informării noastre exacte privind stadiul rezolvării problemelor și a situației noastre. Ne aflăm la 40 km de București, nu departe de drumul care duce la Ploiești, pe malul lacului Snagov.

Revenind cu rugămintea noastră, cu salutări tovarășești

Nagy Imre

Snagov, 12 ianuarie 1957

P.S. Printr-o scrisoare l-am rugat pe tov. W. Gomulka să inițieze trimiterea la noi a unei comisii internaționale, formată din reprezentanții partidelor frățești (italian, polonez, iugoslav, maghiar), pentru cercetarea evenimentelor din octombrie, din Ungaria.

C. Către Tito (personal), 20 ianuarie 1957

12 februarie 1957

Exemplar nr. _____

C. 358

Strict Secret

Către :

Prezidiul Uniunii Comuniștilor Iugoslavi

și

Guvernul Republicii Populare Federative Iugoslavia

Personal Tovarășului Președinte Iosip Broz Tito,

Belgrad

Stimate tovarășe Tito !

În urma evoluției situației internaționale și a situației din Ungaria, fiind pătruns de spiritul internaționalismului proletar, găsesc necesar să vă adresez dvs., iar prin dvs. Prezidiului Uniunii Comuniștilor Iugoslavi și guvernului Republicii Populare Federative Iugoslavia, o scrisoare în numele meu și al tovarășilor mei îndepărtați, împotriva voinței și protestului lor, din Ungaria, grup care în momentul de față se află pe teritoriul Republicii Populare Române.

În legătură cu evenimentele din octombrie-noiembrie din Ungaria, mai multe guverne ale țărilor socialiste și de democrație populară, ca și conducerile partidelor comuniste și muncitorești – prin diverse hotărîri, declarații și comunicate elaborate la consfăturile lor comune, ca și prin articolele apărute în presa de partid și guvern – fac aprecieri false, necorespunzătoare realității, lipsite de sinceritate și corectitudine – condiția primordială a unei analize marxiste –, în care factorii obiectivi și adevărul istoric sînt denaturate în mod grosolan și care urmăresc derutarea partidelor frățești, a mișcării muncitorești internaționale și a opiniei lumii progresiste. Este evident, prin aprecierea greșită a evenimentelor nu pot fi considerate ca juste și fundamentate nici concluziile politice, morale, juridice etc. ce se trag sau se vor trage și nu se va putea pune în mod corespunzător nici problema răspunderii. Această situație este agravată și prin faptul că se iau hotărîri, se fac declarații și constatări grave în legătură cu evenimentele din Ungaria fără

ca ele să fi fost precedate de o cercetare profundă, urmată de o analiză politică și ideologică, prin care să se dezvăluie cu curaj adevărul și pe baza căreia să se tragă concluzii corespunzătoare. Cu toate că o asemenea cercetare și analiză nu au avut încă loc, totuși s-au elaborat și sînt curs de elaborare concluzii și învățăminte.

Acest procedeu constituie un pericol deosebit de serios. De aici rezultă că renaște vestita metodă „concepționistă”, aplicată în procesele comuniste intentate lui Rajk, Kostov, Slanski etc., din timpurile staliniste. Ele pornesc de la principiul „scopul scuza mijloacele”. De la bun început sînt concepute constatările politice necesare pentru a putea justifica și „dovedi” orice, în raport cu scopul politic prestabilit, adevărul și faptele concrete fiind pur și simplu eludate. Este de temut că acest lucru se va repeta – dacă nu s-a și repetat deja – pe plan mondial în legătură cu evenimentele din Ungaria. Ar trebui făcut tot ce se poate pentru a opri realizarea acestui lucru, deoarece, în caz contrar, socialismul internațional ar fi împiedicat să tragă învățămintele corespunzătoare și autentice marxist-leniniste, care se impun cu necesitate.

După părerea mea, dezvăluirea cauzelor adevărate ale evenimentelor din Ungaria, prezentarea evenimentelor istorice în mod fidel, cercetarea și analiza profundă a scopurilor forțelor principale, dezvăluirea curajoasă, critică a activității conducerii de partid și guvern și a rolului îndeplinit de membrii săi în cursul evenimentelor constituie o sarcină de o importanță deosebit de mare, putem spune fără exagerare, o sarcină de importanță istorică, nu numai pentru comuniștii maghiari și nu numai pentru partidele frățești, dar și pentru soarta viitoare a socialismului. Este evident că o asemenea sarcină nu poate fi o chestiune internă a comuniștilor maghiari, deoarece aceasta depășește forțele Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar.

Realizarea acestei sarcini de răspundere îi revine unei comisii internaționale formate din reprezentanții partidelor frățești. În vederea formării unei asemenea comisii, am făcut propuneri în scrisoarea mea adresată și tov. W. Gomulka, prim-secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În caz că dvs. sînteți de acord cu noi, luați măsuri în această direcție. Întrucît atacurile politice și acuzațiile sînt îndreptate împotriva așa-zisului „grup Nagy Imre”, găsesc că ar fi necesar să participăm și noi la activitatea acestei comisii, cu atît mai mult cu cît majoritatea membrilor grupului nostru au ocupat posturi de răspundere și de conducere în munca partidului și guvernului. Toți au fost membri – afară de Kádár János – ai primului Comitet Executiv al M.Sz.M.P. și toți se află aici, în România.

De o comisie internațională de partid de cercetare și de participarea grupului nostru la munca acesteia este nevoie și pentru că împotriva campaniei politice tot mai intense și mai brutale la adresa noastră, în urma deportării noastre în România, sîntem lipsiți de orice posibilitate de exprimare a părerilor noastre și de apărare împotriva acuzațiilor neîntemeiate.

De cînd ne aflăm în România, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar nici pînă în ziua de azi nu a restabilit vreo legătură cu noi, în vederea clarificării activității noastre politice – cu toate că noi formăm majoritatea primei conduceri a noului partid –, nu a luat nici o măsură, nu ne-a întrebat și nu ne-a ascultat părerile în nici o problemă.

Clarificarea activității politice a conducerii de partid și de guvern, ca și a chestiunii răspunderii colective și personale de către o comisie internațională de partid de cercetare

este necesară și pentru că, plecînd de la ideea de „contrarevoluție”, ne putem aștepta la aplicarea unor represalii¹ ilegale împotriva noastră, cu toate că nu sîntem trădători și nici contrarevoluționari, precum se afirmă din ce în ce mai des, ci revoluționari, comuniști marxist-leniniști.

A doua problemă cu care ne adresăm dvs. este următoarea : precum este cunoscut, prin încălcarea acordului iugoslavo-maghiar din 21 noiembrie 1956 în legătură cu grupul nostru, noi – 40 de persoane, 27 de adulți, 13 copii, dintre care 8 cu obligații școlare –, pe baza acordului româno-maghiar semnat la 22 noiembrie 1956, am fost transportați, împotriva voinței și protestului nostru, fără să fim întrebați și să aflăm în prealabil, pe teritoriul Republicii Populare Române. Pe teritoriul R.P.R., în contradicție cu textul acordului, noi sîntem în realitate deportați : ni s-a fixat domiciliu forțat, pe care nu-l putem părăsi ; sîntem sub paza organelor de Securitate militare și civile, sîntem izolați nu numai de lumea exterioară, dar sîntem despărțiți unul de celălalt ; eu (Nagy Imre), Losonczy Géza și Donáth Ferenc sîntem de asemenea izolați unul de altul, precum și de restul grupului ; nu putem corespunda nici cu rudele din țară și nici noi între noi, scrisorile nu sînt transmise, sînt confiscate ; nu putem asculta radioul, iar ziare primim neregulat. Toate acestea dovedesc că prevederile acordului, conform căruia noi ne-am afla pe teritoriul R.P.R. pe temeiul respectării drepturilor noastre de cetățeni maghiari și pe baza dreptului internațional de ospitalitate, nu sînt respectate în realitate.

Noi, de fapt, sîntem prizonieri deportați, nu dispunem de drepturile noastre cetățenești și umane, sîntem deposezați de libertatea noastră. Situația noastră se înrăutățește pe zi ce trece, cu atît mai mult cu cît majoritatea grupului – cele 40 de persoane – este formată din membri de familie, femei și copii.

Pe lîngă considerentele politice, și împrejurările de mai sus impun urgentarea întoarcerii noastre acasă și punerea în vigoare a condițiilor stabilite în acordul iugoslavo-maghiar. În cazul în care Comitetul Central al M.Sz.M.P. și guvernul Kádár nu ne fac posibil acest lucru, iar întoarcerea noastră s-ar amîna pe un timp mai îndelungat, v-am ruga să ne faceți posibil, pînă la întoarcerea noastră în țară, să plecăm în mod provizoriu pe teritoriul R.P.F. Iugoslavia, în condiții corespunzătoare dreptului internațional și dreptului de azil. Acest lucru este prevăzut și în acordul româno-maghiar încheiat în legătură cu grupul nostru, care ne rezervă dreptul de a pleca în a treia țară, în caz că dorim cu insistență și dacă guvernul maghiar este de acord.

Avînd în vedere cele de mai sus, închei cu rugămintea ca din partea partidului și a guvernului iugoslav să ne viziteze cît mai curînd cei care au încheiat acordul cu guvernul maghiar privind grupul nostru, cu scopul de a vă informa despre situația generală și politică a grupului nostru, de a discuta amănunțit problemele ridicate în scrisoare.

Salutări tovarășești,

Nagy Imre

Snagov, 20 ianuarie 1957

1. Adnotarea lui Dej : „Presimte ce-l așteaptă”.

D. Schimb de telegrame între Rankovici și Nagy, 9-10 noiembrie 1956

Telegrama tov. Rankovici din noaptea de 9-10 noiembrie 1956, orele 0.30
(Traducere brută, redată fără corectură, cuvînt cu cuvînt.)

Guvernul Kádár a depus jurămîntul în fața Prezidiului Marii Adunări, în consecință guvernul Nagy, începînd de la 4 noiembrie, de fapt nu mai există.

Tovarășii iugoslavi consideră că eforturile lor pe lîngă ruși și guvernul Kádár în scopul asigurării dreptului de azil ar fi mult mai ușoare dacă tovarășul Nagy ar da o declarație cu privire la demisia guvernului său. Altfel, în situația actuală nu vedem perspectiva rezolvării problemei ca ei să ajungă cît mai repede în Iugoslavia. Cu atît mai mult cu cît în ultima vreme s-au ivit anumite greutăți între noi și ruși.

După aprecierea tovarășilor noștri, o declarație privind demisia ar fi realistă și utilă din punct de vedere politic. Motivarea demisiei și poziției adoptate față de guvernul Kádár este o chestiune personală a tovarășului Nagy. Declarația de demisie nu trebuie să exprime un sprijin în favoarea guvernului Kádár, dacă tovarășul Nagy nu dorește acest lucru. Cu atît mai mult cu cît declarația de demisie ar putea avea caracterul unei simple constatări a situației date. Pe lîngă aceasta, după părerea tovarășilor noștri, o declarație de demisie ar putea contribui la încetarea vărsărilor de sînge în viitor. Astfel, tov. Nagy ar împiedica ca reacțiunea internă și externă să exploateze numele său. Aceasta ar contribui și la micșorarea gravității intervenției sovietice, ceea ce este foarte important. Prin aceasta, tov. Nagy s-ar obliga să renunțe să ia poziție liberă în legătură cu evenimentele din Ungaria.

Tovarășii noștri sînt de părere ca declarația de demisie să fie antedatată cu data de 4 noiembrie, și ea s-ar putea motiva prin împrejurările care au întîrziat predarea ei. Ar fi deosebit de important ca mîine dimineață devreme să avem răspunsul. Rog comunicați tovarășului Nagy că toate acestea sînt impuse de poziția și interesele Iugoslaviei.

Tovarășii iugoslavi consideră de datoria lor să-și exprime punctul lor de vedere în situația dată și ce-i de făcut în această situație.

Rankovici

Telegrama de răspuns a lui Nagy Imre

Tovarășe Rankovici,

În numele tovarășilor mei și al meu personal exprim tovarășilor iugoslavi calde mulțumiri pentru eforturile pe care le depun în aceste împrejurări grele pentru recunoașterea¹ dreptului nostru de azil.

În legătură cu telegrama tov. Rankovici sosită în noaptea de 9 noiembrie, doresc să comunic tovarășilor conducători iugoslavi următoarele: tov. Rankovici, în telegrama sa, comunică că guvernul lui Kádár János a depus jurămîntul în fața Prezidiului Marii Adunări Naționale Ungare. În conformitate cu Constituția maghiară, acest lucru nu putea să aibă loc înaintea eliberării guvernului Nagy Imre de către Prezidiul Marii Adunări. Însă despre acest fapt nu am luat cunoștință.

1. Valabilitatea (n.t.).

În cazul că acest lucru totuși a avut loc¹, atunci nu mai este necesar ca să demisioniez. În cazul că această eliberare nu a avut loc, atunci este neapărat nevoie de un asemenea act, întrucât numai un asemenea act ar putea clarifica situația juridică a celor două guverne.

Sînt de acord cu tovarășii iugoslavi, că ei nu doresc sub nici o formă ca eu să iau atitudine în favoarea guvernului Kádár. Sînt de acord de asemenea – în conformitate cu părerea tovarășilor –, că pot lua independent poziție, în legătură cu evenimentele din Ungaria.

Însă nu pot să fiu de acord și nici nu găsesc că e util ca eventuala mea declarație să o antedatez cu data de 4 noiembrie, deoarece este cunoscut în toată țara și în lumea întreagă că în discursul meu radiodifuzat la 4 noiembrie am afirmat că guvernul meu rămîne în funcție.

În aceste împrejurări, o asemenea declarație antedatăată cu data de 4 noiembrie nu ar fi credibilă nici în Ungaria și nici în fața opiniei mondiale.

Mai mult decît atît, o asemenea declarație din partea mea este imposibilă, întrucît guvernul Kádár a depus jurămîntul abia la 7 noiembrie, orele 14.00, iar în conformitate cu Constituția numai de la această dată și-a putut începe activitatea sa.

Pe baza celor de mai sus, las la aprecierea tovarășilor iugoslavi dacă în asemenea împrejurări mai este necesară o declarație din partea mea, întrucît această declarație n-ar putea conține altceva decît o simplă constatare a faptelor.

Budapesta, 10 noiembrie 1956

Nagy Imre

II.5. Scrisori către români

Dosar nr. 40041, vol. 6

A. *Către Chivu Stoica, 23 decembrie 1956*

*Tovarășului Chivu Stoica,
Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R.,
București*

Conform convenției semnate între guvernul român și maghiar la data de 22 noiembrie 1956, eu și tovarășii mei, în total 40 de persoane – între ele 27 de adulți și 13 copii (8 cu obligații școlare) –, ne aflăm pe teritoriul Republicii Populare Române, pe baza normelor de ospitalitate corespunzătoare drepturilor de cetățenie maghiară, precum și uzanțelor internaționale.

Contrar textului și spiritului convenției respective, toate faptele, împrejurările în care ne aflăm aici, precum și evoluția situației noastre, ca și procedura aplicată de organele de stat românești față de noi dovedesc că guvernul Republicii Populare Române nu respectă obligațiile ce și le-a asumat prin convenția de mai sus, autoritățile și organele sale le încalcă consecutiv, utilizînd o practică contrară principiilor stabilite în convenție. Constatarea mea o dovedesc următoarele fapte principale :

1. Adică eliberarea (n.t.).

1. Pe teritoriul Republicii Populare Române am fost transportați contrar voinței și protestului nostru, violându-se astfel în mod brutal drepturile noastre de cetățeni maghiari și dreptul internațional. Cele două guverne nu au avut și nu au dreptul să ne silească să stăm, contrar voinței noastre, pe teritoriul unui stat străin – în cazul de față al Republicii Populare Române –, fapt pentru care nici tratatul de prietenie și ajutor reciproc româno-maghiar, la care se referă convenția, nu oferă o bază legală și condițiile politice. Transportarea forțată a cetățenilor unei țări pe teritoriul unei țări străine de către organele unei a treia țări corespunde noțiunii de deportare, nerecunoscută de dreptul public maghiar, de Constituția Republicii Populare Maghiare și nici de dreptul internațional, și tocmai din această cauză protestăm împotriva ei în mod hotărât.

2. Pe teritoriul R.P.R. ni s-a fixat domiciliu forțat, pe care nu-l putem părăsi.

3. Sîntem sub paza armată a organelor militare și civile ale Securității de stat românești, lipsiți de orice posibilitate de a avea vreun contact cu lumea exterioară.

4. Grupul nostru de 40 de oameni a fost dispersat și nu s-au făcut posibile contacte personale între noi.

5. Nu se admite nici contactul în scris, corespondența între noi. Scrisorile nu sînt înmîinate, ci sînt confiscate.

6. Ni se refuză și ni se face imposibil ca membrii de familie să se întâlnească. Haraszti Sándor și eu sîntem lipsiți de posibilitatea să ne întîlnim cu fiica și cu ginerele nostru, care fac parte din grupul nostru.

7. „Aprovizionarea” noastră culturală se restrînge la un singur ziar maghiar din România – *Előre*. Primirea altor ziare (*Pravda*, *L'Humanité* și cotidienele maghiare) s-a sistat. Sîntem împiedicați să ascultăm radioul etc.

Faptele înșirate dovedesc clar că guvernul român nu respectă convenția semnată în cazul grupului Nagy Imre la 22 noiembrie 1956; sînt violate uzanțele internaționale, regulile ospitalității și drepturile noastre de cetățeni maghiari la care trimite textul convenției semnate.

În același timp, doresc să precizez că întreținerea noastră materială, alimentația noastră nu lasă loc nici unei obiecții.

Neajunsurile noastre privitoare la convenție doresc să le comunic și guvernului Republicii Populare Maghiare. De aceea cer să dispuneți să pot vorbi cît de curînd cu conducătorul Ambasadei Ungare de la București.

În timp ce protestez cu tărie împotriva violării brutale a dreptului de ospitalitate bazat pe convenția respectivă, a drepturilor noastre cetățenești și a uzanțelor internaționale, vă rog să interveniți ca, în perioada cît ne aflăm – adică sîntem nevoiți să rămînem – pe teritoriul R.P.R., guvernul român, care e responsabil de aplicarea convenției, să se îngrijească de încetarea neajunsurilor înșirate, să asigure drepturile și libertățile cetățenilor maghiari ce li se cuvin conform punctelor 1, 2 și 3 din convenție; să asigure libertatea noastră de mișcare, contactul liber interpersonal și dreptul la corespondență între noi, corespondența noastră cu cei de acasă și satisfacerea cerințelor noastre elementare culturale.

Snagov, 9 ianuarie 1957

Să primiți exprimarea stimei mele,
Nagy Imre

B. Către Gheorghe Gheorghiu-Dej, 12 ianuarie 1957

C. 123/II

*Tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej,
Prim-secretarul Partidului Muncitoresc Român,
Bucureşti*

După sosirea noastră în România, tovarăşul Bodnăraş, în numele Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, a purtat discuţii cu mine în cursul cărora mi-a comunicat că, în perioada şederii mele aici, legătura cu mine o va ţine Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român. Acesta este singurul organ care se ocupă cu problema şi situaţia mea.

De câteva săptămîni, această situaţie s-a schimbat. Cu toate că am cerut de mai multe ori în scris şi verbal, nimeni dintre membrii Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român sau vreun reprezentant al său n-au luat legătura cu mine, nu au dat răspuns la întrebările mele, nu s-au ocupat cu problema mea. Acest lucru demonstrează fără îndoială că Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român a întrerupt legătura cu mine şi nu se mai ocupă direct cu problema şi situaţia mea. În privinţa aceasta, vă rog să binevoiţi să-mi comunicaţi schimbările esenţiale şi cauzele lor care au intervenit în aplicarea acordului româno-maghiar.

Rog să binevoiţi să mă informaţi care sînt de acum înainte acele organe competente cărora ne putem adresa cu problemele şi situaţia noastră.

Avînd în vedere noua situaţie, mă adresez în scrisoare Comitetului Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar şi guvernului maghiar, mai departe tovarăşului W. Gomulka, prim-secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, ca şi tovarăşului Iosip Broz Tito, preşedintele Uniunii Comuniştilor Iugoslavi.

Avînd în vedere că este vorba de partide frăţeşti şi conducătorii acestora, vă rog pe dvs. să binevoiţi să asiguraţi ca scrisorile să ajungă cît mai curînd la cei cărora le sînt adresate.

În acelaşi timp, vă comunic că am adresat o scrisoare şi tovarăşului Chivu Stoica, preşedintele Consiliului de Miniştri, pe care l-am rugat să intervină fără întârziere pentru lichidarea greşelilor grave care s-au comis în aplicarea acordului româno-maghiar privind grupul nostru.

Cu salutări tovarăşeşti,
Nagy Imre
Snagov, 12 ianuarie 1957

C. Către Walter Roman, 9 februarie 1957

Traducerea unei scrisori trimise de Nagy Imre tovarășului Walter Roman

23 februarie 1957

Exemplar nr. 1

C. 426

Strict Secret

Tovarășului

Walter Roman,

București

Îți cer scuze dacă cumva te deranjez cu rîndurile mele. Înainte de toate vreau să-ți mulțumesc că ai fost atît de amabil și ai aranjat ca să li se permită nepoților mei să vină la mine la 1 februarie. De altfel, n-am pe altcineva cui să mă adresez, deoarece aici nu vine la mine nimeni prin care aş putea aranja ceva. Întrucît din partea partidului – toate faptele confirmă aceasta – s-a întrerupt cu mine orice legătură, nu știu care este acel organ competent la care să mă adresez cu problemele care se ivesc. Nu considera deci ca un deranj faptul că mă adresez ție. Prin viu grai nu pot discuta cu tine problemele, deoarece, deși alegerile din 3 februarie s-au terminat cu succes și în mod sincer sper că ți-ai restabilit și sănătatea, totuși nu cred că o să vii personal la mine sau o să mă chemi la tine – aceasta din motive politice de partid – și deci pentru mine, pe tărîmul relațiilor dintre noi, unica posibilitate de comunicare o constituie scrisorile. Nu intenționez să mă plîng, deoarece nu intră în caracterul meu să fac aceasta, ci vreau doar să-ți comunic unele probleme, în scopul informării celor competenți.

Din a doua jumătate a lunii ianuarie, felul nostru de viață s-a înrăutățit în mod substanțial, deși – după cîte cunosc – condițiile pe baza cărora am fost noi aduși aici au rămas neschimbate. Despre situația mea și a soției trebuie de reținut următoarele. Înainte ne-a vizitat în mod regulat și ne consulta medicul, ceea ce – avînd în vedere faptul că nici unul din noi nu este sănătos –, din punctul de vedere al îngrijirii sănătății noastre și al prevenirii unor complicații serioase, a fost foarte bine. De la mijlocul lunii ianuarie însă pînă în ziua de azi nici măcar o dată n-a mai fost medicul la noi, nici chiar atunci cînd am cerut acest lucru.

Aceasta nu mi-o pot explica decît prin aceea că pentru noi a încetat îngrijirea medicală. Dacă cerem vreun medicament, ni se trimite cu mare întîrziere (după una sau două săptămîni), dar medicul nu vine la noi.

Starea sănătății mele se agravează cu pași repezi. Se reinnoiesc simptomele grave din trecut. Aș avea nevoie de tratament. În scrisoarea scrisă medicului meu de acasă, Dr. Ruzsnyák István, am cerut medicamentele ce îmi sînt necesare. Nu știu dacă scrisoarea a plecat, dar știu că nici răspuns și nici medicamente nu am primit. Dr. Ruzsnyák și asistentul lui, Dr. Földi Mihály, știu în mod precis de ce medicamente am nevoie (injecții hepatin intramusculare, de asemenea Pentoite forte împotriva amețelilor), toate acestea le am acasă, la locuința mea, n-ar trebui decît să fie împachetate și trimise, ceea ce Dr. Földi, care venea de mai multe ori pe săptămîină la mine pentru a mă trata, ar face-o fără mare greutate și cred că chiar cu plăcere. Aici, după promisiuni repetate, de la

mijlocul lunii ianuarie pînă la urmă procurarea medicamentelor amintite a încetat. După cereri repetate, am fost duși atît eu, cît și soția la un oftalmolog. Acesta ne-a examinat și ne-a prescris ochelari. De atunci au trecut trei săptămîni, însă ochelari nu am primit. După cum se vede, nici la aceasta nu avem dreptul.

Soția, care a trecut peste o grea operație a vezicii biliare, suferă de fiere, ficat și stomac, afară de alte nereguli. La mijlocul lunii ianuarie sau la începutul acestei luni, medicul Köppich și o doctoriță i-au prescris un regim de alimentație dietetică. În această privință nu s-a realizat nimic de atunci, dimpotrivă s-a scos dintre alimente tot ceea ce oarecum se putea considera dietetic, i s-au retras și cele 1-2 felii de pîine albă pe zi și a fost pusă la același regim alimentar cu mine, din care cauză apar tot mai des simptomele bolii.

Pun întrebarea, prin ce cauze politice și ideologice se pot motiva retragerea sau refuzarea ochelarilor și a unei alimentații dietetice? Aceasta este oare în concordanță cu condițiile în baza cărora am fost aduși aici? Lasă că nu vreau să mă plîng, deoarece nu obișnuiesc. Nu pentru mine vorbesc despre toate acestea, ci în special pentru soția mea, care niciodată n-a dus o activitate politică, nici măcar membră de partid n-a fost și n-are nici cel mai mic amestec în problema pentru care eu și mulți alți tovarăși am fost aduși aici. La cele mai multe familii situația este asemănătoare. Dar, o dată ce sîntem împreună, cel puțin ei să i se ia în considerare cele mai elementare necesități și să i se ofere o îngrijire mai omenească. Nu vreau să cred că toate acestea se impun din motive politice. Mai repede din delăsare, neglijență sau răutate, eventual din toate cele trei motive la un loc. În orice caz, ar fi bine să se lămurească din ce cauză s-a produs înrăutățirea aceasta evidentă față de îngrijirea inițială. Dacă aceasta așa trebuie să fie din anumite motive necunoscute de noi, să fie așa.

Trebuie să vorbesc și despre problema corespondenței. La 23 decembrie am scris acasă trei scrisori și la nici o scrisoare n-am primit răspuns. Am cerut medicamente – n-am primit. Am trimis împuternicire, nu știu dacă au primit-o. Am impresia – măcar de aș greși – că scrisorile mele nu parvin destinatarilor. Pe acea vreme tu m-ai informat că poșta a început să funcționeze, că toți membrii grupului au scris acasă, au primit și răspuns, ba chiar și pachete cu lucruri din locuințele lor. Eu cred că condițiile șederii noastre aici sînt aceleași pentru toți și nu implică restricții mai mari pentru mine. Eu am fost de la început pentru un tratament egal la toți. De aceea m-am ridicat de la început împotriva izolării, împotriva interzicerii contactului liber cu tovarășii mei și tot de aceea am ridicat problema – nu o dată – că la început eu mă bucuram de un regim mai favorabil. Dar ce i se cuvine altuia mi se cuvine și mie. Dacă altul are dreptul să scrie și să primească nu numai scrisori, ci și pachete, atunci desigur că și eu am dreptul la aceasta.

Cred că am dreptate și vreau să mă pot folosi de ea. Dacă nu am dreptate, explicați-mi care este de fapt situația, ce conduită să am. În legătură cu ziarele, îți comunic următoarele: pînă la jumătatea lui ianuarie am primit neregulat, cu omisiuni și cu mari întârzieri, *Népszabadság*, rar cîte un număr al ziarului *Népakarat* și *Esti Hirlap*. Am primit *Pravda* și, din greșeală, *L'Humanité*. Începînd din 27 ianuarie, nu mai primesc nici un fel de ziare din acestea. Singurul ziar pe care-l primesc, tot cu întârziere, este *Elöre*. Ultimul număr al lui *Népszabadság* e din 20 ianuarie 1957, *Pravda* din 24 ianuarie și *L'Humanité* din 16 ianuarie. Cînd am discutat cu Kállay, la 25 ianuarie 1957, a insistat să-mi concep în scris părerea asupra situației din Ungaria. Nu cred că aceasta s-ar putea rezolva cu ajutorul ziarului *Elöre*. În legătură cu faptul că nu mi se mai dau ziare, trebuie să întreb

care motive politice fac necesar să nu fiu informat asupra evenimentelor de acasă și din lume? Bunăvoința mea și dorința mea de a ajuta necesită să fiu informat cum se cuvine. Poate nu mai primesc ziarele din motive materiale. Se poate să nu ajungă fondul pus la dispoziție pentru cheltuielile legate de prezența noastră aici. În acest caz, problema e rezolvabilă astfel ca eu să plătesc suma respectivă în forinți sau rudele mele de acasă să plătească la Ambasada Română din banii luați pe baza împuternicirii date de mine. Poate că în acest fel s-ar putea acoperi cheltuielile suplimentare ce s-ar ivi nu numai cu ziarele, ci și cu medicamentele, cu regimul dietetic etc.

În contul oricărui stat – maghiar sau român – ar fi cheltuielile, acestea ar putea fi astfel micșorate. După cum vezi, vreau să aduc economii la casieria statului. Trebuie să amintesc – de fapt, e o nimica toată și totuși e caracteristic – „jocul” curios care se face cu cinematograful. După multe cereri și insistențe s-a aranjat în sfârșit ca o dată pe săptămână să ni se ruleze un film aici, la domiciliu. Toate au fost în regulă pînă la 1 februarie. De atunci s-a sistat și aceasta, cerul știe din ce motive, sper însă că nu din motive politice. Mai degrabă cred că e vorba de șicane din partea unui „mic tiran de provincie”! Dar ce rost are și în special la ce folosește asta? Aranjați ca acești mici „regi” să termine cu asemenea chestiuni. În orice caz, n-avem decît de cîștigat dacă ni se rulează filme și în special dacă ne aduc filme bune. Nu-i așa?

După cum vezi deci, nu numai că nu s-au soluționat vechile nedreptăți – pe care le-am ridicat de atîtea ori –, ci la acestea s-au adăugat altele mai grave. Precum se vede, vizita lui Kállay s-a soldat cu astfel de urmări. De altfel, Kállay mi-a promis că în toate problemele ridicate de mine îmi va comunica poziția conducerii partidului. Dacă se va întîmpla așa, comunicați-mi și mie.

Prezența noastră aici – după cum vezi – scoate la iveală probleme din ce în ce mai noi. Vine primăvara, iar membrii familiei, copiii și chiar și noi ducem o lipsă tot mai acută de îmbrăcăminte, încălțăminte, lenjerie și alte obiecte. Trebuie create posibilități din timp ca să intrăm în posesia obiectelor personale care se află în locuința noastră. Rezolvarea cea mai convenabilă însă ar fi lichidarea șederii noastre aici și întoarcerea în țară. Cu atît mai mult cu cît peste două săptămîni expiră termenul de trei luni. *Qui vivra verra!* Sperăm că o să ajungem și aici. Eu sînt optimist și cred că toate aceste neplăceri legate de șederea noastră aici vor trece fără urme. La aceasta însă să-mi întinzi și tu o mînă de ajutor.

Salutări cordiale,
ss./Imre Nagy

9.II.1957

Scrisoarea am terminat-o cînd s-a întîmplat ceva despre care neapărat vreau să te informez. Precum se vede, oamenii de la Securitate numiți pentru paza mea dinadins vor să se lege de mine, probabil în scopul de a mă provoca.

În urmă cu vreo două luni, niște tovarăși însărcinați cu paza mi-au trasat acel sector de pe malul lacului în care pot să mă plimb și mi l-au arătat chiar personal. Pînă în ultimul timp totul a și fost în ordine. Cu cîteva zile în urmă, unul dintre cei de la Securitate, în timpul plimbării, mi-a aținut calea și n-a vrut să mă lase să mă plimb decît pe jumătatea sectorului trasat. Am crezut că nu este altceva la mijloc decît o eroare și nici nu i-am dat importanță. Astăzi însă lucrurile s-au petrecut la fel. Poteca de pe mal este

încă destul de noroioasă. În timpul plimbării, m-am urcat pe puntea din scîndură așezată deasupra gheții care are o lungime de circa 6-8 metri, pe care și pînă acum m-am plimbat, ceea ce mi-a fost permis, și unde în zilele însorite am făcut plajă împreună cu soția. Azi după-masă paza Securității care ne este repartizată, cu care am stat împreună pe punte – ce în timpul verii servește pentru baie – a doua oară nu m-a lăsat să mai urc, mi-a aținut calea spunîndu-mi că îmi este interzis să merg acolo. M-a înștiințat că mi se permite să mă plimb numai pe potecă.

Tot în ziua de astăzi s-a întîmplat următorul fapt. Prînzul de la bucătărie ni se aduce de către o femeie într-un sufertaș. Mă plimbam în curte cînd venea cu masa. Unul din paza casei noastre i-a tăiat drumul – ceea ce pînă în prezent nu s-a întîmplat niciodată –, nu a lăsat-o să intre pe poartă și pe rînd a deschis vasele sufertașului, iar pe femeie a trimis-o cu mîncare cu tot într-o altă direcție, la o altă casă.

M-am revoltat și i-am spus fetei care este cu noi, am protestat împotriva faptului că în mîncarea mea, în timpul în care mi se aduce, se scormonește de către orice persoană și am comunicat prin fată că, dacă voi observa aceasta încă o dată, nu voi mai consuma din mîncare. Am mai rugat-o să raporteze superiorilor ei. Deoarece însă nu știe nimic sau nu vrea să facă ceva, e foarte posibil să nu se ia nici o măsură. Din această cauză îți scriu în grabă despre toate acestea ție.

Deci asta-i situația. Nu sînt lucruri bune acestea. Mi-e teamă că provocări asemănătoare cu cele de mai sus se vor repeta din ce în ce mai des, ceea ce nu se va sfîrși cu bine. Aceasta ar trebui să se prevină și eu te rog să mă ajuți.

La mine nu te chem, dar, dacă ai veni, aș purta cu plăcere discuții cu tine.

În încheiere, te mai rog să transmiți mai departe scrisoarea anexată către mama (văd. Szilágyi Józsefné).

Te salută,
ss./Nagy

D. Către Gheorghe Gheorghiu-Dej, 19 martie 1957

*Tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej,
Prim-secretar al C.C. al P.M.R.,
București*

Alăturat vă trimit scrisoarea adresată Comitetului Central al P.M.R., cu rugămintea să binevoiți a discuta problema ridicată în scrisoare și a lua poziție față de ea.

Totodată vă rog să binevoiți a transmite destinatarilor scrisoarea alăturată, adresată conducătorilor partidelor frățești.

Cu salutări comuniste,
Nagy Imre
Snagov, 19 martie 1957

Anexe 4 buc.
AG. 3 ex.
22 martie 1957

Stimați tovarăși,

După hotărîrea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar din decembrie 1956, care a stabilit cauzele fundamentale și factorii care au generat evenimentele din octombrie-noiembrie în următoarele patru puncte de sinteză: 1) clica Rákosi-Gerő; 2) grupul Nagy-Losonczy; 3) forțele interne reacționare fasciste și 4) activitatea imperialismului internațional, hotărîrea din februarie 1957 a Comitetului Central al P.M.S.M., fără o prealabilă clarificare politico-ideologică, fără cercetarea situației noastre de partid, fără ca persoana noastră să fie ascultată, modificînd în esență aprecierea anterioară, a aruncat un torent de calomnii asupra persoanei mele și asupra așa-zisului grup Nagy-Losonczy, pe care l-a calificat drept fracționist, revizionist, trădător, renegat, antisovietic și contrarevoluționar. Aceasta, ca și compararea celor două hotărîri amintite ale P.M.S.M. dovedesc că, în ciuda referirilor permanente la marxism-leninism, în aprecierea evenimentelor maghiare și în cheștiunea răspunderii în acestea a devenit din nou predominantă acea metodă criminală, antipartinică ce a caracterizat conducerea clicii Rákosi-Gerő și care nu-și trage concluziile din fapte obiective și adevărul istoric, ci „explică” și „dovedește” afirmațiile sale în conformitate cu obiectivele politice necesare și dinainte stabilite și astfel devin „fapte obiective” și „adevăr istoric” cele cerute de scopurile politice și argumentările acestora. Această metodă noi, comuniștii maghiari, o cunoaștem bine din procesele de masă ale comuniștilor, organizate de clica lui Rákosi-Gerő, și din campania internațională de calomnii provocatoare împotriva Iugoslaviei. Această faimoasă metodă denumită „concepție”, care a reînviat acum în legătură cu aprecierea evenimentelor din Ungaria și stabilirea răspunderilor față de ele, o considerăm condamnabilă sub toate formele ei, atît în domeniul justiției, cît și în luptele ideologice și politice ale partidului. Această metodă dăunătoare împiedică tragerea unor învățăminte juste și adevărate, marxist-leniniste, în legătură cu evenimentele din Ungaria, pentru socialismul internațional, ca și clarificarea în baza faptelor obiective și a adevărului a problemei răspunderii.

Hotărîrea din februarie 1957 a Comitetului Central al P.M.S.M., urmată imediat de articolul pentru „puritate ideologică” publicat în numărul din 8 martie 1957 al ziarului *Népszabadság* sub semnătura lui Révai József – unul dintre membrii clicii Rákosi-Gerő și „ideologii” tezelor dogmatice și antimarxiste adînc înrădăcinate în partidul maghiar, care a fost unul dintre reprezentanții principali ai luptelor fracționiste ce au durat zeci de ani în partid și a cărui activitate ideologică dăunătoare și periculoasă a jucat un rol însemnat în coacerea și dezlănțuirea evenimentelor din octombrie –, dovedește incontestabil că în organele conducătoare ale partidului a reînviat vechiul spirit de clică, ura fracționistă și metoda „concepției” bazată pe calomnii, care are ca scop distrugerea morală, ideologică, politică – și așa cum o formulează Révai în articol –, distrugerea fizică a opoziției de partid față de politica dăunătoare, antileninistă, aventurieră a clicii Rákosi-Gerő și în același timp salvagardarea politicii condamnate a clicii Rákosi-Gerő, mușamalizarea acuzațiilor formulate împotriva ei și stabilite în hotărîrile anterioare ale partidului, înlăturarea răspunderii ei și prin aceasta reabilitarea sa morală și politică, pe scurt, restaurarea regimului rakesist.

Asemenea încercări antipartinice stimulate de un spirit fracționist de clică au fost înlesnite și de faptul că pînă azi nu a fost făcută o clarificare ideologică, marxist-leninistă a cauzelor și consecințelor, a forțelor care au pus în mișcare și care au condus evenimentele din Ungaria, a obiectivelor și lozincilor lor, o asemenea clarificare ideologică care,

bazându-se pe o analiză multilaterală, privește adevărul în față, fundat pe puterea faptelor obiective și a realității istorice, și astfel stabilește caracterul evenimentelor politice, formulează aprecierea lor și clarifică greșelile persoanelor sau ale grupurilor, vinile și răspunderile acestora. Desfășurarea campaniei de calomnii fără precedent împotriva persoanei mele și a grupului Nagy-Losonczy, sub pretextul „clarificării ideologice”, enunțarea gravelor acuzații de revizionism, antisovietism, de trădare și de contrarevoluționarism fără o examinare serioasă și o clarificare ideologică principală provoacă grave pagube atât socialismului internațional, cât și partidului maghiar.

Campania neînfrînată de calomnii desfășurată împotriva grupului Nagy-Losonczy este cu totul unilaterală. Noi, membrii grupului, sîntem lipsiți aici, în R.P.R., de orice posibilitate de a ne exprima părerile, de dezmințire a minciunilor, a acuzațiilor născocite prin puterea faptelor, a adevărului și a principiilor. Împotriva noastră poate să formuleze oricine acuzații de orice fel, fără obligația de a le dovedi și fără ca noi să ne putem apăra măcar cu un cuvînt sau să putem protesta împotriva lor, în legătură cu noi se discută și se iau hotărîri fără noi, neglijîndu-se și violîndu-se în mod brutal principiile democratice leniniste; sîntem condamnați călcîndu-se în picioare cîntea noastră comunistă, fără să ni se asigure condițiile și posibilitățile exprimării libere a simțămîntelor noastre. Activitatea, atitudinea, opinia noastră trebuie clarificate nu pe baza enunțării calomniilor, ci pe baza principiilor marxist-leniniste și a aplicării consecvente a acestora, a respectării partinității. Nu este o metodă marxist-leninistă, ci una dușmănoasă aceea prin care comuniști, luptători ai cauzei partidului și revoluției și ai ideilor socialismului, prin hotărîri luate în lipsa lor și fără participarea lor, fără o cercetare demnă și o clarificare ideologică, sînt înfierăți drept trădători și contrarevoluționari, iar pe urmă, pe această bază, privați de posibilitatea clarificării partinice a cazului lor. Noi – ca să zic așa – toți, împotriva cărora se susțin cele mai grave acuzații care se pot formula împotriva comuniștilor, avem un trecut îndelungat de zeci de ani în partid și în activitatea revoluționară, ca luptători nestrămutați ai cauzei socialismului, și mulți dintre noi au suferit pentru ideile lor ani îndelungați în temnițele lui Horthy și apoi ale lui Rákosi. Eu însumi, care de 40 de ani sînt comunist, în 1918 am intrat în partidul bolșevic și de atunci am fost participant activ al luptelor revoluționare și al construirii socialismului. De aceea, trebuie să protestăm împotriva faptului că sîntem privați de posibilitatea să ne apărăm, de libertatea și condițiile exprimării părerilor noastre, că fără clarificarea și examinarea largă și obiectivă a cazului nostru, pe baza unor acuzații născocite și a falsificării faptelor, sîntem declarați trădători, așa cum procedează cu noi hotărîrea P.M.S.M. și presa de partid.

Avînd în vedere cele de mai sus, cer ca o comisie internațională formată din reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești să cerceteze și să stabilească faptele, adevărul și răspunderile în legătură cu cauzele evenimentelor din octombrie-noiembrie, rolul unor persoane și grupuri, cazul grupului Nagy-Losonczy și acuzațiile formulate împotriva sa, dar și al clicii Rákosi-Gerő. În interesul asigurării eficacității cercetărilor și pentru evitarea unilateralității lor, să se creeze posibilități și condiții care să permită participarea noastră la cercetări și la clarificarea problemelor, să ne putem expune opiniile și prezenta documentările noastre în mod liber.

Cazul nostru de partid, cazul așa-zisului grup Nagy-Losonczy constituie o problemă internațională a cărei cercetare este o sarcină internațională, ca și evenimentele din octombrie-noiembrie. Cererea este motivată și de faptul că, așa cum dovedesc faptele, hotărîrile, articolele și cuvîntările etc. din ultimele săptămîni, conducerea P.M.S.M. a

folosit în legătură cu cazul nostru o metodă incompatibilă cu marxismul și a enunțat acuzații care din capul locului exclud presupunerea ca din partea ei în examinarea cazului nostru să fie valabile metode bazate pe marxism-leninism, precum și pe fapte obiective și pe adevăr. Pentru desemnarea unei comisii internaționale de anchetă vorbește și faptul că aproape toți membrii grupului Nagy-Losonczy îndepărtați din țară în timpul evenimentelor din octombrie-noiembrie se aflau în funcții de răspundere în partid și guvern, din rîndurile sale au ieșit membrii fondatori ai noului partid și membrii primului Comitet Executiv, ei au ocupat locuri în guvern etc. Desemnarea unei comisii internaționale de anchetă este necesară și prin faptul că o parte din conducerea vechiului partid, care în prezent stă în fruntea noului partid, se prezintă ca acuzator împotriva celeilalte părți și susține asemenea acuzații grave ca revizionism, trădare, renegare, antisovietism și contra-revoluționarism, încît anchetarea lor și stabilirea adevărului în legătură cu ele nu pot fi decît sarcina unei comisii internaționale de anchetă formată din reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești.

În baza acestora rog pe tovarăși să-și însușească cazul de față, luînd în mînă rezolvarea lui, ceea ce nici eu, nici așa-zisul grup Nagy-Losonczy nu sîntem în stare, fiind privați de orice posibilitate de luare de contact. Aici nu este vorba numai și nici în primul rînd de cîntea comunistă și de soarta umană a persoanelor în cauză, ci de marea cauză a socialismului internațional, în care prin evenimentele din octombrie-noiembrie problemele comuniștilor maghiari, problemele partidului maghiar au cîștigat o importanță deosebită.

În așteptarea poziției dvs. favorabile în legătură cu problemele ridicate, rămîn

Cu salutări comuniste,

Nagy Imre

18 martie 1957

AG. 3 ex.
22.III.1957

E. Către Aurel Mălnășanu, 19 martie 1957

*Tovarășului A. Mălnășanu, locțiitor al ministrului de Externe,
București*

Rog să binevoiți a transmite adresantului scrisoarea alăturată, destinată Ministerului de Externe al Republicii Populare Ungare – tovarășului Horváth Imre.

Mă adresez dvs. și în problemele ridicate de mine cu privire la situația așa-zisului grup Nagy-Losonczy, care în prezent se află în România, deoarece dvs. ați semnat din partea română schimbul de scrisori dintre guvernele român și maghiar, legate de domicilierea grupului sus-amintit în România, ceea ce a constituit înțelegerea dintre cele două guverne, ca atare dvs. cunoașteți conținutul și spiritul acestei înțelegeri.

Problemele în care rog să binevoiți a lua măsuri sînt următoarele :

1. Nedreptățile înșirate în scrisoarea adresată la 9 ianuarie 1957 președintelui Consiliului de Miniștri, Chivu Stoica, nici pînă azi nu au fost soluționate, ceea ce arată că autoritățile românești nu respectă condițiile înțelegerii cu privire la șederea noastră aici. Rog să determinați ca aceasta să se îndeplinească cît mai curînd și condițiile înțelegerii, care sînt bazate pe respectarea dreptului internațional, a dreptului de azil, a regulilor de

ospitalitate și a drepturilor noastre de cetățeni maghiari să fie obligatorii pentru autoritățile românești, asigurându-se valabilitatea lor. În cadrul acestora să se asigure circulația liberă, posibilitatea luării de contacte reciproce, dreptul de a purta corespondență etc. Rog să-mi înlesniți ca nepoții mei să mă poată vizita permanent și să mă mut în același loc cu familia fiicei mele, care se găsește împreună cu grupul mai mare (Dr. Jánosi Ferenc). După câte știu, acolo există acum spațiu. Nepoții mei m-au vizitat ultima dată, la cererea mea, în ziua de 1 februarie, de atunci, cu toate că am cerut de mai multe ori atât în scris, cât și verbal, cererea nu a fost satisfăcută.

2. În prima perioadă ce a urmat sosirii noastre aici, de chestiunile legate de situația mea, de problemele mele s-a ocupat Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, respectiv organele sale corespunzătoare. De la sfârșitul lui ianuarie, nu ne-am întâlnit cu nimeni. De atunci, în ciuda repetatelor mele cereri, nu am fost înștiințat care este forul chemat să se ocupe de situația mea, cui să mă adresez cu reclamații, de la cine să cer lămuriri. Din ianuarie încoace, nimeni din partea nici unui for nu m-a vizitat, nu am cu nimeni nici un contact, în afara femeii de serviciu, care se află în locuința stabilită pentru mine, aceasta însă nefiind potrivită pentru rezolvarea oricărei probleme. Rog să dispuneți ca această stare de lucruri să se termine și să îmi comunicați care este acel for ce se ocupă și rezolvă problemele pe care le ridic.

3. În conformitate cu dispozițiile autorităților maghiare din patrie, acelor care în urma evenimentelor din octombrie-noiembrie au părăsit teritoriul țării lor, dar pînă la 31 martie 1957 se reîntorc li se asigură locuința și bunurile mobiliare. Cînd am fost transportați în Republica Populară Română ni s-a comunicat că locuințele noastre cu toate bunurile mobiliare și instalațiile aferente ne sînt asigurate.

Datorită faptului că termenul întoarcerii noastre acasă este nesigur, rog să binevoiți a interveni pe lîngă guvernul maghiar ca locuințele și bunurile mobiliare să ne fie neapărat asigurate și păstrate pentru timpul cît vom lipsi, ceea ce se stabilește de altfel prin hotărîrea guvernului maghiar.

4. Cu prilejul răpirii și aducerii noastre în România nu a fost posibil să aducem cu noi bagaje, îmbrăcăminte și alte obiecte necesare unei șederi de mai multe luni în străinătate. Datorită faptului că ne găsim aici împreună cu familiile noastre aproape fără nimic, iar acele puține articole de îmbrăcăminte de care dispunem au fost bune pentru lunile de iarnă, dar acum a sosit primăvara, rugăm autoritățile române, în înțelegere cu autoritățile maghiare, să ne asigure necondiționat posibilitatea transportării aici, la cererea noastră, a îmbrăcăminte, bagajelor și altor obiecte necesare din locuințele noastre de la Budapesta.

5. Situația noastră materială, aprovizionarea, alimentația noastră sînt proaste, adică se înrăutățesc din ce în ce mai mult. Lipsurile serioase ce se semnalează în domeniul alimentației, igienei, îmbrăcăminte și celor ce țin de necesități culturale ar trebui suplinite. Pentru a înlesni aceasta, guvernul român să asigure ca lunar să putem preschimba de fiecare persoană cîte 2-300 de forinți în bani românești și să-i folosim pentru cumpărături.

6. Cînd am fost transportat în Republica Populară Română împreună cu membrii de familie, aceștia nu au fost întrebați dacă vor să-și urmeze rudele. Avînd în vedere această situație, pentru membrii de familie, soții, copii care își exprimă dorința, făcînd abstracție de orice alte împrejurări, trebuie asigurată posibilitatea întoarcerii lor imediate acasă.

7. De patru luni sînt în România. În acest interval, am scris patru scrisori acasă, însă la nici una nu am primit răspuns, fiind de presupus că scrisorile nici măcar nu au fost expediate. Nu mi se creează posibilitatea luării de contact prin corespondență nici cu membrii familiei mele, care se găsesc aici. Din 11 decembrie anul trecut nici o singură scrisoare nu am primit din partea lor. Presupun că nici scrisorile mele nu li se înmînează. Privarea de dreptul de a purta corespondență este cea mai grosolană violare atît a condițiilor înțelegerii maghiaro-române și a regulilor internaționale, cît și a dreptului de azil, nemaivorbind de drepturile mele de cetățean maghiar. Regimul de închisoare asigură și pentru deținuți dreptul de a purta corespondență în mod regulat. Cer să luați măsuri ca și eu să pot beneficia de acest drept al meu. Legat de toate acestea, trebuie să vă rog să ne comunicați și nouă condițiile șederii noastre aici ; la ce avem dreptul, la ce nu avem, ce avem voie, ce nu avem, regimul pe care trebuie să-l respectăm, normele de alimentație etc.

8. Înțelegerea maghiaro-română din 22 noiembrie 1956 la punctul 3 ne asigură dreptul de a putea pleca într-o a treia țară, cu consimțămîntul guvernului maghiar, în cazul în care dorim. Datorită situației noastre insuportabile de aici, precum și împrejurării care nu permite întoarcerea noastră acasă, și pentru că termenul de două-trei luni – inițial stabilit – a trecut de mult, prin aceasta declar că, folosindu-mă de dreptul asigurat prin punctul 3 al înțelegerii amintite, precum și de prevederile dreptului internațional de azil, doresc să plec împreună cu soția mea în Republica Populară Federativă Iugoslavă. Rog guvernul Republicii Populare Române să întreprindă măsurile necesare atît pentru obținerea consimțămîntului guvernului maghiar, cît și pentru aprobarea guvernului iugoslav.

Rugîndu-vă să rezolvați cît mai curînd problemele ridicate în scrisoare, rămîn

Cu salutări comuniste

Nagy Imre

Snagov, 19 martie 1957

23.III.1957

3 ex. G1.M.

II.6. Corespondență particulară

A. Scrisoare trimisă de soții Nagy ginerelei lor

Vol. 13

Scrisoarea lui Imre Nagy către ginerele său, Jánosi Ferenc

14 decembrie 1956

Ex. nr. 1

Strict Secret

Tovarășului Jánosi Ferenc

Dragii noștri,

Scrisoarea voastră din 6 dec. am primit-o doar în ziua de 11 dec. Cu toată întîrzierea, ne-a produs multă bucurie. Am aflat din scrisoare că Böde s-a însănătoșit, că toți sînteți sănătoși și că ați primit răspuns și de acasă la scrisoarea voastră. Aud de la tov. români

că nenea Gyuri și alții au primit deja și geamantane cu lucruri personale de acasă. Noi încă nu ne-am decis să scriem scrisoare acasă. Voi, dacă veți scrie, să scrieți ca Laci să plătească din banii noștri chiria lunară, telefonul (în cazul că este adevărat că locuința ne-a fost asigurată). De asemenea, să achite costul chiriei și al întreținerii pentru Boris¹ și pentru mama, ceea ce înseamnă lunar cca 2.000 de forinți. În această sumă sînt prevăzute și chiria și telefonul vostru. Laci să vorbească cu Gabi ca să poată ridica banii mei de la Academie, care vor fi suficienți pentru toate acestea.

În ceea ce privește problemele noastre de aici: sîntem absolut de aceeași părere că întregul grup trebuie să fie împreună, să avem posibilitatea să luăm contact liber. Deci rămîneți împreună, și eu de asemenea vreau să fiu cu voi. Am pus deja problema, răspuns încă nu am primit. Este foarte just să facem schimb de idei cu tovarășii români despre evenimentele din Ungaria. Dar nu asta-i cel mai important, ci ca noi, ungurii, să discutăm problemele, să ne formăm părerea noastră, deoarece este de înțeles că clarificarea problemelor politico-ideologice, drumul desfășurării [...] pentru rezolvarea problemelor este în primul rînd sarcina tov. maghiari. Și dacă se așteaptă de la noi – după părerea mea cu tot dreptul – să ajutăm la această clarificare, ceea ce noi trebuie de fapt să și facem, atunci trebuie create condițiile necesare pentru aceasta. Din punct de vedere politic nu poate fi motivat cu nimic ca problemele maghiare să le clarificăm cu tovarășii români fără ca noi, comuniștii maghiari, aflați aici de nevoie, să ne putem clarifica între noi. Desigur că pentru aceasta este necesar în primul rînd ca să termine Comitetul Central al partidului român cu acea situație injustă din toate punctele de vedere și în primul rînd din punct de vedere al comuniștilor și să nu ne mai țină izolați prin pază armată nu numai de lumea exterioară, ci și între noi. A doua revendicare este aceea că, pe lângă ajutorul acordat din punct de vedere ideologic și politic, trebuie create posibilități de orientare multilaterală. Pentru aceasta cea mai bună posibilitate este radioul. Pînă în prezent însă în zadar am cerut, căci nu am primit. În afara ziarului, care vine foarte neregulat [...] și probabil în situație asemănătoare sînteți și voi, și ar trebui să primim și de acasă orientarea necesară. Citesc că v-ați adresat cu mai multe memorii la C.C. al partidului român în problema evenimentelor din patrie, în problema traiului și a domicilierei noastre aici. Copiile memoriilor voastre pînă în prezent nu le-am primit. Acum le solicit. Eu încă nu m-am adresat nimănui cu nici un memoriu.

În problema aprecierii politice a evenimentelor de acasă și a posibilităților de desfășurare a lor, voi lua poziție pe baza schimbului de idei avute cu voi. Trebuie să ne facem un punct de vedere comun, în măsura în care acest lucru este posibil, și acesta trebuie expus și acasă, și față de partidele frățești. Eu lucrez cu intensitate la clarificarea punctului meu de vedere. Ar fi just să faceți și voi acest lucru...

În vîrtejul evenimentelor este mai importantă ca orice concepția marxistă a libertății. Aceasta noi trebuie să o prezentăm și acum ca și în trecut și viitor. Pentru judecarea problemelor noastre, care este treaba maghiarilor și a socialismului internațional, cer să se formeze o delegație internațională de reprezentanți ai cîtorva partide frățești (polonez, italian, iugoslav, român și maghiar). Salut din inimă pe toți tovarășii. Pe voi vă îmbrățișăm și vă sărutăm. Ieri v-am așteptat să ne vizitați.

Tata și mama

1. O femeie (n.t.).

B. Scrisoarea trimisă de Nagy unui coleg de facultate

Vol. 17

*Tov. Újhegyi Gyula,
Facultatea de Știință Agronomică,
Catedra Agro-Tehnică,
Budapesta, P-ța Dimitrov*

Dragă tovarășe Újhegyi,

Așa îmi amintesc, că din septembrie 1956 n-am plătit cotizația sindicală. Pot să motivez, sînt plecat fără voia mea, ceea ce cred că e acceptabil, fiindcă nu vreau ca pentru acest motiv să nu mai fiu membru. Te rog frumos ca din salariul meu de profesor și din suma onorifică (în caz că nu mi-au luat aceste funcții) să plătești lunar cotizația sindicală. În cel mai rău caz poți să ceri bani de la cumnatul meu, Égető László.

Despre mine împreună cu soția pot să-ți spun că supraviețuim, trăim. Am timp foarte mult, pe care îl folosesc pentru studierea problemelor de economie politică, poate că o să-mi fie de folos, mie sau altora. Colegilor mei de catedră și studenților le transmit salutări cu dragoste, din toată inima, cu speranța în Noul An. Îi rog să mă țină minte în buna lor amintire măcar pînă cînd ne vom întîlni în sălile de predare.

Și soția mea îți transmite multe salutări.

Cred că nu ai luat palmierul meu. De atunci, cu siguranță s-a distrus.

Răspuns să-mi trimiți pe calea pe care ai primit scrisoarea mea.

Salutări cordiale,

Nagy Imre

23 decembrie 1956

C. Scrisoarea trimisă de Nagy mamei sale

Scrisoare trimisă de Nagy Imre mamei sale, Szilágyi Józsefné, din Budapesta,
str. Orsó nr. 42

23 februarie 1957

Exemplar nr. 1

Strict Secret

Iubită mamă,

Scrisoarea anterioară am scris-o în decembrie, pe 23. Pînă în prezent nu am primit răspuns, așa că nu știu dacă ai primit scrisoarea mea. Este posibil ca ori scrisoarea mea, ori răspunsul dumitale să se fi rătăcit. Noi cu Maca, ținînd seamă de împrejurări, sîntem bine. Ne amintim de dumneata mult și am dori să știm dacă ești măcar sănătoasă, ceea ce acum este cel mai important. De aceea te rugăm să ne răspunzi de îndată la scrisoarea noastră pe adresa mea, prin Ambasada Română. Dacă cumva ești bolnavă, roagă un cunoscut sau o rudă să îți scrie scrisoarea și să o transmită mai departe.

La scrisoarea de rîndul trecut, Maca a anexat o scrisoare pentru Bözsi, în care o ruga să îngrijească în continuare casa, să aibă grijă și de dumneata, să te ajute.

În decembrie am scris la Academia de Științe și am trimis pentru Laci o împuternicire ca să poată ridica onorariul ce mi se cuvine. Laci să acopere din acești bani cheltuielile celor două case – chiria, telefonul, salariul lui Bözsi, întreținerea dumatăle etc. Nu știu, Laci a primit împuternicirea? Nu cunoaștem adresa lui Laci și deci nu-i putem scrie. Dacă dta, mamă, îmi vei trimite scrisoare, să îmi scrii și adresa lui Laci.

Ne-ar plăcea dacă în scrisoare ne-ai informa, chiar dacă numai și în câteva cuvinte, despre locuința și lucrurile noastre, dacă totul este în ordine. Ce s-a distrus, s-a stricat sau s-a pierdut.

Bözsi și ai ei sînt bine, sănătoși? Feri a avut onomastica la 1 noiembrie, a împlinit 10 ani. Au fost la noi împreună cu Katy¹, ne-au vizitat. Amîndoi sînt frumoși, sănătoși. Ferkó a primit de acasă manuale școlare, acum tatăl lui zilnic se ocupă de el în mod sistematic.

Pentru cei de acasă – Bözsi, Rózsi –, trimit salutări călduroase, sărutări rudelor.

Pe dumneata te îmbrățișăm și te sărutăm de nenumărate ori și îți dorim multă sănătate.

Iubitorul dtale fiu și nora,
ss./Nagy Imre și Maca,
10 febr. 1957

1. Nepoții lui Nagy Imre.

Fotografii realizate de Ács Ferencz, Budapesta, 2004
Sculptor : Vargá Tms, Budapesta, 1996

ANEXE

Anexa I

Nagy Imre : discuții, rapoarte, filaje

I.1. Lista oamenilor politici deportați la Snagov

1. Nagy Imre, în vîrstă de 60 ani, și soția sa, Maria, 54 ani.
 2. Donáth Ferenc, în etate de 43 ani, fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R.P. Ungare, soția Eva, 33 ani, mama [...] 72 ani și 3 copii (Mátyás 5 ani, László 1 an, Ferenc (1 lună)).
 3. Losonczy Géza, 36 ani, fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, soția sa, Maria, 29 ani, și fiica, Ana, 7 ani.
 4. Szántó Zoltán, 57 ani, fost membru al Biroului Politic, șeful serviciului de presă de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.P. Ungare, și soția, Emma, 50 ani (cam. 3).
 5. Vas Zoltán, 53 ani, fostul șef al secretariatului Consiliului de Miniștri, ulterior președintele Uniunii Cooperativelor Agricole, iar după 23 octombrie 1956, comisar în problema aprovizionării populației cu produse alimentare. Este cu el soția sa, Edith, 29 ani (cam. 9).
 6. Lukács György, 72 ani, filozof, fost ministru al Culturii în guvernul Nagy (1956), și soția sa, Gertruda, 70 ani (cam. 13).
 7. Haraszti Sándor, 65 ani, fost redactor al revistei *Pace și Libertate*, și soția sa, Irén, 60 ani (cam. 16).
 8. Vásárhelyi Miklós, 33 ani, gazetar, soția Edit, 29 ani, și trei copii – Julia 6 ani, István 5 ani, Maria 3 ani (cam. 7).
 9. Tanczos Gábor, 34 ani, secretar al Cercului „Petöfi”, și soția Vera, 29 ani.
 10. Erdős Elisabeta, 29 ani, soție de scriitor cu fiica Agnes, 6 ani (cam. 8).
 11. Rajk Julia, 43 ani, fiul László, 8 ani (cam. 15).
 12. Jánosi Ferenc, 40 ani, scriitor, fostul secretar general al Frontului Național, soția Elisabeta, 30 ani, și doi copii (fiul – Ferenc, 10 ani, fiica – Ecaterina, 6 ani) (cam. 4).
 13. Szilágyi József, 39 ani, fost locțiitor al ministrului Colectărilor, soția Hella, 35 ani, și doi copii, fiica Julia, 7 ani, și fiul József, 3 ani (cam. 5).
 14. Fazekas György, 43 ani, gazetar, a făcut parte din Comitetul de Conducere al Apărării Păcii (cam. 12).
 15. Újhelyi Szilárd, 40 ani, gazetar, fost locțiitor al ministrului Culturii (cam. 12).
- În total sînt 40 de persoane, dintre care 13 copii.

Nagy Imre

I.2. Schimbul de scrisori între Ungaria și România în legătură cu Nagy Imre și grupul de la Snagov

A. Scrisoarea lui Sebes către Mălnășanu

23.11.56

Tov. Walter Roman,

la documente.

Copie

Tovarășului Aurel Mălnășanu,

Locțiitor al ministrului Afacerilor Externe al R.P.R.

Din însărcinarea guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc ungar, am onoare a vă aduce la cunoștință următoarele :

La 4 noiembrie a.c., Imre Nagy și cîțiva colaboratori ai săi s-au refugiat în clădirea Ambasadei Iugoslave din Budapesta, unde li s-a acordat azil.

Cu privire la ieșirea acestor persoane din clădirea Ambasadei Iugoslave a intervenit o înțelegere între guvernul iugoslav și guvernul revoluționar muncitoresc-țăranesc ungar. Guvernul ungar a dat asigurări că nu va aplica represalii împotriva lui Imre Nagy și a colaboratorilor săi pentru activitatea lor anterioară și le va asigura securitatea personală. Ca urmare la aceasta, azilul acordat grupului Imre Nagy de Ambasada Iugoslavă a încetat, grupul părăsind Ambasada în seara zilei de 22 noiembrie a.c.

Cum însă sub guvernul Imre Nagy bandele fasciste contrarevoluționare au săvîrșit asasinat în masă, schingiuiri, jafuri și devastări care au făcut nenumărate victime și au provocat pagube considerabile poporului ungar, era de așteptat ca Imre Nagy și colaboratorii săi, ieșind din refugiu, să înfiereze aceste crime monstruoase și să condamne pe autorii lor. Imre Nagy și colaboratorii săi n-au făcut acest lucru, deși au avut această posibilitate. Lipsa unei astfel de atitudini fără îndoială că îi expune indignării și miniei rudelor și prietenilor celor asasinați și schingiuți, precum și ale victimelor terorii și jafurilor fasciste.

Pe de altă parte, elementele provocatoare contrarevoluționare nu s-ar da înapoi să atenteze la viața lui Imre Nagy și a altor persoane din grupul său, în scopul de a arunca răspunderea unei asemenea acțiuni asupra guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc. Datorită acestor împrejurări s-a creat o situație periculoasă pentru securitatea personală în Republica Populară Ungară a lui Imre Nagy și a membrilor grupului său.

În aceste condițiuni și ținînd seama și de faptul că Imre Nagy și persoanele din grupul său și-au exprimat inițial dorința de a pleca din Republica Populară Ungară pe teritoriul unei țări socialiste, guvernul revoluționar muncitoresc-țăranesc ungar se adresează guvernului român ca, în interesul securității acestor persoane, să permită șederea lor în România, pînă cînd se vor crea în Republica Populară Ungară condiții corespunzătoare de securitate. Guvernul ungar își exprimă convingerea că, în baza relațiilor de prietenie și întrajutorare dintre Republica Populară Ungară și Republica Populară Română, guvernul român va accepta această cerere a guvernului ungar și că totodată va lua măsurile necesare pentru ca șederea lor în România să se desfășoare potrivit uzanțelor internaționale și în conformitate cu drepturile și interesele Republicii Populare Ungare și ale cetățenilor săi.

În acest sens, guvernul Republicii Populare Ungare propune următoarele :

1. Guvernul român va acorda drept de ședere în Republica Populară Română lui Imre Nagy și persoanelor din grupul său, asigurîndu-le ședere în condițiuni conforme cu regulile ospitalității,

și va lua toate măsurile necesare pentru a-i feri de molestări din partea adversarilor politici și de eventualele lor acte de răzbunare, precum și de orice act care ar primejdiu securitatea lor personală.

2. În conformitate cu regulile internaționale ale azilului și ținând seama de relațiile de strînsă prietenie și colaborare dintre Republica Populară Română și Republica Populară Ungară, guvernul român nu va permite lui Imre Nagy și grupului său să desfășoare pe teritoriul Republicii Populare Române activități care să aducă prejudicii ordinii de stat democrat populare din Ungaria, guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc ungar sau intereselor poporului ungar.

3. Guvernul român nu va expulza pe Imre Nagy și persoanele din grupul său și nu va permite plecarea lor într-o țară terță decît cu consimțămîntul expres atît al acestor persoane, cît și al guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc ungar. Guvernul român va permite însă la cererea acestor persoane înapoierea lor în Republica Populară Ungară atunci cînd guvernul ungar va considera necesar și oportun acest lucru.

Dacă guvernul român este dispus să accepte propunerile de mai sus, am onoarea să sugerez că prezenta scrisoare și răspunsul guvernului român în acest sens să fie considerate ca expresia înțelegerii guvernelor noastre în această chestiune.

Primiți vă rog, tovarășe locțiitor de ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Budapesta, 22 noiembrie 1956

Sebes István

Locțiitor al ministrului Afacerilor Externe al R.P.U.

B. Scrisoarea lui Mălnășanu către Sebes

23.11.56

Tov. Walter Roman,

la documente.

Copie

Tovarășului István Sebes,

Locțiitor al ministrului Afacerilor Externe al Republicii Populare Ungare

Am onoarea a confirma primirea scrisorii dvs. de astăzi 22 noiembrie 1956, cu următorul conținut : (urmează textul integral al scrisorii din partea lui István Sebes).

Am onoarea a vă aduce la cunoștință că guvernul român se declară de acord cu propunerile cuprinse în scrisoarea sus-menționată și, în consecință, este gata să primească de îndată pe teritoriul Republicii Populare Române pe cetățeanul ungar Imre Nagy și persoanele din grupul său, în condițiunile formulate prin prezenta înțelegeri dintre cele două guverne.

Primiți, vă rog, tovarășe locțiitor al ministrului, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Budapesta, 22 noiembrie 1956

Aurel Mălnășanu

Locțiitor al ministrului Afacerilor Externe al R.P.R.

C. Cuvîntarea lui Kádár János la Budapesta în prezența delegației române

vol. 46

Trimis la tovarășii:

Gheorghiu-Dej

Emil Bodnăraș

Nr. 268

8.12.56

Tov. Walter Roman,

la documente.

Budapesta, 28 nov. 1956

Ambasada noastră din Budapesta ne comunică cuvîntarea tovarășului János Kádár.

Dragi tovarăși,

Am convocat ședința de acum într-o problemă foarte importantă. În primul rînd, pentru că tovarășii sosiți la noi din România frățească și-au exprimat dorința de a cunoaște conducerea partidului. Noi socotim acest lucru folositor. Îngăduiți-mi să reacționez la cuvintele tovarășului Dej și să adaug la ele cîteva idei. În primul rînd, mulțumesc pentru cuvintele sincere, pline de dorința de a ajuta, ale tovarășului Dej. Aș vrea să completez aceasta cu următoarele : în ultimele zile au fost la noi delegațiile mai multor partide frățești. A sosit la noi delegația partidului frate cehoslovac, a Partidului Socialist Unit German, și acum a partidului frate român. În afară de aceasta, o parte a tovarășilor știu că, în aceeași perioadă, noi am discutat și cu tovarășii sovietici, chinezi, polonezi și iugoslavi. O dorință generală a tovarășilor a fost să apărăm de contrarevoluție cuceririle socialismului din Ungaria, să consolidăm orînduirea democrat-populară. Din această dorință a tovarășilor se întrevide solidaritatea cu clasa muncitoare maghiară, cu poporul, care au suferit atît de mult. Din această dorință reiese în același timp internaționalismul proletar, în spiritul căruia cred că putem spune acest lucru fără exagerare – ei privesc chestiunea maghiară ca problema centrală a întregii mișcări muncitorești comuniste internaționale.

În ultima vreme s-a desfășurat însă și o discuție potrivit căreia problema centrală a mișcării muncitorești internaționale e stalinismul. Azi, în această clipă, problema centrală a mișcării muncitorești comuniste internaționale e zdrobirea contrarevoluției. Nu pot să redau expresiile multiple ale interesului, însă tovarășii germani mi-au exprimat clar îngrijorarea dacă comuniștii maghiari înțeleg oare azi sarcina și dacă sînt ei oare hotărîți să cîștige masele pentru politica împotriva contrarevoluției.

Dacă la noi există două linii, unii vor să lupte, iar alții vor să facă concesii contrarevoluției. Aceasta este problema care neliniștește azi întreaga mișcare muncitorească internațională.

Cealaltă problemă, și o spun clar la nevoie, este că nimeni, nici tovarășii sovietici, nu s-au amestecat în nici una dintre problemele interne. Nu ni se spune cum să ne făurim democrația internă de partid și democratizarea vieții publice. Nu ni se spune ce atitudine să luăm. Îi preocupă o singură problemă : dacă ne concentrăm forțele pentru zdrobirea contrarevoluției, dacă polarizăm comuniștii și oamenii muncii în acest scop ? Și dacă ei ne fac observații, așa cum a făcut acum și tovarășul Dej, în legătură cu munca noastră, noi datorăm pentru aceasta recunoștință, pentru că le considerăm ca ajutor tovarășesc, și nu ca imixtiuni.

La cele spuse de tovarășul Dej aș vrea să adaug un lucru semnificativ : printre alți mulți tovarășii, am vorbit cu ministrul chinez la Budapesta.

Am avut o chestiune oficială cu tov. ambasador. După ce am dezbătut-o, m-a întrebat dacă putem să schimbăm câteva cuvinte între noi, ca între comuniști și tovarăși. Desigur, m-am bucurat de această posibilitate. Atunci mi-a spus : sistemul dvs. e dictatura democrației populare. Acesta e altceva decât acela pe care obișnuim să-l folosim noi. Am răspuns : fiți atenți la un lucru. Sistemul dictaturii democrației populare are în aceste vremuri, în aceste zile și săptămâni, o importanță cu totul nouă. Dacă nu vedeți acest lucru, nu înțelegeți situația.

Mai ridic o problemă. Acum, la noi, pe tărîmul conducerii de partid și de stat, sînt foarte mulți tovarăși – s-ar putea poate spune că ei reprezintă majoritatea – care au adus țara de multă vreme în stare de a lupta contra opoziției de partid. N-am negat și nici nu voi nega niciodată că am mers pe același drum cu Mátyás Rákosi, potrivit convingerilor mele curate, și am acceptat conducerea lui în perioadele cînd el a fost revoluționar.

În timpul regimului horthyst, căci nu e întîmplător că l-am cunoscut în închisoarea Csillag și în perioada 1944-1945-1947, cînd am luptat pentru putere. De asemenea, nu tăgăduiesc și recunosc cu mîndrie că, în perioada lunii mai, am mers și eu împreună cu Nagy Imre și cu ceilalți, cită vreme am avut convingerea că am luptat pe tărîmul vieții de partid și de stat, împotriva metodelor de conducere antidemocratice. În această luptă m-am identificat și eu cu acest așa-numit grup Nagy Imre.

A fost însă o perioadă cînd au scos în afara partidului problemele interne de partid, cînd drumul meu s-a despărțit de acest grup, în sensul că n-am mai putut fi în întregime de acord cu ei. Au fost probleme în care i-am sprijinit, dar în schimb în ultima vreme existau divergențe de păreri între noi în problemele importante. Atunci au început să mă numească – și nu în față – drept nu știu ce. Dar aceasta n-are nici o importanță. Atunci cînd situația a ajuns la limită și nu mai exista decât o singură soluție posibilă, eu am fost de față la hotărîri și le-am și votat, îmi asum răspunderea pentru toate acestea, cînd am predat lui Imre Nagy și grupului său pozițiile conducerii comuniste. De acest lucru sînt și eu răspunzător.

Dar acesta este un drum care de acum a fost parcurs. Am ajuns pînă la contrarevoluție și am tolerat să fie destrămate partidul și aparatul de stat. A fost o lovitură gravă cînd o parte a cadrelor noastre s-au speriat. Dar cei care au luat parte la aceste lupte știu că la telefoanele disperate nu s-a dat comuniștilor nici măcar un răspuns clar și cu un sens complet și toate acestea au frînat partidul. Și faptul că n-au putut da acest răspuns a fost pricinuit de existența în conducerea de partid și în fracțiunea comunistă din guvern a două curente. Acest lucru și-a găsit expresia în modul cum a fost apreciată răscoala și mai tîrziu evenimentele din timpul contrarevoluției.

Sensurile răscoalei care a izbucnit la 23 octombrie vor trebui să fie foarte exact precizate de noi. După părerea mea, e ceva aparte ceea ce a început la 30 octombrie. N-a fost un lucru cîstit că în strada Academiei nr. 17¹ s-a aflat Statul Major al luptei împotriva rebeliunii armate și centrul conducerii ideologice a răscoalei democratice. Și aici cîntea n-am încălcat-o noi, ci Nagy Imre, căci eu n-am fost chemat, dar Nagy Imre a fost invitat la Statul Major al luptei împotriva răscoalei. Noi trebuie să ne confruntăm cu aceste lucruri, să le privim în față. Mai sînt multe probleme legate de aceasta. Dar au multă dreptate tovarășii români cînd ne sfătuiesc să spunem fătîș cele ce trebuie spuse în problemele politice fundamentale, pentru că fără aceasta nu se poate duce lupta. Noi am și procedat cu destulă tărie la a ne delimita de clica Rákosi-Gerő. Cu aceasta socotelile sînt încheiate, nimeni nu vrea reîntoarcerea lor. Dar e o situație inadmisibilă cea sesizată de un tovarăș chinez care spunea : citesc presa dvs. și văd că în cea mai mare parte e plină de acuzații împotriva partidului comunist, vorbește neconținut de greșeli și la toate astea adaugă : veniți cu noi, să luptăm umăr la umăr.

Mi-a spus cuvînt cu cuvînt așa, dar înțelesul celor spuse de el a fost cam acesta : Cum vă puteți închipui că scuipîndu-vă mereu în față, în public, puteți să chemați pe oamenii cu bun-simț să vină la voi ?

1. Sediul C.C. (n.t.).

Va trebui să mai vorbim mult despre aceste greșeli, în fața partidului și a poporului, pentru ca ele să nu se mai repete, dar nu acum, pentru că nu se poate spune în același timp că noi sîntem vinovați de toate și să veniți cu noi.

În ultima vreme sînt martor și participant la niște lucruri ciudate. Vin de la Radio, unde am dat un comunicat spre publicare, și ne declară că nu-l dau publicității, pentru că nu e bun. Au venit și din alte sectoare cu pretenția că nu pot lucra pînă cînd nu clarificăm un lucru sau altul. A fost un caz cînd am avut controversă cu tov. Biszku, că ei nu pot lucra dacă așa ceva nu încetează. Nu e timpul să discutăm dacă un organ de stat sau altul să existe sau să nu existe în viitor, ori cine vrea să intre sau să nu intre în guvern. Nu putem discuta acum salariul orar al muncitorilor din Budapesta, că trebuie să fie 3,70 sau 6 forinți. Nu putem discuta în aceste zile dacă în regimul democrat-popular va trebui să fie un singur partid sau nici un partid, pentru că au fost și asemenea propuneri: să fie admise partide anexe sau să existe un sistem cu mai multe partide, căci în momentul de față problema nu este ce mecanism să aibă regimul democrat-popular, ci să existe regimul democrat-popular și pentru aceasta trebuie luptat.

Aceste probleme le putem rezolva după restabilirea ordinii și nu vrem, dar nici n-am putea să luăm hotărîri fără oameni, fără mase. Toate acestea le vom rezolva, dar acum să nu discutăm, ci să muncim, să începem producția, viața normală, să restaurăm ordinea legală. Dacă noi cerem aceasta pe bună dreptate muncitorilor și țăranilor, putem să pretindem același lucru de la propriul nostru activ comunist, de la membrii de partid.

La noi pe ordinea de zi nu e stalinizarea, ci existența partidului, puterea clasei muncitoare, existența unui regim care să aibă la bază alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare, existența democrației populare, existența orînduirii socialiste.

Probleme precum cine este stalinist și cine nu este, care sînt metodele, cum funcționează pot fi rezolvate și cred că în privința lor ne-am supraîndeplinit planul. În această problemă trebuie făcută ordine.

S-au întîmplat lucruri foarte grave și consider de datoria mea să vă informez despre ele. Am ajuns la divergențe de opinii cu redacția ziarului oficial al partidului și cu tov. Lajos Fehér. Acestea s-au iscat din faptul că între *Pravda* și *Borba* se desfășoară actualmente o polemică și la reședința unuia dintre redactorii ziarului nostru, pe nume Rényi, s-a scris un articol care intenționa să polemizeze cu *Pravda*, de fapt, după cîte știu, punctul de pornire n-a fost o problemă esențială, ci dorința de a arăta că avem o părere independentă. Declar că nu sînt de acord nici eu cu mai multe afirmații ale articolului din *Pravda*, dar părerea mea e că dacă am lansa acum, în această etapă a luptei, un articol de polemică ascuțită cu *Pravda*, n-am ajuta la concentrarea forțelor, dimpotrivă, am stîrni confuzii și mișcarea muncitorească internațională n-ar mai ști unde îi este locul.

Ar putea să creadă că în această perioadă organul central al comuniștilor maghiari nu are altceva de făcut decît să înceapă polemici cu *Pravda*. Această problemă trebuie rezolvată într-o ședință de Comitet Executiv. La aceasta se adaugă faptul că, într-o bună zi, s-au prezentat membrii redacției și mi-au spus că dacă nu vom publica articolul anunțat, nu mai pot lucra. Am auzit destule declarații de acest fel în ultima vreme, dar cei care au spus astfel de lucruri nu erau colaboratori ai partidului.

Contrarevoluția exercită asupra noastră astfel de presiuni și prin ele ne-au silit să facem destule lucruri greșite. Lucrurile nu mai pot merge așa.

Sau iată cazul ziarului *Népkarat*. Știm că actualmente una din problemele foarte grave e problema Imre Nagy. Nu e grav că nu ne putem exprima clar părerea în această problemă, ci este grav că în multe probleme de drept internațional sîntem în dezacord cu guvernul iugoslav.

Trebuie să cumpănim deci bine cum rezolvăm problema aceasta. Și în astfel de condiții ziarul *Népkarat*, organul Consiliului sindical, scrie un articol provocator (nu-l pot numi altfel) că sînt liberi, dar s-a telefonat la locuințele lor și nici unul nu este acasă. Și această divergență e legată de divergențele în care ne aflăm cu *Népszabadság*.

În continuare există două puncte de vedere politice. E posibil ca să existe cele două puncte de vedere și în interiorul acestor redacții. Fapt e însă că una e linia Comitetului Executiv și alta a celor două ziare. Acest articol provocator e în etapa actuală un atac activ împotriva guvernului. Ce a făcut redacția nu are alt nume decât trădarea mișcării muncitorești în perioada ei cea mai critică. Și problema trebuie tratată în conformitate cu aceasta.

Mai e și o altă problemă, și aceasta trebuie spusă tovarășilor care nu procedează just, atunci când caută să submineze autoritatea lor sau autoritatea guvernului pe o cale greșită.

S-a exprimat părerea că noi trebuie să spunem lucruri care se bucură de popularitate. Am spus că noi trebuie să spunem acum nu lucruri care s-ar bucura de popularitate, de pildă : „Jos Uniunea Sovietică”, jos comuniștii, trebuie uciși toți cei care au fost la A.V.H. Dacă aș spune acestea, mulți ar afirma că acest Kádár e cel mai popular și grozav om. Ridic problema aceasta cu atîta exagerare pentru ca tovarășii să înțeleagă despre ce e vorba.

Noi trebuie să avem poziția și să adoptăm acele hotărîri pe care le doresc cei care vor viață legală, normală, orînduire democratică în această țară, ieșirea normală din această situație, iar rezolvarea suveranității și-o imaginează pe calea consolidării orînduirii, a nimicirii contrarevoluției, după care vom clarifica și problema suveranității, vom vedea în ce măsură s-a respectat și unde sînt greșelile.

Noi trebuie să urmărim această linie și susțin că nu e mic numărul acelor oameni – și el va crește în mod firesc – care au această atitudine, chiar dacă momentan atmosfera dintr-o parte a fabricilor, uzinelor și instituțiilor e de asemenea natură că oamenii nu îndrăznesc să-și manifeste atitudinea, în timp ce fasciștii și contrarevoluționarii îndrăznesc să-și susțină părerile. Eu stau de vorbă cu mulți oameni – ca și cei care sînt împotriva noastră –, mulți declară că vor să lucreze, se și apucă de muncă, apoi o încetează din nou – și cred că evoluția se desfășoară în sens pozitiv.

Tărănimea și-a îndeplinit sarcina cu cîinste. Deși e greu să facem categorisiri, trebuie să spunem că intelectualitatea – inclusiv studenții – a înnebunit puțin, dar își va reveni și se va rușina amar din cauza ideilor pentru care se ridică acum și influențează într-o direcție greșită oamenii muncii care caută să înțeleagă, caută viața normală. Aceasta este viața de acum.

Trebuie să vă mărturisesc că nici eu nu înțeleg, am mai spus, de bunăvoie, ei au hotărît singuri cu două săptămîni înainte, independent de noi, că vor să părăsească teritoriul țării. Poziția noastră este dreaptă și îndreptățită. Să rămînă oamenii aceștia departe de teritoriul țării și, dacă mai există cîinste în ei, o vor face de bunăvoie. Nu-i exilăm pentru totdeauna, să plece pentru o jumătate de an și dacă se vor normaliza lucrurile pot reveni. Dar acum n-ar putea fi cinstiți nici dacă ar vrea. Eu însumi am văzut cum îi împingeau pe Haraszti și pe Losonczy. N-a fost chiar așa, că au făcut ceea ce au vrut. Îi poftim să se odihnească, să se calmeze, să se gîndească la evenimente, căci nu sînt exilați pentru totdeauna. Dar noi avem această datorie elementară față de popor.

Atitudinea tovarășilor iugoslavi n-a fost corectă în această problemă. La ultima întrevvedere l-am rugat pe tov. Vidici să fie bun să-mi dea un sfat, cum să procedăm să nu aplicăm măsuri de retorsiune, că Ambasada Americană află istoria deportării și în trei zile se va prezenta un om și va spune : dați-ne o scrisoare de garanție pentru Midszenthy, pentru că acest om s-a refugiat la Ambasada Americană din cauza terorii albe. Teroarea albă a trecut, teama de dvs. nu, dați-i scrisoarea de garanție.

L-am întrebat pe tov. Vidici ce să fac în asemenea caz. Nici măcar nu mi-a răspuns tov. Vidici. Din punctul de vedere al dreptului internațional, conștiința mea e curată.

Mulțumesc încă o dată tovarășului Dej pentru cuvîntul său și nădăjduiesc că vom avea prilejul de a ne întîlni în alte condiții, într-o situație mai calmă. Însă cu cele hotărîte de Comitetul Executiv, căci cea mai urgentă sarcină este ca partidul să-și spună cuvîntul în problemele hotărîtoare, potrivit poziției revoluționare. Ca presa noastră să reprezinte atitudinea revoluționară a comuniștilor. Instituțiile de stat, ca radiodifuziunea sau alte organe de presă, știu că pot să scrie potrivit

intențiilor guvernului și partidului, și nu pot să mă exprim altfel, pentru că dacă altfel nu se poate vom aplica față de ele dictatura proletariatului.

Peste trei săptămîni vom fi democrați. Peste trei săptămîni pot să publice și 50 de ziare.

Pe această cale îi mulțumesc din nou tovarășului Dej pentru cuvîntul său.

Pentru conformitate,
St. Columban
Dospinescu

I.3. Schimbul de scrisori între unguri și iugoslavi

Dosar 40041, vol. 46

A. *Scrisoarea lui Edvard Kardelj către guvernul revoluționar muncitoresc-țăranesc al R.P.U.*

nr. 259

06.12.56

Tov. Walter Roman,
la documente

Trimis la:

Tov. Gheorghiu-Dej
Tov. Emil Bodnăraș

Budapesta, 26 noiembrie 1956

Ambasada noastră din Budapesta transmite nota Vecei Executive Federative a R.P.F.I.

Belgrad, 18 noiembrie 1956

*Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țăranesc al R.P.U.,
Budapesta*

Tovarășe Prim-ministru,

Am fost informați prin ministrul nostru de la Budapesta, tovarășul Dalibor Soldatici, că l-ați chemat la dvs. la 17 nov. a.c. și i-ați comunicat părerea dvs. că problema azilului acordat în clădirea Ambasadei noastre de la Budapesta lui Nagy Imre și altor 15 persoane, precum și familiilor lor, ar putea fi soluționată în modul următor :

Nagy și Losonczy să-și prezinte demisia lor din funcțiile avute în guvern, să declare că sînt de acord cu lupta pe care guvernul dvs. o duce împotriva contrarevoluției, să-și facă autocritica în legătură cu acțiunile lor anterioare și să-și ia obligația că nu vor întreprinde nimic împotriva activității guvernului dvs.

Dvs. v-ați exprimat cu același prilej părerea și cerința ca pînă la clarificarea situației din țara dvs. Nagy, Losonczy, Haraszti, Donáth, Jánosi, Táncoz, Szilágyi și Julia Rajk să găsească adăpost într-unul din statele socialiste.

Avînd în vedere faptul că guvernul R.P.F. Iugoslavia nu are nici un fel de legătură cu activitatea de un fel sau altul a grupului Nagy Imre, nici cu ceea ce se petrece în țara dvs., este interesat doar să ajungă la un acord și la o soluție prietenească în problema acordării de azil, dorește să expună mai amănunțit în prezenta scrisoare întreaga problemă și să facă în același timp unele propuneri.

La 2 noiembrie Zoltán Szántó a avut o convorbire cu reprezentantul nostru diplomatic de la Budapesta. Cu acest prilej, *s-a discutat* că ar părăsi cu încă câțiva comuniști, dacă va fi posibil, clădirile guvernului, respectiv a Comitetului Central, și ar căuta adăpost la Ambasada noastră, dacă grupele reacționare organizate de progromuri le-ar amenința viața. La 3 noiembrie după-amiază, reprezentantul nostru diplomatic i-a răspuns lui Szántó că sîntem gata să acordăm azil în măsura în care se vor folosi de acesta, așteptînd răspunsul pentru duminică, 4 noiembrie. Atunci însă au început operațiunile militare ale armatei sovietice și convorbirile în legătură cu acordarea de azil nu puteau fi terminate. În schimb, în zorii aceleiași zile, pe baza convorbirii anterioare, Nagy, Szántó, precum și alți 14 conducători ai guvernului și partidului împreună cu familiile lor s-au prezentat la Ambasada noastră. Între timp s-a format guvernul dvs. revoluționar muncitoresc-țăranesc, pe care noi l-am sprijinit din prima clipă considerînd că apărarea dezvoltării pe mai departe a socialismului în R.P.U. are o foarte mare importanță pentru mișcarea muncitorească internațională. Aceasta s-a concretizat în sprijinul deschis acordat guvernului dvs. de Iosip Tito.

Tito, președintele R.P.F.I., în cuvîntarea sa de la 11 noiembrie a.c. de la Pola, arată fără îndoială că rezolvarea problemei azilului acordat lui Nagy Imre și grupului său înseamnă pentru guvernul nostru exclusiv respectarea cuvîntului dat, precum și a obligațiilor decurgînd din dreptul internațional.

Înțelegînd în sensul cel mai bun interesul dvs. ca problema acordării de azil să fie rezolvată în interesul consolidării situației din Ungaria și avînd în vedere că nici nouă nu ne este indiferent cum se va consolida situația R.P.U., și, în fine, pentru a face să dăinuiască și să se dezvolte relațiile prietenești dintre țările noastre, noi le-am transmis lui Nagy, Losonczy și celorlalți diferitele dvs. propuneri.

Le-am arătat că azilul și emigrarea nu sînt o soluție reală pentru situația lor.

Ei ne-au arătat că acum consideră că unele luări de poziție ale fostului guvern Nagy Imre nu sînt actuale și sînt dăunătoare Ungariei (neutralitatea, ieșirea imediată din Pactul de la Varșovia, retragerea imediată a trupelor sovietice din Ungaria, concepția lor despre sistemul pluripartit etc.).

Nagy și grupul care se află la Ambasada noastră consideră de asemenea că soluționarea situației în Ungaria presupune restabilirea vieții normale.

Și-au exprimat dorința și hotărîrea ca, în măsura în care li se va garanta securitate personală, să trăiască în Ungaria și, părăsind Ambasada Iugoslavă de la Budapesta, să se întoarcă la căminele lor.

Ambasadorul nostru Soldatici m-a informat vineri 16.XI.1956 despre punctul de vedere al lui Nagy Imre și al celorlalți tovarăși. În același timp a repetat propunerea noastră ca guvernul dvs. să acorde garanții guvernului iugoslav ca Nagy Imre și ceilalți să poată părăsi Ambasada noastră și să se poată întoarce liberi la locuințele lor, cu garantarea securității lor personale.

La încheierea convorbirii cu Soldatici, dvs. ați fost de acord să acordați guvernului R.P.F.I. garanție în scris de a cere securitatea personală a lui Nagy Imre și a celorlalți, în același timp ați comunicat că, după părerea dvs., ei vor putea părăsi Ambasada noastră în condiții favorabile încă în [...] promisiul document scris despre garanția amintită.

Ambasadorul nostru și-a informat guvernul, pe Nagy Imre și pe ceilalți despre poziția dvs. în acest sens.

Pe baza celor de mai sus noi considerăm pe 16 noiembrie a.c. că problema azilului acordat grupului amintit a fost rezolvată definitiv și favorabil, potrivit atît intereselor R.P.F.I., cît și intereselor R.P.U.

Dar pe 17 a.c., dvs. l-ați chemat din nou pe ambasadorul Soldatici și i-ați comunicat noile condiții pe care le-am menționat la începutul scrisorii.

Trebuie să constatăm cu profund regret că noile dvs. condiții au ridicat noi greutăți în fața soluționării problemei amintite.

Așa cum am amintit la începutul acestei scrisori, guvernul R.P.F.I. nu are nici un fel de legătură cu activitatea guvernului Nagy, nici cu cele ce s-au întîmplat în țara dvs., ceea ce înseamnă

că-i interesat exclusiv în legătură cu problema acordării de azil în vederea unei soluții prietenești, de comun acord. Din aceasta reiese că condițiile puse de dvs. nu privesc guvernul R.P.F.I.

Guvernul nostru nu are posibilitatea de a exercita noi influențe asupra lui Nagy Imre și a grupului său, deoarece consideră că problemele pe care le-ați ridicat în cursul convorbirii dvs. din 17 nov. cu Soldatici privesc relațiile dvs. comune și fac parte din problemele exclusiv interne ale țării dvs.

În asemenea condiții, nu rămîne decît să ne reînnoim propunerea : guvernul dvs. să acorde garanție scrisă guvernului nostru cu privire la securitatea lui Nagy Imre și a grupului său, care se află la Ambasada Iugoslavă din Budapesta, ceea ce înseamnă că ei pot părăsi liberi Ambasada R.P.F.I. și se pot întoarce la locuințele lor.

În privința declarațiilor pe care dvs. le cereți lui Nagy Imre și Losonczy, aceasta depinde de decizia liberă a sus-numiților și constituie, repetăm, o problemă internă exclusiv a dvs.

Vă rugăm să ne informați de hotărârile dvs. în legătură cu propunerile noastre de mai sus.

În legătură cu problema de mai sus, dorim să vă informăm că Gheorghiu-Dej, prim-secretar al C.C. al P.M.R., a avut la 16 nov. o convorbire cu Nicula Vujanovici, ambasadorul nostru la București, pe care l-a rugat cu acest prilej să-l informeze pe președintele Tito luni, 19 noiembrie, ori marți, 20 noiembrie, că va pleca la Budapesta și se va strădui să contribuie la obținerea unei soluții. Dej consideră că cel mai bine ar fi :

- Dacă Nagy Imre și cîțiva din grupul său ar primi azil și ar rămîne în R.P.R. pînă la normalizarea situației în Ungaria, li s-ar asigura viața liberă și tot sprijinul, referitor la care guvernul R.P.R. e gata să acorde guvernului nostru garanție scrisă.

- Dacă Nagy Imre și-ar face autocritică sub forma unei declarații prin care ar acorda sprijin guvernului dvs. și ca urmare ar rămîne pe mai departe în țara dvs. Gheorghiu-Dej și-a exprimat în același timp părerea că prima soluție este mai bună și a cerut ca guvernul nostru să dea răspuns urgent. Guvernul R.P.F.I. și-a trimis la 17 a.c. răspunsul, prin ambasadorul Vujanovici, informîndu-l pe Gheorghiu-Dej în legătură cu acordarea de azil, comunicînd orientativ următoarele :

a. Guvernul R.P.F.I. nu are nici o obiecție împotriva plecării lui Nagy Imre și a celorlalți în R.P.R., aceasta depinde exclusiv de acordul lor.

b. E gata să înlesnească ca [...] sau membrii delegației [...], cu acordul guvernului dvs., să se întâlnească cu Nagy.

c. Prin prezenta vă informăm că sîntem gata să înlesnim cele despre care l-am informat pe tov. Gheorghiu-Dej, Primul-secretar al P.M.U.P., tov. Gomulka, i-a comunicat lui Milatovici, ambasadorul nostru de la Varșovia, că cel mai bun lucru ar fi dacă dvs. ați ajunge la un acord cu Nagy. Dacă acest lucru nu e posibil, ar fi natural să acordați lui Nagy Imre și celorlalți posibilitatea de a trăi liberi în țară. Vă informăm și în legătură cu aceasta. Guvernul R.P.F.I., acordînd importanță deosebită acestei probleme, însărcinează pe secretarul adjunct al Secretariatului de Stat al Afacerilor Externe, Dobrivoie Vidici, să vă predea această scrisoare, să vă dea toate lămuririle necesare cerute și să primească răspunsul dvs.

Vecea Executivă Federativă a R.P.F.I.

Cu stimă,

Edvard Kardelj

B. Nota guvernului Kádár către tovarășul Edvard Kardelj

Nr. 263

06.12.'56

Tov. Walter Roman,
la documente

S-a trimis la tovarășii:

Gheorghiu-Dej

Emil Bodnăraș

Petre Borilă

Budapesta, 27 noiembrie 1956

Ambasada noastră din Budapesta ne comunică nota guvernului Kádár către tovarășul vicepreședinte Edvard Kardelj.

Budapesta, 21 noiembrie 1956

*Consiliului Federal Executiv al R.P.F.I., pentru tov. vicepreședinte Edvard Kardelj,
Belgrad*

Tovarășe vicepreședinte,

Tovarășul Dobrivoie Vidici, locțiitorul secretarului de stat pentru Afacerile Externe al R.P.F.I., n-a predat la data de 19 nov. scrisoarea dvs. din 18 crt. care se ocupă cu problema dreptului de azil acordat lui Nagy Imre și grupului său aflați în incinta Ambasadei Iugoslave de la Budapesta, și câteva alte probleme legate de această chestiune, expunând punctul de vedere al guvernului R.P.F.I. cu privire la această problemă. Răspunzînd la scrisoarea dvs., expunem în cele ce urmează poziția guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc maghiar în legătură cu aceste probleme.

Guvernul nostru a primit cu satisfacție poziția anterioară, pozitivă a guvernului R.P.F.I., declarația referitoare la aceste probleme din discursul de la Pola al tov. Tito, precum și poziția dvs. pe care o repetați și în această scrisoare, potrivit căreia apreciați ca pozitivă activitatea guvernului nostru, care servește cauza lichidării pericolului contrarevoluției, apărării cuceririlor socialiste ale oamenilor muncii și a apărării păcii în această parte a Europei.

Este cu atât mai regretabil faptul că în urma dreptului de azil acordat lui Nagy Imre și grupului său s-a ivit o situație care produce tulburări în această problemă.

Sîntem de acord că rezolvarea prietenească, în spiritul înțelegerii reciproce, ar corespunde cel mai mult dezvoltării pe mai departe a relațiilor dintre țările noastre.

Sîntem satisfăcuți de faptul precizat în repetate rînduri și fără echivoc de dvs. că guvernul iugoslav nu are nici o legătură cu activitatea grupului Nagy Imre, că problema grupului Nagy este și după aprecierea dvs. în întregime o problemă internă ungară și că guvernul iugoslav este interesat în rezolvarea acestei probleme numai ca urmare a cuvîntului dat în problema dreptului de azil și a obligațiilor dreptului internațional legate de aceasta.

După părerea noastră, în cazul lui Nagy și al grupului său, acordarea dreptului de azil nu corespunde în mai multe privințe dreptului internațional și lezează suveranitatea R.P.U.

Așa cum am arătat în mai multe rînduri, nu este vorba de drept de azil acordat unor simple persoane particulare, pentru că aceste persoane formează împreună cu grup politic care a avut o activitate și tendințe complet contra Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țăranesc Maghiar recunoscut și sprijinit și de guvernul iugoslav. Puteau fi considerați și mai puțin persoane particulare, pe timpul acordării dreptului de azil, Nagy Imre și Losonczy, foști miniștri și care nici

nu demisionaseră de bunăvoie, iar în realitate reprezentau o politică potrivnică Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țărănesc care își începuse de acum activitatea.

Acest grup nu putea să beneficieze de dreptul de azil nici pentru faptul că a făcut uz și se folosește de acest drept pe baza unor argumentări false. Acest grup a cerut azil precum se știe la data de 2 nov., prin Szántó Zoltán, pe motiv că grupuri teroriste contrarevoluționare le periclitaseră viața. Acesta a fost un pericol real la 23 nov. Acest grup însă a făcut uz de azil în mod ciudat, nu în perioada pericolului real, care a încetat să mai existe în urma activității începute de armatele sovietice. În fine, ei fac uz de azil cu toate că este evident de acum că de două săptămîni nu mai este vorba de vreun pericol din partea grupurilor teroriste care le-ar periclita viața și fac uz de azilul Ambasadei Iugoslave de la Budapesta pentru a se sustrage competenței Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țărănesc Maghiar.

Trebuie de asemenea arătat că, pe cît de clară ne este comunicarea guvernului iugoslav potrivit căreia considerăm dreptul de azil acordat lui Nagy Imre și grupului său ca un azil acordat unor persoane particulare și nu a găsit nici o soluție, tot atît de clar ne este faptul că azilul cerut de Nagy Imre și grupul său la Ambasada Iugoslavă de la Budapesta s-a făcut din partea lor cu scop politic.

Urmare la cele de mai sus comunicăm că, după aprecierea noastră, soluționarea cea mai justă și posibilă a problemei ar fi, avînd în vedere că după părerea guvernului maghiar menținerea dreptului de azil în condițiile prezentate nu mai are nici o bază, dacă guvernul iugoslav ar adopta aceeași poziție în cazul lui Lukács György, Szántó Zoltán și Vas Zoltán. Ar fi de dorit ca aceste persoane să comunice personal în scris Ambasadei Iugoslave din Budapesta că renunță la posibilitățile acordate de azil politic și că intenționează să se întoarcă la domiciliile lor.

Este cunoscut că Nagy și grupul său, prin activitatea lor politică (în perioada activității guvernului Nagy Imre), au pricinuit pagube poporului maghiar și încălcînd interesele R.P.U. au periclitat țările socialiste vecine și întreaga mișcare muncitorească internațională.

Acest lucru l-a arătat și tov. Tito, în partea referitoare la Ungaria a discursului de la Pola.

Ba chiar așa cum știu din comunicarea oficială a tovarășului ambasador Soldatici, spunînd că membrii grupului și printre ei Nagy Imre și Losonczy Géza și-au recunoscut greșelile hotărîtoare în probleme ca neutralitatea, ieșirea imediată din Pactul de la Varșovia, retragerea imediată a trupelor sovietice, problema introducerii sistemului de multe partide etc.

În interesul încheierii acestei probleme, guvernul maghiar e de acord cu propunerea cuprinsă în paragraful 8, pag. 3, al scrisorii guvernului iugoslav adresate mie la 18 noiembrie 1956, repet pe această cale și în scris declarația făcută de mai multe ori verbal că nu intenționez să aplic pedepse față de Nagy Imre și grupul său pentru faptele lor din trecut. Luînd cunoștință de faptul că în acest fel încetează azilul acordat grupului, ei vor părăsi Ambasada Iugoslavă și vor pleca liberi la căminele lor.

În fine, în ceea ce privește problema declarației lui Nagy Imre și Losonczy, luăm la cunoștință că potrivit părerii dvs. scrierea unei asemenea declarații depinde de hotărîrea proprie a persoanelor amintite. Ne-ați informat că ați exercitat influență în acest sens asupra lui Nagy Imre și a grupului său, dar nu aveți posibilitatea de a exercita noi influențe și că întreaga problemă trebuie privită în întregime ca o problemă internă maghiară.

Avînd în vedere faptul că guvernul maghiar acceptă modalitatea de soluționare propusă în scrisoarea guvernului iugoslav și care ne-a fost înfățișată și verbal de locțiitorul secretarului de stat al Afacerilor Externe, Dobrivoie Vidici, sîntem convinși că problema ivită între guvernele celor două țări în legătură cu dreptul de azil al grupului Nagy Imre n-a fost încheiată potrivit intereselor comune ale ambelor țări.

Din însărcinarea Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țărănesc Maghiar,

Kádár János

Pentru conformitate,
St. Columban

C. Nota de protest a ministrului R.P.F.I. în R.P.U.

Nr. 262

06.12.'56

Tov. Walter Roman,
la documente

S-a trimis la tov.:

Gheorghiu-Dej

Emil Bodnăraș

Petre Borilă

Budapesta, 27 noiembrie 1956

Ambasada noastră din Budapesta comunică nota de protest a ministrului R.P.F.I. în R.P.U. către tov. Kádár János.

Domnule Președinte,

În numele guvernului R.P.F.I., protestez împotriva faptului că nu s-a asigurat lui Nagy Imre și celorlalte persoane care au găsit azil la ambasada R.P.F.I. la Budapesta posibilitatea de a părăsi liberi Ambasada și de a pleca la locuințele lor potrivit acordului încheiat între guvernul R.P.F.I. și guvernul R.P.U. la 21-22 luna curentă. Sus-amintitele persoane în contradicție cu acordul sus-menționat încheiat între cele două guverne au fost conduse la comandamentul sovietic al orașului și de acolo duse spre destinație necunoscută, escortate de organe polițienești și blindate sovietice.

Acest lucru a fost văzut de atașatul militar al R.P.F.I. Milan Drobac și primul-secretar al Ambasadei Milan Georgevici, care se găseau în autobuz, însoțind pe Nagy Imre și celelalte persoane cărora li s-a acordat azil, și la ordinul unui ofițer sovietic au fost siliți să coboare din autobuz în fața clădirii comandamentului sovietic al orașului.

Vă atrag atenția, domnule președinte, că imediat ce am aflat cele întâmplate am chemat la telefon și am informat despre cele amintite pe dl dr. Ferenc Münnich, ministrul Forțelor Armate ale R.P.U., care mi-a promis că va controla cele întâmplate, dar care până în prezent nu m-a informat despre cele constatate.

Vă rog, domnule președinte, să mă informați de ce nu s-au luat măsuri conform acordului din 21-22 luna curentă dintre guvernul R.P.F.I. și R.P.U., să mă informați unde se găsesc în momentul de față Nagy Imre și celelalte persoane care s-au bucurat de drept de azil la ambasada R.P.F.I. din Budapesta, pentru a-mi putea informa guvernul despre aceasta.

Cer, în același timp, în numele guvernului meu, să se ia măsuri pentru a fi înfăptuit acordul dintre guvernele noastre cu privire la Nagy Imre și celelalte persoane.

Vă aduc la cunoștință, domnule președinte, că guvernul meu va da publicității acest caz.

Delibor Soldatici, Ministrul R.P.F.I. în R.P.U.

Domnului Kádár János, Președintele Guvernului Revoluționar Muncitoresc-Țărănesc Maghiar

Semnat : Popescu
Pentru conformitate,
St. Columban

D. Nota verbală a guvernului R.P.F.I. către guvernul R.P.U.

nr. 260

06.12.56

Tov. Walter Roman,
la documente

Trimis la:

Tov. Gheorghiu-Dej

Tov. Emil Bodnăraș

Tov. Petre Borilă

Budapesta, 27 noiembrie 1956

Ambasada noastră din Budapesta ne comunică nota verbală a guvernului R.P.F.I. către guvernul R.P.U.

Notă verbală nr. 420098

Secretariatul de Stat pentru Afacerile Externe al R.P.F.I. exprimă respectul său Ambasadei R.P.U. și-i comunică următoarele :

La 18 noiembrie 1956, guvernul R.P.F.I. a adresat o scrisoare guvernului R.P.U. în problema acordării de azil de către Ambasada R.P.F.I. din Budapesta pentru următoarele persoane : Nagy Imre, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Tanczos Gábor, Haraszi Sándor, Jánosi Ferenc, Fazekas György, Szilágyi János, Újhelyi Szilárd, Vásárhelyi, Rajk Julia și 15 femei și 17 copii.

În legătură cu rezolvarea acestei probleme, guvernul R.P.F.I. a trimis la 19 crt. la Budapesta pe locțiitorul secretarului de stat al Afacerilor Externe Dobrivoie Vidici, care a predat președintelui guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc, János Kádár, scrisoarea guvernului R.P.F.I. și a avut cu el o anumită convorbire.

Guvernul iugoslav consideră că această problemă poate fi rezolvată printr-una dintre următoarele două măsuri :

a) Sau se va garanta securitatea personală a acestor persoane, făcându-li-se posibil să se întoarcă la locuințele lor ;

b) sau li se va da posibilitatea să părăsească R.P.U. și să se bucure de azil pe teritoriul R.P.F.I.

Menționăm că persoanele amintite, Nagy Imre și ceilalți, în măsura în care nu li s-ar fi asigurat prima soluție amintită, doreau să se folosească de azil în R.P.F.I.

Răspunsul dat la 21 noiembrie 1956, din însărcinarea guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc maghiar, de președintele guvernului R.P.U., la scrisoarea din 18 noiembrie 1956 a guvernului R.P.F.I., a acceptat în întregime prima propunere iugoslavă sus-amintită, fapt care reiese din următorul pasaj al scrisorii sale adresate guvernului iugoslav : „În interesul soluționării, guvernul maghiar e de acord cu propunerea cuprinsă în paragraful 8, pagina a treia a scrisorii pe care mi-a adresat-o la 18 noiembrie 1956 guvernul iugoslav, și reînnoiește în scris declarația făcută de repetate ori verbal că nu intenționează să pedepsească pe Nagy Imre și membrii grupului său pentru activitatea lor din trecut. Luăm la cunoștință că în acest fel încetează dreptul de azil acordat grupului, vor părăsi ei înșiși Ambasada Iugoslavă și se pot întoarce liberi în propriile lor locuințe”.

Având în vedere faptul că guvernul maghiar acceptă modalitatea de rezolvare propusă de guvernul iugoslav și pe care locțiitorul secretarului de stat al Afacerilor Externe al R.P.F.I., Dobrivoie Vidici, ne-a înfățișat-o și verbal, sintem convinși că problema legată de drepturile de azil acordat grupului Nagy Imre e rezolvată între cele două guverne într-un mod care corespunde intereselor comune ale celor două țări.

Pe baza acordului realizat și acceptării integrale în acest mod între cele două guverne, precum și a garanției date cu privire la Nagy Imre și celelalte persoane, persoanele sus-numite au părăsit Ambasada Iugoslavă la 22 noiembrie 1956, orele 18.30, cu autobuzul pus la dispoziție de Dr. Ferenc Münnich, vicepreședinte al consiliului și ministru al forțelor armate.

El a subliniat că guvernul R.P.F.I. a fost de acord să rezolve problema dreptului de azil în spiritul acordului maghiaro-iugoslav numai cu condiția ca Nagy Imre și persoanele sus-amintite să se poată întoarce în mod liber în căminele lor, pe baza garanției de mai sus, ceea ce se vedește din pasajele citate mai sus ale scrisorii adresate la 21 noiembrie de președintele guvernului R.P.U. guvernului R.P.F.I. Dar, conform instrucțiunilor primite de la reprezentanța iugoslavă din Budapesta, cu prilejul instalării în autobuz a persoanelor amintite, s-au amestecat organe militare sovietice cu pretenția că ar trebui să conducă persoanele aflate în autobuz și, în urma protestului energic al ambasadorului iugoslav la Budapesta, o persoană militară sovietică s-a urcat în autobuz. Atunci ambasadorul iugoslav a trimis împreună cu grupul Nagy Imre pe funcționarul diplomatic Milan Georgevici și pe atașatul militar Milan Drobac, pentru a se convinge dacă persoanele amintite au fost transferate la domiciliul lor.

Autobuzul a fost însă condus în fața comandamentului militar sovietic al orașului, unde un locotenent-colonel sovietic a rugat pe M. Drobac și Georgevici să părăsească autobuzul. Atunci când atașatul militar Drobac a protestat, acest locotenent-colonel sovietic a comunicat că îndeplinește ordinele comandantului său. După care autobuzul, cu persoanele amintite, a plecat spre o destinație necunoscută, escortat de care blindate sovietice.

Ambasadorul iugoslav la Budapesta Delibor Soldatici a comunicat telefonic cele întâmplate vicepreședintelui consiliului R.P.U., Dr. Ferenc Münnich, a protestat împotriva încălcării evidente a acordului dintre guvernele R.P.F.I. și R.P.U., iar vicepreședintele consiliului, Dr. Ferenc Münnich, a promis că va controla cele întâmplate.

La 23 noiembrie 1956, locțiitorul secretarului de stat al Afacerilor Externe, Dobrovoie Vidici, l-a primit pe Kuti Eno și, în numele guvernului R.P.F.I., a cerut guvernului maghiar explicații urgente : de ce nu s-au întors persoanele amintite la casele lor, așa cum s-a stabilit în acordul din 21 luna curentă al celor două guverne.

Pînă în prezent, guvernul iugoslav n-a primit din partea guvernului R.P.U. nici un fel de informații oficiale despre cazul de mai sus.

Guvernul iugoslav consideră cazul mai sus arătat drept o încălcare flagrantă a acordului încheiat. Asupra încălcării acordului aruncă o lumină specială chiar și faptul că aceasta s-a întîmplat imediat după încheierea acordului.

Guvernul R.P.F.I. nu poate accepta nicidecum versiunea că Nagy Imre și celelalte persoane menționate au plecat de bunăvoie în R.P.R., cînd ne este cunoscută dorința acestor persoane de a rămîne în propria lor țară, ca și faptul că, atîta vreme cît s-au aflat în clădirea Ambasadei R.P.F.I. din Budapesta, au respins propunerea de a merge în România.

Guvernul R.P.F.I. protestează pe această cale în modul cel mai energic în fața guvernului R.P.U. pentru încălcarea acordului încheiat la 21 luna curentă și cere guvernului maghiar să înfăptuiască imediat acest acord.

Guvernul iugoslav e convins că atitudinea opusă va influența negativ relațiile iugoslavo-ungare, nemaivorbind de faptul că încălcarea acordului contravine în întregime normelor de drept internațional unanim acceptate.

Guvernul R.P.F.I. așteaptă răspunsul guvernului maghiar la această notă.

Belgrad, 24 noiembrie 1956

Pt. conformitate,
St. Columban

E. Notă în legătură cu declarația delegației iugoslave la O.N.U.

Nr. 103

06.12.56

Tov. Walter Roman,
la documente

Trimis la:

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej

Tov. Chivu Stoica

Tov. Emil Bodnăraș

New York, 4 decembrie 1956, ora 20.00

Referitor la cazul Nagy, vă informăm.

Delegația iugoslavă a pus totuși chestiunea Nagy în ședința de azi. A expus faptele așa cum au fost redată în nota de protest prezentată la Belgrad Ambasadei Ungare.

Și-a exprimat speranța că problema va fi rezolvată direct între guvernele interesate, dar din declarație nu reiese clar care anume guverne sînt cointeresate. A arătat că, conform acordului iugoslavo-maghiar, Nagy trebuia să meargă acasă la el, liber. A arătat că împotriva protestului iugoslav încă de la plecarea de la Ambasada Iugoslavă Nagy a fost ridicat de autoritățile sovietice și dus la o destinație necunoscută.

A spus că afirmația că Nagy a venit în România de bunăvoie nu corespunde realității.

Textul declarației probabil că îl aveți de acum transmis de Taniug. Restul declarației asupra evenimentelor din Ungaria conține elemente pozitive. A anunțat că se abține de la vot la rezoluția propusă de americani.

Deocamdată declarația sa în chestiunea Nagy n-a fost preluată de alte delegații.

Semnat : Preoteasa
Pentru conformitate,
St. Columban

I.4. Memorandumul asupra grupului Nagy Imre

Dosar 40041, vol. 11

23 ianuarie 1957

Exemplar Nr. ____

Memorandum asupra grupului Nagy Imre aflat pe teritoriul R.P.R.
de la sfîrșitul lunii noiembrie 1956

Nagy Imre, fost președinte al Consiliului de Miniștri al R.P. Ungare și membru al Biroului Politic al Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria.

Este în vîrstă de circa 60 ani. Căsătorit cu numita Szilasi Mária, casnică, în vîrstă de circa [...]

În prezent amîndoi se găsesc într-o vilă izolată la Snagov unde se află de la venirea lor în R.P.R.

La 10 decembrie 1956 într-o convorbire avută cu soția sa, Nagy, comentînd evenimentele din Ungaria, a afirmat că „nici rușii nu vorbesc despre contrarevoluție”, ci doar „despre reacțiune”. A mai afirmat că Rákosi a fost prins și „l-au dus”. Soția, răspunzînd la cele arătate de el, între altele a exclamat : „Rușii ? este îngrozitor”.

La 11 decembrie 1956, Nagy Imre într-o discuție purtată cu tov. Goldberger de la C.C.P.M.R. a afirmat următoarele : „Eu aş dori să ridic o problemă. O problemă politică pe care o rezolvăm noi, nu-i așa, verificarea cauzei noastre. Ar trebui ca situația noastră să fie ridicată și în fața partidelor comuniste frățești din Polonia, care au fost în relații și care au fost la curent cu evenimentele, să spunem partidul din Iugoslavia, din Italia, în fața cărora trebuie să arătăm ce s-a întâmplat și să redăm realitatea fără să ascundem adevărul, care a fost rolul nostru, ce s-a întâmplat în Ungaria. Această problemă trebuie clarificată, așa gîndesc eu.

În ceea ce mă privește consider necesar ca aceste probleme să fie clarificate. În timpul evenimentelor noi am discutat cu polonezii, le-am arătat situația de la noi, iar ei de asemenea ne-au relatat evenimentele din Polonia, deci legătura exista între noi. Noi am vrea ca asemenea probleme să discutăm cu conducătorii partidelor frățești”.

În continuare după plecarea tov. Goldberger, îi spune soției între altele că : „E greu să discuți probleme maghiare cu românii fiindcă ei nu te pot înțelege chiar așa bine”. De asemenea spune că și în prezent sînt împușcați „kadariștii” și „comuniștii”.

În continuare a spus : „Kádár a crezut că el va veni la putere, va striga că așa și așa, vom face, vom drege și va rezolva situația. El a crezut că cu ajutorul sovieticilor va restabili ordinea într-o săptămînă. Dar, după cum se vede, muncitorii, poporul nu au încredere în guvern și n-are nimeni”.

De asemenea vorbind despre Kádár, Nagy Imre arată soției că în contradicție cu cele afirmate în prezent de Kádár acesta niciodată nu a fost în opoziție cu Rákosi și Gerő, ci, dimpotrivă, i-a sprijinit împotriva lui Nagy Imre. Mai spune că tot ce afirmă Kádár sînt minciuni.

Analizînd situația actuală din Ungaria, Nagy arată soției sale că de fapt nu e vorba de o contrarevoluție deoarece mase compacte au participat la ea și cu toate că au trecut două luni ordinea nu s-a restabilit.

Referindu-se la greșelile unor conducători din Partidul Celor Ce Muncesc, arată că într-un ziar francez se spune despre că ei că au greșit împreună cu partidul. În continuare Nagy Imre spune că : „Așa am greșit și noi acum... Acuma aş sabota reînvierea vechiului scop”.

La 12 decembrie 1956, la întrebarea soției sale despre Losonczy Géza (care face parte din grupul lui Nagy aflat în R.P.R.), Nagy Imre a răspuns : „El a fost la adunările Cercului Petőfi. A luat cuvîntul acolo și apoi a avut legături cu scriitorii, cu tineretul și așa l-au ales președintele asociației noului tineret. El a avut răspundere în Cercul Petőfi. Și apoi Kádár cu Losonczy nu se prea aveau bine”.

La 15 decembrie 1954 Nagy Imre citește hotărîrea guvernului ungar privitoare la predarea armelor, apoi întreabă : „Unde-i democrația aici ? Toate drepturile sînt interzise. Ei spun că sînt în interesul democrației. Unde-i democrația aici ?”.

La 19 decembrie 1956 Nagy Imre spune între altele soției sale : „Cred că va avea un rost să se facă o comisie internațională care va cerceta cazul din Ungaria. Din comisie să facă parte polonezii, iugoslavii, rușii și apoi ungurii și românii. Aceștia sînt amestecați în întreaga chestiune. Și apoi trebuie să vină și să stea de vorbă cu românii, rușii și ungurii.

Și apoi cei de aici de la Ambasada Maghiară nu vor să discute cu mine, deoarece asta este hotărîrea guvernului Kádár. Guvernul ungar nu poate da nici o dispoziție ca un cetățean ungar care se află în altă țară să nu viziteze Ambasada din țara respectivă.

La 20 decembrie 1956 în cadrul unei discuții purtate cu tov. Goldberger de la C.C.P.M.R., Nagy Imre a spus printre altele : „În măsura în care nu se respectă înțelegerea între cele două guverne, din partea României, atunci eu aş fi silit să mă adresez în altă parte. Atunci voi încerca la alte competențe, am să mă adresez guvernului iugoslav sau polonez”.

La 21 decembrie 1956 discutînd cu o persoană arată că: „Prin faptul că sovieticii s-au amestecat¹, aceasta a provocat ura contra sovieticilor”.

La 25 decembrie 1956, discutînd cu soția sa, Nagy Imre a afirmat printre altele: „...din Lenin se face o dogmă azi, el oricînd orice ar fi spus, indiferent de situație, se consideră valabil și astăzi”.

În continuare arată: „Kardelj spune că nu e suficient să se ia o hotărîre numai din spusele partidului comunist. Trebuie văzute frazele acelea mincinoase care au fost spuse despre succesele partidului, că ce e partidul, cum îl iubește poporul, cît e de simpatizat. Toate acestea într-o bună zi s-au năruit și a reieșit că a fost o minciună.

Cuvîntările și articolele apărute timp de 10 ani ale lui Rákosi, Gerő, Révai și ceilalți au scris lucruri îngrozitoare. Acuma o să vadă că ceea ce au scris despre mine a fost contra mea. Despre industria grea, că așa și pe dincolo. Acuma unde au ajuns cu aceasta? S-a năruit totul. Că au dus o politică antipopulară, asta numai acum se scrie. Atunci au venit articole direct de la Moscova, că cine este Rákosi, Gerő, au fost ridicați în slăvi”.

La cele afirmate de Nagy Imre, soția adaugă vorbind despre repatriați că „au mințit... Ei i-au chemat ori cît de fasciști au fost. I-au adus în țară, le-au dat locuință și au publicat ce măreți sînt. Nu trebuia să vină clandestin, s-a dus la Ambasadă, acolo a primit pașaport, bani și putea veni. Trebuia văzut că pe cine au lăsat în țară. Ce nevoie a fost de asta? Dacă atunci au admis să vină, acum de ce îi fac fasciști. În definitiv ei cu asta s-au ocupat”.

La 26 decembrie 1956 soția lui Nagy Imre, vorbind despre Uniunea Sovietică, a spus printre altele: „De ce se bagă în chestiunile interne ale Ungariei? Intră cu trupe și ei dictează. Dacă cineva îndrăznește să-și spună părerea în mod deschis, atunci imediat este băgat în închisoare, asta eu nu pot să înțeleg. Ei i-au spus și lui Kádár să nu ne dea voie să plecăm în Iugoslavia”.

La 28 decembrie 1956 – în cadrul discuțiilor purtate cu soția sa, Nagy Imre își manifestă nemulțumirea pentru felul cum este tratat în R.P.R. și arată intenția de a se adresa în această privință altor partide din Italia, Polonia și Iugoslavia.

La 4 ianuarie a.c. analizînd comportarea unora dintre persoanele care se află cu grupul său în R.P.R., Nagy Imre spune printre altele: „Nu știu ce vor spune aceștia ca Vászrhelyi, Haraszi etc., cînd va fi nevoie. După părerea mea sînt oameni cu două fețe”.

La 11 ianuarie a.c. între Nagy Imre și soția sa a avut loc următoarea discuție:

Nagy spune referindu-se la scrisori:

„Ei le deschid, le copiază, cu toate că eu le lipesc. Pe ei îi interesează ce conține. Asta e treaba lor. Dar că nu le trimite și apoi înștiințează Moscova și partidul maghiar...”.

Soția sa îi răspunde: „Eu cred că problema aceasta, problema lui Gomulka, este o problemă internațională. Ei sînt în stare să deschidă scrisoarea și să nu o trimită²”.

În continuare Nagy spune: „În afară de aceasta eu presupun că dacă o primește, atunci o să înștiințeze pe iugoslavi. Pe ei îi înștiințează, căci ei au o convenție. De exemplu în problema noastră, despre tratativele noastre au fost înștiințați. Materialul a fost trimis lor. Acest lucru mi-a spus acela de la Externe care a fost acolo (se gîndește la numele acestuia, dar nu și-l amintește). Vreau să le scriu și lor”.

Soția spune: „Ungurilor le scrii? Lor să nu le scrii”.

Nagy continuă: „Cum să nu le scriu. Astăzi le voi scrie și apoi voi scrie la iugoslavi. Voi scrie cu alt caracter, nu așa de deschis, voi comunica că i-am scris lui Gomulka. Voi scrie pe scurt căci

1. În evenimentele din Ungaria (n.t.).

2. Este vorba probabil de scrisoarea adresată de Nagy Imre lui Gomulka (n.t.).

el sigur va primi scrisoarea. Ei știu despre convenția cu guvernul maghiar în privința noastră. Această convenție a fost anulată încă din prima zi. Acum este aici a doua convenție care înlocuiește pe cealaltă pe baza căreia sîntem aici și oglindește situația noastră. Eu văd că convenția dintre cele două guverne nu se poate respecta, așa că eu îi voi ruga ca problema noastră să fie pusă pe tărîm internațional și să cerceteze cazul nostru. Ei (se pare iugoslavii) au și început acest lucru, au luat asupra lor această sarcină. Discursul lui Popovici în fața O.N.U. oglindește acest lucru”.

Soția întreabă : „Dacă nu le dă scrisoarea ?”.

El continuă : „Bine, dar și atunci, oricînd va fi pusă în discuție, va reieși că noi am scris o scrisoare lui X la data cutare ziua cutare, scrisoare care n-a fost înmînată. Și pentru acest lucru eu trimit scrisoarea pe numele secretarului general, pe adresa lui și pe el îl rog, deoarece este vorba despre relațiile noastre de partid, s-o trimită. După aia facă ce vrea”.

La 12 ianuarie a.c. Nagy Imre spune soției că : „Noi sîntem aici fără voia noastră, cu toate că am protestat și fără ca cineva să ne fi întrebat pe noi, ne-au adus aici, scriind în ziare că în prealabil au discutat cu noi, ceea ce este o minciună, și că noi am vrut să venim aici, acestea toate sînt minciuni. Noi de fapt sîntem deportați. Tratatul ungaro-român nu este respectat. Partidul maghiar și guvernul nu se ocupă absolut deloc cu soarta noastră.

Situația noastră zi de zi se îngreunează. Aici sînt femeii, copiii etc. Vrem să mergem acasă pe baza tratatului ungaro-iugoslav. În caz dacă nu ne lasă acasă, atunci dorim să ne mutăm în Iugoslavia, ceea ce tratatul româno-maghiar face posibil dacă și guvernul maghiar va fi de acord.

Guvernul iugoslav să dea aprobarea pentru aceasta și să accepte rezolvarea acestei probleme deoarece noi nu putem face nimic, noi aici sîntem neputincioși. Să fie asigurată securitatea grupului nostru și cineva să se intereseze de problemele noastre”.

La 16 ianuarie a.c. Nagy Imre spune soției că faptul că nu este respectată convenția guvernamentală cu privire la situația lor este motivul pentru care se adresează prin scrisori către Tito și Togliatti.

De asemenea, comentînd un articol din *Timpuri Noi* în care se vorbește despre independența țărilor socialiste, Nagy Imre spune că „acum vor să împacheteze totul în aceea că reacțiunea este cea care atacă domnia Moscovei de pînă acum” [...] atît el, cît și soția sa sînt nemulțumiți de situația lor personală, se plîng de lipsa de radio, presă, legături de corespondență, posibilități de mișcare și mai ales de lipsa contactului cu ceilalți membri ai grupului lor, precum și cu lumea exterioară.

Este de menționat că în seara zilei de 12 ianuarie a.c., în cursul zilei de 13 și 14 ianuarie a.c., atît Nagy Imre cît și soția sa au refuzat să mănînce fără a motiva atitudinea lor. De la această dată au reluat comportarea lor normală.

I.5. Convorbiri

A. Convorbirea cu N.

vol. 11

Convorbirea cu N., pe care o voi relata, a avut loc la 2 decembrie 1956.

De la început el a ținut să sublinieze că este foarte mulțumit cu situația lui și a grupului de aci, că, deși îi sînt asigurate toate condițiile de trai și are de toate, totuși el nu poate să considere aceasta drept satisfăcător, și că problemele esențiale sînt totuși cele politice, asupra cărora revine și insistă. De la pozițiile protestatare de pînă acum el a trecut chiar la poziții revendicative, spunînd că : el trebuie să se vadă cu tot grupul ; să fie pus împreună cu familia sa – respectiv cu

fiica, ginerele și nepoții; să i se permită libertatea mișcării și ceea ce e cel mai important și ceea ce cere cu insistență e să fie lăsat să părăsească România pentru a se întoarce la Budapesta.

În decursul discuțiilor care s-au angajat după aceasta, el a făcut o oarecare relatare a relațiilor sale cu tovarășii sovietici. El a arătat că atât înainte de a deveni prim-ministru, cât și în perioada când a fost prim-ministru și după aceasta, respectiv pînă la 23 octombrie ale acestui an, el a avut diferite contacte cu diferiți tovarăși sovietici din Prezidiul P.C.U.S. El afirmă că a folosit și a căutat chiar aceste contacte pentru a expune tovarășilor sovietici punctul lui de vedere în legătură cu situația din Ungaria, în legătură cu politica lui Rákosi pe care el o considera catastrofală și că a atras atenția tovarășilor sovietici că, mergînd pe linia lui Rákosi, Ungaria merge sigur spre catastrofă. El a arătat că a redactat în repetate rînduri diferite memorii în care a analizat detaliat situația diferitelor sectoare economice din Ungaria și politica lui Rákosi referitoare la problemele esențiale ale vieții economice, politice și culturale din Ungaria. Vorbea chiar de un anumit memoriu care ar avea aproape 300 de pagini și a cărui copie s-ar găsi la Budapesta la locuința lui, în care el ar fi expus toate aceste probleme. El spunea că aceste contacte cu tovarășii sovietici au avut loc cu tov. Hrușciov, Mikoian, Suslov, Molotov, cu ambasadorul sovietic de la Budapesta și cu alții.

Mi-a relatat următoarele: în martie 1953, deci imediat după moartea lui Stalin, 6 membri ai Biroului Politic al partidului maghiar au fost chemați la Moscova și a avut loc o ședință cu tov. Molotov, la care a explodat ca o bombă: acuzația făcută de Molotov la adresa lui Rákosi cum că ar fi încercat să stabilească anumite legături prin Ambasada Americană cu președintele Statelor Unite ale Americii – Eisenhower. Molotov ar fi vorbit într-un ton foarte vehement, acuzîndu-l de trădare, iar Rákosi – galben ca ceara – stătea și nu spunea nimic.

După evenimentele din iunie 1953 de la Berlin, avînd în vedere că au fost manifestări foarte serioase anticomuniste și în Ungaria și temîndu-se ca nu cumva evenimentele de la Berlin să se repete în Ungaria pe o scară mai largă, s-a hotărît numirea lui Nagy ca prim-ministru al Ungariei. Programul guvernamental elaborat și publicat atunci a fost pus de acord cu sovieticii, program care a fost schimbat în noiembrie 1954, revenindu-se la vechea politică de industrializare forțată dinaintea lui iunie 1953, fapt care a atras după sine trezirea unor mari nemulțumiri din partea maselor largi muncitorești din Ungaria. El opunîndu-se acestei reveniri la vechea politică de industrializare forțată, considerînd că aceasta va duce la catastrofă și exprimîndu-și dezacordul cu această politică, declarînd de asemeni că el nu poate colabora cu Rákosi – cu a cărui politică el nu e de acord –, în martie 1955 a fost scos din guvern; mai tîrziu din conducerea partidului și ceva mai tîrziu și din partid.

El a ținut să releve și să sublinieze faptul că citind articolul din 23 noiembrie din *Pravda*, respectiv greșelile care sînt înșirate acolo, în acest articol, la adresa conducerii Rákosi-Gerő, el e obligat să constate că el de mult a atras atenția tovarășilor sovietici tocmai asupra acestor greșeli și constată acum cu mirare că ceea ce atunci tovarășii sovietici n-au vrut să recunoască drept greșeli – deși el le-a semnalat în repetate rînduri –, acum chiar ei arată aceste greșeli și acuză conducerea Rákosi-Gerő a Ungariei. El a subliniat că nu poate fi acuzată deci numai conducerea Rákosi-Gerő de greșelile comise, ci trebuie acuzați înșiși tovarășii sovietici. El a mai arătat că în august 1955, deci în situația de exclus din partid, el s-a adresat printr-o scrisoare către tov. Hrușciov, scrisoare pe care a depus-o la Ambasada Sovietică de la Budapesta. Această scrisoare însă nu i-a parvenit tov. Hrușciov, pentru că ambasadorul sovietic după cîteva zile i-a dat-o înapoi. Aceasta a devenit încă un cap de acuzare de către conducerea partidului maghiar și lui i s-a cerut în mod ultimativ să predea scrisoarea aceasta conducerii partidului maghiar, ceea ce n-a făcut, distrugînd scrisoarea.

În iulie 1956, a doua zi după scoaterea lui Rákosi din funcția de prim-secretar al partidului maghiar, după relatările lui, el a fost chemat de către Mikoian – care se găsea la Budapesta –, cu care a stat de vorbă. El ar fi arătat lui Mikoian că numirea lui Gerő în locul lui Rákosi ar fi o mare greșală, că lucrurile se îndreaptă spre o catastrofă. El spunea cu enervare că se miră cum tovarășii sovietici nu l-au ascultat niciodată și că nu poate să înțeleagă de ce toate sesizările lui n-au fost

luate în seamă, că el cu ocazia diferitelor întâlniri cu conducerea sovietică chiar s-a certat cu ei în problemele Ungariei.

La un moment dat, vrînd să facă portretul lui Rákosi, vorbea de faptul că Rákosi s-ar fi purtat prost în timpul cît a stat în închisorile Ungariei, că la cercetări el chiar ar fi scuipat. Mai multe amănunte n-am putut să aflu despre această chestiune.

La sfîrșitul convorbirii el a revenit asupra situației sale și a grupului în România, spunînd că el nu poate să se împace cu această situație, că el consideră că partidul nostru va avea chiar neplăceri din această cauză asupra căreia el ține să atragă atenția, că el se va adresa cu o scrisoare tovarășului Chivu Stoica. La sfîrșit de tot el spunea : „Dacă e vorba să nu pot să fiu la Budapesta, atunci eu îmi aleg ca loc de ședere Iugoslavia. Vreau să plec la Belgrad”. Punîndu-i întrebarea de ce tocmai la Belgrad, de ce nu vrea să rămîină la București sau de ce nu vrea să plece de exemplu în Uniunea Sovietică, el a răspuns că iugoslavii s-au purtat frumos cu ei, s-au interesat totdeauna de soarta lor și ca atare el s-ar simți mai bine acolo. Cu toate insistențele mele, el n-a vrut să dea mai multe amănunte în legătură cu această situație.

B. Convorbirea între Nagy Imre, Walter Roman și Nicolae Goldberger

vol. 11

Întîlnirea din 10 decembrie cu Nagy Imre

Au asistat tov. Goldberger Nicolae și Walter Roman.

Datorită faptului că de la ultima întîlnire cu el a trecut mai bine de o săptămînă, Nagy a fost vădit enervat, subliniind chiar că a fost lăsat prea mult timp fără să vină cineva la el.

Noi am încercat să orientăm discuțiile cu el înspre documentul de partid care apăruse la Budapesta. El a precizat de la început că a citit documentul și că sînt unele lucruri cu care el nu e de acord. El a arătat că în legătură cu exprimarea părerii sale privind acest document, înainte de toate ar trebui ca el să știe care e situația sa de partid : dacă el e considerat de către tovarășii din Budapesta ca membru de partid.

Noi i-am arătat lui că considerăm că el e privit ca membru de partid, căci în documentul însuși se vorbește despre primul-ministru *comunist*. De altfel i-am arătat că însăși poziția sa în legătură cu acest document e hotărîtoare, că el singur își determină în fond problema dacă e sau nu membru de partid.

În ceea ce privește cauzele care au determinat evenimentele din Ungaria, el a spus că nu e de acord cu punctul 2 și în special partea a doua a punctului 2. El arăta că în sînul partidului maghiar n-a existat nici un fel de opoziție și că referirea la această opoziție în document nu corespunde adevărului. A arătat că singura opoziție a fost aceea a grupului său, care a acționat înainte de 23 octombrie.

El spunea că înțelege, desigur, de ce e nevoie să se vorbească despre existența unei asemenea opoziții, respectiv pentru a trezi încrederea maselor în actualii guvernanți din Ungaria, însă aceasta nu schimbă cu nimic situația de fapt că această opoziție n-a existat.

Mai departe, în ce privește partea programatică a documentului, arăta că aceasta ar fi nesatisfăcătoare. El a arătat că sarcina principală e, în momentul de față, de a cîștiga masele și de a izola aceste mase de influența forțelor contrarevoluționare. După părerea lui, aceasta trebuie obținută prin concesii.

Discutînd cu el ce anume înțelege el prin aceste concesii, rezulta că el nu este de acord cu politica de „mînă tare” a lui Kádár, că el nu e de acord cu introducerea curților marțiale pe teritoriul Ungariei, nu e de acord cu desființarea consiliilor muncitorești teritoriale și că în fond el se referă la concesii cu caracter principal.

La un moment dat, discuțiile au abordat atitudinea lui Nagy din ultimele zile ale guvernării sale. Vădit jenat, el încerca să arate că în noaptea de 3 spre 4 noiembrie, atunci când el a vorbit pentru ultima oară la radio, el n-ar fi chemat la rezistență împotriva armatei sovietice, că n-ar fi cerut ajutor O.N.U. împotriva Uniunii Sovietice.

La insistența noastră ca el să ia poziție în legătură cu acest document important al partidului maghiar, deși la un moment dat părea înclinat să facă acest lucru, totuși pînă la urmă el condiționa aceasta de o prealabilă documentare a sa cu materiale confidențiale de proveniență ungară.

Un punct de discuție la care el revine a treia oară a fost întrebarea pusă de el : care e situația lui și a grupului său în România ; că el vrea să știe în ce condiții el se găsește în țară. În legătură cu aceasta, și el a ridicat problema întâlnirii sale cu tot grupul și ca grupul să aibă posibilitatea să se vadă între ei.

În legătură cu șederea lui aici, la un moment dat se exprima în felul următor : „Dintr-un punct de vedere îmi convine că sînt aici, căci pentru măsurile care se iau acum în Ungaria nu eu răspund, ci Kádár”.

Vorbind despre cei care conduc astăzi soarta Ungariei, el încerca să dovedească că nici unul dintre conducătorii de astăzi nu ar avea încrederea maselor, ar fi oameni compromiși, parțial incapabili, oameni fără suprafață. Așa bunăoară spunea că : Kádár nu s-a purtat în mod cinstit cu ei, că el a fost de acord cu tot programul guvernamental al lui Nagy ; că Münnich ar fi un trădător ; că Marosán e un om nesperios ; că lui Apró îi era frică întotdeauna să meargă în fața muncitorilor să vorbească ; că Kiss a dus politica de cadre a lui Rákosi, dînd a înțelege în acest fel – fără să fi spus acest lucru – că singurii care ar fi în stare să conducă soarta Ungariei ar fi Nagy și grupul său.

La sfîrșitul discuțiilor, vorbind despre persoana sa, el ne spunea să transmitem partidului propunerea lui în sensul ca o comisie internațională de partid să cerceteze și să se pronunțe asupra activității lui Nagy în perioada guvernării sale. Din această comisie internațională a partidelor comuniste, după părerea lui Nagy, ar trebui să facă parte următoarele partide : partidul iugoslav, partidul polonez, partidul italian, partidul maghiar și partidul român.

I.6. Rapoarte cu privire la soții Nagy

Dosar nr. 40041, vol. 14

Rapoarte

(7 decembrie 1956 – 12 aprilie 1957) despre Nagy Imre și soția sa

7 decembrie 1956

RAPORT privind pe Nagy Imre

Nagy Imre aparent este un om calm, vorbăreț, lăsînd impresia unui om popular. (Afirm aceasta pentru că în cele 14 zile de cînd sîntem împreună nu l-am văzut plimbîndu-se agitat, nu l-am auzit țipînd și singur mi-a mărturisit că este calm și că este mai sănătos să ai „nervii tari”. El vorbește cu mine și a discutat mult cu doctorul și sora care veneau la el, în ciuda faptului că nu s-a prea înțeles cu ei. De altfel vorbește foarte mult și cu soția sa.)

Este glumeț și gata oricînd să vorbească și să rîdă.

(În acest răstimp de mult mai multe ori l-am auzit glumind cu mine, cu doctorii, cu sora și de mai multe ori l-am văzut rîzînd decît trist sau îngîndurat. Nu pot să precizez dacă face parte din categoria oamenilor cărora le place să se audă vorbind, pentru că niciodată n-am încercat eu să vorbesc și el să mă asculte, ci totdeauna s-a petrecut invers. Mai menționez că nici o discuție din cele deja raportate și pe care le pot reconstitui n-a fost provocată de mine.)

Este uituc și puțin surd. (Mi-am dat seama că este uituc pentru că nu știa în fiecare zi data și ziua.)

Este sub influența soției, care este o femeie incultă și vicleană. Se consultă cu ea în cele mai mici amănunte. De exemplu : atunci când a fost cazul să mergem la Sanatoriu s-au consultat ; atunci când a trebuit să-și aleagă stofa pentru pardesiu s-au sfătuit și a ales ce a ales ea (cu toate că lui nu i-a plăcut) ; de asemenea, s-au consultat atunci când a trebuit să revenim la Snagov etc. Știu că și anumite articole din presă referitoare la el i le-a citit, mai bine spus, i le-a tradus.

Este un om cult, citit, vorbește familiar despre literatură, istorie. Cunoaște limbile ungără, rusă, franceză, germană. A călătorit mult atât înaintea celui de-al doilea război mondial, cât și după terminarea acestuia. În România a fost în 1944-47-52, și acum se cunoaște bine cu tov. Walter Roman, încă din U.R.S.S. Îl cunoaște bine pe Dr. Petru Groza de care își amintește continuu. Mă întreabă mereu dacă Dr. Petru Groza are un fiu. Afirmă că l-a cunoscut personal pe Lenin, că a stat în U.R.S.S. 19 ani, că fiica sa și-a făcut acolo studiile începînd cu școala elementară și terminînd cu facultatea. Afirmă că a stat în Siberia între 1916 și 1921.

Nu este un om deștept și este lipsit de inteligență sclipitoare. Mai curînd face parte din categoria acelor oameni care judecă mai încet, mai greoi.

Nu cred să fie un șmecher, un rafinat.

Este lipsit de voință și cred că poate fi condus de soția lui sau, în lipsa ei, de altcineva cu mare ușurință.

(Lipsa de voință am remarcat-o și în ceea ce privește mîncarea. Singur și-a impus să slăbească, însă în fața mîncărilor nu rezistă.)

Nu este un om hotărît, energic, ci mai curînd un om care se lasă împins, dirijat.

Îi place să fie lăudat, măgulit (am remarcat aceasta atunci cînd, făcînd o potecă așa cum mi-a spus și lăudîndu-mă, eu i-am răspuns că nu-i totul să execuți, ci „ideea lui a fost genială”).

Bea cumpătat, însă afirmă că îi place băutura. (Mi-a spus : „Unde există un ungur, trebuie să fie și băătură”).

Pasionat după remmy.

Este lacom, avar (îi place să adune pentru zile negre).

Am remarcat aceasta din felul cum mîncîncă ; cum strînge țigările pe care i le dau, cu toate că nu fumează ; din felul cum a procedat cu lucrurile cumpărate și trimise lor : la început mi le-a dat să le dau înapoi să le schimbe, pe urmă mi le-a cerut spunînd că va cere și altele ; din felul cum a reținut medicamentele pe care ea a vrut să le înapoieze nefiindu-i necesare, el insistînd să le las lor, „poate vor avea odată nevoie”. Pot să spun că astăzi este pentru prima dată cînd mi-au oferit mie ciocolată, iar ieri au vrut să beau cu ei vin, însă eu am refuzat.

Este preocupat (am impresia sub influența ei) de familia sa. Afirmă că a fost atent cu soția și în fiecare an – de 31 ani de zile –, oriunde ar fi fost, i-a trimis flori soției de ziua nunții lor. De ziua numelui nepoatei sale i-a trimis ciocolată și eu i-am dat o minge pe care i-a trimis-o. Acum vrea să știe cînd este ziua numelui Ferenc (și pentru aceasta a cerut un calendar) ca să trimită ceva nepotului și ginerelui său. (N-a uitat de pildă de Sf. Nicolae.)

Din programul său zilnic fac parte : cititul presei (ore în șir), însemnări (zilnic scrie), plimbare, remmy.

Majoritatea timpului stă pe scaun sau fotoliu. După masă nu se culcă, în schimb moțăie pe scaun.

Cred că lucrînd undeva sau fiind în preajma unui tovarăș ar putea fi influențat și dirijat.

Cred că este dispus pentru o aventură. S-ar putea să mă înșel, însă am văzut că a făcut exces de cavalierism cu sora.

Nu este suspicios și multe lucruri din jurul său nu le-ar fi remarcat dacă n-ar fi fost soția sa care să-i atragă atenția.

Nu este străin de munca de Securitate. Știe (a văzut) că este păzit. Nu face caz de acest lucru, dacă nu ar fi ea, s-ar mulțumi cu ce i se oferă (poate că asta înseamnă că este fricos).

De pildă, cînd i-am spus că este bine pentru el să se plimbe numai în curte, el numai în curte s-a plimbat, în schimb ea a mers mai departe și a fost oprită de patrulă și obligată să se întoarcă.

Sub influența ei acum cere permisiunea să se plimbe în jurul lacului, cu toate că atunci când i-am spus că pe aici circulă multă lume, el mi-a spus că este mai bine să nu fie văzut. La Sanatoriu nu s-au plimbat niciodată pe la intrarea principală, ci numai prin spatele clădirii.

Este sănătos. Este pedant, curat.

Îi place societatea, îi plac petrecerile (cel puțin așa mi-a spus).

Soția lui Nagy Imre este nervoasă (lucru confirmat și de el), agitată.

Suspicioasă, atentă la orice și manifestă o grijă deosebită pentru el. (Eu cred că ea își dă bine seama că fără el, ea n-ar mai fi „cucoană”.)

Are putere de influență asupra lui, toată ziua îi vorbește.

Își iubește fiica și plînge pentru ea. (Asta mi-a spus-o el și se vede pe ea că este mai tristă, mai plînsă.)

N-are vicii (n-am văzut-o consumînd alcool, țigări).

Am remarcat o trăsătură urîtă a caracterului ei. A ascultat la ușă atunci când tov. Bodnăraș a discutat cu el. De asemenea, astăzi când el a vorbit cu tov. Köpich, ea a ascultat atentă din camera cealaltă (ducîndu-mă la ea, mi-a făcut semn că ascultă cele ce ei doi discutau), iar apoi a venit și ea și a luat parte la discuții.

(Eu am convingerea că prin ea poate fi el influențat.)

Ea suferă de inimă.

Este incultă (oare cum poate fi caracterizată o femeie care trăiește 16 ani într-o țară și nu învață limba acelei țări?). A locuit 16 ani în U.R.S.S. și știe prost rusește, lucru spus mie de el.

*

9 decembrie 1956

NOTĂ privind pe Nagy Imre

Dimineața au fost bine dispuși amîndoi.

În timpul mesei de dimineață le-au dat două ziare *Előre*. Au citit ambii. Apoi el i-a citit cu glas tare. Au comentat. Au vorbit despre Budapesta, restul n-am înțeles.

La 11 s-au dus la plimbare.

La 12 s-au înapoiat. Eu eram afară și citeam.

El s-a apropiat de mine și indignat mi-a spus : „Telefonați sau comunicați că neapărat vreau să vorbesc cu cineva. Ce înseamnă porcăria asta ? Unde să mă plimb, să alerg în jurul casei ? Astăzi în stînga, unde pînă acum nu era nimeni, a fost un tovarăș și nu ne-a lăsat să-l depășim. Cînd ne-am întors a doua oară el era mai aproape și iar nu ne-a lăsat să-l depășim. În condițiile astea nu mai ies din casă”.

După plimbare ambii au stat în camera lor.

La 14 au venit la masă. După masă el a rămas în sufragerie, mi-a spus că este mult fum, mi-a spus să reparăm soba. A cerut să i se aducă revista *Comunist* și *Probleme economice și politice*, în limba rusă. A rîs, nu era supărat.

Venind vorba despre măgari, l-am întrebat dacă la ei există și mi-a spus că mulți. Fiindcă tonul era cu subînțeles, l-am întrebat dacă sînt cu două sau patru picioare. Mi-a spus că mai mulți sînt cu două picioare. A rîs.

După masă au stat la ei în cameră. La 16.30 le-am dat ziarele. A fost încîntat.

Ea a stat mai mult prin baie, a spălat, a făcut pantofii (le-am dat cremă).

La ora 20 au venit la masă. El era vesel. Ea ca de obicei tristă, îngîndurată. După masă m-a întrebat dacă au sunat clopotele la biserică pentru că el nu a auzit. Mi-a spus că în Ungaria bat clopotele aproape la fiecare sfert de oră.

Mi-a spus că el e protestant, iar ea este catolică. Amîndoi mi-au arătat cum fac cruce catolicii și cum fac ortodocșii. I-am spus că la noi în școli nu mai există oră de religie.

El mi-a spus că „a fi popă este o meserie bună”. Mi-a mai spus că la ei în Ungaria părinții care cer ca să învețe religie copilul lor o poate învăța la școală, iar părinții care solicită ca să nu învețe religia, copiii lor nu învață. Deci este la alegerea părinților.

Mi-a spus că acolo unde locuiește el la Budapesta, în apropiere, aproximativ 200 m, este o biserică și bat clopotele toată ziua. Mi-a spus că la ei bisericile sînt deschise toată ziua și lumea de pe stradă intră cînd vrea.

Mi-au spus că preoții protestanți se căsătoresc, au copii. I-am spus că și cei ortodocși. A adăugat că cei catolici nu.

M-a întrebat dacă la noi rulează filme ungurești. I-am numit cîteva filme și mi-am dat seama că le văzuseră amîndoi. M-a întrebat dacă la noi sînt filme italiene, franceze, iugoslave. A spus că filmele italiene sînt frumoase și au subiecte progresiste. Mi-a spus, însoțind cu un gest de aprobare, că filmele iugoslave sînt bune.

I-am spus că am văzut filme ungurești comice și mi-a spus că „este bine cînd mergi la cinema și te distrezi”.

Au vorbit în ungurește despre Olimpiadă și mi-a tradus apoi că s-a sfîrșit și că azi în *Pravda* erau numai rezultatele sovieticilor. Nu-i place cum sînt redată știrile în *Neuer Weg*.

Mi-a spus apoi (vorbind de orașe) că tatăl soției lui a fost soldat la Brașov cu ani în urmă.

M-a întrebat de o serie de cuvinte în românește.

Mi-am dat mai bine seama că el este o fire veselă, bine dispus, optimist. Chiar dacă îl supără ceva, uită repede și se înseninează. Ea în schimb este posacă.

*

10 decembrie 1956

RAPORT

„Astăzi sînt două săptămîni de cînd sîntem în România, trebuie sărbătorit evenimentul”, mi-a spus el.

„Am auzit pe aici radio, pe casă am văzut antenă. Mie mi s-a promis un radio și nu înțeleg de ce nu mi se aduce.”

(Astăzi am remarcat că totul a reintrat în matca obișnuită, carnetul rămînînd pe masă tot timpul, nemaifiind ascuns.)

„Să nu spui la nimeni, dar soția mea plînge din cauza fiicei noastre. Ea este bolnavă și n-are probabil nici un ajutor.”

„După ce am primit plicul (eu am pus scrisoarea ginerelui său într-un plic) soția mea a plîns, astă-noapte din nou n-a dormit și a plîns.”

„Plecăm din nou «acasă» la Snagov.”

„Știi, mi s-a promis că în 2-3 zile vom pleca într-o altă casă unde vom locui cu fiica noastră. Și acolo te luăm cu noi.” (Eu am întrebat „vreți dvs. asta”, mi-a răspuns „da”, „vrea și soția dvs.”, am întrebat eu și ea a răspuns „da”).

M-a întrebat de diferite prețuri (s-a mirat că există două clase la tramvaie). La ei există 3 vagoane și taxa este aceeași. M-a întrebat ce se poate cumpăra cu 25 lei. (I-am arătat 25 lei.) Mi-a spus că a văzut bani românești înainte de reforma monetară. Mi-a arătat forinți.

M-a întrebat cum va fi cu coaforul, vine el sau mergem noi doi în oraș. I-am răspuns „nu știu”.

M-a întrebat dacă acum se va ști ca ziarele și lucrurile lor (palton etc.) să se aducă aici și nu la sanatoriu.

Mi-a cerut un calendar că vrea să vadă cînd este ziua numelui lui Ferenc (ginerel și nepotul).

Am întocmit o listă (cărți, dicționare, cărți marxiste etc.) la care mi-a spus să adaug „radio” și „coafor”.

M-a întrebat cum se face părul aici (ea spunea ungurește și el traducea).

Atunci a povestit că soția lui Dobi István a fost vara asta în U.R.S.S. în concediu. Acolo s-a dus la coafor și la tot ce a întrebat-o (ea neștiind rusește) a spus „da”. Acolo i s-a vopsit părul. Când a ajuns acasă soțul ei i-a făcut scandal și a doua zi ea s-a dus din nou la coafor s-o spele etc.

A spus că a uitat să-și ia rămas bun de la Dr. Dinescu și îi pare rău.

„N-am scris mamei fiindcă plicul este roșu și când la noi se va vedea un asemenea plic se va spune „ce fel de țară mai este și asta să nu fie plic alb de scrisoare?”

„La noi în Ungaria de trei ori pe săptămână este televiziune.”

Din nou mi-a vorbit despre „Heparin” (un medicament), mi-a arătat un prospect. Mi-a spus că ultimele 2 flacoane de Heparin nici nu le-a plătit, însă tov. care i le-au dat i-au spus că este și aici în România. Mi-a spus că Heparinul l-a primit gratis din străinătate.

Mi-a spus că dimineața să încerc să mă plimb pe marginea apei și dacă mă oprește cineva să spun: „nu știu românește”. M-a rugat să comunic să li se permită să se plimbe mai mult pe marginea apei sau în spatele curții (rog să mi se spună ce să fac).

M-a întrebat de chirii, mi-a spus că pe el pe an îl costa 11.000 forinți căldura. Separat 500 forinți lunar omul care avea grijă de calorifer, seră, grădină. Mi-a spus că fiica lui plătea chirie lunar 200 forinți pentru 3 camere, seră, baie, bucătărie. Separat plătea lumina, căldura, apa etc.

Mi-a arătat geamul din camera lor și mi-a spus că trebuie deschis (este un oblon bătut în cuie). I-am spus că este așa pentru iarnă. S-au dus apoi în camera cealaltă și au încercat geamul. Acolo s-a deschis oblonul. Atunci mi-au spus să se facă așa și în camera lor.

„Băieții care sînt aici pe afară și sus (a văzut paza) n-au cumva ziare? Ia cere-le *Scînteia* și ne traduci ceva.”

*

11 decembrie 1956

RAPORT asupra familiei Nagy Imre

Astăzi n-au ieșit la plimbare. La 12 au venit tov. Walter Roman și Goldberger.

Tov. Walter Roman le-a predat o scrisoare.

După plecarea tov. Roman și Goldberger el m-a întrebat dacă vreau să știu noutăți. Mi-a spus că tov. i-au promis că se va muta împreună cu familia sa sau familia sa va veni aici. În orice caz i s-a promis că mine se aranjează totul. El mi-a spus că în scrisoarea primită de la fiica lui, aceasta îi scrie că îi este bine, că au mîncare bună, că este acolo loc pentru ei și că ar fi bine ca el să vină acolo pentru a fi cu toții împreună, în colectiv. Mi-a spus că viața în colectiv e mai bună și este bine să nu te rupi de colectiv.

Mi-a spus că i s-au promis ziare, că a cerut radio.

Mi-a spus că a spus tov. că el a reparat soba.

După plecarea lor au discutat în sufragerie și continuă și în prezent.

*

13 decembrie 1956

C. 1461/II

Tov. Walter Roman

RAPORT asupra familiei Imre Nagy

În discuțiile din ziua de 11 dec. el mi-a spus:

Prin tov. Walter Roman am primit o scrisoare de la fiica mea. Ea scrie că este bine, au de toate, au scris în Ungaria, de unde au primit deja pachete cu lucruri pentru copiii ei.

Eu am cerut și am promisiunea tovarășilor că voi reintra în legătură cu familia mea. Chiar mâine se va organiza o vizită. Ori copiii vin la noi în vizită, ori noi mergem la ei. Copiii mei îmi scriu că acolo unde stau ei este loc și pentru mine și că este bine să locuiesc cu colectivul cu care am venit în R.P.R.

Tov. Walter Roman mi-a spus că nu este acolo loc pentru mine. Eu cred că nici aici nu este loc pentru copiii mei, însă dacă altfel nu se poate realiza, deoarece fiica mea nu vrea să se despartă de colectiv, voi cere ca să mă mute într-o vilă apropiată de casa unde locuiește grupul și acolo să pot fi vizitat de copiii mei și de ceilalți prieteni.

Eu am povestit tov. Roman că nu sînt lăsat să mă plimb, despre faptul că n-am primit blocnotes, hîrtie și plic pentru o scrisoare pe care vreau s-o scriu mamei mele.

Fiica mea îmi scrie că primesc zilnic ziare (*L'Humanite*, *Neuer Weg*, *Elöre* și au primit de trei ori ziare din Ungaria) și eu i-am spus tov. W. Roman că de vineri nu primesc regulat ziarele.

Acum o să organizeze să ne plimbăm cu barca cu motor pe lacul Snagov, cu mașina în jurul lacului.

Fiica mea îmi scrie că se simte bine în mijlocul colectivului și mă cheamă și pe mine acolo. Și eu spun că este bine să fii în mijlocul colectivului, ai cu cine să te vizitezi, să te distrezi, să vorbești etc.

Mi-a povestit din nou că a fost o zi la legația sovietică din Ungaria. Acolo a fost un colonel și acesta a discutat cu ei. Colonelul n-a vrut să creadă că fiica lui este unguroaică, așa de bine vorbește rusește. Ea a stat 16 ani în U.R.S.S. și și-a făcut studiile universitare. Eu sînt supărat pe fiica mea că ea nu învață copiii rusește și nu vorbește cu ei rusește. Colonelul rus a spus că dacă n-ar ști cine sîntem, eu și fiica mea, ar fi crezut că ambii sîntem ruși.

– Mi-a spus că nepoții săi rîd de Dumnezeu, că rîd de copiii care merg la biserică și sînt crescuți în spirit nou.

– Mi-a spus că în scrisoarea fiicei sale i se scrie că copiii se joacă cu mingea trimisă de el. În legătură cu aceasta mi-a spus să cer o minge de fotbal pentru copii. Mi-a spus că fiica sa i-a scris că au primit lucruri cumpărate aici de tovarășii din România.

– Mi-a spus că îi place mult muzica, că în Ungaria este un anume Toki Horváth, țigan, originar din aceeași localitate cu el, care este un mare muzicant. Acest muzicant venea la el și îi cînta fără să primească bani. Toki Horváth fiind mai tînăr, îi spune lui Imre bácsi. Acest Horváth călătorește mult în străinătate. A fost în Bulgaria, U.R.S.S., Franța etc. În septembrie a fost la el acasă. Apoi a plecat la Leipzig și evenimentele din Ungaria l-au surprins în străinătate. Dacă i-ar scrie lui Horváth, acesta ar veni gratis aici împreună cu orchestra sa plătindu-și singuri drumul, pentru ca să-i cînte lui. Acest Horváth era chemat la toate reuniunile C.C. și cînd îl vedea pe el știa ce cîntece îi plac și i le cînta.

– Seara cînd le-am oferit flori au rămas surprinși. El a spus că ăsta este un gest impresionant. Ea a numărat florile. El a fredonat un cîntec despre garoafe. Apoi a spus : „Florile trebuie să fie de la un tînăr și la noapte va veni să cînte soției mele o serenadă”.

I-am spus că la noi nu se obișnuiesc serenadele și mi-a spus că el o să organizeze să mi se trimită flori și să mi se cînte o serenadă și mie.

I s-a trimis o pijama și îi este mică. A spus că el n-a cerut, însă dacă i s-a trimis o vrea mai mare fiindcă nu-l încape (cred că s-a comis la administrația de aici o eroare, pijamaua era pentru Donáth de la tov. Roșianu și eu i-am predat-o ei).

A vorbit din nou de Dr. Petru Groza. Mi-a spus că Dr. Petru Groza și-a făcut studiile la Budapesta. Că în vara anului 1952 Dr. Groza i-a cîntat lui cîntece maghiare și că are o voce foarte frumoasă. Mi-a spus că atunci cînd Dr. Groza a fost la Budapesta, mi se pare în 1953, el l-a plimbat peste tot. Mi-a spus că Dr. Groza cunoaște bine conducătorii R.P.U.

I s-au trimis : blocnotes, hîrtie și plicuri, cerneală și mi-a spus că acum poate să scrie toată ziua și toată noaptea.

Mi-a spus că în 1954 a primit la Budapesta o scrisoare de la Dr. Petru Groza.

– Mi-a spus că ar trebui să facă sport. I-am propus să facă gimnastică. A spus că gimnastica nu ajută la nimic. Că ar trebui să alerge de jur împrejurul lacului, să facă canotaj, să joace tenis de masă sau popice.

– Când i-am dat ziarele (*Pravda* și *Neuer Weg*) mi-a cerut *Elöre*. I-a tradus ei un articol repetind mereu decembrie.

– După plecarea tov. W. Roman și Goldberger, ei au discutat mult vorbind despre tov. János Kádár.

– Mi-a spus că știe că noi avem o jucătoare de tenis de masă foarte bună, Rozeanu. Mi-a spus că aici sînt multe persoane cu nume care se sfîrșește cu „eanu”. M-a întrebat ce înseamnă Ionescu. I-am spus că fiul lui Ion. S-a discutat în legătură cu nume, cu nume de femei etc.

Mi-a spus că la Budapesta există un parc unde există un joc și fiecare își poate măsura forța unei lovituri. S-a vorbit despre bătaie și mi-a spus rîzînd că nevasta trebuie bătută măcar o dată pe zi. Mi-a povestit despre o cîntăreață de muzică populară care cîntă un cîntec în legătură cu bătaia pe care o primesc femeile de la bărbați. Mi-a spus că și la case mari se mai întîmplă „că bărbatul își bate soția”.

Mi-a spus că Toki Horváth, cînd a plecat în străinătate, l-a întrebat ce să-i aducă și el i-a spus că n-are nevoie de nimic. Totuși el a insistat și l-a rugat atunci să-i aducă medicamente („Heparin”). Într-o seară de la Securitatea maghiară a primit un telefon prin care a fost anunțat că un tovarăș i-a adus medicamentele trimise de Horváth.

La discuțiile dintre el și tov. W. Roman și Goldberger a participat și ea vorbind foarte puțin.

El a fost toată ziua vesel, a fluierat, a cîntat, a bătut tactul cu degetele.

*

14 decembrie 1956

Exemplarul nr. 1

Strict secret

RAPORT

privind familia Nagy Imre

Discuțiile din 13.XII au avut loc despre :

– M-a întrebat dacă soția lui Donáth a născut. Mi-a spus că copilul va fi cetățean român și dacă este băiat va fi chemat să facă armata în R.P.R. Apoi a adăugat că această problemă se va aranja, adică copilul să devină cetățean maghiar.

– Mi-a povestit că pînă în octombrie mii de turiști veneau și plecau din Ungaria. În majoritate s-au organizat excursii în Austria și Iugoslavia, pe Dunăre. Turiștilor ungari li se dădeau, pentru 200 forinți, 100 schilingi. Turiștii veniți din Austria aduceau în Ungaria multe lucruri de nylon.

– Mîine o tunde pe soția lui. A vrut și astăzi, dar eu i-am amintit că este în 13 și nu-i bine, după cum el singur a spus.

– A scris o scrisoare pentru Dr. Jánosi Ferenc, ginerele său, și mi-a spus că dacă vine vreun tovarăș pe aici să i-o predau. Scrisoarea a pus-o într-un plic roșu (cu toate că are și albe), probabil cu intenția de a arăta fiicei sale că și el primește plicuri de aceeași culoare cu ei. (Eu am pus biletul fiicei sale într-un plic roșu.) (Cînd i-am dat lui un plic roșu pentru a scrie mamei sale în R.P.U. mi-a spus : vreau plic alb, dacă în R.P.U. se vede plicul acesta se va spune „ce țară e asta ? ”.)

Astăzi este a patra zi de cînd nu ies din casă. Astăzi este prima zi cînd el s-a plimbat prin casă mult (fără însă a fi nervos).

Eu i-am spus că „ieri a fost frumos” și mi-a răspuns : „trebuie să fii principială și hotărîtă”, și nu în fiecare zi să spui că „astăzi este frumos”.

– Iar a vorbit de muzică. Că este frumoasă muzica vieneză, ungară, franceză, italiană, argentiniană, română, spaniolă. Nu-i frumoasă muzica americană, engleză.

– Mi-a spus de un ansamblu de muzică și dansuri din R.P.U. care merge în străinătate și dă concerte avînd un „succes colosal”. Ansamblul a fost în Iugoslavia, U.R.S.S., Franța etc.

– Mi-a spus „dacă nu-i radio să fie un gramofon cu plăci, să avem muzică”.

– S-a vorbit de țigări și mi-a spus că țigările iugoslave sînt bune. Cele rusești nu sînt bune.

– S-a vorbit despre vinuri și a spus că a fost recent în Iugoslavia un tîrg. Ungaria a cîștigat 16 medalii de aur. Apoi la Budapesta s-a organizat o expoziție cu vinurile premiate. El a fost și a gustat toate cele 16 vinuri. De asemenea a fost la o fermă de stat și acolo s-a băut vin natural, dacă rămînea la fermă încă o noapte nu mai putea să se întoarcă la Budapesta, fiindcă în acea dimineață a început dezordinea la Budapesta.

Mi-a dat ca să predau două scrisori, una pentru Dr. Jánosi și una pentru tov. Roman Walter. Mi-a spus că în scrisoarea pentru tov. Walter Roman i-a scris despre ziare, despre venirea fiicei sale. A rugat ca ambele scrisori să fie predate.

*

15 decembrie 1956

Exemplar nr. 1

Strict secret

RAPORT

Astăzi n-au ieșit din casă.

Dimineața le-am comunicat că astăzi vine coaforul. Mi-a spus că a pregătit în camera lor totul pentru a o tunde pe soția sa. Mi-a spus „du-te în cameră și vezi că am pregătit tot”.

Apoi i-am comunicat că a fost un tovarăș și le-a transmis prin mine să comunice ziua și ora cînd vor ca o mașină să vină și să meargă la plimbare. Nu mi-a dat nici un răspuns. După ce a vorbit cu ea (era deja după masa de prînz), el m-a întrebat cum o să fie plimbarea, o să meargă undeva și acolo se vor putea plimba pe jos 1,1/2-2 ore, sau merg să viziteze ceva. Eu i-am spus că nu știu precis, dar se poate merge cu mașina la plimbare pînă la Ploiești de pildă și înapoi. Apoi mi-a spus : tov. Bodnăraș mi-a spus că se poate să mi se dea o mașină să vizitez Bucureștiul, acum nu știu ce să înțeleg, pentru asta mi se trimite mașina sau mașina ne duce într-un loc și acolo ne vom plimba pe jos.

Eu i-am spus că presupun că este vorba de promisiunea tov. Bodnăraș și că se va plimba cu mașina. Mi-a spus că vrea să meargă la Predeal, să treacă prin Ploiești pe lîngă Doftana și să vină înapoi sau să se plimbe prin București.

M-a întrebat dacă am fost la Budapesta. I-am răspuns că nu. Mi-a spus că Budapesta a fost foarte frumoasă, bulevarde frumoase, case cu cinci etaje noi, însă acum e groaznic. L-am întrebat ce au avut oamenii cu casele și mi-a răspuns : „Ce ? Tancurile au tras cîteva săptămîni în șir și așa s-a dărîmat Budapesta”.

La ora 17 a venit o doctoriță. N-am lăsat-o să intre. Era un moment neprielnic, ei așteaptă o coafeză și vine o doctoriță. Doctorița s-a înfuriat. Mi-a vorbit urît, însă n-am lăsat-o să intre în casă. Doctorița i-a spus tovarășului Ilie că dacă vrea îi spune numele pacientului, însă fără ca eu să-l aflu.

*

19 decembrie 1956
Exemplar nr. 1
Strict Secret

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre în perioada 16-17 dec. a.c.

Nici astăzi n-au ieșit la plimbare.

S-a discutat despre televiziune. Mi-a spus că la Budapesta este televiziune și un aparat costă 5.000 forinți. Mi-a spus că cca 200 persoane au aparate de televiziune, adică numai membrii C.C. și miniștri. El personal are un aparat de televiziune de doi ani, primit cadou.

Mi-a povestit că în vara asta în Ungaria s-au scumpit băuturile la dublu. L-am întrebat de ce și atunci ea a spus pe ungurește ceva despre Rákosi făcând un gest cu mîna la tîmplă (cum facem noi cînd vrem să spunem despre cineva că este cam aiurea).

S-a vorbit despre Crăciun și mi-a spus că la ei în noaptea de 24.XII se pregătește multă mîncare (ștrudel cu nuci etc.) și toată noaptea se mîncă, că în 25.XII nu se lucrează nicăieri. Și-au făcut program pentru anul acesta. Ar vrea să li se cumpere un urs pentru nepoată și o mașină (avion) pentru nepot din partea lui.

Mi-a povestit că în 1955 a stat în pat fiind bolnav de inimă. A avut tromboză. Atunci i s-a adus acasă cinematograf. A făcut comparație între camera de aici și camera de la el de acasă. A spus că și în camera de aici s-ar putea proiecta filme. Mi-a spus că ar fi amator să vadă ceva filme.

Mi-a povestit că la ei sînt multe Expres-uri (bufete Expres) și toată ziua se bea cafea neagră, rom și alte băuturi. Că la ei este obiceiul ca și femeile să meargă singure și să consume băuturi alcoolice.

– În casă sînt fire de telefon și m-a întrebat ce sînt astea. I-am răspuns că sînt pentru sonerie.

– S-a vorbit de biserică, Crăciun etc. Mi-a spus din nou că el este protestant și ea catolică. Apoi mi-a spus că după Crăciun vine Paștele și apoi Înălțarea. Mi-a spus că atunci cînd era student mergea la biserică nu ca să se închine, ci ca să se întâlnească cu fete.

Ieri și azi nu s-au adus ziare.

În seara de 17.XII au discutat împreună. Din cîte am înțeles, au vorbit despre instalarea unui telefon aici pentru a vorbi cu Budapesta și un radio. Ea a vorbit mai mult.

Ieri și alaltăieri n-au primit ziare. Seara mi-a spus „ce porcărie” că nu mi se aduc ziare. Tîrziu, le-am predat ziarele.

Astăzi au vorbit despre cărți ungurești. Le-am spus că se vor aduce din oraș. El mi-a spus că vrea ca mîine să vină o mașină și să facă o plimbare în oraș, unde să cumpere cărți în limba maghiară.

După cîte am înțeles din ungurește, vor să schimbe banii ungurești și apoi să cumpere cărți.

Pe la ora 13 a început să urle afară un megafon. A cîntat o muzică frumoasă. Eu am auzit din casă și m-am dus la telefon cerînd să se închidă megafonul. Ei nu mi-au spus nimic, însă și ei au urechi ca și mine.

A scris o scrisoare pentru ginerele său și mi-a spus s-o predau. Mi-a spus că așteaptă răspuns.

*

21 decembrie 1956
Exemplar nr. 1
Strict Secret

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre în ziua de 19 dec. a.c.

În seara de 19 dec. a.c., el mi-a spus că astăzi i-a fost rușine de doctori pentru că soția lui avea ciorapii legați cu cîte o batistă și încă nu i s-a adus portjartierul.

Mi-a spus că eu să dau bani de la mine și să cer să mi se cumpere mie un portjartier și apoi ei o să-mi plătească mie. Mi-a spus că o să schimbe forinți pe lei românești.

Le-am arătat revista *Femeia* și referitor la unele poze de acolo el a spus : „Eu sînt împotriva drepturilor egale ale femeii cu bărbatul”. Ea i-a spus : „Mai bine taci din gură”, însoțind cele spuse cu un gest din care se deducea că ea e „stăpîna”.

Mi-a povestit că acasă programul său era următorul : se scula tîrziu (și nu-i place să se scoale devreme), apoi de la 11 la 14-15 se plimba, la 15 lua masa, după care stătea în fotoliu, citea și moțăia, iar între 18-2 noaptea juca remy. Mi-a spus că în felul acesta (adică plimbîndu-se 2-3 ore zilnic nu cu soția) a reușit să se mențină la 80 kg.

Mi-a spus că aseară au discutat amîndoi ce s-ar fi făcut dacă n-ar fi căpătat aici remy.

Privind moda din revista *Femeia* mi-a spus că o anume pălărie este urîtă fiindcă amintește de ceea ce fasciștii italieni și Mussolini purtau pe cap. Apoi a adăugat, rîzînd, că femeile sînt fasciste că duc război nu cu arma, ci cu gura și vorba, împotriva bărbaților.

Seara din nou au discutat și din cîte am dedus ea l-a întrebat de niște tov. din Ungaria, „și acesta e comunist ?”, la care el i-a răspuns „nu înțelegi, așa e jocul acuma” (ambii au pomenit cîteva nume).

Dimineața a venit tov. Goldberger și au plecat împreună. La plecare ea a venit spre bucătărie și mi-a dat mîna și mi-a spus la revedere. Am remarcat că avea asupra ei geanta plină. După plecarea lor carnetele n-au fost în casă.

*

24 decembrie 1956

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre în perioada 20-21 dec. a.c.

În seara zilei de 20 dec., în jurul orei 19, familia Nagy Imre s-a înapoiat la vilă.

După plecarea tov. Goldberger, el mi-a povestit că au fost la Sinaia, au vizitat Palatul Regal, astăzi muzeu, apoi la Predeal, Brașov (eu am spus Orașul „Stalin” și el a spus în continuare Brașov), la Timiș, unde au luat masa și au revenit la București. Le-a plăcut plimbarea și mi-a spus că se va organiza o nouă plimbare la Doftana, apoi alta pentru a vizita Bucureștiul și după ce a stat puțin pe gînduri a adăugat : „Știi unde plecăm rîndul viitor, la Predeal și în continuare la Budapesta fără să ne oprim”.

(Vreau să menționez că, atunci cînd au intrat în casă, el s-a dezbrăcat de palton și a discutat cu tov. Goldberger, ea s-a dus direct în camera lor cu geanta plină [probabil carnetele] și eu m-am dus după ea ca să-i spun că miroase a petrosin fiindcă am făcut curat și să văd dacă are carnetele, și ea a pus geanta în dulap, cînd eu am ieșit din cameră a închis ușa după mine și am auzit-o umblînd din nou în dulap, apoi a ieșit din cameră, s-a dezbrăcat de palton și a venit în sufragerie participînd la discuțiile cu tov. Goldberger.)

În lipsa ei, seara după masă, el mi-a spus că ea este foarte energică, că la Budapesta ea se ocupa cu Ferenc (nepotul lor) să-și facă lecțiile, îl controla cum își face temele pentru școală,

stătea cu amîndoi copiii (cei 2 nepoți) la lecțiile de pian ș.a.m.d. (Cînd a vorbit despre ea a vorbit foarte admirativ).

Tot cu această ocazie el mi-a spus că ea are trei frați și toți seamănă, sînt înalți și slabi și au pielea galbenă, după expresia lui, „ca mămăliga”. Mi-a spus că și Ferenc (nepotul) este tot așa galben la față, înalt și slab. În schimb Katy (nepoata) este grasă și albă la față. Despre nepot mi-a mai spus că este încăpățînat, dacă spune ceva, oricît îl lămurești, el tot la ale lui rămîne. Despre nepoțică mi-a spus că este mai maleabilă, mîncă toată ziua, îi plac și dulciurile, și acriturile. În schimb, nepotul nu mîncă nimic și e foarte greu cu el.

Ginerele său, mi-a spus el, este gras, are 120 kg și are 38 ani. Este profesor de literatură, latină și istorie.

Copiii lor nu le este frică de părinți și nici de el, în schimb față de ea (de soția lui) au respect și frică. Mi-a spus că nepotul lui spune așa : mama mare ne bate rar, dar cînd ne bate simțim, în schimb tata mare cînd ne bate nici nu simțim. A adăugat că fiica și ginerele său, la Budapesta, plecau de acasă cînd copiii încă mai dormeau și de multe ori se înapoiau acasă cînd copiii erau deja culcați, așa că tot timpul erau sub supravegherea lor și mai ales a ei. A mai adăugat că „mîine sînt 4 săptămîni de cînd nu ne-am mai văzut”. Cu această ocazie el mi-a spus să fiu mai energică și cu ajutorul fotografiei copiilor să încerc să-i aduc la el. A spus că a aflat că copiii sînt tot la Snagov și tot pe partea aceasta a lacului. A spus că îmi dă o scrisoare și cu mașina să mă duc după masa de prînz mîine și să-i aduc, iar seara tot eu să-i duc înapoi.

În jurul orei 21 s-au dus în camera lor și au jucat remy (program obișnuit).

El mi-a mai spus că pentru copiii de școală se va organiza aici ca un profesor să le predea materia de școală, iar pentru cei mici se va organiza un cămin de zi, adăugînd că acest lucru este foarte nimerit.

A spus din nou că pentru Crăciun ar vrea să se cumpere ceva pentru nepoții lui și să se trimită ca din partea lui.

Astăzi el a moțait în fotoliu toată dimineața. Ea a citit.

Cel de-al patrulea carnet este la locul obișnuit. Nu am văzut celelalte trei carnete.

N-au ieșit nici astăzi din casă. Cer cu insistență să vină nepoții.

Mi-a predat două scrisori, una pentru Dr. János (ginerile său) și una pentru Dr. Donáth. Mi-a spus că ultima scrisoare este de felicitare. (Ambele scrisori au fost predate tov. Vass, care le-a dus la Partid, la tov. Walter Roman.)

În seara de 21 dec. au așteptat nepoții. Pe la orele 21 s-au retras și au jucat remy.

Astăzi tot n-au ieșit din casă.

Dimineața ea a stat culcată în camera lor (probabil nu i-a fost bine).

El a citit din *Materialism și Empiriocriticism*, apoi a stat cu dînsa în cameră. Astăzi el a scris.

Ambii și mai ales ea sînt prost dispuși.

El m-a întrebat ce mi s-a răspuns cînd am cerut să vină nepoții la el. I-am spus că mi s-a spus să mă duc acasă și nepoții vor veni, fără să mi se precizeze ziua. Atunci el m-a întrebat cînd, „mîine, poimîine sau niciodată”. Ea a adăugat subliniind : „niciodată”.

Astăzi din nou s-a auzit de undeva radio. El mi-a spus : se aude radio. I-am răspuns că probabil e cineva la „Dinamo”. Apoi a adăugat că i se pare că este un patefon cu plăci.

Raportez că ambii continuă să nu iasă din casă din cauză că li s-a limitat locul (spațiul) de plimbare.

La început au fost lăsați să se plimbe de la gard la santinelă. La înapoierea de la sanatoriu li s-a limitat spațiul și nu li s-a mai permis să meargă spre gard. Acesta este motivul pentru care nu mai merg la plimbare.

*

27 decembrie 1956

Exemplar nr. 1

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre în perioada 24-27 dec. a.c.

În după-masa zilei de 24.XII, el a citit ziarele aduse. Ea a stat în camera ei cu lumina stinsă (poate a dormit).

După ce le-am dus pomul de iarnă în casă și ea l-a văzut, a spus să-l iau înapoi și a început să plîngă fugind înapoi în camera lor. Acolo au discutat împreună, ea continuînd să plîngă.

Cînd au venit copiii i-au găsit în camera lor discutînd. (Băiatul a avut un bilet în pantaloni și tov. Mozes i l-a luat.)

A fost o veselie mare. Băiatul, plîngînd, i-a povestit că i s-a luat biletul, iar el a spus că „nu-i nimic”.

Copiii au luat masa cu ei și el i-a zorit să plece la timp înapoi acasă. La plecarea copiilor ea l-a luat pe băiat în dormitor (nu știu dacă i-a predat ceva, dar astăzi dimineață în sertar nu mai erau foile lungi pe care le-am văzut ieri pe masa lui).

Ieri seara și azi el îmi povestește mereu ce i-au spus copiii, este vesel. Ea, ca totdeauna, prost dispusă. Este acră și plînsă.

Dimineața el a continuat să scrie în carnetul pe care l-am fotocopiat simbătă.

În seara de 25 au jucat remy. Astăzi n-au ieșit din casă. El este bine dispus. Fluieră, cîntă, se plimbă prin casă. El a deschis dulapul și eu am intrat în casă (cu lemne) și m-am uitat în dulap, pe deasupra, la vedere, n-am observat hîrțiile și caietele.

În sertar astăzi era numai carnetul, iar hîrțiile mari nu erau. Apoi pe masa de lucru erau două carnete. Astăzi, pînă la ora 17, n-a scris. În schimb a citit un carnet mic de buzunar pe care îl are asupra sa întotdeauna.

A cerut să petreacă revelionul împreună cu ceilalți. Vrea să facă o plimbare cu mașina și apoi să meargă pe jos 1-2 ore. Vrea să meargă din nou la Predeal împreună cu nepoții și să rămînă peste noapte acolo. M-a întrebat ce localități frumoase mai sînt unde ar putea cere să se plimbe.

Mi-a spus că nepotul său i-a povestit că el i-a scris o scrisoare în ziua de 21 dec. și a subliniat că încă n-a primit-o.

Mi-a spus că cunoaște personal pe Igor Moiseev. De asemenea cunoaște mulți tovarăși din conducerea partidului și a statului din Gruzia. El spune că în timpul războiului a lucrat, fiind trimis acolo, la Tbilisi, iar soția și fiica au fost evacuate de la Moscova în Siberia.

El este bine dispus. Continuă să scrie. Astăzi în sertar și apoi pe masă erau două carnete și carnetul său cu notițe pe care ieri l-a citit.

Dimineața (27 dec.) a scris.

Ea, ca de obicei, totuși ceva mai bine dispusă.

El mi-a spus că la ei sînt mulți preoți catolici care ajută regimul. (A adăugat : nu știu cum este acum, însă înainte unii preoți catolici s-au autodenumit predicatori ai păcii și pe lingă slujbele religioase au vorbit credincioșilor despre binefacerile regimului din Ungaria. Apoi, mi-a spus că are cunoșcuți buni în rîndurile preoților catolici, cărora le împrumută cărți marxiste și aceștia le înțelegeau și discutau împreună.)

Menționez două aspecte :

1. Cît este el de influențabil se poate remarca și din aceasta : la început, el cerea ca să se vadă din cînd în cînd cu fiica și nepoții săi și chiar cu grupul cu care a venit din Ungaria. După primirea scrisorii de la fiica sa în care aceasta îi sugerează ideea de a locui cu întregul grup și de a nu se

rupe de colectiv, acum el solicită să se mute acolo deoarece – după cum fiica sa i-a scris – la ei este loc și – după spusele lui – lor nu le trebuie un apartament ca acesta, ci doar o cameră și baie.

2. Ea nu-l lasă să mănânce pentru a nu se îngrășa. Ba mai mult, ea îi spune să slăbească și să nu mănânce dulciuri.

El nu prea rezistă în fața mîncărilor și, atunci cînd ea nu este în cameră, el „fură” din dulap dulciuri. Eu l-am surprins de cîteva ori.

Mi-a povestit că acum doi ani a sărbătorit revelionul la Parlament, apoi în mijlocul muncitorilor metalurghiști și apoi în mijlocul muncitorilor forestieri. Acolo a cîntat și dansat toată noaptea.

*

4 ianuarie 1957

Exemplar nr. 1

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre,
în zilele de 30 și 31 dec. 1957

În seara de 30 dec. a venit coafeza. La ei în cameră geamul a fost deschis și, cînd ea a intrat sub cască (casca face zgomot), l-a trimis pe el în cameră unde a stat pînă a închis geamul.

Astăzi el s-a dus la plimbare și ea a rămas în casă.

Toate carnetele sînt în sertar și hîrțile mari în bibliotecă.

În după-masa zilei de 31 dec. el a citit ziarele trimise. Apoi a citit cartea despre Bălcescu și revoluția de la 1848.

Seara le-am servit masa, ea și ulterior el au insistat să mănînc împreună cu ei. Am mîncat toți trei. La masă el mi-a spus că la Budapesta pentru seara de revelion nu se poate petrece în restaurante sau localuri. Mi-a spus că ziarele vorbesc despre lipsa de combustibil în Ungaria. Apoi – tot din ziare – că circulația este permisă pînă la ora 20. Mi-a spus: „În România circulația este admisă toată noaptea și noi tot acasă stăm”.

Apoi a repetat ceea ce i-a spus și tov. Mladin la plimbare: „Dacă și ceilalți tov. ar fi așa de punctuali în ceea ce promit cum este el ar fi pentru el f. bine”. Ca explicații a dat: „În ceea ce privește mîncarea, cazarea, n-avem nimic de spus decît cuvinte de laudă și mulțumiri, însă cu celelalte promisiuni merge greu”. A repetat că nepotul i-a scris o scrisoare cu urări pentru Crăciun pe ziua de 21 dec. și, uite, la 31 dec. încă n-am primit-o.

Cînd am mîncat portocale, le-am spus că anul trecut au costat 20 lei, acum nu știu. Atunci ea a spus că la ei erau 40 forinți, adăugînd ceva despre Rákosi.

Toată seara au fost bine dispuși, au băut măsurat, au mîncat puțin și au așteptat apoi miezul nopții. La miezul nopții am ciocnit urîndu-ne tradiționalul „La mulți ani”.

El mi-a dat o sticlă de coniac și două pachete de țigări să dau la tov. de afară. Am chemat tov. în casă și el a băut împreună cu ei urîndu-le sănătate.

Tot în legătură cu cele discutate și cu tov. Mladin, mi-a spus că el l-a rugat pe tov. Mladin (pe care-l cunoaște sub numele de Tudor) să comunice tov.-lor de la partid că el se mulțumește cu ceea ce primesc și tov. săi care stau în colectiv, numai să fie împreună cu ai săi (n-a precizat dacă se referă la familie sau la tot grupul). A afirmat că el are regim alimentar mai bun decît cei din grup și un apartament întreg, pe cînd ceilalți au cîte o cameră și baie, însă „el nu este pretențios” și se mulțumește cu ceea ce au cei din colectiv, numai să fie împreună cu toții.

Mi-a spus că la 13.I este ziua ginerelui său, la 2.II ziua nepotului său, la 8.III ziua soției, la 13.IV ziua fiicei sale, la 7.VI ziua sa și la 2.XI ziua nepotei sale.

Astăzi la ora 14.50 au ieșit împreună la plimbare. S-au plimbat pînă la 15.50. Toate carnetele erau în sertar, dulapul era cu cheia în el și neîncuiat.

Cer să mi se aprobe ca la prima plimbare când ies împreună să fac copii ale documentelor. Voi merge în felul următor : fotografii îl voi instala în locul obișnuit, voi chema pe tov. Roșianu și Timoftescu și voi ieși afară. Când voi observa că ei se îndreaptă spre casă mă voi întoarce în casă și totul va fi pus la loc. Timp va fi suficient.

Astăzi după-masă au venit nepoții.

*

12 aprilie 1957

Ex. nr. _____

Strict secret!

RAPORT

privind activitatea familiei Nagy Imre

Despre familia Nagy Imre pot spune următoarele :

El a îmbătrânit mult, i-a albit părul, a slăbit. Stă mult pe gânduri, nu face nimic, nu citește, ci stă pierdut. Ea continuă să-l îngrijească și să fie bolnavă. Astăzi 29.III au cerut sorei : novalgin, spasmoverin și vaselină (toate pentru ea).

Astăzi el mi-a spus :

Nu știu cui să mă adresez, dar vreau să dau forinți să mi se cumpere : reviste (*Comunist*, *Timperi Noi* etc.), cafea, bomboane acrișoare, lame Gillette, lămpi, coniac și 1 pereche de ciorapi nylon. (Mi-a dat 400 forinți.)

Apoi mi-a spus : am primit mult timp mâncare proastă, acum mâncare este suficientă și bună. De asemenea simt mulțumiri că primim borviz. Dar cui să mulțumim pentru asta și cui să cerem ce ne mai trebuie ? De pildă, am întocmit o listă de lucrurile de îmbrăcăminte pentru primăvară și vară pe care vreau să le obținem de acasă. Pe listă am scris locul exact unde se găsesc lucrurile noastre și am vrea să predăm lista, dar cui ? Sau poate se aprobă să plece soția mea și să le împacheteze și să vină cu ele aici.

Eu am scris tov. Gh. Gheorghiu-Dej și tov. Mălnășanu de la Externe. Tov. Mălnășanu cunoaște conținutul protocolului încheiat între statele noastre și el l-a semnat din partea guvernului român. Și eu cunosc conținutul protocolului, că mi s-a dat să-l citesc. Acolo se spune că este mai bine ca eu să nu fiu prezent în Ungaria 3-4 luni. Acum au trecut cele patru luni și, dacă se impune să mai rămân aici, să vină cineva și să-mi spună. Eu cred că aici la lac n-o să putem rămâne peste vară pentru că vine lume și ne-ar putea recunoaște. De ce nu vine nimeni să-mi spună ceva în legătură cu viitorul ?

Cu toate că am scris continuu, n-am primit niciodată răspuns. Acum nici nu mai sper să mi se răspundă la scrisori.

Din decembrie am scris acasă și vreau să știu ce-i cu casa mea, cu mama mea, dar nu primesc nici un răspuns.

Eu am cerut printr-o scrisoare către Academia din R.P.U. ca banii ce mi se cuvin să fie dați mamei mele, să se plătească întreținerea casei și salariul omului de serviciu din casă. Nici această problemă nu știu cum s-a rezolvat.

Despre ziare : ba le primesc, ba nu le primesc. Scriu tov. Walter Roman, primesc ziare un timp, apoi nu mai primesc decât *Előre*. Acum iar mi se trimite numai *Előre*, iar să scriu ca să mi se trimită ? Mie îmi este greu. Eu îl cunosc de peste 20 de ani pe tov. Walter Roman, dar mereu să-l deranjez ? Apoi știu că a fost bolnav și o lună și jumătate a stat la pat. Când am fost la partid am văzut că arată prost. Dar dacă nu mă adresez lui, cui să mă adresez ?

Este de risul lumii cum procedează tov. care mă păzesc. Uite (și m-a dus la ușă), în dreptul grădinii spre Donáth, acum nu-i decât semnul pînă unde mă pot plimba, dar când noi ieșim la plimbare se pune iute un paravan de scindură. De ce ? Ca să n-o vad pe dna Donáth ? Eu tot o vad. Ca să nu-i mai vad ar trebui construit un zid înalt, dar de ce ?

Apoi problema celor care au venit cu mine. Poate unele femei vor să meargă înapoi acasă. Ele sînt fără bărbații lor aici și le-o fi greu. Poate din cauza copiilor care au pierdut un an de școală vor să plece înapoi. Asta este o problemă care vreau s-o discut și fiecare după opțiune să plece sau să rămînă. Sau, poate, să plece numai ca să-și aducă lucrurile aici, că o fi greu cu copii și fără multă îmbrăcăminte.

Eu știu că dta n-ai cui spune toate acestea, că aici la administrație nu se pot rezolva aceste probleme, dar întreabă cui să-i scriu. Aș vrea ca dta, foarte energic, să faci ceva ca să rezolvi problemele, care de altfel sînt în concordanță cu protocolul semnat.

Pe urmă despre filme, de o lună n-a mai adus filme aici. Și asta să-i scriu lui Walter Roman? Și pentru asta să-l deranjez? Nu mai avem film, să mi se spună și eu am să înțeleg. Cum am înțeles cînd mi s-a spus să nu mă mai plimb pe alee că pot fi recunoscut de tovarășii care lucrează aici, așa pot înțelege și altele, numai să mi se spună.

Apoi despre nepoți. Cînd am scris lui Walter Roman au venit copiii, pe urmă n-au mai venit. Din 2.II n-am văzut nepoții. Acum la 4.IV este sărbătoarea noastră națională. Este eliberarea R.P.U. și tot n-o să vină copiii?

O parte dintre aceste lucruri le-am spus și lui Dr. Köpich. Însă el e medic și nu vreau să-l amestec în asemenea probleme. El trebuie să rămînă medic.

I.7. Postul D.2 (ascultări)

A. *Discuție cu Walter Roman*

11 decembrie 1956

Discuție cu Walter Roman

40041, vol. 15, pp. 201-237

Exemplarul nr. 1

11 decembrie 1956

La Nagy Imre

Strict Secret

P.D.2

La ora 8.45 dl și dna se scoală și foarte rar produc zgomote ușoare.

De la ora 10, dl cu dna stau în liniște și rareori schimbă cîte un cuvînt.

N. : Asta este soarta noastră. Azi nu mai contează nimic. În primul rînd, nu avem nici parlament, nici constituție. N-avem nimic.

La ora 11.45 se aude în casă încă un domn care discută cu Nagy. Dl întreabă pe Nagy dacă este mulțumit cu locuința. Nagy se plînge că nu prea e mulțumit cu camera lui. El spune că i s-a promis că în 2-3 zile, pînă se întoarce de la sanatoriu, se va aranja locuința. Dl spune că se va interesa de situația locuinței.

DI : O să mă interesez, dar nu asta e acuma problema, v-am adus o scrisoare.

N. : Da? De la ei?

DI : Da, de la ei.

N. : Da, fata mea a fost bolnavă, știi? A avut temperatură. A trimis medicamente și nu știu dacă le-a primit.

DI : Le-a primit.

Povestește că la început toți au scris o mulțime de scrisori, nu numai rudelor, ci și cunoscuților. Au fost unii care au scris 3-4.

N. : În primul rînd, eu nu am scris. Am cerut să mi se dea o mapă pentru scrisori și nu mi s-a dat. Eu nu sînt un om care să-i deranjeze pe alții, să se plîngă. Au fost unii cu care vroiam să

mai discut, să scriu despre toate problemele mele, despre situația noastră, să clarific situația noastră, ce posibilități avem, ce drepturi și care sînt motivele pentru care ne aflăm aici și cum sîntem tratați. Nu pot să mă plimb, locul de plimbare este foarte limitat, în față stau doi ostași înarmați, lîngă zid. În partea cealaltă e o pădure și acolo sînt vreo 10. Nu faci nici 10 pași și îți spune „înapoi”, pe partea opusă de asemenea, e ceva imposibil. Dar cum dracu’ trăim noi aici, nu cunosc nici situația celorlalți tovarăși. Eu mă refer la propria mea experiență. Sîntem închiși în clădirea asta, n-avem libertate de mișcare, să scriem, să stăm de vorbă cu ceilalți tovarăși. În casa cealaltă se află, cred, Szántó și Lukács și ceilalți. Nu putem să stăm de vorbă, lucru destul de ciudat.

Acum că ai venit, vreau să știu care este situația.

DI : Cînd a fost aici tov. Moghioroș și atunci s-a pus problema asta.

N. : Și nici atunci nu am primit răspuns.

DI : Mai mult decît a spus tov. Moghioroș nici eu nu pot să spun. Ceea ce privește scrisorile, presa și întîlnirile cu restul tovarășilor – astea ar fi întrebările.

N. : Tu știi foarte bine în ce împrejurări am ajuns aici. Care e situația noastră aici. Tu știi bine, cu tine am vorbit în noaptea aceea acolo la ruși. Eu am repetat acest lucru și tovarășului Bodnăraș, că nu de bunăvoie am venit aici. Am fost aduși aici împotriva voinței noastre. Sînt împotriva acestui lucru în calitatea mea de comunist maghiar, nu pot să accept așa ceva. Cu toate că nu sînt de acord, totuși înțeleg care este situația în momentul de față. De aici rezultă că ne aflăm în România, unde avem de-a face numai cu Comitetul Central al P.M.R., așa este ?

DI : Da.

N. : Am spus și acest lucru trebuie clarificat. Acum care sînt relațiile între noi și C.C. al P.M.R. ? În prezent nu știu, știu doar atît, că sînt aici, sînt păzit, înconjurat de ostași înarmați și oamenii organelor de Securitate în civil. Eu nu știu, Comitetul Central cum poate să procedeze așa ? Asta ar fi relația între noi și C.C. al P.M.R. ! ?

Noi sîntem aici ca niște prizonieri cărora nu li se dă posibilitatea să facă nici o mișcare și să ia legătura cu ceilalți tovarăși. Sîntem îngrădiți. Ungurește nu găsesc expresia, însă cuvîntul potrivit este că sîntem „deportați”. Un om poți să-l deportezi oriunde, însă esența lucrurilor politice nu se schimbă, faptul că mîncarea e bună, că avem diferite condiții însă nu schimbă cu nimic situația politică. Acest lucru îl poți realiza într-adevăr, mai civilizată, mai uman sau – dacă așa vă place – mai comunist. Ce se întîmplă aici mie nu-mi este clar. Am amintit data trecută că între cele două guverne s-a făcut o convenție. Textul convenției între guvernele Ungariei și Iugoslaviei este cunoscut de mine deoarece mi-a fost adus la cunoștință între timp. A apărut în zilele următoare o nouă convenție între guvernele Ungariei și României. Textul acesta nu-l mai cunosc, nu știu care este convenția între cele două țări și pe ce teme sîntem noi aici. Care sînt condițiile, nu știu, fiindcă nici C.C. al P.M.R. nu ni le-a comunicat.

DI : Vă vom aduce la cunoștință acum.

N. : Asta mă interesează, care este situația noastră politică și care sînt drepturile noastre. După aceea vin celelalte întrebări.

DI : Eu știu că aceste lucruri vă interesează. Totuși cred că nu aceasta este esențialul. Esențialul este problema politică, și anume despre ce am mai discutat noi de mai multe ori, în legătură cu punctul tău de vedere față de situația din Ungaria și despre părerile tale față de noul guvern al Ungariei, față de politica partidului și programul noului guvern. Nu sîntem copii ca să nu observăm care este situația. Dacă linia partidului a fost aceasta, ca tu să vii aici, asta înseamnă ceva. Trebuia să se facă ceva și astfel s-a ajuns la concluzia că e mai bine dacă Nagy Imre să nu fie în Ungaria. Aceasta a fost și părerea guvernului lui Kádár, că e mai bine așa. Incontestabil, e mai bine ca împreună cu ceilalți să veniți aici.

Trebuie să vorbim deschis despre aceste lucruri, în cazul în care tovarășii iau o atitudine care nu corespunde cu actuala situație din Ungaria în privința socialismului, atunci lucrurile se mai amîină, însă în cazul în care tovarășii vor avea o atitudine pozitivă față de situația actuală, atunci nu e nici un motiv care să vă rețină mult timp aici.

N. : Ca să poți lua o poziție, trebuie să cunoști evenimentele actuale, noi însă nu le cunoaștem, ce presă primim noi aici? Din când în când mai primim ziare.

DI : Nu ai citit hotărîrea Partidului din Ungaria?

N. : Nu. Ieri am primit un număr, însă aici trata mai mult situația agricolă, și foarte sumar situația din Ungaria. Am primit un singur număr din *Szabad Nép* pe data de 6 decembrie. Eu nu știu dacă ceilalți primesc.

DI : Nici ei nu primesc regulat ziarele deoarece vin prin curier.

N. : Am primit *L'Humanité* și câteva exemplare din *Pravda*, altceva nimic. Cîteva zile nu am primit nimic, degeaba fac gălăgie. Femeia care este aici e binevoitoare, însă ori nu are legături, ori nu a putut face rost de așa ceva. Aș vrea să primesc un notes, ca să-mi fac notițe, timp să mă gîndesc am.

DI : Aceste dorințe vi se pot îndeplini.

N. : Nu pot să spun că nu primesc ceea ce îmi trebuie, însă în privința politicii sînt izolat și nu cunosc evenimentele.

DI : Dă-mi voie ca să spun și eu ceva în privința asta. Dta cunoști totuși unele probleme din situația actuală a Ungariei, chiar dacă nu pe toate, însă mă refer la unele.

N. : Eu nu cunosc linia partidului și hotărîrile sale și ca atare nici nu pot să mă consider membru al acestui partid. Eu nu-i cunosc dintre conducători decît pe Kádár și pe Kovács, care împreună cu soția sa se află în închisoare, ceilalți conducători nu se mai află nici unul în Ungaria, toți sînt aici, Lukács, Szántó, Losonczy și ceilalți.

Eu mă consider comunist rupt de partid. Nu știu alții cum mă consideră, cum mă consideră partidul. Nu cunosc cum vede C.C. al P.M.S.U. situația mea, nu știu ce părere are, dacă putem fi membrii ai acestui partid este o problemă nelimepizată. Eu mă raportează altfel la hotărîrile acestui partid și am o altă părere despre acest partid. Altă părere am dacă sînt considerat membru al acestui partid, considerînd că sînt comunist, și altfel stau lucrurile dacă nu sînt membru al acestui partid, dacă nu sînt membru în conducere, dacă ei nu mă mai consideră un element de vîrf.

DI : Tov. Nagy, dă-mi voie, te rog. În hotărîre se prevede că cine se consideră comunist și partidul îl va considera membru de partid. De aici reiese totul clar.

N. : Nu, dă-mi voie să te contrazic. Eu am citat dintr-un număr al ziarului cuvîntarea radiodifuzată a lui Kádár, unde Kádár printre altele m-a apostrofât prin cuvintele : „N-au nici un amestec, nu e treaba lor, ci a comuniștilor și democraților cinstiți”.

DI : Nu-i adevărat.

N. : Ba da.

DI : Asta n-a fost scris nici în presa maghiară, nici în presa română. Eu am citit presa și n-am văzut așa ceva. Am citit toate ziarele în toate limbile, în afară de limba franceză pe care n-o cunosc.

N. : Ba da, a fost.

DI : Nu vrem să discutăm în contradictoriu, dar lucrul acesta n-a apărut în nici o presă.

N. : Aceasta a reieșit din cuvîntarea lui Kádár.

DI : Hotărîrea Congresului în privința membrilor de partid este clară, însă noi acum cum putem discuta alte probleme care sînt la ordinea zilei, care apar în presă și trebuie rezolvate. Acolo este o situație grea și guvernul este pus ca să rezolve aceste probleme grele într-un timp cît mai scurt. Am și alte puncte de discutat.

N. : În privința politicii nu pot să vă ajut, căci nu cunosc nimic deocamdată.

DI : Hotărîrea aceasta a Plenarei, care, să spunem așa, este o hotărîre de-nceput după evenimentele petrecute, trebuie acceptată. Ei au încercat pentru început să caracterizeze și să analizeze evenimentele contrarevoluției. A fost o primă caracterizare, o caracterizare de început, spun asta deoarece vor mai fi și alte caracterizări făcute de comuniștii ungari pentru lămurirea definitivă a acestor evenimente. Asta-i realitatea. Te întreb pe dumneata, metodele acestui guvern le putem discuta sau nu? Au fost schimbări serioase. În primul rînd, intervenția armatelor sovietice.

N. : La întrebarea aceasta e cu neputință să-ți răspund, deoarece răspunsul nu-l cunosc. Însă în legătură cu problema lui Kádár știu atît, că el a fugit fără știrea partidului. Nu cunosc problemele

după fuga lui. Să vă explic cum a fugit. El, fără știrea conducerii partidului, a tratat cu sovieticii, și n-a scos nici un cuvânt că el ar vrea să plece. Nici un membru al guvernului nu s-a gândit că el ar vrea să plece și n-a știut nimeni din guvern că el are vreo obiecție privind hotărârile noastre. Și a dispărut o dată cu Münnich. Noi am cercetat și cunoșteam în amănunt aceste lucruri, cum a dispărut și ce s-a întâmplat și de ce a fost nevoie de un complot împotriva conducerii partidului. În secret, împotriva conducerii partidului, contra politicii partidului, căruia el nu i-a făcut nici o obiecție. Asta e problema principală despre care noi n-avem nici o idee. De ce a trebuit el să ducă tratative cu sovieticii, cu guvernul sovietic și P.C.U.S., pe ascuns, fără știrea partidului? Nu mai vorbim de faptul că în ultima seară i-am spus lui Kádár că sovieticii trebuie să ne înștiințeze ce se vrea, dar n-am primit nici un răspuns. De ce nu mi-a spus: Uite, Nagy Imre, ce trebuie să facem, asta și asta. Deci asta este problema, de ce s-a făcut totul fără știrea guvernului și conducerii partidului? Noi am știut că trupele sovietice se pregăteau să intervină. De ce nu ni s-a spus că trupele sovietice au început să atace? Nu ni s-a spus nimic nouă, conducerii partidului și guvernului, el a lucrat în secret față de conducerea guvernului. De ce nu mi-a spus că sînt greșeli în politica partidului, dacă au fost, și eu știu c-au fost. Puteam discuta, dar nu a spus nimic, am fost desconsiderați.

A fost acolo (la Budapesta) Dej, puteam să discutăm prin telefon. Nu ne-au chemat și pe noi. De atunci n-am avut nici un fel de legătură cu nimeni. În ultima simbătă cînd ne-am sfătuit cu Marosán, a fost prezent tot Comitetul Executiv, fără Kádár – și Marosán m-a întrebat dacă n-ar fi bine ca prin intermediul lui Dej să iau legătura cu tovarășii sovietici și să lămurim situația. Eu am fost de acord ca tovarășul Dej să ia legătura cu tovarășii sovietici și să limpezească lucrurile.

Deci așa stau lucrurile. A doua intervenție sovietică din 4 noiembrie a decurs în urma cererii partidului. Dar Kádár, care a cerut acest lucru, a fost la el între timp. Însă Kádár nu reprezenta conducerea partidului. Noi, tot Comitetul Executiv, am fost prezenți și cu noi n-au discutat nimic, nici n-au stat de vorbă.

Cu toate că este vorba de tovarăși merituosi, comuniști, Kádár nu trebuia să procedeze așa cum a procedat, fiindcă aceasta e o deviere de la linia partidului. Trebuia să ne informeze de starea lucrurilor, dar el nu ne-a spus nimic.

Nici guvernul sovietic nu ne-a informat. În zorii zilei de 4 noiembrie l-am chemat (pe Kádár) ca să-i spun că din toate colțurile țării vin știri telefonice despre ce se întâmplă și ne întreabă ce să facem. A spus că va vedea el și că îmi va telefona.

La ora 4 dimineața, înainte de a se întâmpla ruptura definitivă, iar l-am chemat, mi s-a răspuns că Kádár s-a dus să se culce. Ceea ce era imposibil în condițiile desfășurării acestor evenimente. În mare, asta e problema din noiembrie.

Da, dar aici ne aflăm toți comuniștii maghiari, conducerea partidului și guvernului, și cu toate astea n-am putut rezolva nimic. Dincolo se afla Kádár, despre care știam concret că a fugit. Ne-a părăsit, de ce, n-am înțeles. Împotriva hotărîrilor luate de noi, Kádár nu a avut niciodată nimic de obiectat. În problema viitorului program, Kádár a condus întocmirea acestuia. El a citit, a cerut ca în emisiunea de la ora 10.00 el să citească acest program. Noi am fi vrut ca un spicher, cu voce bună, să citească la radio, însă Kádár s-a opus, spunînd că el vrea să citească.

Noi am acceptat pînă la urmă acest lucru, spunînd că totuși e bine să vorbească Kádár la radio, nu numai eu să vorbesc în numele guvernului, ci și Kádár să vorbească în numele partidului. Kádár a citit la microfon programul.

DI: În acest caz s-a procedat bine.

N.: Peste o jumătate de oră, sau o oră, nu știu precis, Kádár János a dispărut. Poți să-ți închipui? ! O explicație tot ar fi trebuit să ne dea, ce s-a întâmplat.

El citește materialul pe care l-am întocmit împreună și pe urmă tot el ne lasă, părăsește întregul partid, toată conducerea partidului și totuși cu el se stă de vorbă și pe baza informațiilor date de el s-au rezolvat în continuare toate problemele, iar partidul nu a fost înștiințat în nici un fel în acest sens.

Kádár spune mai tirziu în declarațiile sale că a luptat împotriva lui Rákosi, însă asta n-ar putea susține, pentru că el a fost alături și de Rákosi, și de Gerő, pe care i-a apărut pînă în ultima perioadă.

Eu i-am spus de mai multe ori în zilele lui octombrie că pe Gerő trebuie să-l schimbăm, să-l scoatem din conducere, însă Kádár s-a opus. Fiindcă e vorba de politică, trebuie să vă spun că Kádár nu s-a opus nici unei anumite politici, nici lui Rákosi și nici lui Gerő. Cu hotărârile din martie și iulie, Kádár a fost de acord. În septembrie când, în problema mea, partidul m-a chemat eu m-am opus conducerii partidului și Hotărârilor din iulie, în scopul de a scoate țara și partidul din situația grea în care se aflau. Tocmai în această problemă (Hotărârea din iulie), Kádár a fost de acord cu ei. Ca pînă la urmă să stabilească acum că într-adevăr Hotărârile din iulie nu mai corespund, în schimb Kádár să spună că eu nu am venit cu nici un program, cu toate că știe foarte bine că acest program a fost citit de el, cu care și el a fost de acord. El a aprobat Hotărârile și programul din martie și iulie, așa că nimic nu e adevărat.

Care a fost programul? Eu am prezentat (programul) din 1953 iunie, am susținut o Hotărâre. Însă de atunci s-au schimbat esențial lucrurile, și toate acestea trebuiau luate în considerare. Cred că de aici trebuie să pornim.

Eu am susținut (acest program), însă Kádár s-a opus. Așa că toate acestea trebuie discutate, nu se pot face afirmații fără să se țină cont de fapte.

Sînt două probleme, prima este cea a relațiilor noastre cu partidul; cealaltă este problema politică și este imposibil să spui bruscînd lucrurile în acest fel: „E o hotărâre a Comitetului Central și eu sau o primesc, sau nu”. Nu, ele presupun o altă modalitate de abordare. Ar trebui găsită o cale pentru a discuta aceste probleme, asta e un punct de vedere comunist conform liniei partidului. Însă pentru aceasta noi nu dispunem de absolut nici o posibilitate. Acum cînd se pune problema în legătură cu aceste hotărâri și trebuie să luăm o poziție față de ele, n-avem decît să spunem ori da, ori nu. Atît timp cît nu am posibilitatea să vorbesc cu nimeni în această problemă, să spun da nu ar fi ceva principal, corect. Cealaltă problemă s-ar limpezi prin discutarea ei. Eu susțin acest punct de vedere.

Acum, dacă am lua pe puncte hotărârile plenarei, prima (problemă) ar fi analiza politicii lui Rákosi. Primul punct, după ce citești, observi că situația nu e tocmai așa... Acolo sînt diferite subpuncte care schimbă cu totul esența acestei probleme, iar mai încolo se trece la analiza cliicii lui Rákosi și Gerő, care au fost împotriva liniei partidului. La urmă iar se întorc și fac iar o analiză care schimbă înțelesul primului punct.

DI: Schimbă înțelesul?

N.: Nu în esență, însă într-o măsură oarecare, da. Sînt probleme ideologice care, după părerea mea, slăbesc puterea primului punct.

Următoarele două puncte constituie în esență lupta împotriva lui Rákosi și problema opoziției, a mișcării de opoziție. După mine, toată problema a fost prost concepută.

Dar eu nu despre asta vreau să vorbesc și nu despre ce rol am avut eu, ci despre faptul că această problemă trebuie clarificată în principiu. Așa cum este ea pusă, este necorespunzător. Pentru mine chestiunea e clară, chiar dacă nu sînt adevăruri obiective. Ceva adevăr este aici. Esențialul punctului 2 este că din primăvara anului 1956, cînd mișcarea opoziției a luat amploare și ulterior s-a transformat într-o altă opoziție, era reprezentată probabil de Kádár, cu Kiss Károly sau Apró Antal, nu știu precis. Aici se termină chestiunea, asta nici Dumnezeu nu știe să dovedească, însă eu știu precis cum s-a întîmplat, trebuie văzute hotărârile partidului, poziția unor oameni, punctul lor de vedere. Acolo nu se vede nici urmă de opoziție, însă s-a încercat construirea unei opoziții cu acești centriști, cum e Kovács István, Kádár, Kiss Károly. Ei au spus că le e clar ce se întîmplă cu noi, au spus că ei înțeleg ce face cu noi clica lui Rákosi, însă nici un pas nu au făcut pentru ca lucrurile să se schimbe; în sinea lor le-a părut rău și le-a fost milă cînd au văzut ce fac cu noi (adică clica lui Rákosi), dar cu politica lui au fost de acord pînă la capăt. Asta a fost poziția lor.

Asta a fost așa-numita opoziție centristă, care acum vrea să se prezinte ca opoziția care din punct de vedere politic a fost cea mai statornică. Nu este adevărat, asta rămîne o problemă deschisă.

O altă problemă. Se spune că a fost o grupare opoziționistă care și ea a dus o politică justă, care împreună cu toată opoziția a dus o luptă împotriva cliicii lui Rákosi. Nu-i adevărat. A fost o singură opoziție, asta a fost.

Asta e o problemă politică, o problemă legată de clarificarea situației, însă se ajunge la concluzii false, complet neadevărate. Acum, acasă, în partid în Ungaria, se cunosc problemele, și nu numai în conducerea partidului, în schimb eu nu cunosc care e situația. Însă nimeni acum în Ungaria, vorbesc de majoritatea membrilor de partid, nu va fi de acord...

Acest lucru trebuie luat în considerație, de ce trebuie lucrurile denaturate în acest fel ?

Acest lucru poate să încerce acasă conducerea provizorie, poate să încerce și Kádár, să încerce să obțină sprijin. Însă acest lucru nu poate să-i reușească, fiindcă marea majoritate a membrilor de partid nu-l vor accepta...

Faptele dovedesc complet contrariul. Nu este ceva sincer, ceea ce se încearcă să se construiască acolo. După mine, pe comuniștii din Ungaria, precum și masele membrilor de partid, acest aspect îi preocupă.

Chiar în presă, ei spun că trebuie stăpinită starea de spirit a populației. Neîncrederea poporului, în loc să fie frînă, ea este debordantă.

Putea să se scrie : „Noi în situația cutare am luptat mai bine și așa mai departe”. Puteau să scrie clar care era situația, să arate lipsurile.

Constatarea lipsurilor arăta într-un fel, iar faptele erau cu totul altele. Ei însă au încercat să le amestece pe toate acestea. Politică complet necorespunzătoare, care nu poate avea urmări bune.

Aceste probleme trebuie clarificate în interiorul partidului. Până nu se clarifică aceste lucruri, până atunci nici situația din țară nu se va clarifica.

Nu va fi liniște. Acest lucru le-am spus eu în repetate rânduri tovarășilor și tot ceea ce am spus atunci întocmai s-a și întâmplat.

Acestea nu au fost numai simple afirmații, ci le-am spus exact cuvânt cu cuvânt, nici după tot ceea ce a intervenit, catastrofa care s-a întâmplat, ei tot nu acceptă.

– va urma –

*

11 decembrie 1956
continuare P.D.2

Poate măcar acum vor crede, poate nu, însă aceasta nu va schimba cu nimic ceea ce spun eu. Cunosc foarte bine partidul în întregul său din Ungaria, pe comuniștii ungari. Cunosc poporul maghiar, precum și tot ceea ce s-a întâmplat. Știu de ce intervin diferitele fenomene și cum se succed. Acum, din motive politice, trebuie să se reia situația din trecut, acest lucru e clar, însă dacă se denaturează linia politică, e o greșală. Așa văd eu lucrurile.

În această hotărâre sînt înșirate o serie de probleme care trebuie soluționate, o serie de probleme reale, probleme economice, programul de rezolvare a problemei agrare, problema reconstrucției ; privind organele interne ale partidului, metodele conducerii de partid. Toate acestea trebuie acceptate. Însă aspectul principal, analiza opoziției și a situației politice, în special această parte, nu e corectă, fiindcă nu e adevărată. Se pune întrebarea : Cum trebuie văzute lucrurile care s-au petrecut la 23 octombrie ? În primul rînd, putem spune că era mișcare națională de eliberare, aceasta era problema de principiu. Ei încearcă să dea ulterior o explicație prin care nu dezvăluie în mod corect ceea ce s-a întâmplat. Părerea mea este că această problemă trebuia dezbătută și explicată, iar dacă nu, atunci deocamdată nu trebuia abordată. Ei încearcă să ocolească dezbaterile problemei armatei sovietice, acest lucru a fost complet omis din hotărâre, lucru care nu ar fi fost permis, deoarece masele vor să primească un răspuns.

Deci astea sînt acele probleme în jurul cărora ar trebui discutat, în lumina faptelor, a evenimentelor, a întâmplărilor și în felul acesta trebuie luată o poziție. Lucrul acesta însă lipsește. Așa văd eu această Hotărâre, însă spun, înainte de a lua o poziție definitivă, pe lângă faptul că sînt și o serie de aspecte corecte în această Hotărâre, problemele ar trebui să se discute, să se analizeze.

Însă pentru aceasta trebuie cunoscută situația din Ungaria. Azi, de exemplu, nici nu știu care este situația în Ungaria. Aceste lucruri ar trebui clarificate în interiorul partidului, cred eu, într-un cadru mai restrâns. Poate se crede că nu e încă actuală discutarea problemei, eu nu știu. Părerea mea este că aceste probleme trebuie clarificate în principiu. Eu nu cunosc precis, însă văd și simt și prin ceea ce se scrie în presă, conducerea partidului este foarte nesigură. Nu poate lua poziție, nu-și poate preciza clar scopurile, deoarece cale de ieșire din această situație – pe care hotărîrea Comitetului Central încearcă s-o găsească și care, în principiu, nu prea se evidențiază, deci perspectivele nu prea se arată.

În schimb, pune accent pe problemele actuale, în situația grea care există azi în Ungaria, din punct de vedere economic și politic, încercînd să schițeze sarcinile cele mai apropiate. Acestea însă au mai multe șanse de realizare, însă fără o concepție fermă, nu se poate.

Pentru aceste probleme mobilizarea maselor va fi posibilă numai în cazul în care temeiul politic ar fi mai solid, mai exact, dacă s-ar adresa corespunzător prin viu grai maselor. Intuiția mea este că partidul din Ungaria este prea izolat într-o grupare foarte restrînsă, și de respect, de influență nu se bucură. Încrederea în acest partid este considerabil de mică, iar peste așa ceva cum s-ar putea trece?

Și despre aceasta ar trebui discutat. Această problemă s-a ivit deja într-un cerc larg privind consiliile muncitorești, și anume că în întreprinderi nu este necesară organizația de partid. Spiritele au fost considerabil contra partidului, care nu numai referitor M.T.T. s-au manifestat, ci în general în legătură cu întrebarea de ce este nevoie de partid sau de o forță politică de largă concentrare națională. Sigur, această abordare, în acest fel, nu este la locul ei, și părerea mea este că de un partid, respectiv de un partid comunist, indiferent cum s-ar numi, de un partid marxist-leninist este neapărată nevoie. Acest partid, Partidul Muncitoresc Socialist, așa cum este în această situație excepțională, rămîne o grupare restrînsă.

DI : Dar, tovarășe Nagy, dumneavoastră nu credeți că totuși aceste probleme au fost puse în fața partidului, că zi de zi spuneți maselor că acest program îl veți duce la îndeplinire?

N. : Nu este important ceea ce spuneam, ci ceea ce făceam. Partidul este cel care ar trebui să mobilizeze în jurul lui masele, însă partidul nu este în stare să explice maselor, să facă sacrificii în vederea ieșirii din această situație grea. Trebuie să rezulte față de partid, față de conducere o încredere cu mult mai mare, ceea ce nu există. Din situația actuală, se poate ieși numai prin cîștigarea încrederii maselor, fără care nici rezultate nu pot exista. Eu m-am gîndit că, din hotărîrile curente ale guvernului, reiese clar că în multe privințe, nu știu de ce, Kádár vrea să demonstreze politica sa dirză, care după părerea mea nu este corectă. Deci Kádár, în fond, în multe privințe din punct de vedere politic, depășind unele fenomene, vrea să continue politica lui Gerő.

– va urma –

*

11 decembrie 1956

P.D.2 Nagy Imre

continuare

Ei problemele agrare nu prea le elaborează, ceea ce există pînă în prezent în acel comunicat sau hotărîre se rezumă la hotărîrea din iulie, cea din vremea schimbării lui Rákosi și numirea lui Gerő ca prim-secretar.

DI : Atunci cînd, cu ocazia conferinței din 23 octombrie, s-a pronunțat în legătură cu un program... (nu termină).

Nagy : Mă scuzați, dar eu altfel văd lucrurile, eu mă refer la programul din iulie, pe care Kádár l-a prezentat în ședință și pe care l-a susținut chiar și față de mine, cu toate că s-a dovedit într-un totuș greșit. Cu unele modificări, dar identic în fond și, în abordările sale greșite, acest program este reprezentat de Kádár și în prezent.

Aceste evenimente revoluționare – mai bine să evităm cuvîntul „revoluție” și să spunem evenimentele desfășurate, rezultatele pe care le-au produs cereau anumite schimbări. De a readuce treptat cerințele maselor mari. Acele mari nemulțumiri ale populației, contra guvernului, a activității partidului, oricum, nu sînt, în cea mai mare parte a lor, exagerate. Stare care trebuie să aibă vreo cauză, la mijloc trebuie să fie lipsuri profunde din care nu pot ieși. Este grea o astfel de situație.

Mase destul de cuprinzătoare sînt totuși nemulțumite, nu au încredere, ceea ce rezultă din frînturi, din comunicările voastre făcute în ziare, deci toate acestea există. Însă ele nu sînt împotriva revoluției. Tocmai această situație încearcă să o folosească contrarevoluția în interesul propriu, în special nemulțumirile care există față de guvern și partid.

DI : Aici e miezul problemelor, în momentul cînd între mase și partid și conducerea sa se slăbește legătura, masele nu se înțeleg cu partidul, partidul nu se înțelege cu conducerea lui.

Nagy : Ca o sarcină principală în fața guvernului și conducerii partidului ar fi ca aceste mase să fie acum întoarse împotriva mișcării contrarevoluționare, pentru zdrobirea ei și anihilarea reacțiunii. Aceste probleme însă guvernul sau partidul, numai ele singure, nu vor putea realiza.

Trebuia să se gîndească la muncitorime, la masele populare, din această cauză am spus eu că János Kádár cu ai săi au pornit din multe puncte de vedere de unde Gerő și ai săi au lăsat-o. Se opune tuturor, chiar și maselor muncitoare. Și aceasta ar fi și ea, într-o măsură, cauza situației actuale. Deci conducerea nu știe să decidă politica, să ia hotărîri, nu știe să se sprijine pe masele muncitoare. Azi, acestea ar constitui întrebările hotărîtoare la care partidul ar trebui să răspundă. La aceste întrebări însă nu a dat răspuns nici acel document. Eu susțin că dacă analiza ar putea ajunge la aceste răspunsuri, coroborarea lor ar putea fi de mare ajutor. Problema e ce ar trebui făcut ca această mare contrarevoluție să...

– va urma –

*

11 decembrie 1956
continuare P.D.2

...poată fi zdrobită. Ar trebui cîștigată încrederea maselor muncitoare și ale altor categorii pe care nu le pot numi acum dintr-o dată.

În legătură cu evenimentele, noi am constatat că s-a început atacul împotriva capitalei, însă nu am cerut nici un fel de ajutor nici guvernului și nici partidului. Pe noi, în schimb, nu ne-a anunțat nimeni că trupele vor intra sau nu, noi ne-am înțeles ca trupele să rămînă în afara orașului, după care totuși au pătruns în Pesta cu forțe mari, blindate și tancuri. Puterile noastre s-au înțeles în acest sens și cu comandamentul suprem sovietic, și totuși a început atacul contra capitalei. Probabil cu scopul de a răsturna guvernul. Aceasta este explicația în trei, patru propoziții, dar noi ca răspuns la toate acestea nu am chemat poporul să se opună...

(În continuare vorbește tot Nagy.)

Aceste probleme trebuie abordate. Dacă noi nu am putut face schimbări în ceea ce privește politica partidului, atunci nu înțeleg cum o să se poată face acum. Eu am prevăzut, mă rog, toate acestea. Ar fi bine ca tovarășii români să studieze în ansamblu economia politică de la noi, sînt o mulțime de documente care ar fi de folos partidului frate.

Acestea tratează situația internă de partid și ceea ce este de făcut, ar fi foarte interesant. Sînt acolo nu știu cite exemplare. Acestea le-am citit împreună cu Kádár în iarna anului 1955 și în privința multor probleme a fost de acord.

Acum însă nu ar fi în stare să cîștige de partea lor majoritatea maselor, lucru ce are o deosebită importanță.

Trebuie să lupte împotriva compromisurilor ce au fost. Se poate că au fost presați de consiliile muncitorești și poate au și perspective, însă în tot ce se face trebuie să se bazeze pe popor...

Numărul membrilor de partid e mare, însă acum se vede ce greu e să-i convingi. În această acțiune toți comuniștii au fost în frunte... Întrebarea este : dacă ei pot realiza noul program ? Eu cred că foarte multe puncte dintre acestea nu pot fi îndeplinite, pentru că felul în care este conceput nu este corespunzător. În ceea ce privește ajutoarele date, Ungaria nu poate fi aprovizionată numai din afară, nici acest lucru nu mai este esențial. Multe se pot face, putem ocoli multe greșeli în cazul în care se conlucrează. Problemele se pot dezlega atunci când acestea sînt receptate și se alege cea mai bună soluție. Asta e părerea mea. Eu cred că ar fi mai bine dacă aceste probleme, în loc să le discut cu dumneavoastră, le-aș discuta cu tovarășii din Ungaria.

Situația concretă care există, inițiată de forțele contrarevoluționare – nu știu, însă cred că se răresc... în acest fel cred că în timp scurt se vor clarifica lucrurile...

Eu nu vorbesc astfel pentru că sînt aici de o perioadă mai lungă, absolut cert că nu. Oricît de greu îmi este din punct de vedere politic sau din alte puncte de vedere și acasă situația mea a fost foarte gravă. Despre asta am vorbit zilnic timp de doi ani. Că voi fi arestat, voi fi executat, împușcat sau spînzurat, deoarece Rákosi le-a promis pe toate, așa-i, și dacă ar fi avut posibilitatea ar fi făcut. Dar a încercat să facă atunci cînd n-a mai avut posibilitatea să o facă. Dar vreau să spun că eu nici atunci, și nicicînd n-aș fi putut să-mi schimb părerile. Am susținut și atunci părerea mea despre conducerea lui Rákosi, despre rolul lui, despre Gerő, despre clica lor, despre cei patru. Eu nici o clipă n-am deviat de la linia mea.

Eu, mă rog, dacă voi fi aici doi ani, nu-mi pare rău.

Vorbesc amîndoi deodată și nu se înțelege.

Continuă Nagy.

Pentru faptul ca omul să se poată orienta, pentru aceasta este nevoie de cîte ceva.

Cînd cineva nu e în țara lui, e rupt de evenimente, ca să fie în stare să ia o poziție, trebuie să aibă o orientare bună. Aici omul este într-o casă ca un mut, doar cu soția mai vorbim, cu tovarășii în schimb nu. Eu nu știu cum am putea obține de acasă materiale, ceea ce e pregătit acasă, să ne putem vedea și discuta cu tovarășii noștri, să vedem cum stau lucrurile.

Nagy o întreabă pe soția lui ce a vrut să spună, iar ea răspunde că ar fi bine dacă ar putea primi în vizită prietenii lor.

Nagy : Înt-adevăr, trebuie pusă această problemă, nu înțeleg acest lucru, dacă noi sîntem aici cu cei care aveau aproape aceleași păreri politice, motiv pentru care ne-au adus aici, să nu ne putem întîlni. Stau aici în vecinătate în a cincea sau a șasea casă vreo 3-4 persoane, nici nu știu cîți, și nu ne putem vedea. Este absurd.

I.8. Post special (ascultări)

A. Întîlnire între Nagy și Kállay

Întîlnire cu Kállay, 25 ian. 1957

Dosar 40041, vol. 6

25 ianuarie 1957

POST SPECIAL

DI Nagy : Noi primim ziare și le citim. Eu am și scris o scrisoare.

Kállay : Cui ?

Nagy : Președintelui Consiliului de Miniștri, unde am arătat că nu a fost respectat Tratatul, pe baza căruia noi am venit aici, situația noastră se prezintă cu totul altfel. Eu sînt izolat cu soția mea. Nu avem legături cu nimeni, nici cu fata mea, nici cu Donáth, cu nimeni nu am voie să iau legătura, nici prin scris, nici altfel. Cu Losonczy nu pot să stau de vorbă, scrisori de acasă nu primesc, nu știu nimic, ce s-a întîmplat acasă. Este imposibil să mă întîlnesc cu cineva. Pe nepoții mei în acest

interval de timp de două ori i-am văzut. Eu nu înțeleg și după câte știu și ceilalți așa sînt, în aceeași situație. Sîntem sub paza Securității statului, ne păzesc cu arma. Eu nu știu, cînd am sosit aici și ne-au adus la cunoștință Tratatul încheiat între guvernul maghiar și român, așa ceva nu a existat. De atunci probabil că viața s-a schimbat, sînt alte relații, ceea ce se observă și din presă, despre care putem discuta, dar nu știu dacă este vreun motiv ca să nu putem avea mai multe drepturi, de exemplu să ne vedem cu ceilalți. Eu înțeleg că nu am voie să mă amestec în politică. Nici nu vreau să mă amestec, am să mă odihnesc în cel mai rău caz. Eu nu vreau să duc și nici n-am să duc nici o activitate contra partidului, și nici contra guvernului ungar, și cred că nu există nici un motiv ca pe noi să ne izoleze unii de alții.

În principiu, sîntem arestați, ceea ce eu mai suport, dar e soția mea, nu știe să facă nimic. Trebuie să vă spun că e fata aceea, care ne servește și stă acolo, ea vorbește numai românește și puțin limba germană, și soția mea nu poate să schimbe cu ea nici un cuvînt. Mai este și o altă problemă, sînt copii ăștia care ar trebui să meargă la școală, ei mai învață ceva, dar aia nu e mult. Nici posibilitățile de plimbare nu sînt satisfăcătoare. Eu nu știu cînd va veni timpul ca să ne întoarcem acasă. Dacă ne vom întoarce, bineînțeles vreau să văd atunci dacă sîntem membrii aceleiași partid sau nu, dacă ne consideră membrii de partid. Ce scopuri au ei, asta nu pot să știu, în orice caz ceva trebuie să ni se spună. Sînt multe lucruri și s-au întîmplat multe care nu ne-au fost comunicate. După două luni de zile vorbim prima dată cu un delegat al partidului și guvernului ungar. Pînă acuma nimeni nu s-a interesat de noi. În ziua de 21 decembrie sau cînd am luat cunoștință de Tratatul care s-a încheiat între guvernul român și cel maghiar... – asta a fost în 21 decembrie. Și atunci din întîmplare, prin tov. Goldberger, care a fost aproximativ de trei ori la mine, am discutat și lui i-am spus să ne arate și nouă acest tratat. Am cerut de mai multe ori și în sfîrșit, la data sus amintită ne-a arătat, și atunci am citit scrisoarea aceea, adică hotărîre, iscălită de Marosán și un răspuns referitor la acest lucru scris tot de Marosán, în care pe ultima parte se spune că acest schimb de scrisori între cele două guverne trebuie să... pe urmă sînt înșirate în trei puncte. Eu nu sînt de acord cu ținerea în secret a acestui lucru. Nici în Constituție nu scrie că un cetățean maghiar poate să fie deținut într-un alt stat. Eu asemenea lucruri nu cunosc, nici în drepturile internaționale nu sînt recunoscute asemenea lucruri. Noi nu avem aceleași drepturi cu fiecare cetățean maghiar, ar trebui să avem voie să primim musafiri, să mergem în vizită etc.

Sîntem îngrijiiți bine și eu, și soția mea, și cred că și nici ceilalți în această problemă nu au absolut nimic... s-a întrerupt...

Probabil sînt și alte probleme politice, dar de ce nu ne-au comunicat – nici eu nici soția mea n-am înțeles nimic.

Tovarășii de aici se poartă bine cu noi, orice dorim ne pun la dispoziție ; din acest punct de vedere nu am nici o observație de făcut.

Nemulțumiri din alte puncte de vedere am – oare nu sîntem arestați ? În primele săptămîni situația arăta altfel. Cînd am sosit, pe aeroport, ne-a așteptat Moghioroș, ne-au băgat într-o mașină și ne-au dus. Peste vreo trei zile m-a vizitat cu Roman Walter și cu ei doi am discutat îndelung. Asta a fost prima și ultima discuție, după care de vreo două ori am mai vorbit cu Walter Roman, care a venit la noi.

În această perioadă, eu am scris mai multe scrisori, însă răspuns nu am primit absolut deloc. Lui Walter Roman i-am spus odată – fiindcă îl cunosc bine, și de multe ori merge la Budapesta, lui i-am spus să se intereseze cum stăm cu viața de partid, dacă ne consideră încă membri de partid. Nu ne-a ascultat, nu ne-a întrebat nimeni nimic. Acolo s-au luat multe hotărîri, dar pe noi nu ne-a înștiințat despre nimic, nu am cunoscut programul lor economic etc. , nu ne-au anunțat nici dacă problema noastră a fost luată în discuție, adică cu partidul nu am putut să am nici o legătură. La sfîrșitul lui decembrie, pe 21 sau pe 22, cînd a fost la mine Goldberger, atunci m-am întîlnit ultima dată cu delegatul C.C. al Partidului Muncitoresc Român, chiar în persoana lui Goldberger. De atunci, nu am mai stat de vorbă cu nimeni, și nu puteam să scriu nimănui. Am spus și fetei să facă ceva, să dea un telefon și să spună tovarășilor, că vreau să vorbesc cu ei. De atunci a trecut o lună și nimeni din partea Partidului Muncitoresc Român sau a Guvernului Român nu a mai venit,

nu a stat de vorbă cu mine. Nu, nu ! Am scris acum două scrisori, una pentru C.C. al M.Sz.M.P. și una pentru guvernul maghiar. Dacă vor să mă judece, dacă vor să mă aresteze, să mă ducă, nu mă interesează. Dar din partea Guvernului maghiar în aceste două luni nimeni nu a stat de vorbă cu mine, nici în scris, nici prin viu grai. Măcar trebuia să-mi îngăduie să iau legătura cu Ambasada Ungară. Dar tovarășii români nu au vrut să facă acest lucru. Nu-mi permit nimic, absolut nimic. Nu vă spun nimic referitor la cazare, condițiile sînt bune. Sîntem mulțumiți. Despre tovarășii mei trebuia să știu măcar atît, că trăiesc, sînt sănătoși. În ceea ce privește situația politică, eu am început să vorbesc cu tovarășii români cu scopul de a le arăta punctul meu de vedere, poziția mea, în caz că conducerea partidului cere acest lucru. Nu știu dacă pe mine mă considerați membru de partid, dar eu știu că dacă a fost ales un alt ministru pe mine ar fi trebuit să mă întrebați în calitate de conducător al guvernului de mai înainte ce părere am, cu toate că de acum nu mai sînt ministru. Acest lucru prevede Constituția. Eu nu știu cum și cînd s-a întîmplat schimbarea mea din funcția de ministru. Noi am aflat ulterior despre schimbarea făcută. Am aflat din informațiile ulterioare că János Kádár, bazîndu-se pe presă, care atunci era sau nu era, a afirmat că noi cei opt putem rămîne în Ungaria, orice declarație vom da. Aceasta este esența problemei. Noi nu am avut ce să mai facem, trebuia să părăsim teritoriul Ungariei, cu toate că noi am fi vrut să rămînem în țară. Noi ne-am dus la Ambasada Iugoslavă deoarece am vrut să trecem în Iugoslavia. În acest sens am dus tratative cu Sepilov și cu ambasadorul Iugoslaviei.

Kállay : Unde ?

Nagy : La Budapesta, la Budapesta cu guvernul maghiar. Au pus problema în ce condițiuni și în ce împrejurări putem noi să rămînem la Budapesta. Și tratatul pe care l-au semnat guvernul maghiar și iugoslav a fost înscălit pe data de 21 noiembrie. Punctul 8 din acest tratat prevedea condițiile în care noi puteam să rămînem pe teritoriul Ungariei. Pe data de 22 guvernul maghiar a aprobat tratatul și pe noi ne-au dus la... pe data de 2 ne-au dus la... militară, de unde a doua zi ne-au adus aici. Între timp am aflat că acest lucru era dorința lui Kádár. Am aflat că Kádár dorea ca eu să vin de bunăvoie pentru două-trei luni pe teritoriul României și în acest sens să dau o declarație. Au fost discuții lungi. În concluzie eu am afirmat că eu din voința mea nu voi părăsi teritoriul Ungariei. Acest lucru l-am comunicat tovarășilor români. Așa stă situația în mare. Despre această problemă trebuie discutat în partidul nostru temeinic, deoarece... nu corespunde adevărului istoric. Eu am fost acolo, știu ce s-a întîmplat, știu care era poziția partidului, ce poziția a luat partidul, cunosc împrejurările în care a dispărut Kádár. Situația actuală nu o cunosc bine, doar din presă. Nu sînt de acord cu afirmațiile presei în care arată că politica trădătoare dusă de Nagy Imre a deschis drumul contrarevoluției. Eu afirm că activitatea guvernului Nagy nu a fost o activitate trădătoare... Ce a făcut guvernul lui Nagy a făcut și partidul, adică Nagy nu a făcut nimic fără partid, ci a făcut împreună cu partidul. În problemele hotărîtoare guvernul lui Nagy a acționat cum a acționat și conducerea partidului, cum a hotărît Comitetul Central. Kádár János a fost de față și la ora 22.00, înainte de dispariția lui, a citit cu noi împreună Chemarea C.C... Acolo a citit cu noi. Să presupunem că am făcut greșeli mari, de acord, dar aceste greșeli trebuie analizate. Noi ne asumăm răspunderea, dar trebuie să vă spun și eu punctul meu de vedere în problemele care s-au petrecut. Ei au luat hotărîri fără ca despre aceste probleme să ia cunoștință. Eu nu știam ce s-a întîmplat. Cînd am aflat că trupele sovietice vin spre Budapesta, am stat de vorbă cu ambasadorul sovietic și l-am rugat să-mi explice ce s-a întîmplat. El nu m-a lămurit. Dumneavoastră știți că eu nu am declarat ca trupele maghiare să lupte contra trupelor sovietice. Nu, noi n-am dat astfel de ordine nici pentru provincie, nici la Budapesta. Eu am cerut să fie prudenți, să nu facă nici o provocare.

Kállay : Cum ?

Nagy : Eu nu am cerut nici un sprijin niciodată și nu am cerut să se manifeste împotriva trupelor sovietice. Ei au atacat Budapesta pentru a răsturna guvernul. Nici eu și nimeni cu știrea mea din guvern nu am cerut sprijinul trupelor occidentale. Trupele guvernului s-au angajat în luptă și guvernul a rămas pe locul lui. Atunci mi-au telefonat și mi-au atras atenția și mi-au spus că sovieticii au deschis focul din turnul bisericii asupra minerilor. Atunci seara, au sosit din diferite

unități militare și eu le-am spus că este interzis să deschidă focul asupra Armatei Sovietice. Asta așa trebuie înțeleasă cum vă spun eu, altceva nu știu. Au venit din toate părțile și așa a fost vorba că trebuie făcut ceva. Acolo au fost și trupe și eu am cerut ca în numele guvernului să protestăm. Eu am cerut tovarășilor sovietici ca să stea de vorbă cu noi să vedem ce se întâmplă aici, să vedem ce vor. (În continuare spune câteva cuvinte care nu se înțeleg.)

Kállay : ... ?

Nagy : Asta o știți dvs. mai bine, poftiți și întrebați conducerea partidului, pe cei care în timpul acela au stat în fruntea partidului. Eu pot să vă spun următoarele : noi l-am anunțat atunci pe Kádár și despre așa ceva nu era vorba, nici măcar un cuvânt. Nici despre hotărârile partidului, nici despre hotărârile guvernului nu s-a discutat.

Kállay : Totuși care a fost părerea dvs. în momentul acela ?

Nagy : Eu nu am avut nici o părere deoarece am așteptat momentul de a duce tratative cu tovarășii sovietici.

Noi am intervenit la guvernul sovietic și la guvernul polonez cu rugămintea de a duce tratative la Varșovia. Guvernul polonez a fost de acord ca să ducem tratative la Varșovia. Și după aceea am intervenit din nou la guvernul sovietic și de acolo n-am primit nici un răspuns.

Kállay : Ce rezultate ați așteptat de la aceste tratative ?

Nagy : În primul rînd, despre ceea ce era în discuție, despre neutralitate. Și în presă s-a pus aceeași problemă. Neutralitate fără garanție. Acesta nu a fost numai punctul meu de vedere, ci a fost o hotărîre a partidului și guvernului. Deci nu a fost punctul de vedere al unui grup de contrarevoluționari sau al postului de radio „Europa Liberă”.

Kállay : Oare nu a fost aceasta o cerință a contrarevoluționarilor din moment ce au atacat instituțiile de stat și securitatea statului, iar guvernul le-a deschis posibilități mari ?

Nagy : Nu, nu, nu. Acum este ușor, dragă tov. Kállay, să privim lucrurile în retrospectivă, nu știu unde ați fost dvs. în zilele acelea ca să vedeți că atunci, în momentele grele, tovarășii nu au dezertat în fața răspunderilor și au făcut, într-un fel sau altul, ca situația să se limpezească. Cînd au început evenimentele din Ungaria, eu nu am fost în fruntea conducerii și de abia după aia am venit la conducere. Eu sînt sigur că dacă l-ar fi schimbat pe Gerő înainte și dacă nu ar fi publicat declarația aceea a lui pe data de 23 octombrie, atunci partidul ar fi fost în stare să se mențină pe poziție.

Kállay : Atunci cînd ați vorbit la radio, care a fost punctul dvs. de vedere ?

Nagy : Punctul meu de vedere a fost ca noi înșine cu forțele noastre să punem capăt haosului.

Kállay : Dta nu ți-ai dat seama că vechile elemente și-au reluat pozițiile și peste tot se făceau numai fărâdelegi ?

Nagy : Bine, eu înțeleg, dar ei erau o minoritate foarte mică.

Kállay : ... ?

Nagy : Cînd a venit delegația de la uzinele Csepel, greva trebuia să înceteze. Așa că am fi putut salva situația din Ungaria fără intervenția trupelor sovietice.

Eu nu spun asta din ură față de Uniunea Sovietică, nu am fost niciodată... Eu am fost sigur, convins că asta o să reușească.

Kállay : După 4 noiembrie guvernul Nagy... ?

Nagy : Eu am anunțat asta. Datoria noastră era să luăm asupra noastră urmările evenimentelor petrecute în Ungaria.

Kállay : Și dvs. purtați o vină. Dvs., care ați luptat contra greșelilor lui Rákosi.

Nagy : Eu am avut ocazia să stau de vorbă în luna iulie cu Mikoian la Budapesta și i-am atras atenția asupra mai multor lucruri.

Am vorbit cu Kádár și cu Gerő despre evoluția evenimentelor. Contra lui Rákosi am luptat, dar contra partidului nu am luptat niciodată. Acest lucru nu este adevărat. Eu nu am luptat contra partidului și contra democrației populare. Recunosc că am luptat contra lui Rákosi și Gerő și mulțimea... din partid mi-a atras atenția.

Kállay : Acest grup, politica acestui grup a sprijinit contrarevoluția, a deschis drumul contra-revoluției și așa mai departe.

Nagy : Nu vă mai spun nimic, doar atît vă mai spun, că este necesară analiza mai profundă a problemelor.

Kállay : Cunoașteți... provocatorilor ?

Nagy : Nu cunosc.

Kállay : Evenimentele din Ungaria au evoluat, după data de 4 noiembrie presa era plină cu diferite păreri. A fost acolo și părerea titoștilor despre toate acestea, ei au afirmat că activitatea acestui guvern ar fi dus la contrarevoluție și pînă la urmă la un nou război mondial.

Nagy : Problemele trebuie analizate în mod corect și concret. Și pe noi ar fi trebuit să ne întrebe deoarece și noi știm cîte ceva.

Kállay : Problemele sînt destul de clare.

Nagy : Situația este gravă.

Kállay : Totul era gata pentru continuarea situației create între 23 octombrie și 4 noiembrie.

Au venit cu pretenții, clasa muncitoare dorește cutare, cutare. Au venit delegații muncitorești pentru acest lucru. Au venit la guvernul Nagy, au venit.

Nagy : Eu nu cunosc aceste lucruri, n-am habar !

Kállay : Au venit cu cerințe contrarevoluționare și dvs. ați spus că dacă cere clasa muncitoare nu poate fi vorba de revendicări contrarevoluționare. Lucrurile așa s-au petrecut.

Nagy : N-am habar despre aceste probleme.

Kállay : Cînd au intrat trupele sovietice, au început manifestații și au ieșit lozinci în care se spunea : „Nu vom lucra cît timp trupele sovietice se află pe teritoriul Ungariei”. Au urmat o serie de provocări, demonstrații, care aveau drept scop retragerea trupelor sovietice pentru a deschide drum liber contrarevoluției. E dureros, dar așa s-a întîmplat. E adevărat că clasa muncitoare a cerut, dar unde erau comuniștii ? Cînd contrarevoluția a văzut că a cucerit poziții și se simțea deja victorioasă, a început să provoace populația contra trupelor sovietice. În toiul luptelor de stradă au ieșit la iveală legăturile internaționale care existau și înainte, dar care, evident, s-au intensificat în perioada dintre 23 octombrie și 4 noiembrie.

Nimeni din guvern n-a luat poziție hotărîtă.

Nagy : Cu multe probleme nu sînt în clar.

Kállay : Cine a cerut ruperea Tratatului de la Varșovia și o serie de alte probleme ? Cine a hotărît independența țării ? Dta ce ai făcut, ai iscălit hotărîrile ?

Nagy : Nu, nu. Nu ne-am gîndit la ruperea completă a acestui Tratat, am vrut să începem momentan pentru... situației. Trebuie analizat că între mai multe țări acest Tratat... este mai bine să analizăm la proces. Important este că după acest lucru s-au succedat evenimente foarte grave. De fapt nu știu ce au cerut muncitorii.

Kállay : Ce părere aveți despre actualul guvern ?

Nagy : Eu nici nu știu componența acestui guvern, cunosc doar vreo 3-4 oameni, doar atît. Am auzit că acum vor să-l lărgească.

Kállay : Recunoașteți acest guvern ?

Nagy : Eu nu. Eu nu am vorbit cu nimeni. Dumneata ești primul cu care stau de vorbă, de fapt nu m-am gîndit, dar pot să mă gîndesc.

Kállay : Sînt convinși că v-ați gîndit.

Nagy : Da, da. Uitați-vă, în cîteva probleme ei execută hotărîrea... Eu cred că trebuie să ne sprijinim mai mult pe partidul muncitorilor și după mine problema hotărîtoare este problema consiliului muncitoresc. Această problemă cere rezolvare grabnică. Nerezolvarea acesteia duce la neîncrederea maselor și chiar la manifestații contrarevoluționare. Eu cred că aici trebuie să punem noi accentul. Eu am recunoscut de la început că în Ungaria este vorba și de contrarevoluție, și nu numai de revoluție și acest lucru i l-am spus și lui Kádár.

Kállay : Cum vă explicați evenimentele petrecute și ce era de făcut ?

Nagy : După părerea mea, în primul rînd ar fi trebuit să analizăm forțele motrice și să vedem forța conducătoare. O problemă actuală hotărîtoare este refacerea economiei și consolidarea politică.

Kállay : În concluzie, a fost revoluție ?

Nagy : Nu pot să vă spun altfel, că a fost și contrarevoluție. Dar ceea ce s-a întâmplat nu pot să denumesc contrarevoluție. Că a fost și contrarevoluție cu elemente fasciste, asta pot să vă afirm, dar a fost și revoluție. Ceea ce se spune în Europa, că evenimentele petrecute în Ungaria ar fi dus la restabilirea capitalismului în țările europene, acest lucru eu nu-l văd așa, asta nu s-ar fi întâmplat. Nu, nu s-ar fi întâmplat și am fi avut încă forțe cu care am fi putut împiedica acest lucru. Noi am fi reușit să refăcem situația cu propriile noastre forțe. Pe ziua de 3 și 4 situația a început să se limpezească. Intervenția trupelor sovietice nu a fost bine venită deoarece deja și bandele, cum a fost banda lui Dudas, au început să zdrobească și sînt convinși că noi reușeam singuri să restabilim situația.

Kállay : Lupta s-a dus pe tot frontul.

Nagy : Cînd, pe data de 4, au intrat trupele sovietice, a început lupta. La luptă au participat oameni care au fost provocați de trupele sovietice.

Kállay : Cu ce, cum ?

Nagy : Nu vorbiți, nu vorbiți, tov. Kállay, deja noi am avut trupe înarmate. Am avut poliție, am început să ne organizăm. Pe data de 3 oamenii noștri au patruleat pe străzi, nu au mai fost oameni spînzurați. Producția s-ar fi normalizat repede dacă nu ar fi intervenit evenimentele din 4. După mine, normalizarea problemelor s-ar fi putut face pe bază de tratate, prin mobilizarea comuniștilor. Se poate că grupul în frunte cu mine să fi făcut lucruri pe care nu trebuia să le facă din punct de vedere politic, lucruri neadecvate. De ce nu ne-a spus nimeni că am făcut greșeli ? Dacă venea cineva și-mi spunea să fac așa și așa, eu făceam așa.

Kállay : Împotriva contrarevoluției trebuie luptat.

Nagy : E clar, trebuie luptat împotriva contrarevoluției. Sînt de aceeași părere cu dvs. Dar nu înțeleg, nu cunosc situația actuală de acasă. O știu doar din ziare. Nu știu ce s-a făcut, ziarele scriu puțin.

Kállay : Trebuie să sprijinim guvernul lui Kádár.

Nagy : Nu se poate forma o idee după cele citite din ziare. Kádár în fața publicului declară – am citit din presă – „Ce vreți cu Imre Nagy, el dacă vrea poate să se întoarcă, totul depinde de el”. Acest lucru Kádár l-a declarat în fața mai multor delegații. Ce vrea ? Totuși atunci el a mai afirmat că, dacă noi dăm declarații privind poziția noastră, nici atunci nu avem dreptul de a rămîne pe teritoriul Ungariei.

Kállay : E drept că a dat declarație.

Nagy : În presă.

Kállay : Totodată dumneata nu ai făcut nimic cînd țara se afla în focuri. Contrarevoluționarii erau siguri de victorie. Ei erau înarmați pe străzi, peste tot, cînd împușcau soldații sovietici pe stradă etc. etc. Cel puțin lucruri elementare trebuia să faceți.

Nagy : ...și totuși noi a trebuit să părăsim țara, nu știu pentru ce, această problemă este o problemă politică.

Kállay : Da, a fost o problemă politică.

Nagy : Atunci de ce face astfel de declarații în viața politică, de ce nu ne-a lăsat acasă, ca acum să mă solicite să mă întorc și să lucrez.

Kállay : ...

Nagy : Dar atunci a afirmat că trebuie să părăsesc țara chiar dacă dau o declarație. Asta înseamnă că nu este adevărat că acum mă pot duce acasă să lucrez. Declarații confuze. Eu din data de 22 noiembrie sînt solicitat să spun ce părere am, ce poziție am, în ce probleme sînt de acord cu guvernul actual. De mai mult de două luni de zile nu am avut legătură cu nimeni, absolut cu nimeni. Nu ni s-au permis contacte nici prin scrisori. Eu nu scriu și nu primesc scrisori. Părerea nu pot să v-o spun deoarece din cele două-trei ziare primite săptămînal de abia reușesc să-mi adun ceva material. Eu am punctul meu de vedere. În problemele de bază am puncte de vedere comune cu Uniunea Sovietică. În problema maghiară nu am o viziune clară. La noi de trei ani de zile se

face o propagandă antisovietică și le-am atras atenția asupra acestui lucru tovarășilor sovietici. Eu am toată stima pentru partidul Uniunii Sovietice și poporul sovietic îi sînt atașat.

(O parte din discuție se referă la problema educației comuniste și nu poate fi redată cuvînt cu cuvînt.)

Nagy : Îmi pare rău că în aceste două luni de zile nimeni nu a venit pe la mine, nu a venit nimeni din partea guvernului și partidului, de asemeni, nimeni nu a venit din partea guvernului român sau a partidului român. Am scris scrisori, dar nu au ajuns la destinație. Am scris acasă la mama pentru niște medicamente. Măcar să știu ce s-a întîmplat acasă, dacă e sănătoasă etc. Guvernul lui Nagy e învinuit de trădare. E clar, dar aș vrea să știu dacă sînt membru de partid, avînd în vedere că am făcut parte din Comitetul Central.

Kállay : ...organizarea partidului a fost după evenimente.

Nagy : Deci pe mine nu mă consideră membru de partid, m-am lămurit.

Kállay : Nu este așa.

Nagy : Vă rog, asta înseamnă că nu sînt membru de partid. Acum aș vrea să știu, dumneata vorbești cu mine din partea partidului sau în numele guvernului ?

Kállay : Din partea ambelor.

Nagy : Da, deci eu acum... dumneata îmi spui să-mi exprim poziția mea față de partid. Vreau să știu cît timp o să stau aici și ce vor să facă cu mine. Aici trebuie să mai stau ?

Kállay : Da, deocamdată da.

Nagy : Aceste probleme și punctul meu de vedere în diverse probleme vă rog să le transmiteți acasă.

I.9. Postul V.3 (ascultări)

A. Volumul 14 (15 ianuarie 1957 – 28 februarie 1957)

Imre Nagy

15 ian. – 28 febr. 1957

C. 419/II

*

15 ianuarie 1957

POSTUL V.3

Nagy Imre

Domnul și doamna vorbesc despre ceva în șoaptă, însă emisiunea radiofonică acoperă vocile. Pe urmă se întrerupe conversația și este o tăcere îndelungată.

Apoi domnul și doamna joacă remy. În timpul jocului nu vorbesc și uneori schimbă numai cuvinte legate de joc.

Terminînd jocul, din nou urmează o tăcere îndelungată, după care domnul citește un articol, o scrisoare a poezilor maghiari adresată scriitorilor francezi (se pare însă că traduce scrisoarea fiindcă citește foarte încet și de multe ori incorect).

DI : Adică declarația lui Fodor este bună.

Dna : Și el vorbește în numele scriitorilor ?

DI : Da.

Urmează o tăcere.

Dna : Nu știu despre ce au discutat cu ocazia tratativelor de nu au publicat în ziare, care a fost obiectul dezbaterilor, nu știu. Scriitorii au declarat prima dată că...

DI : Da, fiindcă prima parte nu conține nimic deosebit, spune : „Conștiința noastră patriotică în cursul evenimentelor învolburate s-a întărit, dar în mod teoretic a rămas tot ceea ce a fost”. Am declarat... (pronunță cuvinte franțuzești și caută să le traducă, dar se încurcă) „pe calea victoriei socialismului, vrem să manifestăm și să întărim libertatea spirituală. Între luptătorii pentru libertatea spirituală întotdeauna au fost cei doi mari poeți ai noștri, Ady Endre și József Atilla”. Acuma însă, aici se face mare zarvă că „pe toate acestea le-a amenințat, le-a periclitat – libertatea spirituală etc. – atacul contrarevoluției, care a năvălit asupra noastră și care a fost o introducere, sau ar fi vrut să fie o introducere, la asemenea evenimente, care din nou ar fi adus lumea la o baie de sînge. Acesta ar lipsi prietenilor noștri francezi. Toate acestea nu trebuie să le scăpăm din vedere, cînd luăm poziție față de evenimente. Nu este vorba numai de cauza noastră, cauza maghiarilor, aceasta este o asemenea cauză în care sîntem solidari cu... noi, scriitorii maghiari... cînd atragem atenția asupra lor prietenilor noștri, scriitorii francezi, sîntem siguri că și ei apără libertatea spirituală”, adică... evenimentele... contrarevoluția... de aceea atacă – nu-i așa – adică ei pentru așa ceva... se fac atenți că în numele lor vorbește și adresează scriitorilor francezi și de aceea îi atacă, și arată în rîndul scriitorilor aproximativ care sînt relațiile.

Domnul apoi continuă să răsfoiască ziarul.

Dna : Ai citit ?

DI : Eu am citit, desigur.

Pe urmă se aud pași care se depărtează și doamna iese afară, iar domnul rămîne singur în cameră.

După o lungă tăcere și revenirea doamnei :

DI : În răspunsul lor se spune : „noi, scriitorii maghiari, încă nu ne-am spus cuvîntul în legătură cu declarația unui grup de scriitori francezi, în legătură cu situația maghiară. Deoarece este de știut că acolo scriitorii francezi...

Dna : Știu, au luat poziție.

DI : Au luat poziție față de situația maghiară, nu-i așa, și s-au situat pe o poziție tranșant opusă și Partidului Comunist Francez. Mai mult chiar, majoritatea scriitorilor, mai ales scriitorii mai renumiți și astfel lor li se adresează „noi, scriitorii maghiari – spune el, Illés –, noi încă nu am răspuns”...

Dna : ...el, căruia i-au dat cu piciorul...

DI : Da... și spune că în zilele următoare nu se prea putea, fără îndoială, încă nu puteam să răspundem din cauza evoluției evenimentelor... că evenimentele care au loc se precipită, încă nu s-au încheiat și doar încheierea lor va permite cele mai bune răspunsuri. Spune că : „Noi am văzut cum s-au succedat evenimentele, desfășurarea lor singeroasă și tragică, acestea au fost acele zile cînd unurilor – și celor mai optimiști – le-a fost frică că Ungaria va deveni avanpostul reacțiunii, un bastion al șovinismului și provocărilor războinice, mîna care ține chibritul dedesubtul butoiului cu pulbere și vrea să-i dea foc lumii. Lupta tragică, care a avut loc pe pămîntul nostru, a pregătit calea unui nou război mondial, care ar fi aprins toată lumea. De ce nu am fi putut apăra noi înșine libertatea noastră, cu puterea noastră proprie? Numai pentru singurul fapt că atunci cînd pe 23 octombrie a început mișcarea, mișcarea era caracterizată prin buna-credință a oamenilor tineri, care au ieșit pe stradă, în marea lor majoritate, cu lozinci democratice și juste, și atunci cînd, cu două zile după, de acum bandiții i-au organizat și i-au condus, este vorba de cei care erau sprijiniți și înarmați din străinătate, care ulterior s-au dovedit forța mai importantă a luptei. Spun că o parte a lor, sub influența evenimentelor, a continuat lupta chiar contra voinței lor, numai așa, din instinct, prin care – nu-i așa – chiar și fără voie a slujit reacțiunea. Cealaltă parte a lor nu a avut curajul să se pună de-a curmezișul, din cauza fricii se va situa pe o poziție greșită și, în locul dușmanului, își va ataca prietenii. Tinerii maghiari spun că o parte a lor a fost pe stradă, iar cealaltă parte ar fi putut ataca tineretul maghiar iubitor de libertate și pătruns de idei democratice și patriot adevărat. Adică aceasta a fost cea de-a doua cauză pentru care nu am putut cu forțele proprii... (nu termină ideea). Dar Uniunea Sovietică, fără reținere, a pornit împotriva lor, împotriva tineretului maghiar și l-a măcelărit. „Deci aceasta a fost tragedia luptei și pentru

aceasta nu noi, ci Uniunea Sovietică a salvat lumea de un al treilea război mondial, cu prețul unor jertfe de sînge considerabile”.

Dna : Noi nu am făcut nimic.

DI : Adică aici totul... (nu termină ideea).

Dna : Pînă aici este bună de tot.

DI : Bună de tot pe dracu' !

Dna : Dar totuși...

DI : Dar de ce n-am reușit cu puterile noastre proprii ? „Fiindcă, pe de o parte – spune –, au fost divizate forțele noastre, o parte a continuat lupta așa, din instinct, spontan” – nu-i așa, au fost pe stradă și despre aceasta vorbește.

Dna : Da.

DI : Și spune că „contrar voinței lor au slujit reacțiunea”, aceștia au continuat lupta. „Partea cealaltă nu a avut curajul să ia o poziție potrivnică acestei părți, fiindcă n-a știut că, în locul dușmanului, atacă prietenii acel tineret maghiar, care este pătruns de spiritul patriotic, democratic ș.a.m.d.” Adică așa s-a dezvoltat acea luptă tragică în care, intervenind, Uniunea Sovietică a salvat lumea de un al treilea război mondial, dar cu prețul unor mari jertfe de sînge, tot el spune : „Nu pot fi de acord cu părerea scriitorilor francezi, care din evenimentele din Ungaria trag concluzii condamnîndu-le. Exemplul lor subliniază cît poate fi de eronat și periculos să te exprimi într-o asemenea problemă cînd n-o cunoști”. Adică, scriitorii francezi nu cunosc situația maghiară și ce pericol prezintă pentru aceasta că iau poziție și fac declarații. Iar aici din nou Illés Béla spune : „În legătură cu aceasta îmi amintesc o conversație a mea cu Romain Rolland, în timpul războiului rific¹, cînd francezii în Africa au luptat contra rifilor, atunci eu – spune el – mi-am declarat părerea și s-a constatat că a fost greșită, fiindcă eu nu am cunoscut problema rifică”. Adică el și Romain Rolland ! Spune că „în cele ce urmează vreau să comunic cîteva fapte scriitorilor francezi, care se consideră prieteni ai poporului maghiar”. Și acum le ia la rînd : 1, 2, 3, 4, punctele, și spune că... și aici începe, „Imre Nagy, fostul președinte al Consiliului de Miniștri al Ungariei, în favoarea căruia în lunile din urmă postul de radio B.B.C. din Londra – spune el – și-a desfășurat propaganda sa, a cerut ajutorul Uniunii Sovietice, totodată a cerut și ajutorul puterilor occidentale împotriva Uniunii Sovietice”, mai departe spune că „el a dat dispoziții pentru instituirea stării de asediu împotriva contrarevoluționarilor și tot atunci le-a spus ca să nu fie neliniștiți, că ajutorul vine curînd”. În al doilea rînd, spune : „Am văzut și m-am convins cu ochii mei proprii că știrile despre deportări sînt lipsite de orice temeiuri”.

Dna : A văzut ?

DI : Da, spune că cu ochii săi proprii s-a convins... știi...

Dna : Dar cum a putut să se convingă cu ochii săi proprii ?

DI : Dar vezi, el spune că „m-am convins cu ochii mei proprii că știrile despre deportări sînt lipsite totalmente de temeiuri. Armata Sovietică pe nimeni nu deportează și nu va deporta în afara țării”. Asta e în al doilea rînd. În al treilea rînd...

Dna : Nu știi franțuzește cum vine, dar în ungurește, dacă cineva vede că...

DI : Desigur, cu ochii săi proprii s-a convins că nu...

Dna : Este un neghiob.

DI : În al treilea rînd – mai spune el –, „nu un singur avion a sosit la Budapesta din Occident, cu pachete de medicamente, în care au fost mitraliere și grenade”.

Dna : El a văzut ? Cum și-a văzut spinarea...

DI : Spune : „Fiți atenți, scriitori francezi – spune mai departe – dacă voi vreți să ne ajutați, să știți că declarația voastră poate să-i întărească numai pe cei care cheamă muncitorii la grevă sau îi ațîță, știind prea bine că grevele ar duce la catastrofă țara și țările vecine. Vreți să ne ajutați ? – întreabă el –, poporul maghiar este cîstit, e bine să iubești libertatea și pacea, pe muncitorii care

1. Război dus de populația cultivatorilor din Nordul Marocului împotriva cuceritorilor spanioli (1921-1924) și francezi (1925-1926).

au suferit mult și merită ajutorul, dar prin lozinci prietenești, declarații prietenești, acestea le așteptăm... Noi, scriitorii maghiari – spune el –, ne-am obligat că nu vom scrie decât adevărul. Noi așteptăm și de la prietenii noștri scriitori ca și ei să scrie adevărul despre noi. Vreți să ne ajutați? Atunci, înainte de toate, scăpați-ne de provocatorii care ațîță prin radio, demobilizați-i pe cei care vor să trimită împotriva Estului, împotriva noastră armate, fie ele și sub drapelul O.N.U. sau sub un alt drapel. Să ne trimiteți ce puteți, că sîntem săraci, dar nici un transport de medicamente sau alimente nu ne este atît de necesar cît este vorba adevărată, adevărul care este capabil să lămurească pe cei care s-au înșelat. Să spuneți și voi adevărul despre situația maghiară. Victoria reacțiunii, pentru noi, ar fi însemnat moartea, pentru că numai viața independentă, democratică, numai prietenia strînsă cu popoarele vecine ne pot asigura viitorul. De secole n-am fost în situație așa gravă ca acum. Să ne ajutați ca în sfîrșit să putem crea căminul nostru. Cei care cunosc condițiile noastre știu prea bine, în situația noastră, cît de important este ajutorul și nu avem nici o îndoială în acea privință că Uniunea Sovietică este gata să ne ajute cu mult mai mult decît cerem. Noi am suferit mult, dar totodată am și învățat mult și nu o să mai credem, n-o să ne mai lăsăm divizați. Vrem să lucrăm împreună cu toți cei care vor să lupte împreună cu noi pentru independența și libertatea noastră. Dacă dvs. permiteți, dragă tovarășe André Stil, peste 10 sau 15 zile vă voi comunica despre tot ce s-a întîmplat la noi în cele 6 săptămîni, de unde se va putea înțelege clar cursul evenimentelor”. Despre asta e vorba.

Dna : Tov. Stil a permis, numai că scriitorii l-au atacat.

DI : La 3 decembrie. (Răsfoiește ziarul.) Da. Am să decupez și din acesta. Și pe acesta. Nemernic murdar! (Decupează din ziar articolele.) Este un adevărat nemernic, măgar. Toate articolele sale sînt așa de josnice, mincinoase. (După decupare.) Scriu pe ele 3 decembrie. El a crezut că scrie o scrisoare și scriitorii maghiari o să cadă în genunchi în fața lui, că el a fost acela care în numele libertății și nu știu ce dracu’... a început să împartă dreptate în numele umanității, și nu știu încă ce. El îi consideră contrarevoluționari pe acei scriitori care au luat poziție în favoarea evenimentelor, pe aceștia îi consideră niște oameni – Dumnezeu mai știe – care au vrut să arunce în aer lumea! Iar în interesul celor pe care i-au închis, în interesul acestora vrea să vorbească aici. Asta Veres Péter a spus după mine, că „ajutați-ne, ajutați-ne”, el este liber, adresîndu-se sigur intelectualității lumii și scriitorilor lumii. Da. Eu am auzit că și Harri [?] a fost între acei care au vorbit la radio.

După acestea domnul și doamna iau masa, iar apoi joacă din nou remy.

Pe urmă este o tăcere îndelungată.

*

16 ianuarie 1957

Nagy Imre

P.V.3

După plecarea doctoriței domnul schimbă cîteva cuvinte cu doamna despre cele discutate în limba rusă cu doctorița, după care începe să traducă soției un articol dintr-o revistă franceză comentîndu-l.

Timpuri noi scrie că cei din Iugoslavia nu pot să rămînă indiferenți față de acele declarații pe care le face reacțiunea în legătură cu ei. Imperialiștii încă n-au renunțat la speranța de a destrăma unitatea țărilor socialiste și a mișcării comuniste mondiale. Aceasta este cauza pentru care acordă o atenție mare acelor lozinci în care se vorbește despre independența țărilor socialiste și a partidelor comuniste față de Uniunea Sovietică și de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (dl adaugă). Deci vor să devină independenți. Acuma vor să împacheteze totul în ideea că reacțiunea este cea care atacă domnia Moscovei de pînă acum.

Dna : Dar barem ar înceta puțin.

DI : Și ar schimba. Ca și cum ar fi slugile imperialiștilor, sînt atacați violent, dar iugoslavii nu țin cont de acest lucru (continuă traducerea).

Deci acordă o atenție mare independenței de Uniunea Sovietică, la care ultima dată tov. Tito s-a referit. *Timpuri Noi* scoate în evidență că nu a fost necesar să formuleze o astfel de lozincă, îndeosebi după hotărârile Congresului XX și după declarația Guvernului Sovietic din 30 octombrie. (Comentează.)

Este de știut că, cu ocazia evenimentelor din Polonia și Ungaria, Guvernul Sovietic în declarația sa din 30 octombrie a vorbit despre independență, egalitate etc. Deci după toate acestea nu mai era necesar să se proclame independența, deoarece Uniunea Sovietică a spus că de acum toți sînt independenți și atunci... (nu termină și începe să traducă în continuare).

De cîțiva ani relațiile dintre Iugoslavia și Uniunea Sovietică se caracterizează printr-o conlucrare politică sinceră.

Dna : Vai.

DI (continuă): Și conform concepției socialiste de neamstec în treburile celorlalte țări, exercitată de Uniunea Sovietică. Cînd imperialiștii, în interesul lor, exploatează acele lozinci și problema independenței statelor socialiste, pe urmă problema Stalin, ei într-adevăr se gîndesc să smulgă acestor țări puterea care este exercitată de popor.

Propaganda din Apus tot mai mult recomandă comunismul național. *Timpuri Noi*, în legătură cu aceasta, mai arată că expresia de „comunism național”, legată de Nagy Imre, deja au și aplicat-o guvernului său care ar fi cedat poziție după poziție reacțiunii (comentează).

Deci pe mine mă numește național-comunist, da, da (și citește în franceză încă o dată această propoziție), da, așa se spune legat de mine, de acum au folosit această expresie de național-comunism; (traduce încă o dată) Nagy care a cedat poziții după poziții reacțiunii (continuă să traducă).

Cu această lozincă – aici vor să ajungă – vor să dea o lovitură internaționalismului proletar, vor să slăbească acele legături care asigură omogenitatea țărilor socialiste, în așa fel ca în absența acestei omogenități să constituie o pradă ușoară pentru reacțiunea internă și externă. Din nenorocire – scoate în evidență *Timpuri Noi* – trebuie recunoscut că un atac în acest moment din partea presei iugoslave contra numeroaselor partide comuniste și contra conducerii acestora ușurează activitatea reacțiunii. *Timpuri Noi* amintește și faptul că presa din Belgrad a arătat de mai multe ori că drumul Iugoslaviei spre socialism va trebui să constituie exemplu...

Dna : De ce, fiindcă sînt un popor mic, ei nu pot fi un model?

DI : Da, numai drumul sovietic este sigur și poate fi model (continuă traducerea).

Nu trebuie uitat – subliniază revista sovietică – că pînă acum economia iugoslavă depinde serios de acel ajutor pe care îl dau țările capitaliste și în primul rînd Statele Unite (dl adaugă).

Deci de aici rezultă că este o țară care depinde numai de țările capitaliste, de aici încep iar vechile ponegriri (traduce în continuare).

Nu încape nici o îndoială că, dacă Iugoslaviei între anii 1950 și 1956 i s-a acordat un ajutor de 670 milioane de dolari, se datorește faptului că creditorii ei nu au pierdut speranța că pentru aceasta o să primească contraservicii.

Dna : Acuma să traducem și altfel, ceea ce dau ei (sovieticii) Ungariei și țărilor de democrație populară (dl o întrerupe).

DI : Bine, bine, ei dau un ajutor dezinteresat (cu ironie).

Dna : Daaa...

DI : Ei nu sînt imperialiști.

Dna : Nu.

DI (continuă traducerea): Și nu de aceea Washingtonul ar avea simpatie față de socialism.

DI : Deci așa începem.

Dna : Păi, dragul meu, ungurii nu în acest sens primesc ajutor din partea Americii?

DI : Nu așa.

Dna : Ca ajutor extern.

DI : Cam așa, dar se primește, nu au curajul să spună că nu (și continuă traducerea).

În ultima parte *Timpuri Noi* își exprimă acea speranță... (DI întrerupe traducerea.) Și acesta iar este un lucru foarte interesant și deosebit de defăimător (și continuă traducerea). Speranța că

opinia publică iugoslavă (dl deci acumă îi vorbește poporului), care își manifestă simpatie față de Uniunea Sovietică, nu va rămîne indiferentă față de manevrele reacțiunii.

DI : Acesta este articolul revistei *Temps Nouveaux*, deci al revistei *Timpuri Noi*, acum un alt articol din *Comunist* (și începe să traducă).

Ultimul număr al revistei *Comunist* pe care au primit-o astăzi a fost pus în circulație tot azi ; la fel, conține un articol, articolul redactorului-șef Rumianțev, pe care îl consacră declarației expuse de Kardelj în luna decembrie, în adunarea națională iugoslavă. Rumianțev arată că Kardelj nu ia în seamă realitatea, și anume că în Ungaria contrarevoluția a fost pregătită timp îndelungat cu scopul de a răsturna regimul de democrație populară. Nu ține cont de realitatea de acum cunoscută, pe care și presa burgheză, și imperialiștii apusenii cu propagandiștii lor o recunosc (citește o parte însemnată din articol fără să comenteze pînă la fragmentul de mai jos).

Rezultă că pînă în prezent drumul iugoslav, în ciuda numeroaselor greutăți, nu a putut fi înfrînt.

Dna : Uniunea Sovietică l-a înfrînt.

DI : Acolo de 40 de ani se străduiesc (ironic). Deci Kardelj vorbește la fel ca și burghezia (după care traduce) – stă în slujba îmbogățirii și dezvoltării rapide.

Dna : Ce s-au mai îmbogățit ei în cei 40 de ani !

DI : Numai ei și numai ei sînt marxiști.

Dna : Insuccesele vin unul după altul și sărmanul popor se chinuiește.

DI : Păi, aceasta este numai o știre foarte scurtă, dar ce minciuni scriu, zice că poporul maghiar merge cu încredere spre un trai mai bun și fragmentul cu „noaptea trecută toată Budapesta a dansat și a cîntat” (ambii rîd).

DI : Cît este ceasul ?

Dna : Unu jumătate.

*

17 ianuarie 1957

P.V.3

DI : Să știi că într-adevăr este foarte atentă Maria noastră. Alaltăieri cînd stăteam în acel scaun i-am spus că ușile nu sînt chiar bune, arătîndu-i cum se simte frigul pe la picioare, ca a doua zi să constat că la ușă jos a și pus ceva pentru a astupa crăpătura ușii.

Dna : Da, este foarte atentă ; dacă toți ar fi ca ea...

DI traduce din limba germană recomandările făcute pentru folosirea unor medicamente contra durerilor reumatice.

DI discută în limba germană cu femeia de serviciu căreia îi spune că ieri a citit cîteva articole interesante din revista *Comunist* și *Temps Nouveaux*, fără să relateze ce anume conțin articolele.

DI (adresîndu-se dnei) : Este în revistă un articol politic, pe urmă comunicarea unui purtător de cuvînt al Ministerului de Externe iugoslav, Breskovici, în legătură cu 1 ianuarie, despre articolul apărut în revista *Timpuri Noi* din care am citit ieri. După aceea discuția purtată de Apró cu vechi muncitori ai trustului minier. Foarte interesant, rezultă ce anume s-a pus în discuție, ce întrebări s-au pus, problema cu consiliile muncitorești, în numărul din 4 ianuarie. După consiliile muncitorești, a doua problemă interesantă este aceea a uraniului, a treia este în legătură cu orașul Stalin. Rezultă că părerea acestor mineri și a reprezentanților trustului a fost aceea că țara nu a avut nevoie de acest oraș. În răspunsurile sale, Apró a recunoscut că într-adevăr țara nu a avut nevoie de orașul Stalin. Nici acum nu este terminată construcția acestui oraș, doar pe jumătate... Pe acele timpuri și el și-a bătut gura că eu am fost contra, și că am fost contra deschiderii sale, iar acumă tot ei precizează că țara nu a avut nevoie de acest oraș – mai multe asemenea întrebări i s-au pus și el a răspuns la aceste întrebări. Masa, muncitorii, delegațiile lor sînt preocupate de asemenea

probleme și nu de supraproducție. Acuma Apró este ministrul industriei. Eu o să decupez aceste articole din ziare, poate o să fie folositoare.

Dna : ...ei ar trăi mai bine dacă muncitorul rus ar avea acel salariu pe care îl are cel maghiar...

*

19 ianuarie 1957

Nagy Imre

P.V.3

Domnul schimbă câteva cuvinte în limba germană cu femeia de serviciu despre muzică, despre muzica de operetă, muzica revoluționară maghiară, despre Erkel, Verdi, Paganini și despre muzică în general.

DI : De când a plecat.

Dna : Pe data de 13.

DI : Deci astăzi a și ajuns la Moscova. Toate acestea se fac pentru ca să fie susținut și sprijinit din toate părțile Kádár, s-a dus acolo și marea Chină o să-l și susțină.

Dna : A fost sprijinit de chinezi, de ruși, cu toții l-au sprijinit. Să-l sprijine poporul maghiar. Nu cunosc deloc ei poporul maghiar, acum iar trebuie să iasă ceva.

DI : Hrușciiov cu telegramă.

Dna : Chinezul celălalt.

DI : Ciu De.

Dna : Da, Ciu De, coreenii, și la urmă a reieșit că totuși nu a fost bun, cu toate că la început de fiecare a fost acceptat.

DI : Kádár spune că în această perioadă este cea mai importantă problemă a ideologiei marxist-leniniste. Kádár și marxismul – că în esență trebuie schimbată munca de propagandă a radioului și a presei (urmează o scurtă pauză). Conversația pe această temă între domnul și doamna se reia, însă nu se pot înțelege nici fragmente, pentru că se discută încet și conversația este conturbată încontinuu de postul de radio care o acoperă complet.

DI : Apoi eu ce să fac dacă tu citești, să examinez pereții (discuția se întrerupe pe o durată mai lungă). Se fac discuții în general despre mîncăruri, ce s-a mîncat în ultimele zile, în timp ce se pregătește masa.

Deci totuși a apărut în numărul cel mai nou din data de 11, a apărut în *Népszabadság*. El l-a scris în data de 10 deci, în primele zile ale lunii ianuarie.

Dar în ziarul *Népszabadság*, nici aici nu scrie absolut nici un cuvînt despre Nagy Imre. Numai despre Dorogi György, după aceea Fodor József, Illés Béla. Illés nu a dat declarație acolo, acest Fodor la fel nu cred că a spus ceva deosebit, însă în altă parte nu știu ce au spus Illés și Dorogi. Citește cu glas tare din ziar timpul probabil (urmează o tăcere îndelungată), continuă să citească din ziar știri despre sezonul de iarnă, neajunsurile și greutățile provocate de iarna acestui an (urmează iar o pauză mai îndelungată).

După ce se servește masa, dl discută cu femeia de serviciu în limba germană.

Dna : Acum deja scriu că poporul l-a eliberat, mai tîrziu au constatat că nu tu l-ai lăsat liber (rîde)...

O să facă în locul lui o altă statuie a lui Stalin și Rákosi.

DI : În Piața Eroilor a fost și înainte. Acum este vorba despre cu totul altceva, în legătură cu aceste dezbateri ale chinezilor, din aceste declarații reiese clar că aici sînt două poziții, una reprezentat de iugoslavi și una de Moscova, care au scos în evidență probleme naționale grele. Cum privesc ungerii evenimentele de pînă acum. Kardelj și Tito au calificat ca neavenit amestecul rușilor, denumindu-l intervenție etc. Deci aici au existat două poziții. Extern, cea care pînă la noi nu ajunge de altfel, dar așa se vede că a avut un răsunet foarte serios în rîndurile diferitelor partide, inclusiv mișcarea socialistă, muncitorească și așa mai departe. Așa că toate acestea trebuiau să fie puse la punct. Pentru care s-au oferit chinezii. Nu rușilor le-a revenit acest drept, din cauza contradicțiilor între ei. Deci s-au oferit chinezii. Astfel Polonia trebuia cumva lămurită,

după aceea, mai știu eu, pentru întreaga lume să se demonstreze unitatea și înaintea tuturor acestor probleme, iugoslavii trebuiau să rămână singuri. În acest sens s-au depus eforturi, s-a dus la Moscova, a primit acolo pe delegații maghiari, a discutat cu ei, după aceea a fost în Polonia, din Polonia a venit în Ungaria, după aceea s-a reîntors la Moscova și acum acolo ține un miting mare, urmat de o declarație comună. De aici, din toate acestea, se vede că o parte se referă la problema noastră. Oricine vede că noi nu vrem să ocupăm nici un fel de poziție. Despre aceasta este vorba.

Din scrisoarea aceea se vede totul clar. Spune pe ultima pagină de ce anume am scris-o eu, că voi scrie și altora ; într-adevăr nu trebuiau scrise aceste scrisori, ți-am spus și ție acest lucru atunci și totuși le-am scris. Dar acum, dă-le dracului, mergem înainte. De acum se vede clar cum se desfășoară acest mare front internațional.

Discursul acestui Ciu-En-Lai este foarte linguișitor.

*

19 ianuarie 1957

Nagy Imre

P.V.3

DI : Acolo, asemenea declarații guvernamentale și de partid au fost publicate, însă cu polonezii nu se ocupă decât cu guvernul, partidului nu-i cer nimic.

În ultimul timp și Tito a declarat, vorbind de neînțelegerile ce există pe linie de partid, doar atît, că bine – bine ; iar pe linie de stat cunoaștem politica, nu trebuie urmăriți doi deodată, să nu fie conturbați.

Pe tărîm politic internațional și nu numai, conlucrează cu Uniunea Sovietică, dar există aceste contradicții. În ultimul timp a declarat și Draskovici că a căzut complet această problemă, dar acest val de propagandă pe care îl fac acum rușii... (urmează o scurtă pauză).

Dna : Spun ceea ce spun, dar să spună că sînt trădătoare, asta totuși nu se mai poate.

DI : Depinde cine îți spune.

Dna : Bine, eu nu mai dau atunci atenție la ce spun ei, dacă o să spună toți așa și istoria așa o va spune, mai mult, o să falsifice istoria, ca și astăzi, ca și după 10, 20 și 100 de ani.

DI : Această scrisoare este bună așa cum am scris-o, însă celelalte două încă trebuie gîndite în așa fel ca mîine dimineață să le putem da pe toate. Eu în scrisoarea despre probleme de partid și guvern nu voi aminti nimic, numai problema înțelegerii între guvernul iugoslav și maghiar și eventual problema plecării noastre acolo, urmează însă să reinnoiesc, să completez prima parte pe care i-am scris-o lui Gomulka, deoarece la sfîrșit doar am amintit că i-am scris.

Se pregătește și se servește dejunul, cu care ocazie dl o întreabă pe doamna dacă a luat sau nu medicamentele care îi sînt prescrise, după care dl schimbă cîteva cuvinte tot legate de medicamente cu femeia de serviciu în limba germană.

DI : La Budapesta uzina aceea mare, după cele întîmplate joi și vineri, s-a oprit, ca după aceea să se mai oprească și alte uzine, dar se spune că luni o să se reia munca. La fel se scrie, nu știu în ce număr, că 75 % dintre muncitori au reluat munca într-una din uzine. Că nu numai la „Csepel” dar și în alte uzine muncitorii au ieșit pe stradă, mii de muncitori, și prin intervenția puterii de stat au fost răspîndiți. Nu ai citit ?

Dna : Nu. În jurul lui 12 ?

DI : Da, cam pe atunci.

Dna : În orice caz, cînd am citit că au prelungit de acum termenul pînă în 31, asta înseamnă că nu este totul în ordine, deoarece prima dată termenul a fost doar o lună și acum este vorba de două luni și jumătate.

DI : Și rîndul trecut au scris, am citit eu, că la „Csepel” este așa și pe dincolo, dar nu au scris că acolo au tras în ei, iar acum scriu că acolo... (nu termină ideea).

Dna : Da, fără încetare mint – nu au nici ei o situație ușoară (rîde), este destul să dai satisfacție rușilor.

DI : Da, fiindcă cu siguranță că și acest lucru este cerut de ruși ; ei spun ca să se facă totul după cum își bate gura Marosán, după cum amenință încontinuu muncitorii că va fi necruțător și altele. Cu toate acestea, muncitorii se mișcă, iar dacă aceștia ar avea ceva asemănător cu anumiți intelectuali, atunci s-ar bate pe piept strigînd în gura mare că muncitorimea s-a trezit, cum deja au și început ; oricum, sînt nevoiți să vorbească, deoarece este vorba despre „Csepel”, fiindcă pentru ei numai acel „Csepel” este ; „Csepel” și iar „Csepel”, și pentru exterior tot numai despre aceasta vorbesc. Și *L'Humanité* a fost plin cum că muncitorii de la „Csepel” au făcut și au dres și în realitate se trage în ei, acolo se desfășoară lupte armate. Deci e foarte încurcată situația, o să fie o șurubărie acolo.

Dna : Din momentul în care au apărut rușii acolo, era de prevăzut ce anume vor.

DI : Bine, dar aceasta agravează numai situația internă.

Dna : Se va explica de acum înainte că numai ei sînt la putere acolo.

DI : După aceea și poziția scriitorilor, dacă s-ar vedea că acolo totul este în ordine și ei... (dna îl întrerupe).

Dna : Desigur, că atunci și ei... (nu termină ideea).

DI : Pe urmă celălalt caz, știi că atunci cînd noi eram la iugoslavi mi-au cerut cu orice preț chiar și de la Moscova – Sepilov – să dau o declarație în care să demisionez și să arăt că o să-l sprijin pe Kádár și pe ai săi. Deosebit de interesați de demisia mea au fost pentru că le era teamă ca nu cumva acum, plecînd în străinătate, să apar ca unul din guvernul maghiar. Dar eu nu mi-am dat demisia. Dar acum cu cazul de la Strasbourg, tocmai acest lucru s-a întîmplat. El, cînd s-a prezentat la O.N.U., după Kádár și ai săi, a fost considerat ca unul din delegații guvernului Nagy Imre, asta în special cu ocazia celor de la Strasbourg. După cum rezultă din text, văd că au declarat că ei sînt singurii reprezentanți legali ai guvernului maghiar. Deci acest guvern nu este recunoscut, numai acel guvern (Nagy) este declarat unicul guvern legal, astfel că ei numai în numele celui guvern vorbesc în fața O.N.U. și în fața altor foruri internaționale.

În aceste comunicări, dezbateri sovieto-maghiare, scot mereu în evidență „Guvernul Revoluționar Muncitoresc-Țărănesc” în fruntea căruia se află Kádár János, deci guvernul lui Kádár, numai Kádár, și probabil că aceasta este explicația că ei și în interior numai despre acest guvern vorbesc. Toate acestea nu apar ca un simplu document, ci și ca unul reprezentînd guvernul. Kádár a și scris despre „lupta ideologică”, ca pe urmă lupta să devină armată, cu împușcături. Deci e foarte grea situația acasă.

Mi-ai spus, istoria încoace, istoria încolo, oricine o să o falsifice, dar mai sînt și alții care în schimb fac lucruri care nu pot fi falsificate.

Acum, pînă ce rușii, împreună cu reprezentanții țărilor de democrație populară, vor demonstra că a fost contrarevoluție, că au existat influențe imperialiste, ce rol au avut agenții imperialismului etc., o să existe și unii care o să stabilească că acest lucru nu este adevărat, că lucrurile, faptele așa și așa s-au întîmplat și care anume este adevărul istoric.

Dna : Acestora poate să le spună.

DI : Da' de unde, tu nu știi deoarece auzi și citești numai toate acestea (ziare).

Dna : De acum ori așa, ori așa, dar, dacă acum s-ar întruni și ar stabili ce anume a fost, ar trage învățăminte...

DI : Păi ei acest lucru l-au stabilit de acum, tocmai acest lucru nu înțelegi tu, acum exact acest lucru îl fac ei pe tărîm național ce au făcut și în problema lui Rajk. De la bun început stabilesc ce anume a fost și ulterior cercetează.

Dna : Asta înțeleg.

DI : Ei o să stabilească ceea ce lor le convine din punct de vedere politic, și din punct de vedere politic lor le este necesară ideea că aceasta a fost contrarevoluție, care a reprezentat un pericol de declanșare a unui nou război, un pericol de izbucnire a unui război mondial, contrarevoluție provocată de elemente revizioniste naționalist-șovine, care au fost în legătură cu puteri străine, și dacă Uniunea Sovietică va aduce o ofensă lumii, ar putea să izbucnească un nou război mondial.

Acest lucru le-ar mai trebui lor din punct de vedere politic !

Și încă ceva, nu este important doar că lucrurile nu s-au întâmplat așa, că toate acestea nu sînt adevărate, că faptele nu dezvăluie aceste lucruri, toate acestea nu sînt importante. Totul trebuie explicat în așa fel ca să rezulte ceea ce îi interesează. Asta este concepția. Acestei concepții i se adaugă explicația. Totul fiind explicat în așa fel încît să pară real.

Aceasta este concepția lor în problema lui Rajk ; și în celelalte probleme au avut concepții asemănătoare, și pe urmă s-a dezvăluit că totul a fost minciună și ceea ce-i acum va fi demascată că este o minciună.

*

22 ianuarie 1957

P.V.3

În casă N. citește presa fără să comenteze.

În continuare N. cu dna servesc masa, uneori N. schimbînd cîte un cuvînt cu femeia de serviciu. Apoi N. cu dna încep să comenteze de ce el (N.) s-a îmbolnăvit de stomac și l-a apucat criza de stomac. După aceasta N. cu dna discută despre mîncăruri.

N. : Sîmbătă a fost ceva (în Ungaria), duminică s-a publicat. Azi e marți și n-au adus ziarele. De fapt luni aici nu apar ziare.

Dna : Ceea ce a făcut Rákosi în Ungaria, acum face acesta.

N. : Desigur. Acum el însuși se scuipă în ochi. Scuipă în ochii întregului Congres al XX-lea.

Dna : Da. Scuipă pe coroana lui Lenin.

N. : Da, pe Lenin și Stalin.

Dna : Și se proclamă leniniști.

N. : Sînt mari marxiști.

Dna : Și poporul sovietic știe.

N. (are în mînă un ziar) : Da, ei știu deoarece au scos la lumină toate aceste documente. Au fost date publicității.

Astea toate sînt adresate lui Tito, Togliatti, Gomulka și tuturor acelor care împotriva comunismului au inventat cuvîntul de „staliniști” în mod intenționat. Ei se străduiesc acum să-i dea acestei denumiri un caracter defăimător. Mikoian a vorbit la Congresul al XX-lea.

Atunci au fost siliți...

Dna : Așa se vede că și poporul sovietic a fost puțin nemulțumit.

Discursul lui Hrușciiov a fost la nivel înalt, prin el probabil intenționează să-și cîștige popularitatea...

N. : Ți-am mai spus eu cum îl cheamă.

Dna : Este leit tipul lui Rákosi.

N. : Da. S-au înțeles că critica cultului personalității lui Stalin să se îndrepte contra bazelor orînduirii noastre sau contra unor anumite baze, însă nu vor reuși, domnii mei. Aceasta vor ei, o vor ajunge cînd noi ne vom vedea șira spinării.

*

25 ianuarie 1957

Nagy

C. 229

Kállay

P.V.3

Nagy : A vorbit despre Statele Unite și despre contrarevoluție... Pe ăla vor să-l pună înapoi. A vorbit de muncitori și a spus că politica s-a situat imediat pe poziție. A vorbit despre cazul de la Csepel unde au găsit un depozit de armament... Prima dată, primul ostaș a tras în aer, și de aici

a izbucnit un conflict. Simbătă seara au executat un reprezentant al poliției. În Ungaria – 59 pentru, 8 contra și 10 abțineri – au votat pentru acest comitet. În Austria într-un lagăr de refugiați au fost pogromuri între evrei și maghiari.

Dna : De ce ?

Nagy : Pentru că a fost o știre că o să sprijine plecarea evreilor în America. Și de aici a izbucnit conflictul.

Mi-am spus părerea despre toate, că nu sînt de acord cu nimic, nu este nimic în ordine, și că pentru mine e totuna totul, partidul, guvernul.

N-a spus pînă cînd vom mai sta aici, cum vor face. N-a spus absolut nimic. A spus că acasă vor discuta această problemă. I-am spus în ce condiții stăm aici, de fapt le-am scris. El a spus că știe precis care este situația noastră aici. I-am spus că aici ne dau de mîncare, însă de ce nu putem să discutăm între noi, să fim cu toții împreună. L-am întrebat ce vor, care este punctul lor de vedere în legătură cu noi. Mi-a spus că vor discuta problema noastră.

Păi i-am spus că ar fi cazul să rezolve situația noastră, deoarece stăm aici de mult timp, de două luni.

În acest timp n-a venit nici un reprezentant al partidului sau al guvernului. I-am spus că el e primul care a venit. Cum vor ei să limpezească problema ? I-am spus să ne spună dacă nu-i interesează problema noastră. Să ne ducă și să ne pună în fața autorităților și să ne judece. Sîntem aici cu familia, membrii de familie, copiii. Am discutat despre situația din Ungaria.

El m-a întrebat cum văd eu lucrurile. I-am răspuns să mă informeze despre situație și pe urmă îmi voi spune părerea. I-am spus că primesc prea puține materiale din care să mă documentez. Am vrut să scriu despre evenimentele din Ungaria. Am cerut material pentru documentare, dar nu mi-au dat absolut nimic. Dacă am văzut că nu-mi dau nimic, am abandonat. El mi-a spus că ar fi bine să scriu. I-am spus că am scris o scrisoare doar pe jumătate guvernului și partidului, dar acum n-o mai continui dacă a venit el.

I-am spus că ei au declarat că eu oricînd pot să mă reîntorc la activitatea mea la guvern. Ei au mai spus că opt dintre noi nu pot să stea aici. În această situație, i-am spus, el ce ar face dacă ar fi în locul meu. El nu mi-a răspuns, a tăcut. În privința contrarevoluției i-am spus că, din toate evenimentele din 23 octombrie, n-a fost totul contrarevoluție. I-am spus că în legătură cu demisia mea nimic nu este adevărat. Noi am vrut să tratăm cu sovieticii și nu este adevărat că am luat hotărîri de unul singur. Nici afirmațiile în privința neutralității nu sînt adevărate. Noi am propus garanții. I-am spus că sînt o mulțime de minciuni. De ce toate acestea ? Asta n-are nici un sens. Prima dată să analizați mai adînc problemele și după aceea să declarați ceva. Mi-a spus că nu am luat măsuri ca organele de stat să intervină. Eu i-am răspuns că nu este adevărat, că noi ne-am organizat, însă el a fugit din tabăra noastră. Apoi s-a organizat. Pe 2-3 noiembrie iar au început tulburările. El a pus problema cum am putut forma un guvern din mai multe partide.

I-am răspuns că asta a fost situația, trebuia să ne sprijinim pe ceva ca să mai existăm. A fost un compromis grav, însă asta a fost situația și așa puteam s-o rezolvăm. M-a întrebat cum văd situația actuală. Eu i-am răspuns că muncitorii nu trebuiau băgați într-o oală cu contrarevoluționarii. Pe muncitori trebuiau să-i izoleze de contrarevoluție. Contrarevoluționarii și muncitorii sînt două entități diferite și bine definite. Însă pe muncitori i-au alăturat contrarevoluției și au spus că totul a fost contrarevoluție. Eu i-am mai spus că am promis că pe ziua de 5 noiembrie va reîncepe lucrul în fabrici, Kádár însă a stricat totul. Am spus că și ei au încercat înainte să facă o diferență între muncitori și contrarevoluție, dar au abandonat problema și au ajuns la concluzia că totul este o apă și un pămînt, adică e contrarevoluție. Apoi am discutat despre Kádár și i-am spus că vina cea mai mare a lui Kádár este că ne-a părăsit. A citit programul Partidului Muncitoresc Socialist și peste o oră a fugit. Asta nu o consider corect. El (Kádár) niciodată nu ne-a spus nimic, n-a fost contra măsurilor luate de noi. Într-o bună zi ne-a lăsat, ne-a părăsit. El pînă atunci n-a fost contra partidului.

Apoi am vorbit despre economia țării. Eu i-am spus că e bună consolidarea puterii, însă faptul că pe muncitori îi pune pe același plan cu contrarevoluționarii, făcîndu-i și pe ei contrarevoluționari, asta împiedică consolidarea puterii și a economiei țării. Faptul că trebuiau înlăturați

contrarevoluționarii, asta e corect, însă greșeala este că se confundă contrarevoluționarii cu muncitorii și în acest fel se ivesc neplăcerile, conflictele cu muncitorii. Asta nu este drept.

Deci i-am spus că în legătură cu aprecierea evenimentelor eu nu pot să spun că a fost în întregime contrarevoluție. Toată problema aceasta trebuie examinată și dată altă calificare sau interpretare. I-am spus că nu trebuie așa, dintr-o dată, consiliile muncitorești desființate, motivînd că ele dau apă la moară contrarevoluției. Prin aceasta ei s-au găsit la un moment dat în opoziție cu clasa muncitoare. Clasa muncitoare a făcut presiuni și a pretins lucruri mari. I-am mai spus că guvernul nu a cerut amestecul Occidentului și nici n-a vorbit nimeni în numele guvernului în acest sens. Acest lucru îl resping pentru că nu este adevărat.

I-am spus că nu e bine ca acum să se reconstituie evenimentele și să facă oricine aprecieri. Să vorbească cineva care a fost acolo, cînd s-au întîmplat evenimentele. Dar asta nu e o soluție justă a unui comunist ca să fugă și să ne părăsească (se referă la Kádár). Mai ales, într-un moment cînd este în fața unor mari responsabilități. Eu am rămas acolo și mi-am asumat răspunderea și m-am străduit să rezolv lucrurile.

M-a întrebat dacă aș fi reușit să rezolv problemele. Eu i-am răspuns că aș fi reușit și nu era cazul să se ceară amestecul sovieticilor. Pe chestia asta ne-am contrazis mult (Nagy cu Kállay).

Despre ceilalți eu mi-am spus părerea că sînt oameni cinstiți. M-a întrebat dacă pe lîngă mine au fost două grupuri cu idei diferite. Eu i-am răspuns că a fost numai un singur grup. El mi-a spus că și astăzi contrarevoluționarii și nemulțumiții pe mine mă iau drept portdrapel. Kállay mi-a spus că Kétlyi Ana în fața O.N.U. spune că ea este reprezentanta pusă de mine. Eu i-am spus că despre ce spune ea acolo să o întrebe pe ea, dar eu nu i-am dat nici un fel de împuterniciri. Kállay mi-a spus că Kétlyi pretinde că a fost membru de guvern. Eu i-am răspuns că depinde pe ce platformă s-a situat. Că atunci s-au format 21 de partide. Eu i-am răspuns că nu mă interesează ce a făcut contrarevoluția, eu am făcut guvernul de coaliție din patru partide.

La urmă l-am întrebat ce va spune acasă, cum va spune, din toată discuția avută. Care este concluzia lui, părerea lui. Nu mi-a răspuns care e concluzia lui.

El mi-a mai spus că și acum părerea Uniunii Scriitorilor este că sovieticii au oprit revoluția muncitorilor, că guvernul Kádár este trădător. Mi-a vorbit și de situația actuală.

Vom vedea cum vor rezolva situația, pe ce linie ne vor pune să muncim, pe linie de partid sau în guvern. Oare vor vroi să ne pună în posturi de răspundere? L-am întrebat în numele cui vorbește el. În numele guvernului sau al partidului? Mi-a răspuns că a venit în numele guvernului și al partidului.

La asta i-am spus că nu este tocmai așa. Dacă ne privește pe noi și pe linie de partid, atunci de ce de două luni de zile nu am primit nimic, n-am avut nici o legătură cu partidul. Mi-a răspuns că la asta acum nu poate să-mi răspundă. I-am spus că platforma partidului este cea pe care am făcut-o împreună cu Kádár. El mi-a spus că trebuia să intrăm în partid și n-am intrat. I-am răspuns că n-am intrat deoarece din primul Comitet Executiv al P.M.S.M. (Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar) am făcut și eu parte, împreună cu Losonczy, Donáth, Lukács și Szántó, și acum ne-au scos. Cu asta nu sînt de acord. El mi-a răspuns că partidul s-a transformat, s-a schimbat.

Dna : S-a transformat ?

Nagy : Nu s-a transformat. E același partid, doar că a luat altă denumire. Deci cam despre asta am discutat. M-a tot întrebat care-mi este impresia, cum văd lucrurile etc., dacă recunosc guvernul Kádár. I-am răspuns întrebînd dacă guvernul Kádár este legal. El m-a întrebat de ce mă leg de acest lucru. Eu i-am spus că dacă orice maghiar ar vota, n-ar fi bine de guvernul Kádár, și totuși acest lucru trebuie să se facă. Astea au fost problemele. Apoi se pare că el (Kállay) s-a dus la teatru sau nu știu unde. Mi-a spus apoi să nu spun nimănui că am discutat și ce am discutat.

Eu l-am mai întrebat dacă el consideră că este corect ca să nu pot lua legătura cu ceilalți, mai ales că la 100 de pași de unde stau locuiește Donáth. Nu pot să vorbesc cu el, dar îl văd cum se plimbă. I-am spus că mai mult de o lună n-am primit nici o scrisoare, nu știu ce-i acasă, nu știu ce-i cu mama mea. Trăiește? Acolo-i casa, mai există? Nici ce se întîmplă cu scrisorile nu e normal. Și dacă pe noi ne cred vinovați atunci de ce au trebuit să aducă și familiile, copiii ?

El a spus că pe toate le va discuta acasă. Nu mi-a dat răspuns la nici o întrebare. Mi-a spus că de reacția noastră depind guvernul Kádár și situația lui. Mi-a spus să nu vorbesc cu nimeni despre astea.

*

29 ianuarie 1957

P.V.3

Dna : Biszku, Fehér, Kállay, Kiss sînt membri în Biroul Politic.

Nagy : Adică cine ? Biszku, Fehér ?

Dna : Biszku, Fehér, Kállay, Kiss.

Nagy : Stai numai, cine e membru acolo ? Mi se pare Kádár, Apró, Marosán, Biszku, Fehér, Kállay, Kiss, 2-4-5-6-7. Șapte, așa știam că șapte, dacă n-or mai fi scos pe cineva, că pe atunci au mai fost acolo Rónai și Friss. Acuma nu știu, sînt sau șapte, sau nouă.

Dna : Nu o să poată domina așa cum vor.

Nagy : Nu au dominat și nici nu vor domina, n-o să reușească.

În continuare citește un articol din ziarul *Pravda*, „Dușmanii marxism-leninismului au folosit greșelile lui Stalin în ceea ce privește cultul personalității, însă nu au reușit și nici nu vor reuși cum nu reușesc să-și vadă ceafa fără oglindă”.

Dna : Proverbul acesta seamănă cu cel maghiar.

Nagy : Multe proverbe coincid. După aceea intră femeia de serviciu și discută cu ea în limba germană. Femeia îi spune lui Nagy că nu se găsesc butelii de aragaz.

Dna : Cu politica asta înnebunesc lumea, chiar dacă vor binele, nimeni n-o să-i mai creadă.

Nagy : Așa este. Degeaba o succesc și o învîrtesc, totuși nu pot să nu recunoască că evenimentele din octombrie-noiembrie au fost esențiale și hotărîtoare în problema națională, aceasta a fost sursa mișcării. Degeaba o învîrtesc și o succesc așa și pe dincolo, că imperialiștii... Despre asta nici nu ar trebui să mai vorbim. Noi înșine trebuie să ne ținem bine pe picioare.

După aceea intră femeia de serviciu, încep să discute în limba germană despre preparatul cafelei.

*

1 februarie 1957

P.V.3

Domnul și doamna iau masa de dimineată, apoi discută cu o femeie – venită în cameră – în limba germană despre ziare.

După plecarea femeii, citesc ziarul fără a-l comenta, apoi discută despre treburi casnice, iar mai târziu despre lucruri privind sănătatea lor.

Peste un timp vin doi copii (nepoții) – Ferkó și Katy –, pe care îi tratează cu dulciuri și prăjituri, apoi vorbesc despre lucruri generale. Problemele mai importante despre care discută sînt următoarele :

DI : Azi ai zece ani. Deci puteți învăța. Au promis că va veni un învățător, draga mea. Nu asta au spus ?

Katy : N-au spus.

DI : Ba au spus că un anume învățător sau învățătoare sau cineva...

Ferkó : Pînă acuma nu s-a arătat.

Dna : De ce să discutăm, au ei grijă de acest lucru ?

DI : Nu am putut să vă cumpărăm nici un fel de cadou.

Ferkó : Nici nu-i nevoie.

DI : Nașul nu a scris că l-au concediat ?

Dna : Cu siguranță că l-au concediat.

DI : Poate că l-au transferat la vreo întreprindere.

Ferkó : L-au transferat fiindcă nu are nici un fel de meserie și așa că acum este muncitor.

DI : Eu am scris lui Rusznyak, știi, la Academie, și – să nu uiți – i-am trimis o procură ca nașul să poată să ridice banii cuveniți mie. Dar nu știu dacă a primit-o, fiindcă nu am primit nici un fel de răspuns. Am cerut și medicamente de acasă, nici aceasta nu mi-au trimis.

Ferkó : Da, am înțeles.

DI : Am dori și noi ca să ne ducem acolo la voi. Să insiste și cei de acolo, nu numai noi. Am dori să ne mutăm acolo la voi, unde locuiți. Ar fi bine. Atunci mereu am fi împreună. Este acolo destul loc. A plecat Szántó, Szilárd...

Katy : Ar fi bine.

DI : Sau să dormiți voi aici. Este loc.

Katy : Să hotărîm.

DI : Dar nu de noi depinde, draga mea. În zadar vrem noi, dacă pe voi vă ia... Poți să spui acolo, dragul meu Ferkó, ca și ei să insiste ca pe noi să ne aducă acolo. Noi aici fără încetare insistăm. Să insiste și ei acolo.

Ferkó : Da.

DI : Și știi, băiatul meu, totul trebuie mâncat, chiar dacă nu-ți place, fiindcă ceva bun nici așa nu ne dă, și dacă mîncați puțin, atunci rămîneți slabi...

DI : Și știi, cînd ne plimbăm, ne vedem. Ne salutăm.

Ferkó : Obişnuieți să și discutați ?

DI : Nu, ne vedem numai. Nu-i voie.

Ferkó : Nenea Donáth Mátyi ?

DI : Da, și soția lui...

După o pauză oarecare tot domnul spune : Eu acum am scris o scrisoare ca pe voi să vă aducă aici, fiindcă azi este ziua ta de naștere. Se vede că de aceea v-au adus. Încă este frumos că au făcut și atît.

Dna : Și tu, la vîrsta ta de zece ani, trebuie să suporti toate aceste încercări. La orele două copiii pleacă. După plecarea copiilor, domnul și doamna iau masa.

După luarea mesei discută despre probleme familiale, apoi domnul povestește soției că pe unde obișnuiește să se plimbe.

După acestea se culcă.

După ce s-au sculat vorbesc în șoaptă despre ceva – cu mari întreruperi – însă nu se poate înțelege.

*

C. 345

9 febr. 1957

Nagy Imre

P.V.3

DI Nagy. La 1 ian. 1952 am fost cu Kiss Károly la Berlin, după care noi ne-am dus în U.R.S.S. În Africa oamenii au culoare neagră, vezi că în Caucazi populația este de o culoare mai închisă, la fel și cei din Egipt, Tunisia.

În schimb în Suedia și U.R.S.S. oamenii sînt mai blonzi.

Culoarea depinde și de natură, climă etc., care influențează mult culoarea pielii.

În continuare vorbește despre animalele care trăiesc pe diferite continente.

(După o pauză.)

Aș dori ca să ajung acasă primăvara.

O influență foarte mare asupra situației noastre o are măsura în care se vor restabili ordinea, viața normală și pacea.

Dacă ordinea se va restabili cât mai repede, atunci și noi avem mai multe speranțe de plecare.

Cît timp vor mai exista tulburări, ciocniri, pe noi nu ne vor lăsa acasă. În schimb prezența noastră acasă ar avea o influență pozitivă la restabilirea ordinii, la calmarea spiritelor.

Ei ar trebui să ne dea drumul acasă, ca să putem ajuta la restabilirea ordinii și a păcii. Deoarece o mare majoritate a populației ne ascultă pe noi.

Dacă aș spune haide, oameni buni, să ne apucăm de treabă, acum nu e timp de greve, nu aceasta este sarcina noastră, atunci mulți m-ar asculta.

Ar exista o pătură care ar spune că și așa s-a făcut trădător, dar această pătură e foarte subțire și de ei acasă nici nu e nevoie.

Deci astfel am ajunge mai repede acasă.

Atunci cînd noi ne-am dus la legația iugoslavă, a spus și Kállay că s-a creat o presiune uriașă, diferite delegații m-au cerut cu tărie, numai pe mine și numai pe mine. Ții minte, cînd ei au făcut și declarații că numai de mine depinde cînd să particip în munca guvernului etc.

Dacă ei atunci nu s-ar fi situat pe poziția aceea și m-ar fi chemat pe mine, hai, Nagy Imre, vino că vreau să-ți vorbesc, atunci eu m-aș fi dus și i-aș fi întrebat despre ce este vorba...

Ei ar fi spus că despre cutare, cutare, și ne-am fi putut înțelege, iar țara n-ar fi ajuns aici.

Însă ei au dus o cu totul altă politică.

Eu m-aș fi înțeles și cu scriitorii, cu ajutorul cărora s-ar fi putut face multe, iar evenimentele ar fi luat alt curs.

Ar fi fost încă o ocazie atunci cînd pe noi ne-au adus aici.

Dacă atunci ne-ar fi dus la Kádár, am fi putut să ajungem la o înțelegere.

Am fi rămas acasă bucuroși și în cazul în care n-am fi avut vreun rol activ, nici în conducerea de partid și nici în cea de guvern, și dacă ne-ar fi spus să ajutăm, fără doar și poate că am fi luptat și noi pentru refacerea ordinii.

Aceasta a fost a doua ocazie.

Pe urmă evenimentele s-au scurs și am ajuns aici unde sîntem.

Dar încă și acum ar fi o politică mai bună dacă ar căuta să ajungem la o înțelegere, ca să putem ajuta, și să nu se mențină pe această poziție rigidă, că sîntem trădători, contrarevoluționari și cine știe ce mai spun.

Dacă așa le convine să facă, astfel numai lor își creează o serie de greutăți.

Cînd eu am vorbit cu Kállay, sigur că atunci aceste probleme nu s-au ivit așa. Discuția mea cu Kállay nu o consider o discuție mai serioasă.

De fapt, Kállay nu este o personalitate care...

*

11 februarie 1957

P.V.3

DI Nagy : A început să mă doară capul.

Dna Nagy : Și pe mine.

DI N. : Înainte de a mânca dimineața n-ai luat medicamente ?

Dna N. : Nu.

DI N. : Numai că nu înțeleg, de ce nu conține acesta nimic despre filme, despre teatre, despre literatură, artă etc.

Dna N. : Despre Ungaria nu este nimic ?

DI N. : Ar trebui să scrie și despre probleme din Ungaria, acolo sînt atîtea evenimente : culturale, literare, teatrale și multe altele.

În acest ziar nu e nimic. S-ar putea scrie despre multe. Din *Előre*, vezi doar că acum este aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Arany János.

Nici nu știu dacă acasă există vreun ziar cultural.

(Urmează o liniște lungă, după care discută despre creșterea copiilor, apoi despre o pasăre care s-a lovit de geam, pe urmă iar despre copii.)

Ar trebui să dea bărbatilor un salariu mai mare, ca soțiile să poată sta acasă și să se poată ocupa de copii, deoarece acest lucru ar folosi foarte mult generațiilor viitoare.

(Nu se aude nici o discuție.)

*

16 februarie 1957

P.V.3

Dna Nagy : Închide geamul și în bucătărie.

DI Nagy : Bine.

Apoi discută probleme familiale, neimportante.

DI N. : Mai ai medicamente ?

Dna N. : Mai am puțin.

O perioadă lungă nu se aud discuții.

DI N. : Acum încă nu spun, dar luni o să-i spun să se ducă de aici, deoarece e deja murdar.

Intră femeia de serviciu, căreia Nagy îi spune că dna are nevoie de ceva medicamente.

Femeia de serviciu pleacă.

DI N. (Citește ziarul. Apoi spune) : Sepilov a fost făcut secretar de partid. Este secretar al C.C. Nu știu dacă cunoaște și limbi străine, dar Gromiko sigur vorbește mai multe limbi.

Dna N. : La ce pagină ești ?

DI N. : La pagina a treia.

DI și Dna joacă cărți, apoi se face liniște în cameră.

*

18 februarie 1957

Nagy Imre

P.V.3

Domnul și doamna citesc ziarul, după care discută.

DI N. : Care este rațiunea că ne țin pe noi așa de separat.

Dna N. : Nici scrisoare n-am primit.

DI N. : Dintr-un punct de vedere aș vrea să clarific aceste probleme. Sînt unele chestiuni ce trebuie să fie clarificate între noi. Aceasta este o problemă maghiară, iar clarificarea trebuie să se facă între noi.

Aici se află acest grup, acest grup politic, cu ei trebuie clarificate aceste probleme.

Sau vor să ajungă acolo ca acești oameni să-și schimbe atitudinea și să recunoască faptul că astăzi trebuie adoptată politica pe care o duce partidul.

Dacă acesta ar fi scopul, atunci acest lucru trebuie făcut în așa fel ca ei să o înțeleagă. Kállay a fost o singură dată aici, dar nici n-a vorbit cu ei și, dacă a vorbit, a vorbit un ceas, dar n-a reușit ca să înțeleagă acestea.

Ar fi trebuit ca lucrul acesta să fie discutat și atunci s-ar fi văzut că izolarea aceasta nu este corectă. După care oamenii, pînă azi, sigur că și-ar fi schimbat atitudinea lor. În mod liniștit s-ar putea să fie lăsați acasă, ca să se grupeze în jurul partidului, să introducă oameni în partid, ar ajuta partidul, ar susține hotărârile partidului.

Și dacă aceștia, ca, de exemplu, Haraszti, Losonczy, Donáth, Vársárhelyi, ce știu eu, dacă aceștia acasă se alătură acestui partid, conducerii acestui partid, sigur că vor avea un foarte important rezultat. Vor obține rezultate enorme. Dar și aici ce fac unii ? Să spunem, de exemplu, Vas, dacă Vas s-ar alătura, și s-ar alătura, dar el n-are priză în masă, nu-l va asculta nimeni.

Lukács are priză în rîndurile tineretului universitar, dar în altă parte nu este cunoscut și nu-l ascultă nimeni.

Dar în aceștia n-au încredere. Cu toate că acești oameni nu sînt contrarevoluționari, nu sînt reacționari, ci sînt oameni cinstiți care au concepții socialiste. Au fost în contradicție cu Rákosi, dar și acolo au demonstrat că au dreptate. Apoi și-au asumat răspunderea, ceea ce alții nu prea au vrut să facă.

Acest mic grup formează o putere mare, atunci cînd reprezintă o concepție politică corectă.

Dar în schimb s-ar putea duce tratative cu ei, s-ar putea să fie puși în situația să înțeleagă, și dacă au înțeles și se alătură lor... Astăzi partidul și guvernul n-au o asemenea posibilitate, ca să obțină o asemenea forță.

Sînt oameni astfel alcătuiți ca să se alătore în mod deschis.

Dna N. : Da. Aceștia nu sînt cu două fețe, dacă se alătură, atunci și lucrează cinstit.

DI N. : Da, acest lucru ar trebui să se știe. Dacă ei se alătură, atunci n-au altă posibilitate decît să susțină politica de astăzi a partidului.

Este o problemă nenorocită, că aici se pierd luni de zile, fără ca să se discute în acest sens cu acești oameni, iar acasă partidul luptă cu greutate, atunci cînd aici sînt acești oameni, cu ajutorul cărora ar putea să avanseze cu mult mai bine decît avansează astăzi.

Dacă omul ar putea să discute aceste probleme, atunci sînt sigur că s-ar putea ajunge la o înțelegere.

De exemplu acest Losonczy, eu îi cunosc concepțiile lui și el ar înțelege. Dacă noi trei aici am ajunge la o concluzie, o înțelegere comună, care ar fi că astăzi sarcina principală este să ne alăturăm acestei conduceri și să o ajutăm în politica ei, convingînd și poporul în legătură cu aceasta.

Sigur că am ajunge la înțelegere, iar atunci și ceilalți ar ajunge la această concluzie.

Aceasta este singura concluzie justă ce se poate trage din evenimentele petrecute. Dacă noi am discuta toate acestea, atunci sigur că și ceilalți ar fi de acord.

Francezii și americanii nu vor să calmeze situația, nu vor ca evenimentele să se liniștească. Și din acest punct de vedere reîntoarcerea noastră acasă ar aduce o calmare.

Chiar dacă eventuala reîntoarcere a noastră n-ar liniști în întregime lucrurile, deoarece nu se poate crede că ei ar renunța la ostilitatea lor, s-ar putea să se refere la noi, că, uitați, nu-i nimica cu ei, deoarece și ei s-au încadrat.

Nu știu dacă este adevărat ceea ce am citit în ziar, că au arestat acești scriitori, pe Háy, Zelk și pe ceilalți.

Va trebui să facă proces și dacă-i condamnă, nu știu în ce măsură va folosi la calmarea spiritelor.

Spiritele iarăși vor fi agitate, iar o să înceapă nemulțumirile, și se dă ocazie pentru atacuri internaționale.

Nu este drept nici faptul ca Marosán să-i pună pe toți scriitorii la același numitor comun, deoarece dacă așa se pune problema, atunci așa vor crede și masele.

Aceasta nu este corect. Este o prostie să-i consideri pe Háy sau pe Zelk contrarevoluționari.

Dna N. : Hai să mergem înăuntru.

DI N. : Unde, în cameră?

Dna N. : Da.

Se aude zgomotul cum curge apa, după care e liniște.

*

19 februarie 1957

Nagy Imre

P.V.3

DI Nagy : Te mai doare capul?

Dna Nagy : Da.

DI N. : Culcă-te puțin și ia ceva medicamente (urmează liniște). Ar fi bine un pahar de vin seara. Apoi vorbește despre calorile pe care le conțin diferitele feluri de mîncare.

Ar fi bine să avem bomboane și lămiie.

Dna N. : De aceea ar fi bine să avem bani, ca să nu fiu nevoită să mă rog pentru fiecare bucată de săpun.

DI N. : Da, într-adevăr omul se simte cu mult mai bine când poate să cumpere ce-i place.

Dna N. : Așa mă doare spatele. Apoi vorbește mult despre bolile ei, după care se face liniște.

DI N. : Eu mă duc să mă plimb puțin. Aș dori să vizitez orașul. Discută despre probleme cotidiene, despre costul întreținerii lor în România.

După o lungă tăcere, dl Nagy începe să vorbească. Eu o să termin această scrisoare și o să o trimit. Deși ca încheiere încă n-am iscălit-o, am scris până acolo, ca omul care după multă meditație, după multe frământări, după ce s-a gândit bine la aceste probleme, a ajuns la o concluzie.

Deci până aici am ajuns.

Eu am obiceiul să spun lucrurilor pe nume chiar și atunci când toate acestea, nu-i așa, vor folosi contra mea, chiar dacă vor urma repercusiuni serioase. Și atunci am susținut punctul meu de vedere, cât am fost convins că-i necesar. Și acum sînt convins despre ceea ce am scris în scrisoare. Ei își închipuie că părerea pe care ai avut-o poate să se năruie. Aș vrea să accentuez în mod deosebit aceasta, legat de o problemă pe care eu în scrisoare n-am amintit-o, deoarece simt că despre asta neapărat trebuie să scriu.

Este problema relațiilor cu U.R.S.S. Cu Kállay când a fost aici, am discutat despre această problemă, și lui Kállay i-am spus că eu niciodată n-am fost contra Uniunii Sovietice, nici nu sînt contra U.R.S.S., și niciodată nu voi fi contra Uniunii Sovietice.

Eu acolo am luptat cu arma în mînă pentru revoluție, acolo am fost 20 de ani în partid, acolo am petrecut jumătate din activitatea mea de partid.

Ei nu pot să înțeleagă că eu în mod sincer sînt prietenul Uniunii Sovietice, dar cunosc și poporul maghiar, precum și țara, cunosc amîndouă țările și aș dori o asemenea prietenie care să fie sprijinită cu inima curată, în mod sincer, de ambele popoare. Și nu o prietenie clădită pe nisip, o prietenie mincinoasă, pe care a propagat-o clică lui Rákosi. Ei au crezut că prin ploconiri, cu slugărnice se manifestă prietenia față de U.R.S.S., dar prin acestea poporul maghiar a fost doar înjosit și, nu-i așa, astfel l-au opus Uniunii Sovietice.

Eu nu sînt pentru o asemenea prietenie și acest lucru le-am spus și lor. Așa că despre toate acestea vreau să le scriu pe scurt. Că despre mine nu se poate presupune că eu aș fi fost împotriva Uniunii Sovietice. Nu. Eu am fost prietenul adevărat și cinstit al U.R.S.S., mult mai adevărat ca Rákosi și toată banda lui la un loc, deoarece ei numai rău au făcut, numai au stricat, fără a contribui cu ceva la întărirea prieteniei, ceea ce au făcut ei n-a fost prietenie. Ba, din contra, în locul lui Dulles, au făcut propagandă antisovietică. Nu-i de ajuns că „Europa Liberă” și propaganda americană de teapa lui Dulles au făcut propagandă antisovietică, Rákosi cu clică lui le-au mai și dat apă la moară.

Dulles ar fi putut să facă orice – să fluiera, să zbiere prin emisiunile de radio „Europa Liberă” ani de zile, dacă Rákosi n-ar fi făcut ceea ce a făcut...

Mai multe daune a adus clică lui Rákosi, în numele prieteniei maghiaro-sovietice, decît au făcut americanii prin propaganda lor antisovietică.

Așa că să nu mi se spună mie toate acestea, le-am văzut și le-am și spus cînd m-am ridicat contra lui Rákosi. Tovarășii sovietici, toți la rînd, pot să-și aducă aminte.

În 1945, cînd am venit acasă, încă de atunci ar fi putut să observe că eu am avut dreptate și că eu am exprimat atitudinea corespunzătoare prin ceea ce am spus.

În 1953 eram aproape la un pas ca să se ajungă tot aici. Și atunci eu am avut dreptate. Pînă în luna martie 1955, de cîte ori am fost în U.R.S.S., să zicem de cinci ori, cu delegați din partea partidului în această problemă, problema lui Rákosi, de fiecare dată, a fost la ordinea zilei, cu fiecare ocazie mi-am spus părerea, în mod foarte ferm și deschis. Nu prea mi-au dat dreptate. Acum dacă își aduc aminte trebuie să recunoască că eu am avut dreptate.

În martie (1956) iarăși, în mod foarte categoric m-am ridicat contra lui Rákosi și împotriva întregii sale politici. Totodată și împotriva tovarășilor sovietici, fiindcă au luat apărarea lui Rákosi. Dar acum, dacă își mai aduc aminte, trebuie să recunoască că tot eu am avut dreptate.

Și Suslov trebuie să recunoască că eu am avut atunci dreptate. Că eu am reprezentat prietenia ungaro-sovietică și că politica mea a fost cea corespunzătoare.

În iulie am discutat cu tovarășul Mikoian, când a fost acolo (la Budapesta) la ședință, când l-am schimbat pe Rákosi. Am repetat că o să ne ducă spre catastrofă, că nu este bine, nu se poate merge cu Gerő și așa mai departe.

Am rostit aceste cuvinte : Rákosi nu a fost niciodată prietenul Uniunii Sovietice. Cu activitatea lui a produs mai multe pagube decât 20 de Dulles-i. Aceste cuvinte le-am spus lui Mikoian, că 20 de Dulles n-au făcut atîta rău Uniunii Sovietice cît a făcut Rákosi.

Acum poate să-și amintească și el. Am avut dreptate ? Am avut.

Privind evenimentele din octombrie, atunci cînd există o stare de spirit foarte puternică împotriva U.R.S.S.-ului în toată țara și în întregul popor, tocmai atunci aduc pe capul nostru Armata Sovietică. Cu acestea nu am contribuit la înrăutățirea situației ? Nu ei au făcut ca situația să devină catastrofală ? Astfel au împins poporul maghiar în brațele contrarevoluției.

Eu și atunci am apărut prietenia cu U.R.S.S. și am căutat să o apăr și atunci cînd am fost împotriva ca trupele sovietice să se amestece, deoarece s-a văzut că, într-o astfel de atmosferă cum era acolo, dacă se mai amestecă și ei, atunci strică totul și aduc apa numai la moara contrarevoluției. Am avut dreptate.

Deci așa arată prietenia mea față de Uniunea Sovietică.

Dacă ei vor să vadă limpede, în mod sincer, atunci și trebuie să recunoască că eu sînt prietenul U.R.S.S. și că eu reprezint prietenia sovieto-ungară.

Eu am spus, în mod cinstit, în Ungaria politica se poate face pe baza prieteniei sincere dintre poporul maghiar și sovietic.

Dar aceasta să nu fie o prietenie clădită pe nisip, de fapt toată țara să fie provocată contra U.R.S.S., nu, să nu se ducă o asemenea politică, ci într-adevăr ea să fie dusă pe baza egalității și independenței. Nu-i așa ?

Dar în cei 10 ani, numai asemenea dispozițiuni s-au dat, care au făcut ca poporul maghiar să se ridice împotriva Uniunii Sovietice.

Aceasta mai vreau să le scriu lor.

Repet, nu sînt de acord cu o serie de probleme.

Și acum, spun în mod deschis, nu sînt de acord cu ceea ce tovarășii sovietici fac acum în Ungaria.

Nu este drept. Toate acestea n-ar trebui să le facă. Și repet că eu într-adevăr vreau prietenia cu U.R.S.S., dar aceasta să fie o prietenie reală.

O să cer ca această scrisoare să fie trimisă și în Ungaria. (Urmează liniște în cameră.)

M-am gîndit de mai multe ori ca să scriu și la ruși, lui Hrușciov.

Dar atunci o să creadă – să recunoaștem – mai știu eu ce, că nu-s sincer, că-s ploconitor, că acum vreau să lingușesc.

Pentru că sînt unii care, în asemenea situații, imediat încep să se scuze.

Dar eu n-am de ce să mă scuz, eu m-am gîndit că tot ce am discutat noi aici să le scriu lor, sigur, mai clar și bine documentat.

Dna N. : Nu știe omul ce o să fie, ce ar fi mai bine. (Urmează o liniște lungă, apoi se aude cum curge apa, iar dl Nagy vorbește despre spălătul rufelor).

Sosește doctorița, care consultă pe dna Nagy și explică felul cum să folosească medicamentele, după care pleacă.

*

Tradus

20 februarie 1957

P.V.3

Dl și Dna Nagy discută.

Dl Nagy : Azi și așa o să-i spun, că nu numai pentru ca să pregătească apă caldă.

Dna Nagy : Lasă-l.

DI Nagy : Nu. Eu o să-i spun. Ce înseamnă asta ? ! Ori să meargă la șeful lui și să-i spună că nu mai vrea să servească și atunci să plece.

DI Nagy (vorbește despre diferite mâncăruri, după care se face liniște, apoi spune) : Așa văd că în jurul partidului nu merg treburile tocmai bine. Cum a vorbit și Marosán. Că reacțiunea din nou încearcă să facă greutăți, nu-i așa, în legătură cu partidul. Nu știu despre ce poate fi vorba, deoarece aceasta nu scrie, dar probabil s-au ivit acele probleme pe care le analizează în legătură cu partidul în ultimele perioade.

Aici văd că nu știu ce fel de comitet al tineretului universitar, a dat o comunicare. Și acolo problema centrală este că partidul este puterea conducătoare a construirii socialismului.

În ziar am citit că după 23 februarie O.N.U. vrea să ia în discuție din nou problema maghiară.

Este o problemă nemaipomenită, de 77 de ori se tot amină discuția. Acest lucru frământă oamenii și acasă.

Nici această problemă nu sînt în stare să o ducă la bun sfîrșit.

Și toate acestea pe pielea noastră.

Cu cît este gălăgia mai mare acolo afară (în Occident) este cu atît mai rău.

Și în țară se încordează situația, la fel și situația internațională.

(Dna Nagy citește un articol din ziar, după care o perioadă nu se aude nici o discuție, apoi dl și dna Nagy discută despre probleme familiale.)

*

24 februarie 1957

Nagy Imre

C. 465

P.V.3

DI Nagy : Să vedem ce s-a adus pentru cină (se aude zgomotul farfuriilor).

Ai adus și ziarele mele ?

Domnul și doamna se așază la masă și mîncă și între timp discută despre mîncare. Se plîng că încontinuu li se aduce numai carne de vită.

Apoi discută despre programul operei și al teatrelor.

DI Nagy (citește ziarul, o perioadă nu se aude nici o discuție, apoi) : Eu o să încerc să nu mai beau apă, observ că nu-mi face bine.

Dna Nagy : De ce ? Obişnuiești să bei mult ?

DI N. : Omul după mîncare bea apă. De altfel o să-i spun și medicului.

Dna N. : Apa asta e proastă.

DI N. : Sînt curios dacă o să ne mai dea *Pravda*. Îmi convine să citesc, iau cunoștință despre evenimentele din U.R.S.S.

Dna N. : Nu-i interesant.

DI N. : Totuși mă interesează. Ar fi bine să ne dea și ceva ziare franceze. Eu de atîtea ori am cerut, dar nu am să mai cer. Eu de atîtea ori am cerut, dar mai mult nu avem să sperăm de la nimeni. Dacă vor, o să ne dea. Eu nu le mai cer.

Medicului o să-i spun că mă doare, pentru că aceasta trebuie, dar numai atît.

Dna N. : Au spus încontinuu că după alegeri totul se va aranja.

DI N. : Da. Alegerile s-au terminat de o lună și totuși nu s-a făcut nimic.

Acuma citesc în *Pravda* că comisia de validare (a O.N.U.) nu a recunoscut delegația maghiară. Aceasta înseamnă că nu recunosc guvernul maghiar.

Cu asemenea manevre încearcă să țină treji oamenii, îndemnîndu-i să reziste, din moment ce nici ei nu au recunoscut guvernul.

În mod artificial caută să mențină nemulțumirile.

Acesta nu e lucru bun. Eu am crezut că acuma vor termina, dar așa se vede, că nu. Totul merge în direcția ca poporul să nu aibă încredere în guvernul din Ungaria, iar astfel situația să nu se desfășoare în direcția în care ar trebui.

De fapt acest lucru are repercusiuni și asupra situației noastre, care depinde de felul în care acasă se normalizează situația.

Eu și din acest punct de vedere aș dori să fiu acasă, fiindcă și prezența noastră ar folosi la ceva, pentru că s-ar convinge că sîntem acasă.

Dar așa ei spun că am fost luați și cine știe ce mai spun. Însă dacă am fi acasă, atunci așa ceva nu pot spune. Atunci eu lucrez, predau la Academie sau lucrez altceva.

Deci s-ar putea scoate otrava, smulge rădăcina acestor probleme.

Așa ar fi mai corect și mai înțelept.

B. Volumul 15 (1 martie 1957 – 15 aprilie 1957)

Imre Nagy

1 mart. – 15 apr. 1957

Dosar nr. 40041

Post V.3

*

3 martie 1957

Nagy Imre

P.V.3

DI și Dna Nagy joacă remy.

DI N. : Na, eu deja sînt gata, 3-1 pentru mine, mai cîștig unu și atunci 4-1, totuși e mai bun ca 4-2.

Amestecă pietrele și continuă jocul.

Iar am pietre bune, te bat din nou.

Dna N. : O să vedem. Dar acum să întrerupem și să citim ziarul.

DI Nagy citește articolul în legătură cu noua componență a guvernului maghiar.

DI N. : Așadar ministrul Apărării Naționale este Reven Géza, iar ministrul Culturii, Kállay Gyula.

Este interesant și acest articol în legătură cu nota guvernului maghiar către guvernul S.U.A. privind pe ministrul plenipotențiar al S.U.A. din Budapesta, care nu și-a prezentat scrisorile de acreditare și care a fost rechemat.

Dna N. : Ce vor iarăși americanii ?

Apoi amîndoi continuă citirea ziarului. Nu se mai aude nici o discuție în cameră.

*

6 martie 1957

Nagy Imre

C. 586

P.V.3

DI și dna Nagy discută despre probleme fără importanță.

DI Nagy numără cite medicamente a luat pînă în prezent.

DI N. : Pînă poimîine la prînz, trebuie să iau toate medicamentele.

Dna N. : Da.

DI N. : Ziarul scrie că va fi frig, după care se va încălzi timpul.

Dna N. : Peste trei săptămîni este prima zi de primăvară.

DI N. : Nu mai sînt trei săptămîni, mai sînt două săptămîni pînă la prima zi de primăvară.

Mie îmi e frică că, așa cum rezultă din ziare, în martie ei vor încerca din nou... Cînd citești ziarele simți. Pentru că se și scrie că pentru martie aceștia se pregătesc din nou pentru ceva, aceste organizații contrarevoluționare ilegale, fasciste.

Pentru că este clar că mai există, fiindcă scriu și ziarele. Stau în ilegalitate și se pregătesc subteran. Ar fi ceva nemaipomenit dacă acestora iar le-ar reuși ceva.

Chiar dacă o să reușească doar să provoace, și așa îi distrug într-o zi, dar mai bine să nu se întîmple nimic. Pentru că așa ceva iar o să aibă un răsunet mare, mai ales din punct de vedere politic, fiindcă economic nu pot să strice prea multe, pentru că acum nu mai pot influența așa de ușor muncitorii și să meargă în diferite organizații, dar faptul că pot să provoace tulburări, acesta ar fi un lucru groaznic.

Și Marosán a vorbit despre faptul că pentru 15 martie se pregătesc contrarevoluționarii să încerce să organizeze ceva.

Am mai citit și în alte ziare că pentru începutul lui martie se pregătește ceva.

Au fost arestați în multe locuri o serie de oameni. Au fost descoperite de asemenea organizații înarmate.

Deci toate acestea tare mă neliniștesc. Pentru că ei nu se organizează de dragul organizării, ci pentru că pregătesc ceva, iar acest fapt este foarte grav. Pe mine 15 martie tare mă neliniștește, deoarece dacă iarăși va fi ceva, vor fi tulburări pe ici pe colo, în toată țara, aceasta iarăși înseamnă neliniște, întîrzie consolidarea politică. Pentru așa ceva se pregătesc și cei din afară.

Și simptomele vieții internaționale arată că la noi se pregătește ceva, de exemplu la O.N.U. cu delegația maghiară, apoi aceste campanii mari ce se duc împotriva Ungariei, deci tare mi-e frică că aici ceva se pregătește.

Și toate acestea se întorc și împotriva noastră, toate acestea îngreunează situația noastră, dar mai ales și în primul rînd îngreunează situația țării și ne ating și pe noi. Pentru că cu totul altfel s-ar aborda această problemă (adică a grupului Nagy) dacă la noi în țară ar fi liniște.

Eu am crezut că am ieșit la liman, că așa ceva nu mai există, că oamenii de acum sînt lămurii, calmați, dar se pare că încă merge greu, așa se pare.

Pentru că sînt multe simptome care denotă că în oameni aceste gînduri sînt încă treze.

Este interesant că încă și în această hotărîre, cu toate că este o hotărîre de partid, încă și acolo se mai amintește că contrarevoluționarii susțin că influența lor asupra maselor este deplină.

Cum dracu' se poate așa ceva?

Dar pe urmă se explică : că această afirmație pe departe nu reprezintă adevărul.

Eu totuși și astăzi spun și susțin că atitudinea acestor oameni, care acum ne învinovătesc pe noi, mult mai repede, cu mai multă ușurință ar putea rezolva problemele venind în întîmpinarea lor decît așa, acționînd în mod rigid contra lor.

Bine, este luptă ideologică, este clar, nu-i așa, trebuie luptat împotriva punctelor de vedere greșite și așa mai departe.

Dar dacă lupta se duce de cei care au reprezentat ținta mișcării, aici, așa cred, se greșește. Pentru că este clar că ei vor să se rezolve problemele lor. Și nu doresc să solicite ajutorul acestora (al majorității).

Aceasta este greșala.

Dna N. : Bine, dar ei nici nu știu cum sînt acești oameni acum.

DI N. : Sigur că nu știu. Kállay a fost aici la 25 ianuarie, acum aproape o lună și jumătate, era vorba că o să ne aducă la cunoștință poziția partidului și celelalte probleme... Dar de atunci absolut nimeni de pe lumea asta nici nasul nu a băgat aici, nimeni nu vorbește, nimeni nu vine și este clar că nici nu o să vină nimeni aici. Nu-i așa?

Dna N. : Da, sigur, pentru așa ne consideră pe noi, ca pe niște antisovietici, ceea ce nu sîntem. Așa ceva n-a fost, nu este și nici nu va fi.

DI N. : Așa este.

Dna N. : Cum dracu' poate fi antisovietic cel care a luptat acolo? Tu nu te-ai urcat în tren și n-ai fugit așa cum a făcut Rákosi, ci ai rămas acolo și ai luptat.

DI N. : Antisovietismul s-a manifestat în ceea ce a făcut Rákosi, aceasta a fost o politică antisovietică, cu toate lozincile ei exagerate. Mai mult, aceste lozinci, în mare măsură, au contribuit la crearea antipatiei.

Totuși eu cu mare neliniște privesc spre 15 martie, la ce va fi atunci. Îți spun va fi o mare ușurare pentru mine dacă o să se desfășoare totul în liniște, disciplină, deci dacă nu se va întâmpla nimic.

În tot cazul o să vedem.

Amîndoi se apucă de citit. Nu se mai aud discuții.

*

11 martie 1957

P.V.3

Familia Nagy servește masa, apoi discută despre timp.

DI Nagy : Ce dată este astăzi ?

Dna Nagy : 11 martie.

DI Nagy : Da.

Urmează o pauză lungă. Nu se aude nici o discuție.

Dna Nagy : Așa de rău mă simt și mi-e foame.

DI Nagy : Dar bine dragă, nu trebuie să mănînci pînă cînd te vindeci puțin. Ar trebui să încerci o zi, două, să mănînci numai ceai cu piine.

Dna Nagy : Ieri după-masă n-am mîncat nimic. O să încerc cu piine prăjită.

Domnul și doamna discută chestiuni familiale, despre boli etc. etc.

Dna Nagy : Nici ziare n-am citit azi. Să vedem dacă scrie ceva interesant.

DI Nagy : Are ceva interesant ?

Dna Nagy : Puțin (apoi citește tare un articol legat de guvernul maghiar, după care continuă să citească ziarul).

Nu se aude nici o discuție o perioadă lungă.

DI Nagy : Extraordinar. Rákosi are obrazul gros. Ce prostii fac și americanii cu ștampilele lor pe scrisori. Față de „Europa Liberă”, emisiunea engleză de radio B.B.C. a vorbit frumos.

Da, „Vocea Americii” și „Europa Liberă” sînt emisiuni tare murdare, transmit ticăloșii, B.B.C. însă n-a făcut așa ceva.

Totuși, în ziar acuză emisiunea B.B.C.-ului.

Continuă să citească ziarul.

*

Tradus 19.03.57

17 martie 1957

P.V.3

Dna Nagy discută cu Nagy Imre, căruia îi spune că sînt ținuți aici ca la închisoare. Jos la malul lacului au bătut gard de scînduri ca să nu se vadă cu Donáth.

Apoi soții Nagy discută despre timpul de afară, bate vîntul. Nagy îi explică soției din ce direcție bate vîntul.

După aceasta Nagy spune că se apucă de scris.

Nagy : Ai văzut articolul de ieri despre restaurație. Despre Apró.

Dna Nagy : Am citit, dar e corect.

Nagy : Chiar de aceea... Este un lucru de rîs. În felul acesta vor să facă din ei eroi ? Acolo mi-a plîns în cameră în zilele de 2-3 noiembrie. Și pînă la urmă i-am dat delegație din partea guvernului ca să plece în Cehoslovacia.

Dna Nagy : Vor să scoată ochii lumii.

Nagy : Și pe Kiss. Și Apró mi-a evocat comportarea lui. Eu i-am spus că nu sînt supărat pe el. Știi, el a cerut ca să plece în Cehoslovacia sau în România. El mi-a spus să-l trimit cu o

însărcinare. Cum situația economică era grea, i-am spus că va pleca să trateze cu ei pe aceste probleme. Și l-am însărcinat din partea guvernului ca să plece. Am vorbit cu Halász care i-a făcut formele, eu am semnat și i-am dat delegația. Apoi el a cerut să i se asigure securitatea pînă la graniță. Am făcut-o și pe asta. Așa a fost.

Acum vine eroul, că el a vrut așa și pe dincolo. Și lui Kiss i-am dat tot o asemenea delegație să plece în România. Și acum face pe eroul. N-au spus nici un cuvînt cum să facem ca să fie bine. Au ținut ca să plece din țară cît mai repede, în loc să ajute în acele situații grele.

Și Bebics m-a chemat la telefon în acel timp și mi-a spus că i s-a telefonat de la legația sovietică să plece în U.R.S.S. El mi-a cerut părerea. Eu i-am spus că nu pot să-i spun nimic, dar că, văzînd această situație, ar fi bine să nu plece și să rămînă în țară pentru a ajuta. Am discutat în mod tovarășesc cu ei, și prieteneste. Mi-au spus greutățile lor și eu i-am ajutat. Și acum fac pe eroii.

Dna Nagy : În ce zile au fost astea ?

Nagy : Nu-mi amintesc zilele. Am avut atîtea pe cap, încît nu-mi amintesc zilele.

Și Gerő și Hegedüs au fugit. Eu după cîteva zile am știut că ei și-au împachetat și au plecat. Au lăsat acolo totul grămadă și au plecat. De ce nu au rămas și să fi spus : „Haide să apărăm socialismul, să împiedicăm dușmanii, să oprim vărsările de sînge”. Ei n-au făcut asta, ci „haide să plecăm în U.R.S.S.”. Asta n-a fost just. Hei, hei.

Dna Nagy : În loc să salveze socialismul.

Nagy : Da, desigur. Și Kádár și Münnich au fugit. Münnich, ministrul de Interne, a fugit și ne-a lăsat în cele mai grele zile, în 31 octombrie, 1, 2 noiembrie. Și au venit înapoi cînd s-a liniștit situația, și atunci au venit „să salveze țara”.

Astea sînt cazuri pe care lumea, poporul le cunoaște. Acestea vor ieși la iveală. Într-un fel va ieși la iveală, chiar în fața justiției. Uite și articolul lui Révai, că poporul înarmat, așa și așa, și atunci primul lui gînd a fost cum să fugă din țară. Au fugit ca șobolanii. Niciodată nici unul nu s-a ridicat la ședință sau în fața maselor ca să vorbească. Toți s-au eschivat și s-au refugiat. Ei susțin că ei atunci au organizat rezistența.

Dna Nagy : Rezistență înseamnă să mă ridic, și nu să mă ascund. Și cu Rákosi tot așa au făcut, n-au avut curaj să se ridice contra lui. Au sușotit între ei și s-au ascuns.

Nagy : Da. Faptele o să-i demaște. S-au refugiat, au fugit, s-au ascuns, n-au făcut nimic. Dar cel mai rușinos lucru este lășitatea lor care a ieșit la iveală. Această lășitate s-a manifestat tocmai din partea conducătorilor. S-au volatilizat precum camforul și au lăsat totul baltă.

Fiecare și-a apărut propria piele și nimănui nu i-a fost gîndul la apărarea socialismului. Au fost lași. Toată conducerea a fugit. A fost o lășitate politică și umană. Eu am rezolvat totul, am discutat cu toți delegații muncitorilor etc. Aștia au fost speriați, n-au făcut nimic, s-au învîrtit și n-au făcut nimic, nu m-au ajutat cu nimic. Gerő a fost o zdreanță de spălat pe jos, se văicărea că ce va fi... Hegedüs tremura, soția lui plîngea și tremura pe coridor.

Dna Nagy : Dacă ei au știut că este contrarevoluție, de ce nu i s-au opus pe față. De ce n-au luptat ?

Nagy : Tocmai asta este ! Ei nu s-au gîndit că trebuie să stai în față, că trebuie să iei arma în mînă, dar nici n-au organizat muncitorii într-o forță armată împotriva contrarevoluționarilor.

Ei au sabotat acest lucru. Toți, pe rînd. Într-o ședință au fost pe rînd contra. Chiar Apró a sabotat acest lucru.

Și acum, desigur, toți sînt eroi.

În restul zilei în casă s-au purtat discuții lipsite de importanță.

*

18 martie 1957

P.V.3

Domnul Nagy povestește soției despre copilăria lui, despre părinți și despre familie în general, despre prietenii lui din copilărie etc., după care scrie o scrisoare.

Nagy : Am să-l rog să transmită această scrisoare Ministerului Afacerilor Externe Maghiare. În scrisoare pun o serie de întrebări, doar ei cunosc tratatul și condițiile puse de acest tratat, după

care înșir cerințele : să ne asigure în problema locuinței, lucrurile să ni le aducă aici, să ni se facă posibil să schimbăm bani. Tu ai s-o copiezi să ne rămână și nouă un exemplar.

*

20 martie 1957

Nagy Imre

P.V.3

Se aude zgomotul farfuriilor. Familia Nagy se află la masă și mănâncă, discută despre mâncare, doamna se plînge că o doare stomacul.

Apoi se aude cum curge apă, după care citesc ziarul.

Urmează liniștea.

Dna Nagy : Pe cine vor să înfrîngă ? Pe ei sau pe cei care sînt izolați vor să-i înfrîngă ?

DI Nagy : Acestea sînt prostii. Locuința toată există, atunci această problemă trebuie rezolvată.

Dna Nagy : Dar m-am săturat de viață.

DI Nagy : Bine, bine.

Dna Nagy : Dacă aș avea sfoară, m-aș fi spînzurat de mult.

DI Nagy : Aceasta este o prostie, eu nu te înțeleg, dacă tu așa vorbești, eu ce să fac ? Vino aici ! Să discutăm ce să fac eu. Atunci eu nu fac asta.

Dna Nagy : Să nu faci nimic. Să faci ceea ce ți s-a cerut.

DI Nagy : Atunci pentru ce dracu' să fac ? Ce rost mai are ?

Dna Nagy : De ce ? Numai pentru mine faci ?

DI Nagy : Nu, nu numai pentru tine.

Dna Nagy : Și atunci ?

DI Nagy : Atunci nimic n-are nici un rost și am să arunc scrisoarea în foc. Nici nu înțeleg. Serios nu înțeleg. Scriu această scrisoare să rezolve cutare și cutare, atunci pentru ce Dumnezeu să scriu.

Atunci nu-i altceva de făcut – pentru că pe mine oricum nu mă lasă, tu să te duci acasă.

Aceasta trebuie să facem, acesta este lucrul cel mai normal.

Și acesta se poate scrie pe o jumătate de coală de hîrtie, motivează omul cu cîteva cuvinte pentru ce și poftim, asta să rezolve.

Eu vreau să știu, de zile întregi eu lucrez, dar n-are nici un rost, eu nici nu mai scriu. Eu nu fac aceasta... din pasiune.

Dna Nagy : Dar nu pentru mine faci.

DI Nagy : Nu numai pentru tine, dar așa ceva trebuie să scriu, ceea ce doresc de la ei.

Ce vrei tu se poate scrie într-o jumătate de oră și o să trimit încă astăzi. Dar eu acum nu mai știu ce să vreau.

N-are nici un rost să scriu despre ceea ce nu vrem. Mie să-mi spui ce să facem. Nu știu dacă cu acesta ești sau nu ești de acord.

O perioadă nu se aude nici o discuție, după care discută despre probleme fără importanță.

Apoi după un timp :

DI Nagy : Nu știam ce putea fi acolo sus (locuința din Budapesta), știi, atunci cînd mi-a telefonat soția lui Fazekas, eu i-am spus ca să strîngă lucrurile, să le păstreze, că și acolo paza a aruncat armele. Acolo trebuie să mai fie multe din lucrurile noastre. A rămas acolo locuința cu tot mobilierul.

Dna Nagy : Ar fi fost și acolo destule forțe să ascundă armamentul, nu ar fi fost necesar să le arunce.

DI Nagy : Au rezistat cît timp soția lui Fazekas a rămas pe loc. Apoi a telefonat și a cerut ajutoare să mai poată salva ceva din ceea ce a mai rămas. Ceilalți toți au fugit care unde a putut.

Vasăzică temperatura este 13°C.

Dna Nagy : Da.

DI Nagy : Vrei să speli acum ?

Dna Nagy : Numai aceste câteva batiste.

Discută despre treburi casnice, despre spălat, săpun etc.

DI Nagy citește ziarul. Citește un articol care a apărut ca răspuns la articolul lui Révai.

DI Nagy : Ei vor ca să-l reabiliteze pe Rákosi și totul să se pună în spinarea noastră. Ancheta nu s-a făcut, dar atunci cum poate să spună renegat, trădător, contrarevoluționar, revizionist ? Cum dracu' se poate ?

Dna Nagy : Cine a scris articolul ?

DI Nagy : Molnár Géza. Probabil Révai în articol a cerut să fie reabilitat tot ce a fost.

Cît e ceasul ? 18.30 ?

Dna Nagy : Da.

DI Nagy : Este clar. Trebuie să iasă curat Rákosi. Dacă noi ne reîntorcem, numai greșelile noastre vor fi arătate și totul e în ordine. Ne scot contrarevoluționari. În hotărîrea din februarie, deja se observă și mîna lui Rákosi, iar după puțin timp apare articolul lui Révai pe aceeași platformă.

Cu noi nimic n-au clarificat. Fără noi au stabilit aceste așa-zise acuzații. Deci lucrurile trebuie să fie verificate, lămurite.

Pe ce ton scriu și vorbesc despre noi. Așa nu se poate !

Articolul lui Révai n-ar fi fost voie să-l scoată așa. Ar fi trebuit să trimită înapoi lui Révai, arătînd că pentru cutare, cutare lucruri trebuie schimbat articolul.

Apoi discută despre probleme fără importanță.

*

21 martie 1957

Nagy Imre

P.V.3

Soții Nagy discută despre lipsa cafelei negre. Discută în continuare despre mîncăruri.

Nagy : Situația noastră să fie analizată de către o comisie de examinare internațională, formată din reprezentanți ai partidelor comuniste și muncitorești.

Eu nu pe mine mă apăr, nici pe ceilalți. Să ne dea această posibilitate și să se stabilească atunci situația reală. Faptele dovedesc că asta este o problemă internațională. Probabil că dezbateri asupra evenimentelor din Ungaria nu s-au făcut.

Ciu-En-Lai a vorbit despre evenimentele din Ungaria, a vorbit de toate, le-a încurcat, a mințit, a vorbit despre agenți ai imperialismului. El pe dracu' a văzut evenimentele. Ciu-En-Lai să rezolve chestiunile chineze, iar în chestiunile maghiare să nu se amestece dacă nu le cunoaște. Deci poziția lui nu se poate accepta. Se vede că n-o acceptă comuniștii maghiari.

Despre clica lui Rákosi-Gerő o vorbă nu spun – să învețe din greșelile acestora. Toate sînt împotriva mea și vorbesc despre clica Nagy Imre-Losonczy. În loc să vorbească în articolele din ziar despre clica Rákosi-Gerő, vorbesc despre clica Nagy-Losonczy.

Comuniștii maghiari cunosc mai bine situația decît Ciu-En-Lai, care a fost la o depărtare de 12.000 km. Părerile unor țări vecine nu le iau în seamă (se referă la Iugoslavia), dar părerile lui Ciu-En-Lai le iau în seamă. Kardelj a recunoscut situația Ungariei, însă n-a fost luat în seamă, iugoslavii greșesc. Părerile iugoslavilor pentru ei înseamnă amestec în treburile Ungariei.

Cine înțelege socialismul, știe asta : nu este ceva marxist-leninist, asta este o ponegrire, o sfidare a „concepției mele”. Și acest lucru îl fac mereu.

Că a existat un amestec imperialist și pentru a dovedi acest lucru vorbesc de toate și orice.

S-au spus multe care să dovedească amestecul imperialiștilor și aceasta a fost luată de bună. Asta ei numesc concepție.

Au venit cu contrarevoluția și apoi „astea sînt faptele, asta este adevărul”, ele dovedesc că a fost o contrarevoluție. Asta e concepția lor. Să se precizeze faptele, să se dovedească și apoi să

vedem ce va ieși din asta, vom vedea dacă a fost contrarevoluție sau n-a fost și cine este răspunzător. Nu numai să spună „a fost contrarevoluție, grupul Nagy Imre-Losonczy contrarevoluționari, răspunderea o poartă ei”. Restul nu-i mai interesează, nu mai e nimic important.

Și josnicia este că majoritatea conducătorilor partidului au metode care de acum se cunosc, metode cu care au dus la pieire mulți comuniști. Acum tot cu asemenea metode vin. Asta nu este decât o fracțiune care a acaparat puterea și care caută ca să distrugă pe acei comuniști ce au luptat împotriva catastrofei lui Rákosi-Gerő. Ei nu fac altceva decât să restaureze regimul lui Rákosi. Se scriu articole și comuniștii se împotrivesc restaurării regimului lui Rákosi. Și tot ei se miră „ce Dumnezeu este cu partidul maghiar” ! Din această cauză cer eu să fie examinată situația de către o comisie internațională, formată din partidele comuniste și muncitorești.

Și tovarășii români trebuie să vadă că în problema maghiară ceva nu este în regulă, că aici sînt lucruri grave.

Și Révai ideologul, îl cunosc românii, cehoslovacii. La Moscova, Molotov a spus tăios la un moment dat că Révai n-are nimic cu marxism-leninismul, că este un antileninist, antimarxist. Mare ideolog s-a exprimat despre mine. Eu aș scrie un articol despre activitatea clicii Rákosi-Gerő și răspunderea pe care o poartă. Aș scrie cum aceștia au compromis partidul, l-au compromis într-atît încît au măturat partidul, l-au măturat membrii de partid.

În restul zilei în casă s-au purtat discuții lipsite de importanță.

*

30 martie 1957

P.V.3

DI Nagy : În legătură cu mine să observe faptele, să le verifice, să verifice realitatea și numai după aceea, dacă într-adevăr sîntem vinovați, să ne spună că sîntem renegați, trădători sau orice.

Eu la vîrsta de 22 de ani, în anii 1917-1918-1919, am fost în Siberia în Garda Roșie, am luat parte la o serie de lupte contra „albilor”, am lucrat acolo în ilegalitate pentru revoluția rusă. Rákosi de acolo a fugit.

Dna Nagy : Unde a fost ceva greu, pe tine te-au trimis.

DI Nagy : Da. Apoi după victoria lui împotriva Cehoslovaciei, eu am scris un articol mare în *Glasul Nou (Új hang)*, poftim, să-l caute. Cine a fost acela dintre unguri care a scris un asemenea articol cum am scris eu ? N-a fost nimeni. Atunci eu am scris împotriva fascismului maghiar și am apărut democrația cehoslovacă, deci eu am luat atitudine contra burgheziei maghiare, contra burgheziei proprii.

Cine a mai făcut așa ceva ? Aceasta a fost în al doilea război mondial. În primul război mondial am luptat cu arma în mînă.

Eu totdeauna am luat poziție față de șovinismul internațional.

Urmează o perioadă lungă de pauză, nu se aude nici o discuție.

Se aude zgomotul farfuriilor, doamna și domnul Nagy se așază la masă și mănîncă, fără să discute ceva.

DI Nagy : Ar trebui să scriem o scrisoare lui Walter.

Dna Nagy : Da.

Apoi discută despre timpul de afară.

DI Nagy : Eu azi după-masă am vrut să mă duc la plimbare.

Dna Nagy : Eu am crezut că te-ai dus, dar tu te-ai culcat.

Apoi discută despre mîncarea de prînz că a fost bine pregătită.

*

6 aprilie 1957
Strict secret

BULETIN
asupra lui Nagy Imre și soția
pe perioada 15-31 martie 1957

Din materialele de la T.O. rezultă că Nagy Imre, discutînd în ziua de 17 martie a.c. cu soția sa despre fosta și actuala conducere a R.P. Ungare, apreciază că o parte dintre ei au dat dovadă de lașitate, iar acum vor să facă pe eroii. Astfel spune :

„Acolo mi s-a plîns în cameră în zilele de 2-3 noiembrie. Și pînă la urmă i-am dat delegație din partea guvernului ca să plece în Cehoslovacia. Știe el (Apró), mi-a cerut să plece în Cehoslovacia sau România. El mi-a spus să-l trimit cu o însărcinare. Cum situația economică era grea, i-am spus că va pleca să trateze pe această cale. Și l-am însărcinat din partea guvernului să plece. Am vorbit cu Halász ca să-i facă formele, eu am semnat și i-am dat delegație. Apoi el a cerut să i se asigure securitatea pînă la graniță. Am făcut-o și pe asta.

Acum vine eroul, că el a vrut așa și pe dincolo. Și lui Kiss i-am dat tot o asemenea delegație să plece în România. Și acum fac toți pe eroii.

Și Bebics m-a chemat la telefon pe vremea aceea și mi-a spus că i s-a telefonat de la legația sovietică să plece în U.R.S.S. El mi-a cerut părerea. Eu i-am spus că nu-i pot spune nimic, dar avînd în vedere această situație, ar fi bine să nu plece și să rămînă în țară și să ajute.

La fel Gerő și Hegedüs au fugit. Eu după cîteva zile am aflat că ei și-au împachetat și au plecat. Au lăsat totul baltă și au plecat. De ce nu au rămas și să fi spus : «Haide să apărăm socialismul, să stăm în calea dușmanilor, să oprim vărsările de sînge». Ei n-au făcut asta, ci «hai să plecăm în U.R.S.S.».

Da, desigur, și Kádár și Münnich au fugit, Münnich, ministrul de Interne, a fugit și ne-a lăsat în cele mai grele zile, în 31 octombrie, 1, 2 noiembrie. Și s-au întors cînd s-a liniștit situația, atunci au venit «ca să salveze țara».

Uite acum și articolul lui Révai, că poporul înarmat așa și așa, dar atunci primul lui gînd a fost cum să fugă din țară. Au fugit ca șobolanii. Niciodată nici unul nu s-a ridicat la vreo ședință sau în fața maselor ca să vorbească”.

În continuare Nagy scoate în evidență lașitatea celor despre care a vorbit și eroismul lui, că a rezolvat totul și că a discutat cu delegații muncitorilor etc.

La 20 martie a.c. într-o discuție cu soția, Nagy comentează un articol din ziar ca răspuns la articolul lui Révai. Se spune : „Ei vor ca greșelile să fie șterse – Rákosi să fie reabilitat și totul să se pună în spinarea noastră.

Ancheta nu s-a făcut, dar atunci cum poate să spună renegat, trădător, contrarevoluționar, revizionist. Cum dracu’ se poate”. Dna Nagy întreabă cine a scris articolul, la care dl Nagy spune că Molnár Géza. „Probabil Révai în articol a cerut să fie reabilitat tot ce a fost.

Este clar. Să iasă curat Rákosi. Dacă noi ne reîntoarcem, numai greșelile noastre trebuie arătate și totul este în ordine. Ne scoate contrarevoluționari. În hotărîrea din februarie deja se observă și mîna lui Rákosi, iar după puțin timp apare articolul lui Révai scris de pe aceeași platformă. Cu noi nimic n-au lămurit. Fără noi au stabilit vasăzică aceste acuzații. Deci lucrurile trebuie să fie verificate, clarificate”.

În ziua de 21 martie, discutînd cu soția, Nagy Imre afirmă că va cere rezolvarea situației lor de către o comisie de examinare internațională formată din reprezentanți ai partidelor comuniste și muncitorești. Apoi despre tovarășul Ciu En Lai privind evenimentele din Ungaria arată că : „Ciu En Lai a vorbit despre evenimentele din Ungaria, a vorbit de toate, le-a încurcat, a mințit, a vorbit despre agenți ai imperialismului. Pe dracu’ a înțeles el evenimentele. Ciu En Lai să rezolve chestiunile chineze, iar în problemele maghiare să nu se amestece dacă nu le cunoaște. Deci poziția lui nu se poate accepta. Se pare că n-o acceptă comuniștii maghiari.

Despre clica Rákosi-Gerő o vorbă nu spun – că să învețe din greșelile acestora.

Toate sînt împotriva mea și vorbesc despre clica Nagy Imre-Losonczy. În loc să vorbească în articolele de ziare despre clica Rákosi-Gerő, vorbesc despre clica Nagy-Losonczy.

Comuniștii maghiari cunosc mai bine situația decît Ciu En Lai, care a fost la depărtare de 12.000 km. Părerile unor țări vecine nu le iau în seamă (se referă la Iugoslavia), dar părerile lui Ciu En Lai le iau în seamă. Kardelj a recunoscut situația Ungariei, însă n-a fost luat în seamă – iugoslavii greșesc ! Părerile Iugoslaviei pentru ei sînt un amestec în treburile interne ale Ungariei. Cine înțelege ceva din socialismul acesta nu este marxist-leninist, asta este o ponegrire, o sfidare a «concepției mele» și acest lucru îl fac mereu”.

În continuare Nagy arată că actualul guvern este o fracțiune care a acaparat puterea și care caută să distrugă comuniștii ce au luptat împotriva catastrofei Rákosi-Gerő, apoi arată că : „Și tovarășii români trebuie să observe că în problema maghiară ceva nu este în ordine, că la mijloc sînt lucruri complicate. Și pe Révai ideologul îl cunosc românii, cehoslovacii. La Moscova a spus despre el Molotov tăios la un moment dat că Révai n-are nimic cu marxism-leninismul, că este un antileninist-antimarxist”.

În rest, soții Nagy discută despre calitatea necorespunzătoare a alimentelor pe care le primesc, despre insuficiența alimentelor și despre dorința lor ca ea să poată pleca acasă.

Din rapoartele tov. Lucian Tony nu rezultă nimic deosebit în afară de faptul că în zilele de 16, 17, 18, 19 și 20 martie a găsit în sală urme de hîrtie arsă.

De asemenea în zilele de 24 și 25 martie, Nagy împreună cu soția au întocmit o listă de obiecte de îmbrăcăminte de vară pe care cer să li se permită să fie aduse din R.P. Ungaria.

*

Tradus 9.04.57

06 aprilie 1957

P.V.3

Familia Nagy se așază la masă și mîncîcă.

Nu se aud discuții, numai zgomotul fârfuriilor, apoi schimbă cîteva cuvinte despre mîncare, apă.

După o perioadă de liniște urmează :

Dna Nagy : Eu nu pot să-i înțeleg nici pe tovarășii sovietici. Și ei trebuie să observe că aici trebuie să fie ceva la mijloc.

DI Nagy : Probabil că știu și ei totul, însă acuma totul se pune în spinarea mea.

Dna Nagy : Tu nu ești bun pentru ei, deoarece nu ești evreu. Dacă ai fi fost evreu, atunci nu s-ar fi întîmplat nimic.

DI Nagy : Cineva trebuie să stea acolo și să execute. Nu-i așa ? Și cînd terenul de lupte politice a ajuns în Parlament, cu o serie de partide fasciste etc. și chiar și cu coaliția trebuia dusă lupta, atunci trebuia să stau în fruntea Parlamentului.

La fel și atunci cînd pentru politica economică a lui Gerő erau necesare fonduri, atunci din nou eu am fost nevoit să stau în fruntea împrumuturilor.

În iunie 1953, cînd țara a fost dusă la marginea prăpastiei, atunci, din nou, eu trebuia să țin piept.

Acuma cînd ei au declanșat luptele armate, din nou eu am fost nevoit să fiu acolo și încontinuu pe mine mă trag la răspundere.

Totdeauna pe mine mă scot principalul vinovat.

În continuare discută probleme fără importanță.

DI Nagy discută cu femeia de serviciu, după care femeia de serviciu pleacă.

DI Nagy : Ceea ce am făcut eu n-a fost naționalism. Eu am lucrat în spiritul internaționalismului proletar.

Apoi discută despre mîncare.

*

14 aprilie 1957

P.V.3

Domnul și doamna Nagy vorbesc probleme lipsite de importanță despre alimentarea lor și despre medicamentele pe care le iau, iar după aceea despre unele probleme de literatură și artă.

După o tăcere de un oarecare timp, vorbesc despre probleme casnice, după care din nou urmează o tăcere îndelungată.

Peste un timp oarecare intră în cameră o femeie, cu care familia Nagy vorbește în limba germană, discutându-se asupra mîncării pe care au primit-o.

Apoi familia Nagy ia masa.

Peste un timp oarecare vine un tovarăș care comunică în limba maghiară domnului Nagy să împacheteze.

La acestea, dl Nagy cere documente de la tov., că pe ce bază îl reține preventiv și i se efectuează percheziția domiciliară, la care tov. îi răspunde că i se va arăta pe teritoriul R.P. Ungare, deoarece aici, pe teritoriul R.P.R., nu poate face acest lucru.

În urma acestui răspuns, domnul Nagy declară că, fără a vedea documentele respective, nu se supune solicitărilor tovarășului.

În urma acestora, tovarășul caută să-l lămurească pe dl Nagy că el este de la Ministerul de Interne al Ungariei și pe baza hotărîrii guvernului R.P.U. îl reține preventiv și îi face percheziția la domiciliu. Însă domnul Nagy protestează, spunînd că acest procedeu contravine uzanțelor internaționale ale dreptului de azil și ale ospitalității oferite de guvernul român, împotriva căruia el (dl Nagy) la timpul și locul oportun o să și protesteze în mod public.

După acestea se trece la efectuarea percheziției la domiciliu, timp în care dl Nagy începe să împacheteze, după care nu se aude decît zgomotul produs de percheziție, dna Nagy spunînd că ea însăși vrea să împacheteze lucrurile ei.

*

15 aprilie 1957

Ex. nr. 1

Strict secret

BULETIN

asupra lui Nagy Imre și soția pe perioada 1-10 aprilie 1957

Din materialele de la „T” rezultă următoarele :

În ziua de 4 aprilie 1957, Nagy Imre discutînd cu soția a afirmat următoarele :

„Ziare primim foarte neregulat. Ultimul număr l-am primit joia trecută. Mai bine să ni se spună că nu ne dau. Am dat bani să ne cumpere unele lucruri. A trecut o săptămînă și tot nu s-a făcut încă nimic. Nu ne-au cumpărat încă cafea, ciorapi, coniac. Dacă vor să ne dea unele haine străine nu le primim, absolut nu le vom primi. Cerem lucrurile noastre, sigur, dar ce Dumnezeu, am avut noi haine. Unde sînt ? Le-au furat tovarășii ? Sau au dat altora obiectele noastre. Se poate întîmpla foarte ușor. Ce banditism !”.

În discuțiile purtate în ziua de 6 aprilie, soția lui Nagy Imre a afirmat față de el următoarele : „Eu nu-i pot înțelege nici pe tovarășii sovietici. Și ei trebuie să vadă că aici se întîmplă ceva”.

Dl Nagy răspunde : „Probabil că știu și ei totul, însă acuma totul se pune în sarcina mea”.

Dna Nagy continuă : „Tu nu ești bun pentru ei, pentru că nu ești evreu. Dacă ai fi fost evreu, atunci nu s-ar fi întîmplat nimic”.

Dl Nagy : „Cineva trebuia să stea acolo și să execute. Nu-i așa ? Și cînd terenul de lupte politice a ajuns în Parlament cu o serie de partide fasciste etc. și chiar și cu coaliția, trebuia să stau în fruntea Parlamentului. La fel și atunci cînd pentru politica economică a lui Gerő erau necesare

fonduri, atunci din nou eu am fost nevoit să stau în fruntea împrumuturilor. În iunie 1953, când țara a ajuns aproape la marginea prăpastiei, atunci din nou eu trebuia să țin piept. Acum când din cauza lor au izbucnit luptele armate, din nou, tot eu am fost nevoit să fiu acolo. Fără încetare pe mine mă trag la răspundere.

Totdeauna pe mine mă scot principalul vinovat.”

În ziua de 10 aprilie a.c., discutînd despre situația din Ungaria, dl Nagy Imre spune :

„Cu 15-20% a scăzut nivelul de trai al muncitorilor în loc să se ridice. Acesta e socialism ? Numai socialism nu este. Apoi dictatura aceea ce s-a îndreptat împotriva poporului ! Acela a fost socialism ? Unde a fost dictatura proletariului ? Toți grofii au fost liberi ! În închisori au stat muncitorii. Aceasta nu este dictatura proletariului. La sate abia sînt cîțiva țărani care să nu fi fost sancționați cu ceva.

Ciu En Lai vine aici de la o distanță de mii de kilometri și face constatări fără ca să fi avut cel puțin habar ce s-a întîmplat în Ungaria. El să nu facă constatări. Întîi să fie atît de modest să facă cunoștință cu situația și numai după aceea să facă constatări.

Apoi vezi românii. Dar românii nu trebuie să știe doar ceea ce a declarat Hrușciiov sau Ciu En Lai, ei au experiența lor proprie. Ei știu concret ce s-a întîmplat. Însă ei părerea lor personală o țin pentru ei și primesc ce spun alții, chinezii sau rușii.

Aceasta nu este o metodă admisibilă. Ar trebui să gîndească cu capul lor. Căci dacă gîndesc cu capul lor, iar evenimentele le iau așa cum s-au desfășurat ele și nu încearcă să le modifice, atunci vor vedea și ei că nu s-a petrecut în Ungaria ceea ce se spune acum.

Acum toți încearcă să spună că în Ungaria a fost contrarevoluție. Dar această afirmație trebuie dovedită. Sînt niște lași. N-au părere personală. Totul merge așa cum a mers și în trecut. Dacă la Beijing sau la Moscova chinezii sau rușii spun ceva, trebuie să se întîmple întocmai așa și atunci cînd ceilalți sînt convinși că nu este așa sau nu este bine ceea ce se face. Iar își face loc slugărnicia, lașitatea, minciuna etc. în loc de obiectivitate.

Dar nu înțeleg de ce țările socialiste nu pot să se susțină din punct de vedere economic singure. De ce trebuie încontinuu U.R.S.S.-ul să le ajute ? Aceasta e o povară uriașă și pentru ei. Refacerea Coreei, U.R.S.S.-ul trebuie să o facă. Industrializarea Chinei, U.R.S.S.-ul trebuie să o facă, pe noi ei trebuie să ne ajute. Cu cît ar putea și ei să se întărească dacă n-ar fi obligați să ne ajute pe noi și celelalte țări socialiste ? Acesta este un lucru nemaipomenit. De ce nici o țară socialistă nu poate să stea pe picioarele ei ? De ce trebuie să ne biziim pe economia U.R.S.S.-ului ? ! ! ”

Din rapoartele tov. Lucian Tony rezultă că soții Nagy sînt foarte supărați că nu primesc la timp ziarele și cele cerute de ei, ca băutură, cafea etc., manifestîndu-și nemulțumirea față de tovarășii de la C.C. al P.M.R.

I.10. Comunicările ambasadorului iugoslav

Comunicările ambasadorului iugoslav (text prescurtat)

Predarea unei declarații scrise că Nagy Imre recunoaște noul guvern și are încredere în componența sa, că ultimele sale fapte și acțiuni le-a făcut sub presiunea cercurilor reacționare existente în guvern, la 5 noiembrie 1956.

Răspunsul lui Nagy Imre la comunicarea de mai sus

Mulțumesc tov. conducători iugoslavi pentru dreptul de azil oferit atît mie, tovarășilor mei, cît și familiilor noastre. Declar în numele meu și al tovarășilor mei că pe teritoriul Iugoslaviei vom respecta cu strictețe normele internaționale ale dreptului de azil.

Prin faptul că tov. conducători iugoslavi nu condiționează acordarea dreptului de azil de declarația mea de demisie – propusă de ei –, conform lămuririlor ce mi-a dat tov. ambasador, rog

a se face posibil ca să pot pleca cât mai urgent în Iugoslavia împreună cu tovarășii mei și familiile noastre. Asigur pe tovarășii conducători iugoslavi că, în privința declarației cerute, o să iau în considerare cu cea mai mare atenție argumentele tovarășilor iugoslavi.

Comunicările ambasadorului iugoslav

1. Atunci, când tovarășii iugoslavi, la inițiativa tov. Szántó, au căzut de acord ca să acorde drept de azil tovarășului Nagy și celorlalți, nu au condiționat acest lucru și nici acum nu-l condiționează de vreo declarație.

2. Atunci când au ridicat problema declarației, care ar constitui sprijinul guvernului Kádár, tov. iugoslavi au considerat că în acest moment declarația ar fi utilă, căci astfel evoluția evenimentelor din Ungaria ar fi mai pozitivă și mai puțin dureroasă și ar mări prestigiul personal al tov. Nagy dacă s-ar delimita de reacțiune. Dacă dl intenționează să facă declarație, atunci este necesar să o facă în Ungaria, și anume acuma imediat, deoarece în Iugoslavia n-ar avea utilitate și nici nu va fi posibilă.

Tovarășii iugoslavi nu sub presiunea rușilor au sugerat această declarație, ci a fost un rezultat al analizei lor, despre care nu au informat pe ruși. Tovarășii iugoslavi repetă că acordarea dreptului de azil nu are nici o legătură cu propunerea lor ca tov. Nagy să facă o declarație. Tovarășii iugoslavi lucrează acum concret la asigurarea călătoriei Dvs. în Iugoslavia. La 5 noiembrie 1956.

Declarația lui Nagy Imre

Guvernul național maghiar a preluat conducerea țării într-o perioadă istorică, când nemulțumirea poporului a izbucnit cu o forță elementară împotriva regimului Rákosi, care a desconsiderat ideile de bază ale democrației, ale socialismului, ale independenței naționale. Guvernul național, în toată activitatea sa, s-a condus după următoarele idei democratice și socialiste, avînd următoarele scopuri :

Păstrarea și consolidarea marilor cuceriri istorice democratice și socialiste ale celor 12 ani (reforma agrară, naționalizările, cuceriri socialiste etc.), asigurarea pretenției naționale legitime a poporului nostru pentru o Ungarie independentă și suverană, pe baza acestor principii de pace și prietenie cu toate țările lumii, îndeosebi cu Uniunea Sovietică și cu țările de democrație populară învecinate.

Organele vechi de partid și de stat care s-au opus acestor principii, au fost în parte atrase, în parte măturate de către mișcarea populară.

Guvernul național s-a străduit ca să se sprijine pe acele forțe democratice și socialiste, care reprezintă, apără și doresc să dezvolte cuceririle democratice și socialiste ale ultimilor 12 ani.

Toate acestea au fost exprimate în declarațiile guvernului. Pe lângă creșterea forțelor naționale democratice și socialiste, au apărut – exploatînd greutățile situației – asemenea forțe reacționare și contrarevoluționare care au atentat la cuceririle noastre și care în ultimă instanță au vrut să ne impună drumul restaurării capitalismului și drumul opoziției față de țările socialiste.

Declar că eu și Guvernul Național de la începutul formării sale ne-am împotrivit cu tărie și am luptat împotriva tuturor tendințelor reacționare și contrarevoluționare și împotriva amestecului reacțiunii internaționale.

Am convingerea că numai prin realizarea ideilor și țelurilor de mai sus, prin luptă dîră și consecventă împotriva forțelor reacționare și contrarevoluționare, prin victoria forțelor democratice socialiste se poate asigura bunăstarea și viitorul socialist al poporului nostru.

În mod deosebit este îngreunată situația guvernului meu de a realiza scopurile sale de faptul că anumite cercuri conducătoare maghiare au cerut intervenția trupelor sovietice, la care muncitorii au răspuns cu grevă generală, viața a fost paralizată și luptele armate au luat proporții mari.

Simt nevoia să declar încă o dată – în calitate de șef al guvernului – că în situația aceasta critică a țării am fost condus de conștiința și convingerea comunistă, de dragostea și credința față de

patria mea și poporul meu, care timp de 40 de ani au impregnat toată activitatea mea și de la care nu m-a abătut nimic nici în trecut și nu mă va putea abate nici în viitor.

Comunicarea ambasadorului iugoslav (text prescurtat)

Evenimentele se desfășoară cu foarte mare repeziciune, de aceea declarația a întârziat. Nu corespunde situației, ci mai mult ar îngreuna tratativele începute la Moscova cu scopul de a vă face posibilă plecarea în Iugoslavia.

I.11. Note în legătură cu poziția Comitetului Executiv refugiat la Ambasada Iugoslavă

Comitetul Executiv, bazându-se pe unele indicii, consideră că poate să ajungă în situația ca partea sovietică să dorească să întreprindă tratative direct sau prin intermediari în legătură cu desfășurarea evenimentelor. Ca urmare, considerăm necesar ca pentru începerea unor eventuale tratative să ne precizăm următoarele condiții :

1. Considerăm absolut necesar ca toate unitățile militare sovietice care au intrat în țară la chemarea Guvernului Hegedüs, mai târziu Kádár, să părăsească imediat capitala și întreg teritoriul țării. În țară trupele sovietice vor putea staționa numai în acel număr și în acele locuri în care au staționat înainte de 23 octombrie.

Imediat după aceasta trebuie începute și terminate în scurt timp tratativele între Ungaria și celelalte țări participante la Tratatul de la Varșovia, privind retragerea imediată și completă a armatei sovietice de pe întreg teritoriul țării.

2. La baza politicii externe a Republicii Populare Ungare stau principii care au fost definite prin declarațiile de la Bandung și Belgrad. Fără nici o modificare trebuie să menținem declarația privind neutralitatea noastră. Ne străduim ca, pe lângă cele patru mari puteri, neutralitatea țării noastre să fie garantată și de Iugoslavia și Polonia. Trebuie să avem grijă ca neutralitatea țării să nu se transforme în nici un fel de instrument în mâinile imperialiștilor.

3. Puterea guvernamentală centrală a Republicii Populare Ungare, în primul rând, să se sprijine pe consiliile muncitorești, precum și pe acele organe care au fost înființate în săptămânile trecute de către țărănime, intelectualitate și alte categorii sociale. Guvernul să-și însușească și să îndeplinească revendicările consiliilor muncitorești.

4. Este nevoie de o guvernare care nu reprezintă conducerea unui singur partid, ci care recunoaște cuceririle democratice și socialiste și se întemeiază pe baza unității partidelor democratice.

5. Este necesară alianța puterii progresiste largi naționale, front unic democratic și socialist, care înglobează partidele democratice, consiliile muncitorești, precum și acele organe progresiste cu spirit revoluționar care se situează pe pozițiile apărării cuceririlor socialiste, ale asigurării independenței naționale și egalității în drepturi.

Guvernul, în spiritul drepturilor constituționale – ca și în trecut Frontul Patriotic Popular –, ar fi conducătorul acestui front unic.

6. Sarcina principală a Frontului unic național ar fi consolidarea economică și politică. Atîta timp cît aceste scopuri nu ar fi îndeplinite, să fie trecute pe planul doi toate acele forțe care ar putea împiedica organizarea partidelor și ar putea amîna alegerile.

7. Pentru restabilirea economică a țării este nevoie urgentă de un însemnat împrumut extern. Acest împrumut, dacă ar veni, fie din Răsărit, fie din Apus, să nu fie legat de nici un fel de condiții politice.

8. Neîntîrziat trebuie reinstaurată în țară legalitatea justiției. Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru participarea la rebeliune. Trebuie pus capăt samavolniciei, arestărilor și terorii

reacționare. Trebuie puși în libertate toți arestații politici. Organele sovietice să pună în libertate pe trimișii guvernamentali Maléter și pe Kopács Sándor, membru în Comitetul Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar.

Pe aceste baze trebuie înfăptuită democrația internă a țării.

9. Stăm pe poziția declarației-program a Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Platforma noastră politică este bazată pe ruperea totală ideologică, organizatorică și personală cu stalinismul, pe baza marxism-leninismului.

Nu avem încredere în actuala conducere a Partidului Muncitoresc Socialist Ungar și în mod special nu avem încredere în persoana lui Kádár János. Această conducere a partidului a deviat de la baza ideologică a declarației-program a partidului. Numai în vorbe și în unele măsuri parțiale declară lupta împotriva stalinismului, dar realitate, atât în politica internă, cât și în cea externă, continuă politica Rákosi-Gerő.

Kádár János în mod fățarnic, fără să fi dus o luptă principială pentru vederile sale, a părăsit funcția din partid și guvern, sarcină ce i-a fost încredințată de partid. Despre acest pas n-a înștiințat nici conducerea partidului și nici pe președintele guvernului.

Anexa II

Losonczy Géza

II.1. Caracterizare și note cu privire la Losonczy Géza și soția sa

Dosar 40041, vol. 24, p. 14

Caracterizare :

Losonczy Géza este fiul unui mic preot reformat. Este absolvent de universitate. În timpul studenției a participat – scurtă vreme – la mișcarea de dreapta.

În anul 1939 Donáth Ferenc l-a atras în mișcarea ilegală. Pe adresa lui veneau scrisori din străinătate și el însuși a fost trimis în delegație la Viena și la Paris. A participat la activitatea Frontului din martie (o mișcare a intelectualilor, care au avut legătură cu partidul comunist ilegal). Pentru această activitate a fost arestat.

După eliberarea țării a lucrat la ziarul *Szabad Nép* și apoi a devenit redactorul revistei intelectualilor intitulată *Tovább*. A fost deputat și mai târziu locuitor la Ministerul Culturii. Din această funcție a fost eliberat din pricina „listei lucrărilor interzise” (listă în care a trecut la index operele realist-clasice ale clasicilor proprii și străini). După aceasta a fost directorul Editurii pentru Literatură.

Soția este fiica lui Haraszti Sándor. A fost prieten cu Szilágyi József și Donáth Ferenc. A fost arestat împreună cu aceștia. La Securitate nu a fost maltratat. A suferit de tuberculoză și boala i s-a agravat la închisoare. După arestare a înnebunit. A stat vreme îndelungată sub tratament medical. Nici la eliberare din închisoare nu a fost complet normal. După ieșirea din închisoare a fost colaborator principal la *Magyar Nemzet*.

I s-au oferit și funcții de partid pe care le-a refuzat însă, referindu-se la munca sa de ziarist.

A fost unul din semnatarii memorandumului Uniunii Scriitorilor. Nu și-a retras semnătura ; din cauza aceasta a fost sancționat de partid. (Este vorba despre memorandumul redactat de organizația de partid de la Uniunea Scriitorilor care s-a extins asupra tuturor sectoarelor de artă. Memorandumul a fost condamnat de partid nu atât pentru conținutul său, ci în primul rînd pentru forma fracționistă de organizare.)

Numitul a fost conducătorul disputei despre munca de [...] Cercul Petőfi, unde a cerut reabilitarea lui Nagy și reprimirea lui în partid.

În ședința C.C. din 24 sau 25 octombrie a.c. a fost ales membru în C.C., el nu a primit această funcțiune și a făcut acest lucru public în cercuri studențești. A argumentat că atîta vreme cît este Gerő pe postul său și nu sînt retrase trupele sovietice el nu ocupă funcții. A cerut ca aceste lucruri să fie date a doua zi publicității, în *Szabad Nép*. A avut legături strînse cu Comitetul revoluționar al studenților, care a jucat un rol conducător la începutul răscoalei. A fost unul din inițiatorii spirituali ai luptei armate împotriva Securității și ai concepției neutralității țării.

În cercuri intelectuale este simpatizat, are darul scrisului.

*

Vol. 25

7 decembrie 1956

NOTĂ

privind pe Géza Losonczy

De la prima vedere se poate constata că Losonczy este o fire închisă față de persoane străine (față de mine și fata care servește). Deși cunoaște limba germană, totuși prea puțin discută cu mine, transmițând totul prin soția lui.

Este un element care provoacă discuții, dar pe urmă el tace și lasă să vorbească mai mult persoana cu care discută. Se lasă greu antrenat în discuții privind activitatea sa.

Este foarte interesat privind felul cum se desfășoară evenimentele din Ungaria și așteaptă cu nerăbdare presa zilnică. Majoritatea discuțiilor pe care le are cu soția sa sînt de natură politică și, după cum am constatat, soția sa este foarte bine informată asupra acestei probleme.

Este un element nervos, manifestîndu-și nervozitatea prin plimbări îndelungate prin cameră, și fumează mult. Este politicos și atent față de familie, la care ține mult.

Aceeași politețe și-o manifestă și față de ceilalți tovarăși din vilă.

Din discuțiile avute cu soția sa am dedus că nu prea este de acord cu linia politică dusă de guvernul Kádár.

De menționat este faptul că obiectivul în orice problemă se consultă cu soția sa. De exemplu : obiectivul își face unele însemnări zilnice pe care le dă să le citească soției sale și care mai face unele adăugiri la ele sau, dacă obiectivul a stat de vorbă cu tov. de la C.C., după plecarea acestuia întreabă pe soția sa dacă este de acord cum a discutat el.

De asemenea menționez că din cele ce discută nu prea pot înțelege multe întrucît se feresc față de mine, el fiind mai suspicios.

Însemnările pe care le face obiectivul le dă spre păstrare soției sale.

Cu toate că obiectivul este o fire închisă față de persoane străine, nervos, frămîntat, totuși este mulțumit de felul cum este tratat, în afară de faptul că nu i se dă voie să se plimbe pe un spațiu mai mare.

Este în vîrstă de circa 40 ani.

*

Vol. 25

7 decembrie 1956

NOTĂ

privind pe soția lui Losonczy Géza

În comparație cu obiectivul, soția sa este mai comunicativă, o fire mai curioasă, calmă în aparență.

Ca și soțul ei este interesată de mersul evenimentelor din Ungaria, citind cu foarte mare atenție presa, și comentează cu soțul ei.

Este la curent cu toată activitatea soțului ei, asupra cărui fapt discută mult. Are putere de convingere asupra soțului ei.

De menționat este faptul că atunci cînd vine tov. de la C.C. ea asistă la toate discuțiile, însă foarte rar intervine în discuții, dar după plecarea tov. de la C.C., îi spune : „Trebuia să spui cutare sau să întrebi cutare”.

Este un element care studiază foarte mult persoana cu care discută, este atentă la orice și suspicioasă.

Este o femeie grijulie față de familie. Este mulțumită de felul cum sînt tratați, însă este frămîntată de faptul că au scris în Ungaria (prin intermediul tov. de la C.C.) și nu au primit nici un răspuns, deși ceilalți din grup au primit vești și lucruri din Budapesta.

De asemenea își manifestă dorința de a avea o întrevvedere cu părinții ei care se află la Snagov și cu care corespundează prin intermediul tov. de la C.C.

În general este o femeie comunicativă, știe să se facă agreată, este foarte amabilă.

Este în vîrstă de 31 de ani și fetița are 7½ ani.

II.2. Discuții cu Losonczy Géza

A. 26 noiembrie 1956

Discuția cu Losonczy Géza din 26 noiembrie 1956, orele 23

Tradus

Deși era tîrziu seara, aproape de ora 11, aflînd că tov. Losonczy e într-o stare foarte nervoasă, am făcut o vizită pentru a face cunoștință cu el.

Deși era tîrziu, atît dînsul, cît și soția s-au bucurat că în sfîrșit a venit cineva cu care să poată sta de vorbă.

Într-o stare nervoasă, agitat, vorbind repede, a manifestat indignarea că nu înțelege de ce a fost adus aici, de ce e ținut arestat, de ce e ținut despărțit de ceilalți, de ce nu i se permite soției lui care e fiica lui Haraszi să se întâlnească cu părinții și așa mai departe.

După ce am arătat scopul venirii mele, că tocmai vrem să aflăm despre felul cum se simte, despre unele probleme legate de nevoi și alte chestiuni, s-a liniștit și în această seară noi am avut numai o discuție generală, fără a intra în vreo problemă mai de amănunt asupra situației din Ungaria. Mai mult, discuția noastră de aproape o oră s-a mărginit la a-l asculta asupra felului cum ei au fost la Ambasada Iugoslavă din Budapesta, cum s-au dus tratative între guvernul Kádár și guvernul iugoslav, cum au fost duși și unde au fost duși de acolo, că el nu și-a dat niciodată consimțămîntul să vină în Republica Populară Română.

La data de 27 noiembrie am avut o discuție de peste 3 ore cu tov. Losonczy. În tot cazul, m-a primit mult mai prietenos și timp de o jumătate de ceas a ocolit discuția în jurul problemei din Ungaria. Mai mult, mă întreba și mă asculta pe mine privind problemele din România din diferite domenii de activitate economică, politică, compoziția populației, orașe, instituții de știință și altele. Trebuie spus că, făcînd cunoștință cu o zi înainte cu grupul cel mare, în afară de bătrînul Lukács, care e un savant de mare capacitate științifică, Losonczy mi se pare că e cel mai deștept și cu capacități politice din acest grup (în afară de Nagy și Donáth, cu care nu am stat de vorbă).

Deși am convenit că vom discuta cu cărțile pe față, în unele privințe cred că a reușit să nu spună ceea ce nu vroia. Totuși a spus în esență unele lucruri interesante.

La întrebarea mea dacă vrea să ajute la rezolvarea problemei maghiare, tov. Losonczy a făcut o declarație de principiu – să zicem așa – în felul următor, că de mulți ani a dovedit, atît în lupta împotriva exploatarelor, a dușmanului de clasă, cît și în lupta lui împotriva „stalinismului”, a regimului Rákosi, din cauza căruia a suferit cinci ani de închisoare în timpul lui Rákosi, că el pune interesele socialismului deasupra oricăror altor interese.

Din discuție a reieșit poziția lui în ce privește guvernul Kádár, și aceasta în ferma lui convingere că guvernul Kádár în compoziția lui actuală, pe care oricum îl sprijină forțele armate ale U.R.S.S., nu va putea să refacă economia și tot ceea ce s-a distrus în Ungaria. El consideră că dacă s-au făcut într-adevăr greșeli – și el nu neagă acest lucru –, atunci la aceste greșeli pînă la 2 noiembrie, inclusiv hotărîrea de a ieși din Pactul de la Varșovia și declararea neutralității, a contribuit Kádár, care era complet de acord cu aceste hotărîri ale guvernului Nagy. Pus să judece asupra unor probleme de bază cum e hotărîrea cu înființarea sistemului mai multor partide, Losonczy recunoaște că această hotărîre n-a fost bună, că nici ei n-au dorit-o, că mult timp au discutat această hotărîre, dar că nu aveau încotro.

Trebuie să înțelegem că greșelile grave comise de Rákosi au dus la situația când zi de zi după 23 octombrie ei și-au dat seama că puterea partidului cât și cea a aparatului de stat, armatei, poliției etc. se topește precum ceara. A dat mai multe exemple din care citez unul : aflînd despre un atac al elementelor contrarevoluționare la o întreprindere, ei au trimis urgent două companii ale armatei. Peste două ore au fost informați că cele două companii luptă alături de răsculați. Astfel nu numai ei, adică guvernul Nagy, dar și tov. Mikoian și Suslov au fost de acord că în condițiile de atunci nu era altă posibilitate decît revenirea la situația din 1945, la sistemul mai multor partide. În fond – spunea Losonczy –, cum am fi putut să menținem sistemul partidului unic atunci cînd ne dădeam seama că acest partid unic s-a destrămat și că trebuia începută reorganizarea partidului clasei muncitoare și creată o bază mai largă pentru guvern? Nici hotărîrea cu ieșirea din Pactul de la Varșovia și declararea neutralității nu trebuie judecată ruptă de evenimentele concrete din Ungaria de atunci.

Revenind la problemele actuale ale Ungariei, Losonczy a declarat că el nu se îndoiește asupra faptului că guvernul Kádár va putea într-un timp oarecare să aibă anumite succese, că oamenii vor începe să lucreze, că viața își va lua un curs mai normal. Acest lucru e și firesc. O asemenea acțiune nu poate să țină mult timp. Muncitorii – conștient sau inconștient –, majoritatea știu foarte bine că îmbunătățirea vieții lor nu poate să se înfăptuiască fără munca lor și apoi nu trebuie subapreciată nici oboseala firească pe care o aduce o asemenea acțiune uriașă și care face pe mulți dintre acei care au luat parte la lupte să dorească ca acestea să se termine odată și să trăiască în liniște. Aceasta nu înseamnă că guvernul Kádár a reușit să rezolve problemele de bază ale construirii socialismului în Ungaria.

Clasa muncitoare din Ungaria nu va avea încredere în Kádár și Kádár nu va putea să creeze o asemenea situație în care să permită armatelor sovietice să-și poată retrage o parte sau toate forțele din Ungaria. El nu a insistat că acest grup Nagy e chemat să facă acest lucru, însă a dat de înțeles că partidul nostru și-a asumat o mare răspundere prin aducerea lor în țară și ținerea lor în asemenea condiții.

Tov. Losonczy în discuții a căutat să demonstreze și greșeala pe care au comis-o tovarășii sovietici, punînd guvernul Kádár în situația de a minți în comunicatul lor asupra felului cum ei au fost aduși la noi, considerînd aceasta ca o internare, închisoare și așa mai departe, punînd nu o dată problema : trebuie să lămurim ce doriți de la noi, cît timp va dura această chestiune și ce rost are toată această problemă. Explicîndu-i situația, arătîndu-i că în problema guvernului Kádár există o unanimă părere că e singurul guvern care cu ajutorul Uniunii Sovietice și al lagărului socialist poate să garanteze în momentul de față clădirea socialismului în Ungaria și că trebuie să țină cont că nu numai partidul nostru și conducerea Partidului Comunist al U.R.S.S., ci începînd de la Tito pînă la Mao Tze-Dun, de la Gomulka la conducătorii partidelor comuniste frățești din Apus, toți sîntem de acord în această apreciere. Losonczy a răspuns în fond următoarele : partidele comuniste au mai fost de acord cu toatele într-o problemă în care s-a dovedit – în problema iugoslavă – că au greșit. Eu astăzi sînt de părere că și în aprecierea situației de astăzi din Ungaria și a oamenilor care sînt chemați să ducă la construirea socialismului în Ungaria partidele comuniste greșesc și mai devreme sau mai târziu acest lucru se va dovedi și sper că se va recunoaște.

El a insistat asupra unor probleme în legătură cu șederea lui la noi. Spre deosebire de ceilalți, el nu a cerut întîlnire nici cu Nagy, nici cu ceilalți. A cerut voie să poată să vadă pe socrul și soacra sa, pe Haraszti, și ca fetița de 8 ani să poată să se joace cu ceilalți copii și, desigur, a ridicat problema radioului.

Au mai fost purtate discuții în unele probleme de amănunt, cum sînt greșelile din trecut ale lui Rákosi în probleme economice, greșelile grave în ce privește legalitatea socialistă, cazul Rajk și altele, în problemele nemulțumirilor mari care au existat printre muncitori în ce privește birocratizarea funcționarilor și a aparatului de partid, unde fiecare se simțea ca un mic rege în postul pe care-l ocupa și așa mai departe, toate acestea ducînd la situația din 23 octombrie 1956.

Purtînd discuții în jurul problemelor de partid, asupra problemelor vieții interne de partid, el a arătat că într-adevăr aici s-au făcut încălcări grosolane ale democrației interne de partid, că deși

el nu era în Comitetul Central cunoștea frământările mari care erau acolo între adepții „antistalinismului” și adepții lui Rákosi și Gerő, că nu o dată au venit membri ai Comitetului Central la dînsul să se sfătuiască asupra unor probleme care se puneau în Comitetul Central al partidului (de fapt, nu o dată din discuțiile avute și cu ceilalți tovarăși a reieșit clar că de mult timp în sinul Comitetului Central al partidului a existat o luptă fracționistă și că nu s-au respectat normele de păstrare a secretului de partid și a disciplinei de partid. E foarte greu de stabilit cine cu cine și împotriva cui era).

Din discuții a reieșit – deși n-a fost spus pe nume – că în rîndurile partidului s-a dus o activitate care și-a găsit un ecou foarte larg de discreditare a conducerii partidului și guvernului înainte de 23 octombrie, și aceasta fără îndoială a contribuit la descompunerea partidului.

B. 5 decembrie 1956

Discuția cu Losonczy din 5 decembrie 1956

Pentru a intra în miezul problemelor, ceea ce cu Losonczy e de regulă foarte greu, m-am folosit de faptul de a-i da unele răspunsuri la cererea lui făcută către conducerea partidului nostru. Astfel, trecînd peste prima pagină din cererea lui, în care descrie felul cum a fost adus aici, spunînd că aceasta e o problemă cunoscută și care nu mai comportă nici un fel de discuții, am arătat că dînsul ar putea – fără să mintă totuși – să ajute la lămurirea acestei probleme, tocmai pentru că e ziarist și știe foarte bine ca să nuanțeze anumite luări de poziție, să ajute la lămurirea acestei probleme în felul următor: să recunoască necesitatea șederii lui în România, ca o necesitate care aduce folos în momentul de față normalizării situației din Ungaria; să arate că se simte bine la noi și că consideră că e în folosul lui această ședere la noi. De altfel, am adăugat că aceasta e strîns legată de prima lui cerere în care el arată că vrea neapărat să plece în Ungaria, arătînd că el trebuie să fie conștient că plecarea lui în Ungaria depinde nu atît de noi, cît în primul rînd de guvernul Kádár și de conducerea partidului din Ungaria.

La prima problemă, Losonczy nu a luat nici o poziție, a ocolit problema declarației lui în legătură cu șederea lui la noi în țară.

La a doua problemă, el a spus că și-a dat bine seama despre acest lucru, însă consideră că și Biroul Politic al partidului nostru, mai mult decît, de exemplu, conducerea partidului cehoslovac sau bulgar, are un cuvînt de spus în această privință, dat fiind că el e astăzi pe teritoriul Republicii Populare Române.

A fost foarte mulțumit de perspectiva pe care i-am anunțat-o, că se caută o locuință ca să poată fi împreună cu socrul și soacra sa. Tot așa am discutat o perspectivă eventuală că se vor putea întîlni și cu ceilalți tovarăși de grup. Apoi am trecut la ceea ce era scopul discuției noastre – să caut să lămurim problemele legate de ceea ce va trebui discutat atunci cînd ei vor fi în grup, arătînd că e bine să se lămurească fiecare în parte asupra celor ce s-au petrecut atît în timpul guvernării lui Nagy, cît și asupra problemelor care s-au petrecut la Ambasada Iugoslavă, pînă la poziția lor față de guvernul Kádár și felul cum văd ei posibilitatea de a ajuta la normalizarea situației din Ungaria și construirea socialismului în Ungaria.

Astfel am reluat discuțiile asupra acelor probleme mai importante din hotărîrile guvernului Nagy. În problema alegerilor libere, el consideră că alegerile – astfel cum sînt ele preconizate astăzi la noi – nu dau posibilitatea de folosire democratică a exprimării maselor și aici am fost într-o discuție foarte largă, am căutat să văd în ce constă, în mentalitatea lui, democratizarea metodelor în alegeri într-o țară socialistă, arătînd că în Polonia de exemplu – așa cum sîntem informați –, deși acolo există sistemul mai multor partide, aceste partide recunosc rolul de conducător al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. Or, aceasta înseamnă în fond că propunerile, deși vor veni din partea acestor partide, se vor face strîns legate cu interesele construirii socialismului și pe baza liniei politice a Partidului Muncitoresc Unit Polonez, ceea ce e de înțeles. Or, la

noi, pe baza Frontului Democrației Populare, nu e o mare diferență, pentru și în Marea noastră Adunare Națională sînt nu numai membri de partid, ci și oameni ai muncii fără de partid. Ba mai mult, dintre ei, cunoscuți oameni politici care au fost membri ai fostului Front al Plugarilor, ai Madosz și ai altor grupuri politice.

Aici Losonczy a obiectat îngustimea posibilității de a recomanda candidați la deputăția în Marea Adunare Națională, că ei s-au gîndit ca oamenii muncii să aibă posibilitatea să le fie recomandați cel puțin 4-5 inși în locul unuia și să poată să aleagă dintre 4-5 comuniști și nemembri de partid pe acela pe care îl consideră cel mai bun, cel mai de încredere pentru această funcție importantă. El a recunoscut la sfîrșit că nu se poate proceda altfel, că el vede să existe un singur candidat pe care cetățeanul ori îl alege, ori îl respinge și că în condițiile noastre, Marea Adunare Națională trebuie să reflecte toate păturile sociale din țara noastră și trebuie să existe o justă compoziție a Marii Adunări Naționale din toate punctele de vedere, o relație justă între muncitori și țărani, în condițiile dictaturii proletarietului, unde clasa muncitoare are rolul conducător ca clasă, între muncitori, țărani și intelectuali, și important ar fi și faptul că Marea Adunare Națională să aibă o justă compoziție națională într-o țară cu mai multe minorități naționale.

Eu am arătat că și în timpul alegerilor pentru sfaturile populare în anul acesta, la recomandările care s-au făcut la adunările de mase, acolo unde masa a arătat că nu e de acord cu cel propus, partidul nostru, reprezentanții Frontului Democrației Populare nu o dată au acceptat critica maselor acolo unde ea a fost justă și au acceptat candidatul propus de mase atunci cînd el era mai bun. Desigur, noi nu putem în condițiile existenței claselor exploatare în țara noastră să avem o lege electorală care să îngăduie ca Marea Adunare Națională să fie compusă în mod spontan și la întîmplare.

La sfîrșit, tov. Losonczy s-a declarat de acord cu această teză.

În ce privește hotărîrea guvernului Nagy de a înființa mai multe partide, tov. Losonczy a repetat de altfel teza lui cunoscută că această măsură a fost impusă de condițiile de atunci, nu pentru că guvernul Nagy era de acord cu aceasta, ci pentru că n-avea altă soluție. De altfel a ținut din nou să sublinieze că au fost de acord cu aceasta și tovarășii Suslov și Mikoian.

În general caută să nu intre prea pe larg în discutarea problemei necesității intervenției armatei sovietice. La această problemă el deocamdată repetă teza cunoscută că guvernul Nagy pînă la data de 3 noiembrie, în ultimele zile, a avut o oarecare consolidare și nu a fost necesară intervenția armatei sovietice.

De altfel, tov. Losonczy a împins din nou discuția de la analiza activității guvernului Nagy spre înșiruirea și insistența asupra greșelilor grave comise în timpul lui Rákosi, arătînd că forma birocratică cum era compusă conducerea – a guvernului și, mai mult, chiar a Parlamentului, ceea ce în parte, a fost recunoscut însuși de Rákosi – a dus la ruperea de masa partidului a conducerii partidului și ruperea partidului de masa oamenilor muncii, dînd aici o serie de exemple care nu diferă de cele pe care le cunoaștem pînă acum.

Și Losonczy, citind presa noastră și presa Partidului Comunist Francez mai ales, nu e de acord cu caracterizarea dată și rolul care li se atribuie în privința contrarevoluției și Cercului Petöfi. Dînsul susține că acest Cerc Petöfi a avut un rol în general pozitiv și că n-a făcut altceva decît să critice în mod just greșelile mari comise de către regimul lui Rákosi. Aici, era firesc ca el fiind ziarist discuția să alunece pe tema libertății presei. Losonczy consideră că libertatea presei poate să existe numai în sensul propriu al cuvîntului, numai dacă presa reflectă toate năzuințele maselor și informează despre toate evenimentele interne și internaționale aceste mase. Așa în general, aceasta e just, dar trecînd la concret, la felul cum a fost această teză înțeleasă înainte de 23 octombrie în Ungaria, Losonczy consideră că nu s-au făcut greșeli mari în această privință, că noi confundăm nemulțumirile mari ale maselor care erau ceva obiectiv cu activitatea factorilor subiectivi, între care și al presei.

Nu presa – spune Losonczy – a stîrnit ura masei împotriva regimului Rákosi, ci măsurile și marile greșeli ale regimului Rákosi au ridicat masele împotriva acestui regim. Presa n-a făcut altceva decît să reflecte – abia în ultimul timp și în mică parte – aceste nemulțumiri și ura masei. De altfel Losonczy a dat o serie de exemple în care a arătat că nu numai presa, ci și o serie de

activiști de partid – pînă și întregul activ al comitetului orășenesc de partid – n-au fost de acord în ultimul timp cu linia lui Rákosi ; că a fost cu totul greșit faptul că atunci cînd Rákosi a fost schimbat în locul lui a fost adus Gerő, care nu a avut nici o autoritate în fața masei membrilor de partid și a fost considerat tot atît de responsabil de greșelile comise ca și Rákosi, și de aceea astăzi, cînd Losonczy, din puțina informație pe care o primește prin presa noastră, vede o serie de măsuri luate de guvernul Kádár, el se îndoiește asupra rezultatelor acestor măsuri – caracterizate de el ca măsuri forte – că pot să ducă la o bună relație a partidului cu masele și, mai ales, la recîștigarea încrederii atît de zdruncinate a maselor.

Există – spune Losonczy – un cerc vicios din care greu se poate ieși. Guvernul Kádár nu are popularitatea necesară și încrederea maselor și astfel normalizarea situației merge foarte greu și încet. Aceasta aduce cu sine ca Uniunea Sovietică, chiar dacă ar dori să retragă o mare parte din trupele sale, deocamdată să nu se știe pînă cînd nu va putea să facă acest lucru. Menținerea trupelor pe teritoriul Ungariei naște o nouă neîncredere în guvernul Kádár, o considerare a lui ca un guvern impus de către guvernul sovietic, dînd de înțeles că de aici ieșirea e că trebuie aduse elemente pe lîngă Kádár, care să facă această treabă.

Trebuie să remarc încă o dată că el nu a pronunțat numele lui Nagy, așa după cum nu a pronunțat nici în alte discuții nume, însă a spus că noi trebuie să înțelegem că aceste discuții nu au prea mult rost. Cel mult, ele exprimă mai mult sau mai puțin anumite fragmente din punctul lui de vedere personal, însă în chestiuni mari politice părerea lui e că nu aceasta are importanță, ci important este să fie cunoscută părerea întregului grup. Or, această părere nu poate să fie cunoscută decît după înlînirea și discutarea problemelor de întregul grup.

De altfel – spune Losonczy – el nu înțelege ce se urmărește prin izolarea lui și poate și a altora de întregul grup.

Susținînd lipsa de informare, atît Losonczy, cît și alții din grupul mare, Lukács și alții, au cerut să le facem rost de presa Partidului Comunist din Italia și Anglia (de *Unita* și de *Daily Worker*).

Părerea mea e că ei au observat că prin aceste comparații din diferite organe ale partidelor comuniste, ei pot să descifreze anumite contraziceri și păreri diferite în ce privește situația din Ungaria și în anumite privințe și în ce privește însuși grupul lor.

AG. 3 ex.

7 decembrie 1956

C. 15 decembrie 1956

Discuția cu Losonczy

Asupra hotărîrii Comitetului Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist din Ungaria, discuția cu Losonczy a fost pornită mai ușor decît cu alte ocazii. Tov. Losonczy a început prin a arăta părțile bune ale acestei hotărîri, în care el recunoaște o serie de teze care au fost și ale grupului Nagy. Astfel în ce privește aprecierea clicii lui Rákosi și Gerő, el recunoaște teza susținută de Donáth în sînul Comitetului Central nou creat, aproape, cum spune el, cuvînt cu cuvînt, sau în ce privește problema platformei sarcinilor economice care stau în momentul de față înaintea partidului și guvernului sînt iarăși probleme asupra cărora nu are ce obiecta, pentru că sînt în fond aceleași cu ale guvernului Nagy.

Tot așa consideră ca pozitiv faptul că în problema construcției de partid nu mai sînt formulări stereotipe care au existat pe timpul lui Rákosi și că se poate vedea influența evenimentelor și a nevoilor actuale din partidul maghiar, influența asupra democrației interne de partid și a construcției de partid a Congresului al VIII-lea al Partidului Comunist Chinez, care sînt foarte bune. Pînă aici s-ar fi părut că dînsul are în general o poziție justă față de această hotărîre. Dar din momentul în care a început să vorbească despre neadevărurile care sînt afirmate în hotărîre, a reieșit clar atitudinea lui cu totul negativă față de conducerea partidului și a guvernului din Ungaria.

El a arătat că acolo unde se critică opoziția lui Nagy și a grupului său că a mutat problemele interne de partid în public, aceasta nu corespunde deloc adevărului istoric. Pe de o parte, nu e adevărat că a existat o altă opoziție împotriva lui Rákosi și Gerő decât aceea a grupului Nagy. A existat – spune Losonczy – în sinul Comitetului Central un grup cum erau Kádár și alții, care, atunci când discutau cu Nagy sau altul din grupul lui Nagy, erau de acord cu dîșii, aprobau poziția grupului Nagy și critica lor față de Comitetul Central în frunte cu Rákosi și Gerő, dar în sinul Comitetului Central ei niciodată nu au apărut sau nu au ridicat această problemă, ca atare au fost pe o poziție centristă, în cel mai bun caz vrînd să fie în bune relații cu amîndouă părțile fără să fie considerați ca opoziționiști.

Losonczy susține că Cercul Petőfi a jucat un rol pozitiv în dezbaterile lipsurilor și a greșelilor pe care le-au comis Rákosi și Gerő, și dacă acolo s-au ridicat și probleme interne de partid, apoi aceasta numai din vina lui Rákosi și Gerő, care nu au dat posibilitatea ca să se discute aceste probleme în organizațiile de partid.

Losonczy arată că în măsura în care el era informat, mult timp încă înainte de 23 octombrie organizațiile de partid din întreprinderi nu au trăit o viață organizată. Adunările de partid se țineau foarte rar, iar atunci când ele aveau loc, participau la aceste ședințe nu mai mult de 10-15% ; ba și între aceștia discuțiile erau formale și adeseori sufocate. El nu e de acord nici cu această poziție din hotărîrea Comitetului Central Provizoriu unde – după părerea lui – se întoarce la metodele rakesiste prin faptul că sînt din nou amenințați cei ce vor critica pe cineva, că vor să împiedice elementele cinstite, sub învinuirea de stalinisti, să ocupe anumite posturi de conducere, pe motiv că acesta ar fi glasul dușmanului de clasă. Cu această învinuire că orice critică poate să fie calificată ca o influență sau că e glasul dușmanului de clasă, Rákosi și Gerő fugeau de critică și astfel Losonczy caută să arate că de fapt oricît ar încerca noua conducere să se delimiteze față de Rákosi și Gerő, citind aceste lucruri în hotărîre care pornesc de la premiza falsificării adevărului, el e convins că aceasta va duce la izolarea acestei conduceri de majoritatea oamenilor cinstiți și a celor mai buni membri de partid.

Arătînd că eu nu doresc să mă fac avocatul Comitetului Central Provizoriu al partidului din Ungaria, dar că el ca membru de partid ar trebui să analizeze și din punct de vedere al acelor lipsuri care au fost comise de către guvernul și grupul lui Nagy, Losonczy a declarat hotărît și răspicat : „Eu nu sînt membru al acestui partid din Ungaria”. La obiecția mea că, după cum știu, nu e nici membru al partidului nostru și atunci se pune problema al cărui partid se consideră el membru, el a afirmat că astăzi se consideră fără de partid și dacă ar fi la Budapesta azi, el nu s-ar înscrie în acest partid.

Losonczy susține că el recunoaște numai acel Comitet Central și acea platformă care s-au formulat și s-au constituit la constituirea acestui nou partid, adică conducerea din care și el făcea parte, și nu recunoaște altă platformă și altă conducere de partid.

Astfel nu avea rost să mai continui discuția cu el pe această bază.

Din discuțiile noastre a reieșit că el continuă să-și scrie memoriile, că mai are speranța că guvernul Kádár nu va putea – cu tot sprijinul armatei sovietice – să consolideze situația din Ungaria, și ruptura care a existat între conducere și partid și între partid și masa largă a celor ce muncesc să se refacă.

Și-a manifestat și mai departe dorința de a primi cel puțin presa internațională în mod regulat, între care și *Unită* și, eventual, pe lîngă *L'Humanité*, și *Daily Worker*, insistînd și pe mai departe asupra nevoii de a fi lăsat să se întîlnească cu ceilalți tovarăși din grup sau cel puțin cu familia.

AG. 3 ex.

15 decembrie 1956

II.3. Scrisori către români

A. Către C.C. al P.M.R., 3 decembrie 1956

Vol. 23

Dosar 40041

Către :

*Biroul Politic al Comitetului Central al P.M.R.,
București*

Stimați tovarăși,

La 22 noiembrie am părăsit clădirea Ambasadei Iugoslave din Budapesta, unde am stat pe baza dreptului de azil, la propunerea guvernului iugoslav, începînd de la 4 noiembrie, ca să ne întoarcem la locuințele noastre și să ne încadrăm în viața normală.

Tovarășul Vidici – locuitorul ministrului de Externe al Iugoslaviei – ne-a comunicat că, după ce s-a adus la cunoștința guvernului Kádár hotărîrea noastră că vrem să ne înapoiem acasă, guvernul iugoslav a încheiat o convenție cu guvernul Kádár în baza căreia János Kádár și guvernul său s-au obligat să ne asigure înapoierea liberă la căminele noastre și că nu vom fi supuși la represalii pentru evenimentele din săptămînile din urmă.

Guvernul Kádár însă și-a călcat cuvîntul. În loc ca să ne fi întors acasă, profitîndu-se de întuneric, ne-au dus cu forța la comandamentul N.K.V.D. din Mátyásföld. De acolo a doua zi, la 23 noiembrie, fără să ne indice destinația drumului nostru, ne-au urcat în avioane și escortați de pază înarmată ne-au adus în România.

Încălcarea cuvîntului de către guvernul Kádár este cu atît mai josnică și fățarnică pentru inducerea în eroare a poporului maghiar, cu cît înainte de 22 noiembrie însuși Kádár János în multe ocazii a încercat să liniștească delegațiile de muncitori care-l vizitau, în sensul că : nu există nici o piedică pentru ca Nagy Imre să participe în viața publică a țării, mai mult, să fie ministru în guvern, numai să renunțe la extrateritorialitate și să revină pe teritoriu maghiar ca să se poată duce tratative cu el. După 22 noiembrie însă, falsificînd intenționat adevărul, a încercat să inducă în eroare opinia publică progresistă din Ungaria și străinătate făcînd o declarație oficială conform căreia „de două săptămîni Nagy Imre și colaboratorii săi au cerut guvernului maghiar să le permită să plece de pe teritoriul Republicii Populare Maghiare pe teritoriul unui alt stat socialist”.

Nu știu dacă tovarășii români din conducere au știut sau nu despre cele de mai sus în perioada aducerii noastre aici. De aceea am găsit de datoria mea ca imediat cu ocazia primei și celei de-a doua întîlniri din 26 și 27 noiembrie cu tovarășul Goldberger Miklós, care s-a prezentat în calitate de împuternicit al Biroului Politic, să-l informăm mai amănunțit asupra celor de mai sus și totodată să transmitem prin el cîteva doleanțe.

Totodată permiteți-mi ca să repet și în scris cele mai importante dintre acestea, cu rugămîntea de a fi rezolvate cît mai curînd :

1. Rog Biroul Politic ca să ia măsuri ca eu, tovarășii mei și împreună cu familiile noastre cît mai repede să ne putem întoarce în Ungaria de unde sîntem aduși cu forța, împotriva voinței noastre. Rog ca în ceea ce privește data repatrierii noastre să ni se comunice cît mai degrabă precizîndu-se o dată concretă.

2. Și pînă cînd ne vom putea întoarce în Ungaria la căminele noastre, rog ca situația noastră prezentă de izolați să înceteze și să putem comunica liber și neîngrădiți cu familiile și tovarășii

noștri. Nu ne este limpede care ar putea fi cauzele izolării noastre și faptul că și astăzi aceasta se menține, deoarece tov. Goldberger nu o dată a subliniat că în Republica Populară Română vom fi tratați pe baza ospitalității și a relațiilor tovărășești.

3 decembrie 1956 București

Cu salutări tovărășești,

(ss) Losonczy Géza

B. Către C.C. al P.M.R., 21 februarie 1957

Copia unei scrisori adresată de Losonczy Géza Biroului Politic al P.M.R. – București

21 februarie 1957

Exemplar Nr. 1

C. 424

Strict secret

Către :

Biroul Politic al P.M.R.

Stimați tovarăși !

Situația noastră mă obligă să mă adresez din nou cu o scrisoare Biroului Politic.

1. Sîntem în România de 3 luni fără cîteva zile. În cursul acestor 3 luni fiica noastră în etate de 8 ani – cu excepția a 4-5 zile – a fost izolată de societatea celorlalți copii ai tovarășilor maghiari care au sosit o dată cu noi, trăiește fără tovarăși de joacă această viață de izolare, viață lipsită de libertate, pe care o trăim noi oamenii maturi, părinții ei. Motivul acestei situații neomenești a copilului nostru pentru noi este complet de neînțeles, inexplicabil. În ultimile zile ale lunii decembrie, la rugămintea noastră, tov. Goldberger a promis să se aranjeze ca în viitor în mod regulat copilul să fie dus pentru cîteva zile la bunici, unde să poată fi împreună cu ceilalți copii. Aceasta însă s-a întîmplat doar o singură dată : în primele zile ale lui ianuarie. Deși după ce fetița a fost adusă înapoi ni s-a spus concret : să rugăm să se telefoneze cînd dorim să trimitem din nou copilul și îndată vor veni să-l ia – de cîte ori vrem –, de atunci însă niciodată nu a fost dusă la ceilalți copii, cu toate că noi am cerut acest lucru în permanență.

Această situație este agravată de imposibilitatea totală pentru fetiță de a urma școala.

Am primit promisiuni de mai multe ori în legătură cu începerea cît mai grabnică a educării organizate și în grupuri a copiilor aflați aici și am auzit chiar planuri destul de amănunțite referitor la împrejurările și locul unde va fi școala, cu toate acestea pînă în prezent, deși sîntem în a doua jumătate a lunii februarie, nu s-a făcut nimic. Ne îngrijorează, căci din cauza acestei întîrzieri inexplicabile copiii vor pierde un întreg an școlar.

Situația fetei noastre este problema noastră cea mai gravă și cea mai dureroasă. În primul rînd și înainte de toate cerem rezolvarea acestei probleme.

2. În scrisoarea mea de la începutul lui decembrie, una din cererile mele către stimatul Birou Politic a fost : să facă posibil să putem avea contacte libere și fără restricții cu tovarășii noștri de aici. Tov. Goldberger a adus răspunsul că s-a făcut un plan pentru o întîlnire a întregului grup. Aceasta pînă în prezent nu s-a realizat. Nu ne-am putut întîlni nici cu o parte, nici cu întregul grup. Nici părinții soției : tov. Haraszti Sándor și soția lui nu i-am putut revedea niciodată în cursul lunilor trecute și chiar corespondența s-a întrerupt între noi de 2 luni.

Ne-am bucura dacă am fi mutați la un loc cu ceilalți tovarăși ai noștri.

3. Promisiunile ce ne sînt făcute foarte adesea nu se realizează.

Pentru exemplificare voi aminti din nou că, cu toată promisiunea fermă și clară în legătură cu fetița mea, nu este dusă totuși la bunicii ei printre ceilalți copii.

Ni s-a promis că de două ori pe lună putem să scriem acasă. Îndată după primul schimb de scrisori a reieșit că această promisiune nu s-a realizat.

S-a întâmplat de mai multe ori ca vizitatorii noștri (din partea partidului) să nu vină în timpul promis. La începutul șederii noastre aici, zilnic, apoi la 2-3 zile ne-a vizitat tov. Goldberger, iar în a doua jumătate a lunii decembrie săptămînal. În prezent de o lună nu a mai fost la noi nimeni din partea partidului, deși cu ocazia ultimei întîlniri, la 19 ianuarie, ne-a promis tov. Bene că îndată după alegeri vizitele vor fi din nou regulate și dese. Și după terminarea alegerilor am cerut de mai multe ori, în primul rînd pentru rezolvarea problemei copilului am dori să discutăm cu cineva din partea partidului. La aceste cereri însă nu am primit nici măcar un răspuns, deși în trecut de multe ori ni s-a spus: să rugăm doar să se telefoneze dacă vrem ceva și îndată va veni cineva. Aceste probleme și cereri cuprinse în scrisoarea noastră le-am arătat și tovarășilor care au fost la noi și care au promis că vor aduce răspuns la toate problemele noastre. Deoarece însă nu ne vizitează nimeni, problemele vechi rămîn nerezolvate, iar problemele noi ce se ivesc în viața de toate zilele nici nu le putem comunica. Nemaivorbind că avem tot mai puțin curaj de a conta în vorbele și promisiunile oricui.

În legătură cu situația noastră actuală amintesc un exemplu: de o lună de zile am cerut de mai multe ori ca să pot merge la tratament cu dintele care mă doare permanent – pînă în prezent fără rezultat.

Nu am înșirat aici toate plîngerile noastre. Este clar însă și din acestea că în legătură cu promisiunea făcută de mai multe ori, după care comportarea față de noi în timpul întregii noastre șederi va fi corespunzătoare spiritului ospitalier și tovarășesc, lunile care au trecut nu au fost deloc dovada unui asemenea spirit.

Rugăm stimatul Birou Politic ca plîngerile cuprinse în scrisoarea noastră – în primul rînd situația copilului nostru care nu mai poate dăinui – să binevoiască să le remedieze.

În încheiere aș vrea să arăt că peste cîteva zile vor fi 3 luni de la sosirea noastră în România și în legătură cu aceasta revin la acea cerere a mea ca în cel mai scurt timp să ne putem întoarce acasă toți.

Rog cu respect să binevoiți a răspunde cît mai curînd la această scrisoare.

Cu salutări tovarășești,
ss/ Losonczy Géza.
18 februarie 1957

II.4. Rezumat asupra materialelor fotocopyate

7 decembrie 1956

REZUMAT asupra materialelor fotocopyate obținute de la Losonczy Géza

1. O comunicare făcută de către ambasadorul iugoslav.
 - Ambasadorul propune în numele conducătorilor iugoslavi ca Nagy Imre să dea o declarație în care recunoaște și își exprimă încrederea în noul guvern.
 - Nagy refuză să facă o asemenea declarație și cere posibilitatea să plece în Iugoslavia cu tot grupul său.
 - Ambasadorul nu condiționează dreptul de azil de declarația respectivă, dar o consideră utilă pentru că ar face mai puțin dureroasă evoluția evenimentelor din Ungaria și ar întări prestigiul lui Nagy Imre dacă s-ar delimita de reacțiune. Tov. iugoslavi au sugerat ideea unei declarații fără o presiune a rușilor, ci pe baza analizei făcute de ei. De altfel se lucrează pentru asigurarea călătoriei lui Nagy și grupului său în Iugoslavia.

- Proiectul unei declarații a lui Nagy Imre din 5 noiembrie 1956.
- Comunicarea ambasadorului iugoslav : în urma desfășurării rapide a evenimentelor declarația a întârziat și nu mai corespunde cerințelor situației.

2. Telegrama lui Rankovici către Ambasada Iugoslavă din noaptea de 9/10 noiembrie 1956.

În conținut Rankovici constată că un fapt împlinit dispare guvernului Nagy Imre și existența guvernului Kádár. După părerea conducătorilor iugoslavi ar fi mai ușor să asigure dreptul de azil dacă Nagy Imre ar face o declarație de demisie în numele guvernului său antedatată din 4 noiembrie.

3. Scrisoarea lui Nagy Imre (de răspuns) către Rankovici din 10.XI.1956.

Nagy susține că nu este necesar să facă declarație de demisie întrucât guvernul Kádár a putut fi numit numai după demiterea sa, și în acest sens nu este de acord cu propunerea tov. iugoslavi.

Este mulțumit că iugoslavii nu-i cer atitudine pozitivă din partea lui pe lângă guvernul Kádár și că i s-a permis să ia poziție liberă față de evenimentele din Ungaria.

4. Notă despre o convorbire cu ambasadorul iugoslav la 14 noiembrie 1956.

- Trupele sovietice au venit în Ungaria cu scopuri precise și în număr mai mare decât era necesar. Poate că ei cred că interesele socialismului le cer să vină, dar și pentru interesele lor naționale. Ei apreciază că situația internațională dă posibilitate unei asemenea intervenții. Au intrat trupe și în R.D.G., Cehoslovacia, Polonia etc. Agresiunea anglo-franceză a făcut posibilă intervenția din Ungaria.

- Rușii urmăresc un asemenea guvern care poate asigura interesele de bază ale Uniunii sovietice în Ungaria.

- Intenția lui Kádár este de a consolida situația sa. Dar dacă cu metode pașnice nu va reuși, se va orienta spre elemente staliniste și va folosi teroarea și se pot repeta lucrurile din trecut într-o formă și mai rea. Dacă în aparatul de stat și de partid se vor introduce elemente antistaliniste, vor putea influența spre o ameliorare a situației.

- Iugoslavii înțeleg că grupul lui Nagy nu vrea să colaboreze cu guvernul Kádár. Dar rușii și Kádár sînt aici. Iugoslavii au fost împotriva intervenției sovietice, dar consimt mai degrabă trupele sovietice decât un guvern de dreapta. Trebuie căutată o asemenea soluție care evită teroarea. Trebuie făcută posibilă retragerea trupelor sovietice. Teroarea ar duce la dispariția perspectivei plecării trupelor sovietice.

- Emigrarea nu este o soluție definitivă. În caz de garantare a siguranței personale pe teritoriul maghiar se poate face mai mult decât orișunde.

- Analiza aceasta nu a fost sugerată de ruși. Au dat drept de azil, scrisori, au pus să acționeze ambasadorul lor din Moscova și au intervenit ca despre Nagy să nu se vorbească pe un ton atât de ascuțit. Rușii nu pot împiedica călătoria în Iugoslavia, dar nu dau viza de intrare.

Răspunsuri :

- Pentru Donáth - chinezii și conducătorii celorlalte partide din țările socialiste sprijină fără condiții poziția Uniunii Sovietice.

- Pentru Szántó - chiar și Bodnăraș este de părere că greșelile lui Rákosi-Gerő au dus la evenimentele din Ungaria.

- Pentru Nagy - sîntem împotriva intervenției sovietice și acest lucru a dus la ascuțirea relațiilor sovieto-iugoslave, dar decât horthyștii mai bine rușii. În U.R.S.S. e greu de despărțit interesele socialismului de interesele naționale ale Rusiei. Și indiferent cum privesc rușii, aceasta este o pagină întunecoasă a dezvoltării socialismului.

Este necesară întărirea forțelor antistaliniste din guvernul lui Kádár. Altfel nu e cum să se influențeze guvernul. Pe plecarea trupelor sovietice nu se poate conta și de aceea trebuie pornit de la situația „murdară” actuală.

Răspunsuri pentru Donáth. Socialismul este compromis, ceea ce dăunează și Iugoslaviei. Nu se poate reveni la timpurile dinaintea Congresului al XX-lea. Evenimentele din Ungaria și Polonia i-au silit să scoată declarația din 23 oct., în care au recunoscut că până în prezent relațiile nu au fost pe bază de egalitate.

Losonczy : Americanii nu vor să creeze greutatea rușilor și consimt să recunoască guvernul Kádár.

5. O scrisoare a lui Nagy Imre și grupul său către Tito, din 16 noiembrie 1956.

Cei de mai sus protestează împotriva acelei părți din discursul lui Tito ținut la Pola în care acesta a afirmat că „Nagy Imre a fugit”.

Ei explică că au uzat numai atunci de dreptul de azil oferit de ambasadorul iugoslav când acesta, conform instrucțiunilor guvernului iugoslav, i-a chemat în mod urgent să se folosească de acest drept pentru a se feri de noi lovituri în situația periculoasă.

Ei exprimă că afirmația de mai sus îi jignește deci cu atât mai mult întrucât în lupta lor contra stalinismului în viitor intenționează să se sprijine mai mult pe tov. iugoslavi. Această afirmație a lui Tito dăunează prieteniei pe care o nutresc antistalinistii maghiari față de Uniunea Comuniștilor Iugoslavi și personal față de Tito. În acest sens și în interesul luptei antistaliniste a grupului Nagy aceștia cer rectificarea acestei afirmații. Fără aceasta n-ar avea bază morală să uzeze de medierea oferită de guvernul iugoslav în interesul siguranței lor personale.

Scrisoarea este semnată de Nagy Imre, Donáth Ferenc, Lukács György, Haraszi Sándor, Losonczy Géza și Szántó Zoltán.

6. Nota despre convorbirea avută cu ambasadorul iugoslav la 19 noiembrie 1956.

– La această convorbire a luat parte și Vidici, locțiitor al M.A.E. iugoslav. Ea conține pe scurt aceleași probleme ca și convorbirea din 22 noiembrie 1956.

7. Însemnări despre convorbirea dusă la 22 nov. 1956 cu Vidici, locțiitor al M.A.E. iugoslav, și Soldatici, ambasador iugoslav.

– Vidici a spus că a fost trimis să realizeze o înțelegere cu guvernul Kádár cu privire la cei aflați la Ambasada Iugoslavă pe baza dreptului de azil oferit de guvernul iugoslav.

– Vidici a adus o scrisoare guvernului Kádár în care guvernul iugoslav cere garanții scrise cu privire la siguranța personală a lui Nagy Imre și grupului său și reîntoarcerea lor acasă în mod liber.

– Kádár a dat o scrisoare guvernului iugoslav în care a dat asigurări cu privire la garanțiile necesare și astfel a luat la cunoștință că prin această măsură a luat sfârșit dreptul de azil al grupului Nagy.

– Cu organizarea tehnică a plecării se ocupă Soldatici.

– La întrebarea lui Donáth dacă Guvernul Sovietic a fost consultat în privința grupului lor, Vidici a spus că nu a fost timp pentru aceasta, dar nu s-ar fi putut ajunge la un acord cu guvernul Kádár fără consimțământul rușilor.

– La întrebarea lui Nagy Imre, Vidici a spus că acordul este strict intern și va fi publicat numai în cazul când una dintre părți l-ar încălca.

8. O pagină (nr. 3) dintr-un proces-verbal al ședinței Consiliului de Miniștri sub conducerea lui Nagy Imre.

Aprecieri generale – despre buna funcționare a armatei și gărzii naționale. Pentru sprijinirea planurilor prezentate se iau măsuri :

– pentru ca să apară comunicate militare numai cu aprobarea lui Király Béla.

– pentru organizarea gărzii naționale.

– pentru apărarea capitalei numește comandant al forțelor respective pe colonelul Márton András.

– lichidarea grupului Dudas și în acest scop Nagy Imre va trata cu Dudas, în caz de nereușita MALÉTER PÁL ; primul locțiitor al Ministerului Apărării va trebui să ia măsuri mai severe și să ducă tratative noi cu un ajutor al acestuia.

– Cabinetul, pentru încetarea luptelor armate și asigurarea independenței depline și definitive a țării, a căzut de acord ca guvernul să declare neutralitatea țării. În acest scop Losonczy va prezenta un proiect de declarație.

9. Plan de măsuri.

a. Scoaterea deplină din acțiunile de viitor a armatei sovietice și organelor de Securitate (motiv, atmosferă potrivnică acestora).

Pericolul războiului civil face, pe timp îndelungat, imposibilă prietenia sovieto-ungară – politica catastrofală.

b. Din partea armatei sovietice încetarea focului pînă miine la orele 4.00.

c. Pentru siguranța tancurilor sovietice „întimplător” să se oprească în apropierea cazărnilor care rezistă.

d. Rebeli arestați să fie eliberați.

e. Organizarea miliției naționale de frontul patriotic din :

– elevi, studenți, membrii Cercului Petöfi

– muncitori – comuniști de încredere –, unități de poliție de încredere

– unități militare și numirea partizanilor

Mobilizarea lor și preluarea de către aceștia a menținerii ordinii publice din capitală.

Tratative cu conducătorii mișcării de rezistență.

În cazărmi aderarea unităților rebele prin tratative.

Izolarea împrejurimilor ambasadelor americană și engleză pentru a împiedica contactul acestora cu masele.

Lichidarea focarelor contrarevoluționare ca unități descentralizate.

Organizare :

– Marele Stat Major – înzestrarea grupurilor cu megafoane, pregătirea prin radio.

– Baza organizării Direcției Poliției Orașului Budapesta și organele lui din circumscripție.

10. O filă (încheierea unui proces-verbal al Comisiei Mixte Militare Sovieto-Maghiare).

– Despre tratative cu privire la retragerea trupelor sovietice.

– Delegația sovietică a promis că nu vor mai intra în Ungaria noi trenuri militare sovietice.

11. Proces-verbal despre ședința Comitetului Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist din 11-14 noiembrie 1956.

– Ședința din 11 noiembrie : Sînt prezenți Donáth Ferenc, Haraszi Sándor, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre, Szántó Zoltán.

– Primul punct la ordinea de zi : analiza cuvîntării lui Kádár din 11 noiembrie.

Guvernul Nagy este legat, nu trebuie să demisioneze pentru a nu justifica trădarea lui Kádár. Sistemul mai multor partide este just conform tratatului de pace.

– Punctul doi : probleme de partid.

– Ședința din 14 noiembrie 1956.

a. Comitetul Executiv a hotărît să ducă tratative cu ambasadorul polonez și cu tov. Soldatici despre situația noastră : ei ne-au chemat, tonul tov. Dikici este inadmisibil.

b. S-au discutat bazele principiilor politicii noastre externe. Tov. Szántó v-a prezenta Comitetului Executiv un proiect de platformă.

c. Se vor pregăti teze despre problema tratativelor cu guvernul Kádár. Pentru eventualitatea unor tratative cu partea sovietică, sînt următoarele condiții :

– Plecarea trupelor sovietice din țară (cu excepția acelor unități care înainte de 23 octombrie au staționat pe teritoriul Ungariei). Ulterior tratative pentru retragerea tuturor trupelor sovietice din Ungaria.

– Bazele relațiilor externe ale R.P. Ungare vor fi principiile stabilite în declarațiile de la Bandung și Belgrad. Menținerea neutralității garantate pe lângă cele patru mari puteri și de Polonia și Iugoslavia.

– Guvernul se sprijină în primul rând pe consiliile muncitorești și alte organe create în ultimele săptămâni de țărani, intelectuali și alte pătri.

– Un guvern care se bazează pe unitatea partidelor democratice.

– Necesitatea unificării tuturor forțelor progresiste într-un front național, democratic și socialist, care ar cuprinde toate partidele democratice, consiliile muncitorești și toate acele organizații progresiste care stau pe baza apărării cuceririlor regimului socialist și asigurării independenței naționale și a egalității în drepturi. Constituțional, acest guvern ar fi guvernul acestui Front Național.

– Sarcina principală a acestui front național ar fi consolidarea politică și națională a țării și pînă la realizarea acestui scop ar rămîne pe planul doi organizarea partidelor, care duce la slăbirea unității și la amînarea alegerilor.

– Pentru redresarea economică a țării sînt urgent necesare împrumuturi însemnate din străinătate. Ele – fie din răsărit, fie din apus – nu trebuie să fie legate de condiții politice.

– Trebuie asigurat neîntîrziat legalitatea în țară. Nimeni să nu fie tras la răspundere pentru participarea sa la revoluție. Trebuie pus capăt terorii și activității arbitrare. Toți cei arestați din motive politice să fie eliberați. Organele sovietice să pună în libertate delegația guvernamentală condusă de Máletér și Kovács Sándor, membru al Comitetului Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist. Pe baza acestora trebuie asigurată democratizarea internă deplină a țării.

– Ne bazăm pe principiile Declarației-program a Partidul Muncitoresc Socialist. Platforma noastră politică este ruperea cea mai deplină, principală, organizatorică și personală cu stalinismul pe baza marxism-leninismului.

Nu avem încredere în conducerea actuală a Partidului Muncitoresc Socialist și în special în persoana lui Kádár János. Această conducere a renunțat la principiile Declarației-program a partidului. Cheamă la luptă numai în vorbe împotriva stalinismului și numai privind cîteva măsuri de detaliu, dar în realitate atît în politica internă, cît și în cea externă continuă linia Rákosi-Gerő. Kádár János a părăsit în mod laș, fără confruntare principală, postul încredințat de partid și guvern. Despre această acțiune a sa nu a anunțat nici conducerea partidului și nici președintele guvernului.

12. O listă cu noul Comitet Central :

Apró, Fehér Lajos, Földes László, Friss, Gáspár, Horváth Imre, Kádár, Kiss Károly, Kállay, Kiss Árpád, Marosán, Münnich, Rónai, Biszku, Dögei, Uszta, Aczél György, Gyenes Antal, Köböl, Somogyi, Vanda József, Fock Jenő, Tömpe István.

Noul Birou Politic :

Apró, Biszku, Fehér, Kádár, Kállay, Friss, Marosán.

Cei scoși din conducerea de partid și de stat :

Andics, Bata, Berei, Kovács István, Révai, György, Horváth, Márton, Komor, Biró Ferenc, Biró László, Biró Zoltán, Piros László, Ács Lajos, Egri, Szalai, Bebrits, Ratkó Anna, Házi Árpád, Komocsin, Kukucska, Matusek etc.

13. *Notițe personale scrise de mîină în rezumat*

Plan conspect : – Ședința Comitetului Central din 26.X. Continuarea politicii lui Rákosi după retragerea trupelor sovietice din Budapesta.

– Mesajul lui Tito.

– Cînd au luat ființă Consiliile muncitorești ?

– Cele două căi pentru reprimarea pericolului contrarevoluționar.

1. Începerea producției, circulației, deschiderea școlilor și a universităților.

2. Organizarea organelor pentru ordinea publică din : armată, poliție și garda națională.
 Lipsa ajutorului sovietic – în loc să ne ajute, au ordonat noi și noi trupe spre inima țării.
 Conferința de presă din 3 noiembrie.
 Schimbarea atitudinii lui KOV.
 Comunicatul sovietic din 30 octombrie
 Politica de presă a Guvernului (Vásárhelyi).
 Delegația din Debrecin ! Löwenstein.
 Löwenstein.

14. Note :

Privind discuția lui Losonczy și Donáth cu Kiss Károly în ziua de sâmbătă 27 octombrie după-masă.

Discuția s-a dus în jurul problemei demisionării lui Losonczy și Donáth. Teza lui Losonczy – 90 % din populație sprijină revolta. Trebuie căutați conducătorii răsculaților. Satisfacerea revendicărilor motivate și pe urmă, împreună cu ei, distrus contrarevoluția. Înăbușirea revoltei cu trupe sovietice înseamnă pierderea poporului pentru socialism.

Pentru salvarea socialismului sînt două căi :

Reprimarea contrarevoluției prin încrederea în popor și sprijinul clasei muncitoare și al forțelor progresiste sau neîncredere în popor și sprijinul trupelor sovietice pentru a se opune mișcării anti-staliniste și mișcării populare democratice, care ar însemna teroare nu numai împotriva contrarevoluției, ci și împotriva forțelor democratice antistaliniste. Trebuie făcute compromisuri : admiterea partidelor, compromisuri considerabile spre libertate, în special în privința cotelor.

Teza lui Kiss Károly :

În primul rînd, reprimarea contrarevoluției cu orice preț. Apărarea puterii muncitorești.

Nu poate fi de acord cu democrația burgheză propusă de Losonczy și Donáth. După reprimarea contrarevoluției vor efectua reforme largi democratice.

Le-a comunicat că președinția a luat la cunoștință demisia lor. L-a rugat pe Donáth să sprijine Comisia Guvernamentală pentru Învățămînt de sub conducerea lui Vas, iar pe Losonczy să se reîntoarcă la presă.

(București 30.XI)

15. Declarația lui Losonczy la Conferința de Presă din 3 noiembrie, orele 18.00.

(La această conferință era prevăzut să facă declarații Nagy Imre, însă în urma schimbărilor survenite în poziția chinezilor, care a fost negativă față de politica guvernului maghiar, Nagy Imre a renunțat și l-a însărcinat pe Tildy și pe Losonczy cu ținerea conferinței de presă.)

Declarația lui Losonczy :

– Guvernul maghiar duce tratative cu reprezentanții sovietici pentru retragerea trupelor. Tratativele au rezultate pozitive.

– Politica externă a guvernului maghiar : neutralitate ; colaborare prietenească cu toate țările ; colaborare strînsă cu țările socialiste și cu Uniunea Sovietică ; nu vor admite ca neutralitatea lor să fie exploatată de reacțiune ; vor împiedica ca imperialiștii să se amestece în treburile Ungariei ; în caz că O.N.U. se ocupă cu problema maghiară, este rugat să-și schimbe atitudinea și să caute soluții pașnice.

– Politica internă a Ungariei : nu admite restabilirea capitalismului ; va apăra reforma agrară ; va apăra naționalizările și realizările socialiste împotriva încercărilor contrarevoluționare.

– Guvernul național e unitar în privința următoarelor : socialismul nu se poate construi pe bazele din 1945 ; vor continua construirea socialismului pe baza independenței naționale ; vor rupe cu greșelile grave din trecut ; vor începe construirea socialismului adevărat. Guvernul este convins că în scurt timp va consolida situația și din forțe proprii va întemeia o Ungarie independentă, neutră, socialistă.

(București, 2 dec. 1956)

16. Discuția lui Losonczy cu membrii delegației din Debrețin.

Probleme discutate : situația din Debrețin ; cauza grevei ; retragerea trupelor sovietice ; puterea e în mîna comuniștilor antistalininiști.

Concluzia lui Losonczy : caracterul de bază al revoltei este antistalinismul.

17. Discuția între Löwenstein și Losonczy, joi, 1 noiembrie.

Problemele discutate :

Löwenstein propune : reluarea relațiilor diplomatice și acordarea unui ajutor economic din partea Germaniei Occidentale (cărbune, materii prime pentru industrie).

Losonczy cere : încetarea emisiunilor „Europei Libere” ; să înceteze trimiterea trupelor fasciste prin Austria.

Löwenstein s-a oferit ca prin relațiile ce le are cu Uniunea Sovietică ar putea interveni pentru reglementarea problemelor litigioase existente între Ungaria și Uniunea Sovietică. Losonczy l-a refuzat politicos.

Löwenstein a oferit ca să plece o delegație oficială maghiară în Germania Occidentală unde conducătorul delegației ar putea ține o conferință la grupul Uniunii Interparlamentare, al cărui membru este și el. Delegația ar primi multe donații (el a amintit că transportul ajutorului provenit din colectare și donații a și început prin Crucea Roșie să sosească în Ungaria) și în același timp ar putea duce tratative economice oficiale. Löwenstein a propus ca Losonczy să fie conducătorul delegației căruia i-a predat cartea sa de vizită, adresa și telefonul său.

18. Vineri, 26 octombrie, înainte de masă, s-a prezentat o delegație de scriitori în str. Academiei formată din : Kónya Lajos, Márkus István, Erdei Sándor, Mató György. Delegația a fost primită de Donáth și Losonczy. În acelaș timp, a avut loc ședința conducerii Comitetului Central. După discuția cu scriitorii, Losonczy și Donáth au luat cuvîntul la ședință și au analizat pe larg situația din Ungaria.

Losonczy a arătat necesitatea schimbării politicii partidului ; lichidarea stalinismului ; necesitatea reformelor democratice ; revolta nu are caracter fascist, contrarevoluționar. După cuvîntul lui Donáth și Losonczy a izbucnit un atac stalinist din partea lui : Kovács István, Földes László, Apró, Münnich, Marosán, Hegedüs, Szalai Béla, Andics, Berei, Vas, Gerő, Rónai împotriva lor. Cu toții „au apărât” puterea clasei muncitoare împotriva lor.

Horváth Márton a răspuns :

– Acuma apărați puterea clasei muncitoare și pălăvrăgiți despre contrarevoluție, deoarece tremurați că trebuie să răspundeți față de popor și membrii de partid pentru faptul că n-ați rupt cu regimul lui Rákosi. Voi nu apărați puterea clasei muncitoare, ci propria voastră persoană chiar și în zilele acestea cînd clasa muncitoare a pornit împotriva regimului lui Rákosi.

19. 22 octombrie, discuții la Vas Zoltán în Szöv¹ fiind prezenți Losonczy, Horváth Márton, Gimes Miklós.

Tema discuțiilor : pregătirea discursului program al lui Nagy Imre.

– Vas partea economică ; Gimes politica externă ; Horváth despre partid ; Losonczy despre frontul popular. Vineri (26 octombrie) vor revizui tezele cînd vor fi prezenți Donáth și Haraszti.

– S-au discutat și probleme organizatorice. Au avut păreri comune, și anume că Nagy va trebui să pună ca o primă condiție demisionarea lui Gerő. De asemeni, reorganizarea temeinică a Biroului Politic.

– După ședință a vut loc o discuție între Vas și Losonczy. Vas a afirmat că este alături pe deplin de Nagy Imre și ar dori să devină membru în Biroul Politic și secretarul Consiliului de Miniștri.

– Orbán László a solicitat ajutorul lui Losonczy pentru liniștirea studenților. Studenții au hotărît organizarea unei manifestații. Losonczy s-a dus la Organizația de Partid a Universității

1. Prescurtare (n.t.).

unde au fost prezenți : profesorul de marxism-leninism ; prorectorul ; doi asistenți fără de partid ; locot. col. Marian și alții (amănunte despre cei prezenți cunoaște Szilágyi).

– Nagy Imre, Orbán și alții au fost împotriva manifestației. Marian și cei prezenți erau de părere că nu se poate împiedica manifestația. Losonczy a fost pentru manifestație.

– S-au luat măsuri organizatorice ca manifestația să decurgă disciplinat și organizat.

20. Scrisoarea lui Losonczy către C.C. al P.M.R.

În scrisoare formulează în două puncte cererea sa :

- a. Data reîntoarcerii lor în Ungaria ;
- b. Cere relații libere cu familia și tovarășii săi.

Informează C.C al P.M.R. despre modul cum au fost aduși în România.

21. Despre evenimentele din 22-28 octombrie în ordinea cronologică.

– Descrierea manifestației organizate de studențime. Rolul Cercului Petöfi și al grupului Nagy în pregătirea manifestației.

– Desfășurarea manifestației pînă la revoltă.

– Discuții și hotărîri la ședințele Comitetului Central cu participarea tov. Mikoian și Suslov.

22. O analiză cu privire la greșelile grupului Nagy din 4 noiembrie formulată în patru puncte :

- a. N-au izolat de la început clica stalinistă.
- b. În loc să fi fost preluată conducerea partidului de leniniști, iar în conducerea statului să fi fost păstrat sistemul de partid unic, au introdus sistemul mai multor partide.
- c. Au declarat politica de neutralitate și au cerut garanții de la mari puteri.
- d. Au părăsit viața politică cerînd azil la Ambasada Iugoslavă.

Viitorul partid va trebui să difere de Partidul Democrat Maghiar în următoarele două chestiuni de bază :

a. Relații pe bază de egalitate cu partidul Uniunii Sovietice.

b. Democrația internă de partid și părerea membrilor de partid să fie hotărîtoare în conducerea partidului.

c. Nota lui Szántó Zoltán din 16 noiembrie 1956 :

Discuția lui Szántó cu ambasadorul iugoslav Soldatici, care i-a comunicat următoarele : situația din Ungaria este foarte gravă, trupele sovietice pot ataca în orice moment Budapesta. De aceea guvernul iugoslav a hotărît acordarea de azil tov. Nagy Imre, membrilor conducerii și tuturor acelor pe care conducerea îi consideră demni pentru aceasta.

Szántó i-a comunicat că n-are cunoștință că Nagy și ceilalți vor să se refugieze și nici el personal nu are această intenție. Ambasadorul Soldatici a insistat argumentînd că dacă cei de la Belgrad sfătuiesc acest lucru înseamnă că situația este gravă și a cerut ca să decidă conducerea maghiară cît mai urgent.

II.5. Note ale lui Losonczy Géza, cu adnotările lui Gheorghe Gheorghiu-Dej

Traducere făcută de pe fotocopia manuscrisului original

C. 373

13 februarie 1957

Exemplar nr. _____

Strict secret _____

Note ale lui Losonczy Géza

Hotărîrea Comitetului Central Provizoriu al M.Sz.M.P. caută să arunce răspunderea pentru evenimentele din octombrie și asupra „acelei părți din opoziția partidului care a dus în public o critică prost interpretată” etc.

Are în vedere acele elemente care au activat în Uniunea Scriitorilor – Cercul Petőfi și Uniunea Ziaristilor, unde s-a luat poziție la ședințe împotriva regimului Rákosi-Gerő etc.

Aceasta însă nu este numai o parte a opoziției, ci însăși opoziția. Au fost și persoane care au lucrat la C.C. și în aparatul de partid care ar fi dorit schimbări. Însă acest lucru ei l-au făcut sub presiunea membrilor de partid și sub presiunea maselor¹. Pe ei i-a caracterizat frica și neputința. Au crezut că pot lupta împotriva clictii staliniste, fiind în cîrdășie permanentă cu ei împotriva opoziției leniniste. Au operat prin tactică internă, iar în public au cîntat după Gerő și au apărut numai cînd opoziția a acționat. Această grupare a fost comandată de Kádár, care între 1954 și 1956 și-a pierdut treptat orice prestigiu.

La 23 octombrie cu toții am urmărit o schimbare de tip polonez.

Astăzi, cînd partidul a devenit o sectă izolată și compromisă, în care nu se poate intra, ce se poate face, în ce direcție s-ar putea găsi calea dezvoltării?

Slăbiciunea cea mai mare a Partidului Muncitoresc Maghiar (M.D.P.), în lipsa sau, mai bine zis, insuficiența influenței asupra maselor.

În 1945 – 17%.

În 1947 – 25%.

În loc să fi completat conducerea cu o muncă susținută încă timp de mai mulți ani influența sa asupra maselor – care în timpul ilegalității, în timpul războiului a fost minimală, iar urmările s-au văzut la alegerile din '45 și '47 – a trecut în 1948 la o „unificare forțată” cu o parte a partidului social democrat, iar în 1949 au desființat sistemul mai multor partide.

Desființarea sistemului mai multor partide, într-o perioadă cînd majoritatea țărănimii și intelectualității au stat departe de partid și de ideologia socialistă, a fost o măsură pripită.

Deși majoritatea muncitorimii prin unificare cu partidul social democrat putea fi considerată ca și cîștigată.

Această bază în urma politicii duse după 1948 s-a restrîns din ce în ce mai mult, iar în toamna anului 1956 clica Rákosi-Gerő s-a sprijinit numai pe o pătură restrînsă de funcționari.

În schimb a avut o influență uriașă opoziția de partid². Nu numai majoritatea membrilor de partid, ci și majoritatea clasei muncitoare, a țărănimii și a intelectualității au avut încredere în

1. Nota lui Gheorghiu-Dej: „Dar acești m.d.p. și masele sub îmboldirea cui au început presiunea?”.

2. Nota lui Gheorghiu-Dej: „De aceea contrarev. a reușit să ia lucr. în mîină? «Opoz.» nu a deschis calea contrarev.? În ea nu s-a ascuns contrarev.? Contrarev. cerea acestea – ca și «opoz.»”.

opozitie. Au existat toate condițiile ca această opoziție – dacă ar fi dus o politică justă – să se bazeze pe majoritatea covârșitoare a poporului și cu sprijinul lui să continue construirea socialismului.

Însă i-a pus capăt politica care a chemat și a doua oară pe ruși în țară. A dezbinat partidul, iar întreaga clasă muncitoare cu o vigoare nemaivăzută i s-a împotrivit lui Kádár. Această politică a răsturnat toată situația și a ascuțit contradicțiile până la refuz: „construirea socialismului” se face acum nu numai cu lipsă de încredere a poporului – ca în perioada de înainte de 23 oct. – ci, împotriva clasei muncitoare, fără sprijinul ei. Nu se poate dejuca istoria fără a primi pedeapsa cuvenită.

La analizarea cauzelor evenimentelor din 23 oct. nu trebuie uitată perioada martie 1955. Atunci C.C. în întregime a negat perioada din iunie 1953. Au continuat politica sectară de restaurare nu numai până la Congresul al XX-lea, dar chiar și după Congres. Congresul al XX-lea a demascât complet pe acest C.C. care și așa a fost de acum desconsiderat de masa membrilor de partid pentru lipsa sa de principialitate, iar masele au primit cu neîncredere totală și reformele minime făcute după 23 februarie 1956, deoarece au considerat că această conducere este capabilă în orice moment să revoce și să refuze totul.

În fond, întreaga conducere de partid a fost compromisă și au pierdut complet încrederea maselor. Această situație a fost exprimată și prin apelul lui [...] care încă înaintea schimbărilor din iunie, a calificat o eventuală schimbare în felul următor: „În loc de cai șchiopi, vor veni acum măgari șchiopi”.

Tragedia¹ în enunțarea sistemului mai multor partide a constat în aceea că acest lucru s-a enunțat când s-a prăbușit M.D.P., iar M.Sz.M.P. a existat numai pe hîrtie în acele zile², în timp ce noua conducere de partid n-a avut nici o putere.

Sistemul mai multor partide ar fi fost creat atunci cînd partidul muncitoresc era cel mai puternic – sau cel puțin puternic –, nu s-ar fi creat o situație atît de gravă.

Trăsăturile caracteristice ale situației: deși n-am date concrete, dar e verosimil că partidele de coaliție au fost decise să nu se mai lase să fie lichidate, ca în anul 1949. De aceea lupta între partide, probabil, ar fi fost deosebit de ascuțită.

Greșelile anului 1919 și 1945 au fost date uitării; C.C. s-a prezentat cu fișă curată. În 1956 reacțiunea ar fi exploatat la maximum împotriva noului M.Sz.M.P. toate greșelile M.D.P.-ului și acest lucru ar fi creat o situație deosebit de grea³.

Într-un număr prea mare au figurat reprezentanții partidelor de coaliție în guvernul Nagy. În loc de 3-3 ar fi fost suficient 2-2 (în cabinet). De aceea am fost de părere ca partidul țărănesc să aibă 2 miniștri, la care s-au împotrivit imediat „micii proprietari”.

Față de această situație însă, aparatul de stat, conducerea economică, organele de Securitate și armata au fost în mâinile comunistilor.

Nu se știe ce situație s-ar fi creat în problema fixării datei pentru alegeri.

În Ungaria, în cursul lui noiembrie și decembrie au avut loc cele mai mari greve din istoria clasei muncitoare, împotriva partidului comunist? Care pînă acum a dus o politică stalinistă. Așa ceva încă nu s-a întîmplat în istoria mișcării muncitorești.

Dacă ar fi fost vorba de un partid care a dus o politică comunistă adecvată, atunci am fi putut vorbi de forțe contrarevoluționare care au pus stăpînire și au influențat clasa muncitoare. Însă nu în această situație.

1. Nota lui Gheorghiu-Dej: „Și mai sus vorbești altfel despre mase, m.d.p...”.

2. Nota lui Gheorghiu-Dej: „Deci «opoz.» a dispărut și ea?”.

3. Nota lui Gheorghiu-Dej: „Și? Ce-ar fi însemnat asta?”.

II.6. Alte note

vol. 22

Nota I

În prima săptămână, adică sîmbătă în ziua de 27 înainte de masă, în strada Academiei am avut o discuție mai îndelungată cu Kiss Károly.

Discuția a avut loc pe marginea demisiei noastre definitive. Kiss nu era de acord cu acest pas. Noi am motivat demisia noastră cu aceea că la ședința de vineri a K.V.¹ s-a hotărît că mișcarea populară și răscoala vor fi înfrînte prin folosirea deplină a unităților armate sovietice și a fost respinsă calea propusă de noi, adică: tratative, îndepărtarea elementelor contrarevoluționare din răscoală de elementele antistaliniste etc.

Kiss era de părere că poziția K.V. a fost justă. Primul lucru era înfrîngerea răscoalei, potolirea mișcării populare. Acesta nu se putea face decît cu ajutorul forțelor militare sovietice. Să înțelegem: el nu poate trăi într-o democrație burgheză, ci numai în democrație populară.

L-am întrebat: dacă mișcarea populară și răscoala vor fi înfrînte cu ajutorul trupelor sovietice, te-ai gîndit ce va veni după aceea?

După aceea reconstruim partidul pe baza celei mai largi democrații, vom crea un real și larg democratism și vom așeza relațiile noastre cu Uniunea Sovietică pe baza principiului egalității în drepturi.

Dar – am răspuns noi – astea toate sînt iluzii. Mișcarea populară și răscoala sînt sprijinite de majoritatea covârșitoare a poporului, de aproape 90% din membrii de partid, de organele de stat și de majoritatea unităților forțelor armate. Altfel cum putea să se destrame într-o zi-două un partid așa de uriaș și armata. Dacă nu vom alege acel drum despre care de la primul moment am vorbit, mergînd în acest fel în mod dîr și unitar către instaurarea conducerii unui guvern antistalinist, iar orientarea acestei conduceri să se bazeze pe o largă unitate națională, distrugînd astfel contrarevoluția, și vrem să rezolvăm totul cu ajutorul unităților sovietice fără nici o deosebire, atunci ani îndelungați nici vorbă nu mai poate fi nici despre democrație în partid și nici despre democrație socialistă. Și în mod inevitabil vom ajunge într-o situație ireparabilă față de popor. Și atunci nu va fi altceva decît teroarea. Vor începe represalii – nu numai împotriva contrarevoluției, dar și împotriva comuniștilor și democraților antistaliniști.

Kiss Károly în mod foarte aprins a pus la îndoială toate acestea.

Mai mult, am continuat eu, așa nici nu mai poate fi vorba despre egalitate în drepturi cu Uniunea Sovietică. Pentru că nu punem ordine cu forțe interne proprii, și mai mult se va întări convingerea la Moscova că nici n-am fi putut face acest lucru.

Kiss a negat și acest punct de vedere, repetînd a doua și a treia oară că în regim burghez nu vrea și nu poate trăi. El s-a referit la fenomene din cele ce au avut loc în zilele trecute, din care s-au văzut clar manifestări ale contrarevoluției.

Nici noi nu vrem să trăim într-o orînduire contrarevoluționară – am spus eu – și este jignitor că întorci discuția mereu pe acest motiv. Astăzi, nu se pune problema: contrarevoluție sau socialism, ci problema se pune: ori salvăm socialismul sprijinindu-ne pe poporul maghiar, pe clasa muncitoare și pe forțele progresiste ori, neîncrezători în popor, pentru a salva socialismul ne sprijinim pe ajutorul sovietic împotriva antistaliniștilor și împotriva mișcării populare democratice. Probabil că acest drum va fi mai greu. Probabil că vor trebui făcute și unele compromisuri.

Ce fel de compromisuri – a întrebat el.

Nu știu. Poate că ar trebui admise mai multe partide. Poate că ar fi important să se facă compromisuri față de țărănime: strîngerea cotelor, de pildă.

1. Conducerea centrală (n.t.).

Toate acestea sînt probleme foarte grele, mai ales dacă avem în vedere că la noi practic nu există partide. Dar pot ușor fi create. Sînt prezente acele forțe care cheamă la viață consiliile muncitorești ca : Cercul Petőfi, Nebosz, elementele ce au fost în închisorile lui Rákosi și sprijinindu-ne pe acestea am putea porni organizarea noului partid, care în mod categoric ar fi un partid comunist, dar tot atît de categoric ar fi un partid antistalinist.

Ca să chemi trupele sovietice și cu ajutorul lor să înfrîngă orice mișcare este ceva tot atît de simplu ca o palmă, pentru asta nu-i nevoie de nici o înțelepciune politică deosebită. Dar o conducere care se sprijină pe o asemenea bază politică nu poate fi o conducere antistalinistă, nici atunci cînd în vorbe declară acest lucru despre sine.

Voi credeți că se poate înfrînge contrarevoluția cu forțe interne ?

Negreșit. Deja de mult trebuiau căutate firele ce duc spre răsculați și văzut cine îi conduce. Trebuie apoi îndeplinite revendicările juste și după aceea împreună cu ei să construiești noua autoritate (putere) și atunci să te ridici împotriva contrarevoluției.

Dacă nu vom merge pe această cale, ci pe calea lui Gerő și Hegedüs, atunci scăpăm din mină pentru o perioadă foarte lungă lucrul cel mai important, și anume : sudarea poporului maghiar cu socialismul, șansa ca clasa muncitoare împreună cu majoritatea poporului să construiască socialismul – a subliniat Donáth.

Însă dacă voi ieri ați ales drumul opus și situația este atît de gravă, pentru asta nu mai putem să ne luăm în continuare răspunderea comună – am încheiat eu discuția.

Nu pot să fiu de acord cu voi – a spus Kiss Károly. Voi știți că pe voi amîndoi vă respect mult, dar pe acest drum nu pot merge cu voi. Cu orice preț trebuie apărată puterea muncitorească.

După aceea ne-a comunicat că președinția a luat la cunoștință demisia noastră. Pe Donáth l-a rugat să-l ajute pe împuternicitul guvernamental cu aprovizionarea, pe Vas, iar pe mine m-a rugat să mă întorc la presă.

Amîndoi am luat la cunoștință cu bucurie această dispoziție pentru că eram sătui pînă peste cap de atmosfera înăbușitoare din str. Academiei. În sinea noastră eram plini de sentimentul tragic al situației, că puterea populară este pierdută tocmai de cei care poartă permanent pe buze problema apărării ei.

30 noiembrie București

*

Nota II

În după-amiaza zilei de sîmbătă 3 noiembrie la ora 6, Nagy Imre urma să țină o conferință cu ziariștii străini. Între timp a apărut comunicatul despre noua poziție a Chinei față de politica guvernului maghiar, care era în contradicție cu cea anterioară. Nagy, motivînd că noua poziție a Chinei cere o nouă analiză a situației, a renunțat să țină conferința de presă și m-a însărcinat pe mine și pe Tildy cu ținerea ei.

La sfîrșitul conferinței de presă, am făcut următoarea declarație :

Între delegația sovietică și maghiară au început înainte de masă tratative care continuă și în această seară și se desfășoară într-un cadru favorabil. Scopul acestor tratative este acela de a pune la punct amănunțele și problemele tehnice ale retragerii trupelor sovietice.

Ca urmare a tratativelor duse înainte de masă, se poate observa o destindere a situației. Guvernul maghiar tinde și în continuare spre rezolvarea problemelor litigioase dintre Ungaria și Uniunea Sovietică pe calea tratativelor în spiritul înțelegerii reciproce și al prieteniei ungaro-sovietice. Sîntem convinși că pe baza înțelegerii reciproce totul este posibil și util.

Politica externă a guvernului maghiar după declarația privind neutralitatea a devenit mai mult o politică a păcii și a colaborării prietenești cu toate națiunile mari și mici ale lumii. Politica noastră externă se bazează pe egalitate în drepturi și independență națională. Pe baza principiului de egalitate în drepturi, dorim și pe viitor o colaborare strînsă cu țările ce construiesc socialismul

și cu Uniunea Sovietică. Nu vom tolera sub nici o formă ca declarația noastră despre neutralitate să fie folosită de cercurile reacționare interne și externe în scopul de a submina prietenia noastră cu țările de democrație populară și Uniunea Sovietică.

Vrem să împiedicăm și vom împiedica din toate puterile acele planuri imperialiste care vor să se amestece în treburile Ungariei, care vor ca din patria noastră să formeze o nouă Coree. Dacă O.N.U. se ocupă cu problema maghiară, atunci o rugăm : oricare ar fi poziția sa, să se străduiască să caute soluții prin mijloace pașnice.

În ceea ce privește politica internă maghiară, guvernul nu va admite nimănui, în nici o împrejurare, să încerce restaurarea capitalismului. Guvernul va apăra reforma agrară, naționalizarea și cuceririle socialismului de toate manevrele contrarevoluției. Și în această problemă există o unitate deplină între clasa muncitoare maghiară, țărănimea muncitoare și intelectualitatea progresistă. Guvernul național, la care participă conducătorii politici cu diferite apartenențe de partid, este într-unul tot unitar în ideea că de la coterura din 1945 s-au obținut uriașe cuceriri democratice și socialiste de către poporul nostru și că ele nu pot să nu fie luate în seamă. Vom continua construcția socialistă, dar de acum pe baza principiului egalității în drepturi. Am rupt cu greșelile extrem de grave ale trecutului, dar nu am rupt, ci, din contră, de-abia acum începem cu un nou elan construcția socialismului.

Sîntem convinși că, împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor muncitor, în scurt timp vom consolida situația cu forțe proprii și vom crea o Ungarie independentă, neutră și socialistă.

București, 2 decembrie 1956

14.XII.1956

3 ex. GM.

*

Nota III

Era parcă la 1 noiembrie cînd a venit la mine delegația Comitetului Revoluționar din Debrețin. Membru al delegației a fost și asistentul universitar Für Lajos, pe care l-am cunoscut cu ocazia deplasărilor mele precedente în Debrețin. Ceilalți în majoritate erau muncitori, cîțiva intelectuali și existau chiar și țărani în delegație.

Delegația a arătat că în Debrețin e ordine și liniște. Orașul este condus de Comitetul Revoluționar, în uzine s-au constituit Consiliile muncitorești. Cu alimentarea și aprovizionarea n-au greutăți. Curent electric există. Întreprinderile de alimentație publică lucrează. Restul nu. Nici nu vor lucra pînă cînd trupele sovietice nu se vor retrage din țară.

Eu le-am răspuns că guvernul tot același scop îl urmărește – retragerea treptată a trupelor sovietice din țară. Dacă însă munca productivă nu se va prelua pînă atunci, țara va ajunge într-o situație economică foarte grea. Se pune însă întrebarea : asupra cui vor să exercite presiune prin greva generală ? Ei pot să vadă că guvernul este de acord cu revendicările lor și după schimbările avute în sînul guvernului au pentru aceasta și garanții personale.

Ei s-au menținut pe punctul lor de vedere și în continuare, spunînd că nu există garanții pentru retragerea trupelor sovietice. Pentru aceasta este necesară greva generală. Delegatul din partea țărănimii a mai adăugat că țărani vor produce numai atît cît le este lor necesar, căci nu vor produce pentru ruși. Delegatul feroviar de asemeni a mai adăugat că nu vor transporta nimic ce servește scopurile armatei sovietice.

Eu din nou am accentuat că scopul declarat al guvernului este acela să ajungă la retragerea trupelor sovietice. Nu e necesară greva generală ca săptămîna trecută pentru a obliga guvernul să treacă pe acest drum.

Dacă compoziția guvernului nu satisface în întregime poporul muncitor, cine ar putea să nege că acumă există deja garanțiile necesare pentru executarea celorlalte schimbări. Dacă greva generală o vor menține și în continuare, atunci aceasta nu va mai fi de folos Guvernului Național, ci această

situație ar putea fi exploatată împotriva guvernului de către clica stalinistă sau de către contra-revoluție. Ar putea s-o exploateze spunând că muncitorii prin greva generală se manifestă împotriva guvernului.

Aceasta puținii au pus-o în discuție sau au pus-o la îndoială.

Ultimele schimbări – spuneau – au impus încrederea în guvern. Ar fi necesar ca în mod necondiționat să existe un termen în timpul căruia trupele sovietice s-ar retrage și acest termen să fie știut de toată țara. Pe lângă aceasta să existe garanția că acest lucru se va întâmpla într-adevăr.

Care să fie garanția? – am întrebat. După mine, cea mai mare garanție este un guvern socialist puternic care stă pe baza independenței naționale și are încrederea poporului. Un astfel de guvern care, pe baza cuceririlor mișcării de masă și ale răzcoalei și a cuceririlor anterioare, luptă împotriva fenomenelor contrarevoluției.

Cu aceasta în cea mai mare măsură au fost de acord și au afirmat că ei sînt cu toată hotărîrea împotriva restaurării capitalismului și pentru socialism. Au accentuat foarte mult că nu vor relații rele cu Uniunea Sovietică, dar dependența trebuie lichidată. Au încredere în tov. Nagy Imre și în tovarășii lui de muncă.

Totuși lucrurile nu progresează suficient. De ce nu declară guvernul neutralitatea și de ce nu cere ajutorul O.N.U.

Cu O.N.U. trebuie să fim foarte atenți. Nu putem să uităm că în O.N.U. sînt și asemenea state care în ultimul timp au comis agresiunea împotriva Egiptului. Dacă guvernul nu va duce o politică prudentă și înțeleaptă, atunci eventual Ungaria s-ar putea transforma în Coreea. La Budapesta de acum s-au produs distrugeri grave, și alte orașe au suferit pagube, fără a mai vorbi de alte pagube naționale. Dacă O.N.U. va interveni cu forțe armate, nu este încă sigur că va fi un război mondial, deși nici aceasta nu ar fi exclus. Dar după terminarea celui de-al doilea război mondial, am văzut deja asemenea situații – în Coreea –, cînd războiul a rămas izolat, nu s-a transformat în război mondial, dar țara mea nenorocită a suferit extraordinar de mult.

Ce, vor ca toate orașele noastre să se transforme în ruine, să se distrugă transporturile noastre, industria noastră, să piară sate și să cadă sute de mii de bombe cu hidrogen și napalm?

De altfel, guvernul se ocupă de problema neutralității, dar aceasta nu ar fi o neutralitate ca aceea din Austria, ci mai degrabă ar semăna cu cea din Iugoslavia.

Dacă aceasta s-ar întâmpla și ar exista un termen de retragere a trupelor sovietice, atunci am relua imediat lucrul.

Nu trebuie să se aștepte pînă atunci – am spus.

În problema muncii cred că nu am reușit să conving delegația, deși argumentele au exercitat o anumită influență asupra lor și au promis că vor discuta această problemă la Debrețin.

I-am întrebat dacă sînt în Debrețin și în jur dușmani ai comunismului? Nu ținem cont cine e comunist și cine nu, ci care e om cinstit și care nu – au răspuns membrii delegației, astfel dînd de înțeles că pe staliști nu-i suferă, dar pe cei nestaliști îi iubește poporul, dacă sînt oameni cumsecade.

I-am întrebat cîți au fost dintre ei membri de partid.

Pe rînd au scos din buzunarele interioare carnetele lor de partid. A ieșit la iveală că majoritatea delegaților au fost membri de partid.

Mie mi s-a întărit convingerea că trăsătura de bază a actualei răzcoale a fost antistalinismul.

I-am întrebat ce părere au, dacă trupele sovietice s-ar retrage, s-ar putea asigura ordinea, liniștea, s-ar putea învinge reacțiunea care în urma retragerii trupelor sovietice ar prinde curaj?

Au răspuns cu toată certitudinea: da. Au spus că la Debrețin și în jur, asemenea fenomene abia s-au întîmplat. Ei organizează cu toată forța puterea publică. Au desființat organele Securității de stat și i-au dezarmat. Dar vechea miliție există sub conducerea comunistă. Prin Consiliile Muncitorești înarmează muncitorii și aceștia păzesc fabricile.

Nu vrem, tov. L. – spuneau –, nici restaurarea stalinistă și nici restaurarea contrarevoluției. Vă rugăm aveți încredere în noi, guvernul poate conta pe noi.

*

Nota IV

În ziua de joi, 1 noiembrie, după-masă m-a vizitat prințul von Löwenstein, deputatul Partidului Creștin Democrat din Parlamentul vest-german.

Löwenstein a vrut să vorbească cu primul-ministru, dar acesta nu l-a putut primi, astfel a ajuns la mine.

A început cu următoarele : „Nu în mod oficial mă interesez : care ar fi poziția guvernului maghiar privind stabilirea legăturilor democratice între Ungaria și Germania de Vest.

Eu i-am răspuns, subliniind, tot în calitate neoficială, că Republica Populară Ungară, în timp ce, în primul rînd, se străduiește să-și adîncească legăturile pe care le are cu Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, desigur va rupe cu rigiditatea politicii externe a guvernelor precedente și, fidelă ideii potrivit căreia în baza păcii și egalității în drepturi dorește legături cu toate țările lumii, după părerea mea, nu se va reține să stabilească legături diplomatice și cu Germania Occidentală.

În continuare, Löwenstein a amintit că ar primi cu bucurie o delegație maghiară în Germania Occidentală care ar veni în calitate neoficială în Germania.

Germania Occidentală manifestă simpatie față de Ungaria. Pretutindeni se fac colecte pentru poporul maghiar. Pe lângă asta ar putea fi vorba și despre un serios ajutor economic. A întrebat ce ar avea nevoie Ungaria.

I-am spus că nu sînt economist și ar fi bine dacă ar vorbi cu vreun ministru al economiei din guvern. Totuși, cred că în primul rînd ar fi nevoie de cărbuni, pe lângă asta, de anumite materii prime industriale.

Mi-a răspuns că poate fi vorba despre toate. Este sigur că guvernul vest-german le-ar putea transporta Ungariei toate acestea, urgent și în condiții excepțional de avantajoase.

Din nou l-am întrebat într-un mod neoficial, subliniind dacă poate fi vorba despre un împrumut pe termen lung, desigur fără nici o condiție politică.

Mi-a răspuns : „Sînt convins că da”.

I-am arătat că postul de radio „Europa Liberă” care funcționează în Germania Occidentală ce activitate dăunătoare desfășoară în legătură cu Ungaria. Fără încetare ațîță reacțiunea, încurajează forțele contrarevoluționare, iar actualele evenimente le folosește în direcții anticomuniste. L-am rugat pe deputat să intervină la guvernul său ca să frîneze activitatea postului de radio „Europa Liberă”.

În continuare l-am mai rugat ca, întrucît are posibilitatea să intervină la guvernul austriac, să nu admită trupelor fasciste maghiare trecerea frontierei.

Îmi amintesc că la prima cerere a mea Löwenstein a răspuns favorabil, la a doua cerere a răspuns că ar îndeplini-o cu plăcere, dar în Austria nu dispune de influență corespunzătoare.

Am făcut o referire că în Germania de Vest – după cum sîntem informați – staționează asemenea trupe fasciste maghiare înarmate.

Löwenstein a întrebat, deoarece el are legături bune înspre Uniunea Sovietică, dacă să nu facă încercări ca, folosindu-și legăturile, relațiile de prietenie, să se rezolve divergențele ungaro-sovietice. Politicos, dar categoric, am respins această propunere.

A propus ca să meargă o delegație maghiară neoficială în Germania Occidentală. Conducătorul delegației ar putea ține conferință în grupul Uniunii Interparlamentare de acolo al cărui membru este și el. Ar putea să ducă acasă multe donații (ale căror transport ei o vor și începe prin Crucea Roșie), pe lângă asta, tot în mod neoficial, s-ar putea discuta despre problemele economice arătate mai sus, după convingerea lui, cu rezultate bune.

Mi-a spus să fiu eu conducătorul delegației, foarte amabil mi-a predat cartea sa de vizită, adresa și numărul de telefon.

A revenit încă o dată la problema legăturilor diplomatice.

Eu i-am repetat din nou ceea ce am mai spus.

14 XII.1956

3 ex.GM.

Tradus V.G.

*

Nota VII¹

În seara zilei de 22 octombrie, împreună cu Vas Zoltán, am fost la Szövosz (prescurtare). Acolo au fost Horváth Márton, Gimes Miklós.

Tema discuțiilor : pregătirea discursului-program al lui Imre Nagy. În pregătirea părții economice s-a angajat Vas, în partea de politică externă Gimes, în partea privind partidul Horváth, în partea privind frontul popular eu. Am stabilit să ne întâlnim vineri seara la mine. Acolo vor mai fi și Donáth și Haraszti. Până atunci fiecare își va pregăti tezele și acolo le vom discuta în comun.

Atunci deja cunoșteam cuvântarea lui Gomulka. Horváth în întregime, noi după textul prescurtat din ziarul de după-masă.

Am vorbit și despre probleme organizatorice. Am avut puncte de vedere comune în problema ca Nagy să ceară necondiționat ca Gerő să demisioneze din funcția de prim-secretar.

Pe lângă toate acestea s-a pus problema transformării serioase a Comitetului Central și a Biroului Politic.

După această convorbire a plecat acasă cu mașina, împreună cu Vas. În fața locuinței mele am coborât din mașină și împreună cu Vas am început să ne plimbăm pe strada Csendes.

Vas a vorbit despre anii ce au trecut și care pentru el au însemnat uriașe zguduiri. L-au legat relații strânse de Rákosi, deoarece au petrecut împreună 16 ani de închisoare. Și pe el vroiau să-l aresteze, după aceea l-au trimis la Komlód. De mai multe ori s-a sesizat că Gerő Ernő niciodată nu l-a chemat (la telefon). De trei ani nici nu vorbesc. Lui îi plăceau funcția, succesele. Cu toate acestea, convingerile sale nici după 1953 nu au stat pe baze solide. Cu amintire plăcută se gîndește la acele timpuri pe care le-a petrecut lângă Imre Nagy, ca secretar al Consiliului de Miniștri. Și totuși, în martie 1955 plîngînd și-a făcut autocritică.

În iunie la ședința C.C. a luptat împotriva hotărîrii în problema Cercului Petőfi. După aceea, sub influența concepției incorecte privind unitatea de partid, a votat pentru hotărîre. Acum însă recunoaște că trebuie să rupă în întregime cu trecutul, stă neclintit lângă noul Imre Nagy.

Dacă îmi amintesc bine a spus așa : ar vrea să fie membru în Biroul Politic și secretar al Consiliului de Miniștri.

Era aproximativ ora 11.15 cînd ne-am despărțit.

Ajunghînd în casă, abia cîteva minute am stat de vorbă cu soția cînd m-a sunat la telefon Orbán László. Mi-a spus că la Politehnică de 2-3 ore studenții sînt în ședință. Sînt într-o stare agitată extraordinară, din partea partidului nu vor să asculte pe nimeni. Vor să iasă în stradă pentru manifestație și vor să ocupe o tipografie. M-a rugat să mergem acolo împreună, să vorbesc cu tineretul și să ajut la împiedicarea acestui plan.

A trimis după mine o mașină și împreună am plecat la Politehnică. Pe drum m-am gîndit la această problemă. Dacă într-adevăr vor să iasă noaptea pe stradă, atunci necondiționat voi încerca să-i conving să renunțe, m-am gîndit. Întrebarea e, oare mă vor asculta? Mie îmi era clar de ce m-a chemat Orbán chiar pe mine ca să discut cu ei.

După ce atît funcționarii de la centru, cît și cei de la circumscripții și-au pierdut prestigiul și influența, iar Uniunea Tineretului Muncitor chiar în aceste zile s-a topit ca zăpada la razele fierbinți ale soarelui, Orbán s-a străduit să caute un asemenea om pe care eventual îl mai ascultă tineretul.

1. Notele V și VI lipsesc din dosare.

Așa am ajuns la Politehnică.

Atunci deja ieșeau oamenii care spuneau că s-a terminat ședința. Tineretul a plecat acasă.

Ne-am dus la Comitetul de Partid. Acolo erau profesorul de marxism-leninism, prorectorul, doi asistenți fără de partid, lt.-col. Marian, șeful catedrei militare și alții. Nu-mi amintesc de numele lor.

Ne-au povestit istoricul acestei ședințe lungi (în mod amănunțit de la Szilágyi).

Marian, reținându-și cu greu plînsul și revoltat, a vorbit despre situația în care i-a adus conducerea partidului.

Ei nu sînt informați despre nimic, nu știu la ce se pregătesc cei de sus. Aici e tineretul care are o serie de revendicări motivate, el însă, care a trebuit să țină piept toată după-masa, nu poate răspunde la nimica, spune – da. A vorbit izbucnind de mai multe ori împotriva funcționarilor de la centru și circumscriptii, despre Apro-né (soția lui Apró) și alții care vin aici, se așază în cancelarie, îi instigă la rezistență, dar ei nu sînt nicăieri unde ar trebui să se confrunte.

A comunicat că tineretul a renunțat la manifestația de noapte, însă a hotărît ca mîine, împreună cu ceilalți băieți și tineret universitar, va ieși la statuia Bem. Atît părerea lui, cît și a celorlalți a fost că aceasta nu se poate împiedica.

Profesorul de marxism-leninism ne-a povestit că în orele de seară a fugit la Imre Nagy, a cărui părere a fost să nu se facă manifestație.

Orbán tot această părere a sprijinit-o. S-a referit la faptul că manifestațiile ar putea avea consecințe incalculabile. Se poate aștepta la o provocare, trebuie să se gîndească și la faptul că muncitorii din uzine vor ieși și vor împrăștia cu forța tineretul ca pe niște ținci fasciști.

Cei prezenți din nou au afirmat că manifestația nu poate fi împiedicată. Au mai spus că dimineața din nou vor fi ședințe studențești peste tot. Dimineața devreme vor pleca în uzine să anunțe muncitorii și să le ceară să li se alăture.

A vorbit în special Marian.

Orbán în repetate rînduri și îndelungat a argumentat împotriva manifestației.

Punctul meu de vedere era că manifestația, dacă nu se poate să fie împiedicată să se desfășoare a doua zi. Am propus să se îngrijească ca manifestația să fie organizată și să aibă un caracter pașnic, ca astfel cît mai puține să fie posibilitățile pentru orice provocare.

Am văzut cele 16 puncte litografiate ale tineretului. Din acestea s-a văzut că în majoritate este vorba de cerințe justificate. Evenimentele din Polonia i-au înflăcărat.

Lui Orbán i-au cerut ca mîine prin centru să se îngrijească de buna organizare (traseuri, circulație, miliție).

La 02.30 am plecat acasă.

15 XII.1956

3 ex.G.M.

*

XI.14. Convorbire la ambasador

Trupele sovietice au venit în Ungaria cu scopuri precise. Pînă cînd nu își ating aceste scopuri, este greu să se vorbească de plecarea acestor trupe. Au apreciat că se poate intra și au și intrat în țară.

Puteau să aprecieze că au trebuit să intre pentru interesele socialismului și pentru interesele lor naționale. Au fost sprijiniți de majoritatea lagărului socialist și majoritatea partidelor comuniste. Au apreciat probabil că situația internațională face posibilă această intervenție. Au intrat cu mult mai multe trupe decît ar fi fost necesar. Au intrat trupe și în alte țări : R.D.G., Polonia, Cehoslovacia etc. Au făcut o demonstrație de forță, pentru ca să arate : întrucît capitalismul urmărește să facă unele schimbări, Uniunea Sovietică știe să acționeze mai repede. Agresiunea anglo-franceză a dat posibilitatea să intervină sovieticii în Ungaria.

Scopul sovieticilor este ca să existe un guvern care să poată asigura interesele de bază ale Uniunii Sovietice în Ungaria. În prezent Kádár încearcă să-și consolideze poziția prin convorbiri. Aceasta se vede din discursurile și declarațiile lui Kádár. Se vede că se lovește de rezistență. Care este ieșirea lui Kádár și a rușilor dacă nu reușesc convorbirile care au loc cu diversele pături ale societății? Deocamdată încearcă să pornească producția cu chemări pașnice. Dacă nu reușește acest lucru, ce se va întâmpla? Atunci se va orienta probabil spre elementele staliniste; atunci ar recurge la teroare. Cu teroare se pot obține unele rezultate. Dacă nu reușește să pornească producția prin înfometare, o să încerce prin punerea la zid a muncitorilor. Teroarea poate să silească oamenii să muncească și să colaboreze. Este puțin probabil că ar dori acest lucru Kádár și rușii. Dacă s-ar grupa în jurul lui Kádár elemente staliniste, s-ar putea repeta lucrurile vechi într-o formă și mai rea. Azi încă încearcă să se izoleze de asemenea elemente. Dacă s-ar introduce în aparatul de stat și de partid elemente antistaliniste, ar putea exercita în direcția ameliorării o oarecare influență.

Noi iugoslavii înțelegem că nu vreți să colaborați cu guvernul. Dar rușii sînt aici, guvernul Kádár e aici. Noi am fost împotriva intervenției trupelor sovietice. Noi preferăm aici trupe sovietice decît un guvern de dreapta. Faptul că nu recunoaștem guvernul Kádár nu înseamnă încă acțiune. Cum să ajungem la situația dorită. Din acest punct de vedere emigrația nu înseamnă o rezolvare definitivă. Ar trebui găsită o asemenea rezolvare care ar împiedica teroarea și vărsarea de sînge. Trebuie făcut posibilă retragerea trupelor sovietice. Teroarea și vărsarea de sînge ar face să dispară perspectiva retragerii trupelor. Dacă guvernul Kádár garantează securitatea noastră personală, atunci pe teritoriul maghiar s-ar putea face mai mult decît oriunde în altă parte.

Această analiză nu a fost sugerată de ruși. Am spus că acordăm drept de azil și menținem acest lucru.

Scrisori, ambasadorul din Moscova.

Nu credem că noi am fost singurii factori, dar noi pretindeam ca să nu se vorbească atît de ascutit cu Nagy.

Rușii pot împiedica plecarea în Iugoslavia. Nici după schimbul de scrisori la cel mai înalt nivel și nici după discuția cu Kádár nu sînt dispuși să dea viza de intrare.

Răspunsuri:

Donáth: În prezent chinezii sprijină sub rezervă punctul de vedere sovietic, fără a lua în considerație că amestecul sovietic amenință pacea în lume. Conducătorii partidelor din Cehoslovacia, România, Bulgaria au reușit probabil să convingă și propriii membri de partid. În Uniunea Sovietică au primit interesele militare.

Szántó: Chiar și persoane ca Bodnăraș sînt de părere că evenimentele din Ungaria s-au ivit în urma greșelilor politice de felul lui Rákosi-Gerő. În Cehoslovacia se spune că dacă s-ar rezolva evenimentele la fel ca în Ungaria, ar periclita viața comuniștilor. Ei nu au comunicat încă în întregime nici programul lui Kádár. S-au retras și forțele antistaliniste sub influența evenimentelor din Ungaria.

Nagy: Noi sîntem din principiu împotriva intervenției. Publicație *Taniug* după 4 nov. Membrii partidului iugoslav: dacă este de ales între trupele sovietice și horthyști, atunci mai bine rușii. Declarația a contribuit la ascuțirea relațiilor sovieto-iugoslave. În Uniunea Sovietică este destul de greu să se despartă interesele socialismului de interesele naționale ruse.

Fără a-și da seama de punctul de vedere al rușilor aceasta rămîne o pagină neagră a dezvoltării socialismului și pe care nu o acceptă nimeni la noi. *Kádár* a declarat că el și rușii au învățat mult din aceasta și că rușii ar părăsi bucuroși țara, dar nu o pot face. Se iau măsuri de prevenire în unele țări de democrație populară.

Noi înțelegem perfect că tovarășilor prezenți le-ar veni foarte greu să se integreze în conducerea de partid și de stat. Integrarea forțelor antistaliniste în partid, presă, în administrație ar ușura realizarea programului lui *Kádár*. Aceasta ar întări guvernul *Kádár*, pozițiile antistaliniste. Dacă nu am face aceasta, cum s-ar putea influența guvernul *Kádár*? Și problema timpului este importantă. Cu cît ne-am integra mai tîrziu, cu atît ne-am adînci mai mult în stalinism.

Retragerea trupelor sovietice nu ține de domeniul realității. Trebuie pornit din situația mizeră care există în prezent.

Donáth : Compromiterea socialismului continuă, ceea ce este dăunător și Iugoslaviei. Nu există întoarcere la vremurile de dinainte de Congresul al XX-lea. Evenimentele din Ungaria și Polonia i-au silit ca să facă declarația din 23 octombrie, în care recunosc că pînă în prezent nu au existat relații de egalitate.

Lukács : Trebuie văzut cine ce vrea și ce se poate obține. Neluînd în considerație cum stă problema retragerii trupelor sovietice [...]

Losonczy : Nu ne este oare teamă că în caz de teroare se vor întări tendințele de dreapta ? Americanii nu vor să facă deloc greutatea rușilor și sînt dispuși să recunoască guvernul *Kádár*. Motivele : jocul dintre marile puteri [...]

*

XII.4

Unde am comis greșeli ?

1. Imediat în prima zi și în prima săptămînă, cînd o parte însemnată din tovarășii cooptați în C.C. și în alte organe conducătoare nu și-au dat seama în măsură suficientă că situația cere schimbarea radicală a conducerii de partid și de stat, și în același timp o face și posibilă. Datorită acestui fapt i-au primit pe cei cooptați, deși era clar că folosirea numelor lor a fost un instrument în mîna clicii staliniste, pentru a încerca inducerea în eroare a maselor, pentru a susține majoritatea stalinistă și pentru a putea continua cu politica stalinistă. Dacă antistaliniiști cooptați ar fi pătruns prin această manevră, refuzau funcțiile și astfel făceau imposibil ca clicia stalinistă să-și continue încă 7-8 zile politica mîrșavă, a cărei consecință a fost pierderea nenumăratelor vieți omenești, pagube materiale incalculabile și în special daune politice și morale. Această critică se referă în primul rînd la tov. Nagy.

Această lipsă a mai fost potențată prin aceea că în cursul primei săptămîni nu și-au concentrat în suficientă măsură atenția asupra acestei probleme.

2. În loc să facă acest lucru Prezidiul Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria a hotărît reîntoarcerea la sistemul mai multor partide din 45. După părerea mea cea mai gravă greșeală politică din săptămîna a doua a fost aceasta. Deși am fost îngrijorat, aceasta nici atunci nu am văzut-o așa de clar.

Acest pas a cedat situația de monopol al partidului, acea situație cînd în fruntea lui putea ajunge o conducere leninistă, respectiv atunci cînd s-ar fi putut organiza un partid nou, cu o conducere leninistă deplină, un guvern nou cu conducere și majoritate leninistă, prin introducerea acelor fără de partid care nu s-au compromis prin sprijinirea clicii Rákosi-Gerő. Cererea sistemului mai multor partide a existat și la masele democratice, socialiste, nu numai forțele reacțiunii au cerut-o – aceasta este adevărat.

Dar această cerință din partea maselor socialiste după mine a însemnat căutarea unui antidot împotriva monopolului Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria, de felul lui Rákosi-Gerő, respectiv împotriva unui asemenea partid al Celor Ce Muncesc din Ungaria care nu s-a curățat de stalinism. Nu trebuie luat aceasta cuvînt cu cuvînt. Kovács Béla încă de atunci a fost de acord să participe în Guvern, cînd nu era vorba încă de sistemul mai multor partide, ci „numai” despre aceea ca monopolul stalinistilor să fie înfrînt.

Sistemul mai multor partide în cea mai importantă problemă, în cea a puterii, a făcut concesii și ar fi putut avea consecințe extraordinare de grave.

Puteam să existăm fără acest sistem. Trebuia să ne străduim pentru alcătuirea unei asemenea conduceri de partid și de stat care pe lîngă funcționarii antistaliniiști să se fi alimentat din acele izvoare de cadre comuniste – muncitori și intelectuali – care au țîșnit cu răscoala. Din acest punct de vedere a constituit exemplul introducerea în guvern a lui Maléter.

Sistemul mai multor partide a agravat și declarația asupra neutralității. Altfel sună o declarație de neutralitate din gura unui guvern comunist antistalinist și altfel din cea a unui guvern de coaliție. După părerea mea acesta a fost momentul hotărîtor care a schimbat punctul de vedere al chinezilor și iugoslavilor în discuția noastră, și nu declarația de neutralitate în sine. (Nici aceasta n-a fost ireproșabilă, dar aceasta e altă problemă.)

În acest sens m-am gândit că problema sistemului mai multor partide trebuie să o revizuim și să ne schimbăm punctul de vedere. Desigur aceasta trebuie comunicat acasă, conducătorilor coaliției în mod cinstit și regulat, cu motivarea necesară, și totodată să li se prezinte un program corespunzător privind funcționarea forțelor democratice fără de partid. Aceasta probabil ar putea fi o mișcare a frontului popular, gândit și luat în serios, cu totul pe o altă bază decît cele de pînă acum.

Numai atunci ar avea sens și ar putea fi acceptabilă pentru noi, dacă într-adevăr ar avea rol în conducerea și viața publică a țării.

3. Cred în continuare că declarația de neutralitate a fost justă. Față de politica agresivă a Uniunii Sovietice a fost o demonstrație și o garanție în același timp de legătură cu masele, izvorul încrederii, întărirea, în acea situație dată, ideii că comuniștii antistalinisti sînt patrioți ungari. Nu a fost corect că în prealabil nu am dus tratative cu Iugoslavia, Polonia, China. Nici faptul că am cerut garanții din partea celor patru mari puteri.

Și în special că nu a fost făcută de către un guvern comunist antistalinist, ci un guvern de coaliție, lucru ce a creat pretext de intervenție a stalinistilor sovietici și a derutat forțele antistaliniste din Iugoslavia și din alte părți.

4. A fost o greșeală și cererea de azil la Ambasada Iugoslavă. Ne-am desprins pe noi înșine din viața politică a țării în acel moment cînd Kádár, chiar și sub apărarea tancurilor sovietice, a fost cu totul lipsit de putere și slab. Este o dovadă negativă că noi, în mod obiectiv, am acționat în interesul lui Kádár, iar ei ne-au deportat cînd am vrut să ne reîntoarcem acasă.

Lipsurile sînt ameliorate de faptul că în timpul șederii la Ambasada Iugoslavă grupul nostru a luat o atitudine politică clară. S-a delimitat și așa în mod convingător de Kádár și oamenii lui și a apărât onoarea unor conducători comuniști ca patrioți maghiari.

Partidul printre altele în două privințe trebuie să-și schimbe fundamental poziția ca să se deosebească de Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria :

1. Trebuie să fie în relații de egalitate cu P.C.U.S.

Nu se poate admite ca în toate problemele privind politica partidului maghiar să se hotărască la Moscova, ceea ce nu exclude discutarea problemelor pe baza egalității și internaționalismului.

2. Părerea membrilor de partid trebuie să aibe un rol hotărîtor în conducerea partidului. Birocratismul Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria, aparatul său centralizat și birocratic au slujit acel țel de a împiedica acest lucru. Democrația în cadrul partidului să fie luată în serios.

II.7. Cronologie

Losonczy

Cronologie

Budapesta, 18 noiembrie 1956

Luni, 22 octombrie 1956

Evenimentele din Polonia devin cunoscute, în toate universitățile se țin ședințe studențești. Se redactează revendicări. Se hotărâște ca ziua următoare să se organizeze o demonstrație pașnică la statuia Bem.

Asupra acestor evenimente ce urmau să aibă loc a avut o influență hotărîtoare izbucnirea agitațiilor studențești în urmă cu o săptămînă, la Szegedin. Aici au desființat D.I.SZ., în locul

acestui au înființat MISZ. Sîmbătă și tineretul din Budapesta s-a situat pe poziția celor din Szegedin.

Luni noaptea a ținut ședință conducerea Cercului Petöfi, la care ședință s-au aprobat hotărîri în toate problemele esențiale. Aceste hotărîri au apărut în ziua următoare în ziarul *Szabad Ifjúság* și în alte cîteva ziare.

C.C. al partidului (Orbán) nu este împotriva revendicărilor, dar se pronunță împotriva manifestăției.

Martți, 23 octombrie

Poziția ziarului *Szabad Nép* în favoarea mișcării tineretului studios și a revendicărilor sale.

Tineretul înființează comitete de acțiuni în vederea desfășurării manifestăției în mod pașnic și organizat.

Tineretul trimite delegați în uzine, să cheme muncitorimea să se alăture.

La ora 9.00 sosește delegația conducerii de partid de la Belgrad.

La ora 10.00 conducerea Cercului Petöfi hotărăște să se situeze în fruntea manifestăției și convoacă pe delegații comitetelor de acțiune. Cu ei împreună hotărăsc ca manifestația să se desfășoare în mod pașnic și revendicările să nu depășească cadrele unei manifestații obișnuite.

De exemplu : Prietenie maghiaro-sovietică pe bază de egalitate ! Jos cu restauratorii rakosiști ! Prietenie polono-maghiară ! Să urmărim exemplul polonez ! Proces public în cazul Farkas ! Să lămurim problema uraniului ! Imre Nagy în guvern !

Martți dimineața se ia legătura între tineretul revoluționar și Nagy.

Sute de telefoane se dau din uzine ; să mergem ; unde, cînd.

Școlile de ofițeri au anunțat alăturarea lor.

În fruntea lor era Academia Politică Militară, studenții Academiei Petöfi.

Conducerea Comitului de partid al Budapestei (Mező Imre) își exprimă îngrijorarea că muncitorii se vor împotrivi tineretului studios.

La ora 11, Tanczos l-a chemat pe Kádár la telefon. A anunțat că Cercul Petöfi își va asuma răspunderea pentru organizarea manifestăției.

Părerea lui Kádár a fost ca tineretul socialist să nu se amestece în manifestație deoarece manifestația va avea un caracter antisovietic. El îi amenință pe acei conducători de tineret care împotriva dispoziției partidului își vor asuma poziții de conducere cu ocazia manifestației.

În jurul orei 11, Piros, referindu-se la Hotărîrea Biroului Politic, a dat dispoziții Direcției Regionale din Budapesta, în sensul că manifestația a fost interzisă și că această hotărîre să fie pusă în aplicare. Direcția Regională să fie pusă sub stare de alarmă. După-masă s-au prezentat doi consilieri de Interne sovietici la Kopács. Aceștia au rămas acolo pînă la sfîrșitul săptămîinii.

S-a mobilizat și Securitatea ; s-au împărțit și mitraliere.

La ora 1, s-a comunicat la radio ordinul ministrului Afacerilor Interne, prin care se ordonă interzicerea întrunirilor.

Conducerea Cercului Petöfi, în înțelegere cu grupul Nagy, a hotărît ca datorită ordinului ministrului Afacerilor Interne să nu continue organizarea manifestației. Consideră însă că manifestația nu se mai poate împiedica.

Se adresează Biroului Politic și comunică punctul său de vedere că nu-și asumă răspunderea și luptă în continuare ca manifestația să aibă loc și ordinul ministrului Afacerilor Interne să fie revocat.

Majoritatea activiștilor de partid din Budapesta, sub presiunea maselor, au luat poziție în favoarea manifestației. Delegații de activiști și intelectuali vizitează Biroul Politic.

În jurul orei 14.30 cineva din Cercul Petöfi îl cheamă pe Kopács la telefon și îl întreabă care va fi atitudinea poliției, dacă tineretul totuși va demonstra, neluînd în considerare ordinul Ministerului Afacerilor Interne. Kopács a răspuns că poliția nu va trage în demonstrații pașnice.

În această situație, Cercul Petőfi sfătuiește tineretul studios să țină ședințe în universități și să-și formuleze definitiv revendicările.

Cu aceasta și Piros a fost de acord. Între timp se așteaptă ce va rezolva delegația Cercului Petőfi la Biroul Politic.

În jurul orei 13.15 sosesc delegațiile D.I.S.Z., Uniunii Scriitorilor, Cercului Petőfi și cea a activiștilor de partid.

După scriitori, Biroul Politic primește o delegație compusă din Orbán, Mohos, Tanczos și câțiva secretari raionali. Din partea Biroului Politic au fost prezenți Apró, Kiss, Hegedüs, Rónai, Ács.

Între timp, Biroul Politic a hotărât următoarele : discursul lui Gerő ce urmează să fie ținut la ora 8 la radio va trasa calea de ieșire și peste o săptămână se va ține Plenara Comitetului Central, care va aduce hotărâri importante în problema organizării și în probleme de persoane.

La cererea scriitorilor s-a aprobat manifestația. Delegația diferitelor organizații își asumă răspunderea. Tanczos a declarat că orice se va întâmpla răspunderea va apăsa asupra greșelilor politicii vechi.

Conducerea redacției *Szabad Nép* în fața Biroului Politic. La aprobarea manifestației, organele de conducere a partidului realizează schimbările necesare cu privire la Imre Nagy și între cele două partide K.R.P. și M.D.P., relații și drepturi egale.

Dacă nu vor fi îndeplinite, atunci vor demisiona.

Gerő a arătat că numărul ziarului *Szabad Nép* din ziua de marți nu prezintă punctul de vedere a partidului. Numărul ziarului *Szabad Nép* a reprezentat o linie cu totul nouă, Horváth demisionază, Gerő nu primește. Schimburi de cuvinte tari între Lócsei și Marosán și între Lócsei și Kádár.

La radio se anunță că ordinul ministrului Afacerilor Interne a fost revocat.

La ora 1, pe stradă au început demonstrațiile, în special înspre statuia lui Petőfi și parțial spre statuia lui Bem, s-au purtat drapele roșu, alb, verde și cel polonez și coroane.

Mașina cu megafon a Cercului Petőfi de la ora 14-16 va înconjura tot orașul cu lozincile care au fost interzise însă dimineata.

A vorbit Veres Péter, la statuia lui Petőfi. Sincovics recită poezia „Deșteaptă-te maghiare”. De la statuia lui Petőfi au plecat pe malul Dunării.

Celălalt grup spre piața M.A.I., al treilea grup, strada Kossúth L., Calea Bajcsi-Zsilinszki, B-dul Szent István, podul Margareta, Városliget.

În fața statuii Bem, aproximativ 100.000 oameni, Veres Péter dă citire apelului Uniunii Scriitorilor.

Tăierea stemei lui Rákosi, manifeste, urale la adresa poliției și armatei, se observă femei și bărbați plângînd în mulțime.

Besenyey recită poezia națională, se cîntă imnul, pe cazarmă se arborează drapelul maghiar și polonez, apar primele camioane cu muncitori. În fața statuii Bem se ia hotărîrea : să mergem în fața Parlamentului.

Lozinci noi : fiecare militar străin să plece în patria sa !

Trăiască muncitorii maghiari ! Mergem împreună cu muncitorii, cerem mărirea salariilor. Trecem peste toate intrigile, vom doborî pe zeul Stalin !

Fiecare rus să plece acasă, să ducă cu ei statuia lui Stalin !

Unguri, patria noastră este aici !

Fiecare rus să plece acasă ! Veniți cu noi !

Independență, libertate ! Libertate, independență ! Armata maghiară, în uniformă maghiară ! Patrie liberă și independentă ! Toți rușii să plece acasă !

În fața Parlamentului aproximativ 200.000 oameni.

Să piară Gerő ! Portretele Lenin la mulțime ! Stingeți steaua roșie ! Veres și Erdei au încercat să vorbească „acum sau niciodată”. Veres a plecat la Imre Nagy, că Nagy să plece imediat să vorbească fiindcă mulțimea vrea să-l asculte. Și Erdei a dat telefon. Nagy a vorbit cu Méhes sau cu Hidas. I-a întrebat dacă există o hotărîre a Biroului Politic ca el să vorbească.

Benko a dat telefon ca Nagy să meargă la radio și să vorbească maselor. C.C. a dat dispoziție lui Nagy să nu transmită cele 14 puncte. Punctul de vedere a lui Nagy era că nu vorbește pînă cînd Biroul Politic nu va hotărî.

Dery – delegați, Halász József.

Vreo 10 minute au stat în fața porții și n-au putut intra prin poartă.

Între timp deja Hidas și Méhes l-au rugat în numele Biroului Politic să ia cuvîntul. Erdei a luminat cu lanterna fața lui Nagy – „ungurii sînt înjurați la radio”. În timpul discursului se aud voci: „Nu aceasta am așteptat”, „La statuia lui Stalin”.

Rónai, Erdei, Méhes, Hidas l-au dus în strada Academiei, în jurul orei 21.45.

Tratative cu delegații studențești din partea lui Erdei, referitoare la cele 14 puncte. Imre Nagy a fost somat să nu ducă tratative, ci să meargă la Radio.

În jurul orei 8.30-8.45 au doborât statuia lui Stalin.

La *Szabad Nép* au trimis pe Rónai și pe Foris în calitate de responsabil la ziar din partea Biroului Politic. Discuția principală era următoarea: în contrazicere cu majoritatea membrilor redacției, au reprezentat punctul de vedere că manifestația de după-masă a avut un caracter contrarevoluționar.

Însă majoritatea membrilor redacției nu au fost de acord să scrie în acest sens.

Biroul Politic s-a întrunit cînd Nagy a ajuns acolo, de asemenea o parte a Comitetului Central. Prima dată a vorbit cu Rónai; a întrebat ce-a spus în fața Parlamentului; dacă cuvîntarea nu a avut un caracter potrivit, dacă nu s-a îndreptat împotriva conducerii partidului. După toate acestea impresia lui Nagy era că de aceea a fost chemat, să nu fie afară, și Gerő a susținut aceasta. Așa cum am dedus din cele spuse, au discutat cu Hrușciiov (Gerő și Hegedüs). Gerő a vorbit, l-a informat despre situația creată și i-a exprimat părerea că prin proprie forță vor putea face față evenimentelor. Deja atunci a făcut aluzii în legătură cu folosirea trupelor sovietice, s-a putut chiar deduce că peste 2-3 ore vor sosi primele trupe sovietice.

Gerő a spus că, la Moscova, Prezidiul se află permanent în ședință. Gerő l-a informat cu ocazia unei convorbiri în legătură cu revendicările maselor și despre schimbările de persoane. Răspunsul a fost ca nici o schimbare să nu fie permisă, în curînd vor sosi Mikoian și Suslov. Despre acest lucru a avut cunoștință Biroul Politic, însă membrii C.C. nu au cerut să se întrunească.

Cînd Biroul Politic a dispus întrunirea C.C. încă nu s-a cunoscut punctul de vedere al Prezidiului.

În jurul orei 11.00 s-a întrunit C.C. mai mulți au ridicat problema schimbărilor de persoane: Földes, Köböl, Fehér; C.C. trebuie schimbat.

VII. Au trimis o comisie – Gerő, Apró, Köböl, Rónai, Kádár, Hegedüs – care a avut sarcina să facă propuneri pentru alegerea conducerii de partid și de stat. L-au tărăgănat pînă dimineața la ora 6, însă mai departe nu s-a putut, fiindcă C.C. cerea.

Între C.C. și Comisia de partid a fost o încordare serioasă. Comisia l-a ascultat pe Nagy, care este părerea lui cu privire la schimbările personale. Prima chestiune: Gerő trebuie să fie îndepărtat, asta e prima și cea mai importantă cerință. A luat cuvîntul Kádár, care a fost pentru ca Gerő să rămînă prim-secretar. Apró de asemeni, Hegedüs la fel, și ceilalți la fel. L-au întrebat despre președinție. A răspuns că el nu pretinde, însă dacă i se încredințează va face față. Însă în acest caz se vor produce schimbări foarte importante în guvern, în Biroul Politic, în C.C. Pe urmă i-au mulțumit, iar Nagy a plecat.

Hotărîrea s-a luat dimineața. Mai tîrziu s-a convins că între timp au vorbit cu Moscova. Au fost de acord cu unele probleme mici, însă l-au susținut pe Gerő. Pe urmă s-a întrunit din nou C.C. și acolo au anunțat schimbările.

Aprecieri: bande fasciste contrarevoluționare. Atunci au început organizarea pazei la intrare.

Din Czegléd, Kecskemét, Székesfehérvár au pornit trupele sovietice, de asemeni și din România. Neliniștea a fost mare că încă nu au ajuns în oraș. Panica a fost extrem de mare.

Diferite presupuneri : Nu pot ajunge la Radio, este ceață, de ce nu trag, se dau încontinuu telefoane la Malinzi.

Concesii, distrugerea trupelor sovietice cu forțe armate, schimbări de persoane cu excepția lui Gerö.

Cererile în legătură cu schimbarea lui Gerö sînt considerate de el ca cerințe dușmănoase.

Kádár a fost de acord cu Gerö în toate problemele politice.

Punctul de vedere a lui Nagy Imre a fost ca Benkő să nu împiedice emiterea celor 14 puncte. Ceea ce însă a fost interzis din partea C.C. în modul cel mai categoric.

Deja cu ocazia demonstrațiilor din fața Parlamentului s-au lansat lozinci : să mergem la radio, să mergem la statuia lui Stalin. În jurul orei 7.45 deja erau întinse două frînghii pe statuie. Un grup de 30-40. Au fost foarte multe vehicule. După mai multe încercări frînghia s-a rupt. Masele au privit foarte mulțumite cele ce se întîmplă.

După aceea au încercat cu patru frînghii ; nici așa n-au reușit. Trage ! Această țară aparține ungurilor, să fie dusă statuia lui Stalin acasă. Au menținut atmosfera din camioane de unde au recitat poezii revoluționare și au ținut discursuri mobilizatoare.

După cele două încercări nereușite au adus tuburi de oxigen, pistoale și sudură autogenă.

Statuia a fost tăiată de la picioare, probabil șuruburile au început să se prindă de frînghie, însă frînghia s-a rupt din nou.

Pe urmă au examinat cizma pînă unde ajunge betonul și au început să ardă cu flăcări.

Între timp s-au suit pe acoperișul sediului Menosz și doi oameni, muncind timp de o oră, au doborît cu ciocanul Steaua Roșie. Pe urmă au aprins reflectoarele situate pe acoperișul Menosz.

În jurul orei 9 și jumătate au sosit primele știri alarmante de la Radio – Securiștii trag. – Toată lumea la radio ! – Securiștii trag. – Grevă generală. – strigau tinerii. Însă aceste lozinci pînă cînd statuia n-a fost doborîtă n-au avut influență deosebită. În jurul orei 8.45 au doborît definitiv statuia.

În urale și fluturînd drapelele, mulțimea a fugit spre statuie. După dărîmarea statuii, a rămas acolo o rangă de fier pe care au arborat un steag național. Atunci, s-a adunat aici o mulțime atît de mare ca și în fața Parlamentului.

Pe urmă mulțimea a pornit spre Keleti¹, iar de acolo la Radio. Manifestanții s-au dus mai mult pe trotuare, iar în mijlocul străzii goneau camioanele pline cu muncitori tineri – lansînd lozinci anti-sovietice și antisemite. Și dinspre Radio au venit camioane cu scopul să mobilizeze opinia publică.

În față au apărut trei grăniceri în uniforme ; nu li s-a întîmplat nimic.

Așa a ajuns mulțimea în fața magazinului Corvin, în jurul orei 10 și jumătate.

În jurul orei 10, Szilágyi este comandantul Miliției.

Kopács a dispus să nu se tragă în mulțime, dar armele să nu fie lăsate acolo.

În jurul orei 12 au pornit primele care blindate maghiare spre Radio. Din carul blindat care era în fruntea coloanei, s-a aplecat ofițerul comandant și a strigat : „Nu vă temeți, noi vă vom apăra ! ”.

În jurul Sfatului Popular și la intersecția căii Rákoczi o coloană de mașini militare, vreo 8 sau 10, pline cu infanteriști maghiari, s-a împotmolit în mulțime și nu reușea să înainteze. Aici domnea un spirit potrivnic armatei populare. Un om bătrîn declamă : „Nu trage, fiul meu, căci și eu voi fi acolo ! ”.

În strada Sándor văd camioane din care se strigă că se duc după arme.

În jurul pieții Deák se ridică primele baricade primitive. Opriți mașinile să le putem percheziționa dacă au arme.

Spargerea de la Horizont. Asediul redacției *Szabad Nép*. Radio.

Miercuri, 24 octombrie

Înștiințarea lui Fehér către mine și Donáth despre alegeri în K.V. Donáth vine la mine.

Sub forma scrisorii către K.V. formulăm poziția noastră : nu am primit funcțiile care ni s-au atribuit.

1. Gara de Est (n.t.).

Joi, 25 octombrie

Manifestația de doliu. Bătălia de tancuri din str. Academiei. Manifestație pentru eliberarea arestaților. În camera lui Gerő : dimineața discuție cu Köböl, separat cu tov. Nagy. La ședința B.P. pe ce bază să formuleze Nagy Imre discursul său la tratativele cu Uniunea Sovietică. Formularea discursului Nagy : Nagy, Donáth, Losonczy. A mers pe jos acasă. Seara a trimis o mașină după noi Horváth. Eu am intrat la ședința P.B., Donáth formula împreună cu [...] Horváth o declarație-program amănunțită.

Bata și Piros au raportat despre mersul luptelor. Mikoian, Suslov, Malinin, Serov au fost pentru starea de asediu, pentru a răspîndi răsculații. Unitățile forțelor executive să fie folosite pentru păstrarea ordinii, dar nu pentru folosirea armelor. Noaptea Hegedüs, Fehér László au emis interdicția de a părăsi domiciliul, deși nu aceasta a fost hotărîrea. Seara Donáth și cu mine am discutat cu Kádár. Nagy, Donáth, Révai și cu mine am discutat despre evenimente. Marți noaptea un consiliu : Kovács (la început el a condus), Apró, Bata, Földes, Fehér László, Szűcs, Maté. Apró nu a putut trimite 25 de soldați lui Szántó. Au propus dictatură militară. În aceste zile au sosit telegrame cu miile cu revendicări față de guvern și Conducerea Centrală. La prînz s-a transmis la radio demisia lui Gerő.

Vineri, 26 octombrie

Hegedüs, Gerő, Kádár, Vas, Kovács s-au ocupat cu pregătirea listei guvernului – problema principală : Ministerul de Interne. Propunerea noastră a fost Kovács : s-au opus deoarece Kovács nu a admis să tragă în răsculați. Propunerea lui Gerő : Internele și armata să le preia Münnich ; aceasta am respins-o noi. Apoi Szilagyi, Kardos László, Köböl, Babics, Kovács, Tildy.

Köböl și Donáth au ridicat problema perspectivelor, cu întrebarea unde vrem să ajungem. Ședința Comitetului Central. Donáth și cu mine am luat cuvîntul. Un contraatac stalinist, o comisie formată din șase persoane, așa-zis directoriul : Kádár, Nagy, Köböl, Szántó, Hegedüs, Münnich și Kiss Károly. Mikoian nu a vrut să accepte. Mikoian și ceilalți au avut un rol hotărîtor. Delegația scriitorilor : Erdei, Márton, Maté, Tamási, Kovács.

Declarația C.C.

După masă : Donáth și cu mine ne-am dat demisia. Donáth a predat lui Kádár, Tamási lui Nagy Imre.

Vineri noaptea

Nagy, Donáth. Losonczy : cele două concepții ; să fie reprimată cu forța sau să fim în fruntea revendicărilor pentru independență.

Sîmbătă, 27 octombrie

Nagy, Szántó, Hegedüs, Kiss, Köböl, Kádár au vorbit despre demisia noastră. Hegedüs ne-a calificat dezertori. Nagy a protestat energic : să nu acceptăm demisia lor din motive politice ; Kádár a spus ca să nu o publicăm ; în cel mai scurt timp se va ține ședința [...] la care ne vor invita și pe noi, iar apoi vor publica cele două scrisori.

Ședința Biroului Politic : am cerut ca să fim invitați pentru a discuta problema noastră. Kádár și Hegedüs au informat în mod tendențios pe tovarășii Mikoian și Suslov și au făcut propuneri pentru excluderea noastră. Kiss a spus că s-a acceptat demisia noastră ; eu voi lucra pe linia presei, iar Donáth într-o comisie guvernamentală sub conducerea lui Vas. Sîmbătă, duminică liniște pe front. Sîmbătă seara la ședința prezidențială s-a hotărît ca nici într-un caz să nu se deschidă focul, să nu pornească atac și să nu se arunce trupe în lupte.

Nagy a ordonat lui Hegedüs ca să telefoneze lui Apró ca acesta să nu pornească în nici într-un caz la atac. Apró s-a opus. Nagy : Dacă nu acceptați ca o directivă de partid, atunci, în calitate

mea de șef al guvernului, ordon. De asemeni, nu le e permis nici rușilor să înceapă atacul. Ordon să comunici acest lucru lui Malinin. Apró a spus : în regulă. În jurul orei 5.00 : delegația din partea muncitorilor din cartierul Angyalföld, aproximativ 10-12 persoane.

Nagy Imre a izbucnit în plîns : veniți cu noi la Angyalföld.

Seara târziu a fost primită o delegație de 4 persoane reprezentînd cca 100.000 de oameni : Cer libertate totală de circulație pînă la orele 11.00 seara, fără ca să tragă asupra pietonilor.

Duminică, 28 octombrie

Ședința Biroului Politic, demiterea lui Hegedüs. Redactarea discursului lui Nagy.

Luni, 29 octombrie

Consiliul Revoluționar Intelectual. Reorganizarea revistei *Națiunea Maghiară*.

La János.

Marti, 30 octombrie

Ne-am dus cu Donáth împreună la Parlament.

La ședința Comitetului Central : formarea cabinetului. Tratatative M.Sz.M.P.

Prezidiul a hotărît schimbarea denumirilor.

II.8. Postul V.2 (ascultări)

C. 1446

9 decembrie 1956

NOTĂ

asupra convorbirii ce a avut
loc între Losonczy Géza și soția sa

Doamna răsfoiește un ziar și spune domnului :

Dna : Se scrie și despre tine în ziar.

DI : Nu se poate.

Dna : Ba da, se scrie și despre tine.

DI : Te rog citește-mi cu glas tare.

Doamna citește următoarele : „Au fost grav insultate sentimentele naționale și patriotice ale poporului maghiar”.

Dna : Cu asta sînt și eu de acord. „Metodele de conducere antileniniste și străine partidului comunist ale clicii lui Rákosi și Gerő au avut ca urmare rupturi între conducerea partidului și membrii săi de rînd, între partid și clasa muncitoare și aliatul său țărănimia, precum și între partid și intelectualitate. Ele au subminat și slăbit prestigiul partidului. Clica nefiind în stare să-și recunoască și să-și îndrepte greșelile.

Comportarea lor în sine nu s-a schimbat nici după istoricul Congres al XX-lea al P.C.U.S. Îndrumările acestui congres au fost ocolite și nu au fost luate în considerare.

Neținînd seama de hotărârile și indicațiile congresului, în martie deja unii din Comitetul Central al Partidului au fost contra conducerii partidului și majoritatea au fost contra clicii izolate.

Dna : De aici încolo încep să-i spele pe toți. „Unitatea partidului viza fiecare critică și o calificam ca o fracțiune, punînd obstacole în calea rezolvării în spirit democratic a problemelor partidului. Munca sectară a vechiului partid a făcut să se ivească o largă mișcare democratică.”

Dar spune-mi dacă nu cele scrise de marți lui Imre bácsi (probabil e vorba de Nagy Imre) aceștia au văzut. Căci de aici așa se pare.

DI : Citește mai departe.

Dna : „Comuniștii descurajați și masele fără de partid au luptat pentru lichidarea greșelilor, dar ei au rămas credincioși ideilor comuniste, ideilor orînduirii socialiste și Republicii Populare Ungare.

Masele largi democratice, credincioși ai socialismului și-au arătat clar părerile înainte de evenimentele din octombrie, în timpul evenimentelor și după evenimente.

Un rol important în rezolvarea problemelor și în legătură cu învățătura tragică a evenimentelor din octombrie a avut grupul opoziției din partid format în ultimii ani și care și-a ales drept conducători pe Nagy Imre și Losonczy Géza.”

Eu sînt contra desconsiderării acestei declarații : „activitatea acestui grup, al opoziției din partid, poate fi considerată pozitivă, atît timp cît lupta sa împreună cu cea a întregii opoziții din partid a fost îndreptată împotriva politicii lui Rákosi și Gerő. În primăvara anului 1956 în activitatea acestui grup s-a produs însă o cotitură care a schimbat radical caracterul acțiunilor lui. Membrii grupului au procedat incorect cînd au adus în stradă critica desfășurată în cadrul partidului, critică căreia i s-au alăturat elementele reacționare. Astfel această critică a fost denaturată și amenința acum nu numai pozițiile lui Rákosi și Gerő, ci submina activitatea partidului, ataca pozițiile și bazele clasei muncitoare și ale orînduirii democrat-populare din Ungaria. Acest grup al opoziției din partid, fără a prezenta un program pozitiv pentru îndreptarea greșelilor, nu făcea decît să atace în mod unilateral partidul, fără a se desolidariza de reacțiune. El a încurajat forțele reacționare și într-o mare măsură a contribuit la izbucnirea contrarevoluției”.

Vă califică destul de bine, nu ? (cu ironie).

DI : Ofează. E nervos și spune : Citește mai departe. Citește mai departe.

Dna : Nu știi ce fel de poveste este asta. N-are nici o bază.

DI : Nu știu de ce scrie așa. De fapt nici atunci n-am înțeles.

Dna : Îți spun eu. Fiindcă chestia din 23 octombrie a fost provocată de studenți, de Cercul literar Petőfi. Acolo tu ai avut... (nu termină fraza).

DI : Și se referă la problema aceasta ?

Dna : Sigur că da. La ce altă problemă să se refere ? Căci tu nu ai avut muncă de răspundere pe toată țara. De unde te-ar fi cunoscut ? Numai la acest aspect se poate referi. Aceasta e clar, căci dacă ar fi scris numai despre Imre bácsi (Imre Nagy), ar fi fost de înțeles. Eu m-am gîndit la aspectul acesta, atunci nu puteau trage această concluzie bestială, căci voi atunci ați luptat împotriva lui Rákosi și Gerő. Pînă în primăvara lui 1956. Pînă atunci a fost totul în ordine.

După martie 1956, voi v-ați separat, așa că Imre bácsi nu are nici o legătură și nici n-a luat parte la activitatea cercurilor studentești. El n-a vorbit niciodată la Cercul Petőfi. Acum totul este o apă și un pămînt. „Contrarevoluția horthystă, fascistă și burghezia moșierească ungară au constituit principala forță în pregătirea și desfășurarea evenimentelor din octombrie. Forțe însemnate ale acestei contrarevoluții au desfășurat o activitate ilegală în țară, iar forțele principale s-au adunat și s-au organizat în Germania Occidentală. Obiectivul contrarevoluției din Ungaria a fost restaurarea orînduirii burghezo-moșierești, scop la care ea nu a renunțat nici o clipă de la zdrobirea ei din 1945.

Dimpotrivă, de atunci ea și-a organizat în permanență forțele și a așteptat numai momentul potrivit pentru a se năpusti asupra sistemului nostru democrat-popular, pentru a atinge scopurile ei contrarevoluționare.

În evenimentele din Ungaria, rolul hotărîtor și principal l-a avut imperialismul internațional, ale cărui scopuri, firește, depășeau cadrul problemei maghiare. Din trecutul recent, întreaga lume știe de provocările imperialismului internațional în Vietnam, Coreea, Taiwan, în legătură cu Suezul.

Aceste exemple arată că imperialismul internațional nu a renunțat la încercările sale de a asupra și a exploata mai departe popoarele. El nu a renunțat la planul său de ațîtare a unor războaie locale și a unui al treilea război mondial. Amestecul imperialismului internațional în evenimentele din Ungaria, rolul său în pregătirea evenimentelor care au avut loc în cursul lunii octombrie constituie un fapt îndeobște cunoscut care este dovedit prin aceea că posturile de radio occidentale. «Vocea

Americii» și «Europa Liberă» care se afla în mâinile imperialiștilor, nu au încetat în ultimii 12 ani nici măcar o clipă să ațite împotriva R.P. Ungare și a instituțiilor ei. Ei au făcut aceste lucruri cu scopul de a influența și îndepărta pe comuniști și masele populare democratice de ideile orînduirii socialiste.

Rolul comun al cercurilor imperialiste internaționale, care conduc din culise, este dovedit și de faptul că în Germania Occidentală s-au adunat în scopuri contrarevoluționare, încă cu cîțiva ani în urmă, rămășițele armatei și jandarmeriei horthyste, care au fugit în Occident, împreună cu fasciștii hitleriști. Fasciștii hitleriști din Germania Occidentală i-au îmbrăcat în uniforme militare, au făcut exerciții militare și au ajutat la provocarea incidentului din octombrie, trimițîndu-i pe aceștia în Ungaria.

Imperialiștii au avut următorul scop : prin acordarea de ajutor în acapararea puterii în Ungaria de către contrarevoluție, să creeze un nou focar de război, de data aceasta pe scara întregii Europe.”

Ar fi bine să citești tu ziarul mai departe.

DI : Citește tu.

Dna : „Aprecierea evenimentelor care au început la 23 octombrie, evenimentele care s-au desfășurat în țară, diferă în timp, loc și chiar și perioade.

Majoritatea tineretului care a demonstrat la 23 octombrie la Budapesta era exasperat de greșelile și de metodele de conducere ale clicii Rákosi-Gerő. Au ieșit în stradă cu intenția de a obține lichidarea acestor greșeli pentru ca, întărîndu-se bazele democrat-populare, țara să meargă înainte pe drumul construirii socialismului.

Acest lucru a fost și mai evident în provincie, la demonstrațiile oamenilor muncii. Dar fiecare participant știe că la evenimentele din octombrie, cu cîteva ore înainte de răscoala armată, la demonstrația studentească, au apărut lozinci pronunțat contrarevoluționare : lozinca : „Jos cu steaua roșie, nu mai folosesc cuvîntul tovarăș, nu, nu, niciodată ! ”.

Lozinca aceasta n-a fost.

DI : N-a fost. A fost doar lozinca „Acum sau niciodată”.

Citește mai departe.

Dna : „Tot atunci a început arderea steagurilor roșii și multă vreme contrarevoluția s-a camuflat cu grijă în fața maselor pînă în 30 octombrie cînd s-a declarat încetarea focului, cînd a început să activeze fățiș, fără mască”. Ce spunăștia de 30 octombrie ?

DI : Cred că atunci a fost oprit focul sovieticilor și apoi a fost chestia lui Dudas.

Dna : „Toate forțele contrarevoluționare care exterminau cu bestialitate pe stradă pe comuniști și alți muncitori, țărani și intelectuali, progresiști, încă în primele ceasuri ale răscoalei din 23 octombrie, au participat în mod organizat la operațiile militare și au influențat în mod conștient evenimentele, în sensul propriilor lor scopuri. Au mai luat cuvîntul la radio sau la mitinguri Mindszenty, B. Szabó și prințul Lichtenstein”. Cine este acest prinț, Lichtenstein ? Este omul tău, nu ?

DI : Prințul Lichtenstein ?

Dna : Și alții care au vorbit la radio, printre care și prințul Eszterházy, care au început fățiș reabilitarea capitalismului.

DI : Acest Lichtenstein a vorbit la radio ?

Dna : Într-adevăr a vorbit. Unde ?

DI : La radio ?

Dna : Eu nici n-am știut.

DI : Ba da, a vorbit.

Dna : Și ce a vorbit ?

DI : Nimic. Aștia mint. „Este clar pentru oricine că actualele acțiuni militare cu participarea grupurilor diversioniste avînd drept scop luarea cu asalt a posturilor de radio și totodată acapararea celor mai importante obiective militare și de stat, cum ar fi : Secția de Legături Internaționale a Centralelor Telefonice József-Város, Gara de Vest, Postul de Radio Lakihegy...”

Dna : Nu-i adevărat. Postul de Radio Lakihegy n-au vrut să-l ia. Ferihegy, Uzina de Armament și Arsenalul din strada Tomat nu puteau fi organizate de studenții care demonstau în mod pașnic, ci numai de diversioniștii contrarevoluționari bine instruiți și avînd o vastă experiență.

„Este clar, de asemenea, că scopul contrarevoluției era nu remedierea greșelilor, ci răsturnarea puterii populare, nimicirea Republicii Populare Ungare ca stat și a cuceririlor sale socialiste.

La întrebarea ce caracter a avut în esență răscoala armată din Ungaria din 23 octombrie, dacă a fost revoluție sau revoluție națională, în fața faptelor nu puteam da decât un singur răspuns și anume că n-a fost nici una, nici alta ; a fost contrarevoluție.”

Vasázică, asta au declarat-o. „Acest adevăr trebuie spus chiar dacă știu că scopurile, intențiile și sentimentele majorității covârșitoare a maselor populare care s-au ridicat în timpul acestor evenimente din țara noastră au arătat că nu a fost vorba de contrarevoluționari, ci de oameni ai muncii cinstiți, adevărați patrioți, fii devotați ai R.P. Ungare.

Masele populare care au luat parte cu intenții cinstite la evenimentele din octombrie trebuie să vadă adevărul amar că răscoala armată îndreptată împotriva orînduirii de stat a republicii democrat-populare și a instituțiilor acesteia servește țelurilor contrarevoluției chiar și atunci cînd ea este înfăptuită de oameni care nu și-au propus asemenea scopuri.

De asemenea toți acei care în timpul luptei armate împotriva R.P. Ungare au participat la greve.”

Asta se referă la situația de acum. „Și demonstrații chiar și sub lozinci economice și politice cu totul întemeiate ar trebui să înțeleagă că, prin acțiunile lor, ei au slăbit forța orînduirii de stat a R.P. Ungare, și prin aceasta au sporit de fapt posibilitățile contrarevoluției, care după cum se știe a luptat pentru răsturnarea puterii clasei muncitoare.”

Vorbind despre evenimentele din octombrie, este de asemenea menționat rolul negativ pe care l-au avut în aceste zile guvernul Imre Nagy. „Ofensiva forțelor contrarevoluționare a fost favorizată de neputința guvernului și de continua sa alunecare spre dreapta. Acest lucru este confirmat de acceptarea unor revendicări ca, de pildă: proclamarea arbitrară a neutralității fără garanții.”

Dar nu e adevărat că s-a declarat neutralitatea fără garanții.

DI : Citește mai departe ! (spune pe un ton nervos).

Dna : „Denunțarea ilegală a Tratatului de la Varșovia, solicitarea amestecului O.N.U.” Asta nu e adevărat. Așa-i ?

Domnul nu răspunde.

Dna : „Îndemnul la rezistență împotriva trupelor sovietice, chemate în ajutor, pentru zdrobirea contrarevoluției, tolerarea activității și fărădelegilor partidelor contrarevoluționare, precum și proclamarea sistemului mai multor partide, care nu însemnau decât renunțarea la bazele socialismului.”

Ei, ce zici, nemernicii ? Cînd a acceptat el, Nagy, acestea ? Guvernul Imre Nagy, în fruntea căruia se afla un comunist, a acoperit și a ascuns de mase pasivitatea sa în fața forțelor contrarevoluției și a dezmățului, terorii albe, a împiedicat înțelegerea adevăratelor proporții ale primejdiei contrarevoluției. Îi judecă pe contrarevoluționari, dar totuși nu se exprimă cu decizie împotriva lor.

„Situația actuală la 4 noiembrie și în zilele următoare, cînd au fost zdrobite acțiunea armată și contrarevoluția împotriva R.P.U. După care contrarevoluția s-a repliat și a recurs din nou la vechea ei tactică.”

Să știi că de aici vor rezulta cîteva lucruri.

(Doamna citește mai departe.)

„Camuflînd prin cuvintele «revoluționari» și chiar «muncitoresc» lozincile vădit contrarevoluționare, proclamate și aplicate în perioada 30 octombrie – 4 noiembrie, contrarevoluția caută să imprime din nou aceste lozinci maselor. Ea îndeamnă oamenii muncii la greve și boicot. După ce însă grevele și boicotul au eșuat, datorită lucidității marii majorități a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, care năzuiesc spre muncă, ordine legală și pace, contrarevoluția a renunțat și la aceste lozinci și a recurs la noi metode de luptă. În prezent, sub pretextul luptei împotriva stalinistilor și rakosiștilor, sînt prizonieri comuniștii.

Pretutindeni unde contrarevoluția dispune de posibilități caută să îndepărteze din instituțiile de stat, uzine și întreprinderi pe comuniști, pe muncitorii cinstiți, simplii țărani și intelectualii, pe oamenii progresiști.

Toți acei care astăzi sînt prigoniți de contrarevoluționari sînt fii credincioși ai partidului. Ei au luptat în ilegalitate pentru interesele partidului sau în al doilea război mondial contra hitleriștilor, pentru o viață mai bună, mai bogată, pentru interesele poporului.

Acești oameni, dacă au greșit, au greșit împreună cu partidul și vor corecta greșelile lor împreună cu partidul.

Fiecare trebuie să înțeleagă că nu pot fi considerate revoluționare, muncitorești, naționale sau democratice revendicările care prin esența lor sînt anticomuniste, antidemocratice și antisovietice. Ele nu sînt revendicări revoluționare și cu atît mai puțin muncitorești.

Dimpotrivă, sînt revendicări pur contrarevoluționare, îndreptate spre subminarea bazelor orînduirii noastre democrat-populare. După înfrîngerea acțiunii armate, precum și a luptei prin greve și boicoturi, contrarevoluția nu a depus armele. Acum ea răspîndește zvonuri provocatoare și se dedă la provocări antipopulare, pentru a împiedica din nou procesul de restabilire a liniștii, a muncii care a început, de întărire a ordinii legale.

Ei încearcă din nou să răspîndească zvonuri în mase, aruncînd manifeste, și în unele locuri se fac provocări.

Văzînd că, pe zi ce trece, forța și influența ei asupra maselor descrește, contrarevoluția face încercări și eforturi disperate pentru a-și salva cauza pierdută. Populația dornică de pace și liniște, care vede însă tot mai limpede că aceste provocări nu fac decît să împiedice reglementarea problemelor politice interne și a problemelor legate de suveranitatea noastră națională, se îndepărtează tot mai mult de forțele contrarevoluționare și se manifestă cu tot mai multă hotărîre împotriva lor, în colaborare cu forțele armate ungare.

Examinînd întreaga desfășurare a evenimentelor grave care s-au produs în ultima vreme, noi considerăm că poporul ungar trebuie să tragă învățăminte importante din acțiunile contrarevoluției și ale imperialismului internațional din Ungaria.

Unul dintre principalele învățăminte trebuie tras din faptul că contrarevoluția a acționat camuflat. În vremurile noastre, ideea progresistă a omenirii este socialismul. O dată cu formarea unui șir întreg de state socialiste și democrat-populare, socialismul s-a transformat într-un sistem mondial, care exercită o uriașă forță de atracție asupra maselor populare din țările capitaliste, precum și asupra popoarelor care luptă împotriva jugului colonial. Iată de ce contrarevoluția și imperialismul nu mai pot acționa în fața poporului sub propriul lor steag, sub lozincile contrarevoluției, capitalismului și imperialismului.

Și la noi aceste forțe au fost nevoite să acționeze perfid sub un steag ce nu era al lor.

Pentru a cucerii încrederea, ele au fost nevoite să proclame lozinci care se bucurau de popularitate în rîndurile partidului și în rîndurile poporului. Ele s-au strecurat în mase, le-au înșelat și derutat sub lozincile: «Revoluție, nu contrarevoluție», «Libertate» și «Independență națională» în loc de jug colonial imperialist.

Membrii partidului socialist ungar și organizațiile sale care activează deja în toată țara trebuie să-și îndeplinească sarcinile în condiții grele, după aceste evenimente grave.

Comitetul Central Provizoriu este convins că criza cea mai grea care a avut loc între 30 oct. și 4 noiembrie a fost depășită. Dacă vom înțelege limpede evenimentele și în consecință vom înțelege actuala noastră situație și sarcina noastră, vor exista toate premisele pentru ca partidul, unindu-se cu masele populare, trăind și luptînd împreună cu ele, să îndeplinească cu cinste sarcina sa istorică, grea și totodată de onoare."

Eu nu mai citesc !

DI : (nervos) Citește mai departe !

Dna : Nu citesc.

DI : Ai citit aproape totul, citește mai departe.

Dna : Din păcate s-a întîmplat ceea ce ți-am spus eu.

DI : Au făcut ceea ce au vrut.

Dna : Acum pot face, fiindcă după aceasta a fost chestia aceea din ziua de 6 nov., care probabil cerea un răspuns. Și totuși nu-i un răspuns.

DI : Asta este din 1, 2 și 5 ?

Dna : Nu. Este din 2, 3 și 5.

DI : Da. Adică, duminică, luni și miercuri.

Dna : Da, așa este.

DI : Multe lucruri s-au întâmplat care cer analiza și clarificarea evenimentelor. Hai, citește mai departe !

Dna : Să știi că în primul răspuns, în privința clicii lui Rákosi și Gerő, cineva le-a dat concursul. Fiindcă Kádár și Kiss Károly și toți împreună nu puteau să scoată așa ceva. Dar e foarte bun, interesant ! Nebunul ăsta de Marty¹ te pomenești că lucrează pentru ei !

Apoi doamna citește mai departe :

„Partidul Muncitoresc Socialist Ungar își desfășoară activitatea pe baza teoriei înaintate a proletariatului mondial – învățătura marxism-leninismului. El rupe irevocabil cu tot ceea ce a fost rău și nedrept în trecut și totodată va păstra și dezvolta tradițiile luptei istorice, duse în decurs de 38 de ani de mișcarea comunistă ungară.

El va apăra și va dezvolta cuceririle istorice ale construcției socialiste ale poporului nostru – chiar și în ciuda metodelor greșite de conducere din ultimii 12 ani sub conducerea Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria, care în activitatea sa, în fond, a fost un partid marxist-leninist. Partidul Muncitoresc Socialist Ungar este partidul unic revoluționar al clasei muncitoare ungare. Comitetul Central Provizoriu al partidului condamnă orice tendință de a submina unitatea clasei muncitoare care s-a creat într-un proces istoric. Partidul Muncitoresc Socialist Ungar, aplicînd în mod creator marxism-leninismul, vrea să construiască socialismul în conformitate cu particularitățile Ungariei și cu actualele cerințe istorice.

Partidul Muncitoresc Socialist Ungar trebuie să fie un partid muncitoresc curat în crearea organizațiilor de partid, sprijinul trebuie să-l constituie forțele partidului muncitoresc ungar, aceia care stau ferm și fără șovăire de partea poporului muncitor și a cauzei socialismului trebuie primiți în Partidul Muncitoresc Socialist Ungar. Nu pot fi membrii ai partidului cei care reprezintă un punct de vedere naționalist și care se opun ideilor internaționalismului. Pentru a păstra puritatea partidului nostru, în rîndurile P.M.S.U. nu au ce căuta nici elementele carieriste. Organele și organizațiile de partid care iau ființă trebuie să-și desfășoare activitatea în conformitate cu normele leniniste.

Conducerea politică și ideologică a partidului și a altor organe de stat nu va fi exprimată prin ordine, ci prin rezolvarea și definitivarea problemelor respective, prin munca exemplară a membrilor de partid și prin propunerile oamenilor muncii. Membrii de partid și organele de partid, sub ideea leninismului, vor ajuta prin experiența lor ca în țara noastră ideea construirii socialismului să fie realizată.

Membrii P.S.M.U. sînt obligați să facă muncă de partid. Față de practica de pînă acum, cînd în mare măsură munca s-a răsfrînt asupra organelor conducătoare, acum și pe viitor munca trebuie dusă de către membrii de partid în mod benevol”.

Vai, membrii de partid vor fi aglomerați cu muncile de partid pînă-n cap.

DI : Asta e normal.

Dna : E normal, dar ce va fi cu membrii de partid de rînd ?

DI : ...

Dna : Ceea ce acum nu este ; ca să facă cineva acest lucru e nevoie de convingere și conștiință. Numai atunci poate să facă.

Doamna citește mai departe :

„Comuniștii trebuie acum să lupte împotriva pericolului contrarevoluționar, în primul rînd prin munca de lămurire dusă cu răbdare prin convingere, prin demascarea și prin izolarea politică a dușmanului, iar dacă e cazul și prin forța armelor.

1. Horváth Márton (n.t.).

Trebuie respinsă încercarea de a smulge puterea din mâinile organelor legale de stat ale Republicii Populare Ungare, încercare pe care o face contrarevoluția, folosind consiliile muncitorești, în parte prin inducerea lor în eroare, iar în parte cu ajutorul oamenilor ei din consilii. Consiliile muncitorești din uzine trebuie să dea un ajutor muncitorilor, ca la locul lor de muncă să aibă cunoștințele necesare. Muncitorii din uzine trebuie să fie ajutați ca să descopere elementele reacționare care sînt introduse în consiliile muncitorești”.

Asta înseamnă că se ocupă numai cu probleme din uzine.

Doamna citește mai departe : „Comitetul Central Provizoriu consideră că guvernul, cu participarea organelor de stat corespunzătoare și a celor mai buni specialiști economiști, trebuie să elaboreze cît mai curînd posibil o politică economică corespunzătoare noii situații”.

(Rîzînd.) Aș vrea să văd și eu una ca asta.

Doamna citește mai departe : „Politica noastră economică trebuie să țină seama în toate privințele de posibilitățile noastre economice și de condițiile specifice. Principala problemă a întregii noastre politici economice constă în aceea că elementul primordial la repartizarea venitului național, la pregătirea planurilor noastre economice în domeniul investițiilor capitale trebuie să fie ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii.

P.M.S.U. consideră drept una din principalele sale sarcini întărirea continuă a alianței dintre muncitori și țărani – temelia puterii de stat a poporului. Politica agricolă a guvernului nostru trebuie supusă acestor țeluri fundamentale. În interesul ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii, trebuie acordat ajutor pentru sporirea la maximum a producției agricole, atît în gospodăriile țăranilor individuali, cît și în sectorul socialist al agriculturii.

Construirea socialismului trebuie să aibă un fond științific. Pentru aceasta trebuie să dăm un ajutor foarte prețios pentru dezvoltarea științei. Știința să fie bazată pe principiile leniniste. Pentru acest lucru trebuie să facem mai multe schimburi de experiență între savanții noștri și savanții altor țări, indiferent dacă sînt din țările socialiste sau capitaliste. Să se facă călătorii în străinătate și expediții științifice. În viața literară și artistică este necesară sprijinirea artei realist-socialiste și afirmarea tuturor curentelor progresiste și artiștilor progresiști. Trebuie să se asigure cultivarea și dezvoltarea tradițiilor naționale. Partidul va face tot posibilul ca tineretul să aibă posibilități să se întoarcă la învățătură.

Va face tot posibilul ca să poată fi îndeplinite cerințele lor democratice și naționale pentru ca sistemul nostru de învățămînt să se poată elibera de greșelile din trecut”.

Domnul : Să se întoarcă tineretul la școlile lor !

Doamna (citește mai departe) : „În situația actuală, în vederea înlăturării pericolului contrarevoluționar, este deosebit de important să se creeze forțe armate interne democratice puternice, iar mai tîrziu, să se organizeze în uzine paza muncitorească. Astăzi locul miilor de comuniști conștienți ai vechilor muncitori organizați este în forțele armatei interne, deoarece unitățile puternice ale forțelor armate interne, regimentele revoluționare ale armatei, sînt apărătorii puterii populare și ai cuceririlor socialismului împotriva oricăror încercări contrarevoluționare. Călăuzindu-se după ideile internaționalismului proletar, P.M.S.U. consideră că temeiurile politicii noastre externe le constituie prietenia și colaborarea strînsă cu Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, pe baza principiilor deplinei independențe naționale și suveranității.

În politica sa partidul consideră ca sarcină de prim ordin începerea cît mai grabnică a unor tratative între conducerea P.C.U.S. și a P.M.S.U., precum și între guvernele Uniunii Sovietice și Republicii Populare Ungare în vederea reglementării relațiilor dintre cele două state, pe baza deplinei egalități în drepturi și independenței țărilor socialiste, precum și a neamestecului reciproc în treburile interne.

Comitetul Central Provizoriu propune guvernului ca sarcină urgentă să se pregătească, în conformitate cu țelurile declarației guvernamentale din 4 noiembrie, un plan de rezolvare a principalelor probleme politice și economice, un program de organizare a vieții, pe baza unirii forțelor progresiste naționale și a dezvoltării continue a democrației socialiste.

În fața noastră, în fața comuniștilor au stat nu odată sarcini grele și complicate, asemănătoare acelor care stau în fața noastră astăzi. Sprijinindu-ne însă pe forța de neînvins a clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea și împreună cu intelectualitatea progresistă, vom lichida și de data aceasta contrarevoluția și vom crea o Ungarie independentă, liberă, democratică și socialistă”.

Domnul : E un act frumos împodobit.

Dna : Da. Din ceea ce a spus Kádár, reiese că totul trebuie corectat și îndreptat, însă această hotărâre a judecat greșit rolul vostru. Totuși aceasta va reieși pînă la urmă.

Cît de semnificativ este faptul că ei au trebuit să născocască ceva privind activitatea voastră. Asta este o invenție, că voi ați dus critica partidului în stradă. Asta ei acum au născocit-o. Eu știam că ei vor fi în stare de acest lucru.

DI : De fapt, aceasta este declarația lui Kádár.

Dna : Și el a luptat împreună cu Nagy și cu Rákosi.

În continuare doamna se ocupă de copil, care îi arată niște desene, pe care mama lui le admiră. Apoi și domnul se ocupă de copil, după care, nervos, fredonează o melodie.

DI : Păi numai acest lucru mi-ai spus, în legătură cu activitatea mea din martie.

Dna : Păi numai acest lucru scrie din primăvara anului 1956, adică cu Cercul Petőfi, restul nu știu nici ei. Și în definitiv intelectualitatea a avut mai multe drepturi revoluționare, care au legătură cu socialismul.

Acum pe Imre bácsi (Imre Nagy) nu poate să-l tragă la răspundere pentru această perioadă. El nu a avut atunci muncă de răspundere.

DI : Atunci el nici n-a fost membru de partid.

Dna : N-a fost, n-a fost și deci tu ai fost acela care ai provocat aceste furtuni și pentru acest lucru te-au vîrît aici.

Domnul fluieră nervos.

Dna : Ei mai demult au născocit acest lucru și așa îl explică, căci altfel nu te-ar fi băgat. Asta este o prostie, căci asta a făcut-o Imre bácsi (Imre Nagy).

DI : Desigur. La ce distanță am fost de el ?

Dna : Dacă la conferința aceea de presă Friss n-ar fi făcut ceea ce a făcut, tu n-ai fi fost băgat în această poveste.

DI : Greșala pe care am făcut-o, pe care mi-o amintesc și am să mi-o amintesc mereu, a avut ca urmare că pe mulți tovarăși, pe cei mai cinstiți... i-au recunoscut. Alta ar fi situația dacă ar reieși că ei nu recunosc politica partidului.

Dna : Dar se vede că ei recunosc că Nagy Imre este comunist.

Domnul fluieră nervos.

Dna : Iar s-a ridicat prestigiul vostru după această hotărâre.

DI : Sigur (fluieră). Oftînd, spune : tovarășul Goldberger.

Dna : Eu am să-i spun tovarășului Goldberger, dacă tu nu-i spui.

DI : Nu spun nimic.

Dna : Eu am să spun. (Înjură : „Dumnezeul lor”.) Mint.

Domnul fluieră.

Dna : M-am gîndit că o să mă întrebe odată și odată cum ați făcut această contrarevoluție. Eu le răspund că nu știu de așa ceva deoarece n-am fost cu voi împreună, și nu eram de acord cu așa ceva.

Domnul fluieră.

Dna : Goldberger nici acum n-a venit.

Domnul cîntă.

Dna : Mai este încă o speranță. Că odată și odată o să le dea cu piciorul în fund bandiților astora putrezi.

Domnul fluieră, circulă, iar doamna se ocupă de copil.

*

C. 1605

23 decembrie 1956

P.V.2

DI fluieră o melodie fascistă („Lili Marleen”).

Dna : Mizerabilul acela de Kádár ar trebui determinat să arate, să dezvăluie problema.

DI : Păi, el știe că toate acestea sînt minciuni.

Dna : Dar totuși de ce nu le scoatem la iveală.

DI : Pe toate acestea ne putem... (nu termină propoziția, de presupus că intenționa să pronunțe un cuvînt pornografic).

Dna : Da' cum își poate permite ca cineva să fie lăsat într-o astfel de situație ?

Și nu dă bunul Dumnezeu să primim răspuns la scrisoare și pachet. Măi, dacă nu vom primi bani, atunci va trebui să-l întrebăm pe Goldberger, dacă nu cumva aceasta se face în mod intenționat. Eu m-am plictisit deja de acest joc. Ținînd cont că sîntem aici de o lună de zile, ar trebui să primim deci ceva știri.

Miercuri se împlinesc două săptămîni de cînd am predat scrisoarea.

DI : Păi mi-a spus că curierul a plecat doar sîmbătă. În viitoarea scrisoare să o întrebi pe Baba dacă ei au primit ceva.

Bătrînul a fost foarte fricos, cînd au început să tragă, în cîteva clipe a fost în pivniță. Nu are pic de curaj.

Dna : Și mie mi-a fost frică poate mai tare ca în timpul asediului. Cînd au tras cu tunurile nu mi-a fost frică, însă cînd au început focurile de armă, atunci tare m-am speriat... Dar, nu te supăra, puile, nici tu nu ești un erou.

DI : Eu nu am fost niciodată jos (în pivniță) și bătrînului i-a fost rușine cînd a ieșit. Am băut o înghițitură de șliboviță, aceasta s-a potrivit situației.

Dna : O, Géza ! De aici se vede ce individ ești tu. Eu nu pot înțelege cum tu, care ești un om serios în unele privințe, ai putut face acest lucru, numai ca să fie pe placul lor... Ce meserie timpită ți-ai ales și tu.

DI : Din păcate nu pot face altceva.

Dna : Nu poți ? ... Așa se pare că acum se are bine cu Fazekas, în afară de Szilárd.

DI : Cred că duce o muncă de agitație bună bătrînul în cazul în care și-a revenit. Eventual îl convinge pe Vásárhelyi că trebuie dusă o politică independentă maghiară.

Dna : Acest Vásárhelyi e un băiat bun, o mutră dulce și asta contează... Nici asta nu le-a plăcut lor, ce a fost dincolo.

DI : În Iugoslavia ?

Dna : În general peste tot.

Dna și DI discută despre posibilitatea plecării lor acasă ; dna afirmă că poate peste cîteva luni.

DI : Oare ce poate fi cu Gyuszi, o fi intrat în partidul agrar ? Dna răspunde că ea de unde să știe.

DI spune dnei că pînă cînd nu va primi înștiințare de la Biroul Politic, ea să nu se miște nicăieri.

În continuare discută numai chestiuni familiale.

Dna arată că ea a fost la Kékesi.

Doamna cu domnul au început să discute chestiuni familiale.

DI : Lasă mamă, oricît de rușinos este, ne-au ajutat. Eu m-am gîndit și azi noapte la situația din Ungaria, însă acum am să încerc să nu mă mai preocup de această problemă.

Dna : Aceasta ai mai spus-o. Cu ce ai putea tu să ajuți ?

DI : Nu pot să nu mă gîndesc.

Dna : Mai bine ai face să muncești sau să citești și să povestești povești fetei despre viața ta. În continuare discută chestiuni familiale.

Domnul cu soția discută ceva în șoaptă și nu se poate distinge ce anume discută.

Doamna arată că ei nu știu dinainte despre aceasta, fapt pe care nu-l pot înțelege încă, probabil că au fost împunerniciți pentru aceasta.

Pe acest om nenorocit, duminică dimineața, probabil Moscova, le-a dat lor. Nici nu pot să-mi închipui cum cred ei, după toate probabilitățile totuși ei vor fi schimbați, la care aceștia nici nu se gîndesc.

DI : Părerea mea este că aceștia au un plan cu noi, deși se poate că nu politic, înțeleg.

Dna : Desigur că au ceva.

Doamna cu domnul încep să discute probleme familiale.

DI : Acum care e cauza, am fi tot la consulat.

Dna : Nu. Nu am fi la consulat. Cînd bătrînul, cînd s-a dovedit că acești prieteni, tov. Münnich a coborît din mașină, îți aduci aminte ?

DI : Da.

Dna : Ar fi trebuit să coborîm și noi în definitiv, ce ne-ar fi putut face ? Nimic. Nici nu ar fi aflat cum ne-am întors, pentru că în acel timp au fost acele tulburări și nu s-ar fi putut repera la Budapesta, lucru ce ne-ar fi ajutat foarte mult.

Domnul în continuare fluieră și a ieșit din casă și după scurt timp s-a întors.

Doamna spune ceva în șoaptă, însă nu se înțelege ce anume.

În continuare se poartă discuții familiale.

Dna : Cînd a fost la noi bătrînul profesor Salgó, cu acesta a trăit două luni, îți spun numai pentru aceea să nu fii așa de îngrijorat.

DI : Eu sper că și în epoca comunismului vor exista cîrciume.

În continuare discută domnul cu doamna despre femei de moravuri ușoare.

Discută despre mîncare care este prea grasă.

Domnul și doamna discută despre chestiuni familiale.

În cameră nu se mai aude decît fluieratul domnului.

Dna : Eu m-am hotărît ca despre libretul de economii tu să le scrii lor, eu cel mult o jumătate de pagină o să scriu.

Domnul fluieră și se plimbă prin cameră.

Doamna discută cu domnul despre seara de Crăciun și că ar fi bine ca s-o petreacă cu familia.

Domnul continuă să se plimbe în cameră și să fluiera.

Doamna spune ceva ce nu se poate înțelege din cauza zgomotului pe care îl face domnul.

Dna : Depinde mult de Kádár ca să ne lase pe noi împreună. Ce crezi ?

DI : Probabil. Și continuă să fluiera.

Doamna și domnul discută despre probleme familiale și despre copii. Nu se mai aude nici o discuție în cameră. Domnul povestește despre familia lui și fiecare citește copii a avut. Doamna ride. Domnul tușește. Doamna îl ceartă să nu umble desculț.

Doamna îi reproșează domnului că el a dormit odată la o altă femeie. Domnul neagă spunînd că n-are cine să dovedească acest lucru. Doamna îi răspunde că dacă se vor întoarce la Budapesta și în cazul cînd el nu va fi la închisoare, atunci îi va dovedi că el a dormit la femeia aceia și-l va lăsa liber. Domnul întreabă dacă ea îl va arunca în stradă, la care doamna îi spune că-l va lăsa pe el în casă și ea va pleca de la el. Domnul îi spune că n-o va lăsa să plece.

După ce domnul îi spune doamnei să nu mai discute asemenea lucruri, ei se culcă.

*

C. 574

03 martie 1957

Losonczy Géza

P.V.2

Doamna se ocupă de fetița lor, iar domnul se plimbă în cameră.

După ce domnul se așază, joacă domino cu fetița.

După un joc pentru un timp oarecare, domnul iese afară din cameră să se plimbe, și doamna joacă în continuare cu fetița.

După reîntoarcerea domnului este o tăcere îndelungată în cameră (toți trei citesc niște cărți și nu vorbesc). Peste un timp oarecare, domnul începe să se plimbe, iar apoi din nou iese din cameră.

După reîntoarcerea domnului, toți iau masa.

După servitul mesei este liniște. Conversează cu mari întreruperi :

DI : Deci situația reală este – nu-i așa – că ei tocmai această situație vor să mențină și pe mai departe, față de noi, exact ceea ce este acum.

Dna : Bine, și tu crezi că nu o să se facă nici o schimbare în privința acestei situații ?

DI : Așa în trei, împreună cu fetița, și cu minciuni... Nimeni nu se interesează de noi. Nimeni.

Dna : (suspină).

După aceea urmează o tăcere îndelungată.

DI : Este cert că am epuizat orice mijloc posibil pentru ca să modificăm situația.

Dna : (din nou suspină și nu răspunde).

După o nouă tăcere îndelungată.

Dna : Este sigur că nici mâine nu o să vină nimeni la noi.

DI : Și chiar dacă vin la noi, ne întreabă : „Ce faceți tovarăși” și la atîta se reduce totul.

Dna : Se vede că aici numai cu „nemîncatul” (greva foamei) se poate proceda. Eu și așa sînt deja antrenată, deci se poate suporta, și mie îmi și merge mai ușor, dar tu suferi cu stomacul.

DI începe să se plimbe și nu vorbesc.

După ce domnul se așază, discută cu mari întreruperi.

DI : De aceea sîntem noi aici, fiindcă nu le este pe plac ca noi să fim acasă și să ne mișcăm.

Dna : Adică, atunci mai bine să rămînem aici.

DI : Oricît de neplăcut este pentru ei, dar pînă cînd nu trece acest val, știi... (nu termină ideea) fiindcă și acasă știu prea bine că nu prea stăm noi pe curul nostru. Ne înjură, dar ceva nou în contul nostru nu avem și în afară de aceasta, totuși, oricum „sînt în viață, trăiesc”. Aceasta se potrivește cu dorința reacțiunii extremiste. Și nici lui Kiss Károly nu-i totuna, dacă noi ne-am duce acasă nu i-ar fi pe plac ca noi să ne mișcăm liber și să trebuiască să ne închidă în închisoare sau mai știu eu ce altceva.

Dna : Da. Le este destul de neplăcut în fața opiniei publice.

DI : Da. Așa este lupta politică.

Urmează o tăcere îndelungată.

Dna : Dar această problemă a copiilor, eu nu înțeleg. Nu rezolvă problema școlii, dar cel puțin i-ar aduna pe toți copii la un loc și o educatoare oarecare, sau oricine, s-ar ocupa de ei. Dar nici acest lucru nu fac.

DI : (nu răspunde, ci numai suspină).

Dna : Am știut întotdeauna că-i displac lui Kádár, dar că ne trage pe sfoară într-o asemenea măsură, aceasta nu mi-aș fi închipuit. Mizerabilul !

Urmează din nou o tăcere îndelungată.

DI : Dar sînt curios cum este întregul text al acestei hotărîri guvernamentale.

Dna : Dar o să primim ziare maghiare, eventual. Eu așa cred, că acumă o să rezolve această problemă, a ziarelor maghiare.

DI : Să vezi, te rog frumos, dacă o să supraviețuiesc acestei bății de joc, atunci o să pot spune ca au făcut un om bun din mine.

Dna : Nu vorbi prostii.

DI : Și chiar dacă nu o să supraviețuiesc...

Dna : Încetează ! Ești așa de prost, că asta-i insuportabil.

Urmează din nou o tăcere îndelungată.

Dna : Dar atunci și pe ceilalți i-a anchetat această comisie.

*

22 martie 1957

P.V.2

DI Losonczy se plimbă foarte repede în cameră, fără să vorbească.

În acest timp doamna se ocupă de fetiță.

Peste un timp oarecare **DI** iese afară din cameră.

După ce domnul se întoarce :

Dna : Azi este o zi frumoasă. Sînt curioasă dacă va veni la noi medicul.

DI : (nu răspunde).

Urmează o tăcere îndelungată, se aude numai cum **DI** suspină din cînd în cînd.

Peste un timp oarecare **dna** o cheamă în cameră pe fetița lor și vorbește cu ea lucruri lipsite de importanță, iar apoi :

Fetița : L-am văzut plimbîndu-se pe Imre bácsi. S-au dus pînă la gard. S-au dus foarte încet și tot s-au uitat în toate părțile.

DI : Cine Imre bácsi ?

Fetița : Da.

Apoi **dna** dă de mîncare fetiței.

DI : Se plimbă cu bărcile, așa tîrziu, seara !

Dna : Dar de ce să nu se plimbe cu bărcile ?

DI : Dar în fiecare seară ?

Dna : Asta-i barca cu motor ! Cu acestea se obișnuiește să se plimbe și seara. De exemplu cu bărcile cu motor polițienești nu se obișnuiește ?

DI : (nu răspunde).

Dna : Azi a fost o zi plină de viață pe acest lac !

DI : Dar ce-i claxonul acesta ? Acesta nu-i barcă cu motor.

Dna : Este claxonul autobuzului care circulă în fiecare zi pe șoseaua națională situată dincolo de lac. Urmează o tăcere îndelungată, după care :

DI : Nu jucăm cărți ?

Dna : (răsfoiește ziarul).

DI : Ce, este ceva rău în ziar ?

Dna : Da' de unde. Nu scrie nimic. Mă doare stomacul.

DI : Te doare ?

Dna : Da.

DI : Ce jucăm ?

Dna : 21.

Începe să joace jocul de cărți 21, în timpul jocului nevorbind despre altceva, pronunțînd doar numerele pe care le-au totalizat.

Peste un scurt timp încetează jocul.

DI : Servus Cicuka.

După aceasta, **DI** începe să se plimbe, fără să vorbească.

După ce se așază dl, vorbesc cu foarte mari întreruperi despre unele probleme familiale lipsite de importanță, însă dl foarte rar pronunță câte un cuvânt, mai mult vorbind dna.

Peste un timp oarecare intră în cameră fetița, care spune că s-a întâlnit cu o fetiță care s-a interesat de părinții ei.

Apoi în cameră este un continuu du-te-vino, după care dna se ocupă de fetiță.

După acestea urmează o tăcere îndelungată.

Dna : Tu nu discuți cu mine niciodată ?

DI : Despre ce să discut cu tine, mica mea dragă ? Mă plictisește totul.

Dna : Ce anume ?

DI : Conversația și m-aș duce dracului !

Dna : Și pe mine mă plictisește.

DI : (cască și mormăie ceva).

Dna : Ce spui ?

DI : Să fută d-zeul totul !

Dna : Așa înțelegi că însuși faptul ?

DI : (nu răspunde).

Dna : Dar dragul meu Gézuska, cel puțin să facem mai suportabil unul altuia timpul cât stăm aici.

DI : Cu ce fac eu timpul insuportabil pentru tine ?

Dna : Nu așa înțeleg, însă nu este un lucru frumos din partea ta, că niciodată nu stai de vorbă cu mine. Nu te supăra, însă acesta nu-i un lucru bun.

DI : (nu răspunde).

*

11 aprilie 1957

P.V.2

DI și dna Losonczy se ocupă de fetița lor, după care dna citește o poveste fetiței. După terminatul cititului dna vorbește în șoaptă în limba germană cu femeia de serviciu despre boala dlui, apoi amândouă ies afară.

Peste un timp oarecare revin în cameră dl și dna, care cu foarte mari întreruperi discută despre unele probleme familiale și casnice, lipsite de importanță, iar mai târziu vine și femeia de serviciu, cu care dna vorbește în limba germană tot despre lucruri casnice lipsite de importanță.

Apoi vine în cameră și fetița lor și dna se ocupă de ea.

După ce fetița iese din cameră, dna vorbește într-o șoaptă imperceptibilă cu dl, apoi urmează o tăcere îndelungată.

Peste un timp oarecare vine un tov. doctor, cu care însă se vorbește afară, din frânturile ce se înțeleg putându-se deduce că se interesează de starea sănătății dlui.

După ce toți trei intră în cameră vorbesc despre medicamente pe care le folosea dl contra bolii, iar mai târziu intrînd și fetița, vorbesc cu aceasta despre probleme lipsite de importanță.

După ce pleacă doctorul, dl și dna vorbesc în șoaptă imperceptibilă, după care ies afară din cameră și dna vorbește cu cineva în limba germană. Peste un timp oarecare se reîntorc în cameră împreună cu fetița lor, cu femeia de serviciu și cu un tov. care vorbește în limba română și se distrează cu fetița.

După ce femeia de serviciu și tov. pleacă, dl și dna stau în tăcere în cameră, apoi dna iese afară, iar dl fluieră. După care dna se reîntoarce în cameră împreună cu fetița se ocupă de ea.

Apoi urmează o tăcere îndelungată, după care familia Losonczy vorbește despre probleme lipsite de importanță cu femeia de serviciu, în limba germană, iar după ce pleacă, el se amuză cu fetița lor.

Peste un timp oarecare vin niște tovarăși care comunică că dl Losonczy Géza pe baza hotărîrii Ministerului Afacerilor Interne al R.P. Ungare este arestat preventiv și se deschide împotriva lui anchetă penală, în urma căruia fapt ei au venit să efectueze percheziția la domiciliul lor.

În urma acestei comunicări, familia Losonczy pune la dispoziția lor locuința, în care încep percheziția.

Din acest moment este un zgomot permanent și puternic în cameră, astfel că cele câteva vorbe care se schimbă între familia Losonczy și tov.-ii nu se înțeleg.

Peste un timp oarecare fetița începe să plîngă și să spună că tatăl său va muri, iar dna Losonczy caută s-o liniștească. Apoi din nou reîncepe zgomotul permanent. După un timp oarecare un tov. vine să facă percheziția corporală dnei, însă ea se împotrivesc spunînd ca n-au drept la așa ceva, la care tov. îi răspunde că această percheziție corporală se include în percheziția domiciliară pe care o efectuează pe baza aprobării procuraturii din R.P. Ungară.

Dna : Și am o întrebare. Unde ne veți duce după aceasta ?

Tov. : La această întrebare nu pot să vă răspund.

Apoi dna, spunînd că are niște acte personale și cărți, vrea să le ia, însă tov. nu-i permite, spunînd că aceasta contravine regulilor unei percheziții domiciliare.

După acestea, zgomotul produs de percheziție continuă.

Dna : Și acum eu ce să fac cu lucrurile noastre ? Să le împachetez ?

Tov. : Da. Cele mai necesare, să le împachetați.

Dna : Și restul rămîne aici ? Dar aici este o mulțime de îmbrăcăminte ? !

Tov. : Mă rog. Circumstanțele sînt de așa natură.

Dna : Dar știți în ce stare se găsește soțul meu din punctul de vedere al sănătății ?

Tov. : Da, știu.

Dna : Vasăzică să încep să împachetez ?

Tov. : Da. Vă rog.

În continuare nu se aude decît zgomot produs de percheziție.

Tov. : (adresîndu-se Angelei) : Spune-le, te rog, să împacheteze.

Angela (în limba germană) : Tov. spune să împachetați lucrurile.

Dna Losonczy : Dvs. știți românește ? (nu răspunde nimeni). Spuneți-le vă rog că percheziția o puteau face după ce ne arestează.

Urmează o pauză îndelungată cu zgomote mari și se aud discuții îndepărtate purtate în limba română.

Dna Losonczy discută cu soțul despre împachetare, cum și unde să aranjeze lucrurile în valiză, sau să facă pachet aparte.

Tov. o roagă pe dna Losonczy să semneze procesul-verbal de percheziție, însă doamna refuză acest lucru.

Tov. : Aveți datoria să-l semnați, este sau nu este scrisul soțului dvs.

Dna Losonczy : Da, este scrisul soțului meu.

Tov. : Atunci de ce nu-l semnați ?

Dna Losonczy : Nu înțeleg de ce trebuie să semnez așa ceva cînd vă spun verbal că este scrisul soțului meu.

Tov. : Da, spuneți, apoi să nu-mi spuneți, ci să-l semnați. Nu trebuie spus, ci trebuie semnat.

Dna Losonczy : Dar eu nu înțeleg acest lucru.

Tov. : Sînteți de acord s-o semnați sau nu sînteți de acord ?

Dna Losonczy : Sînt obligată s-o semnez ?

Tov. : Sînteți, sigur că sînteți, am făcut percheziția la dvs. Am anunțat oficial că, pe baza aprobării procuraturii, am făcut percheziția.

Dna Losonczy : Dvs. nu mi-ați arătat acest document.

Tov. : Regret, dar împrejurările sînt de așa natură, întrucît sîntem pe teritoriul R.P.R. nu pot să vă arăt dvs. acest document. Dacă am fi în Ungaria v-aș putea arăta.

Dna Losonczy : Sînt obligată să-l semnez, păi și eu sînt pe teritoriul R.P.R.

Tov. : Sînteți obligată să-l semnați.

Dna Losonczy : Mă rog, eu semnez că nu știu cîte pagini din anul 1957 am citit.

Tov. : Semnați-l.

Dna Losonczy : Cîte pagini am spus ?

Tov. : 24 pagini.

Dna Losonczy : Aici trebuie pusă data ?

Tov. : Da.

Dna Losonczy (adresîndu-se soţului) : Paltonul să-l pun, două perechi de ciorapi sînt suficienţi.

Losonczy : Cred că da.

*

13 aprilie 1957

Exempl. nr. 1

Strict secret!

BULETIN

asupra lui Losonczy Géza,
pe perioada 1-10 aprilie 1957

Din materialele de la „T” nu rezultă nimic important, discuţiile lor se referă doar la alimentaţie, la copil şi la starea sănătăţii lui Losonczy.

Din rapoartele tovarăşei Timoftescu Aglaia rezultă ca soţii Losonczy au devenit mai nervoşi, el este foarte agitat. Se plimbă, fluieră şi vorbeşte singur.

Anexa III

Donáth Ferenc

III.1. Caracterizare

Donáth Ferenc a luat parte la mișcarea muncitorească de la mijlocul anului 1930. A fost omul de legătură între P.C.U. și Márciusi Front și Comitetul pe țară al tineretului. Din pricina activității sale a fost arestat. După eliberare (1945) a fost secretar de stat la Agricultură și apoi conducătorul secretariatului C.C. A fost membru în Comitetul Organizatoric și membru în C.C.

A luat parte la activitatea „Frontului din martie” de după eliberarea sa din închisoare împreună cu Losonczy.

Împreună cu Haraszti și Újhelyi Szilárd au fost arestați în anul 1950, fiind acuzați de spionaj și organizarea unor activități antistatale.

După ieșirea din închisoare a devenit director adjunct al Institutului de economie politică. În discuțiile de la Cercul Petőfi a avut un rol proeminent, s-a ocupat în primul rând de probleme de agricultură și de politică agrară. Este absolvent al facultății de agronomie și are pregătire bună în problemele de politică agrară.

La 24 octombrie a.c. (1956) a fost ales membru în C.C. A demisionat însă din această funcție argumentând că prin rămânerea sa (în C.C.) ar întări doar pozițiile clicii Rákosi în interiorul partidului. A cerut să fie dată publicității demisia sa. După discuții, a acceptat să devină publică demisia sa numai după restabilirea ordinii.

A participat la ședințele C.C. A fost unul din reprezentanții concepției potrivit căreia 23 octombrie ar fi fost o revoluție. A propus ca unitățile armate, formate în cursul răscoalei, să fie incluse în cadrul armatei noi organizate.

III.2. Discuții cu Donáth

A. 6 decembrie 1956

Discuția din 6 decembrie seara cu Donáth

Discutând despre articolul tov. Gomulka, Donáth a afirmat că e un articol bun, realist, din care se pot trage învățăminte serioase și pentru Ungaria și că ar fi fost bine ca și în Ungaria să se fi întâmplat acest lucru imediat după plenara din iulie. Atunci sigur nu s-ar fi întâmplat evenimentele tragice din octombrie. Dacă n-ar fi fost pus Gerő prim-secretar, ci altcineva, și situația în Ungaria ar fi fost bună.

A avut o părere bună despre declarațiile tov. Gomulka legate de relațiile sovieto-poloneze, mai ales privind aranjarea plăților efectuate retroactiv cu exporturile în Uniunea Sovietică de către Polonia.

Discutînd despre tovarășii conducători maghiari, despre Kádár are o părere foarte bună, a fost cu el împreună în proces, au fost închiși împreună, însă nu e suficient de energic. În legătură cu tov. Dobi, spune că nu e o personalitate mare, și-a pierdut din popularitate și nu e un om suficient de activ. În legătură cu tov. Apró a spus că nici el nu are prestigiu în fața muncitorilor, deoarece în acel timp cînd era la sindicate nu a apărut interesele muncitorilor, ci dimpotrivă. De exemplu, în problema normelor nu apăra interesele muncitorilor.

Rediscutînd problema cum ar putea să îmbunătățească situația din Ungaria, Donáth susține că îmbunătățirea situației depinde în primul rînd de tovarășii sovietici, de o declarație comună sovieto-ungară prin care să se programeze retragerea trupelor sovietice din Ungaria, eșalonat pe o perioadă îndelungată.

AG. 3 ex.

8 decembrie 1956

vol. 19

Donáth Ferenc

B. 10 decembrie 1956

Convorbirea cu Donáth, 10 decembrie 1956

Poziția lui în general este neschimbată, susține că nu vede o desfășurare normală a situației din Ungaria sub guvernul Kádár, a cărui bază este foarte slabă; critică în continuare atitudinea tov. Kádár manifestîndu-și nemulțumirea față de aceasta pentru faptul că tov. Kádár n-ar fi luat poziție critică în Biroul Politic premergător lui 23 octombrie și pentru felul cum a procedat cu plecarea lui și alcătuirea guvernului.

În discuții a recunoscut că ar fi posibilă o dezvoltare lentă spre normalizare, dar interesul Ungariei și interesul celorlalte țări socialiste este ca normalizarea să fie mai rapidă pentru a nu da motive de discuții în O.N.U. și pe plan internațional.

În ce privește un ajutor eventual din partea lui la grăbirea normalizării situației din Ungaria el are următoarele păreri :

- nu este documentat, nu cunoaște suficient situația și ca atare este greu să adopte o poziție ;
- nu vede altfel o eventuală contribuție a lor decît prin plecarea întregului grup în Ungaria, unde să vadă la fața locului situația și să discute cu tov. din conducerea guvernului maghiar platforma care i-ar putea face să se încadreze în activitatea de acolo ;
- susține necesitatea întîlnirii cu Nagy și ceilalți pentru a discuta problema atitudinii lor.

În ce privește situația din Ungaria el își exprimă părerea că guvernul Kádár ar trebui neapărat să-și lărgească baza de masă prin apropierea unor forțe politice care sînt pentru socialism și a reprezentanților unor pături sociale (intelectualitate, țărănime etc.). Fără această lărgire a bazei de masă el nu vede posibilitatea cîștigării încrederii din partea guvernului Kádár.

Repetă în același timp că fără un acord încheiat între guvernul Kádár sau un guvern lărgit cu caracter de guvern național și guvernul U.R.S.S. stabilizarea situației politice din Ungaria nu o vede posibilă.

În aprecierea evenimentelor de după 23 octombrie el nu este de acord cu intervenția sovietică din 4 noiembrie, spunînd că a fost pripită și fără a fi cerută de situația din Ungaria care mergea spre normalizare. Admițînd pericolul contrarevoluției, el spune că intervenția sovietică ar fi putut avea loc mai tîrziu și la cererea forțelor revoluționare.

Prin asta înțelege guvernul Nagy, în cazul cînd contrarevoluția ar fi reușit să amenințe efectiv și iminent cuceririle regimului și regimul însuși.

Nu recunoaște că asta ar fi fost situația la 4 noiembrie și spune că ei erau în faza de a separa clasa muncitoare de contrarevoluție și de a o mobiliza împotriva acesteia. Altfel ar fi arătat – spune el – o intervenție a armatei sovietice care s-ar fi făcut după această separare cu asentimentul clasei muncitoare. N-am reușit să-l convingem că această separare în condițiile date și luând în considerare poziția guvernului Nagy era de acum imposibilă, nici de faptul că de acum contrarevoluția era stăpână pe situație.

La început a spus că nu vede o altă soluție și o altă persoană în conducerea din Ungaria decât pe Nagy. Mai târziu a recunoscut că s-ar putea și fără el.

El a spus că va începe să pună pe hîrtie poziția lui.

A cerut materiale documentare din perioada 23 octombrie – 4 noiembrie.

MA/PM

3 ex.

C. 13 decembrie 1956

Discuția cu Donáth din 13 decembrie 1956

Discutînd cu el despre hotărîrea plenarei partidului din Ungaria, a spus că a citit cu atenție și cu regret trebuie să spună că nu e un material realist.

Punctul 1 nu e o suficientă analiză; e prea puțin redat față de gravele abateri ce au fost săvîrșite de clica Rákosi-Gerő în Ungaria.

În ceea ce privește punctul 2, în legătură cu grupul Nagy și Losonczy, consideră că toți membrii de partid cinstiți din Ungaria au rîs ca și el, deoarece e nesperios redat. Poate ar fi fost mai bine ca Nagy și grupul lui să fi fost criticați că nu au luat suficientă poziție împotriva clicii lui Rákosi-Gerő.

În general hotărîrea nu e gata să dezvăluie cinstit situația poporului din Ungaria și nici nu e un mobilizator pentru îndreptarea greșelilor. Partidul tot izolat va rămîne de masele muncitorilor.

El susținea mai departe că guvernul Kádár trebuie lărgit cu alte elemente democrate, că acum nu prea are prestigiu.

Discutînd despre înființarea curților marțiale în Ungaria, a spus că această măsură a fost necesară, deoarece alte măsuri politice nu se pot lua și pentru a fi ordine și el crede că e bine că s-au înființat aceste curți marțiale.

În legătură cu desființarea consiliilor muncitorești teritoriale, consideră că s-a făcut o greșală, că prea pripit s-a hotărît desființarea lor. Poate ar fi fost mai bine ca aceste consilii să fi fost ajutate, sub conducerea partidului, să fi fost înlăturate întii elementele contrarevoluționare și apoi să intervină un real ajutor din partea partidului.

A cerut să-i procurăm cuvîntarea lui Tito de la Pola și cele două declarații ale Partidului Comunist Chinez în legătură cu evenimentele din Ungaria.

AG. 3 ex.

14 decembrie 1956

III.3. Sinteză a discuțiilor

Donáth Ferenc

În cele patru discuții avute cu Donáth, el s-a manifestat contra comunicatului dat de către Ungaria și România referitor la situația lor. Ei nu au cerut să vină în România. Ei au fost aduși cu forța, au fost deportați. El se consideră ca deportat. Vrea să meargă acasă, în Ungaria. Dacă nu poate merge acasă, să i se creeze condiții să se întîlnească regulat cu grupul, să nu fie izolat și să i se

dea radio să poată asculta Budapesta și să primească documente din Ungaria – adică presa, manifeste și alte documente – atât din perioada dinainte de 4 noiembrie, cât și din perioada de după 4 noiembrie, deoarece atîta timp cît a fost la Ambasada Iugoslavă n-au fost informați despre adevărata stare de spirit din Ungaria, iar după ce au fost aduși în România, cu atît mai puțin.

La propunerea de a da o declarație în legătură cu situația lor de aici a spus că nu poate să dea o declarație contrar conștiinței sale de comunist. Nu vrea să inducă în eroare poporul maghiar care a fost mințit destul de Rákosi și Gerő ; ca să poată să dea o declarație, mai întîi vrea să se documenteze bine, atît din presă, cît și din alte documente și prin radio.

În problema neutralității, a ieșirii din Pactul de la Varșovia, în problema mai multor partide, în problema alegerilor libere, spune că acestea s-au făcut sub presiunea maselor populare, a muncitorilor, că acestea erau necesare de declarat. Sigur, mai tîrziu, unele din ele puteau fi revăzute cînd situația s-ar fi consolidat. La unele dintre ele s-ar fi putut reveni.

În problema mai multor partide, Donáth a declarat că această declarație și această coaliție s-a făcut și cu știrea tov. Mikoian.

În legătură cu cererea de retragere a trupelor sovietice din Ungaria și în legătură cu chemarea trupelor O.N.U., n-a vrut să se pronunțe.

În problema cauzelor evenimentelor din Ungaria, Donáth susține că motivele principale ale nemulțumirilor din Ungaria nu au fost de ordin economic, ci politic, deoarece erau atinse sentimentele naționale ale poporului maghiar. Astfel, s-a șters sărbătoarea de la 15 martie ; uniforma militară s-a făcut după modelul sovietic ; armata maghiară cînta numai cîntece sovietice ; stema Ungariei s-a copiat după cele sovietice ; obligativitatea învățării limbii ruse în școli, și nu la alegerea liberă a elevilor ; existența prea multor trupe sovietice pe teritoriul Ungariei. După declararea independenței Austriei, pe baza știrilor primite din Austria, acolo nivelul de trai s-a îmbunătățit ; neaducerea la cunoștința poporului a tratatelor economice ungaro-sovietice, care după părerea lor erau favorabile pentru poporul maghiar, însă fiind puși la curent cu aceasta, toate au dus la o stare de manifestări antisovietice, împotriva Uniunii Sovietice.

După părerea lui, nu întîmplător s-a cerut la început din partea studenților și după aceea și din partea muncitorilor retragerea trupelor sovietice.

Metodele folosite de Rákosi-Gerő și Farkas au dus la neîncredere în partid. Mulți comuniști vechi, în număr de 237, comuniști din ilegalitate, pentru motive neîntemeiate, au fost executați. Unii dintre ei, fără judecată, iar alți comuniști vechi, cinstiți, au fost îndepărtați din munci de răspundere, mulți excluși și mulți băgați chiar la închisoare pentru simplul motiv că nu erau de acord cu unele probleme de partid și de stat ale lui Rákosi.

Familiile celor executați și ale celor închiși și mai tîrziu ale celor ieșiți din închisoare au spus deschis în multe ocazii gravele greșeli săvîrșite de Rákosi-Gerő și Farkas, care au dus la discreditarea partidului.

Munca politică a fost foarte slabă. Conducătorii de partid n-au avut legături cu masele. Munca ideologică a fost lăsată pe mîna unor oameni nepricepuți. Democrația internă de partid n-a existat. Alegerea organelor de partid era pusă la cale din timp – erau stabiliți dinainte cei care vor face parte din organele de conducere ; erau impuși de sus în jos, iar dacă cineva era împotriva propunerilor și lua poziție, se luau măsuri statutare împotriva lui. Alegerea se făcea prin vot deschis. Primirile în partid se făceau fără discernămint. Erau primite în partid cu foarte mare ușurință orice elemente mic-burheze, și în general partidul avea un număr prea mare de membri față de numărul total al populației țării – la 9 milioane de locuitori, 900.000 de membri de partid.

Donáth, în discuțiile avute, n-a amintit nimic, doar la întrebarea pusă de tov. Mălășanu că reacțiunea internă și externă a avut ceva de-a face cu evenimentele din Ungaria, dar a afirmat că nu aceasta a fost cauza principală a celor petrecute. Nu reacțiunea a fost cauza, ci motivele arătate de el mai sus, și în special lovirea în sentimentele naționale ale poporului maghiar.

În discuțiile avute cu Donáth și cu soția lui, care și ea a fost închisă de către Rákosi, a manifestat o ură împotriva organelor de Securitate A.V.H., spunînd că aceștia întrec NKVD-iștii, că au folosit metodele N.K.V.D.-ului și ei sînt vinovați de începerea masacrelor din Budapesta ;

că de ce au tras împotriva manifestațiilor care s-au dus la radio în 23 octombrie și de ce au tras în manifestații care în 24 octombrie au fost la Parlament.

Donáth și soția lui consideră că nu era necesară intervenția armatelor sovietice la 4 noiembrie, deoarece situația din Ungaria începuse să se consolideze.

La întrebarea cum au ajuns la Ambasada Iugoslavă (pusă indirect), Donáth nu a dat răspuns, ci a scos o declarație făcută de Szántó în 16 noiembrie 1956, când erau la Ambasada Iugoslavă, în care se arăta felul cum au ajuns ei la Ambasada Iugoslavă (vezi nota în copie). Donáth spune că această declarație a tov. Szántó a fost făcută către conducătorii iugoslavi, în urma discursului tov. Tito de la Pola, discurs cu care o mare parte a grupului nu a fost întru totul de acord. Donáth consideră că a fost o cuvîntare improvizată, necontrolată și slabă.

Legat de viața lui Donáth, el mi-a povestit că a fost închis și de Horthy, și de Rákosi. Toată viața lui și-a închinat-o cauzei clasei muncitoare. La ieșirea din închisoare în 1954, Rákosi i-ar fi propus să ocupe funcții importante de stat sau funcții de partid. El a refuzat și a spus că vrea să muncească în cadrul Universității de la Budapesta, ca profesor de Economie Politică, funcție pe care a îndeplinit-o pînă la 23 octombrie, când a fost cooptat în Comitetul Central și a primit funcții de partid fără știrea lui și fără a fi întrebat de nimeni. El între 20 și 23 octombrie a fost la Debretin, unde a ținut o conferință studenților (această conferință, într-o scrisoare pe care a trimis-o la Budapesta, cere să fie ascunsă la un prieten, să nu fie trimisă în România).

În legătură cu guvernul Kádár, el spune că are mare stimă pentru Kádár. Ei sînt tovarăși vechi, au fost în închisori și sub regimul lui Horthy și au fost în același proces și în perioada lui Rákosi. Însă tovarășul Kádár, după părerea lui, nu e destul de tare, iar ca situația guvernului Kádár să se consolideze și să aibă prestigiu mai mare în mase, aceasta depinde de tovarășii sovietici. Dacă tovarășii sovietici ar face o declarație publică împreună cu guvernul Kádár și ar respecta această declarație că într-un timp eșalonat, în 1957 sau pînă în 1958, ar retrage trupele sovietice de pe teritoriul Ungariei, atunci el e convins că guvernul Kádár ar putea avea succese mari, însă a subliniat că aceasta depinde în primul rînd de tovarășii sovietici.

În legătură cu tov. Kádár, Donáth a mai declarat că la unele din hotărîrile care au fost luate (cu neutralitatea, cu ieșirea din Pactul de la Varșovia) și tov. Kádár a fost de acord.

Donáth declară, de asemenea, că ar fi bine ca și în Ungaria să se întîmple ca în Polonia care, după părerea lui, a rezolvat cel mai bine problema relațiilor cu Uniunea Sovietică și situația internă.

III.4. Stenograma¹ după notele lui Donáth Ferenc despre participarea sa la evenimentele din Ungaria

Stenograma obținută de la Donáth Ferenc

Clasa muncitoare să cîștige încrederea partidului său. Noi am demisionat din postul nostru de secretari ai Comitetului Central, care ne-a fost încredințat la ședința Comitetului Central din 23 octombrie. Ieri am făcut mai multe încercări ca să ajungem la ședința Comitetului Central, dar evident că nu întîmplător am primit mereu același răspuns din partea secretariatului, că nu ne pot asigura trecerea noastră.

Joi dimineața, am reușit să ajungem în clădirea Comitetului Central, cu o mașină a poliției. Imediat am mers la secretariat căutînd pe Nagy Imre ca să-i comunicăm acest lucru, să-l informăm în privința noastră. L-am găsit în camera lui Gerő, unde în afară de Gerő și Nagy au mai fost

1. Documentul, deși este prost transcris, cu hiatusuri, are două calități importante: 1. clarifică relația celorlalți cu Nagy; 2. clarifică atmosfera acelor ore, zile aglomerate de evenimente, stări confuze.

prezenți cîțiva membri ai secretariatului politic. Gerő a stat într-un fotoliu cu picioarele în sus, foarte agitat, a afirmat tocmai că situația e deja consolidată și că trupele sovietice [...] orașul și lichidează ultimele centre ale rezistenței. Nagy și ceilalți, împreună cu Losonczy, au fost de aceeași părere [...] L-am chemat afară pe Nagy și i-am comunicat că am dori, împreună cu Losonczy, să vorbim în trei. Nagy a ieșit cu noi în sala de ședințe unde ne-am retras într-un colț. Am început să-i spunem părerea noastră. Sala de ședințe a avut un aspect de totală dezordine, unde de pe scaune și saltele se sculau oameni cu fețe [...] Toată sala a avut un aspect jalnic. Abia am început să expun părerea mea cînd Nagy m-a întrerupt spunînd că el nu este de acord cu părerea noastră privind aprecierea situației, ca și cu concluziile noastre. Aceasta s-a petrecut cu cîteva minute înainte de ora 9 și la orele [...] a fost [...] ședința [...] i-am atras atenția [...] evocînd cele mai convingătoare argumente pentru a-i face cunoscută poziția noastră. Nagy tot timpul a tăcut, iar răspunsul lui a fost același. După părerea lui nu cunoaștem situația reală, nu e justă poziția noastră. La discuție, în afară de noi trei, a mai fost prezent și Jánosi.

Noi am susținut părerea noastră și în curînd o să formulăm și o să traducem declarația noastră, pe care o s-o predăm secretariatului. După aceasta, am continuat încercările noastre de a obține cîțiva propagandiști ai Comitetului Central, ca să mergem împreună cu Marosán la Institutul tehnic. Aici am scris declarația noastră. În timp ce am scris, am fost căuțați de două ori, ca să mergem la ședința fostului comitet. Noi i-am comunicat că în curînd o să venim și pe la orele 11 am plecat, cu declarațiile scrise și traduse, spre str. Academiei 17. În drum se auzeau pe stradă mersul tancurilor, bubuitul tunurilor, am grăbit pasul, natural, în măsura în care plămîinii lui Losonczy au permis acest lucru. Dar și așa, am reușit să ajungem numai pînă la clădirea nr. 11, deoarece în str. Academiei, din partea parlamentului, tancurile în poziție de tragere tocmai [...] Ocolind strada Academiei s-au îndreptat spre parlament marinari înarmați, soldați [...] La clădirea cu nr. 11, populația a fost reținută de soldați și împinsă în case, ateliere, spunînd că nu putem avansa, deoarece spre str. Academiei înaintează tancuri. Noi am intrat într-un atelier unde în afară de noi au fost prezenți un căpitan, doi civili și o femeie mai în vîrstă. Proprietarul atelierului, precum a reieșit din discuții, era un inginer, care în primul război mondial a servit la pionieri, a ținut conferință de specialitate despre diferite meserii, reușind astfel să domine cu înțelepciunea sa pe cei prezenți și să sustragă atenția lor de la evenimentele ce se petreceau afară. După ce un proiectil a căzut în apropiere și a zguduit pereții ne-a condus în pivniță care se afla alături de atelier, unde la lumina luminării am făcut cunoștință cu toți cei prezenți cu [...] conducători [...] care a scos din buzunar ultimul număr al ziarului [...] și a început să citească [...] în zgomotul tunurilor și la lumina slabă a luminării. Nu vreau să stărui asupra timpului petrecut în pivniță. În apropierea noastră, în piața din fața parlamentului, s-au dezlănțuit cele mai impresionante evenimente ale întregii răscoală.

Profitînd de încetarea focului, am făcut noi încercări să ne strecurăm pînă la clădirea nr. 17, însă am putut avansa numai cu o casă, căci ploaia de gloanțe ne-a forțat să ne ascundem într-o poartă. Aici ne-am întîlnit cu sora lui [...], care în aceste zile a fost de serviciu la Comitetul Central, și cu ea am intrat într-o locuință din clădire, unde era un telefon și ea ne-a promis că ne va face legătura cu secretariatul. Abia am reușit să ajungem la clădirea nr. 17. În fața porții am zărit cadavre sfîrtecate. Mai tîrziu am aflat că aceștia au fost membrii delegației trimise de muncitorii manifestanți, care au încercat să intre în clădirea partidului și în clipa aceea au fost nimeriți de gloanțe mortale. La sosirea noastră, era în curs ședința fostului secretariat. În acest timp, discuțiile au continuat între cei trei secretari și dactilografe, iar noi am fost căuțați de mai multe ori pentru a fi chemați la ședință. Ne-am scos paltoanele și am intrat. Erdei Ferenc s-a apropiat de noi și ne-a comunicat că Gerő a demisionat din postul său de prim-secretar și tocmai atunci formula comunicatul cu privire la această chestiune.

Revoltat de cinismul lui Gerő, ca și de aspectele luptelor de stradă, am intrat în sala de ședințe cu exclamația „acest lucru trebuia făcut mai demult” și am trîntit ușa după mine.

În primele momente n-am observat că în afară de cei prezenți în clădire au fost de față și Mikoian și Suslov, care au participat la consfătuire, și numai atunci i-am observat cînd în spatele

meu, Losonczy stînd rezemat cu [...] și [...] care ne-a întrebat cine sîntem. Ședința a fost condusă de Kádár, iar discuțiile s-au dus în jurul problemei ca în declarația emisă la radio a lui [...] să fie formulate și relațiile sovieto-maghiare.

În timpul discuției, Mikoian a luat de mai multe ori cuvîntul și a făcut observații privind cele discutate.

Acolo [...] am expus declarația noastră tradusă, care a cuprins și revendicările maghiare pe care le-am completat verbal în sensul ca cele două guverne să înceapă neîntîrziat tratative privind relațiile între cele două state și partide, pe baze de egalitate între națiuni etc. Acest lucru a fost imediat acceptat și inclus în declarația emisă la radio a lui [...] Ședința a luat sfîrșit, declarațiile lui Kádár ca prim-secretar și a lui Nagy Imre pentru a fi transmise la radio vor fi formulate concomitent.

Cu Losonczy ne-am înțeles că trebuie să ne grăbim cu redactarea declarației lui Nagy și numai după ce am terminat redactarea vom putea comunica demisia noastră. Toată dimineața am stat în clădirea din str. Academiei, retrași în camera lui Kiss Károly [...] unde în trei, împreună cu Nagy, am început redactarea declarației. Am dictat lui Erdei Ferenc ca el să facă corecturile necesare din punct de vedere stilistic. După ce am terminat declarația, Losonczy a dus-o la tradus și a predat-o secretarului lui Kádár, cu mențiunea ca exemplarul maghiar să fie predat personal lui Kádár János. După aceasta am plecat împreună cu Losonczy pe jos acasă. Traversînd str. Academiei și podul [...] în direcția [...] am urmărit cu atenție ecoul produs de declarația la radio a lui Nagy asupra maselor, care se aflau pe stradă. Oamenii au manifestat neîncredere afirmînd că [...] induce în eroare națiunea. Gerő și ceilalți rakosiști, ca și prezența trupelor sovietice au avut acest efect [...] din păcate a scăzut, n-a putut contribui cu același efect pe care l-ar fi avut dacă s-ar fi petrecut cu 24 ore mai înainte, la ședința din 23.

Părerea noastră a fost întărită și de Fazekas János, care însoțit de acel muncitor cunoscut de noi, a vorbit în piața Moscova despre acest lucru. Am stat de vorbă cu ei, mai ales că ei toată ziua, direct sau indirect, cunoșteau atmosfera de pe stradă, povesteau nenumărate cazuri despre lupta eroică a tineretului maghiar și a muncitorilor, cu arme sau fără arme, disciplinați și eroici, pentru construirea cu succes a socialismului într-o Ungarie suverană și cu drepturi egale față de toate țările.

Este caracteristic faptul că m-au întrebat dacă s-au scos steagurile naționale maghiare pe case. Răspunsul meu a fost că în Ungaria steagurile naționale maghiare pot filfii oricînd pe case. Mai multe mașini ungare au sosit în fața casei, a coborît o persoană în haine revoluționare, care m-a căutat pe mine, explicîndu-mi misiunea sa, adică să mă ia cu ea la Comitetul Central. Pentru că nu l-am cunoscut, l-am refuzat. Acasă m-au primit cu vestea că am fost căutat de la secretariatul Comitetului Central, la ședințele Comitetului Central [...] la ședință. Înainte, Losonczy m-a înștiințat că am fost căutat de mai multe ori și că ministrul culturii, Horváth [...] nu va trimite după noi, de asemenea [...] că vom pleca la ședință. Era în jurul orei 7 seara, cînd Losonczy a venit după mine cu mașina și am plecat în oraș (Pesta). Cînd am ajuns la piața Moscova am observat că drumul era baricadat și că mai mulți bărbați alergau spre mașină strigînd: „Stați, mama voastră”. Cu o pobeđă modestă s-ar fi putut circula fără nici o greutate în orice direcție a orașului, I.M.F.-iști¹ au venit cu mașini, ei au controlat [...] și-a pierdut capul și a accelerat mașina care cu toată viteza alergia spre baricadă și numai cînd am strigat la el ca să se întoarcă imediat a revenit și, cu un viraj, a întors repede mașina. În acest moment a căzut pe acoperișul mașinii un obiect mare, dar noroc că n-a atins geamul. Prin Rózsadomb, spre insula Margareta am ajuns în str. Academiei – ședința conducerii luase deja sfîrșit. La ședință s-a raportat despre situația militară ca și despre hotărîrile ce au fost luate în cursul dimineții de către secretariat. Am ascultat surprins. Comitetul Central [...] Am plecat în trei, împreună cu Losonczy, ca să discutăm, eu am expus verbal conținutul declarației noastre de demisie. Losonczy susținea că, în cazul că nu se

1. Tineretul revoluționar (n.t.).

recunosc motivele demisionării, să avem posibilitate să reprezentăm în mod liber poziția noastră în Comitetul Central, iar în continuare a spus că nu vrem să îngreunăm înțelegerea pașnică prin demisionarea noastră.

De asemenea, ne-am înțeles că o să susținem demisionarea noastră și că o să facem cunoscut poziția noastră față de conducerea partidului privind publicarea părerii noastre despre mișcare. Noaptea ne-am întrunit cu Nagy, care a cerut sfatul nostru privind demisionarea sa cu ocazia reorganizării guvernului. Acest lucru ar fi dus la situația ca dimineața la orele 6 conducerea guvernului să fie formată din [...] Kádár, Gerő și Hegedüs, iar ei vor fi urmași de cei cinci membri ai fostului secretariat. În tot cazul i-am atras atenția că din noul guvern trebuie să fie omiși, pe cât posibil, cei mai expuși rakosiști și vor trebui incluse persoane care exprimă tendința lui Nagy de a conduce treburile țării cu un guvern bazat pe unitatea tuturor forțelor democratice naționale. Acest lucru necesita persoane care au popularitate în fața maselor și care vor reprezenta aceste revendicări și astfel nu va domina linia care aparține Moscovei. Însă, când am discutat concret pe cine putem lua în considerare, abia am găsit câte un nume și nici aceștia cu deplină competență. Astfel s-a prezentat situația când era vorba de lărgirea guvernului, atunci când era vorba de problema vitală, de menținerea sistemului, și atunci s-au putut vedea rezultatele grave ale politicii criminale a lui Rákosi, care a distrus pe deplin democratismul societății maghiare.

Joi dimineața am plecat din clădirea Comitetului Central, în str. Academiei [...] am văzut că Fazekas și ceilalți știau de demisia noastră.

Vineri dimineața a ținut ședință fosta conducere. Pe ordinea de zi a fost problema componenței guvernului Nagy. M-am decis că voi cere cuvântul pentru a ridica problema [...] unde se vorbește în introducerea, despre problema răskoalei, deoarece pînă în prezent am constatat contrariul. Așa am și procedat și am putut exprima sincer că [...] și [...] măsurile luate de conducere trebuie să aibă la bază aprecierea corectă a mișcării de mase care a izbucnit la 23 octombrie și am spus că, după aprecierea mea, baza mișcării de masă o constituie revolta maselor muncitoare și intelectuale împotriva greșelilor lui Rákosi și dorința lor de a construi socialismul drept, mai corespunzător cerințelor umane, prin respectarea sentimentelor naționale și pentru a obține o hotărîre în această privință masele – minate de mizerie – exprimă pe această cale voința lor de a fi luate în considerare. Fără îndoială că această mișcare a maselor este exploatată de oameni potrivnici regimului actual, care caută să canalizeze această mișcare spre lichidarea regimului și spre restaurarea capitalismului. Ar putea fi însă fatal dacă conducerea ar califica această mișcare în întregul ei ca nejustă, deoarece tocmai recunoașterea mișcării ar face posibil ca guvernul național să exercite influență asupra maselor largi și să se bucure de încrederea lor. Sarcina revoluției, după părerea mea, este de a găsi metoda cum să izoleze masele muncitoare din tabăra socialistă de elementele contrarevoluționare, pentru ca acestea să fie lichidate. Am obiectat că pînă în prezent conducerea n-a dat dovadă că vrea să rezolve cu metode adecvate revendicările, ci se străduiește să fie stăpînă pe situație exclusiv prin metode militare. Consider că acest lucru este fatal pentru viitorul socialismului. Natural că, cu sprijinul armatei sovietice, putem înfrînge [...] Însă acest lucru va avea ca urmare împingerea maselor în brațele reacțiunii, dăm o lovitură fatală prietenei sovieto-maghiare și va fi foarte problematică cîștigarea poporului maghiar pentru cauza socialismului. Cealaltă cale ar fi trecerea în fruntea maselor. Trebuie să aplicăm alte metode în locul metodelor militare și este decisiv faptul ca să luăm la timp măsuri, trebuie să acceptăm rolul lui Nagy pentru a satisface revendicările maselor. În mare măsură, industria e cauza acestei situații, problema este cum vom reuși să fim în fruntea mișcării de mase pentru construirea democratică a socialismului. Este caracteristic faptul că, după ce am încheiat cuvîntul meu, primul a cerut cuvîntul Gerő, care într-o chestiune de amănunt a fost de acord cu poziția mea, la fel și Hegedüs. Privind această problemă au luat cuvîntul aprobativ Nagy și Losonczy. A luat cuvîntul Kőböl, care încă înaintea cuvîntului meu a amintit că actuala conducere nu are o linie de perspectivă pentru țară. Urma să se ia o hotărîre privind componența guvernului și în această privință am expus părerea mea, dar prin faptul că urma să se țină ședința Comitetului Central, s-a hotărît ca acest lucru să se discute acolo. În timpul ședinței a intrat de mai multe ori Friss, anunțîndu-ne că membrii Comitetului Central s-au întrunit

deja și toată lumea așteaptă pe membrii secretariatului. Este caracteristic acest lucru pentru anarhia ce domnea la Comitetul Central, că au convocat ședința secretariatului în același timp cu cea a Comitetului Central. În această învălmășeală s-a văzut că actuala conducere n-are o linie fermă de a face ordine și chiar și orbul a putut vedea că această conducere e coaptă pentru prăbușire și că se poate aștepta la dispariția sa din guvern și că vor fi aruncați încoace și-ncolo, după bunul-plac al valurilor de compromisuri.

La punctul doi de pe ordinea de zi, la discutarea componentei guvernului, a fost evident că Gerő și Hegedűs se străduiesc ca să-și mențină oamenii lor, mai ales în posturile de miniștri, că pe cei propuși de Nagy Imre sub pretextul [...] vor să-i respingă. Secretariatul celor patru : Kádár, Nagy, Gerő, Hegedűs, precum ne-a povestit ulterior Nagy, a dus o luptă înversunată pentru postul de ministru de Interne, nicidecum nu au vrut să dea consimțământul lor ca acest post să nu fie ocupat de un om al lor.

Astfel a fost dat acest post lui Münnich și au respins propunerea lui Nagy ca acest post să fie preluat de Kodocsi [?] sau Szilágyi. Atunci când Nagy l-a propus pe Kardos ca ministru al Educației, Gerő și clica sa, cunoscând că acesta este în opoziție cu conducerea veche și tocmai din această cauză se bucura de încrederea intelectualității și a studențimii, l-au refuzat cu multe argumente, dintre care principalul era că a fost *nyilas*.

În cursul discuției, Nagy a propus ca eu să fiu unul dintre locuitorii președintelui Consiliului de Miniștri, iar Losonczy ministrul Culturii. Gerő a intervenit spunând că despre acest lucru la ședința secretariatului n-a fost vorba. Aceste discuții mi-au făcut o impresie foarte proastă.

S-a putut vedea că discuțiile se duc în legătură cu oameni care, în majoritatea lor, sînt foști miniștri și care în ochii maselor sînt compromiși.

Componenta guvernului nu a exprimat nicidecum ideea acceptată a unității democratice naționale și nici garanția că va realiza revendicările maselor. Losonczy și cu mine am exprimat acest lucru și am refuzat participarea noastră în guvern. Tragedia este că Nagy nu s-a folosit de acest timp și numai ulterior, cu întârziere, fiind în coada evenimentelor, a făcut cîte un pas înainte. Nagy nu și-a dat seama ce povară ia pe umerii săi acceptînd fără condiții participarea la vechea conducere. Probabil n-a văzut clar atunci pășind pe urmele greșelilor vechii conduceri, tocmai în momentul critic, cînd era nevoie de oameni hotărîți, gata pentru fapte îndrăznețe.

La ședința Comitetului Central Kádár a raportat situația, a analizat cu sfidare situația. Referatul a fost slab, a evitat analizarea situației și marea majoritate nu l-a înțeles. După referat nu s-au discutat probleme de principiu, ci tot felul de probleme secundare.

Încă în orele de dimineață s-a prezentat o delegație din partea Uniunii Scriitorilor, care a dorit să discute cu conducerea veche. Am ieșit cu Losonczy, ca să discutăm cu ei pentru a afla situația din oraș. Din partea Uniunii Scriitorilor au venit Erdei Sándor, Kohn, Tamasi Lajos și [...] István. Ei au expus cum văd scriitorii situația din Ungaria, ce măsuri cred ei că ar fi bine să se ia și în mare parte propunerile lor au corespuns cu poziția noastră pe care am reprezentat-o la ședința de dimineață a secretariatului.

Numai într-o singură problemă cu adevărat principală eram în contradicție cu poziția pe care o reprezentau scriitorii, și anume : ei au cerut retragerea imediată a trupelor sovietice de pe teritoriul țării. Noi i-am informat privind problemele esențiale discutate la ședința secretariatului și le-am explicat că cerința lor privind retragerea trupelor sovietice nu este cea bună pentru că ar duce la întărirea contrarevoluției. Deoarece în evoluția evenimentelor, contrarevoluția ar formula pretenții împotriva regimului, iar noi în cursul tratativelor trebuie să asigurăm o poziție favorabilă socialiștilor. Scriitorii prezenți au luat act de această poziție.

În celelalte probleme esențiale au avut aceeași poziție cu noi. Și anume : caracterul fundamental democratic al țării, ca neîntîrziat să se înceapă tratative între conducerea de partid și conducerea mișcării, ca guvernul să proclame o [...] tracică după încetarea luptelor. De asemenea au ridicat problema ca soldații care luptă să fie recunoscuți ca o parte organică a armatei maghiare libere și democrat-naționale și să procedăm cu ei în această privință conform promisiunii făcute.

Acest lucru să-și găsească expresie și în declarația guvernului. Guvernul să recunoască consiliile muncitorești, să realizeze toate revendicările muncitorilor, mai ales revendicările care se pot realiza. După care am intrat la ședința Comitetului Central unde erau în curs discuții neesențiale. Losonczy a propus să schimbăm direcția discuțiilor. Ne-am înțeles că el va expune poziția noastră, la fel va expune și părerea conducerii Uniunii Scriitorilor.

Losonczy a expus părerea scriitorilor despre toate problemele esențiale, cu excepția uneia, și anume ca Gerő să părăsească conducerea. După aceasta eu am cerut cuvântul.

În primul rând, am accentuat ca să explic că în momentul de față sîntem nu numai împotriva tineretului maghiar și a păturii intelectuale, ci în ultimele zile, pentru că majoritatea răsculaților o constituie armata de muncitori, propriu-zis stăm în fața unei mișcări unitare a poporului. Conducerea de partid s-a izolat, se bazează împotriva maselor, aproape exclusiv, pe trupele sovietice, evenimentele au depășit organizațiile noastre de partid, mai mult încă, mulțimea de comuniști participă la mișcarea maselor. Dacă și în continuare ne menținem pe poziția noastră că e vorba de contrarevoluție, ne vom izola complet. La fel, ca și la ședința secretariatului, am expus părerea mea că înfrîngerea revoluției cu armata sovietică ar avea urmări catastrofale. Am cerut ca secretariatul să revizuiască poziția sa și să tragă concluziile necesare.

După mine a luat cuvîntul Kádár, care a propus ca discuția să înceteze și să fie însărcinată fosta conducere cu elaborarea măsurilor necesare. Cu acest lucru a fost de acord și Gerő. Kovács István a protestat împotriva închiderii discuțiilor și a cerut cuvîntul. A spus că regretă că a ajuns împreună cu tovarășii săi la sfîrșitul ședinței și că ei vin de la Universitate și, în calitate sa [...] membru, a protestat că n-au fost înștiințați că va fi o ședință unde se vor discuta probleme vitale. A afirmat că nu este de acord cu mine și că nu se poate accepta ca să ducem tratative cu conducătorii răsculaților, să acceptăm revendicările lor și să considerăm acest lucru ca o sarcină a guvernului. Acest lucru ar însemna că cedăm contrarevoluției și n-ar avea alt rezultat decît lichidarea dictaturii proletare, el și-a manifestat surprinderea că eu, care sînt un vechi luptător al mișcării muncitorești, am pășit pe calea trădării dictaturii proletare.

Kovács prin cuvîntul său a dinamizat pe membrii rakosiști din Comitetul Central care, cu tovarășii lor, au creat o adevărată atmosferă concertată. După aceasta a luat cuvîntul [...] care l-a depășit și pe Kovács. El, ca și Kovács, nu s-a ocupat cu analiza situației deoarece nici el și nici Kovács nu cunoșteau și nici nu înțelegeau greșelile conducerii actuale. Atît el, cît și Kovács m-au atacat prin fraze demagogice, arătînd că, dacă va fi nevoie, membrii Comitetului Central se vor arunca în foc și vor lupta pe stradă numai ca să apere dictatura proletară.

Pe la mijlocul săptămîinii următoare, o femeie a dat [...] la președintele Consiliului de Miniștri, care s-a prezentat ca soția lui [...] și m-a întrebat care este sfatul meu, ca [...] să rămînă în țară sau să plece în străinătate. I-am răspuns că pînă cînd această situație tulbură mai durează, poate să se simtă în siguranță, după trei luni vom fi stăpîni pe situație și atunci va putea să se decidă liniștit dacă să rămînă acasă sau să plece în străinătate.

De asemenea, la ședință a luat cuvîntul și Gerő care a afirmat că nu este de acord cu noi și că nu se poate trata cu contrarevoluționari, ci, mai întîi, trebuie înfrînt pe calea armelor și numai după aceea poate discuta despre revendicări.

La urmă și-a schimbat Gerő poziția. Acest lucru reiese din cuvîntul său care se referea la schimbarea persoanei sale din conducere. Eu, în cuvîntul meu, am arătat și poziția scriitorilor, că Gerő trebuie să părăsească neapărat conducerea – acest lucru Losonczy a uitat să-l spună în cuvîntul său –, eu arătînd că acest lucru ar fi o garanție pentru mase, că în programul partidului vor fi schimbări. Probabil că Gerő a înțeles că poziția mea va însemna înfrîngerea sa politică. Și chiar cînd a demisionat din postul de prim-secretar a prevăzut că va urma și scoaterea sa din Comitet. De acum i-a fost limpede că se cere și excluderea sa din Comitetul Central, de aceea mi-a

1. Agazi, nu reiese clar (n.t.).

2. Agazi, nu reiese clar (n.t.).

adresat mie și lui Losonczy vorbe de ocară, printre care a spus că nu i-ar părea rău ca noi să cădem pradă furiei puhoiului fascist.

După care a luat cuvîntul Hegedüs, care l-a întrecut și pe Kovács și pe [...] cu frazele sale demagogice. Mi s-a adresat direct mie, solicitîndu-mă ca împreună cu el și ceilalți membri ai Comitetului Central să ieșim pe stradă.

Apoi Münnich în calitatea sa de [...] militar a făcut reproșuri conducerii că aceasta prin lipsă de hotărîre împiedică acțiunile militare. În primele zile s-ar fi putut reprimă contrarevoluția, dacă armata n-ar fi fost împiedicată prin diferite instrucțiuni contradictorii.

A cerut ca să se pună capăt acestei situații și să fie lăsat în seama armatei să rezolve această problemă. În această situație, Marosán și Rónai s-au exprimat la fel, că trebuie scos din [...] ¹

Marosán aproape de ½ oră, tipînd, spunea că el face pe deșteptul cu anumite teze marxist-leniniste, iar cînd el ² a adus acuzații, a avut norocul ca Rákosi să-l țină în arest timp de mai mulți ani. După cuvîntul asemănător al lui Földes László, au mai luat cuvîntul și alții în spiritul lui Kovács [...] ³, Gerő și Hegedüs. Eu am cerut cuvîntul iarăși imediat după Kovács. Lîngă mine au stat Molnar Erik ⁴ și Lukács, care n-au cunoscut cele de mai sus, pentru a putea lua poziție împotriva furiei rakosistilor. Nenea Gyuri ⁵ totuși și-a exprimat părerea că nu sîntem două națiuni și în timpul discuțiilor de mai multe ori mi s-a adresat mie, spunîndu-mi nu te lăsa, trebuie neapărat să le răspunzi.

A doua oară cînd am luat cuvîntul, am respins energic afirmațiile lui Kovács și [...] ⁶ și am încercat din nou să explic că linia pe care o reprezintă ei este catastrofală pentru viitorul socialismului. Am arătat că nici noi și nici scriitorii nu sîntem principalii vinovați pentru aceste evenimente, precum încearcă unii vorbitori să le explice, și căutam să demonstrez că vinovații sînt cei care au vorbit, deoarece noi nu dăm ocazie prin nimic contrarevoluției să domine, punctul nostru de vedere este ca trupele sovietice să rămînă deocamdată în țară și numai după aceea dorim – de fapt această problemă a fost expusă și în declarația de ieri a lui Nagy – ca să se înceapă tratative între guvernul maghiar și cel sovietic în legătură cu retragerea trupelor sovietice și reglementarea relațiilor între cele două state.

Am accentuat, dacă nu vom reuși să fim stăpînii situației cu forțele noastre și înainte de toate prin metode politice, vom pierde totul, chiar dacă înfrîngem mișcarea de masă.

În timpul discuției Szalai Béla a intervenit de mai multe ori spunînd, în timp ce flutura în mînă numărul din ziua aceea al ziarului *Szabad Nép*, că ziarul nu merge pe linia conducerii partidului și că redactorii ziarului *Szabad Nép* poartă răspunderea pentru izbucnirea contrarevoluției. Nu-mi amintesc cine a mai luat cuvîntul, dar înaintea închiderii discuțiilor a luat cuvîntul cu demnitate Horváth. El l-a arătat emoționat și deschis lui Gerő și Szalai că ei, prin atitudinea lor, vor să arunce vina în mod insolent pe alții pentru aceste evenimente. Pentru care, de fapt, după clică lui Rákosi, ei ar trebui să poarte răspunderea. Altcum [...] este inspirat de frica răspunderii în fața poporului. Gerő a intervenit de mai multe ori încît, la un moment dat, Horváth și Losonczy i-au strigat lui Gerő că minte și calomniază.

Kádár a închis discuțiile, arătînd în concluzii că eu și Losonczy nu am reprezentat la această ședință poziția noastră expusă la ședința secretariatului.

Din concluzii n-a reieșit care este poziția lui.

În continuare a propus ca să fie numit un directorium de către Comitetul Central, cu puteri depline pentru a lichida răscoala. Scopul propunerii a fost – în contradicție cu propunerea noastră – să asigure prin orice mijloace lichidarea răscoalei. Propunerea a pornit de la Kádár. Împotriva propunerii am votat – dacă îmi aduc bine aminte – numai noi trei : Losonczy, Horváth și cu mine.

1. Probabil din comitet (n.t.).

2. Adică Marosán (n.t.).

3. Agazi (n.t.).

4. Alik ? (n.t.).

5. Lukács György (n.t.).

6. Agazi (n.t.).

La ședință Nagy a fost prezent numai pentru scurt timp, precum am aflat ulterior, el a discutat cu delegația care a venit la conducere. După ședință l-am găsit într-o cameră discutând cu conducerea Uniunii Scriitorilor și cu Comitetul politic al studenților.

Ne-am decis împreună cu Losonczy că, în urma ședinței de azi, vom aduce neîntârziat la cunoștința conducerii demisia noastră, cerînd ca acest lucru să fie publicat în presa de partid.

După ora mesei am făcut cunoscut lui Nagy modul cum a decurs ședința conducerii. I-am arătat că noi nu sîntem dispuși să continuăm cu numele nostru această politică. Nagy, care a fost perfect de acord cu analiza și concluziile noastre politice, a stat căzut pe gînduri, tăcut, fără a găsi o soluție. Nu s-a putut decide să facă un pas hotărît. În timpul discuției, soția l-a chemat la telefon. Din răspunsurile lui Nagy am putut înțelege că soția l-a întrebat îngrijorată cum o să-l judece pe el pentru atitudinea sa cei care au avut încredere în el. S-a văzut că abia atunci și-a dat seama că el a acceptat conducerea veche stalinist-rakosistă, în acele clipe critice pentru țară și popor. Din răspunsul lui s-a putut vedea că simte că nu face ceea ce ar trebui să facă în aceste zile și nici nu s-a hotărît definitiv ce o să facă în viitor. În timpul discuției mi-am adus aminte că Nagy a dat dovadă de tărie numai în situații cînd nu trebuia să ia o hotărîre, iar acum, întorcîndu-se de la telefon, a făcut impresia – din felul cum stătea îngîndurat, cu lacrimi în ochi – unui om care servește cu abnegație patria, poporul și cauza socialismului, dar care stă în fața unei situații grele fără să găsească o soluție.

Noi i-am spus părerea noastră arătîndu-i că numai printr-o ruptură hotărîtă cu conducerea rakosistă va putea face posibilă o cale în interesul socialismului și al clasei muncitoare. Atunci am avut impresia că Nagy va lua o hotărîre în acest sens. În timpul discuției [...] a raportat că Nagy este căutat de tovarășii sovietici. Nagy nu s-a mai întors și pînă seara tîrziu nu ne-am întîlnit cu el. Losonczy și cu mine am scris o scrisoare către Secretariatul Politic în care am făcut cunoscut că, în urma ședinței ce a avut loc în acea zi, sîntem nevoiți să renunțăm la activitatea de partid, deoarece nu sîntem de acord cu poziția conducerii. După-amiază, s-au interesat de noi mai mulți membri ai Secretariatului Politic cărora le-am atras atenția că în această situație critică numai cu o poziție hotărîtă se va putea opri evoluția evenimentelor înspre o catastrofă. Noi am discutat cu Köböl, [...]¹, [...]², [...]³, Kiss Károly, însă nu am reușit să-i convingem de justetea poziției noastre. Am predat demisia noastră lui Kádár, care ne-a spus că o va da Secretariatului Politic. Ne-a rugat ca măcar și pînă atunci să-i dăm ajutor în munca de partid. Mai tîrziu, Kiss ne-a rugat să venim în continuare în ajutorul lui [...] în munca de agitație și presă. Noi am sesizat faptul că Andics, care a știut că am primit această sarcină, a evitat să primească ajutorul nostru.

Vineri seara, discuție cu Nagy Imre.

Sîmbătă dimineața, în cabinetul lui Kádár a ținut ședință Secretariatul Politic. În momentul intrării noastre, se discuta tocmai problema demisiei noastre. Nagy polemiza cu Hegedüs. Din cele ce spunea Nagy s-a putut înțelege că Hegedüs ne-a calificat: dezertori și capitaliști. De aceeași părere cu Nagy a fost și Szabó. Noi nu am participat la discuții, deoarece nu se putea numi ceea ce era acolo ședință.

Kádár a făcut un fel de afirmație că s-a luat act de demisia noastră, lucru pe care Nagy în mod bolșevic l-a respins, spunînd că această problemă nu se poate rezolva cu demisie și este de părere că, în legătură cu această demisie, Secretariatul Politic va trebui să discute problemele politice. Kállay a afirmat că este de acord cu problemele ridicate de noi. Kádár ne-a rugat – după părerea mea în urma înțelegerii cu Gerő și Hegedüs – ca să renunțăm la publicarea declarației. Lui Kádár i-a convenit demisia noastră, dar a vrut să evite ca acest lucru să ajungă la cunoștința maselor. Noi am spus că rămînem la demisia noastră și cerem publicarea sa în presa de partid, deoarece, la timpul său, în presa de partid a fost publicat că am fost aleși în conducere. Cei prezenți n-au fost

1. Zsetel (n.t.).

2. Toot (n.t.).

3. Ato Zoltán (n.t.).

de acord cu punctul nostru de vedere, dar n-au putut argumenta. Ni s-a spus că vom fi chemați la ședința Secretariatului Politic atunci când se va discuta problema demisionării noastre.

Așa cum am aflat mai târziu, la ședința Secretariatului Politic au participat și Mikoian și Suslov. După povestirile lui Szabó, Kádár a făcut o informare tendențioasă despre felul cum a decurs ședința Comitetului Central cu o zi în urmă. De asemenea, Szabó a spus – fără să indice nume – că un membru al Secretariatului Politic a ridicat față de tovarășii sovietici problema excluderii noastre, adică, după felul cum a tradus Szabó, problema arestării noastre. Noi nu am fost chemați la ședință, iar Nagy nu are cunoștință că ar fi fost discutată chestiunea noastră în ședință restrînsă a Secretariatului Politic. Această problemă va trebui încă clarificată.

Sîmbătă, înainte de masă, Kiss ne-a comunicat că la ședința Secretariatului Politic nu a luat poziție în legătură cu demisia noastră și m-a rugat ca să iau parte în comisia guvernamentală de sub conducerea lui Vas, iar pe Losonczy l-a rugat să participe la munca de îndrumare a presei. Am repetat lui Kiss dorința noastră că în cel mai scurt timp Secretariatul Politic să ia o hotărîre în legătură cu problema noastră și în cel mai scurt timp să fie publicată în presa de partid demisia noastră.

După aceasta, am hotărît ca să plecăm acasă să ne vedem familiile și am cerut ca să ni se pună la dispoziție un mijloc de transport. Șeful pazei ne-a promis o mașină blindată sovietică, însă trebuia să mai așteptăm. După masă am pornit acasă cu această mașină blindată. Pe drum, cum mergeam spre podul Margit și după podul Budai, un tanc ieșind dintr-o stradă laterală s-a ciocnit cu mașina noastră. Îmi aduc încă aminte că am văzut tancul din spate și pe urmă mi-am pierdut cunoștința. M-am trezit undeva, dincolo de Rózsadomb, ochiul drept a fost legat, iar cu ochiul stîng vedeam că haina de pe mine este plină de sînge, capul îmi vîjîia și imediat mi-am dat seama că în urma ciocnirii mi s-a lovit capul în mașină. Uitîndu-mă în jurul meu, m-am liniștit văzînd că Losonczy și [...] ¹ sînt nevătămați. Eu am stat lîngă șoferul sovietic pentru a-i arăta drumul. Mașina blindată ne-a dus într-un spital apropiat. Acolo am fost dus imediat în sala de operație unde mi-au cusut rana de sub ochi și unde s-a constatat că genunchiul drept este rănit ușor. Aproximativ o oră trebuia să mai stau în camera chirurgului Szabó pentru că am avut o ușoară comotie cerebrală. În acest timp am purtat discuții cu medicii care s-au strîns acolo. Părerile lor în general exprimau atmosfera de acum cunoscută de noi. După aceea m-a culcat [...] în spital deoarece mă simțeam încă amețit, iar genunchiul mă durea în urma loviturii. Cîteva zile n-am putut sta pe picior. Piciorul m-a deranjat mai mult decît cusătura de sub ochi. Am fost însoțit la domiciliu de o doctoriță, care m-a rugat insistent să stau încă două zile în pat din cauza loviturii primite la cap, pentru a evita urmările neplăcute. Ulterior s-a dovedit inutilă această precauțiune a doctoriței, deoarece a doua zi m-am sculat avînd capul limpede.

Duminică dimineața am fost înștiințat (trebuie clarificat) ² că în poziția conducerii partidului a intervenit o schimbare fundamentală și că au acceptat poziția noastră (se cunosc amănunte de la Nagy). Am hotărît să plec neîntîrziat la Comitetul Central, însă o asemenea hotărîre în situația aceea n-a fost ușor de realizat. Trebuia să dau multe telefoane ca după ore de așteptare să vină o mașină blindată să mă ia. Numai pe drumuri ocolite, prin Rózsadomb, am reușit să ajung la Comitetul Central, unde am ajuns la sfîrșitul ședinței și din sala de ședințe ieșea lumea. M-am întîlnit cu Horváth Imre, care m-a informat despre cele întîmplate la ședință. La ședință, secretariatul a informat pe membrii Comitetului Central despre hotărîrile luate și s-a ales un prezidiu de conducere din 6 membri (acest capitol trebuie completat cu cele întîmplate în prealabil la ședințele de Directorium, precum și cu hotărîrile luate cu tovarășii sovietici) ³.

Într-o cameră am zărit pe acei tovarăși care se ocupau cu redactarea hotărîrii. La această muncă a luat parte și Déry Tibor și încă cîțiva care știau să redacteze. Déry, cu care nu m-am mai întîlnit de la memorabila întîlnire de la Cercul Petőfi, s-a interesat despre trecere [...] și încă în aceeași după-masă am discutat pe larg despre evenimentele petrecute în ultimele zile.

1. Lajos (n.t.).

2. Conform cu textul original (n.t.).

3. Această frază este în paranteză și în materialul original (n.t.).

Cu el s-a întâmplat situația comică (încît și aceste zile tragice provoacă veselie și rîsete) că, sînd în camera lui Kiss Károly cu încă cîțiva, Déry încerca de la biroul lui Kiss să dea un telefon, cînd la un moment dat a intrat Kiss. S-a văzut pe fața lui că este neplăcut surprins deoarece în cameră au fost prezenți mai mulți dintre cei pe care Kiss, în calitate de președinte, i-a exclus din partid, ca de exemplu Haraszti, Gimes [...] Déry a observat surpriza de fața lui Kiss și pe un ton calm [...] i-a spus : Ce mult s-a schimbat lumea ! Nici tu n-ai fi crezut cînd m-ai exclus din partid că după cîteva luni am să stau pe locul tău.

Noi, cei care am fost prezenți acolo, duminică după-masă, am simțit cu toții că numai un singur capitol al luptelor s-a încheiat, și anume capitolul împotriva oamenilor staliști-rakosiști din partid. Cinci zile a durat această luptă. Cred că nu numai eu, dar și alții au simțit că e foarte grav și va avea urmări ireparabile faptul că această luptă a durat cinci zile. Nu numai faptul că sute și mii și-au pierdut viața în aceste cinci zile, dar a fost clar pentru toată lumea falimentul fatal al conducerii de partid rakesistă. A devenit problematică însăși menținerea puterii clasei muncitoare. În aceste zile, partidul s-a destrămat complet, și-a pierdut influența nu numai asupra maselor în general, dar și asupra clasei muncitoare. Oare o să reușim să reorganizăm în timpul cît mai scurt rîndurile clasei muncitoare în așa fel ca să o putem mobiliza împotriva contrarevoluției crescînde, ca și pentru construirea socialismului ?

Într-una dintre aceste zile și Déry și-a exprimat îndoielile sale în această privință.

În atmosfera de eliberare, a victoriei dinăuntrul partidului, cu toții ne-am pus întrebarea : care ar fi fost situația și ce direcție ar fi putut lua evenimentele dacă această schimbare radicală s-ar fi produs în partid înainte de 23 octombrie sau chiar la 24 octombrie, și nu la cinci zile după 23 octombrie ? Pe cine apasă răspunderea pentru acest lucru ? Este o întrebare care trebuie clarificată înainte de toate, deoarece evenimentele în urma acestei întîrzieri s-au succedat aproape în mod obligatoriu în direcția care, atît din punct de vedere al Ungariei, cît și al socialismului, se poate numi tragică.

*

Vol. 21
C. 1503

Stenograma¹ obținută de la Donáth Ferenc

La 22 octombrie am ținut o conferință la Debrețin, în cadrul Comitetului Județean de partid, cu ocazia unei anchete politice, despre problemele agrare actuale din Ungaria și perspectivele lor.

La conferință au luat parte peste 1.000 de oameni, conferința a luat sfîrșit cu discuții privind problemele din Iugoslavia. Nu numai atmosfera, dar și împrejurările exterioare au dat drumul revendicărilor. Din cauza ploii a fost imposibil să-mi țin discursul la lumina electrică în grădina apropiată [...] Mi-am ținut conferința la flacăra luminării crezînd că în zilele următoare voi primi iarăși, nu numai provizoriu, luminare și lampă.

A doua zi la prînz ne-am întors de la Debrețin la Budapesta.

De-am reuși să primim o clădire liberă, ca miine [...] în oraș. Mișcarea probabil că a fost provocată de discursul lui Gomulka. Pe drum spre casă [...] am putut deja vedea clar că schimbările politice din Polonia vor avea o influență mare asupra desfășurării evenimentelor din Ungaria.

Era în jurul orelor 2 (14) cînd am ajuns la institut și la consfătuirea din acea zi urma să discutăm propunerile institutului în legătură cu problemele economice ale țării.

În timpul conferinței Peris a fost chemat de mai multe ori la telefon, el ne-a povestit că este căutat de un colaborator de la institut, care i-a raportat de grandioasa manifestație organizată de tineretul universitar în fața statuii lui Bem.

1. Documentul, în ciuda hiatusurilor din textul său, este important prin contribuția pe care o aduce la clarificarea evenimentelor din Ungaria, 1956.

Ulterior au sosit știri că pe piața Kossúth, ca și în alte puncte ale orașului manifestează zeci de mii de studenți la care s-au alăturat tinerii muncitori și pietoni de pe stradă, cerind realizarea revendicărilor formulate în 16 puncte, cu o zi în urmă la facultatea de politehnică (Műegyetem). Revendicările de bază au fost: independență națională, relații bazate pe principii de egalitate cu Uniunea Sovietică și celelalte țări, ca și democratizarea vieții publice.

În timpul conferinței am hotărât să ieșim și noi împreună cu colaboratorii Institutului de Planificare. Astfel am ajuns în piața Kossúth, unde manifestau deja 100.000 de oameni și au strigat: „să piară Gerő”, a cărui persoană, alături de Rákosi, a provocat în mare măsură ura maselor. Nu am rămas mult timp în piață, dar în acel scurt timp am recunoscut că această manifestație este o izbucnire spontană a sentimentelor [...]

Deja atunci s-a putut vedea că evenimentele se vor desfășura fără stavilă, că s-au pus în mișcare mase care au depășit cu mult manifestația de după-masă a studenților. Și pe mine m-a mirat valul crescând al mișcării, s-a putut vedea deja atunci că rolul dominant îl are muncitorimea din Budapesta.

În ultimele luni, nivelul de trai al muncitorilor nu numai că n-a scăzut, dar în urma anulării împrumutului de stat s-a îmbunătățit, iar aprovizionarea a fost mai bună ca oricând.

Era evident că muncitorii n-au fost atrași în mișcare și la răscoala armată din cauza revendicărilor economice, ci alte împrejurări au determinat acest lucru. Următoarele zile au arătat că [...] răscoala era semnalul evenimentelor ce au urmat.

Conform promisiunii m-am dus după Vas la biroul său, unde i-am găsit pe toți cei care au fost convocați pentru redactarea discursului-program al lui Nagy Imre.

Seara la orele 8 am auzit cu indignare discursul lui Gerő la radio, care a avut un ton de-a dreptul sfidător la adresa sentimentelor naționale, acest discurs m-a convins că va avea un efect deosebit de puternic asupra maselor aflate pe străzi. Din această cauză m-am decis că nu voi pleca acasă, ci voi circula pe străzile orașului. L-am rugat pe Karcag Imre să mă ia cu mașina sa. Înainte am trecut pe la clădirea radioului, acolo n-am mai putut intra, totul în jur era ocupat de manifestanți. În apropiere am auzit împușcături, dar probabil s-a tras în aer, căci n-am auzit strigăte, nici un semn nu arăta că s-a tras în popor. De acolo am plecat în piața Stalin, unde la fel s-au întrunit mase mari, am coborât din mașină și am pătruns pînă la statuie. Demontarea statuii a început. Cei din jurul meu au spus [...] au aruncat frîghii pe statuie, deci au vrut s-o răstoarne cu camioanele. N-au reușit [...] după aceea au început cu mijloace tehnice corespunzătoare să facă să dispară statuia care reprezenta în ochii poporului maghiar asuprirea și despotismul. Majoritatea oamenilor erau muncitori și oameni din împrejurimi, cu multă voioșie [...] așteptau căderea statuii.

Între timp cercetam ecoul discursului lui Gerő. O femeie mai în vîrstă discuta cu una mai tînră, presupunerea mea s-a dovedit a fi reală, discursul a avut efectul uleiului pe foc. În ceea ce privește asuprirea națională [...]

Am ajuns la redacția ziarului *Szabad Nép*. Acolo am telefonat lui Horváth, spunîndu-i că vreau să-i vorbesc. După cîteva minute a venit răspunsul că sînt așteptat.

Cu mare mirare am auzit deja pe culoar că în redacție se duc discuții aprige, iar un colaborator în [...] a venit la mine, cu rugămintea să-i conving pe Révai și Peris că poziția lor față de manifestația din acea zi este complet greșită. După aceasta am intrat la Horváth, unde în afară de membrii redacției i-am găsit și pe Szabó și Révai, pe care, după mulți ani, l-am revăzut pentru prima oară. Mi s-a strîns inima cînd l-am zărit, era numai umbra lui Révai din trecut, din punct de vedere fizic distrus, slăbit [...] Am stat lîngă [...] Béla, nu mi-am trădat surprinderea și cu un ton glumeț i-am spus că săptămîna aceasta am auzit de sosirea sa.

Așa cum [...] poporul strada, tot așa a fost ocupată redacția ziarului *Szabad Nép* de către Révai. Chiar și așa [...] a fost numai umbra lui Révai de odinioară, era deprimat, plin de amărăciune.

După aceea mi s-a adresat Horváth, care mi-a povestit despre tema discuțiilor și mi-a cerut părerea despre caracterul manifestației. Acolo am expus părerea mea, că manifestația este o expresie a revoltei maselor acumulată încă din era conducerii lui Rákosi, în era de democrație

populară a lui Rákosi, când au fost desconsiderate toate sentimentele naționale. Aceste mase vor să înainteze ferm și hotărâte pe calea socialismului.

Horváth, Pandi și alții [...] aprobativ, însă Révai, care a fost de părere că aceasta este o mișcare contrarevoluționară, fără a argumenta a început să spună că el cunoaște deja din experiență cum arată înfrângerea dictaturii proletare și n-ar vrea să cunoască încă o dată [...] Eu am încercat să-i explic cu sfințenie că o asemenea mișcare de masă inevitabil scoate la iveală elemente contrarevoluționare și datorită conducerii greșite, inevitabil [...] izbucnirea cu o forță vitală a mișcării de mase, care se îndreaptă împotriva politicii greșite a organelor de stat și partid. Nu vor să restaureze regimul trecut, ci vor să realizeze socialismul pe calea mai adecvată și mai corespunzătoare specificului și ideilor noastre. Am afirmat că ar fi periculos să dăm un caracter național socialist revendicărilor mișcării de mase, care ar duce la [...] relații cu Uniunea Sovietică.

Membrii comitetului de redacție, cu excepția câtorva, au aprobat poziția mea și s-au adresat lui Révai, arătându-i că poziția mea corespunde cu părerea lor. Révai, îngândurat, tăcea, nu a discutat, nu a adus argumente împotrivă, așa cum ar fi făcut Révai de odinioară, numai repeta mereu că el a avut ocazia o dată să vadă căderea dictaturii proletariatului și nu mai vrea să vadă încă o dată.

În timpul discuției noastre, între orele 9-10, a venit o delegație la redacția ziarului *Szabad Nép*. Ei au venit spunând agitați și revoltați, ținând în mână arme fără gloanțe, că cei de la A.V.O. trag în mase și că sînt morți și răniți. Delegația a cerut de la comitetul redacției ca în ziar să fie condamnate acțiunile sîngeroase ale celor de la A.V.O. Au venit mai multe delegații cu aceleași revendicări. Între timp s-a prezentat și omul de încredere al tipografilor¹ care ne-a făcut cunoscut că tipografia refuză să tipărească discursul lui Gerö. Atunci când s-a întîmplat acest lucru, Révai n-a mai fost acolo. Acest om, mult prea agitat și chinat de frica răzbunării poporului, însoțit de soția sa a plecat de la redacție.

Horváth m-a întrebat ce să facă cu discursul lui Gerö, deoarece era prevăzut ca ziarul *Szabad Nép* să publice acest discurs. Peris, care a rămas în continuare, susținea poziția sa. I-am răspuns că din experiență știu că discursul lui Gerö a avut un efect ca și cum s-ar fi pus ulei pe foc, iar publicarea discursului în paginile ziarului *Szabad Nép* ar însemna să [...] pe Gerö la o [...] catastrofă.

I-am spus lui Peris: eliberează-te de atitudinea partinică formală, care face pe comuniști incapabili să se orienteze și să acționeze din proprie inițiativă într-o asemenea situație critică. Să nu aibă în vedere prestigiul acestor oameni, căci ei în fața poporului sînt cadavre morale, cu toate că acest discurs a fost aprobat de Gerö și Biroul Politic.

Comitetul redacției a hotărît să nu publice discursul lui Gerö. Ultimele evenimente au depășit discuțiile ce au avut loc în sinul comitetului redacției, iar ziarul oricum n-ar fi putut să apară.

Pe la orele 10 am părăsit redacția și imediat mi-am dat seama de schimbarea ce s-a produs pe stradă în acest timp de o oră jumătate. În fața Teatrului Național și pe Calea Rákoczy, pretutindeni stăteau grupuri de oameni agitați și în același timp se înșirau camioane pavoazate cu steaguri naționale care transportau formații de muncitori. Tocmai în fața noastră cotea un camion spre bulevardul József, când un muncitor întreba pe un cunoscut din camion: unde mergeți? Celălalt i-a răspuns: A.V.O. trag în popor în fața [...] Mergem [...]

În cursul nopții răscoala a luat proporții, mai multe clădiri publice au fost ocupate de răsculați și situația se prezenta extrem de critică.

După aceste două comunicate ale lui Nagy Imre [...]

Împotriva mișcărilor contrarevoluționare, Nagy Imre a cerut intervenția trupelor sovietice.

Deci presupunerea mea că actuala conducere de partid va duce la catastrofă țara a fost corectă. Acest lucru era cu atât mai revoltător cu cît Nagy a devenit instrumentul acestei politici catastrofale.

Din nou am fost chemat de Fehér Lajos la telefon, care mi-a comunicat că nu pot asigura trecerea noastră în clădirea Comitetului Central.

1. Responsabilul sindical (n.t.).

Împreună cu Losonczy am hotărât că neîntârziat vom înainta în scris demisia noastră și vom expune Comitetului Central cauzele politice care ne-au determinat să facem acest pas.

În memoriul nostru am tratat 3 probleme de bază în legătură cu greșelile politice fundamentale ale partidului, arătând că izbucnirea revoltei se datorește acestor greșeli.

Prima problemă: conducerea de partid [...] democratismul poporului. Nu numai că nu s-a buzuit pe părerea oamenilor muncii și pe părerea membrilor de partid în privința conducerii de stat și de partid, dar a desconsiderat țara, a gîtuît și a asuprit critica oamenilor muncii și a membrilor de partid.

A doua problemă: politica economică a partidului. Aceasta este caracterizată prin aceea că a neglijat cerințele [...] oamenilor muncii și în interesul politicii economice greșite [...] înainte de toate pentru liniștirea oamenilor muncii [...] în urma căreia încrederea clasei muncitoare în cauza socialismului s-a clătinat și acest lucru se datorește metodelor dictatoriale, care au avut influență asupra clasei muncitoare și asupra aliatului său, țărănimea muncitoare, și care au adus la situația că producția a scăzut în mod regretabil.

Cea de-a treia problemă de bază: în conducerea de stat și partid [...] completă neînțelegere: s-au referit la problema națională.

Memoriul va cuprinde și greșelile ce s-au comis în problema națională, împotriva sentimentelor naționale, în urma cărora este necesar ca conducerea de partid și înainte de toate Gerő [...] a cărei atitudine antinațională și-a găsit expresia în conducerea de partid. Dacă conducerea de partid dorește să rupă radical cu vechile forme atunci este necesar [...] în fața maselor, dar nu s-a putut decide să rupă radical cu vechea politică și [...]

Acesta era înainte de toate un fapt concret că în urma situației [...] au întărit conducerea partidului și l-au eliberat din postul său de prim-secretar. I-am comunicat lui Fehér că nu sînt de acord cu cooptarea mea în Comitetul Central, deoarece acest lucru s-a făcut [...] și fără să fi fost întrebat. Am pus jos receptorul și am deschis radioul. După 5 minute s-a anunțat că Nagy Imre nu se va bizui numai pe forțele guvernamentale, la fel s-au anunțat schimbările din conducerea partidului.

Era clar pentru mine că conducerea de partid crede că în fața maselor poate da [...] conducerea veche de partid.

Și chiar și în momentul de față este încă de părere că se poate conduce țara după metodele vechi și cu oamenii vechi și a recurs la această manevră pentru a dezarma mișcarea maselor. Nu m-a surprins faptul că clica lui Gerő a recurs la această manevră, dar m-a surprins faptul că Nagy Imre a fost de acord cu o asemenea manevră și nu vede consecințele ei fatale.

M-am decis că nici într-un caz nu voi contribui la înșelarea maselor și am să comunic acest lucru neîntârziat Comitetului Central.

M-am îmbrăcat tocmai cînd suna telefonul. Secretarul lui Gerő mi-a comunicat că nu pot asigura venirea mea la Comitetul Central din cauza luptelor [...]

I-am spus că voi fi la Losonczy și cînd se va putea circula să vină după mine acolo. După care am plecat la Losonczy. I-am spus părerea mea în legătură cu hotărîrea Comitetului Central privind persoana noastră, precum și hotărîrea mea de a nu participa la conducere cu exponenții politicii vechi.

De asemenea am să refuz categoric postul de secretar pe motivul că nu sînt de acord cu componența secretariatului și mai ales cu însărcinarea lui Gerő ca prim-secretar. După convingerea mea acești oameni vor duce țara și partidul la o situație catastrofală.

Losonczy mi-a spus că este pe deplin de acord cu mine și că el a ajuns la aceeași concluzie.

În timp ce așteptam răspunsul de la Comitetul Central, am ascultat știrile la radio [...]

III.5. Pe marginea unei hotărîri

8 ianuarie 1957

Exemplarul nr. 2

Strict secret

Analiza hotărîrii plenarei C.C. al P.M.S.U.

făcută de Donáth Ferenc

Pe marginea unei hotărîri (schiță)

Hotărîrea ședinței C.C. Provizoriu al P.M.S.U.

din 2, 3 și 5 decembrie 1956

Cauzele evenimentelor începute la 23 octombrie 1956 în patria noastră

„Evenimentele au avut patru [?] cauze fundamentale... Acestea au acționat concomitent, paralel, prin interdependență și s-au influențat în mod reciproc, împingînd împreună evenimentele spre evoluția lor tragică ! ” Într-adevăr au existat numai patru, și anume cele patru arătate ? Ce au uitat autorii hotărîrii și ce au luat drept cauze fundamentale ; ce i-a determinat să facă asta ? (În primul rînd : ca în acest fel să întărească aprecierea evenimentelor, și anume că în Ungaria a avut loc o contrarevoluție ; pe lîngă aceasta și alte considerente.) Frazologia dialectică a introducerii face impresia neplăcută că autorii hotărîrii, cercetînd cauzele fundamentale, au dat peste patru cauze complet egale, stîrnind imediat admirația cititorului, pe urmă însă reiese că nu este așa. Între cauze există o anumită ordine după importanța lor și aceasta nu luată la întîmplare.

Prima cauză fundamentală :

„Clica Rákosi-Gerő, care a avut o influență hotărîtoare în conducerea Partidului Celor Ce Muncesc și în guvernul R.P. Ungare, încă de la sfîrșitul anului 1948 a deviat de la principiul de bază al marxism-leninismului.” (Din textul transmis prin radio nu se poate stabili ce au vrut să spună autorii : clica Rákosi-Gerő a avut influență hotărîtoare în conducerea Partidului Celor Ce Muncesc și în guvernul R.P.U. de la începutul anului 1948 ?)

În ceea ce privește conducerea de partid, această afirmație nu corespunde realității. Sau ei au deviat de la bazele ideologice ale marxism-leninismului încă de la sfîrșitul anului 1948. Ulterior, din text rezultă că ultima variantă pare verosimilă. Deci clica Rákosi-Gerő începînd de la sfîrșitul anului 1948 a deviat de la bazele ideologice ale marxism-leninismului. E o afirmație care-ți dă de gîndit. Hotărîrea continuă astfel : „Au statornicit în viața de partid și de stat, precum și în dirijarea vieții economice o politică sectară și dogmatică care nu admitea altă părere și au practicat metode de conducere dictatoriale, birocratice”.

Pînă cînd puterea nu a trecut în mîna partidului și acesta nu avut o influență hotărîtoare în viața de stat și în conducerea vieții economice, ideile și metodele staliniste de construire a socialismului nu au putut fi aplicate și – natural – n-a putut ieși la iveală că conducerea partidului (clica Rákosi-Gerő) a deviat de la principiile de bază ale leninismului în privința conducerii de stat și vieții economice.

Nu a putut ieși la iveală că clica lui Rákosi a rupt cu marxism-leninismul, căci ruptura lor cu marxismul nu datează de la sfîrșitul anului 1949. Oare cred în mod serios autorii hotărîrii că clica Rákosi reprezintă politicieni marxiști înainte de 1948 și atunci, deodată, au uitat sau abandonat marxismul ? !

Asemenea transformări subite – ca niște vrăjitorii – sînt valabile în cărțile de povești pentru copii și nicidecum în documente de partid.

Și între 1945 și 1948, conducerea de partid, construcția de partid a clicii Rákosi, ca și atitudinea ei față de probleme interne maghiare și față de unele probleme internaționale au fost în contradicție

cu principiile leniniste în domeniul conducerii și organizării de partid și cu spiritul profund democratic al marxismului, precum și cu internaționalismul proletar.

„Căderea în păcat” a clicii Rákosi e o chestiune mult mai veche, la fel ca și greșelile grave ale conducerii de partid, iar nerecunoașterea acestei probleme denotă că *redactorii hotărîrii nu văd clar natura bolii*.

Devierea rakoșistilor de la ideile de bază ale marxism-leninismului, conform acestei hotărîri, a constat în aceea că au dus o politică sectară și dogmatică. În ce sens? În ce probleme?

1. „Au împiedicat lărgirea democratizării vieții sociale și de partid” („au împiedicat” numai)? Și mai ales „lărgirea”? Deci a existat democrația de partid și o viață publică democratică, a cărei lărgire a fost numai împiedicată de rakoșiști?

Tovarăși doctori, oare atît de slabă vă e memoria? Cînd a fost în partidul maghiar democrație? Ați uitat cum au lichidat și strivit prin arestări, procese, închisori, internări, persecuții germenii firavi ai vieții publice democratice?

2. Fără a lua în considerare situația economică a țării, au impus o asemenea politică economică poporului care a împiedicat ridicarea nivelului de trai al muncitorilor (această constatare e prea inexactă în raport cu însemnătatea problemei. Este vorba de două chestiuni. Prima: politica economică a clicii Rákosi a fost greșită, superficială și criminală; în primul rînd în privința politicii de investiție în domeniul industriei, pentru că nu a ținut seama de condițiile reale (și nu de „situația”) economice ale țării și a forțat dezvoltarea ramurilor industriale – cărora le lipseau condițiile unei producții rentabile – prin investiții de multe miliarde.

A doua: politica economică a clicii Rákosi a împovărat clasa muncitoare cu asemenea sarcini care nu numai au „împiedicat” ridicarea nivelului de trai al clasei muncitoare, ci în urma cărora muncitorii, între 1950 și 1953, numai prin mai multă muncă (prin intensificarea muncii) au fost în stare să mențină nivelul existent de trai scăzut, iar unor categorii de muncitori le-a scăzut nivelul de trai.

Drept consecință politica economică a clicii Rákosi a zdruncinat încrederea clasei muncitoare în construirea socialismului.

Dar care este cauza acestei formulări neprecise și sumare, precum și bagatelizarea circumstanțelor care fac ca să înțelegem evenimentele și care lămuresc atitudinea clasei muncitoare?

Oare la baza acestei formulări se ascund lipsa de memorie, eroarea sau denaturarea intenționată a „cauzelor fundamentale” și a „impulsurilor mobilizatoare” ale evenimentelor din octombrie?

Oare în interesul cui este șlefuită și înfrumusețată politica clicii lui Rákosi?

3. „Au compromis grav în fața țărănimii ideile leniniste privind liberul consimțămînt al colectivizării agricole.” (Nici mai mult și nici mai puțin, numai atît au putut să spună autorii hotărîrii despre politica agrară dusă de 10 ani de clica Rákosi, politică care a dus la stagnarea producției agricole și care a transformat în dușmani țărănimea muncitoare?)

Nu-mi vine să cred! Autorii ar putea să spună despre aceasta mult mai mult. Dar în hotărîre trebuia să țină cont de proporționalitate! Dacă ei ar fi vorbit în spiritul dreptății și pe larg despre politica clicii lui Rákosi, atunci fiecare cititor și-ar da seama că n-au fost patru cauze ale evenimentelor din octombrie 1956, ci numai *o cauză fundamentală*, și anume politica criminală a clicii lui Rákosi, dar în acest caz caracterul evenimentelor nu s-ar fi putut califica atît de simplu – contrarevoluție. Nu credeți, tovarăși redactori, că prea ies ghearele pisicii din sac?

4. „Prin copierea mecanică a modelului sovietic, prin interpretarea nejustă a prieteniei sovieto-maghiare, prin desconsiderarea intereselor naționale au jignit profund simțămintele naționale și patriotice ale poporului maghiar.”

Constatarea e justă. Însă denotă miopie politică faptul că hotărîrea tratează atît de sumar această problemă. În privința acestor probleme care au jucat un rol principal în izbucnirea nemulțumirilor conducerea a spus numai generalități (cu excepția unor măsuri foarte secundare) și nu poate preciza într-o formă pozitivă cum prevede rezolvarea acestor probleme. Ar fi trebuit să profite de această ocazie pentru a declara: în ce constă interpretarea greșită a prieteniei maghiaro-sovietice și desconsiderarea intereselor naționale? Oare ei nu știu că opinia publică tocmai în

această problemă așteaptă atitudinea conducerii (chiar și indirect) și că în legătură cu colosala influență defavorizantă a „originii dubioase” ar fi trebuit să spună un cuvânt ?

Prezentarea politicii clicii Rákosi-Gerő cu aceasta ia sfârșit. Introducerea punctului doi conține descrierea unor evenimente interne și externe de partid care nici nu aparțin de problemă.

De ce oare au adăugat totuși acest capitol ? Nu cumva pe motiv că vor să acopere, printr-o expunere largă, lipsa unei analize serioase ? Există însă în acest capitol câteva constatări care merită atenție.

Hotărîrea arată că „clica” „s-a cramponat de putere chiar și după martie 1956, cînd deja majoritatea Comitetului Central, a activiștilor și membrilor de partid li s-au opus, aflîndu-se izolați”.

Înainte de toate, ceva despre respectarea faptelor concrete !

Majoritatea într-adevăr „considerabilă” a Comitetului Central s-a opus „clicii conducătoare” și, mai ales, „de la începutul lui martie” ?

Ei, tovarăși ! N-ar trebui să exagerăm în felul acesta ! Sau credeți oare că evenimentele din octombrie au produs o amnezie comuniștilor ? Nici o majoritate și nici o minoritate n-au fost în opoziție cu clica conducătoare, nici înainte și nici după martie 1956. Sau pot indica vreo hotărîre a conducerii care nu ar fi fost aprobată în mod unanim de acest organism ? Ori considerați că vorbele șoptite și discuțiile între patru ochi, în afara ședințelor, au constituit o opoziție ? Tovarășii Apró, Fehér, Kiss, Kádár, Friss, Kállay și ceilalți, care dintre hotărîri nu au fost aprobate de dvs. ?

E un păcat de iertat faptul că partea tare a autorilor hotărîrii nu este marxismul. Acest lucru s-a mai întîmplat și cu comuniștii mai vrednici. Dar este de neiertat dacă conducătorii comuniști nu numai că n-au curajul răspunderii, dar se complac într-o glorie falsă. Oare pot fi ei acceptați drept conducători de fiii acestui popor care (pe drept sau pe nedrept, aici nu contează) a luptat cu arma în mînă (înfrentînd moartea) împotriva clicii conducătoare, pentru un viitor mai bun al socialismului ?

Din punct de vedere ideologic este mult mai importantă constatarea că „majoritatea funcționarilor de partid, cadrele de partid aproape în întregime” s-au opus clicii. Această împrejurare a ridicat – față de comuniștii îngrijorați de viitorul socialismului și, în același timp, și față de fiecare om al muncii care a rîvnit la o viață mai bună, mai liberă și mai democratică – următoarea întrebare : Cum este viața organizației noastre de partid ; ce fel de construcție socială avem noi, dacă aceasta a făcut posibil ca împotriva voinței sutelor de mii să se opună o clică și să monopolizeze conducerea de partid și de stat ? Care este și în ce constă garanția că acest lucru nu se va repeta ?

Oare știu autorii hotărîrii că muncitorii maghiari, care nu sînt adepții mai multor partide, pentru a evita dezbinarea unității clasei muncitoare au acceptat totuși sistemul mai multor partide, deoarece ei cred că acest lucru oferă o garanție față de situația antidemocratică care s-a creat prin dominația clicii, care a dispus de monopolul partidului ? Ei nu au încredere că în cazul sistemului partidului unic ar exista garanții încît conducătorii să conducă treburile partidului și ale țării pe baza încrederii maselor. Într-o situație cînd încrederea muncitorilor în partid s-a zdruncinat, este necesară în mod inevitabil și urgent analiza principală a problemei în vederea luării unor măsuri practice, corespunzătoare. Se poate aștepta la așa ceva din partea conducerii M.Sz.M.P.

Cititorii hotărîrii se îndoiesc de acest lucru. Nu este clarificată încă din punctul de vedere al evenimentelor din octombrie importanța acelor fapte, în urma cărora Rákosi și clica sa au condus treburile timp de ani în șir – împotriva voinței membrilor de partid și muncitorilor. Dacă această problemă ar fi fost lămurită, autorii nu ar fi tratat problema în acest fel și n-ar fi scris asemenea lucruri cum că clica lui Rákosi „împiedică” democratizarea vieții de partid și de stat și „lărgirea sa”, deoarece chiar și acest lucru arată limpede că autorii sînt incapabili să abordeze probleme în mod corespunzător. Dar oare de ce nu pot (sau nu vor) să pună problema în mod corect ? Pentru că în acest caz ei ar trebui să spună următoarele : Oare ar fi putut interveni octombrie dacă în partid ar fi avut vreo greutate părerea și voința comuniștilor, a oamenilor muncii ? Dacă politica partidului ar fi corespuns pretențiilor justificate, părerilor și simțămintelor muncitorilor ? Oare

s-ar fi putut întâmpla ca organizațiile de partid – aproape de la o oră la alta – să se destrame în întregime dacă comuniștii, sutele de mii de membri de partid nu ar fi întors spatele (chiar dacă nu efectiv, dar în sufletul lor) partidului, care nu a ținut cont deloc de părerile lor și care a răspuns la critică prin excludere, concediere, internare și înmormântare ?

III.6. Postul X (ascultări)

10 decembrie 1956

Donáth

POSTUL X

M. : Spune-mi, tov. Donáth, ai citit hotărârile plenarei care s-a ținut acum ?

D. : Nu, n-am primit nimic.

M. : Acum le-am trimis.

D. : Difuzarea presei se face cu întârziere.

M. : (răsfoiește un ziar, cred că-i dă domnului hotărârile plenarei). Ați citit ziarul ?

D. : Da, chiar acum m-am uitat peste el...

M. : Altfel cum merge ?

D. : Sînt chestiuni esențiale în privința C.C. al P.M.S.U. și pentru acest lucru eu am scris acasă să mi se scrie despre evenimentele de după 23 octombrie, în cazul că a apărut vreo publicație.

M. : Da. Situația din Budapesta care s-a creat în timpul evenimentelor contrarevoluției și schimbările în conducere în timpul contrarevoluției.

D. : ...după 23 octombrie... schimbări... alegeri... nu s-a reușit.

M. : Deci evenimentele contrarevoluționare și influențele rămase sînt interesante.

D. : Lucrurile încă nu sînt puse la punct, trebuie citite, studiate.

M. : E normal. Și totuși sînt chestiuni de exemplu în legătură cu O.N.U., care caută să se amestece în treburile Ungariei.

D. : O.N.U. caută să discute partea a doua a contrarevoluției.

M. : Eu m-am gîndit zilele trecute, cînd am citit despre evenimentele din Ungaria, ședințele care au avut loc, acțiunile, și acum hotărîrea partidului privind perspectivele de viitor. Acestea sînt situațiile și hotărîrile luate de comuniști în această situație. Asta-i situația. De exemplu, mie mi-a povestit un tovarăș care a venit de acolo și a luat parte la o asemenea ședință.

El mi-a spus că comuniștii au analizat just lucrurile și se vede că au luat măsuri. Ei sînt comuniști cinstiți, cărora nu le este frică de evenimente. S-au mai adunat și alți provocatori care nu au nimic cu partidul [...]. În aceste împrejurări duc lupta comuniștii cînd ei trebuie să învingă greutățile ivite.

D. : Despre perspectivele de viitor nici presa nu scrie, nu dă nici un îndreptar. Eu aș întoarce întrebarea și întreb cum vedeți dvs. deznodămîntul evenimentelor din Ungaria, al conducerii, cum vedeți dvs. că-n Ungaria s-a reușit să se mențină bazele construirii socialismului. Dacă după dvs. Kádár a obținut rezultate, dacă nu s-au stabilizat lucrurile, cum se pot stabili ; care este părerea tovarășilor despre faptul că trupele sovietice s-au amestecat în aceste evenimente și au zdrobit revoluția ?

M. : Cum vedeți dvs., tovarășe Donáth, aceste lucruri ?

D. : Eu nu știu cum va putea Kádár să se mențină cînd muncitorii nu lucrează, nu au încredere în guvernul lui Kádár, cînd acesta nu le-a dat nimic muncitorilor. Asta nu este o metodă socialistă, comunistă. Asta nu este o situație de a amîna de azi pe mîine, de a aștepta evenimentele de azi pe mîine, să trăiască doar cu speranța că muncitorii mîine vor începe să lucreze. Kádár dacă face doar promisiuni, producția va sta pe loc. Asta nu este o metodă comunistă și vă întreb unde va ajunge țara.

M. : Dar de ce credeți dvs., tovarășe Donáth, că guvernul Kádár ține poporul maghiar pe loc ? Dacă poporul maghiar a pornit pe acest drum, el nu va putea cîștiga cauza socialismului. În așa măsură vede poporul maghiar pierdută cauza socialismului ?

D. : Da, există neîncrederea în Kádár, așa cum scrie ziarul *Népszabadság* din 2 decembrie. Asta nu este un guvern pus de popor, ci este un guvern fabricat cu ajutorul intervenției sovieticilor și al amestecului lor (sovieticilor).

Această neîncredere se manifestă din partea miilor de muncitori vechi comuniști, vechi muncitori, care n-au încredere în guvernul Kádár.

M. : Clasa muncitoare trebuie să vadă că problema nu se putea soluționa altfel. Clasa muncitoare nu este de părere că dacă intervenția sovieticilor din 4 noiembrie nu ar fi avut loc, contrarevoluția continua, continua vărsarea de sânge și țara ar fi fost sortită pieirii?

D. : Asta nu se poate prevedea și nu cred că vor putea fi lămurii acei muncitori care au fost mereu pentru construirea bazei socialiste... pentru mai multe partide, asta a fost tot o cerință a muncitorimii... Kádár dă asigurări că politica de felul lui Rákosi nu se va mai întoarce, deci Kádár nu se bucură de stima poporului maghiar.

M. : Părerăa tovarășului Donáth este că János Kádár nu se bucură de încrederea poporului. Guvernul Kádár de la apariția lui nu se bucură de încrederea poporului maghiar.

D. : ...Kádár a făcut așa, el vrea să rezolve totul, dar vina lui este... clasa muncitoare.

M. : Dar clasa muncitoare nu poate fi lămurită că puterea de afară nu este orice putere, ci puterea socialistă și dacă această putere socialistă din afară... (este întrerupt).

D. : ...membrii de partid care în martie 1956 cu semnătura lui Hrușciiov și Bulganin au trebuit să-i urmeze calea lui Rákosi, Rákosi, Rákosi ; și Kádár a fost de acord cu politica lui Rákosi.

M. : Sînt motive, întrebări care pot semăna a neîncredere, dar faptele, faptele concrete sînt că neajunsurile și greșelile sînt rezolvate de conducere și că vechile metode nu vor mai fi și nici nu le dorește nimeni. Acestea se fac în interesul clasei muncitoare.

D. : Și în 1919 au fost muncitori, a fost muncă, cîștig, dreptate justă.

M. : Tov. Donáth, să lăsăm asta, există o diferență uriașă între timpurile de atunci și acum. Atunci au existat boieri, fabricanți care nu puteau să-i țină pe muncitori decît pentru interesele lor. Nu se poate face comparație între orînduirea de atunci și cea de acum.

Tovarășul Donáth a spus și să avem încredere în asta, că clasa muncitoare este pentru socialism. Iar muncitorii care lucrează acum se străduiesc și se organizează pentru stabilirea ordinii, aceștia dovedesc că o fac în interesul socialismului, în interesul clasei muncitoare. Deci de ce nu s-ar putea cîștiga încrederea poporului muncitor.

D. : Kádár ar reuși să-i cîștige încrederea partidului clasei muncitoare dacă ar pleca în Uniunea Sovietică și ar discuta problemele.

M. : Se va duce precis.

D. : Dacă Kádár ar discuta în Uniunea Sovietică problemele legate de Ungaria, guvernul lui s-ar consolida și ar îmbunătăți situația în Ungaria.

M. : Asta se va face, e și normal. Dvs. vă referiți la problema retragerii trupelor. E și normal că acest lucru se va discuta după întărirea și consolidarea guvernului Kádár.

Dvs. credeți că pe tovarășii sovietici nu-i interesează această problemă și n-ar vrea să o rezolve?

D. : Ba da.

M. : Neplăcerile au fost din cauza pericolului care amenința cuceririle socialiste.

D. : Da. Dar armata și forțele publice din Budapesta...

M. : Mai ales că-n provincie acestea au fost deja organizate.

D. : În mare măsură.

M. : Da, în mare măsură. Dar nu despre aceasta este vorba, aici este vorba că partidul își lărgeste activitatea organizîndu-se. Se alcătuiește un program care recunoaște cuceririle socialismului. Dar eu văd care sînt neînțelegerile între dumneata și guvernul Kádár, programul acestuia, și programul partidului, precum și faptul că Kádár vrea să restabilească ordinea, viața economică, organizarea partidului. Unde este contradicția cu dvs.?

D. : Eu încă n-am citit această hotărîre. Nu știu care este poziția guvernului. Eu nu cred că o să poată restabili ușor ordinea Kádár.

M.: Și cine ar putea s-o restabilească?

D.: ...

M.: Credeți, tovarășe Donáth, lucrul acesta?

D.: Desigur.

M.: După părerea mea, problema aceasta ar trebui luată în seamă.

D.: În acele timpuri au apărut o serie de organizații.

M.: Da, au apărut aceste organizații, însă trebuiau sprijinite numai acelea care se călăuzesc după principiile marxist-leniniste. Dar în timpul guvernului Nagy au apărut și o serie de alte partide, care n-au avut nimic comun cu socialismul.

D.: Asta evenimentele o să ni le arate.

M.: După cele întâmplate cred că alcătuirea unui nou guvern Nagy ar fi imposibilă. Contează foarte mult comportarea și influența lui asupra maselor.

D.: Îl cunosc foarte bine în această privință.

M.: Într-un cuvânt are o influență foarte mare și se bucură de popularitate. Cine l-a văzut și-l cunoaște știe. Însă eu cred ca dumneata supraapreciezi aceste calități. De aici observăm că în jurul lui 23 octombrie s-a creat guvernul lui Nagy.

D.: Tot poporul maghiar l-a cerut.

M.: Nu tot poporul maghiar. În timpul acela reacțiunea a ieșit la suprafață și cerut un nou guvern și din această cauză a contribuit la popularizarea lui Nagy.

Sub guvernul lui Nagy s-a pus problema neutralității, ieșirea din Tratatul de la Varșovia. Poporul atunci și-a dat seama ce înseamnă așa ceva pentru Ungaria.

D.: Dacă lucrurile o să meargă bine.

M.: De ce să nu meargă bine?

D.: Eu văd că priviți lucrurile cam unilateral, să vă spun de ce? Dacă lui Kádár îi reușesc lucrurile, să restabilească ordinea, înseamnă că pe Nagy trebuie să-l uităm.

M.: Lucrurile, se vede de acum, merg mai bine, căci s-a văzut că-n ultimele zile ale guvernului Nagy acesta a făcut tot mai multe concesii moșierilor și fabricanților și ar fi dat pe mîna lor fabricile și pămînturile.

D.: ...

M.: Spuneți vă rog, tov. Donáth, ce vă desparte pe dvs. de actualul guvern al lui Kádár?

D.: Cum v-am mai spus, referitor la Kádár, încrederea mea politică în el s-a clătinat tare. Ce face el acum? Cum face? Ce va face mîine? Asta nu știu. Însă ce a făcut pe vremea aceea, asta știu, deoarece lucrurile s-au petrecut sub ochii mei. Și guvernul lui Nagy a avut lipsuri, lipsuri multe, însă un lucru pozitiv este că ce a spus a și apărut. Acest lucru contează. Am văzut cum guvernul lui Rákosi a înșelat poporul, în special în acel program economic etc., a promis una și a făcut alta. Deci în Ungaria, în prezent, cel mai important lucru este ca poporul să nu-și piardă din nou încrederea în guvern.

M.: Pe Kádár dumneata nu-l consideri destul de cinstit pentru a...? (este întrerupt).

D.: Eu v-am mai spus că în prezent, în loc să-și exprime părerea sa referitor la munca de partid, viața internă de partid și conducere, el cu o organizare lentă și cu alte metode caută să dea o întorsătură lucrurilor...

Kádár împreună cu ai săi vor reuși să făurească un partid care să susțină convingerile lor numai dacă vor urma o politică democratică și numai atunci acest partid va fi conducător.

M.: Nu trebuie să uităm faptul că din evenimentele și în urma evenimentelor s-au tras o serie de concluzii care arată de ce partidul nu poate folosi din nou aceleași metode împotriva cărora a luptat.

D.: Situația nu e ușoară, e chiar grea. Ei sînt într-o situație grea.

M.: Deocamdată, asta e situația, pentru că democrația de partid a fost frînată de elemente demagogice. Cînd se va clarifica situația, cînd organizațiile de partid vor avea o imagine clară asupra situației, atunci se va putea vedea ce metode trebuie folosite pentru întărirea democrației.

Desfășurarea evenimentelor încă nu e clară.

Totul se va realiza însă, deoarece clasa muncitoare, poporul maghiar își apără cu încredere cauza socialismului. Nici nu se poate altfel. Greșelile care au dus la această neîncredere se vor clarifica atunci când tovarășii vor da o serie de hotărâri din care să vadă poporul maghiar că este condus pe un drum sigur și bun spre socialism. Vor ține cont de cerințele și drepturile maselor largi. În acest fel, nu știu de ce nu ar putea câștiga puterea politică partidul care va lucra în felul acesta.

Ceea ce se va realiza și fără Nagy Imre. Socialismul se face și fără el. Asta e părerea mea. Sint tovarăși care ajută în analizarea în mod corect a problemelor.

Acestea sint punctele mele de vedere, nu așa cum dvs. ați spus că nu se poate face o stabilizare economică și ordine fără încredere politică.

D. : Eu cu încrederea politică sint de acord.

M. : Nu vedeți ? Că desfășurarea economiei ar trebui să fie în așa fel ca să slujească interesele poporului, că hotărârile trebuie să oglindească că metodele vechi nu vor mai fi aplicate niciunde. Cu asemenea hotărâri, după un timp oarecare, după ce poporul s-a convins că este în interesul lui, aceasta va întări și mai mult încrederea în partidul social revoluționar... Cadre bune pentru asigurarea muncii de partid mai există.

Jignirea sentimentului național, slăbiciunea partidului, greșelile grave ce au fost în partid au dus pînă acolo că și-a pierdut autoritatea sa de conducere. Acest lucru a fost folosit de reacțiune pentru a compromite partidul, mai ales în timpul contrarevoluției.

D. : În situația actuală e foarte greu pentru Kádár să înfăptuiască ceva.

M. : Și totuși a făcut multe. El numai de 3-4 săptămîni există (guvernul Kádár). Consiliile muncitorești au discutat cu guvernul și în majoritatea uzinelor a și început lucrul.

III.7. Postul V.8 (ascultări)

28 martie 1957

P.V.8

Dna și dl Donáth discută despre probleme familiale.

Dl Szántó citește ceva cu voce tare despre munca cîmpului. Sosește în vizită tov. Bene.

DI Donáth : Ce face familia tov. Bene ? Copiii sint sănătoși ?

Tov. Bene : Da, toți sint bine și sănătoși. Apoi discută despre probleme familiale fără importanță, între timp intră copii care fac gălăgie, discută despre copii și rid amîndoi.

DI Donáth : Ce face bătrînul Lukács ?

Tov. Bene : Bătrînul Lukács este bine, a fost aici fiul lui, parcă Jánosy.

Dna Donáth : Da, este fiul soției lui Lukács.

Tov. Bene : A fost aici la o ședință. Bătrînul Lukács lucrează, sint sănătoși și el, și soția.

Dna Donáth începe să vorbească despre copii și despre vitamine, despre alimentația copiilor. Apoi discută despre timp, despre sport etc., dna povestește despre revistele care au apărut din nou în Ungaria.

Dl Donáth cere ceva cărți de Marx, tov. Bene spune să noteze, după care tov. Bene pleacă.

Intră în cameră copii, care fac gălăgie, încep să se joace.

Familia Donáth se așază la masă și mîncă, între timp discută despre mîncare.

Începe să plîngă copilul sugar, toți se ocupă de el, dna îl ia în brațe și se joacă cu el, un alt copil cîntă. Nu se mai aude nici o discuție.

Dna îmbracă un copil și-l trimite afară să se joace.

Dna și dl discută probleme fără importanță.

*

31 decembrie 1956

Donáth F.

P.V.8

În casă doamna se ocupă de copii, care se joacă. Apoi dl învață pe un copil aritmetica, iar dna se ocupă de copilul cel mic care plînge.

Uneori dna îi vorbește dlui despre copilul cel mic.

În continuare se aude următoarea discuție (începută).

N. : ...a trecut de mult ora 11.00 (23.00) cînd a intrat prezidiul, majoritatea a fost prezentă.

Au fost acolo membrii Uniunii Scriitorilor într-un număr destul de mare. Am auzit că președintele a făcut o dare de seamă asupra muncii Uniunii Scriitorilor, după care au urmat discuții.

A fost citit articolul lui Illés Béla și al lui Dorogi György, articolele apărute în străinătate în ziarul *L'Humanité*.

Articolul lui Illés apărut în *L'Humanité* este ceva schematic.

Ziarul *Népszabadság* a publicat un schimb de scrisori între Illés Béla și Münnich Ferenc. Illés a făcut o apreciere referitor la evenimentele din Ungaria, a arătat că sînt diferite păreri, după el a fost o convulsie neîntemeiată etc. etc.

Ei l-au rugat pe Münnich să elibereze cît mai repede pe scriitori și gazetari.

Münnich le-a răspuns că legea e lege, indiferent dacă respectivii sînt scriitori sau nu, legea trebuie respectată.

Ai citit asta ? Eu am auzit și la radio odată. Nu-mi amintesc precis cînd am auzit că scriitorii iugoslavi au făcut o notă de protest.

Dna : Așa e de rău că sîntem izolați.

DI : Rîndul trecut nu am știut de ce vor să mă invite la plimbare. Atît au insistat să mă duc, să mă duc.

N. : (rîde).

DI : După aceea am priceput, au spus că te-au văzut pe dta.

Dna : Ce naiv ești (rîde).

În continuare cei din casă discută despre copilul nou-născut. Apoi cei din casă discută despre ceasuri. Ei compară ceasul „Movado” cu „Omega”.

N. : Poți să vezi că la *L'Humanité* un pictor celebru a fost în colegiul de redacție.

În timpul plenarei C.C. s-a trimis o scrisoare fiecărui membru al C.C. Ei au criticat partidul și presa de partid că nu dau informații precise referitor la situația din Ungaria etc. etc. Aici s-a întîmplat însă o greșeală că copia scrisorii a fost predată cuiva, după care această scrisoare a fost publicată. Cu toate că ei au cerut ca scrisoarea să rămînă o chestiune internă de partid și să n-o publice.

Dar faptul că ei n-au ținut cont de aceasta și au publicat scrisoarea, a fost un lucru nejust și condamnable.

L'Humanité, pe baza informațiilor din Budapesta, afirmă că Budapesta zîmbește din nou.

Acest fapt nu poate fi acceptat, deoarece Budapesta nu va zîmbi și nici el (coresp. de la *L'Humanité*) pînă ce nu știe ce este cu prietenul său Szántó Zoltán.

Dna : Asta nu este așa.

N. : El nu va zîmbi deoarece nu știe ce-i cu prietenul său Zoltán Szántó, care a fost ambasadorul Ungariei la Paris, dacă acesta nu cumva a fost ucis de bandele fasciste. Corespondentul consideră că presa de partid într-o măsură foarte mică informează membrii de partid despre diferite probleme importante.

DI : Cînd am plecat din casă, atunci micul Vásárhelyi era bolnav de trei zile.

N. : Au fost ei acolo, și cine a mai fost ? Vásárhelyi, Jánosi. Eu cred că după ce s-a mai normalizat situația au rămas acolo vreo 3-4 camere bune.

Posibilitate de plimbare avem în aer curat, pe marginea lacului. În vecini este o grădină foarte frumoasă cu pomi.

În continuare cei din casă discută cu copiii.

N. : Noi răspunsul la scrisoare l-am primit cu o zi mai târziu ca Lukács și Vásárhelyi, cu toate că scrisoarea am trimis-o în aceeași zi.

Ne-au citit fragmente sau poate totul, ceea ce un român a văzut cu ocazia evenimentelor din Ungaria, cetățeanul a petrecut concediul cu soția la Budapesta și evenimentele i-au surprins acolo.

Dna : Îmi aduc aminte cum am plecat de acasă. Am mers un timp cu mașina, pe un drum foarte prost, și pe urmă m-am urcat în avion.

N. : Când a decolat avionul și au văzut că urcă mereu, pînă la 3.000 metri, atunci am început să deducem că plecăm în România.

Credeam că e vorba de un drum de cca 3 ore, însă după o oră și 45 minute am aterizat între soldații sovietici.

Dna : Nu, așa au și ei uniforma (românii).

N. : Da, și după aceea am mai stat destul de mult pînă a venit și Moghioroș. Eu l-am cunoscut și l-am întrebat : A ! La dvs. putem... (urmează o perioadă în care nu se înțelege nimic).

N. : Când noi am vorbit cu Köböl în legătură cu partidul, atunci a spus că trebuie să cerem 30-40 iscălituri. Am discutat cu el cine să fie cei care să iscălească... În 1950 el a verificat cîteva organizații de partid, motiv pentru care sînt supărați pe el. Vasăzică iată compoziția noului C.C. : Apró, Lengyel Lajos, Földes. În conducerea Sindicatului : Kállay, Marosán, Münnich, Rónai, Aczél György.

Membrii comitetului de dispoziție : Apró Antal, Fehér, Kádár, Kállay, Friss, Marosán...

Komor nu a fost membru al C.C., el a luat parte numai la ședințe ca din partea redacției sociale. El a fost un fel de șef de secție acolo (la redacție).

Apoi în casă se servește masa și se discută despre mîncăruri (o parte din discuție nu s-a înțeles, cei din casă stînd departe, iar camera e bruiată).

Dna : Pleacă, că-i târziu...

DI : Da, s-a terminat și cu revelionul...

Intervine un bruiaj puternic, nu se înțelege nimic, iar pe urmă în afară de bruiaj se aude și muzică.

Dna : La revedere... *Servustoc* (se aude cum pleacă două persoane).

Se aude plîns de copilăș mic în camera alăturată.

Dna : Care-i necazul, care e... (și iese afară din cameră, după care intră din nou și-l aduce și pe copilăș).

Dna și dl îl dezbracă pe copilăș și-l schimbă curat, după care îi urează acestuia An Nou fericit, iar copilășul cu numele Mátyás sărută părinții.

După aceasta copilășul este dus din nou la culcare. După ce dna se reîntoarce, discută ceva despre familia lui Vas, Szalay și Losonczy, însă nu se înțelege, ea vorbind în șoaptă, iar domnul la fel răspunde în șoaptă.

Dna : Nu, pe familia Lukács ar trebui cel puțin și ar fi bine s-o vizităm...

DI : Da...

Dna : Cu Sanyi și familia lui mă înțeleg mai bine...

DI : Dar în familia lui Géza ?

Dna : ...eu iubesc mai mult familia lui Sanyi.

DI : Da, Sanyi este un om de viață, cult și ordonat.

Dna : Și este în relații bune și cu familia lui Nagy...

DI : Da, și cu Nagy este în relații bune și cu familia lui Losonczy... (pe urmă continuă în șoaptă imperceptibilă ce este acoperită de emisiunea postului de radio).

Dna : ...dar acestea sînt lucruri obscure (murdare)... (continuă în șoaptă)... el a fost omul forțelor publice și în loc să fi cerut ajutor... dacă este adevărat atunci este foarte grav...

DI : (răspunde în șoaptă, se înțeleg doar frînturi ca : predare de cote... democratizare... drumul iugoslav... cel puțin din 1948 încoace...).

Dna : (răspunde la fel în șoaptă, se înțeleg doar frînturi ca : nu ne-au răscumpărat de la Ambasada Iugoslavă... eu nici nu am spus că... (rîde)... cel puțin pe copilașul... că au presupus că toate grozăviile ce au fost în revoluție, în contrarevoluția chiaburilor...

DI : (o întrerupe și spune ceva în șoaptă).

Dna : Așa ceva nu există...

DI : (o întrerupe și vorbește în șoaptă)... nu... părerea... a fost vorba despre lucruri mult mai importante decît s-a spus... (continuă discuția în șoaptă imperceptibilă).

Dna : Și dacă o asemenea ură se poate aduna în majoritatea unui popor pentru că se lasă să apară asemenea probleme, nu numai că se distanțează, dar... și nu-i apără pe acei oameni care... adică poate să se adune o asemenea ură atunci trebuie să se întîmple extrem de multe lucruri grozave... dar viața unui om este mai prețioasă ca orice... că în genere oamenii nu sînt răi...

DI (răspunde în șoaptă).

Pe urmă vorbesc despre copilaș, iar după aceasta din nou discută despre teme politice, însă în șoaptă.

După un timp oarecare adorm.

*

7 ianuarie 1957

P.V.8

DI și dna discută cu copiii, povestesc, ca să-i distreze, lucruri fără importanță. S-au retras în altă cameră și se discută chestiuni familiale fără importanță, ca de exemplu : dna spune că are trei verișoare, fără să spună nimic, care au trecut de 20 de ani și tot nu s-au măritat încă.

Dna : (către copil) Îți mai aduci aminte de Baba ?

Copilul : Da, că pe mine de multe ori mă bătea.

Dna : Baba te bătea pe tine numai din joacă, și nu din răutate.

Copilul : La Baba este zăpadă acum ?

Dna : Da, este zăpadă mare, dar din păcate tu nu poți merge acolo acum.

Copilul : De ce mamă ?

Dna : Pentru că nu este voie.

Doamna în continuare se ocupă de copii.

Se pregătesc de masă cu toții.

*

8 ianuarie 1957

P.V.8

Discută lucruri fără importanță și așteaptă vizita cuiva.

Dna : Vin deja ? Este bine numai noroi să nu aducă înăuntru.

DI : Păi afară se pot șterge.

Fetița : Ne-am șters pe picioare de noroi.

Dna : Ah ! Beatrice.

DI : Foc ați făcut ?

Dna : Cum să nu, nici nu se poate fără foc.

Dna 2 : O, ai grijă pentru că te îneci.

Dna : Tu maimuță !, ești sănătoasă tun.

Dna 2 : Să vedem ce mai fac micuții.

Au venit două persoane, o doamnă și o fetiță, probabil dna este doctoriță, că se interesează de starea copilului și dacă a tratat-o cum trebuie.

Fetița : Tanti, s-a sculat micuța ?

Dna : Da, s-a sculat.

Copiii se duc să se joace și se aude glasul lor de departe.

Dna : Când îi e foame se trezește și începe să plîngă și nu tace pînă cînd nu îi dau să mănînce.

Dna 2 : Eu rid totdeauna de Lacika, cum îi este foame, obligatoriu începe să se plimbe, dar cum îi pun șervețelul la gît imediat tace că știe că după aceea urmează masa.

În continuare se discută despre felul cum trebuie tratați copiii din toate punctele de vedere.

DI : Ce mai faceți, tov., cum o mai duceți ?

Dna 2 : Mulțumesc bine, dar dvs. ce mai faceți, cum o mă duceți ?

DI : Relativ bine.

Dna : Destul de bine, însă nu primim tot ce cerem la timp, de exemplu nu ne dă regulat lapte, am cerut de cînd am venit un dicționar, nici pînă în prezent nu ne-a dat. Iese din camera copiilor.

Dna : Dacă mai aveți puțin timp, vă rog luați puțin loc la noi.

Dna 2 : Bine, stau puțin încă.

Dna : Cum spuneam, în general ne satisfac dorințele, cu unele excepții.

Dna 2 : Veți primi totul regulat, poate a fost o eroare că nu v-a adus lapte.

DI : Pînă cînd mai primim ?

Dna 2 : Cred că în tot timpul cît o să stați aici.

Dna : Ce ne mai spuneți nouă despre Ungaria și în general.

Dna 2 : Nici eu nu știu mai mult ca dvs., dar citesc ziarele.

Dna : Dar în ziarul *Elöre* nu este aproape nimic, decît că guvernul maghiar a publicat comunicatul referitor la sarcinile ce îi revin guvernului în viitor, însă numai ca titlu, conținutul nu a fost comunicat în ziar și deci nu știm care sînt sarcinile. Ce ziceți, ce se aude, nu cumva se pregătesc pentru război ?

Dna 2 : Nici vorbă nu este de așa ceva, nu aveți nici o grijă.

Dna : De altfel România este destul de mare, însă asta nu ne-ar scuti în caz dacă s-ar trage cu tunul sau eventual dacă ar fi un atac aerian și aici ne-ar putea ajunge. În caz de război și pe noi ne-ar duce de aici și cred că nu spre casă, ci spre Siberia, de ce o să ne ferească Dumnezeu, mai bine să nu fie război.

Dna 2 : Asta este adevărat, nimeni nu ar vrea război, cine știe ce ar aduce un război.

După care discută lucruri neînsemnate și pleacă.

*

8 ianuarie 1957

P.V.8

Se discută chestiuni în legătură cu desenele lor folosite pentru stofe.

DI : Spune că nu se mai folosește hîrtie.

Dna : Au folosit înainte pentru efectele militare, azi nu se mai folosește.

DI citește o carte de a lui Bălcescu și povestește doamnei în mare cele ce citește, totodată spune că Bălcescu pe Kossúth l-a stimat foarte mult, reiese din cărțile lui și îl zugrăvește ca pe un orator popular și un mare om de stat. Totodată spune că dacă ungurii i-ar fi atacat pe ruși, i-ar fi învins și mai ales dacă românii și slovacii s-ar fi alăturat ungarilor. Deși se spune că în caz că Ungaria ar fi atacat Rusia, toată Europa s-ar fi aliat cu rușii. Cu asta se încheie discuția.

*

14 martie 1957
Donáth Ferenc
P.V.8

Éva Donáth citește dintr-un roman. Apoi se ocupă de copilul cel mic care plînge. Éva spune că copilașul este bolnav. Éva este foarte supărată că doctorița este prea încăpățînată și spune că sulfamidele au menirea să scadă temperatura copilașului.

Ea ar vrea ca doctorița să-i dea medicamentele necesare pentru diagnosticul copilului.

Donáth : Sînt curios ce va fi mîine seară¹. Nu cumva să se întîmple iar niște prostii.

Éva : N-ar avea nici o importanță și, de altfel, trupele sovietice sînt acolo. Ar putea să apară fițuici (manifeste) pe pereți contra regimului. Dar lucrul acesta n-ar ajuta la nimic.

Domnul și doamna vorbesc despre copii, lucruri fără importanță.

Apoi domnul citește ziarul, iar doamna se ocupă de copilașul mic care începe să plîngă.

Dna : Este interesant că mai înainte au anunțat o amnistie generală pentru toți cei care depun armele și n-au săvîrșit crime extraordinare. Iar acum vin cu procese, unul mai mare decît altul. Atunci ce valoare are amnistierea lor?

DI : N-au cuvînt.

Dna : Se fac de rîs și ațîță oamenii împotriva lor. Și aceste procese nu sînt așa cum a fost procesul lui Rajk. Acuzații acestor procese, chiar dacă sînt asasini, devin eroi naționali în fața maselor. Înțelegeți?

DI : Da. Dar ce să faci?

Urmează o tăcere îndelungată, iar doamna se ocupă de copilașul mic mai departe.

Apoi vine o doamnă și toți trei se ocupă de copilaș, iar mai tîrziu vorbesc despre ceilalți copii, spunînd că li s-au organizat în parc distracții.

*

Vol. 18
8 aprilie 1957
P.V.8

Doamna și domnul Donáth discută probleme familiale, un copil se joacă, cîntă și face gălăgie în cameră.

Un copil începe să plîngă. Doamna se ceartă cu un copil care nu vrea să se îmbrace.

Domnul o roagă pe doamna să-i coasă niște nasturi, discutînd între timp despre copii, apoi despre situația din Ungaria.

Dna Donáth : Szilárd ar putea să fie adjunct de ministru, Vas ar putea să fie ministru, Szántó la fel. Nu?

DI Donáth : Dar, s-ar putea. Dar hai mai bine coase și aici un nasture și nu politiza. Doamna începe să rîdă.

Intră copilul în cameră, doamna îl ceartă că face murdărie și-l pune să strîngă jucăriile.

Apoi doamna și domnul se joacă cu copiii și rîd.

Doamna dă de mîncare copilului sugaci.

După ce doamna îl culcă pe copil, discută cu domnul probleme fără nici o importanță.

1. 15 martie – sărbătoare națională.

Anexa IV

Lukács György

IV.I. Memorandumul cu privire la Lukács György

24 ianuarie 1957

Exemplar nr. _____

MEMORANDUM

privindu-l pe Lukács György, care a venit în R.P.R. în luna noiembrie 1956

Lukács György, prof. universitar, doctor în filozofie și estetică, a fost ministrul Culturii în guvernul lui Nagy Imre din octombrie 1956 și membru al C.C. al P.M.S.M.

Este în vîrstă de 72 ani, căsătorit cu Gertrud, de naționalitate germană, în vîrstă de 70 de ani.

De la venirea lor au stat timp îndelungat la sanatoriul C.C. al P.M.R. și de la sfîrșitul lunii decembrie stau împreună cu o parte a grupului Nagy Imre.

Din discuțiile purtate de el cu ceilalți din grup și mai ales cu Haraszti Sándor, Fazekas György și Újhelyi Szilárd, rezultă că are o atitudine așa-zis „antistalinistă” și simpatizează mai mult socialismul din Iugoslavia. De asemenea este un adversar hotărît al guvernului Kádár și după reîntoarcerea sa în Ungaria intenționează să reînceapă lupta pe plan ideologic cu actualul guvern pînă la „lichidarea stalinismului în Ungaria”.

Astfel la 29 dec. 1956 a spus că în Ungaria baza socialismului se poate crea numai prin zdrobirea stalinismului și a unei părți a leninismului.

După aprecierile sale, la 1 noiembrie situația în Ungaria a corespuns cu cea din Iugoslavia și atunci Ungaria putea fi salvată nu de partid, ci numai de persoana lui Nagy Imre.

În aceeași discuție a afirmat că dacă va ajunge în Ungaria după o pauză de două săptămîni – timp în care se va pregăti –, va începe lupta împotriva stalinismului pe plan ideologic și inclusiv la nivel internațional. Va lua poziție împotriva guvernului Kádár fiindcă nu se poate construi socialism cu sprijinul armelor. Susținea ca va porni această luptă chiar dacă va fi exclus din partid, afirmînd că nu mai vrea să fie membru de partid.

După părerea lui, situația în Ungaria se poate schimba numai dacă și în situația U.R.S.S.-ului ar interveni o schimbare. Este de părere că Nagy Imre trebuie să fie prim-ministru și Szántó Zoltán prim-secretar al partidului.

Admiră socialismul din Italia, Iugoslavia și China.

Situația actuală din Ungaria o consideră ca o ocupație sovietică.

După părerea lui, sarcina actuală în Ungaria este de a lămuri pe muncitorii și intelectualii cinstiți despre faptul că partidul actual și Kádár nu construiesc și nici nu vor socialism. Astfel muncitorii vor intra în partid și acolo vor forma o fracțiune sănătoasă cu efect bun privind poziția grupului Nagy Imre.

În mai multe cazuri ironizează conducătorii P.C.U.S. spunînd de exemplu că Gerő n-ar fi ajuns niciodată prim-secretar fără ajutorul (ironic) „tovarășilor sovietici”, Mikoian și Suslov. Această situație recunoscută și de ei, îi corespunde și lui Kádár.

IV.2. Scrisori

A. *Către Biroul Politic al P.M.R.*

Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Român

Onorați tovarăși !

Atunci cînd ridic problema întoarcerii mele acasă din emigrația impusă, vreau să vă atrag atenția asupra următoarelor fapte :

De 26 de ani (exact de la al doilea Congres al Partidului Comunist din Ungaria, care la începutul lui 1930 a respins așa-zisele Teze Blum¹ și nu m-a ales în Comitetul Central) nu iau parte activ la viața politică. Toată energia mea mi-am concentrat-o asupra problemelor filozofice (estetică și etică). Trebuie să vă spun că această hotărîre n-am regretat-o niciodată, nu numai pentru că lucrările mele au găsit un ecou internațional profund, ci mai ales pentru că lucrările mele monografice au devenit lucrări preliminare pentru etica și estetica marxiste, iar acum, la vîrsta de 71 de ani, am ajuns să încep să lucrez în mod sistematic la aceste probleme importante care au fost neglijate. Viața mea care mi-a mai rămas vreau și am vrut s-o dedic acestei sarcini.

Evenimentele din 23 octombrie au întrerupt pentru scurt timp acest plan. În prima noapte a războiului civil care a izbucnit, Comitetul Central al Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria m-a cooptat în rîndurile sale. Fiind convins că în acele zile a fost în joc soarta construirii socialismului în Ungaria (cu consecințele ei internaționale), nu am găsit cu putință ca să mă sustrag acestei munci. Sînt dintre cei care în acele zile grele au încercat să facă o delimitare între nemulțumirile justificate ale poporului și contrarevoluție, care dorea să le exploateze pe acestea. În acest scop, am acceptat să fiu ministru al Culturii, iar la constituirea conducerii provizorii a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, să fiu membru în acest comitet. În ambele ocazii, am subliniat de repetate ori că acceptarea muncii și a răspunderii este valabilă numai pentru un timp acut și critic și în momentul cînd situația se va consolida mă voi întoarce la munca mea științifică.

Evenimentele din 4 noiembrie au creat o situație fundamental nouă. Existența socialismului în Ungaria, în mod obiectiv, e asigurată. E de la sine înțeles că acest fapt extraordinar de important poate servi doar drept bază pentru munca la ordinea de zi și, în primul rînd, la crearea factorului subiectiv – adică reorganizarea partidului. Dar totodată e de la sine înțeles că aici va fi nevoie de un timp îndelungat și că e vorba de o muncă susținută și de durată. În consecință, pentru mine, rezultă că avînd în vedere că s-a terminat criza acută, participarea mea activă în politică își pierde sensul și ca atare pot să mă reîntorc la munca mea pe care am întrerupt-o la 23 octombrie.

Fiind îndepărtat condiționat de aparatul meu științific (notele, manuscrisele, biblioteca mea personală și așa mai departe), inactivitatea mea s-a prelungit pentru cîteva săptămîni, după părerea mea nejustificat și nefondat. Subliniez aceasta atît de apăsător nu numai pentru că reprezintă interesele muncii mele – deși, după părerea mea, și aceasta e interesul public al științei marxiste –, dar și pentru că reprezintă interesele consolidării situației din Ungaria. Pentru că este cert că nu este în favoarea consolidării – nici în fața opiniei publice maghiare și nici în fața opiniei publice internaționale – dacă unul din cei mai vechi participanți ai mișcării comuniste din Ungaria, care în același timp este unul dintre reprezentanții cunoscuți ai științei marxist-leniniste din lumea întreagă, nu poate să trăiască în patria lui, nu poate să își îndeplinească acasă îndatoririle lui de profesor universitar și de academician. Pe de altă parte, sînt absolut convins că simplul fapt că aceste funcțiuni le-aș putea îndeplini nestîngherit la Budapesta ar avea un efect liniștitor atît asupra opiniei publice maghiare, cît și asupra opiniei publice internaționale a intelectualității.

1. Tezele lui Lukács cu privire la tranziția de la capitalism la socialism, Blum fiind numele conspirativ al autorului.

Atunci cînd îi rog pe tovarăși să se gîndească la aceste probleme și cînd îi rog să acționeze în această direcție, nu pot să neglijez ca, în numele meu personal și în numele soției mele, să nu exprim cele mai sincere mulțumiri pentru acea atitudine tovarășească cu care v-ați străduit ca emigrația aceasta silită să fie mai ușor de suportat.

Cu salutări tovarășești,

György Lukács

București, 16 decembrie 1956

AG. 8 ex.

17 decembrie 1956

B. *Către Kállay*

vol. 32

30 ianuarie 1957

Exemplar nr. 1

Stimate tovarășe Kállay,

Rezultatele discuțiilor noastre din 24 ianuarie le voi rezuma în cele ce urmează, pentru a fi înaintate forurilor competente :

1. Se înțelege de la sine că recunosc guvernul Kádár ca guvernul legal. Conform Constituției noastre în vigoare, președintele Consiliului de Miniștri și membrii guvernului sînt numiți în funcție de către Consiliul Prezidențial. Acest lucru s-a întîmplat și astfel legalitatea acestui fapt nu poate fi contestată de nici un cetățean.

2. Cu privire la activitatea mea obștească (poziția mea publică etc.) în cazul reîntoarcerii mele, declar următoarele :

a. Așa după cum am declarat verbal ministrului Münnich Ferenc la 18 noiembrie 1956 și în scris Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Român la 16 decembrie 1956, după 4 noiembrie am intenționat să mă reîntorc la activitatea mea științifică, respectiv la modul meu de viață pe care l-am avut timp de 26 de ani. Înainte de 23 oct., timp de 26 de ani nu am fost politician activ. Nici acum nu vreau să fiu.

b. De 39 de ani sînt membru al diferitelor partide comuniste ; 12 ani i-am petrecut în Uniunea Sovietică ; 11 ani în Republica Populară Ungară. În decursul acestui timp îndelungat m-a condus întotdeauna ideea ca toate faptele mele să fie în concordanță cu statutul partidului, cu Constituția și legile statului socialist. Pe această bază vreau să trăiesc și în viitor.

3. Am fost de acord cu propunerea ca după sosirea mea în Ungaria să nu dau nici o declarație în presă și să nu primesc pe nici un ziarist care va veni la mine cu un anume scop.

4. Sînt de acord ca după reîntoarcerea mea să mă retrag la o stațiune de odihnă pe cîteva săptămîni, pînă la dispariția primelor efecte ale întoarcerii mele.

5. Accept propunerea că după reîntoarcerea mea să primesc un concediu pe timp de un an, ceea ce mă absolvă de conferințele de la universitate etc.

ss/Lukács György,

România, 25 ianuarie 1957

C. *Către Kádár*

Snagov, 10 martie 1957

Stimate tovarășe Kádár,

Se știe că de mai bine de un sfert de veac n-am participat în viața politică activă. Dacă la 23 octombrie 1956 mi-am schimbat atitudinea și am acceptat calitatea de membru în conducerea Partidului Celor Ce Muncesc din Ungaria, iar ulterior conducerea Ministerului Învățămîntului, și

calitatea de membru al Comitetului Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar în formare, aceasta am făcut-o văzînd în pericol dictatura proletariatului și m-am simțit obligat de a o apăra cu toată capacitatea mea. Sînt convins că minoritatea înfimă de atunci a conducerii partidului a avut dreptate în linii generale cînd a avut intenția de a separa din punct de vedere politic nemulțumirea justificată manifestată față de regimul Rakosi-Gerő de contrarevoluție, care a vrut să o folosească în interes propriu. Desigur, s-au petrecut și greșeli grave. Este suficient să ne referim la neutralitate, la ieșirea din Tratatul de la Varșovia. Acestea, îndată ce am luat cunoștință de ele, le-am condamnat și le condamn și astăzi, deși atunci nu am fost membru al acelui organism care a luat aceste hotărîri.

În noaptea de 4 noiembrie, aproximativ la orele 4, după ce abia am dormit o oră, două, după o zi petrecută în muncă și emoții, am primit prin intermediar invitația Ambasadei Iugoslave. Foarte curînd am văzut că acceptarea invitației a fost un pas nehibzuit. Am și profitat de prima ocazie de a pleca. Nu a fost vina mea că nu am reușit.

Ziua de 4 noiembrie a asigurat condițiile obiective pentru menținerea socialismului în Ungaria. În perioada internării mele în România nu pot să aflu decît de pe urma unor știri răzlețe, fără experiență directă, de cele petrecute acolo. Dar și de aici se poate observa că greva generală a luat sfîrșit, ordinea publică a fost restabilită, munca productivă a început etc. Despre factorul subiectiv al construcției socialiste o părere fundamentată nu pot să-mi formeze decît pe baza experienței directe și a unor informații din prima sursă.

Oricum, aș vrea să revin la munca mea științifică întreruptă la 23 octombrie. Spre regretul meu, de atunci au trecut mai multe luni îndelungate și încă și acum sînt rupt de manuscritele mele, de notițele, de aparatul meu științific, de biblioteca mea etc. Datorită acestui fapt estetica mea marxistă în curs de pregătire, la care lucrez de mai mulți ani și a cărei terminare, chiar și în împrejurări favorabile, necesită mai mulți ani, a rămas la Budapesta, în starea inițială, iar aici în nici un caz nu pot să lucrez la ea.

Am aproape 72 de ani, de 38 de ani particip în mișcarea comunistă. Cred deci că mă adresez într-o problemă justificat Consiliului de Miniștri al guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc atunci cînd pentru terminarea acestei lucrări cer aprobare pentru întoarcerea mea acasă. Sînt convins că această muncă servește cauzei construcției socialiste, restabilirii purității concepției marxiste asupra lumii, împotriva dogmatismului și revizionismului.

De asemenea sînt convins că pînă și reîntoarcerea mea și faptul reluării muncii mele ar servi consolidării atît în sens național, cît și internațional, deoarece nu s-ar mai ivi întrebarea de ce anume este necesar ca unul dintre cei mai vechi participanți ai mișcării comuniste maghiare, un reprezentant cunoscut al științei marxiste, să-și petreacă zilele departe de patria și de munca sa, în exil, deși acasă dorește să se consacre exclusiv activității sale științifice.

Cu salutări comuniste,

Lukács György

AG. 3 ex.

12 martie 1957

IV.3. Note despre convorbirile cu Lukács György

A. 26 noiembrie 1956

Note despre convorbirile avute la data de 26 noiembrie după-masă cu tov. Lukács György și Losonczy Géza

Discuția cu tov. Lukács a pornit cu un protest formal din partea tov. Lukács pentru felul cum a fost adus în țara noastră. El a spus că fără să vrea să jignească pe cineva – și mai ales partidul nostru ca gazdă – protestează vehement și nu va ierta niciodată faptul că a fost răpit. Aceasta de altfel,

cum afirmă dînsul, contrazice înţelegerile făcute între guvernul iugoslav şi guvernul Kádár şi oricare norme care se folosesc mai ales între comunişti.

După ce am recunoscut că în formă are dreptate, însă că, dată fiind situaţia creată în Ungaria şi interesele construirii socialismului în Ungaria, legate de interesele lagărului socialist şi ale mişcării muncitoreşti internaţionale, considerăm că a fost singura cale posibilă pentru a da posibilitatea guvernului Kádár, cu ajutorul armatelor sovietice, să poată reface ceea ce s-a stricat şi ceea ce a adus multe pagube poporului maghiar şi construirii socialismului, arătînd argumente concrete – începînd cu problema siguranţei persoanei lor împotriva anumitor posibilităţi de uneltire din partea familiilor celor asasinaţi în timpul guvernării lui Nagy şi, pe de altă parte, şi împotriva încercărilor de provocări din partea duşmanului de clasă care e foarte activ şi care mai deţine şi acum arme.

În concluzie, aducerea lor la noi în ţară noi o considerăm nu numai un ajutor pentru construirea socialismului în Ungaria, dar şi ca un ajutor personal pentru dîşii.

În discuţii au fost atinse o serie de probleme legate de întîmplările din Ungaria.

Tov. Lukács a arătat că, deşi el a fost adus în conducerea partidului precum şi în guvern la data de 23 octombrie 1956, el – pe baza situaţiei care s-a format acolo, deşi n-a participat la toate hotărîrile care s-au luat, fiindcă s-a format un prezidiu restrîns al guvernului care lua hotărîrile fără consultarea celorlalţi – s-a declarat de acord cu toate hotărîrile care s-au luat. Astăzi, el nu consideră că aceste hotărîri nu pot fi puse în discuţie, dar cere ca să se ţină cont de condiţiile concrete în care aceste hotărîri au fost luate şi, în primul rînd, de situaţia care s-a creat, că nu numai studenţii, intelectualii în general şi o parte a clasei muncitoare au ieşit la demonstraţie la 23 octombrie a.c., dar că în rîndul acestora o mare parte erau membri de partid.

În al doilea rînd, a arătat gravele greşeli „staliniste” care au fost comise de către conducerea Rákosi-Gerő, greşeli împotriva căroră, deşi nu a avut legături cu cei care sînt aici, el cu mult înainte a luptat, încercînd să arate în expunerile lui teoretice că metodele aplicate de Rákosi şi după Congresul al XX-lea al P.C.U.S. – metode „staliniste” – nu numai că nu sînt bazate pe principiile leniniste, ci ele compromit leninismul, compromit Uniunea Sovietică şi înstrăinează o mare parte a clasei muncitoare şi a poporului muncitor, a intelectualităţii de marxism.

Discuţînd problemele dictaturii proletarietului, a fost de acord că dictatura proletarietului trebuie înţeleasă în sens leninist, că ea înseamnă democraţie pentru masele largi ale celor ce muncesc, şi nu democraţie pentru duşman. Aceasta în legătură cu felul cum unii intelectuali au încercat să ducă lupta împotriva greşelilor lui Rákosi.

Tov. Lukács susţinea că greşelile erau atît de mari şi aşa de generalizate, că era necesară o profundă transformare pentru ca să se poată înlătura aceste greşeli. El a subliniat că, deşi este cu ceilalţi împreună, ca şi în timpul cînd a fost în Ungaria, el nu în toate problemele este de acord cu cele ce s-au făcut ori s-au spus, însă nu a intrat şi nu a vrut să intre în amănunte.

Mai tîrziu, cînd am fost la adunare cu toţii împreună şi cînd Fazekas a avut ieşirea aceea în care spunea că el consideră că marxismul, care este de peste 100 de ani, trebuie în unele părţi ale lui revăzut, tov. Lukács, deşi nu era de acord cu felul în care Szántó a luat poziţie în această şedinţă, a ţinut să sublinieze că el nu e de acord cu nici un fel de idei de revizuire a marxismului sau a leninismului.

Aducînd discuţia asupra problemelor actuale din Ungaria, tov. Lukács a expus cu lux de amănunte felul cum s-a lucrat în Parlament, felul cum au venit tot felul de delegaţii, susţinînd că nu e adevărat ceea ce s-a scris în presa noastră că în Parlament în ultimele zile au fost tot mai mulţi foşti moşieri, foşti exploataatori şi aşa mai departe, că el singur a primit o serie de delegaţii între care marea majoritate erau muncitori, intelectuali şi în majoritatea cazurilor – aşa cum a fost cazul cînd el a legitimat o delegaţie – din şase, patru erau membri de partid. În continuare, a arătat că, în ce priveşte problema neutralităţii şi ieşirii din Pactul de la Varşovia, pe el îl miră foarte mult faptul că tov. Kádár s-a declarat cu toate acestea de acord şi, fără să spună cuiva ceva, pe data de 2 noiembrie a dispărut. El nu poate fi de acord cu un asemenea procedeu.

Discuţia noastră a trecut pe problema atitudinii faţă de intervenţia armatei sovietice. Tov. Lukács considera că prima intervenţie era o mare greşală, pentru că ei şi, mai ales, el personal au

pus în permanență problema că e nevoie să fie făcută o diferență între elementele clasei muncitoare, ale studențimii și ale intelectualității, ale masei largi care a ieșit în demonstrație pentru a-și cere drepturile justificate și acele elemente dușmănoase, contrarevoluționare care s-au amestecat între demonstranți.

Greșala lui Gerő a constatat în aceea că el a chemat în ajutor armata sovietică care a tras în demonstranți, ca atare împotriva celor care în majoritatea lor nu erau dușmani, ci, dimpotrivă, erau elemente cinstite, dar disperate pentru că conducerea de partid și de stat n-a vrut să ia măsuri de îndreptare a greșelilor grave din trecut.

Considera că a fost justificată cererea de retragere a trupelor sovietice din Budapesta. Nu neagă că după aceasta s-au putut întâmpla o serie de acțiuni dușmănoase extrem de regretabile, care au dus la pieirea unor tovarăși buni, cum e cazul secretarului comitetului orașenesc de partid (Mező Imre) și alții, dar că trebuie să înțelegem că ura maselor împotriva Securității era așa de mare că acolo unde au știut că se găsesc oameni ai Securității, aceștia au fost atacați și desigur în acest atac împotriva Securității au căzut și o serie de oameni nevinovați și cinstiți.

Consideră însă că în ultimele zile ale guvernării lui Nagy lucrurile au început să se normalizeze. Au avut informații că într-o serie de întreprinderi a început să se reia lucrul. Ba să fie pusă în mișcare o parte din circulația Budapestei.

Are convingerea că dacă ar fi fost lăsați o săptămână sau 10 zile, lucrurile ar fi putut să ajungă pînă acolo că n-ar fi fost necesară intervenția armatei sovietice. Trebuie să înțelegem cît de mult rău face intervenția armatei sovietice nu numai poporului maghiar, dar și pentru întreaga mișcare muncitorească comunistă din lume și, în primul rînd, pentru Uniunea Sovietică, că Uniunea Sovietică a trebuit de două ori să fie pusă în situația să tragă asupra muncitorilor maghiari și să distrugă o bună parte din Budapesta, că aceasta, pe lîngă o umilire națională, aduce răni adînci care vor putea să fie cu greu vindecate, ani de-a rîndul.

Cu toate argumentele în contradictoriu, tov. Lukács susținea că guvernul Kádár nu are elemente suficiente cu autoritate, oameni legați de clasa muncitoare, care să asigure refacerea legăturilor între guvern și popor, care să asigure reclădirea pe baze noi a partidului și legăturile conducerii cu masa largă a membrilor de partid.

Arătînd că în rîndurile celor care îl înconjoară pe Kádár sînt oameni ca Friss, care a fost unul din cunoscuții susținători și propagandiști ai regimului Rákosi, atît de urît de întregul popor muncitor din Ungaria, consideră că se face o mare greșală că n-au fost lăsați să rămînă la Budapesta și fiecare să-și vadă de treburile lui. Lui în persoană nu-i este deloc frică că cineva s-ar răzbuna pe el, că în cele mai grele momente din Budapesta, plecînd acasă din Parlament, el n-a permis nimănui să-l însoțească, n-a avut nevoie de însoțitori, afirmînd – și afirmația lui s-a dovedit valabilă – că legitimația lui de academician l-a apărut mai mult decît orice forță înarmată. E convins că și astăzi, întorcîndu-se acasă, ar putea cu succes să-și reia catedra și munca lui de la Academie, pe care de 26 de ani n-a întrerupt-o decît cîteva zile, și ar putea astfel să slujească cu mai mult folos construirii socialismului în Ungaria.

Consideră că s-a făcut o mare greșală că guvernul Kádár a dat publicității comunicatul cunoscut în legătură cu ei, și mai ales partea a doua a comunicatului e o minciună sfruntată. Or, minciuna are picioare scurte. El e convins că nu numai dușmanii, dar și prietenii lor vor protesta vehement împotriva răpirii lor și-și vor pune întrebarea sute și mii de intelectuali, comuniști și democrați ca Sartre din Franța și alții, ce s-a întîmplat cu Lukács, unde e el și de ce a fost răpit. Consideră că nu e o atitudine corectă că grupul acesta a fost despărțit. Trebuie dată posibilitatea ca acest grup, așa cum a fost el la Ambasada Iugoslavă din Budapesta, dacă nu e posibil să fie tot împreună, măcar să aibă posibilitatea să se întâlnească.

Consideră că e absolută nevoie să li se pună la dispoziție mijloace elementare de informare – radioul, fără de care nu poate să fie înțeles că noi vrem ca ei să accepte șederea lor aici ca o ședere la prieteni.

Mai discutînd unele probleme teoretice, la sfîrșit a insistat încă o dată asupra protestului lui pentru faptul că a fost și felul cum a fost adus în țara noastră.

B. 28 noiembrie 1956

Discuția cu tov. Lukács din 28 noiembrie 1956

La data de 28 noiembrie am avut o discuție foarte largă cu tov. Lukács. Discuția noastră a fost pe o platformă mult mai prietenească, mai liniștită, purtându-se ca între tovarăși care se cunosc, cu încredere. O parte din discuție a avut un caracter mai teoretic. Tov. Lukács a dezvoltat punctul lui de vedere asupra „stalinismului”. Eu, nefiind de acord cu însăși denumirea de „stalinism”, demonstrând hotărârile Congresului al XX-lea al P.C.U.S., documentele de după Congres ale C.C. al P.C.U.S., o serie de fapte pe care le cunosc din articole și publicații de după Congres într-o serie de probleme teoretice și măsurile practice care s-au luat în Uniunea Sovietică privind greșelile constatate de Congresul al XX-lea legate de cultul personalității lui Stalin, am arătat că sîntem de acord că problema cultului personalității lui Stalin e legată nu numai de greșeli în domeniul democrației, al legalității socialiste, al politicii externe, al politicii față de celelalte țări socialiste și așa mai departe, dar au existat, după cum știm deja pînă astăzi, o serie de teze teoretice greșite, cum e problema ascuțirii luptei de clasă, cum e problema Istoriei P.C.U.S. sau unele probleme și teze în problemele economice etc., însă acestea nu se pot numi „stalinism”, ci grave greșeli și abateri de la marxism-leninism. Tov. Lukács căuta să demonstreze că pentru el, ca vechi militant în domeniul ideologic al marxism-leninismului și vechi luptător pentru ideile marxism-leninismului, toate aceste greșeli ale lui Stalin pot și trebuie să fie considerate ca un sistem de gîndire, denumindu-se „stalinism”. A dat ca exemplu și a amintit cazul Rozei Luxemburg, în legătură cu care, cunoscînd acest caz, și eu am recunoscut că are dreptate, că atunci cînd Roza Luxemburg a avut într-o serie de probleme de bază ale marxismului greșeli serioase cum era cazul în problema agrară, problema națională, în problema acumulării capitalului și altele, aceste greșeli au fost considerate luxemburgism. Tov. Lukács arată că aceasta nu a însemnat că cineva a negat vreodată rolul mare pe care l-a jucat în mișcarea muncitorească internațională Roza Luxemburg, rol pe care nu l-a negat, ci l-a apreciat și Lenin. Consideră că e mai bine să fie luate în seamă aceste greșeli care au caracterizat nu numai Uniunea Sovietică, ci ele și-au făcut un loc important în democrațiile populare, pentru ca să devină obiectul unor acțiuni largi de masă în lupta împotriva stalinismului pentru o adevărată democrație socialistă, o democrație a poporului pentru popor. El e de acord și nici nu vrea să discute justetea tezei lui Lenin în problema dictaturii proletariatului. Aceasta trebuie înțeleasă ca o democrație pentru clasa muncitoare și pentru poporul muncitor, și nu democrație pentru dușmani.

Dacă totuși înainte de 23 octombrie se pot face anumite observații în legătură cu modul în care democrația a fost realizată în Ungaria, ele au fost cauzate de minusurile și greșelile vechii conduceri a lui Rákosi și Gerő, care au refuzat cu încăpăținare să facă schimbările cerute de Congresul al XX-lea și, mai ales, au fost decizi să nu facă aceste schimbări în mod radical.

Tov. Lukács consideră o mare greșală a tovarășilor sovietici faptul că l-au susținut pe Rákosi și mai ales faptul că atunci în iulie, cînd Rákosi deja era schimbat, în locul lui a fost pus Gerő. El susține că dacă în iulie s-ar fi făcut schimbări măcar așa cum au fost la 23 octombrie, noi nu am fi ajuns la demonstrații de stradă și nici pe departe la o răscoală care să ducă la contrarevoluție în Ungaria. O asemenea schimbare în iulie ar fi permis despărțirea masei largi a poporului prin revendicările ei juste de elementele contrarevoluționare care ar fi putut să fie – în caz că ar fi acționat – nimicite într-un scurt timp, cu forțe interne. Totuși – spune tov. Lukács – să nu credeți cumva că eu nu sînt mai departe, ca și în întreaga mea viață, adept al Uniunii Sovietice, al Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, că subapreciez cu ceva, cu toate lipsurile și greșelile care s-au comis, realizările și înfăptuirile uriașe din toate punctele de vedere, rolul imens internațional pe care îl are Uniunea Sovietică. Dar nu trebuie subapreciat faptul că timp de 12 ani Rákosi și Gerő au fost ca niște conducători de gubernie în Ungaria și se pare că nu o dată au fost mai catolici decît papa. Și astfel s-au făcut urîți și odioși în fața poporului, și astfel au compromis în fața poporului

Uniunea Sovietică, au îndepărtat masele largi de la marxism. Dacă nu înțelegem toate acestea, atunci nu vom înțelege nici ceea ce e de făcut astăzi în Ungaria. Să nu uităm această situație nenorocită că, atunci când poporul maghiar se ridica pentru revendicările lui juste, fără să neg amestecul contrarevoluției și al elementelor dușmănoase care căutau să se folosească de această mișcare, totuși răni grave au rămas după ce armata sovietică a tras de două ori asupra muncitorilor din Budapesta.

Tov. Lukács consideră mai departe că mai ales a doua intervenție a armatei sovietice din 4 noiembrie ar fi putut să fie evitată. Apoi a făcut o declarație care să clarifice poziția sa personală. Ține mult ca părerea lui să fie cunoscută de conducerea partidului nostru și de cei care sînt interesați, că el în momentul de față nu are nici un fel de veleități în ce privește participarea mai departe, activă, la problemele de conducere politică a Ungariei. Și-a repetat pe scurt autobiografia – pe care de altfel o cunoșteam –, că, fiind comisar al poporului în revoluția din 1919 în Ungaria, a trebuit să trăiască 18 ani în emigrație în străinătate, inclusiv în Uniunea Sovietică, dar din 1930, de cînd a fost scos din Comitetul Central al Partidului Comunist din Ungaria, rămînînd membru de partid și devotat marxism-leninismului, pe care îl dovedește cu activitatea sa didactică și teoretică, științifică, în cei 26 de ani în care a scos o serie de lucrări recunoscute pe plan mondial ca valoroase, el niciodată nu s-a gîndit să intre în guvern sau în organe de conducere. Dacă după Congresul al XX-lea, în spiritul acestuia, el a luat poziție împotriva stalinismului, el a făcut-o ca unul dintre acei comuniști care consideră de datoria lui să lămurească intelectualitatea și clasa muncitoare că stalinismul nu este același lucru cu marxism-leninismul și una din prelegerile lui ținute în ultimul timp și publicată în presa mondială a fost criticată, mai ales de presa elvețiană, tocmai din acest motiv, afirmînd că ei – adică presa burgheză – se înșelaseră în legătură cu Lukács, crezînd că el se va ridica împotriva marxismului, cînd colo toată lupta lui se îndrepta împotriva stalinismului și spre apărarea marxism-leninismului.

Pînă la 23 octombrie 1956, cînd a fost atras în Comitetul Central al Partidului și apoi în guvern, el nu a avut legătură decît foarte sporadic cu cei cu care este în momentul de față aici. Concret, pe Nagy Imre nu l-a văzut aproape 6 ani de zile și după acest răstimp abia în ședința Comitetului Central, după ce a fost cooptat. Iar pe mulți dintre cei care sînt aici i-a cunoscut de-abia la Ambasada Iugoslavă și nu avea nici un fel de legături cu ei.

În opoziție cu ceilalți, care fiecare în parte consideră necesar și dorește să ocupe un loc activ în viața politică a Ungariei, Lukács nu dorește altceva decît să se întoarcă în Budapesta, să-și recapete catedra, să-și reia locul în Academie, aducîndu-și aminte că are deja 72 de ani, că are unele lucrări începute care trebuie neapărat înainte de încheierea vieții lui să fie terminate și, desigur, ca un comunist, în domeniul lui de activitate să contribuie prin munca lui științifică, didactică la clădirea unei noi Ungarii socialiste.

El nu crede și nu se pune problema că toți cei care sînt aici trebuie neapărat să joace ca grup sau fiecare în parte un rol activ, de conducător, în reconstrucția din Ungaria, dar crede că conducătorii de astăzi din Ungaria, în frunte cu Kádár, nu sînt cei mai potriviți pentru acest rol, nu au legături cu masele. Partea cea mai bună a clasei muncitoare nu o să le acorde încrederea ei. Se poate organiza un partid astăzi în Ungaria cu 100-150.000 de oameni, între care mare parte de carieriști care vor să-și mențină posturile și așa mai departe, însă această conducere în care e și un element cum e Friss nu are autoritate pentru ca să intre în partid cele mai bune elemente ale clasei muncitoare de care are nevoie partidul.

Eu am încercat să arăt dificultatea întoarcerii, în Ungaria, cu asemenea poziție, în condițiile unei corecte înțelegeri a construcției de partid. Astfel, discuția noastră a intrat pe făgașul discutării principiilor leniniste asupra partidului. Eu punînd întrebarea dacă consideră că poate să existe un partid leninist-marxist, existînd fracțiuni în conducere și în organizațiile de partid sau cînd o parte a conducerii trage într-o parte și cealaltă în altă parte, ori dacă e de acord că una din cauzele care au făcut să ajungem la situația de după 23 octombrie, inclusiv descompunerea partidului, a fost faptul că în Comitetul Central – după cum se vede – au existat disensiuni, luptă fracționistă și că atît dinăuntru, cît și din afară s-a dus o muncă de compromitere și de dezbinare în rîndurile

partidului, tov. Lukács a recunoscut că în Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria au existat toate acestea, demonstrându-mi acest lucru și prin felul cum decurgeau anumite ședințe de organizație de partid, de exemplu în Academie, când veneau de la raionul de partid și puneau anumite probleme sau făceau propuneri, spunea tov. Lukács că era chinuitor cum nu se găseau oameni care să ia cuvîntul. Cu greu se obținea ca unul, maximum doi să ia cuvîntul formal, și apoi să se pună la vot propunerea și ședința astfel să se termine. În schimb, adevărata ședință continua pe stradă sau în birouri, în grupulețe, unde fiecare își spunea părerea asupra evenimentelor și a problemelor de partid, fără să aibă curajul să ridice aceste probleme, din care multe juste, în ședințele organizației de partid.

A arătat că Rákosi pînă și după Congresul al XX-lea a căutat să susțină că linia politică a partidului a fost justă și a atras în conducerea partidului nu elemente legate de popor, ieșite din rîndurile clasei muncitoare, ci a adunat în Comitetul Central oameni fără experiență, fără autoritate, care în fapt nu erau altceva decît slugile lui Rákosi, votanții lui.

Tov. Lukács se îndoiește asupra capacității lui Kádár, dacă el va putea, cu cei care îl înconjoară, să înfăptuiască acele transformări profunde care trebuie introduse în viața din Ungaria.

Vorbind de atitudinea tov. Szántó și vrînd ca să fac o apropiere între Szántó și Lukács, arătînd că noi îl cunoaștem pe tov. Szántó din trecut ca un element cinstit, vechi activist de partid și devotat mișcării, tov. Lukács s-a grăbit să mă întrerupă și să spună să nu considerăm că el e supărat pe Szántó. Ba mai mult, dacă există în acest grup om cu care a fost timp de 40 de ani tovarăș de luptă și prieten, apoi acesta este Szántó, avînd cuvinte foarte calde și elogioase privind capacitatea și devotamentul lui Szántó, încheind cu următoarele: „Puteți să îl țineți pe Szántó aici, să-l împiedicați zile, săptămîni sau poate luni și ani să ia parte în lupta pentru reconstruirea socialismului în Ungaria, dar să știți că faceți o greșală mare, pentru că locul lui e acolo și, oricum veți face, veți vedea că el nu numai că a avut, dar va avea un rol în această luptă”. El crede că atitudinea lui Szántó a fost pripită și că tonul pe care l-a folosit în adunarea comună din 26 noiembrie seara, unde Szántó s-a desolidarizat de toți ceilalți arătînd că în acest grup sînt elemente antimarxiste și antisocialiste, a fost necorespunzător. Deși nu-i cunoaște pe Fazekas, pe Tanczos, totuși tov. Lukács i se pare că Szántó se grăbește să dea verdict și că Fazekas, după ce a considerat că ar trebui revizuit marxismul, după ce Lukács a doua zi s-a plimbat cu el cîteva ceasuri convingîndu-l pe Fazekas despre poziția lui greșită în problema revizuirii marxismului, și-a schimbat părerea. Aici tov. Lukács dă dovadă de multă naivitate. Astfel tov. Lukács consideră că cu acești oameni care au anumite confuzii sau păreri greșite mai trebuie muncit și trebuie să fie convinși.

De aici și ideea hotărîită de a respinge eventuala mutare a lui din acest grup. Eu am pus-o sub formă de mutare pentru a asigura eventual liniște. Acolo sînt mulți copii. El sub nici o formă nu vrea să accepte acest lucru, considerînd, ca să nu spunem că e vorba de deportare pe teritoriul nostru sau de arestare, folosind în cel mai bun caz formula de emigranți, că în rîndurile emigranților se creează un spirit de colectivitate și de solidaritate și că nu vrea să se mute. În același timp a ridicat problema că consideră că e greșit că nu sînt lăsați măcar grupul de bază să se adune și să se lămurească asupra problemelor care au fost și asupra poziției lor de acum.

De altfel, revenind la problemele democrației interne de partid, tov. Lukács a amintit că din Prezidiul noului partid care a fost creat prin hotărîrea Comitetului Central, patru sau cinci dintre ei sînt aici și numai doi sînt în Ungaria, așa că trebuie să li se dea acestora dreptul să se adune și să-și fixeze poziția. Pînă cînd această ședință nu va avea loc, tov. Lukács nu e de acord să se facă vreo declarație publică, nu pentru că are nevoie de aprobarea cuiva, dar pentru că el își are punctul lui de vedere și dacă acest punct de vedere nu va trece în colectiv, atunci își va lua el dreptul să spună cu ce e și cu ce nu e de acord în raport cu acest colectiv. Puteți să fiți sigur – a spus tov. Lukács – că nu o să mă las influențat și la nevoie o să știu să iau și eu poziție independentă, dar numai după ce îi voi asculta și pe ceilalți.

A ridicat din nou problema surselor de informații, a radioului, spunînd că ne înșelăm că radioul sau informațiile date prin radio ar putea să influențeze în mod negativ. Ba, dimpotrivă, unii probabil nefiind informați prin radio își închipuie cu mult mai mult decît se spune prin radio.

Concret, cînd eu l-am informat că dușmanii noștri de pretutindeni urlă acum împotriva noastră în legătură cu ei, el a spus că aceasta era de prevăzut, însă unii cred probabil mai mult decît e în realitate și prin radio ar putea să-i influențeze tocmai ca să-și revină la realitate. De altfel, în cuvintele lui era și un oarecare ton de amenințare.

Sub formă de glumă el spunea că mai putem să discutăm încă cîteva zile asupra problemelor din Ungaria, pe baza cunoștințelor și informațiilor pe care le-au avut din Ungaria, însă dacă lipsa de informație va continua, atunci el va fi nevoit să declare că nu mai duce nici un fel de discuții despre Ungaria, pentru că nu cunoaște problemele, ci doar despre problemele generale din trecut pe care le cunoaște, adăugînd zîbind să fie lăsat să plece pentru două săptămîni în Ungaria, să meargă la una sau două întreprinderi precum Csepel și altele, să meargă între intelectuali, profesori și așa mai departe și să se documenteze, și apoi e gata să continue discuțiile asupra problemelor din Ungaria.

El se consideră un marxist realist care pornește nu de la dorințele lui sau închipuiri, ci de la faptele concrete ale situației date, însă aceste fapte concrete și situația dată trebuie cunoscute. De aceea, el cere conducerii partidului nostru să se aprobe întîlnirea lui cu tovarășii de frunte care sînt aici, ca de exemplu Imre Nagy, Losonczy, Donáth, Szántó, Haraszti, eventual Vas, sau se poate limita la Imre Nagy, Losonczy, Donáth, Szántó și Lukács. A mai fost vorba despre cîțiva din acest grup.

El mai are părerea formată despre Haraszti, pe care îl consideră ca vechi tovarăș ce a suferit mult și în timpul lui Horthy, și în timpul lui Rákosi, dar care are o serie de confuzii care însă nu-l caracterizează în exclusivitate.

Trebuie să spun că atît tov. Lukács, cît și Losonczy de mai multe ori au manifestat mulțumirile lor față de condițiile de viață pe care le-am creat, sigur, obiectîndu-se mai ales lipsa de posibilități de mișcare (are curtea foarte mică) și (amîndoi) lipsa radioului și a posibilităților de întîlnire între ei.

Amîndoi au dat liste de cărți, considerînd că dacă vor avea cărți, vor sta mai liniștiți și își vor ocupa timpul cu mai mult folos.

AG. 3 ex.

29 noiembrie 1956

C. 1 decembrie 1956

1 decembrie 1956

Am stat de vorbă cu tov. Lukács, Haraszti și Újhelyi. De fapt am vrut să stau de vorbă cu bătrînul Lukács, însă se vede că atît Haraszti, cît și Újhelyi caută să mențină cît mai mult pe bătrînul Lukács sub influența lor. Discuțiile s-au purtat mai ales în jurul poziției guvernului Nagy între 23 octombrie și 4 noiembrie. În concluzie a reieșit că toți trei sînt de acord că, deși situația din Ungaria și mai ales a guvernului Nagy fiind sub presiunea maselor a trebuit să se facă concesii, totuși astăzi ei văd că atît ieșirea din Pactul de la Varșovia, cît și declararea neutralității au fost o greșală.

Tovarășul Lukács a arătat că, în calitatea sa de comunist, el pornește întotdeauna de la situația concretă dată. El e convins că nimeni din grupul lui Nagy nu se gîndește să pornească de la situația care s-a creat înainte de 4 noiembrie 1956, adică înainte de crearea guvernului Kádár și intervenția armatei sovietice.

Astăzi – spune tov. Lukács – e clar cu americanii nu vor să se amestece în treburile Ungariei. Nu vor sau nu pot – spune el – să nu recunoască faptul că Ungaria este în sfera de influență a Uniunii Sovietice. Aceasta, fără îndoială, obligă și grupul Nagy să vadă ce e de făcut în această situație schimbată. De aceea, dînsul a subliniat că el – deși n-a avut cu Nagy pînă la 23 octombrie nici un fel de contacte, și nu dorește să fie ministru sau să aibă vreun rol politic activ în desfășurarea evenimentelor din Ungaria – consideră că ar fi potrivit să li se permită ca toți să se adune și să lămurească poziția fiecăruia și a întregului grup în situația nou creată. El e convins că și

asupra lui Nagy, dacă ar menține punctul lui vechi de vedere, ar avea o influență binefăcătoare o asemenea discuție.

Din nou s-au repus o serie de fapte care arată greșelile grave și grozăviile regimului Rákosi-Gerő. Cu lux de amănunte, Haraszi a povestit nu numai despre executarea celor 6 generali, dar și despre alte execuții care au avut loc fără judecată, numai pe baza dispozițiilor lui Farkas sau ale lui Rákosi. A povestit și modul cu totul de neimaginat cum a fost arestat Szakasits (despre care știu că au scris tov. Ardeleanu I. și Vas L.). Cu toate acestea au vrut să justifice din nou poziția lor împotriva stalinismului. Din nou au ridicat problema că guvernul Kádár, oricât ar dori și oricât va fi ajutat de către tovarășii sovietici și lagărul socialist, nu va putea câștiga încrederea maselor largi de muncitori și nici încrederea activului de bază al partidului, al comuniștilor.

Tov. Lukács a mers mai departe și a spus că el nu se gîndește la sine, dar sînt unii din acest grup care ar putea să ajute guvernul Kádár în această privință. Doar că ei nu înțeleg de ce Kádár – fără să spună ceva – a dispărut pe data de 2 noiembrie, după ce a fost de acord cu toate hotărârile luate de guvernul Nagy. Mai mult, spune bătrînul Lukács, eu, Haraszi și Újhelyi nu am fost de acord cu toate hotărârile guvernului Nagy, ci ne-am declarat de acord numai după ce ele au fost luate și iată, sîntem aici, iar Kádár, care a fost de acord cu toate, e astăzi la Budapesta.

Au arătat lipsa de popularitate a unora din guvern sau din partid care sînt astăzi în fruntea guvernului și partidului din Ungaria, pe lîngă Friss, care a scris în presă și s-a compromis alături de Rákosi. Au arătat impopularitatea lui Kiss, care a exclus o serie dintre ei, a participat la excluderea lui Nagy, Haraszi și a altora și care e cunoscut ca stalinist și ca un adept docil al lui Rákosi. Și astfel de elemente mai sînt în fruntea guvernului și a partidului. Ca atare, Kádár – care e considerat astăzi în Ungaria, așa cum spune dînsul, un guvern supus Uniunii Sovietice – nu va putea rezolva tocmai problema de bază, aceea de a despărți în problema independenței masa oamenilor muncii care îndrumați pe baza internaționalismului proletar ar accepta o situație ca aceea din Polonia. Aceasta dacă ar avea garanție că situația este similară în guvern și în conducerea partidului, ceea ce astăzi nu e cazul.

În sfîrșit, toți trei au insistat ca Biroul nostru Politic să judece aceste fapte și cît mai curînd să facă posibil ca acest grup să se întîlnească și să lămurească împreună problemele.

În aceeași zi, după-masă, într-o discuție largă, au fost repetate o serie de idei anterioare cu tov. Losonczy. În general discuția cu Losonczy e mult mai dificilă. Timp destul de îndelungat el ocolește în discuția noastră situația din Ungaria, printr-o serie de întrebări pe care le pune despre situația din țara noastră, la care fără îndoială nu se poate refuza răspunsul, în limita – sigur – a problemelor cunoscute de toată lumea. Totuși am formulat două întrebări la care l-am rugat să-mi răspundă clar.

1. Cum vede situația din Ungaria după o săptămînă de ședere la noi și după ce a citit articolul din *Pravda*, cîteva informații din Ungaria și discursurile lui Kádár?

El a încercat să-mi demonstreze pe larg că desigur că vede ceva mai altfel problemele decît le-a văzut înainte, deși pentru el e clar că atît tovarășii sovietici, cît și noi încă nu sîntem în măsură să înțelegem situația creată în Ungaria după regimul Rákosi și de aceea sîntem dispuși să dăm o atenție mai mare activității dușmanului de clasă și contrarevoluției. Or, spune Losonczy, astăzi se vede clar că deși contrarevoluția e în fond zdrobită de către armata sovietică, totuși o mare parte dintre muncitori fac greutăți guvernului Kádár în ce privește reluarea lucrului. Ori, acest lucru era de prevăzut. Muncitorii nu cred că grupul lui Nagy a venit de bunăvoie în România. Muncitorii nu cred că Kádár va reuși – fiind un guvern care e supus și adus de Uniunea Sovietică – să le asigure independența națională.

Trebuie să mai înțelegem faptul că nu e ușoară restabilirea producției industriale din Ungaria, atunci cînd minerii nu dau cărbunele necesar pentru această industrie.

El recunoaște că ultimele discursuri ale lui Kádár sînt mai decise, ceea ce înseamnă că el simte în spatele lui o mai putere, dar se îndoiește că această putere ar avea o susținere internă, și nu e vorba de prezența trupelor sovietice din Ungaria.

El crede că dacă Nagy ar fi fost lăsat încă câteva zile, deși a făcut concesii mari, ar fi putut – cu forțe interne – să zdrobească forțele contrarevoluționare care fără îndoială au existat și să nu facă necesară intervenția armatei sovietice.

De aceea el crede că e în interesul construirii socialismului în Ungaria, al lagărului socialist și al Uniunii Sovietice ca acest grup Nagy să nu fie împins spre asemenea declarații și minciuni în fața poporului maghiar, care să-l compromită. Măcar să existe o a doua rezervă dacă de acum ei stau aici în România. Pentru ceea ce el e sigur că guvernul Kádár nu va putea face, să aibă Uniunea Sovietică cu cine înlocui pe cei care s-au compromis în fața poporului maghiar. El personal nu vede imposibilă o colaborare cu Kádár, deși nu poate să-i ierte că, fără să spună ceva, fără să fi încercat ca să-i convingă despre justiția punctului lui de vedere, fără să fi spus că consideră drumul de până atunci greșit, că trebuie făcută o cotitură, el pur și simplu i-a lăsat și a plecat la Ambasada Sovietică.

Totuși, dacă cei din grup ar putea să stea de vorbă între ei, poate s-ar putea găsi o formulă care să continue ceea ce Kádár a promis muncitorilor atunci când ei erau la Ambasada Iugoslavă, atunci când muncitorii îi cereau să se înțeleagă cu grupul Nagy ; Kádár spunea ceea ce a apărut și în gazeta lor : „Lasă să vină Nagy pe teritoriul maghiar și apoi vom vedea ce e de făcut”. Or noi, după ce am avut încredere în cuvântul lui Kádár, plecând de la Ambasada Iugoslavă ca să ne întoarcem acasă, am fost duși – așa cum știți – la N.K.V.D. și apoi în România, împotriva voinței noastre.

Eu înțeleg – spune Losonczy – și noi ne-am așteptat la așa ceva, că, dacă vom ieși, orice măsură ar fi luat guvernul, fără îndoială că în casa lui Nagy s-ar fi perindat fel de fel de delegații din partea muncitorilor și așa mai departe. Aceasta ca să afle părerea lui Nagy în diferite probleme politice. Într-o mai mică măsură, desigur, acest lucru s-ar fi întâmplat și cu ceilalți din grupul lui Nagy. Ceea ce nu înseamnă că eu recunosc că așa cum s-a procedat cu noi era soluția corectă.

2. Eu am pus și a doua întrebare directă : cum s-au gândit și cui i-a venit ideea să plece la Ambasada Iugoslavă ?

În primul rînd el a început să se apere că nu s-a gândit să se ducă la Ambasada Iugoslavă, doar că cu două zile înainte, ambasadorul Iugoslaviei fiind la Imre Nagy – așa cum era obiceiul, că ei chemau reprezentanții țărilor de democrație populară pentru a-i informa despre situație –, el și cu Szántó s-au adresat ambasadorului iugoslav cu întrebarea dacă nu ar fi de acord ca să primească adăpost la Ambasada Iugoslavă câteva femei și copii din familiile lor. La aceasta, ambasadorul iugoslav a răspuns că nu poate să dea un răspuns pe loc, că trebuie să se consulte, însă crede că mai ales cîțiva copii ar putea să fie găzduiți la ei.

Mai departe a expus felul cum a primit informația telefonică să vină la Ambasada Iugoslavă și felul cum a aflat după aceea cum i s-a făcut această propunere lui Szántó. Tov. Szántó a fost invitat încă în timpul nopții și nu a găsit de cuviință să le spună și celorlalți.

Atunci eu am insistat, de ce trebuia să plecați din Parlament când ați aflat că vin trupele sovietice ?

El a spus deschis : Eu nu neg că în acele momente am preferat Ambasada Iugoslavă decît să ne expunem la o eventuală deportare în Siberia.

Din acest punct de vedere trebuie să vă spun că nici acum nu sînt complet liniștit și că prefer să stau aici decît să mă duc în Siberia. Deși consider că, cu cît mai mult vom sta aici, cu atît mai tîrziu se vor rezolva în fond problemele – așa cum cer interesele clădirii socialismului din Ungaria și interesele lagărului socialist și ale Uniunii Sovietice în momentul de față și ca perspectivă de viitor. Trebuie să se înțeleagă că noi sîntem comuniști. Noi nu sîntem antisovietici, nici nu am fost și nici nu o să fim. Nu e exclus ca această măsură luată și felul cum a fost lichidat guvernul Nagy să se fi petrecut sub influența momentană a stali니știlor din guvernul și conducerea P.C.U.S. Dar nu e absolut sigur că va dura mult timp și eu cred că se va recunoaște greșala comisă cu noi.

Apoi a pus întrebarea : De altfel, tovarășe Goldberger, de ce mi-ați pus întrebarea cum am ajuns la Ambasada Iugoslavă ?

Eu am arătat că această problemă e o problemă politică, care se pune de la sine și cere să fie lămurită, și am vrut numai să știu dacă aceasta a fost pe baza unei înțelegeri dinainte sau cum s-a petrecut.

De altfel, după cum sînt eu informat, și conducerea partidului nostru, prin tov. Gh. Gheorghiu-Dej, a propus tovarășului Nagy că e gata să-i vină într-ajutor. Nu știu în ce măsură cunoaște această problemă.

El a arătat că această chestiune n-a ajuns pînă la dînsul, însă e convins că astăzi în Ungaria sau în general în lume, în afară de naivi și creduli, nimeni nu crede că ei atunci cînd au avut posibilitatea să plece în Iugoslavia n-au făcut-o și n-au plecat nici măcar în Polonia, ci au venit de bunăvoie în România.

De fapt, susține Losonczy, oricît a încercat guvernul Kádár, nimeni nu crede în afirmațiile lui în legătură cu grupul lui Nagy. Aceasta rămîne încă o problemă nerezolvată, ține la distanță o bună parte a clasei muncitoare din Ungaria și îngreunează trecerea la consolidarea situației de acolo.

A insistat din nou să aduc la cunoștința Biroului Politic cererea lui anterioară, să i se dea voie să fie împreună, să ia contact cu familia sa, și tovarășii să mediteze la posibilitatea întoarcerii lor în Ungaria.

D. 2 decembrie 1956

2 decembrie 1956

Am făcut o plimbare în oraș cu tov. Lukács și soția sa. Am folosit ocazia că eram în trei pentru a discuta pe scurt în ce privește poziția lui în caz că se întoarce acasă.

El mi-a repetat că nu vrea altceva decît să-și reia în primire catedra și locul în Academie, ceea ce mi-a spus de mai multe ori, și că aceasta ar dori s-o facă cît mai curînd și că, deși nu leagă problema cu cea a grupului, totuși nu înțelege de ce refuzăm cu insistență posibilitatea ca membrii grupului să se vadă între ei și să se lămurească.

Această discuție a avut o continuare mai concretă astăzi, 3 decembrie 1956, cînd tovarășul Lukács a revenit asupra celor discutate ieri în mașină și a arătat că el e gata – dacă i se dă drumul să plece acasă – să nu spună nimic asupra felului cum a ajuns el în România. Să nu-i mai cerem însă ca la vîrsta de 72 de ani să spună un neadevăr, că, oricît l-ar spune, n-ar face altceva decît un rău, nu numai lui însuși, dar fără îndoială, și pe drept cuvînt, s-ar spune că prin diferite metode a fost forțat să spună o minciună. Așa cum el spune, nu e în interesul nici al guvernului Kádár, nici al Uniunii Sovietice și nici al nimănui ca el să se pună într-o astfel de situație și să compromită astfel însuși guvernul României.

A adăugat : eu am spus de mai multe ori că sînt mulțumit că nu sînt ministru, că am fost după atîta timp, după atîția ani de zile, în total 12 zile ministru, și îmi ajunge. Eu nu sînt obligat să dau interviuri sau declarații fiindcă nu sînt o persoană oficială : sînt o persoană particulară și n-am dreptul. Eu cînd am să fiu la Budapesta îmi voi vedea de treburile mele și oricine ar veni, eu sînt un om liber. Eu nu spun că n-o să-mi spun părerea odată și odată despre evenimentele care s-au petrecut în Ungaria, pentru că sînt comunist – dar aceasta poate să fie amînată cîteva luni de zile, cînd această părere a mea n-o să poată influența asupra situației din Ungaria. Cred însă că, cu cît mai tîrziu o să plec în Ungaria, cu atît mai greu o să fie posibil să rezolv acest lucru atît de simplu. Eu nu înțeleg de ce vă încăpățînați – spune tov. Lukács – să nu ne lăsați posibilitatea ca să putem să ne vedem cei din întregul grup între noi.

Ai văzut că atît Haraszti, cît și Újhelyi – care sînt oameni apropiați de Nagy – au deja altă părere decît cea pe care au avut-o la venirea lor în România.

Mă gîndesc la problemele de bază în ce privește desolidarizarea de măsura luată de guvernul Nagy prin declarația de neutralitate și ieșire din Pactul de la Varșovia. Or, dacă Nagy sau Losonczy sau Donáth mai persistă încă în concepția lor veche, ceea ce eu nu cred, dar, presupunînd că ar fi așa, oare nu ar fi mai convingător ca nu tovarășii români să combată aceste concepții, ci înșiși oamenii cei mai apropiați de Nagy ? Oare ce poate să vă strice acest lucru, dacă noi toți o să ajungem la concluzia că ieșirea din Pactul de la Varșovia și independența nu au fost inițiative bune. Eu însumi pot presupune faptul că eventual Nagy – sau unul sau altul – să aibă în anumite probleme de organizare a partidului sau de măsuri de politică internă vreo divergență cu Kádár, ceea ce nu reprezintă o problemă care să nu se poată rezolva. Însă rezolva la Budapesta.

Eu vă mai întreb și vă rog să vă gândiți dacă e bine să faceți din Nagy ceea ce el nu merită să se facă din el : un Kossúth la Torino, despre care poporul maghiar povestea legende și spera că Kossúth va reveni cu libertatea, iar altul va aduce armele ? De ce trebuie să faceți din Nagy ceea ce el nu este ? Cred că problema s-ar putea rezolva altfel. Or, acum timpul, după părerea mea, e o categorie politică și cu cât mai târziu se va rezolva această problemă, cu atât mai rău. Nu mai vorbesc de persoana mea sau a lui Szántó. După cum știți, noi, la intrarea în conducerea partidului, nu am aparținut grupului Nagy și ca atare greu ne e să înțelegem de ce sîntem ținuti în această situație.

Eu cer conducerii Partidului Muncitoresc Român să înlesnească să pot să mă întorc în patrie, să pot să muncesc liniștit la catedra mea și la Academie. Nu pun nici un fel de condiții în ce privește grupul. N-aveți decît să procedați cu întregul grup cum credeți. Eu n-am avut cu acest grup de-a face ; am fost 12 zile ministru și îmi pare bine că nu mai sînt. Mi-a fost de ajuns.

În concluzie a reieșit clar că e de acord ca, plecînd în Ungaria, să nu facă nici o declarație în ce privește modul cum a ajuns în România, să nu facă nici un fel de declarație care ar putea să îngreuneze în momentul de față consolidarea și construcția socialismului în Ungaria.

E. 5 decembrie 1956

Miercuri, 5 decembrie 1956

Discuțiile purtate cu tov. Lukács au avut, în prima lor parte, un caracter teoretic privind problemele dictaturii proletariului, problemele libertăților democratice și în mod deosebit problema libertății presei. De aici s-a desprins și părerea tov. Lukács că guvernul Kádár – așa cum se arată din primele semne – continuă în problema presei vechea politică.

Arătînd punctul nostru de vedere în problema presei și cum înțelegem noi și pentru cine înțelegem libertatea presei, tov. Lukács a căutat să demonstreze justetea liniei urmate înainte de 23 octombrie de presa din R.P. Ungară, deși a recunoscut că unele articole apărute în presă au întrecut limita acceptabilă. În general însă, părerea lui e că se face o mare greșală în presa comunistă – începînd cu presa Uniunii Sovietice, a Partidului Comunist Francez și altele –, care oglindește în paginile ei în mod unilateral evenimentele considerînd pe cititorii săi simpli minori.

Combătînd această teză și arătînd că noi nu dorim să răspîndim ideologia burgheză și calomnia lor în masele celor ce muncesc, tov. Lukács susținea că, în condițiile existenței radioului și, în țările capitaliste, a presei burgheze, înseamnă că o serie de puncte de vedere imperialiste și informații care circulă, necunoscîndu-le, rămîn necombătute, iar măsurile nu sînt corespunzătoare în această problemă. El consideră că pînă și revistele literare au procedat corect atunci cînd s-au ridicat cu curaj să combată stalinismul, să spună adevărul, deși unele articole din aceste reviste întreceau desigur limita permisă. E clar că noi nu putem să admitem – spune tov. Lukács – ca presa noastră să elogieze regimul burghez și să fie propovăduită întoarcerea pămînturilor sau a fabricilor foștilor lor stăpîni, dar în problemele construirii socialismului trebuie să dăm libertate opiniilor, părerilor diferite, criticii, propunerilor din mase și astfel să creăm posibilitatea ca oamenii muncii – prin presa lor – să-și exprime într-adevăr părerea. În același timp, în problemele mai importante internaționale să reflecte informații și din lagărul imperialist cu comentariile respective, astfel încît cititorii să poată fi complet informați și orientați.

El consideră greșit, de exemplu, că presa sovietică – fără să aibă expunerea lui Tito din 11 noiembrie 1956 de la Pola – a publicat numai fragmente și comentarii.

Ar fi fost mult mai corect ca să fie informați cititorii despre întregul discurs, ca ulterior – fără nici o restricție – să adauge comentarii cu ceea ce nu erau de acord în această expunere. După aceasta, tov. Lukács a arătat din nou metodele birocratice și cu totul greșite ale fostei conduceri a lui Rákosi, în munca nu numai cu presa, dar în general în problemele de cultură și știință și, mai ales, în ce privește atitudinea față de oameni, față de scriitori, oameni de știință și cultură, amintind că în această privință greșesc cei care consideră că Cercul Petőfi e vinovat de cele întîmplate la 23 octombrie.

Cercul Petőfi nu era altceva decât un mic club literar al tineretului, dar a ajuns să devină vestit pentru că se zicea că la Cercul Petőfi se spune adevărului pe nume ; că la aceste întruniri și expuneri iau parte prima dată zeci de ascultători și discută în contradictoriu, ca pe urmă să se ajungă la sute, pînă la urmă la 5-6.000 de oameni, care întreceau toate așteptările. La început, la aceste expuneri au luat parte mai mult tinerii și tinerii intelectuali, iar mai tîrziu, au venit și muncitori din ce în ce mai mulți. Degeaba susținea Rákosi că la Cercul Petőfi s-au adunat o serie de elemente intelectuale nemulțumite, căutînd în mod birocratic să combată ceea ce se făcea la Cercul Petőfi. A și dat un asemenea exemplu : la o întreprindere, organizația de partid a încercat ca într-o întrunire muncitorească să supună votului o rezoluție împotriva Cercului Petőfi. După două zile, de la aceeași întreprindere a venit o delegație de muncitori la conducerea Cercului Petőfi și și-a cerut scuze, spunînd că ei nu au cunoscut adevărata activitate a Cercului Petőfi. Sau un alt caz, unde s-a încercat demascarea Cercului Petőfi de către rakosiști, spunînd că acolo în Cercul Petőfi se face demagogie împotriva regimului. Un muncitor care nu a înțeles ce înseamnă această demagogie, a cerut cuvîntul și a spus că el nu e de acord cu demagogia Cercului Petőfi, dar că el recomandă lui Rákosi să se ducă..., trăgînd și o înjurătură.

Tov. Lukács consideră că în acele condiții, deși în activitatea lui el a căutat să combată politica lui Rákosi și ceea ce el denumeste „stalinism”, totuși nu a mers pînă la capăt în această privință. Astfel, acum un an, cînd Rákosi l-a chemat să discute cu el problemele scriitorilor, căutînd să-l angajeze alături de linia politică de atunci a partidului în problemele scriitorilor, el – Lukács – l-a sfătuit pe Rákosi ca să nu ia o atitudine colectivă de omogenizare a scriitorilor ; să dea posibilitatea scriitorilor să-și exprime în lucrările lor artistice părerile lor, iar critica literară să combată acele deformări care ar putea surveni în unele lucrări literare, arătînd lui Rákosi că politica partidului duce la confuzia dintre scriitorii comuniști și elementele dușmănoase care sînt printre ei și nu dau posibilitatea ca elementele cinstite dintre scriitori să se separe prin lupta ideologică de elementele dușmănoase. Rákosi a vrut atunci să-l oblige – pe baza disciplinei de partid – să susțină linia politică a partidului. El a refuzat, însă consideră că a greșit atunci că n-a avut destulă putere să-i spună lui Rákosi că se va ridica împotriva acestei linii nejuste.

O discuție asemănătoare a avut loc cu Dobi în luna septembrie a.c., cînd tov. Dobi István l-a chemat pe Lukács să se sfătuiască cu el asupra a ceea ce e de făcut cu situația grea din rîndurile oamenilor de artă, cultură și știință, spunîndu-i că Lukács ar putea – cu autoritatea lui – să ajute partidul în lichidarea acestei atmosfere grele.

Tov. Lukács și-a amintit că el a propus lui Dobi ca să recomande Biroului Politic al Partidului să scoată din funcțiile de răspundere cel puțin șapte-opt asemenea elemente care sînt compromise și urîte ca stalinisti de aceste cercuri. Astfel, a dat ca exemplu pe tov. Andics Erzsébet, care era atunci șeful secției de artă și cultură a Comitetului Central și care era ruptă de masa oamenilor de artă, urită de aceștia ca una care introducea – cu metode birocratice, dictatoriale – linia politică a lui Rákosi. Sigur – spune Lukács – el nu a propus ca acești oameni să fie cu totul înlăturați, dar a propus ca să fie scoși din funcții de răspundere și în locul lor să fie puși oameni legați de mulțimea scriitorilor.

Tov. Dobi, ascultînd aceste propuneri, i-a spus că așa ceva e imposibil și că vor mai reveni asupra acestui lucru într-o altă discuție.

Tov. Lukács își face astăzi o autocritică că el nu cu destulă tărie a combătut o asemenea amîinare și astfel s-a ajuns la evenimentele din 23 octombrie. Cu această ocazie a arătat metodele birocratice care s-au folosit în atragerea unor oameni în diferite posturi de răspundere, unde întotdeauna au fost atrase acele elemente care nu aveau autoritate în mediul din care proveneau. De exemplu, au fost în conducerea partidului și în funcțiuni de răspundere de stat și profesori, scriitori, academicieni, dar aceștia erau oameni fără legătură cu mediul lor, erau cunoscuți ca oameni care fără să crîcnească vor susține linia politică a lui Rákosi.

Tov. Lukács își manifestă îndoiala în legătură cu actuala compoziție a guvernului Kádár și a noii conduceri a partidului – deși acolo există de exemplu doi foști social-democrați (Marosán și

Rónay), totuși aceștia nu reprezintă pe foștii social-democrați din Ungaria. Aceștia și în timpul lui Rákosi făceau tot le cerea Rákosi.

Din discuții a reieșit clar că elementele dușmănoase din acest grup încearcă să-l influențeze tot mai mult pe tov. Lukács, căutînd să-l folosească în scopurile lor. De aceea noi trebuie să facem tot posibilul să-l izolăm de acest grup. Multe din părerea lui vădit reflectă părerea unora din elementele decăzute din acest grup, și nu părerea lui Lukács.

Problema care a fost ridicată din nou – a întâlnirii întregului grup și a aducerii lui Nagy Imre, a lui Losonczy și a lui Donáth alături de toți ceilalți – după părerea mea nu e de fapt o revendicare a lui Lukács, care de repetate ori în discuțiile din trecut a arătat că el nu aparține grupului și că el e gata oricînd să plece acasă și să se despartă de acest grup. Faptul însă că el insistă așa de mult arată că ceilalți din grup caută să-l împingă pe Lukács pe această linie.

IV.4. Discuții cu Lukács György

Discuțiile în jurul Hotărîrii Comitetului Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist din Ungaria cu tov. Lukács, în zilele de 11 și 12 decembrie

Tov. Lukács consideră că în această hotărîre există o serie de probleme corect abordate în ceea ce privește aprecierea cliiei Rákosi-Gerő, precum și în ce privește sarcinile programatice în economie și în domeniul construcției de partid, al vieții interne de partid și așa mai departe.

Trebuie însă să arătăm că aprecierea grupului Nagy, a activității lui nu corespunde realității. După părerea tov. Lukács, nu grupul lui Nagy e vinovat că problemele interne de partid sau discuțiile de partid au fost duse în afara partidului, ci vina principală o poartă conducerea lui Rákosi-Gerő, care a nesocotit cu totul principiile elementare ale democrației interne de partid, ca și critica, care n-a ascultat nici un fel de sugestie venită de jos și astfel a lăsat membrii de partid și activul de partid să discute aceste probleme în afara partidului.

Tov. Lukács consideră că, deși nu e înscris în Rezoluție, aici e vizat în primul rînd Cercul Petőfi, la ale cărui discuții asupra problemelor de filozofie a participat și el personal. Or, el poate afirma că la discuțiile asupra problemelor de filozofie, deși, desigur, problemele de filozofie s-au discutat în spiritul de partid, aceasta nu înseamnă că s-au dus problemele de partid în afara partidului. El recunoaște că la alte discuții ca, de exemplu, la discutarea problemelor de istorie, unde existau între istorici o serie de nemulțumiri cum ar fi nemulțumirea față de tovarășa Andics – care era șefa Secției de Știință și Cultură a Comitetului Central și care fără să aibă autoritatea și pregătirea cuvenită a fost pusă de către Rákosi în fruntea Institutului de Istorie – ce e adevărat, în afară de discuții asupra problemelor de istorie, s-au ridicat și nemulțumiri în legătură cu metodele de muncă, în legătură cu persoane. Desigur, ar fi fost mai bine, mai nimerit ca aceste probleme să fie discutate nu la Cercul Petőfi, ci în cadrul organizațiilor de partid.

A revenit asupra discuției lui avute în luna septembrie cu tov. Hegedűs, căutînd să demonstreze că atît el, cît și alții au propus de mult schimbarea unora din funcționarii de partid birocratizați și compromiși în fața oamenilor de știință și cultură, însă acest lucru nu s-a împlinit.

Tov. Lukács și-a mai manifestat nemulțumirea față de formula existentă în această hotărîre că o „mare parte” a Comitetului Central ar fi fost împotriva lui Rákosi. Adevărul e – arată Lukács – că opoziția adevărată împotriva metodelor lui Rákosi și Gerő pînă și la data de 23 octombrie – cînd el a fost cooptat în Comitetul Central al Partidului – era de fapt într-o mică minoritate.

Tov. Lukács mai are obiecții în legătură cu Rezoluția pentru că ea se ocupă foarte puțin și superficial de o problemă de bază, care se numește problema națională în Ungaria, problema independenței naționale a poporului maghiar, problema tradițiilor naționale ale poporului maghiar și, în sfîrșit, de problema staționării trupelor sovietice în Ungaria și perspectiva reglementării acestei șederi corespunzător cu interesele independenței naționale ale poporului maghiar.

Tov. Lukács a repetat de mai multe ori punctul lui de vedere în care arată că el consideră justificată staționarea trupelor sovietice pe teritoriul Ungariei, însă trebuie găsită posibilitatea ca în cel mai scurt timp posibil – pe baza exemplului tratativelor și înțelegerilor între guvernul polonez și guvernul sovietic – să se realizeze o înțelegere și între guvernul R.P.U. și guvernul sovietic sau măcar să fie pusă într-o perspectivă apropiată. Din acest punct de vedere el consideră că ar fi fost mai potrivit dacă Rezoluția se referea mai deschis, mai pe înțelesul nevoilor de astăzi din Ungaria la aceste probleme, așa cum a făcut tov. Gomulka în Polonia.

În ce privește atitudinea lui față de propunerea privind întoarcerea lui acasă, tov. Lukács a primit cu bucurie această veste, însă atunci când i-am pus în față problema că trebuie să înțeleagă că în această privință Partidul Muncitoresc Socialist din Ungaria are un cuvânt hotărâtor, ca și guvernul maghiar și că ar fi potrivit să scrie și să-și fixeze în scris poziția lui, tov. Lukács a arătat că el nu e de acord să dea în scris ceva care ar putea să fie folosit împotriva lui Nagy (și aici am putut să constat și pe mai departe o atitudine de intelectual, cu sentimente și morală, care nu este în stare să ia o atitudine politică hotărâtă), deși – sublinia tov. Lukács – noi știm și e cunoscut că el nu a aparținut niciodată organizat grupului Nagy, că el și astăzi consideră o greșală că a fost de acord să intre în guvernul Nagy. Însă e cunoscut că el a ridicat această problemă în prima sesiune a Comitetului Central la care a participat, și numai pe baza hotărârii conducerii partidului el a considerat că e în interesul cauzei să figureze în guvernul Nagy. A mai adăugat că în ultimele zile a ajuns la concluzia că trebuie să-și facă o serioasă autocritică pentru faptul că – fără să aibă vreun motiv – el s-a dus la Ambasada Iugoslavă. După cum e cunoscut, el a fost invitat ca să se ducă la Ambasada Iugoslavă de tov. Szántó, cu care e prieten și tovarăș de peste 40 de ani de zile. Tov. Lukács spune că dacă el nu mergea la Ambasada Iugoslavă, el este sigur că astăzi ar putea să fie foarte bine la locul lui de muncă, profesor universitar și academician, și ar putea în liniște să-și continue lucrarea despre estetica marxistă și despre etica marxistă. De altfel, el altceva nici nu dorește și consideră că nu trebuie să-i purtăm grijă că dacă el va veni la Budapesta, ar putea să facă ceva care să împiedice normalizarea situației din Ungaria, că Biroul nostru Politic poate să aibă încredere că el niciodată nu va face nimic care poate să fie împotriva intereselor construirii socialismului în Ungaria.

El e gata să nu facă nici un fel de declarații despre nici un fel de probleme dacă vine la Budapesta, iar dacă se va documenta și va cunoaște realitățile de astăzi din Ungaria, după ce se va informa, el e gata ca în fața Comitetului Central sau a guvernului, oricine l-ar întreba asupra părerii sale, el în mod cinstit să-și spună această părere.

Tov. Lukács a mai subliniat că trebuie să știm că el nu e nici prin factura lui portdrapelul opoziției, că în anii de viață care i-au mai rămas vrea să slujească interesele clasei muncitoare și ale poporului prin terminarea lucrărilor sale marxiste asupra eticii și esteticii marxiste.

A doua zi, discuția a continuat pe același plan, revenind la unele probleme teoretice legate de hotărârea Comitetului Central Provizoriu, punându-se din nou problema definiției „stalinismului” așa cum vede tov. Lukács această problemă, referindu-se la problemele economice din Ungaria, unde el învinuiește pe Gerő pentru că investițiile au fost făcute pentru crearea unei industrii grele în Ungaria, industrie care n-are bază materială – cărbuni și minereuri –, că s-a distrus o mare parte din industria de calitate a obiectelor de larg consum și instrumentar fin care se produceau în Ungaria; o industrie grea cu producție de mare tonaj, și toate acestea au dus la situația economică grea din ultimul timp în Ungaria.

Tov. Lukács s-a hotărât să scrie Biroului nostru Politic în legătură cu poziția lui față de plecarea lui în Ungaria.

AG. 15 decembrie 1956

3 ex.

IV.5. „Suedeza” (ascultări)

28 februarie 1957

Lukács György

C. 540

„SUEDEZA”

Familia Lukács deschide aparatul de radio și ascultă muzică, între timp vine doctorița care o examinează pe doamna și se interesează în general de sănătatea ei, mai târziu în limba germană și franceză vorbesc îndelung despre diferite experiențe medicale, apoi despre starea timpului.

După ce doctorița pleacă, soții Lukács mai departe vorbesc despre științele medicale, experiențe. Deschid din nou aparatul de radio și încearcă să asculte diferite posturi. Vine în vizită familia Vas și soții Lukács le arată aparatul lor de radio, pe care Vas, după ce-l încearcă, îl laudă, și spune că e mai bun decât al lor și le explică unde se pot asculta diferitele posturi, în special „Europa Liberă”. Îi atrage atenția lui Lukács unde-i Londra, apoi Vas spune ce a citit din presă, dar nu comentează, fiindcă Lukács spune că și el a citit.

Edith spune că venirea lor aici nu a depins de guvernul maghiar, fiindcă Kádár altfel a vrut să rezolve lucrurile, toate acestea au fost făcute de sovietici și ea știe sigur că înainte de 15 martie nu se vor duce acasă.

Vas : Ar fi cea mai mare nebunie ca noi să ne ducem acasă la 1 aprilie. Eu cred că acum lozinca este ca după-masă între 2 și 3 nimeni să nu fie pe stradă, ca orașul pe 15 martie să fie pustiu.

Lukács : Eu nu cred în ceva serios, totul e ca ei să scape în liniște de 15 martie, însă nici asta nu cred.

Vas : Păi nu va fi nimic pe 15 martie, în primul rând e o teroare colosală, eu nu cred să facă ceva important fiindcă dușmanii au nevoie de o conducere centrală, și important este că așa ceva nu a existat nici pe 23 octombrie.

Lukács : Da' și Dudas „e un mare conducător”. Dudas este un mic șef de marionete cu 500 de oameni.

Edith : Cea mai mare greșeală a fost că pe Dudas nu l-au arestat, el de fapt a fost arestat, dar a fost lăsat în libertate.

Vas : El simbătă era deja arestat.

Lukács : Însă nu este admisibil ca Dudas să fie considerat, de exemplu, un Colceag maghiar sau mai știu eu cine. El a fost un netrebnic, un găinar.

Vas : Este un articol foarte interesant, probabil că și voi l-ați citit, articolul lui Vadász despre asociația scriitorilor, iar o ziaristă teribil îl combate pe Vadász, spunându-i că este un oportunist, mai bine ar fi scris despre plăcerile sale sau că a fost un vierme într-o fabrică, și așa mai departe.

Lukács : Eu am citit acest articol, însă nu îmi mai reamintesc precis dacă l-a scris Vadász, dar că Haraszti l-ar fi birfit așa timid, acest lucru, vă spun sincer, eu nu cred. Eu cu Haraszti în multe probleme nu sînt de acord, dar știu că Haraszti este un om îndrăzneț care nu se sperie de propria sa umbră, în al doilea rând este un om pașnic, pe linie. Că Haraszti ar fi început să birfească – fiindcă acolo au intrat cîțiva găinari, cînd el a fost ales ca președinte de marea majoritate a ziaristilor –, acest lucru eu pur și simplu nu cred. Aceasta e o minciună.

Dna Lukács : Numai să putem pleca odată acasă.

Vas : Cîndva o să ajungem acasă, numai nu știu cînd anume.

După aceea Vas înșiră numele celor care au fost aleși recent în Ungaria și însărcinările lor, după care familia Vas își ia rămas-bun și pleacă.

Familia Lukács cînează, deschid aparatul de radio și ascultă postul Budapesta, între timp discută despre probleme fără importanță.

*

1 martie 1957
 Lukács György
 „SUEDEZA”

Doamna Lukács discută cu femeia de serviciu căreia îi povestește cum s-a simțit la Sanatoriu și ce oameni de treabă sînt acolo.

După ce femeia de serviciu iese, soții Lukács discută :

Dna Lukács : Acum nemulțumirile au mers prea departe.

Lukács : Eu cred că cei care nu sînt contrarevoluționari o să pună problema cum să se facă o asemenea democrație populară în care să se poată trăi.

Dna Lukács : Cred că foarte mulți vor fi de acord. Dar asta este ceva îngrozitor de primejdios, pentru că este știut că asta împinge oamenii și mai mult la revizionism.

Lukács : E natural. Acum cînd sînt atît de mari dislocări, ei înșiși scriu că trebuie să aibă grijă etc. Pe de altă parte, apar mereu articole în legătură cu prigonirea comuniștilor cinstiți și prin urmare foarte mulți oameni ar vrea ca în caz de regresie să ia apărarea libertății poporului. Dacă ai vrea s-o iei ca o categorie socială grea, asta ar întrece numărul de zeci de mii. Nemaivorbind că noi n-am fost acolo cînd aceste discuții au avut loc ; de cîte ori n-am citit că Rákosi a ținut un mare discurs activului și fiecare muncitor din uzină a luat cuvîntul etc. etc.

Dna Lukács : Luîndu-mă după fapte, așa a și fost ; dar nu întotdeauna au luat cuvîntul, însă aplauze furtunoase au fost mereu, au fost și discuții, dar nu contradictorii.

Lukács : Ba da, au fost cîteva care au vorbit și împotriva lui. Fapt este că la o țară de 10 milioane de oameni s-au găsit 100.000 asemenea oameni.

Dna Lukács : Acum partidul a ajuns în situația că nu mai lasă porțile complet deschise. Acum se primesc membrii de partid cu foarte mare atenție, sau cel puțin așa spun, deoarece acesta le este interesul.

Lukács : Sau poate că în parte le este și frică că o anumită pătură socială... (nu termină).

Dna Lukács : Ei au precizat care sînt condițiile ca să fie primit cineva membru de partid. Dacă așa ceva trebuie să dăm în scris, atunci stăm prost...

Lukács : N-o dau ei în scris.

Dna Lukács : Oare ce spune acum Illyés ? – mi-ar plăcea să știu. Cred că au scos cîte ceva din el.

Lukács : Din Illyés deocamdată nu pot ei să scoată nimic. De la Illyés în timpul lui Rákosi au scos doar atît, cît a tradus el francezilor la proces. Dacă Illyés acum devine membru al Teatrului Național și dacă el nu va face scandaluri, ei vor fi foarte mulțumiți.

Este enervant și mă enervez mereu pentru faptul că dacă eu aș fi rămas acasă și aș fi tăcut, ei ar fi fost complet nemulțumiți.

Doamna Lukács îi spune soțului simptomele bolii, dar adaugă că se simte mai bine. Discută apoi chestiuni lipsite de importanță.

Apoi servesc masa și discută tot chestiuni lipsite de importanță.

*

2 martie 1957
 Lukács György
 „SUEDEZA”

Lukács și soția servesc micul dejun, timp în care ei discută chestiuni lipsite de importanță. Apoi Lukács spune : Adenauer i-a răspuns lui Bulganin să delege un trimis cu care să discute probleme de relații comerciale.

Dna Lukács : Cu cine, cu Japonia ?

Lukács : Nu, Adenauer cu sovieticii. Deci într-adevăr se dă o luptă mare pentru piața mondială. Acum în Japonia se află reprezentanții Uniunii Sovietice, dar este exclus ca Uniunea Sovietică să poată alimenta întreaga piață a Japoniei și a Chinei. Dacă acum acolo se instalează japonezii, atunci ei își pot asigura permanent un viitor extraordinar.

În continuare, soții Lukács discută despre piețele de comerț, despre faptul că englezilor le este frică că japonezii îi vor înlătura de pe multe piețe.

Lukács : Este interesant de știut cine vor fi cei cinci oameni.

Dna Lukács : Adineauri a spus șapte.

Lukács : De cei patru sînt sigur.

Dna Lukács : Numai membrii de partid pot fi.

Lukács : Ei bine, ca să vină trei membri de partid la această sărbătorire, asta o cred irealizabilă.

Apoi femeia de serviciu intră în casă și spune că a fost tov. Rațek, care a întrebat dacă e bun radioul. Apoi discută alte chestiuni de gospodărie. Mai târziu soții Lukács discută chestiuni de literatură.

Lukács : Existența și activitatea Securității au fost una din cauzele care a contribuit la agravarea situației, este precis... (nu termină fraza).

În continuare la Lukács vin în vizită soții Vas și Szántó. Lukács îi spune lui Szántó ce a spus aseară „Vocea Americii”, știri pe care el le-a ascultat. Apoi ei discută chestiuni de literatură lipsite de importanță. După aceasta toți o felicită pe doamna Lukács cu ocazia zilei ei de naștere.

Dna Szántó : Cine știe ce lucruri spun despre noi acasă, așa că nici Dezső, nici Jánoska nu înțeleg ce este cu noi. Dezső a scris o scrisoare în care spune nici cum nu pot să vă înțeleg, dar nu face nimic, veniți repede acasă. La aceasta Zoltán i-a răspuns că „eu înțeleg că nu ne poți înțelege după toate defăimările auzite despre mine”.

Lukács : Din ultima scrisoare pe care am primit-o reiese că pentru ei este clară situația noastră, el desigur n-a scris despre asta nimic, el este foarte deștept și n-a făcut nici o aluzie la acestea. Din tot conținutul scrisorii se înțeleg doar chestiuni științifice. Uitați-vă cum stau lucrurile cu mine. Faptul că eu am vrut să vii în România, asta n-o crede nimeni din cunoștii mei. Dacă ne-am fi dus în Iugoslavia sau în Polonia ar fi înțeles.

Dna Lukács : Și Dezső ?

Szántó : Partidul a dat această hotărîre în interesul unității partidului, ceea ce este de crezut și Dezső o crede și el.

Dna Szántó : În ultima scrisoare mereu întreabă dacă trebuie să ne ajute. Dezső nu poate să înțeleagă asta.

Edith : Vas a spus că acum trebuie să vină curierul, sînt curioasă dacă primim scrisoare.

Szántó : Asta e cea mai mare ticăloșie, căci în cea mai strictă închisoare, cu un regim sever, îți este permis să primești scrisori și la trei luni să scrii o scrisoare.

Vas : Românii totuși așa o fac... (este întrerupt).

Dna Szántó : Mă mir că nu v-ați gîndit dacă nu e bună cererea ca să vină cineva aici din familie.

Szántó : E vorba de faptul dacă se pot face vizite.

Vas : Să ne spună care este regimul.

Edith : Nu se poate ca toți trei bărbaiți să scrieți o scrisoare lui Dej și să cereți asta ?

Vas : Lui ar trebui pusă această întrebare, deoarece el este cel care ne ține închiși.

Lukács : Problema asta, eu o văd printre rînduri. Prima întrebare în scrisoare este întotdeauna aceeași, ce este cu mine. Din asta se vede că ei văd că eu nu sînt aici în România ca să mă distrez.

Szántó : Cine cunoaște activitatea noastră din octombrie poate să înțeleagă cît de complicată este situația noastră.

Dna Szántó : Sînt două chestiuni. Prima este că nu cunoaște activitatea dvs. din octombrie (s-a adresat lui Lukács) și a doua, așa înțeleg eu, sînteți într-o situație complicată.

Lukács : În tot cazul a fost o presiune foarte mare din partea Germaniei Occidentale. Numai astfel se explică că Ulbricht a vorbit așa de mult.

Vas : La radio am auzit că pe Iugoslavia o atacă Uniunea Sovietică și țările prietene au livrat marfă în valoare de 700 milioane forinți, și acum a început livrarea pentru 200.000.000 forinți. Asta este aproape un miliard de forinți și, după cum spune ziarul, am primit marfă și dolari. Toate acestea au fost necesare, deoarece au vrut să evite ruina economică.

Uniunea Sovietică livrează tuturor țărilor de democrație populară pâine și încă nu știu ce lucruri pe care aceste țări odinioară chiar ele le exportau. Au importat foarte multă și marfă destinată pentru export a fost vindută pe piața internă.

Apoi cei din casă discută despre prețuri care sînt mari, cărbunele tonă acum este mai scump, iar producția este tot așa cum era înainte de septembrie.

Vas : Este o vorbă. Poetul să nu intre în partid, să fie comunist, dar să nu intre în partid.

Apoi intră Goldberger în casă și o felicită pe doamna Lukács. Sosirea lui Goldberger a produs multă bucurie.

Szántó : Acum Münnich a dat publicității că Kun Béla este unul din conducătorii partidului (fost [?]), înaintea Congresului al XX-lea asta nu se putea face.

Goldberger le explică acest lucru, după care ei discută chestiuni de istorie. Apoi servesc masa și discută chestiuni lipsite de importanță, despre o nouă excursie aici în România și alte lucruri asemănătoare.

Discuția se poartă în jurul scrisorilor. Ei se plîng lui Goldberger că nu le primesc. Ei îi spun lui Goldberger că în Ungaria nu crede nimeni că ei vor să trăiască aici în România.

Doamna Szántó îi spune lui Goldberger că este îngrozitor cum sînt defăimați acasă. Apoi Lukács aduce vorba despre discuția lui cu Kállay, că în multe lucruri au fost de acord, că nu dă interviu nimănui și nici pînă azi n-a venit nici o știre.

Lukács : Tov. Goldberger, există o problemă ; ar fi necesar ca astăzi un partid și un guvern să stea în fața poporului și să spună : „Acestea și acestea sînt greutățile, din cauza asta și asta ne amenință inflația, poporul trebuie să depună eforturi, și acest lucru poate s-o facă numai un asemenea guvern care se bazează pe încrederea poporului.

Szántó : Aici este buba fundamentală, buba politică, clasa muncitoare nu este alături de partid, nu sprijină construirea socialismului, nu sprijină conducerea acestui regim, este total lipsită de încredere.

Vas : Eu vreau să termin ideea și vreau să vă spun că nu numai faptul că sîntem răpiți și că partidul român ne ține în detenție, dar ține în detenție comuniști cinstiți care vor să se ducă acasă și să ajute la construirea socialismului.

Lukács : Vedeți, aici se iese o întrebare complicată pe care nimeni în lume n-are s-o creadă. Se spune că guvernul Nagy Imre a trădat, trădat în privința neutralității etc. În guvernul Nagy Imre atunci au fost doar trei comuniști : Nagy Imre, Losonczy Géza, Kádár János. În ședința aceea Kádár János s-a pronunțat în favoarea neutralității. Szántó Zoltan a făcut scandal, căci el i-a cerut lui Nagy Imre ca în fiecare zi să se țină ședința prezidiului. Chestiunea este că hotărîrea nu numai că a fost votată, dar Kádár János a luat cuvîntul și a sprijinit hotărîrea.

Vedeți, aici se pune problema încrederii. În primul rînd eu cu Szántó am cerut asta și de atunci începînd în fiecare seară a fost ședință de partid în care Nagy Imre făcea raport despre cele întîmplate. Dar de problema neutralității n-am știut nici eu, nici Szántó. N-am știut nimic.

Szántó : Cînd l-am prins odată pe Kádár eu l-am întrebat ce se întîmplă, cum își închipuie el așa ceva, așa nu se mai poate face ceva mai departe, trebuie să discutăm problema. El mi-a răspuns „bine, bine, bătrîne, nu te frămînta, să se liniștească lucrurile puțin și vor urma discuțiile”.

Acum ce fac ei, vasăzică, ei organizează Partidul Muncitoresc Socialist Maghiar, dar reiese că este ceva asemănător cu Partidul Democrat Popular. Cu alte cuvinte, organizează un partid pe care nu te poți bizui. În perioada primelor greutăți partidul a luat poziție față de democrația populară, cărțile de partid au fost arse pe stradă de membrii de partid. De un astfel de partid avem noi nevoie ? Și fac înrolarea membrilor în partid. Aici în hotărîrea partidului din ultima ședință a Comitetului Central pe care am citit-o, spun cu mîndrie că în fiecare săptămînă primesc 8-12.000 noi membri de partid. Păi, trebuie reprimiți toți ? Noi n-avem nevoie de oricine. Trebuie verificați toți.

Uitați-vă, tov. Goldberger, eu nu reclam analiza regimului Rákosi, ca noi aici să ne criticăm unul pe celălalt sau cum s-a mai spus în trecut, că scormonim în răni. Eu cred că este necesar acest lucru din două puncte de vedere. Pe o parte, e nevoie ca acele mase mari care s-au împotrivit total regimului Rákosi, partidului și democrației populare, ele să vadă că într-adevăr am tras la răspundere, adică partidul să-și câștige încrederea.

Pe cealaltă parte, analizăm greșelile întâmplate pe diferite țărmuri ca să nu se mai repete.

Eu vă spun că nici cei mai credincioși funcționari comuniști nu știu ce greșeli au fost în politica economică, în politica culturală. De fapt unde a fost greșala, în construcția partidului, trebuie să ne uităm în *Népszabadság*. Ziarişti, care azi scriu despre construcția de partid, nici habar nu au cum ar trebui să arate un partid marxist-leninist. Păi, aceste lucruri trebuie discutate, fiindcă altfel va fi instaurat vechiul și o catastrofă nouă nu va avea loc peste 12 ani, ci cum se va întâmpla. Articolul, care după părerea mea a fost publicat greșit, și anume că clasa muncitoare maghiară a ajutat contrarevoluția, se va realiza acum, că va ajuta conștient, că mai bine are să moară, dar de acest lucru nu are nevoie. În zilele lui octombrie și noiembrie știu de la oamenii tineri cu care am stat de vorbă și care mi-au spus că nu știu ce urmează să vină, dar noi mai bine murim decât să abandonăm interesele poporului. Eu nu spun că ei au fost marxiști, dar știu că au fost oameni cinstiți, între ei au fost și comuniști, mai demult, și care au spus că mai bine vom muri decât să trăim sub acest regim.

Tov. Goldberger : Nu restaurarea capitalismului au vrut.

DI Szántó : Nu au vrut, normal că nu au vrut. Dar dacă în 24 octombrie ar fi fost posibile alegeri interne, atunci eu vă garantez că contrarevoluția nu ar fi avut loc.

Aceasta este o problemă politică în jurul căreia se învîrte totul. Eu nu pariez, pentru că se poate înăbuși orice contrarevoluție din Ungaria cu ajutorul Armatei Sovietice, dar asta nu e o soluție. Pe linia aceasta – ca să ne întoarcem la regimul lui Rákosi –, pe linia aceasta nu se poate merge.

DI Lukács : Uitați. Noi nu sîntem copii nou-născuți, noi pe Marosán nu-l cunoaștem de ieri, așa că aici cu certitudine e vorba de o restaurare cu care intelectualii și țăranii maghiari nu vor fi de acord nici dacă ei vor sta pe cap, nici atunci nu vor fi de acord. Așa, cu ajutorul tancurilor sovietice, se pot strînge 150.000 de membrii de partid și se poate ține o ședință unde 20 de oameni iau cuvîntul, pe linia lui Kádár, ceea ce nu înseamnă absolut nimic pe lumea asta. Noi nu sîntem gazetari apuseni, ci noi cunoaștem de 40 de ani mișcarea partidului maghiar și știm ce se poate realiza și ce nu se poate realiza. Problema este ca să existe o asemenea încredere din partea poporului maghiar în temeiul căreia să poți cere anumite contribuții pentru consolidarea reală a economiei. Despre asta e vorba, ca masele largi, poporul maghiar – adică nu numai membrii de partid, ci masele largi – să creadă că va veni un asemenea socialism de care este nevoie. Faptul este că oamenii au vrut, eu în toamnă am vorbit cu Illyés Gyula și el mi-a spus că este de acord cu tot ce facem noi și a spus că reforma trebuie făcută, dar în așa fel ca din realitățile socialiste să nu pierdem nimic, că acei oameni care au fost contra regimului Rákosi nu au vrut să instaureze un capitalism apusean, și nici Illyés Gyula nu a vrut.

Tov. Goldberger : Vedeți, tov. Lukács, aici nimeni nu neagă că intelectuali cinstiți, sau să încep cu cei care sînt marxiști, nu, cu cei care sînt intelectuali cinstiți, care au stat aproape de popor, sau în special muncitorii, dar nici țăranii muncitori nu vor și nu sînt de acord ca să retragem cuceririle socialiste. Cu aceasta cu toții sînt de acord. Nu aici, pe acest teren, ar fi avut loc trădarea, nu în această clasă a avut loc trădarea, este vorba de ceva foarte firesc, regimul lui Rákosi a creat o asemenea situație în care fiecare a avut posibilitate să pescuiască chiar și contrarevoluția și mai mult. Mulți oameni cinstiți nu au știut care este calea cea bună. De acest lucru sînt convinși.

DI Lukács : Îmi permiteți, tov. Goldberger, dacă în noaptea de 23 spre 24 Gerő ar fi înaintat demisia, Nagy Imre ar fi fost președintele Consiliului de Miniștri, ar fi stat în fruntea cabinetului nou și în locul lui Gerő, Szántó sau altcineva ar fi fost ales prim-secretar, eu vă asigur că în 24 nu ar fi fost contrarevoluție și dacă atunci asta s-a întâmplat, noi imediat am observat toți trei la ședința Comitetului Central – clica Rákosi-Gerő nu și-ar fi exercitat împotrivirea, datorită căreia

orice hotărîre lua naștere cu 48 de ore întârziere, sau nici nu putea lua naștere. Eu mă adresez și vouă, fiindcă voi puteți să-mi fiți martori, cînd lista guvernului a fost publicată eu am luat cuvîntul și am spus că acesta e vechiul guvern, și nu cel nou, dar e nevoie de un guvern nou, în care poporul să aibă încredere. Asta nu se putea întîmpla fiindcă impunea ca să fim în guvern Kosa și eu.

Tov. Vas : Tov. Goldberger, nu știu precis cînd, într-o dimineață am fost cinci persoane în camera primului-secretar : Mikoian, Suslos, Serov, Gerő și eu. A fost a doua zi dimineață după ce a sosit Mikoian și Gerő a vorbit ; nu știu cum era posibil să țină o cuvîntare atît de neno-rocită ; după care Gerő mi-a spus că a apărut Uniunea Sovietică. Eu i-am spus cum poți să spui așa ceva, de fapt e treaba ta ca într-o asemenea situație să aperi Uniunea Sovietică, partidul sau poporul maghiar.

DI Szántó : El așa este. În 23, în ședința-fulger, a spus că de aceea sînt toți împotriva lui, pentru că el în cuvîntarea sa a fost lîngă Uniunea Sovietică. Dar acum vreau să vă spun în ce sens nu sînt de acord cu tov. Lukács. Sînt de acord cu faptul că regimul lui Rákosi-Gerő a subminat complet în țară democrația populară, masele au fost total opuse partidului, partidul a fost complet izolat, iar în partid conducerea a fost și ea complet izolată. Unde a fost greșala ? În partid nu a existat democrație de partid. Acolo în interior nu s-a putut iniția rezolvarea crizei, orice voce care nu a fost de acord cu părerea lui Rákosi-Gerő a fost înăbușită. Din această cauză foarte mulți au tras incorect concluzia că dacă în interiorul partidului nu se poate realiza acest scop, adică așezarea socialismului pe un alt drum corect, atunci au început activitatea în exteriorul partidului, ceea ce e considerat contrarevoluție. Acum pe acest tărîm, pe această linie, adică munca în afara partidului a comuniștilor s-a întîlnit cu activitatea posturilor de radio străine, cu delegații străine, cu activitatea legațiilor străine în Ungaria și s-a format o asemenea situație politică, încît contrarevoluția nu a trebuit să inventeze minciuni în propaganda ei, a fost de ajuns să scoată material de agitație chiar din viață, fiindcă acesta a corespuns cu adevărul. Spusele comuniștilor care au fost contra regimului lui Rákosi, în general, au coincis cu cele ale contrarevoluției. Contrarevoluționarii nu au venit cu ideea că socialismul trebuie demontat și trebuia restaurat capitalismul. Dar această organizare, activitatea acestor comuniști s-au contopit cu activitatea contrarevoluționarilor. Aici există o mare diferență, acești comuniști – să nu spun subiectiv – nu au fost contrarevoluționari, dar cu activitatea lor i-au ajutat, și atunci cînd a venit 23 octombrie, în poliție, în aparatul de stat, în armată a fost nemulțumire și între conducători, care au fost contra lui Rákosi, problema și-a găsit teren. Acum, dacă noi vrem să împăcăm partidul cu masele, trebuie să explicăm unde s-au săvîrșit greșelile și din ce cauză au existat aceste greșeli și, ca acestea să nu se mai repete, noi avem nevoie de un alt partid și în orice domeniu al vieții avem nevoie de o altă politică... (nu termină).

DI Lukács : Sînt două probleme aici. Prima e ceea ce am spus, că în Cercul Petőfi lucrurile au fost duse în afara partidului, lucruri care trebuiau rezolvate în interiorul partidului. În primul rînd, eu am luat parte în martie și aprilie la ședința de partid, unde a fost ridicată ideea aplicării principiilor celui de-al XX-lea Congres. În al doilea rînd, dacă un partid marxist vorbește de problema marxismului, problema ideologiei dictaturii proletariului, atunci fără îndoială că ceea ce s-a întîmplat în acel cerc, în probleme de istorie, istorie de partid, economie, filozofie etc. – trebuiau în cadrul unor anchete dezbătute problemele marxismului. Asta ar fi fost corect ; cît de just ar fi fost ne arată și faptul că acum guvernul lui Kádár a înființat un „Cerc Táncsics” unde se discută asemenea probleme. Acum Cercul Petőfi a început prin a discuta într-un cerc restrîns probleme de istorie, unde o mulțime de istorici au luat cuvîntul împotriva unor idei și din această cauză la discuții filozofice s-au adunat mai mult de 1.000 de oameni ca să asculte dezbaterile.

După mine a fost corectă situația filozofiei marxiste... (s-a întrerupt).

Dna Lukács : Spune ceea ce a spus Lenin despre acest lucru.

DI Lukács : Nu, dar lucrurile au stat în felul următor, că la începutul lui '56 problemele istoriei, ale filozofiei, economiei și ale geografiei... au vrut să le discute membrii și nemembrii de

partid împreună, ceea ce a fost un lucru corect. Din cauză că partidul nu a stat în fruntea acestei acțiuni, s-a întâmplat că la ultima ședință a Cercului Petöfi, adică în ședințele privind presa, s-au adunat 6-8.000 de oameni. Aici nu este vorba de faptul că problemele le-am dus în afara partidului, fiindcă problema marxismului nu e o problemă internă de partid.

Al doilea lucru este – și aici este minciuna sfruntată a restaurației – că mereu se spune că da, contrarevoluția așa și așa, a pregătit lucrurile, și în 23 octombrie a avut loc pe baza unui plan general sau ce mai știu eu – ceea ce ați citit și dvs.

Acum eu vă pun întrebarea : dacă noi am făcut acel minunat A.V.H., ai cărui membrii excelenți ne-au urmărit, care au fost în stare să-i descopere pe Rajk, pe Kádár, pe Losonczy și nu știu pe cine în calitate de contrarevoluționari, și între timp de 12 ani contrarevoluția se tot pregătea, atunci de ce dracu' a existat această instituție, cine a făcut această instituție ? Rákosi și Gerő au făcut-o. Dacă contrarevoluția putea să se pregătească liniștită pentru acest atac, cine a format baza acestei contrarevoluții ? Rákosi și Gerő.

Tov. Goldberger : În această privință nimeni nu are îndoieli, nici cei care politic au creat... (este întrerupt).

DI Lukács : Nu, dar politic și organizatoric. Dacă contrarevoluția s-a putut pregăti, atunci acel organ minunat, care ani de zile m-a urmărit, nu i-a putut urmări și pe contrarevoluționari ?

Tov. Goldberger : Greșeala a fost că nu s-a manifestat interesul cuvenit pentru dușmanul de clasă, ci spre cei cu funcții înalte... (este întrerupt).

Dna Lukács : Rákosi ne-a blagoslovit cu această zi a contrarevoluției.

DI Szántó : În Ungaria la apelul contrarevoluției au fost prezenți așa de rapid că nu a fost nevoie de nici o organizare, totuși, desigur, pentru 23 s-au făcut organizări, eu știu acest lucru.

DI Lukács : Dacă acești indivizi ani de zile au putut să mă urmărească, de ce nu au urmărit și pe acești oameni.

DI Szántó : Ai dreptate.

Dna Szántó : Dar nu numai că nu i-au urmărit, dar i-au pus în funcții de răspundere, unde sînt și astăzi, așa că nu este ceva din cale afară că astăzi ei mai sînt acasă ; sînt lucruri de neînțeles și restaurarea capitalismului continuă.

DI Szántó : Uitați, activitatea intelectualilor, ziaristilor, scriitorilor – din iulie începînd – a fost îndreptată spre destrămarea partidului, care se duce de răpă, și nu au depus nici un efort ca lucrurile să se restabilească ; trebuiau să lupte în interiorul partidului ; atunci cînd o asemenea mișcare de masă ajunge în afara partidului, în clipa aceea totul s-a terminat și mai ales după o asemenea putreziciune interioară.

De exemplu, ceea ce a spus Déry în discuțiile despre presă, am să citez cuvînt cu cuvînt și puteți controla : „Nu am nevoie de cai șchiopi care stau la conducerea partidului, dar nu am nevoie nici de acei măgari șchiopi care vor veni după ei”. Asta e renunțarea totală la partid ; dar de unde a știut el că vor veni din afară ? Adică asemenea lucruri s-au întîmplat. Dacă despre Rákosi spun în apărarea lui, că obiectiv sau subiectiv, atunci și la acești oameni ar trebui văzuți... (nu termină).

Dna Szántó : Este drept și sănătos ca problemele partidului și problemele celor care discută să nu aibă loc numai în interiorul partidului, să aibă loc și în mijlocul maselor și să simtă, să discute împreună, dar asta este posibil doar atunci cînd în interiorul partidului nu domnește frica ; dar pericolul aici vine din interiorul partidului, unde critica a fost înăbușită. Rákosi i-a exclus și i-a închis pe cei care au făcut critică și foarte frumos au oferit, Rákosi și ai lui, imperialismului pe o farfurie de argint, a spus Zoltán... (e întreruptă).

DI Szántó : Dacă cele 200 de milioane de dolari pe care imperialiștii le-au votat pentru munca de subminare a țărilor socialiste le-au dat lui Rákosi ca un cadou ar fi un lucru de înțeles, fiindcă un asemenea serviciu bun imperialismului nu i s-a făcut în nici o țară socialistă ca în Ungaria.

Acum, cum spune Lenin că în discuții trebuie antrenați și cei fără de partid, scopul acestui lucru este întărirea partidului, dar atunci cînd Háy Gyula a scris acel articol „Kucsera”... – eu acum nu vreau să analizez cu ce scop a făcut, dar a avut drept rezultat scăderea prestigiului fiecărui funcționar.

DI Lukács : Tipul „Kucsera” în Ungaria a existat și-a dominat și să nu uitați că Háy în acest articol lui Kucsera i-a opus un alt tip, nu știu cum l-a numit, mi se pare că doamna Takács. Că acest tip de Kucsera a existat în Ungaria, că acest tip a dominat în Ungaria și că a înăbușit orice tentativă democratică, acest lucru nimeni pe lume nu-l poate nega.

DI Szántó : Aici, acum, nu adevărul obiectiv este hotărâtor în această problemă, că el a descoperit etc., ci masele care au citit acest articol, ele au văzut în partid numai acest tip „Kucsera”. Faptul că acest Háy nu a avut față de partid gânduri cinstite dovedește și convorbirea telefonică pe care ai avut-o dumneata cu el, la înființarea M.Sz.M.P.-ului ; el a declarat că nu vrea să intre în nici un fel de partid, înțelegi ?

DI Lukács : Bine, dar aici este vorba de faptul – în legătură cu care trebuie să ne fie clar, fiindcă altfel nu se poate construi un partid serios – că în timpul celor 14 ani prestigiul marxismului și al partidului a fost distrus. Acum părerea mea a fost aceea, ceea ce știți și dvs. foarte bine, că eu începînd de la 23 octombrie neîntrerupt am luptat ca să reconstruim și să facem un asemenea partid în care masele maghiare, muncitori, intelectuali, țărani, să aibă încredere. Noi asta am vrut să facem și din această cauză am stat de vorbă, și nu din motive personale, timp de un ceas cu Háy. Ca el să intre în M.Sz.M.P., dar n-am reușit să-l conving. Dar eu sînt convins că dacă noi aveam posibilitate ca în timp de 2-3 luni în Ungaria să urmărim această linie – și aici nu mă interesează persoana lui Háy Gyula –, în 10.000-100.000 de oameni puteam restabili încrederea, despre asta e vorba. Fără restabilirea încrederii în Ungaria nu puteam face politică economică sau culturală.

Tov. Goldberger : Eu cu asta sînt de acord, dar îmi permiteți ca să mă întorc la o întrebare. Pot avea loc discuții, ceea ce trebuie să aibă loc și cu cei fără de partid, este un lucru natural, asta nu se întîmplă fără știrea partidului, însă aceste discuții trebuie organizate și conduse însuși de partid. Această conducere este legală... (nu poate să-și termine fraza, fiindcă Lukács și Szántó îl întrerup).

DI Lukács : Uitați, tov. Goldberger, eu mă folosesc de exemplul meu personal. Eu în aprilie nu în afara partidului am luat cuvîntul, ci în organizația de partid a facultății, unde s-a vorbit despre cultul personalității. Am spus cultul personalității nu constă în faptul că o fotografie o luăm de aici și o punem dincolo, ci din cultul personalității lui Stalin și Rákosi și din piramidele complexe ale micilor Rákosi și Stalin, care trebuie distruse de către partid. Partidul trebuia să înceapă rezolvarea acestei probleme, și cu conducerea partidului puteam să rezolvăm lucrurile ca totul să fie în ordine.

DI Szántó : Mai este ceva ce nu trebuie să uităm, ceea ce a dat o ciudată putere rășcoalei din 23 octombrie, ca pe urmă complet să treacă în contrarevoluție.

S-a descoperit în toată țara, și puteam observa din martie, aprilie, că de conducerea lui Rákosi nimeni nu mai avea nevoie, că a dat faliment total și a pierdut tot capitalul politic și moral. Pe urmă, au intervenit marile acțiuni internaționale, declarații pentru sprijinirea regimului Rákosi al căror înțeles a fost că „clasa muncitoare maghiară, poporul maghiar, partidul muncitorilor maghiari, voi nu aveți nevoie de Rákosi?”. Și asta a produs o supărare națională îngrozitoare.

De asta s-au folosit și acesta este motivul, baza urii împotriva Uniunii Sovietice care există în Ungaria și care este ceva neplăcut fiindcă Congresul al XX-lea la noi a produs o însuflețire uriașă ; în Uniunea Sovietică nu a avut popularitate atît de mare ca în Ungaria. Pe urmă a venit Plenara din martie, nu ? Rákosi a spus că nouă nu ne-a adus nimic nou Congresul al XX-lea, fiindcă noi deja eram pe această linie. Pe urmă în noiembrie, cînd a apărut prima declarație cuprinzătoare despre problema maghiară, acolo se arăta că, după Congresul al XX-lea, atitudinea conducerii de tipul lui Rákosi a fost că Congresul al XX-lea nu a adus nimic nou pentru că toate acestea la noi s-au știut.

Deci această nenorocire nu a picat numai așa, din cer.

DI Lukács : Dacă în iulie prietenii noștri ar fi tras concluziile necesare și pe lângă Rákosi ar fi fost înlăturat și pe Gerő, și s-ar fi creat o conducere corespunzătoare stărilor de spirit de atunci, mai adaug că pentru acele stări de spirit care existau în acea perioadă, Kádár ar fi corespuns în funcția de prim-secretar, atunci nu ar fi fost 23 octombrie.

DI Szántó : Ar fi putut fi înlăturat.

DI Vas : Dacă pe Nagy Imre la ultima ședință l-ar fi reprimat, chiar fără să i se dea vreo funcție de conducere. Și cu aceasta s-ar fi aranjat multe.

Tov. Goldberger¹ : Aș vrea să spun încă un lucru, a fost la noi Suslov să-l mențină cu orice preț ; peste două luni a sosit Mikoian, să fie schimbat, eu la acea ședință istorică am dus lui Mikoian o notă, pe care și acum o am, că aici va fi mai departe același lucru care a fost cu Rákosi. Atunci Mikoian mi-a răspuns că depinde numai de noi ca să nu fie așa.

DI Szántó : Vedeți, tov. Goldberger, nu pot fi făcuți vinovați comuniștii că ar fi desfășurat o muncă de subminare în afara partidului, în schimb ei pot fi învinuiți pentru faptul că nu au găsit modalitatea pentru ca să se unească.

DI Lukács : Aș dori să spun aici că dacă Nagy Imre trebuie criticat pentru ceva, atunci nu pentru că ar fi fost un fracționist sau așa ceva, ci pentru defectul lui de a fi fost prea loial.

El în 1954, când a fost Congresul al III-lea al Partidului Celor Ce Muncesc, n-ar fi avut voie să tolereze ca acel Congres să se desfășoare în spiritul lui Rákosi și Gerő. Dacă atunci Nagy Imre ar fi mișcat numai un deget, ar fi început acolo o discuție serioasă.

DI Szántó : Aceasta nu este o condamnare a lui Nagy Imre.

DI Lukács : Nu, eu în momentul de față mă exprim contra lui Nagy Imre, și repet, Nagy Imre a fost prea loial ; tot așa el la 23 octombrie ar fi trebuit să ceară organizarea Comitetului Central. Eu acum vorbesc despre ceea ce a făcut în noaptea de 23 octombrie, Nagy Imre, Losonczy, Donáth și cu mine am fost aleși în C.C. ; între 70 de oameni au mai introdus patru oameni noi ceea ce, firește, n-a reprezentat nimic, n-a contat deloc.

Dna Szántó : Deci Nagy Imre este o tragedie care se adaugă partidului maghiar, noi toți putem povesti că Nagy Imre a fost loial, că Nagy Imre n-a încercat nimic înaintea Congresului al III-lea... (este întreruptă).

DI Szántó : Dar trebuie să ne întoarcem pînă în iunie 1953 când Nagy Imre a devenit prim-ministru. Atunci Nagy Imre nu s-a purtat așa ca un comunist luptător ; el nu s-a bătut ca Hotărârile din iunie 1953 să fie aplicate în practică, ci ca un papă s-a așezat pe tron și a lăsat ca lucrurile să meargă în voia lor. El în perioada cît a fost prim-ministru nici jumătate din timp n-a folosit pentru realizarea treburilor la ordinea de zi.

El s-a aliat cu persoana cea mai infamă – persoana cea mai compromisă din regimul lui Rákosi –, cu Farkas, înțelegeți ? Și el a fost exponentul partidului. Dar n-au ajuns nici măcar pînă acolo ca să se facă unele schimbări, ca în cadrul partidului munca politică etc. să se schimbe. Tocmai din această cauză, când lucrurile au început să meargă rău, au sabotat linia lui Rákosi și Gerő, iar când treburile au mers și mai rău și Nagy Imre a început să pretindă lichidarea greșelilor lui Rákosi cu un singur deget au reușit să-l disloce pe Nagy Imre. Pentru această cădere Nagy Imre trebuie să-și mulțumească lui însuși.

DI Lukács : Eu cu toate acestea sînt pe deplin de acord, Gertrud îmi este martoră. După două săptămîni de la numirea lui Nagy Imre ca prim-ministru, Rákosi a ținut ședința aceea, cînd eu de la această ședință-tactică m-am dus acasă și i-am spus lui Gertrud : acum două săptămîni Nagy Imre a liniștit poporul maghiar că vor fi schimbări, azi Rákosi i-a liniștit pe funcționari că nu va fi nici o schimbare. Deci eu astfel am văzut lucrurile, după două săptămîni de la numirea lui Nagy Imre. Și dacă eu acum, aici, mă exprim atît de amărît, eu nu mă refer numai la cazul lui Nagy Imre. Deoarece eu niciodată în viața mea nu am aparținut de grupul lui Nagy Imre.

Cu Nagy Imre ca prim-ministru, n-am vorbit niciodată nici un minut. Eu n-am avut nimic cu el ca secretar. Dar aici este vorba ce au făcut Rákosi și clica lui.

În 1953 s-ar fi putut rezolva toate problemele maghiare într-un mod satisfăcător și n-ar fi fost nici un fel de revoluție sau așa ceva.

Că în toate acestea Nagy Imre prezintă defecte eu nu neg, dar că aici principalii vinovați sînt Rákosi și Gerő. Ei sînt autorii tuturor problemelor. Și tot ei ar fi vrut să reducă toate problemele

1. Pare o transcriere greșită a numelui celui care vorbește.

din 1953 la un episod. Tot ce a fost înainte trebuie refăcut, critica trebuie distrusă, trebuie nimicită de pe fața pământului și trebuie să se reîntoarcă la vremurile care au fost înainte de 1953 ; cred că nici dumneata nu vezi altfel...

DI Szántó : Aceasta așa este.

DI Lukács : Și tocmai din această cauză lucrurile trebuie înțelese că inițiatorii adevărați ai evenimentelor din 1956 nu sînt nici „Vocea Americii”, nici Adenauer și nici Eden, ci Rákosi și Gerő. Pînă cînd noi nu vom lichida cu spiritul lui Rákosi și Gerő, pînă atunci în Ungaria nu o să fie mișcare comunistă. Aceasta este convingerea mea.

DI Szántó : Eu cu dumneata, Gyuri, în această problemă sînt cu totul de acord, însă aș dori să precizez că nu Dulles, nu Eden etc., eu cum înțeleg aceasta... (este întrerupt de Lukács).

DI Lukács : Că ei toate acestea le-au folosit, eu nu neg, dar dacă n-ar fi fost Rákosi și Gerő, atunci nu s-ar fi întîmplat asemenea evenimente care să fi putut fi folosite de ei.

Dna Szántó : Eu vreau să precizez că principalii vinovați sînt Rákosi, Gerő și Nagy. Cu toate că Nagy a funcționat mai puțină vreme decît ceilalți doi, dar vina lui nu este mai mică. Începînd din 1953 ce posibilități a avut el, așa că este un mare păcat că n-a făcut nimic. Dar aici trebuie să spunem că pericolul principal este pericolul de dreapta. Fiindcă au vrut să restaureze fascismul. Ca să nu vorbim despre ceea ce a provocat ; înseamnă că nu știm să facem un partid, nu știm să luptăm ca să nu se mai repete, la noi se împletesc cele două pericole. Iar lupta numai așa se poate continua, dacă cele două forme ale luptei se împletesc.

DI Lukács : Nagy are greșeli foarte mari, dar cu toate acestea, din punctul de vedere al desfășurării evenimentelor, fără îndoială de încrederea maselor largi Nagy se bucură. El ar putea contribui la găsirea unui drum de ieșire din această situație. Acuma nu este vorba că lui Nagy... (este întrerupt).

Dna Szántó : Dar noi nu sîntem subiectivi.

DI Lukács : Dar dați-mi voie, în această problemă un rol foarte important are în cine au încredere masele.

Acuma să recunoaștem deschis, eu n-am de ce să mă apăr contra lui – dacă sînt comunist, internaționalist sau știu eu ce sînt –, dar dacă la Budapesta au fost smulse stelele roșii, stelele roșii în care oamenii nu știu ce au văzut, motivat sau nemotivat, este indiferent, esența problemei este că toate acestea au fost provocate de Rákosi și Gerő. Iar noi toate acestea le punem la punct prin comuniști în care masa comuniștilor să aibă încredere, iar masele necomuniste să nu-i considere doar simpli guvernatori și delegați, ci reprezentanții intereselor poporului maghiar.

DI Szántó : Scuzați că vă întrerup din nou, dar nu este necesar ca pe această persoană sau pe aceste persoane să le cheame Nagy, dacă vor lupta pentru drepturile adevărate ale poporului maghiar, dacă vor conduce poporul maghiar pe drumul construirii socialismului, atunci poporul maghiar va recunoaște în acestea conducătorii săi, indiferent ce nume vor purta, deoarece neîncrederea nu se referă numai la persoane.

DI Lukács : Da, dar neîncrederea se referă și la persoane.

Tov. Goldberger : Da, așa este, dar persoanele, în momentul în care au reușit să convingă masele, zi de zi, că ele într-adevăr reprezintă interesele poporului, vor cîștiga încrederea acestora.

DI Szántó : Eu cu cele spuse de dumneata sînt de acord. Dar acum în ceea ce privește persoana lui Nagy : că Nagy are în Ungaria mare popularitate încă și astăzi pentru mine este clar, dar noi am cădea într-o greșeală uriașă dacă am duce o politică obligatoriu de urmat ; în rîndurile maselor are priză, dar noi n-avem nevoie de el, n-ar trebui să-l ajutăm, nu, noi n-avem voie să facem așa ceva, noi trebuie să anihilăm popularitatea lui Nagy și trebuie să explicăm despre ce este vorba. Noi comuniștii pentru asta trebuie să luăm atitudine contra lui Nagy, pentru că Nagy problemele maghiare în afara lagărului socialist, contra lagărului socialist vrea să le pună în discuție. Eu cu Nagy am avut discuții și la Legația Iugoslavă și el a susținut acest punct de vedere, deci el se sprijinea pe păturile cele mai șovine, cele mai înapoiate ale poporului maghiar și din această cauză s-au desfășurat evenimentele așa de rapid și așa de ușor, fără nici o rezistență. În zilele lui octombrie de aceea au pătruns în guvernul Nagy Imre așa de ușor Tildy și știu eu mai cine.

DI Lukács : Losonczy și Kádár.

DI Szántó : Eu pe aceștia nu-i apăr, conducător totuși Nagy Imre a fost, Kádár a asistat, Losonczy a fost ideologul lui Nagy Imre, de aceasta deloc nu mă îndoiesc, dar dacă Nagy Imre vrea să obțină popularitate că sub conducerea lui vom reuși să obținem suveranitatea Ungariei... (este întrerupt ; vorbesc mai mulți și nu se poate înțelege).

Vasázică, noi trebuie să schimbăm aceste relații între Ungaria și U.R.S.S., relații ce au existat în timpul lui Rákosi, trebuie puse pe temeiuri sănătoase, aici nu încapă nici o îndoială. Dar trebuie făcut într-un mod internaționalist și tocmai pentru aceasta noi nu putem merge împreună cu Nagy Imre, pentru că anturajul lui Nagy Imre nu numai ideologic, ci și organizatoric a pregătit contrarevoluția din octombrie. În acest sens sînt dovezi și tovarășul Lukács a auzit ca și mine astfel de declarații la Legația Iugoslavă, cum că au dat arme contrarevoluționarilor, cînd încă ei nu aveau, au deschis depozitele de armament și taberele militare ; în perioada de contrarevoluție zilnic au lansat lozinci, care ulterior au fost urmate de toată Budapesta ; toate acestea au fost organizate în căminele studențești și în diferite școli superioare.

Eu nu cred că timp de 12 ani reprezentanții americanilor ar fi organizat în Ungaria și pe ultimul muncitor ; acestea toate sînt prostii. Dar în Ungaria s-a creat teren favorabil pentru contrarevoluție. Au existat forme de organizare suficiente ca să se ajungă pînă aici. Iar cînd trupele sovietice s-au retras din Budapesta, toate aceste elemente din anturajul lui Nagy Imre au continuat pe mai departe în mod înarmat acțiunea lor.

De anturajul lui Nagy Imre a aparținut de exemplu Kopács, care organiza așa-zisele gărzi naționale. Fazekas a fost referentul lui Nagy Imre în ce privește forțele publice și ei au ordonat că nu e voie să tragă, pentru ca nu cumva vreun glonte să nimerească vreo femeie sau copil, așa de mărînișoși au fost ei, dar atunci cînd comuniștii au fost spînzurați pe străzi pe ei nu i-a durut deloc. Acestea sînt fapte, și cu aceste fapte noi trebuie să ieșim în fața maselor.

Ar fi un cîștig mare pentru Ungaria dacă popularitatea lui Nagy Imre ar fi a unui revoluționar comunist, a unui conducător internaționalist. Dar nu, el este un conducător șovinist și ca atare este el popular.

DI Lukács : Problema stă în felul următor, aici sînt mai multe probleme complicate, eu, din păcate, de la 23 noiembrie n-am mai putut discuta cu Nagy Imre, dar de atunci de mai multe ori am discutat cu persoane inteligente din anturajul lui, de exemplu cu Újhelyi Szilárd, care întru totul este de acord cu părerea mea că problema neutralității a fost o greșală, care în perioada consolidării ar fi trebuit să fie remediată.

Eu la Legația Iugoslavă am vorbit de mai multe ori cu Donáth Ferenc, iar părerea mea este că atunci și Donáth a considerat că nu problema neutralității a fost soluția cea mai urgentă, și că la această soluție s-a ajuns în urma presiunii maselor ; eu nu susțin deloc contrariul, neutralitatea într-adevăr a fost o greșală, și dumneata știi foarte bine că eu din primul moment am fost de acord cu dumneata, aici n-a fost între noi nici o neînțelegere. În schimb, această greșală s-a făcut sub presiunea maselor, eu sînt convins. Eu, personal, cu Nagy Imre n-am avut nici o dată legături mai apropiate. Dar în anturajul cel mai apropiat al lui Nagy Imre s-a manifestat puternica dorință de a recunoaște această greșală, ca și nevoia corijării acesteia. Eu pot să afirm din experiență, dar dvs. știți că Újhelyi Szilárd a fost în anturajul lui Nagy Imre ?

DI Szántó : Acum să-mi permiteți, Gyuri, să răspund. Újhelyi Szilárd ce puncte de vedere a avut în aceste probleme, vă spun sincer, nu știu, dar ceea ce dumneata susții eu cred. În schimb, cunosc poziția lui Nagy Imre în aceste probleme. Cunoști și dumneata, deoarece noi la Legația Iugoslavă în aceste probleme am avut discuții și dumneata cu mine am fost cei care am căutat să convingem pe Nagy Imre, pe Losonczy, pe Haraszti și pe Donáth în privința caracterului incorect al hotărîrii. Apoi cînd au sosit știri la Legația Iugoslavă că Consiliul Muncitoresc din Budapesta duce tratative cu guvernul Kádár, cu ce revendicări vin, atunci eu am avut separat cu Nagy Imre o lungă discuție și i-am arătat, uite, în fond dumneata ești un om care gîndește în mod realist, eu pe dumneata așa te-am cunoscut întotdeauna, ca un om care judecă pe cei pe

care vrei dumneata să te bazezi pentru traducerea în viață a acestor puncte de vedere. Acum cunoaștem declarațiile celorlalte țări socialiste, înțelegând printre acestea și Iugoslavia, pe lângă care cunoaștem declarațiile conducătorilor partidelor comuniste din țările capitaliste și vedem că ei condamnă opțiunea politică pentru neutralitate. A dovedit și discursul lui Gomulka, și Gromîko a spus în mod clar că se bazează pe Tratatul de la Varșovia și noi comuniștii nu trebuie să refuzăm această politică, nu putem trăda întregul lagăr comunist, lagăr socialist, și dacă noi ne vom face independenți și așa vom lupta pentru suveranitatea Ungariei, atunci în mod sigur vom cădea în capcana capitalismului.

El m-a ascultat foarte atent și la sfîrșit mi-a spus : Tovarășe Szántó oricine este liber să aibă orice părere, am și eu părerea mea și de la care nu mă îndepărtez.

Din ordinul Moscovei și polonezii s-au raliat și pot rămîne în Tratatul de la Varșovia. Poporul maghiar însă nu vrea să rămînă, deci și noi trebuie să facem astfel pentru că degeaba am dori să facem noi altceva dacă poporul maghiar nu vrea, deci și noi trebuie să ne adaptăm la ceea ce vrea poporul maghiar.

Și eu continui și explic, dar, vedeți, aceasta este o politică curat șovinistă, pentru că dumneata trebuie să știi că niciodată nu au subordonat comuniștii interesele revoluției internaționale revindcărilor lor naționale. Iar el nu a fost de acord și a susținut pe mai departe ideile lui și după cum îl cunosc, el susține și acuma părerile lui.

Problemele trebuie înțelese în mod dialectic, trebuie știut că Rákosi nu este în mod conștient un agent al imperialismului, însă între a doua și prima categorie nu există zidul chinezesc.

Cei din categoria a doua pot să săvîrșească asemenea greșeli, dar să stăruie în mod atît de încăpățînat și pe mai departe în greșeli, pe asemenea temei înseamnă să contribui la adîncirea problemelor din prima categorie.

DI Lukács : După părerea mea, din punctul de vedere al desfășurării problemei maghiare, cei care au organizat în cadrul grupului Nagy Imre toate acestea au săvîrșit grave greșeli.

Eu sînt convins, dacă în această perioadă ar fi condus lucrurile cîțiva tovarășii cu o gîndire matură – să nu luați ca obraznicie dacă aici mă refer în primul rînd la mine –, dacă eu la 23 noiembrie aș fi avut posibilitatea ca zilnic să vorbesc cu Nagy Imre, eu sînt convins că Nagy Imre în problema neutralității astăzi ar avea altă părere.

Eu îi consider ca politicieni de seamă pe Donáth și pe Újhelyi, Losonczy în schimb este un om cu un caracter foarte nestatornic, care ideologic este foarte influențabil, pe mine din acest punct de vedere Losonczy mă interesează cu mult mai puțin decît Donáth, pe care îl consider un om politic serios.

Szántó : Cred că ne aducem aminte de poziția lui Losonczy – care a încercat să ne influențeze și pe noi – cu ideea că nu partidul e necesar, ci mișcările.

Lukács : Să vedeți, eu pe Losonczy îl cunosc propriu-zis încă din anii '47, cînd el a fost complet sub influența lui Révai în problemele ideologice ; ulterior el a fost arestat și au urmat diverse lucruri. Eu pe solidaritatea lui Losonczy nu prea mă bizui, tocmai de aceea cînd este vorba despre grupul lui Nagy eu mă refer la Donáth și Újhelyi, pe care îi consider comuniști serioși și cu judecată.

Tov. Goldberger : Eu nu mă îndoiesc de cinstea lui Újhelyi, dar eu vă spun sincer că pe mine m-a deziluzionat poziția lui, cînd noi nu o dată i-am pus în față problema ; să se ducă acasă să muncească – pentru că în definitiv el a avut cele mai puține complicații, ca să spun așa –, dar el și-a menținut poziția că aparține de grupul lui Nagy Imre și fără grupul lui Nagy el nu se întoarce la Budapesta. Aceasta nu este poziția unui comunist – credeți-mă –, deoarece un membru de partid, dacă se gîndește partinic atunci trece peste foc și apă, dar se duce să-și ajute partidul, numai să fie lăsat și atunci are să dovedească totul. Eu am dat exemplul lui – și nu țin în secret acest lucru față de dvs. Păi bine, dumneata vrei să ajuți acești oameni, atunci du-te în Ungaria și lucrează în partid, sînt acolo tovarășii pe care-i cunoști, ai fost prieten cu Kádár și cu ceilalți tovarășii, și vorbește cu ei să-i convingi – nu știu dacă mă înțelegeți –, și acolo să-ți rezolvi

lucrurile, dar el, nu și nu, se ține la cele afirmate de la bun început. Aceasta este sentimentalism burghez. Eu îl consider pe el un om foarte cinstit, dar nu întotdeauna este suficient dacă omul este cinstit – nu știu dacă m-au înțeles tovarășii...

Szántó : Da, fiindcă sînt oameni cinstiți care însă nu sînt luptători comuniști.

Dna Szántó : Într-un alt partid cu Nagy nu s-ar fi putut întîmpla asemenea lucruri, fiindcă el ca om are calități, asta a spus și Józsi, inclusiv și Rákosi, că este singurul om cinstit din tot grupul, adică el este un membru de partid sănătos.

Szántó : Rákosi mi-a spus odată : că în ilegalitate deja a avut legături cu Nagy Imre și au lucrat împreună. Nagy în timpul primului război mondial a fost prizonier rus, iar în revoluția socialistă a luptat într-o brigadă rusă împotriva contrarevoluționarilor. După 1926 nu l-am mai văzut. Ulterior în Uniunea Sovietică m-am reîntîlnit cu el, cînd m-am eliberat din închisoare, pe urmă am lucrat împreună la radio, el a fost locțiitorul meu. A fost comunist cumsecade, dar a suferit de defecte mic-burgeze, este un om fără cusur, așa că destul de bine ne-am înțeles. Asupra lui Nagy a avut o influență hotărîtoare ceea ce s-a întîmplat după martie 1955, cînd orice greșeală a fost pusă pe seama lui. Nu s-au comportat cu el corect, a fost foarte izolat, a fost înconjurat de aventurieri, de găinari care l-au flatat. Oamenii din jurul lui Nagy – pe care i-am văzut la Legație – în mare măsură în timpul regimul lui Rákosi nu au fost agreeți, au fost fără serviciu, cu leafă mică, și așa au ajuns aici.

Dna Lukács : Nu știu la cine vă gîndiți, dar că Szilágyi nu a fost bine cu el, asta știu.

Vas : Dar Fazekas ?

Dna Lukács : Despre asta nu știu nimic.

DI Szántó : De Vásárhelyi îmi pare rău, fiindcă are trei copii mici, soția lui a fost pedagogă, cu leafă mică, și el a lucrat la o editură cu o leafă mică.

Tov. Goldberger : A trăit prost ?

DI Szántó : Nu, nici vorbă.

DI Lukács : Am avut și eu prieteni buni care în aparență au avut posturi bune, în fond, de abia au trăit.

DI Szántó : Să nu uitați legăturile acestor oameni cu legațiile străine, cu reprezentanți ai radiatorilor străine, aici a existat oarecare organizare.

Dna Szántó : O primă întrebare care se pune este Nagy Imre de ce s-a bazat pe Fazekas, asta nu a fost întîmplător.

DI Lukács : Asta a fost o greșală serioasă. Eu am vorbit foarte puțin cu Nagy Imre la Legație, dar odată i-am spus de greșala făcută de el înaintea celui de-al III-lea Congres al M.D.P. Că a permis ca acest congres să fie congresul lui Rákosi-Gerő. Eu aș fi fost primul – dacă el mă prevenea – care aș fi luat cuvîntul împotriva liniei lui Rákosi, cred că și Szántó și mulți alții ar fi vorbit. El a subestimat acest lucru, spunînd că nu a vrut fracționism, dar asta nu ar fi fost fracționism dacă el înainte de Congres ne strîngea vrea 25 de inși și hotărîm că împotriva liniei lui Rákosi trebuie luat poziție.

Eu vă spun sincer că singur nu am vrut să fac acest lucru, dacă știam că va mai fi cineva, atunci la Congresul din 1954 luam cuvîntul, și atunci în '55 totul ar fi evoluat altfel.

DI Vas : Dacă în Comitetul Central se iveau o linie, imediat se duceau după ajutor sovietic. Și eu așa am fost înlăturat. S-au dus la Moscova și s-au întors cu un proces-verbal fără să fi fost vreo hotărîre de partid.

Așa a fost asta mereu și în situația mea s-au referit la Voroșilov.

DI Lukács : Mulți maghiari plîng după anul 1954, și haina care a fost prost încheiată, care trebuie din nou închisă. Așa e situația și în Ungaria, și haina din nou trebuie încheiată, fără aceasta nu se poate face nimic. Iar faptul că eu și Zoltán avem păreri diferite despre Nagy Imre este o problemă de rangul doi și se poate discuta, dar faptul că lucrurile au luat o turnură proastă, aici nu încapă nici o discuție. Acestea nu mai sînt păreri.

DI Szántó : Da.

DI Lukács : Noi acasă trebuie să luptăm pe trei fronturi împotriva pericolului de dreapta, sub care înțeleg linia lui Nagy, apoi este pericolul restaurării, sub care înțeleg linia lui Rákosi, al treilea este lupta împotriva concepției politice iugoslave. Asta este foarte important¹.

DI Szántó : În ultimele zile cu ocazia unei ședințe a fost vorba ca să lăsăm pe mai departe să existe M.D.P. Eu am fost împotriva acestui lucru și am propus un nou partid, pe M.Sz.M.P. Am spus că oala stricăta nu trebuie reparată fiindcă tot stricăta rămîne, ei au vrut să lase pe vechiul partid cu nou nume. S-a trecut la vot și toți au fost contra M.Sz.M.P., numai eu am fost pentru.

I-a cuvîntul Kiss Károly și îmi spune să abandonez planul meu. Eu n-am fost de acord. A doua zi de dimineață toți au spus ca să ne întoarcem la propunere, fiindcă au auzit că cineva vrea să facă un asemenea partid.

Dna Szántó : Ar fi bine dacă ar veni aici tovarășii sovietici să ne spună ce vor să facă, fiindcă sîntem comuniști cinstiți și locul nostru este acasă.

Dumneata și dumneata ai fi de mult acasă dacă acest nenorocit de Szántó nu ar fi aici.

Dna Lukács : Nu, nu.

DI Szántó : Probabil că vom sta aici pînă cînd tov. români vor reeduca pe Nagy Imre (rîd cu toții).

Dna Szántó : Locul dumitale nu este aici.

DI Lukács : Eu dacă am să fiu acasă și Nagy cîndva va spune cîte ceva cu care eu n-am să fiu de acord, am să-i răspund. Asta am spus și lui Kállay.

Dna Lukács : Lukács nu se duce acasă, fiindcă el otrăvește tineretul, și ei de fapt acum sînt ocupați cu 15 martie.

După aceasta vorbesc lucruri legate de doctori și doamna Szántó povestește ce i-a dat doctorul contra tensiunii.

DI Lukács : Ne-au adus aici și dacă acum acasă... dar atunci cum... înțelegeți...

Dna Szántó : Atunci trebuie să ni se explice.

DI Lukács : Da. În tot cazul, pînă atunci trebuie să se miște cîte ceva, cîțiva trebuie spînzurați, unii eventual să moară și atunci...

Vreo patru inși intervin și vorbesc așa că nu se înțelege cine ce spune.

DI Lukács : Dar dacă noi aici – să zicem – am da o declarație, că eu pe 23 noiembrie am disidat în România, dar m-am răzgîndit asupra faptului și aș dori totuși să mă întorc acasă.

Dna Szántó : Și încă un lucru spun, interesul nostru nu poate fi diferit de interesul partidului rus. Partidul rus nu poate avea interesul ca noi să afirmăm, că noi benevol...

Din nou discută vreo patru inși deodată și nu se poate înțelege.

DI Lukács : Aceasta e o piedică serioasă.

Dna Szántó : Așa ceva nu există, ca noi să facem un asemenea lucru...

DI Szántó : Și nu ar fi așa, cum am spus eu, că mai înainte Nagy Imre trebuie reeducat aici, fiindcă Kállay a spus așa ceva...

Tov. Goldberger : Tov. Szántó, dvs. știți prea bine că în acest sens în zadar se angajează orișicine.

DI Szántó : Știu. Așa a spus, că problema nu este așa de simplă, fiindcă „te-am duce acasă pe tine, dar Nagy Imre...” (nu termină propozițiunea). Mai întîi mi-a spus, cînd am vorbit despre problema lui Nagy Imre, despre problema politică, că „asta s-a consumat deja”, spune el, „nici nu prea se mai vorbește despre aceasta” – spune. La aceasta eu îi spun că mă mir tare mult și dacă lucrurile stau așa acasă, atunci situația politică este esențial mai ușoară decît am considerat-o eu. Nu l-am crezut, dar totuși așa am spus. Atunci – spun eu –, atunci eu vreau să mă duc acasă. Îmi spune „bine, da’ acesta nu-i un lucru atît de simplu”. Dar de ce ? spun eu. Ce fel de greutăți sînt ? Spune : Uită-te, cum te-am duce acasă pe tine, imediat ne-ar arde ca jarul problema lui Nagy Imre, de ce nu a venit acasă și Nagy Imre. Înțelegeți ? De ce mă interesează acest lucru ? De ce m-au adus

1. Deși acest fragment este atribuit lui Lúkacs, nu are legătură cu punctele sale de vedere exprimate la Snagov.

aici împreună cu el? Pe mine m-au prins și m-au lipit de ei! Nemaivorbind că noi, în 18 noiembrie, independent de grupul lui Nagy Imre, am părăsit Legația Iugoslavă acești șase oameni care sînt aici cu gândul că ne ducem acasă. La aceasta, pe noi ne-au dus în școala din str. Baross și, pe 23, iarăși ne-au adunat cu Nagy Imre. A existat o listă pe care au citit-o, cine în care avion se urcă. Spune santinela: tovarășe Lukács – nu-i așa –, după aceea, tovarășe Szántó, și după aceea intrăm în avion și deja erau acolo Nagy Imre cu soția sa. În mod artificial ne includ în grupul lui Nagy Imre.

Dna Lukács: Zoli, eu mă mir că a spus Kállay că problema lui Nagy Imre s-a stins, fiindcă lui Gyuri, tocmai invers...

DI Szántó: Vedeți, că după 5 minute și mie mi-a spus tocmai contrariul...

Dna Lukács: Da, eu la dezbateri am auzit că...

DI Szántó: Mie mi-a spus Kállay că ei acum au analizat faptele, că, în fine, trebuie să se stabilească responsabilitățile pentru evenimentele din octombrie, din ziua de 23. La aceasta eu i-am răspuns că este în ordine, dacă vreți acest lucru, faceți un proces, eu mi-l asum în întregime, am să dau socoteală asupra celor ce am făcut de la 23 pînă la 4 noiembrie. La aceasta Kállay imediat îmi spune: „Nu despre tine este vorba”.

DI Lukács: Da.

După aceasta tov. Goldberger și soții Vas pleacă. La plecare dl Lukács îi mulțumește tov. Goldberger pentru cartea adusă.

După plecarea persoanelor mai sus amintite, deschid aparatul de radio și ascultă știrile emise de postul de radio Budapesta.

După ascultarea emisiunii de știri, vorbesc despre problema israeliană, lucru fără importanță, și abordează din punct de vedere geografic frontiera dintre Egipt și Israel; doamna Lukács aduce și o hartă pe care a tăiat-o dintr-un ziar și pe care caută regiunea Gaza și Akaaba. După aceasta enumeră țările participante în Pactul de la Bagdad și analizează așezarea lor geografică. După aceasta, doamna Lukács spune că ea decupează orice articol mai interesant din ziare, le și arată, între ele este și discursul lui Gáspár.

DI Lukács: Articolul lui Gáspár a avut valoare în contradicție cu hotărîrea partidului, că s-a băgat în disputa deschisă.

DI Szántó: Da.

DI Lukács: Dar asemenea lucruri sînt în toate părțile și se vede că această linie a partidului, care să șteargă perioada Rákosi-Gerő, nu se poate realiza.

DI Szántó: Kosa a ținut într-o zi un discurs și așa a început: „Chiar și astăzi, problema cea mai importantă în țară este analiza revoluției din octombrie, dacă a fost revoluție sau contra-revoluție”.

Dna Szántó: Așa că încă nu s-a rezolvat.

DI Szántó: Da' de unde. Nu se poate. Uită-te, aceste lucruri, asemenea lucruri nu se pot rezolva așa de simplu. Se adună acolo, Münnich și cu Marosán, acestea nu le pot rezolva între ei.

DI Lukács: Fiindcă Marosán este ideologul principal.

Toți patru se amestecă în discuție și vorbesc în același timp, așa că nu se înțelege ce spune fiecare.

DI Lukács: Aceasta este o problemă și sînt convins că este vorba de una dintre principalele piedici în reîntoarcerea mea acasă; eu am luat cuvîntul atunci în minister, împotriva ministerului, și am luat cuvîntul atunci în Comitetul Central al P.S.U.-ului, din care nu trebuiau să facă parte Apró și Kádár.

DI Szántó: Adică ei acest lucru nu-l uită.

DI Lukács: Da.

Din nou vorbesc toți patru în același timp.

DI Lukács: Cînd eu am vorbit cu Julie, cu Becher, și Becher m-a întrebat despre cine – mai știu eu – poate fi vorba aici, ca oameni ai viitorului; eu i-am spus că singura soluție este că ori Kádár, ori Szántó Zoltán să fie prim-secretarul partidului.

DI Szántó : Marea greșală este că și Tito tot acest lucru a spus.

După aceasta cele două femei – doamna Lukács și doamna Szántó – vorbesc despre cum au fost anunțați telefonic ca să plece de acasă, în care discuție se angajează și dl Lukács, accentuând că în caz că ei n-ar fi fost anunțați telefonic, atunci ar fi rămas acasă. În timpul conversației doamna Szántó povestește că ei au vrut prima dată să meargă la Ambasada Sovietică, dar de acolo au primit răspunsul de la un oarecare reprezentant că nu se poate.

DI Lukács : Eu tot mă frământ că, dacă noi am fi petrecut primele 3-4 zile sau, să zicem, chiar o săptămână la locuința unui cetățean cunoscut, în jurul lui 10 noiembrie, ne-am fi putut duce acasă liniștiți.

DI Szántó : Da, dar închipuiți, noi sîntem în locuința noastră și primim vreo două obuze în plin. Ce ar fi fost ?

Dna Szántó : Nu ai fi primit !

După aceasta vorbesc despre faptul că în locuința multor persoane disidate au fost mutați străini, despre care ajung vești din scrisorile primite de acasă. Apoi vorbesc despre ce poate să fie cu locuințele lor și oare locuiesc în ele alte persoane sau nu.

După o conversație, după un timp oarecare :

DI Lukács : Tot ce fac ei cu noi sau, mai bine zis, tot ce fac ei – acum nu din punctul nostru de vedere, ci din punctul lor de vedere –, totul este o tîmpenie nemaiauzită, faptul că ei acum, aici, au încetat lupta împotriva lui Rákosi-Gerő. Acum ei continuă lupta împotriva vechiului... Dacă eu aș ajunge la Budapesta, aceasta ar însemna fără îndoială, în ochii tuturor, că așa-zisa grupare Nagy Imre se destramă. În orice formă, oricum, fenomenul așa s-ar analiza la Budapesta. Și fără îndoială, în primul moment, i-ar prinde bine aceasta lui Kádár.

DI Szántó : Natural. Și ei ar fi trebuit să se străduiască ca tot felul de asemenea centre de rezistență etc. să fie destrămate. Dar ei fără nici o deosebire îi palmuiesc pe toți scriitorii, ca și pe contrarevoluționari, iar acum, de curînd, și pe pedagogi, ca să pară că... dar acesta nu se poate...

DI Lukács : Ei bine, dar eu repet. În noiembrie 1954, m-a chemat acel... (așa de încet spune numele, încît nu se poate înțelege) și m-a întrebat dacă eu aș fi dispus să-l ajut în munca cu scriitorii. Eu i-am răspuns : cu cea mai mare plăcere, dar linia mea la scriitori este aceea de a separa pe scriitorii comuniști cinstiți de contrarevoluționarii de lîngă ei, ori dvs. îi loviți pe toți, fără nici o deosebire.

DI Szántó : Da, asta au făcut.

DI Lukács : Cît timp dvs. procedați astfel, eu nu vă ajut. Dacă dvs. sînteți dispus să vă situați pe linia diferențierii, mă rog, atunci eu...

DI Szántó : Asta am explicat și lui Kállay și i-am spus că pe toate liniile astfel trebuie procedat.

DI Lukács : Uitați-vă, acum sîntem pe 2 martie 1957, iar eu i-am spus acest lucru deja în noiembrie 1954.

După aceasta, întrucît cele două femei discută despre obiectele-stil văzute în Castelul Peleş, și domnul Lukács și domnul Szántó se angajează în această discuție.

După aceasta familia Szántó pleacă.

După plecarea familiei Szántó, soții Lukács deschid geamul fiindcă le este cald, după aceea intră femeia de serviciu care face ordine în cameră.

După un timp oarecare, domnul și doamna Lukács fac aprecieri asupra cadourilor primite, după care amîndoi ies din cameră.

După ce se reîntorc :

DI Lukács : Dar el, acum, de exemplu, este pe poziții potrivnice restaurării, este de aceeași părere cu mine.

Dna Lukács : Da.

DI Lukács : Faptul că și Zoli, și eu ne-am exprimat părerea noastră tăios de tot, în asta eu nu văd nici un rău. Spuneți-mi, Goldberger și-a notat problema plecării noastre acasă ?

Dna Lukács : Da, și a spus că este foarte important.

După aceea vorbesc lucruri fără importanță despre felul cum a decurs masa, accentuând însă că soții Vas au fost mult mai comunicativi și deschiși decât s-ar fi putut aștepta.

Apoi intră la ei femeia de serviciu și-și ia rămas-bun. După aceasta doamna aranjează cărțile, apoi urmează o tăcere îndelungată.

*

5 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

DI și dna L. povestesc unul altuia evenimente lipsite de importanță din copilăria lor, ca : mersul cu birja etc.

După o tăcere de un timp :

DI L. : Acest așa-numit M.U.K. este – cum să denumesc – o nebulie curată.

Dna L. : În martie începem din nou.

DI L. : Da. Da’ eu cred că ei doar umflă povestea asta, ca să fie încă o ocazie ca...

DI L. : Uitați-vă, pentru că acolo sînt unele grupulețe...

Dna L. : Acelea sînt „M.U.K.” Se poate că la 15 martie...

DI L. : Știți că la 15 martie o să fie tot felul de greutatea ideologice și că masele, acel *Abrihtung* pe care-l vor da zilei de 15 martie, nu-l vor accepta, eu sînt ferm convins...

Dna L. : Din cele ce se poate scoate – înțelege – din ziare, că înainte de 15 martie nu se poate, ci numai după 15 martie...

DI L. : Aceasta nu-i exclus. Și știți, după părerea mea este îngrozitor de greu ca să oprească acum acest 15 martie. În 1945 ar fi fost un joc, fiindcă în ’45 ar fi însemnat că...

Dna L. : Demonstrație, și natural o ținem...

DI L. : ...o ținem, și să se explice oamenilor că în ’48 numai un Tánácsos s-a gîndit la înproprietărire serioasă și nici chiar Petöfi n-a întrevăzut-o. Acum însă este deja înproprietărire înfăptuită, știți? Acesta ar fi așa un lucru, că...

Dna L. : Dar greutatea vine de acolo, că au lichidat-o.

DI L. : Da. Și după care această stare de necesitate...

Dna L. : Nu pot să înțeleg, de ce-au făcut-o...

DI L. : A fost un servilism curat, după părerea mea. Că aici este 4 aprilie, știți?

Dna L. : Și nu se poate face sărbătoare, sărbătoare de stat...

DI L. : Și aceasta sînt aproape una de alta și, în fine, 4 aprilie este data eliberării reale, să nu uitați, și aici este un lucru foarte important ; în aceasta constă lășitatea lui Révai, care a știut că nici Rákosi și nici Gerö n-au avut nimic comun cu istoria maghiară, cu masele populare maghiare, cu datinile istorice ale maselor populare maghiare, știți? Închipuiți-vă, dacă acum, fiindcă în esență aceasta este, pe un – cum să numesc – funcționar destoinic din Moscova, că poate să fie un funcționar destul de bun, îl mută în Ufa și el acum, deodată, trebuie să aibă grijă de tradițiile istorice ale poporului bașchir... Dacă el este un om la locul lui, atunci el va petrece luni de zile studiind pînă cînd va ști care sînt tradițiile istorice ale poporului bașchir. Să nu credeți că Gerö a știut mai mult decît atît. Uitați-vă, eu acum acest lucru nu-l denumesc vinătoare de simptome, dar dacă cineva s-a gîndit că „Wandergun” este un poem contrarevoluționar, această persoană n-a putut să aibă nimic comun cu tradițiile revoluției burgheze. Și cum el este un birocrat, cu siguranță s-a gîndit că 15 martie este 4 aprilie, pentru muncitori această dată este importantă, ca să fie o zi liberă ; că aceasta este într-o concordanță mai mare cu proletariatul decît 15 martie, aceasta este în perfectă ordine. Sînt convins de acest lucru.

Urmează o tăcere îndelungată.

DI L. : Știți, dar astăzi nici eu n-aș vorbi...

Dna L. : Ca despre o dată istorică.

DI L. : Așa cum se cuvine să se știe, nici eu n-aș vorbi despre perspectivă, cel mult atît s-ar putea la sfîrșit, în legătură cu Petöfi, știți că „eroii sînt dați unui mormînt comun, cei care au murit pentru tine, sfîntă libertate mondială” (este un citat dintr-o poezie a lui Petöfi). Știți că în Petöfi și în Táncsics se dezvăluie o asemenea tendință revoluționară consecventă, care s-a dezvoltat pe terenul ideologiei libertății mondiale. Punct. Pas. Mai mult n-aș spune și încet, încet s-ar împleni, și cu dezvoltarea socialismului ar deveni natural (spune un citat german).

Dna L. : Și nu acela că acestea sînt amintirile noastre, și acum le refacem pe acestea fiindcă într-adevăr așa a fost, că, de pe punctul culminant, au decăzut, oamenii asta au crezut.

DI L. : Și nu totdeauna să vîrîm sub nasul oamenilor că acum este... (nu se poate înțelege cuvîntul). Fiindcă omul normal, astăzi, o să spună că la 15 martie l-au eliberat pe Táncsics, iar acum îl închid pe Heinrich Heine. Spun că acesta este un lucru inevitabil, așa mă gîndesc, chiar dacă stați pe cap, dacă aveți capacitatea de orator a lui Demostene, că oamenii între timp așa gîndesc, știți ?

Dna L. : Și acum, reîntorcîndu-ne la aceasta, la Zoli, el într-adevăr are clarviziune, fără ca să fie un înger.

DI L. : Uitați-vă, dacă eu o să fiu acasă, eu nu o să apar pe scenă în mod public, dar dacă aș vorbi cu oamenii, din faptul că consider cauza independenței neadekvată n-aș face deloc, dar absolut deloc un secret.

Dna L. : Dar asta este cu totul altceva dacă avem în vedere acest val.

DI L. : Bine, și acum încă ceva, pur și simplu întreaga situație o opunem unui alt rău, adică timpurilor lui Rákosi-Gerö, este ceva cu care eu nu sînt de acord.

Dna L. : Amintirile într-adevăr i-au situat pe același plan, într-un radicalism asemănător în ochii altora.

DI L. : Cu alte cuvinte a reieșit tot aceeași contradicție între noi, care de fapt exista deja și în ședințele membrilor de partid. Fiindcă acolo, la ședința membrilor de partid, eu am spus că eu nu sînt de partea lor, în schimb pe noi ne-au ținut uniți cutare și cutare.

Dna L. : Da.

DI L. : Așa că eu asta cred, dar, slavă Domnului, aceasta nu o să se întîmple, că eu aș fi avut mult mai multe șanse să exercit o influență asupra oamenilor, ca Zoli.

Dna L. : Dumnezeu să ne ferească de așa ceva.

DI L. : Dumnezeu să ne ferească ! Dar eu încă o dată în viața mea nu o să repet 23 octombrie. În afara faptului că atunci a fost ceva inevitabil. Eu spun 4 noiembrie și astăzi repet, dacă eu mă gîndesc cu capul limpede, nu cu cel de la ora 4 dimineața, ci cu cel de la orele 10, în schimb n-aș fi făcut în 24, în starea aceea de spirit nu a fost posibil să refuz locul din Comitetul Central. Știți, aici este o diferență mare între mine și Imre, fiindcă Imre, în calitate de conducător politic, ar fi fost obligat să ceară cu insistență lista. Eu ca partizan, aici, mă potolesc sub influența evenimentelor.

Dna L. : Dar dvs. nici n-ați putut face așa ceva bătător la ochi.

DI L. : Însă știți, toate acestea de aici derivă, însă totuși afirm că a fost corect că în ziua de 24 m-am dus, a fost drept că am acceptat funcția, a fost corect că am ocupat locul convenit mie ca membru al Comitetului Central. Nu aș spune numai că a fost normal, ci, pe lîngă toate acestea, a fost datoria mea. Dacă eu atunci mă situez pe o poziție egoistă, cred că azi m-aș considera un om necinstit. Știți ! Aici, în esență, s-a repetat la un nivel mai înalt ceea ce am spus eu lui Jaszter în 1917 – ceea ce a fost foarte naiv –, că atunci cînd o să fie baricade, nu o să cer de la dvs. certificat medical. Știți, aici sînt asemenea obligații care trebuiau să fie îndeplinite. Eu în asemenea momente nu mă retrag. Faptul că eu în ziua de 4, dimineața la orele 4, nu m-am gîndit destul de bine...

Dna L. : Asta-i sigur că atunci nu ne-am gîndit destul de bine, dar sînt convinsă că la orele 10 am fi plecat. După aceea au început să tragă, au tras în geamuri, atunci s-a manifestat o oarecare mentalitate de arici, de retragere, că rușii ne înhață.

DI L. : Că la orele 10 nu te-ai fi gîndit ca să te retragi în ilegalitate pe un timp oarecare și să aștepti trecerea evenimentelor, asta nu știu, nici nu merită să discutăm asupra acestor lucruri. Eu doar atîta spun, că între cele două lucruri este o diferență de bază. Primul este întrebarea dacă a

fost corectă sau incorectă din punct de vedere partinic hotărîrea din 4; cea din 24 oct., după părerea mea, a fost o hotărîre incorectă din punct de vedere moral.

Dna L. : Ar fi fost...

DI L. : Ar fi fost, dacă eu acolo... (spune un cuvînt străin de neînțeles). În schimb, este cu totul o altă problemă că eu acum, pe asemenea vremuri, mă angajez pentru un asemenea lucru. Am văzut, și acesta este aspectul de bază, fiindcă aceasta noi am văzut, că sînt amestecate o revoluție justificată cu o contrarevoluție, cînd aveam convingerea că numai eforturile celor mai buni oameni pot face această separare politică.

Dna L. : Zoli totdeauna asta aruncă în fața lui Gyuri, că aceștia au jefuit. Da, ei acum au înființat garda națională pentru că să apere indivizii.

DI L. : Bine, el crede că deja din prima noapte aceștia au avut rolul lor în înarmare.

Dna L. : Bine, da, în prima, cînd au început.

DI L. : Atunci au fost acele lupte în jurul Radiodifuziunii. Atunci deja, acolo, răsculații au avut arme. Desigur, eu am auzit o asemenea versiune, că a venit un grup de honvezi și și-au predat armele lor și cam așa s-a și întîmplat. Eu fără dovezi nu sînt dispus să cred că „X” sau „Y”, la cine se referă Zoli, că aceștia au conceput toate acestea. Absolut deloc, nici nu am căzut în această...

Dna L. : În afară de aceasta, au scos pe baza unei deducții foarte superficiale ideea că „Europa Liberă” ar fi fost decuplat. În urma unei știri oarecare, că numai ei au putut să anunțe „Europa Liberă”. De unde a scos toate acestea nu știu, da’ sînt convinsă că numai pe baza unei legături superficiale, așa că...

DI L. : Uitați-vă, presupuneți că Dancsó a aflat că noi nu am venit acasă în ziua de 18, el se adresează atunci unui trădător. Să presupunem, dar probabil nu a făcut-o. Și cineva dintre acești scriitori ar fi furnizat informații în această privință, și în ziua de 19 ar fi apărut furtul în postul de radio din Dala, atunci spun că acela ar fi fost. Acestea în asemenea vremuri nu sînt așa de simple și...

Dna L. : Contrar împăcării cu ocazia zilei de naștere, aici nu-mi schimb părerea, că acest Zoli este un om grozav de superficial.

DI L. : Uitați-vă, închipuiți-vă, eu nu susțin acum „Europa Liberă” – dar închipuiți-vă că în zilele din 20, în aceste zile, în celulă, acolo unde am fost noi, ar fi venit corespondentul unui ziar serios și mi-ar fi cerut un interviu. Eu i-aș fi dat și i-aș fi spus părerea mea în întregime.

Urmează o tăcere îndelungată, iar apoi dna L. se plînge că are bătăi de inimă accelerate, iar mai tîrziu dau drumul la aparatul de radio și ascultă emisiunile în limba rusă ale unui post de radio.

După un timp oarecare, familia Szántó vine la familia Lukács și la începutul conversației vorbesc despre lucruri fără importanță, în care timp mănîncă ceva.

Mai tîrziu dna L. spune că a aflat din ziar că fiul ei, profesorul academician Jánosy, a sosit la București, ca urmare ea imediat a scris o scrisoare către C.C. al P.M.R. – pe care o și citește și în care cere ca să se facă posibil, să petreacă cel puțin o zi împreună.

Cînd intră femeia de serviciu, dna Lukács o roagă ca să telefoneze tov. Goldberger pentru transmiterea scrisorii, lucru pe care femeia de serviciu îl și face și dă răspuns că o mașină deja și vine după scrisoare.

După acestea mănîncă mai departe.

DI L. : Știți, Kállay probabil de aceea se teme și de aceea mi-a pus acele condiții în legătură cu reîntoarcerea mea acasă, pentru că...

DI Sz. : Știu, aceasta mi-a spus și mie, că ar veni ziariști din străinătate și din țară și aceștia ar afla imediat și ar fi plin antreul și ar veni cu tot felul de întrebări.

Apoi deschid aparatul de radio și ascultă muzică.

După un timp oarecare dna Lukács o cheamă pe femeia de serviciu, căreia dna Szántó îi spune ca să telefoneze tov. Ardeleanu și să-l întrebe dacă o să vină la ei sau nu, deoarece ei ar dori foarte mult să vorbească cu el.

După aceasta continuă să asculte muzică, în care timp dna Lukács și dna Szántó vorbesc despre probleme casnice.

După ce intră femeia de serviciu, comunică că a vorbit la telefon cu tov. Ardeleanu și acesta a promis că o să vină la ei.

După plecarea femeii de serviciu, ascultă mai departe muzica transmisă de radio.

După plecarea familiei Szántó, intră femeia de serviciu pe care familia Lukács o roagă să le citească acel articol din ziarul *Scînteia* în care se anunță că profesorul Jánosy a sosit în București. Femeia de serviciu le și citește articolul.

După plecarea femeii de serviciu, ascultă mai departe radioul.

După ce închid aparatul de radio, vorbesc despre probleme de artă.

*

C. 559

7 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

Soții Lukács, după ce se scoală, servesc masa de dimineață și între timp schimbă câteva cuvinte despre Jánosy.

Dna L. : Nu știu dacă îi dă voie să vină aici sau nu.

L. : Ar fi bine să fie adus aici.

Dna L. : Sigur că ar fi mai bine.

L. : Știți cât a suferit el din cauza noastră, mai ales după ce ne-au adus pe noi aici.

Dna L. : Cred.

Deschid aparatul de radio, care destul de puternic transmite muzică, din care cauză nu se aude ce se vorbește. Vin în vizită soții Szántó și după un scurt timp vorbesc despre situația statistică a Ungariei. Vorbesc mult despre producția de cărbuni, despre situația minelor și Szántó subliniază că în problema lemnului de mine (cocs), pe care au importat ce pierderi s-au făcut, fiindcă minerii le-au luat acasă pentru foc și în agricultură, au fost pagube de asemenea mari.

Radioul se aude în continuare, iar soții Szántó pleacă după ce soții Lukács se apucă să servească masa în timpul căreia vorbesc puțin. După masă vorbesc următoarele :

L. : Cred și sînt chiar convins că Tito a avut o politică proprie. Nu știu dacă Zoli își amintește ; eu odată am spus că în așa ceva nu trebuie să ne înrolăm, fiindcă nu este o politică justă. Asta cred, acum știți.

Dna L. : Știu.

L. : Îmi amintesc, nu ați auzit că noi cînd ne-a dus la școală Rákosi pe o mașină militară, atunci Edith în șoaptă m-a întrebat dacă pe bărbați oare nu îi vor chinui ?

Dna L. : Vai.

L. : Eu nu știu de ce m-a întrebat și eu am spus că după părerea mea nu vor face nimic.

Dna L. : Da.

L. : A fost distrusă pentru el.

Dna L. : Și eu cred că nici aici nu se comportă așa cum ar trebui față de noi, de Szántó și probabil de tov. Ardeleanu și Vas.

L. : Nu știu, după mine nu e un om deștept.

Dna L. : Aveți dreptate.

L. : Prea se umflă în pene, își poartă nasul prea sus.

Dna L. : Da, și probabil că e cu două fețe față de noi.

L. : În general, nimic bun nu prevăd.

Intră femeia de serviciu și cu ea schimbă câteva cuvinte.

Dna Lukács o critică că umblă fără pantofi, în ciorapi.

După aceasta vin în vizită tov. Ardeleanu și Vas, care după ce salută spun următoarele :

Tov. Vas : Va veni, cert este aranjat, va veni la tovarășa înainte să plece acasă. Asta am vrut să vă spunem personal, de altfel de câteva ori am și telefonat.

Dna L. : Am auzit, vă mulțumim.

Tov. A. : Va fi aranjat sigur.

L. : Bine.

Vin în vizită și soții Szántó și împreună servesc câte o cafea, între timp vorbesc despre lucruri fără importanță cu toții, spun povești etc. Vorbesc îndelung despre probleme științifice, apoi trec din nou la problema ungară.

L. : Știți dvs. că la noi unii funcționari au spus că muncitorii în uzine au plîns după plecarea din iulie, cînd Rákosi a demisionat.

Szántó : Aici este o greșală ; la ședință, după ce au citit scrisoarea de demisie a lui Rákosi, la propunerea Biroului Politic ca C.C. să primească demisia lui Rákosi, primul care a luat cuvîntul a fost Kosa și a transmis poziția clasei muncitoare, că clasa muncitoare nu va suporta ca Partidul Celor Ce Muncesc din Ungaria să fie un alt prim-secretar și nu cumva să fie manifestări.

L. : După mine sînt necorespunzătoare asemenea mișcări, eu le desconsider, fiindcă de exemplu dacă Szántó vorbește undeva, peste o zi știe toată lumea, dar degeaba vorbesc 40 de muncitori într-o fabrică, despre asta nu află nimeni nimic.

În ziarele mari apusene se scrie adevărul, fiindcă altfel cititorul își va cumpăra un alt ziar.

După aceasta tovarășii se pregătesc de plecare și la cererea doamnei Lukács promit încă o dată că băiatul ei va veni la ei.

Dna Szántó : predă tov. o scrisoare, care este adresată fratelui ei. Tov. Ardeleanu și Vas pleacă.

Szántó : Acasă conducerea are grijă ca despre mine să se extindă vestea că sînt... Nagy Imre.

Dna L. : Da.

Dna Sz. : Și leafa lui încă nu i s-a dat, dar Vas o primește.

Dna L. : Nu ați primit ?

Sz. : Nu, și ne scrie ca să ne ferim de grupul lui Nagy și că locul nostru este acasă.

Dna Sz. : Józsi cu Dezső îmi scriu așa de deștept, mă doare sufletul după ei.

Sz. : Scrisoarea a făcut o lună de zile și ne scriu că unii se simt foarte bine, probabil că membrii Comitetului Executiv.

Dna Sz. : Și scrie Dezső că la Budapesta numai acum au început să se repare casele.

L. : La noi numai geamurile au fost sparte.

Sz. : Despre toate acestea eu cred că cu Nagy și grupul lui trădător vor să facă un proces, unde dumneata, eu și Vas vom fi achitați.

L. : Da.

Sz. : Eu cred asta, fiindcă mie Kállay nu mi-a spus nimic despre faptul că mă voi duce acasă.

L. : Nici mie nu mi-a spus asta, mi-a spus numai că sînt trei presupuneri.

Dna Sz. : E tragic că am ajuns aici cînd locul nostru este acasă, asta e părerea și a lui Józsi.

După aceasta dl Szántó citește mai multe poezii dintr-o carte.

*

Tradus

9 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

Doamna discutînd cu domnul îl întreabă pînă cînd rămîne aici. Domnul îi răspunde că el crede că rămîne numai pînă diseară.

Schimbînd subiectul, domnul arată că a fost și la Berlin. Afirmă că nu ar fi crezut că se va înapoia vreodată. Doamna e foarte mulțumită că a avut ocazia să-l vadă. Domnul spune câteva

cuvinte care nu se disting, iar doamna începe să ridă. Domnul spune că toți știu că el e în Anglia. Referindu-se la un alt domn, spune că l-a văzut tocmai după ce venise a doua oară la Viena. Domnul mai afirmă printre altele că „el” se duce aproape zilnic la Berlin și lucrează acolo. O duce excepțional. Kisch spunea că „el” vrea să facă o lucrare teoretică și să se ducă în Anglia.

Părerea domnului e că „el” trebuie să lucreze intens și fără funcții. Schimbînd subiectul discuției, doamna îl sfătuiește pe domn ca în caz că întreabă „el” de mama, să spună că ea nu e aici, dar va veni în cursul zilei de azi. Și spune că ar fi bine dacă ar trimite o telegramă. Domnul îi răspunde că a trimis deja o telegramă, însă nu înțelege ce s-o fi întîmplat. Referindu-se la telegramă și doamna e nedumerită ce s-a întîmplat. Domnul afirmă ca Olga trebuie să trimită o telegramă de asemeni, a vorbit și cu „el” la telefon și a spus că nu poate să înțeleagă nimic. Unii dintre ei vorbesc despre Marosán și doar Marosán e membru de partid. Doamna râde. Între timp intră femeia de serviciu și-i spune doamnei că dacă dorește, poate lua și ouă (domnul și doamna servesc masa). În timp ce mănîncă, domnul îi spune doamnei că nu a mai primit din Anglia nimic.

Jánosi discută despre președintele Academiei și cum a fost trimise în România de către Academie pentru niște consultări științifice.

Începe să discute despre evenimentele din Ungaria.

Lukács afirmă despre o persoană (nu reiese cine) că ar fi trebuit să vină cu propriul ei punct de vedere.

Jánosi arată că într-o convorbire pe care a avut-o Kádár la 24 ianuarie cu niște ziariști, a spus că e necesară o bună organizare și că este nevoie de tehnicieni.

Kádár a afirmat că sînt condiții să fie evitată inflația, însă pentru aceasta trebuie dusă o luptă energetică. În altă ordine de idei, Jánosi spune că Károly a explicat cum el a înțeles problemele politice esențiale în acele 14 zile.

Jánosi adaugă că el a fost de acord cu perioada 23 octombrie – 4 noiembrie, cu excepția neutralității.

Exprimîndu-și părerea despre mișcarea de la 23 octombrie, Jánosi arată că aceasta a fost o mare mișcare spontană contra lui Rákosi.

El este ferm convins că acestei mișcări i s-au adăugat alte probleme politice. Jánosi adaugă că explicația oficială care se dă este că a fost o adevărată contrarevoluție în prealabil organizată.

După această discuție intră în altă cameră și continuă să discute și să servească ceva.

Gertrud și femeia de serviciu produc zgomote puternice și acoperă convorbirea.

Mai tîrziu, se aude cum Jánosi discută despre probleme legate de activitatea lor științifică.

În continuare Jánosi discută cu Lukács că în Ungaria producția de cărbuni este scăzută datorită faptului că este sabotată, că sabotajilor le este indiferent, deoarece ei nu au nevoie de cărbuni. Unul din domni afirmă că democrația nu se poate dezvolta în acest mod.

Jánosi afirmă că în Budapesta sînt destule forțe, că este cu totul altfel decît în restul țării.

La ședința la care a participat dl Lukács s-a pus problema că ar fi suficient dacă ar rămîne o masă omogenă de membrii care să poată lupta împotriva contrarevoluției.

Lukács afirmă că și acum, ca și înainte există o opoziție care e de partea lui Rákosi. Mai departe arată că și cu ocazia evenimentelor s-a dovedit că majoritatea intelectualității a șovăit. Jánosi afirmă că nu numai intelectualitatea, dar și marea parte dintre comandanți.

Dl Jánosi discută mai departe cu Lukács că rușii s-au împotrivit (nu reiese la ce se referă). De asemenea, arată că dacă rușii n-ar fi intervenit, poliția și cu o parte din populație nu ar fi putut face față contrarevoluției din Ungaria. Salvarea a fost cînd a venit cel de-al doilea om la timp, mai devreme. Schimbînd subiectul, Jánosi spune doamnei că a vorbit la telefon. Doamna întreabă dacă se poate vorbi. Acesta îi răspunde afirmativ.

Dl Lukács discută în legătură cu locuințele de aici. Spune că un străin dacă ar veni nu ar întîmpina greutăți în ceea ce privește locuința.

În altă ordine de idei, domnul Lukács povestește despre munca pe care o fac la noi scriitorii. El spune că cititorii nu sînt entuziasmați, deoarece ei scriu numai același lucru, nimic original.

Mai departe, el discută despre propaganda anticomunistă care se face în S.U.A. foarte deschis și, în general, despre propaganda reacționară. El spune că în timpul contrarevoluției Mindszenty a ținut și el o cuvîntare.

Domnul Jánosi spune că sîmbătă a fost la Academie și a regăsit un profesor, s-a împrietenit cu lumea de acolo, și a vorbit în toate limbile cu ei (engleză, franceză etc.).

În continuare el caracterizează pe președintele Academiei ca pe un om bun.

Jánosi continuă să vorbească despre cele ce se întîmplă la Academie.

El arată că la Academie s-a ținut o adunare a academicienilor cu ușile închise în care s-a aprobat un program ce a fost votat.

Ei și-au arătat încrederea față de dl Lukács și că acesta va continua mai departe să ia parte la viața științifică.

În continuare Jánosi mai spune că conducerea Academiei a hotărît să reducă personalul cu 25%.

Tot Jánosi se referă la diferitele aspecte ale muncii sale la institut (nu reiese care). Doamna Lukács întreabă care este situația aprovizionării cu cărbuni și electricitate, la care Jánosi răspunde că nu este tocmai bună din cauză că sînt mulți care sabotează și fac încă greve.

Jánosi reia din nou discuția despre Academie și arată că Polonia este singura din țările de democrație populară în care academicienii pot pleca în străinătate cînd vor.

După cele discutate mai sus, doamna Lukács se interesează de situația de la Budapesta.

Jánosi îi comunică că situația s-a normalizat și că circulația este reglementară etc.

– va urma –

*

Se aud discutînd numai dl Jánosi cu dna Lukács. Timp de 1-2 minute nu se înțelege ce vorbesc din cauza unor zgomote puternice produse în cameră. După aceasta se aude cum dl Jánosi spune că Hein Gyuri [?] acela, inițiatorul contrarevoluției și al greșelilor... (nu reiese nimic mai mult).

Jánosi continuă și spune că s-a interesat de dl Lukács și la legația germană dacă știe ceva. I s-a răspuns că nu știu nimic. Mai departe Jánosi spune că Ulbricht ar fi spus odată că nu are nici un interes să pledeze la Budapesta pentru aceasta (nu reiese pentru ce).

Dna Lukács vorbește foarte încet și nu poate fi distinsă. Se redau mai mult răspunsurile dlui Jánosi.

Jánosi continuă să discute cu dna Lukács despre dl Lukács și spune că în Germania de răsărit se aud lucruri urîte despre Gyuri (Lukács). Nu s-a scris, însă se vorbește.

În altă ordine de idei dl Jánosi începe să discute despre probleme de fizică nucleară (lucruri cunoscute). Apoi vorbește despre problema studenților. Dl Jánosi nu discută despre condițiile favorabile de colaborare pe care le-a găsit în România.

Deschid aparatul de radio și Lukács discută cu profesorul Jánosi despre probleme de chimie. Jánosi îi povestește ce frumos și prietenesc a putut rezolva în România problemele sale, deoarece a găsit oameni pricepuți, dintre care unii și-au făcut studiile în Franța; între timp se pregătește și se servește masa. În timp ce servesc masa discută despre problema locuinței de acasă.

Intră femeia de serviciu, servește vin la masă și întreabă dacă poate aduce cafelele, i se spune că mai tîrziu, iar după aceea familia Lukács discută despre probleme filozofice cu profesorul Jánosi.

Lukács: Nimeni nu poate înțelege de ce eu nu vreau să intru în partid. Noi putem spune că octombrie a fost idealul idealurilor și nu avea rezolvare care a fost găsită de polonezi. Este știut că rezolvarea poloneză a fost cea spre care noi am tins. Dar din slăbiciunea forțelor noi s-a instalat 23, și nu de aceea că 23 ar fi fost o rezolvare ideală. Rezolvarea găsită de Gomulka este cea corespunzătoare. Problema după mine este că în octombrie s-a dezlănțuit „mișcarea maselor contra regimului Rákosi și Gerő”, de care s-a prins contrarevoluția. Calea de ieșire este lupta de asemenea ascuțită contra restaurării capitalismului și lupta contra oricăror „isme” – și dacă nu suntem capabili de așa ceva, atunci ajungem în contrarevoluție sau restaurație.

După cele de mai sus se discută chestiuni familiale fără importanță, iar pe urmă profesorul Jánosi se culcă spunînd să fie trezit pe la orele 4.30.

Lukács : Eu aș vrea ca această scrisoare să fie bătută la mașină, cred că și dvs. ați putea-o bate la mașină, eu nu fac astăzi conceptul, ci mîine dimineață, după care vom discuta asupra ei, deoarece acesta este un lucru foarte important, probabil că ei vor să o publice, în sensul că ei au primit această scrisoare de la mine, pe baza căreia Consiliul de Miniștri să ia măsuri.

Lukács cu soția se culcă.

Familia Lukács discută cu fiul lor, academicianul Jánosi.

DI L. : Esențial este ca omul să nu participe la nici o porcărie. Țsta-i primul lucru.

DI J. : Da.

DI L. : Iar al doilea, că atunci cînd vor porni frămîntările, să nu fie un om care și-a pierdut cîntea. Pentru asta, să fii pregătit.

DI J. : Da.

DI L. : În circumstanțele de acum nu merită să ocupi o funcție mai înaltă.

Dna L. : Însă mă bucur că tu acum ai venit, cînd cu Ferko s-a terminat...

DI J. : În schimb acum oamenii... În fine, am vrut ca Academia să delege oameni, între care am fost și eu, care să elaboreze scopurile politice, dar pe urmă s-au răzgîndit și au văzut că este mai bine ca Academia să se ocupe de artă și cultură.

DI L. : Asta-i prost, că ei în unele probleme sînt prea rigizi și reacționari. Au dat frîu liber unor lucruri, care n-ar fi trebuit să fie scăpate. Mai ales în artă și cultură. Eu îți spun că dacă eu aș fi fost ministru, nu aș fi permis.

DI J. : Cel mai periculos lucru este discuția care s-a pornit despre autonomia facultăților.

Dna L. : De ce ?

DI J. : Fiindcă o oarecare autonomie este bună, însă ca orice profesor comunist să fie azvîrlit afară, acesta...

Dna L. : De aici se vede că situația acum nu este prea strălucită...

DI J. : Da, din aceasta se vede că s-au desfășurat forțe contrarevoluționare serioase...

DI L. : Natural.

DI J. : Dar norocul este că noi am discutat aceste probleme și-am ajuns la concluzia că nu numai noi ne temem, ci și ei.

În continuare vorbesc despre cum a fost viața universitară din trecut.

Dna L. : Dar cine a participat la dezordine ?

DI J. : Nu știu nimic concret, au avut gură mare de tot. Atît știu. Farago a disidat, iar alții s-au clătinaț și își fac procese de conștiință.

DI L. : Însă a fost îngrozitor cînd noi am intrat la legație, ce stare de spirit defavorabilă s-a manifestat împotriva marxismului.

DI J. : Da, și la noi cei care au fost la studii în U.R.S.S. au fost dezorientați. Mai ales fizicienii.

Pe urmă dl Jánosi povestește că a discutat cu profesorii români despre cercetările efectuate în domeniul energiei atomice și s-a constatat că profesorii de aici sînt oameni foarte cumsecade. Apoi trece la problema cercetărilor efectuate în domeniul energiei atomice în Polonia.

DI L. : Cît timp oamenii vor judeca totul bazat pe dogmatism, nu va avea loc nici o schimbare mai esențială în nici un domeniu. Despre asta-i vorba.

DI J. : Da, asta este.

DI L. : Însă polonezii sînt foarte precauți în probleme ideologice.

DI J. : Da.

DI L. : Vezi că ei n-au participat nici la conferința celor cinci de la Budapesta. Așa că ei procedează foarte precaut.

DI J. : Da.

DI L. : Și tu te ocupi de problemele teoretice.

DI J. : Da.

DI L. : Se prea poate că pentru ca să poată rezolva unele probleme.

DI J. : Da.

DI L. : Fără ca să provoace vreun conflict.

DI J. : Este foarte interesant că în Polonia nu există nici o luare de poziție oficială față de situația din Ungaria. Acolo orice informație despre Ungaria vine numai de la posturile de radio din Occident.

DI L. : Da ?

DI J. : Și vedeți că la noi, când a fost demonstrația aceea a femeilor, poate că ați citit din ziar.

DI L. : Da.

DI J. : ...a fost organizată perfect. În toate locurile, la noi și în fiecare întreprindere și uzină, au fost date lozinci identice.

DI L. : Greșala cea mai mare constă în aceea că în timpul lui Rákosi nu s-a făcut un marxism adevărat și astfel în locul unor concepții marxiste autentice s-a alunecat spre o concepție burgheză.

DI J. : Da.

DI L. : Eu am prevăzut. Astfel la o anchetă universitară care s-a ținut înainte de octombrie, studenții au ridicat problema că nu numai Marx trebuie tradus în ungurește, ci și antimarxiștii, adică filozofii burghezi, și eu imediat le-am răspuns că despre aceasta nici nu poate fi vorba. Cei care vor să studieze și aceste lucrări să le studieze în original că se găsesc acolo în Biblioteca Universității. Dar eu am fost singurul care am trasat această linie democratică corectă, știi ?

DI J. : Da.

DI L. : Deci nu ajunge ca să remediezi numai unele lipsuri, ci trebuie să descoperi cauza adevărată a acestor lucruri. Aceasta este nu numai problema politicii, ci și a artei și a culturii.

DI J. : Da.

DI L. : Dar noi nu putem face nimic pe linie maghiară, pînă cînd pe linie internațională nu se limpezesc problemele.

DI J. : Dar trebuie să ținem pas cu acestea.

DI L. : Da. Fiindcă este de nepermis ca să nu existe cîțiva oameni care să poată să indice cînd și ce trebuie făcut.

DI J. : Da.

DI L. : Este foarte important ca în unele pături sociale să poți avea încredere că sînt într-adevăr oameni cinstiți. Și aceștia trebuie să fie membrii de partid.

DI J. : Da.

DI L. : Și părerea mea este că opinia publică, după un timp oarecare, va înțelege aceste lucruri.

DI J. : Da.

DI L. : Aceste lucruri nu azi sau mîine se vor decide, însă este necesar ca să fie oameni care au o poziție justă și, datorită acesteia, un anumit prestigiu. Fiindcă și la izbucnirea evenimentelor din octombrie, greșala cea mai mare a fost că n-am fost cinci oameni care să fi avut un oarecare prestigiu. Asupra acestor lucruri trebuie insistat în speranța unui viitor mai bun.

DI J. : Da.

DI L. : Eu nu susțin că peste șase luni va avea loc o cotitură, ci susțin că o cotitură va avea loc, însă nu în viitorul îndepărtat.

DI J. : Da.

După acestea dl J. povestește că în curînd va pleca în mai multe țări, fiindcă așa s-a planificat de către Academie.

DI L. : Dar care este starea de spirit în general acasă ?

DI J. : Este foarte greu de apreciat.

DI L. : Da, este și corect să nu faci generalizări.

DI J. : Însă se tem foarte mult de restaurare.

DI L. : Da. Înțeleg.

DI J. : Și știți pe cei care au vrut să se tragă la o parte. Kádár i-a chemat și i-a rugat : „Ajutați-ne”. Însă i-a chemat personal pe fiecare și a stat de vorbă cu ei. Cei care au stat de vorbă cu Kádár au o părere foarte bună despre el, spun că este un om foarte drăguț, simpatice.

DI L. : Da. Nici eu nu cred să fie un om cu intenții rele, însă și el este un om slab, iar anturajul lui...

DI J. : Și ceilalți, Kossa, Münnich sînt considerați ca oameni care promet...

DI L. : Dar ce-i cu partidul ?

DI J. : Sînt mulți care vor să intre, însă deocamdată față de ei se manifestă o oarecare rezervă.

DI L. : Dar alegerile pentru Congres au început ?

DI J. : Da.

DI L. : După părerea mea, un Congres adevărat va putea avea loc numai atunci cînd delegații vor fi aleși direct de organizații de bază, fără ca să mai treacă prin filiera sectoarelor de partid.

DI J. : Da.

DI L. : Fiindcă dacă sectorul de partid ar face propuneri din 40 de persoane 36 vor fi cunoscute de oameni. Înțelegeți ?

DI J. : Da.

DI L. : Deci trebuie înlăturată orice manevră, iar în situația de azi, un Congres democratic este posibil pe deplin.

DI J. : Da.

DI L. : Și acest lucru i-am spus și lui Goldberger. Și i-am mai spus că eu nu am nimic comun cu gruparea lui Nagy Imre, că am avut relații de prietenie cu unii membrii ai grupului, cum ar fi Újhelyi, dar asta-i altceva, fiindcă relații de prietenie și tu ai avut cu unii. Nu-i așa ?

DI J. : Da.

DI L. : Și dacă Kádár eventual este supărat pe noi, atunci pentru a-i schimba atitudinea cea mai bună legătură este Szabolcsi.

DI J. : ...Da. Eu o să-i spun, că eu am fost la voi și...

DI L. : Desigur. Și el poate să facă acest lucru.

DI J. : Da. Fiindcă și așa mă întîlnesc cu el.

DI L. : El se va comporta foarte cumsecade.

DI J. : În general este un om foarte de treabă.

DI L. : În tot cazul să vorbești și cu Fogarasi despre noi, despre ce facem noi, nu se mai poate, însă fără nici o zarvă.

DI J. : Da. Desigur, fără nici o zarvă, fără nici o publicitate.

DI L. : Eventual dacă se va vedea că aceștia nu vor să facă nimic, atunci.

DI J. : Sigur că da.

DI L. : Fiindcă știi, în situația mea, în care mă aflui acum, eu nu vreau să scriu nici un rînd din care să rezulte că eu aici m-am predat ?

DI J. : Da. Sigur.

DI L. : Dar ce-i acum cu Molnár Erik ?

DI J. : Așa cred, că este ministrul Justiției.

DI L. : Ministrul Justiției ?

DI J. : Așa cred. Nu sînt sigur.

Dna L. : Ministrul Justiției ?

DI L. : Nu-i exclus.

După acestea mîncîncă ceva gustare.

DI L. : Dar spune-mi, te rog, ce crezi tu despre 15 martie ?

DI J. : Este o oarecare nervozitate și poliția circulă cu pistol-mitralieră pe stradă.

DI L. : Da.

DI J. : Însă părerea generală este aceea că nu o să fie nimic. Fiindcă oamenii sînt atît de obosiți de acum și a fost destul. Așa că nici eu nu cred că o să fie ceva. Dar aceste lucruri sînt imprevizibile.

DI L. : După părerea mea, este neverosimil că va fi ceva – deocamdată.

DI J. : Da. Oamenii sînt obosiți și n-au nici o poftă.

DI L. : Da.

DI J. : Dar, de altfel, tancurile s-au retras din oraș.

DI L. : Da.

DI J. : Au făcut-o cu foarte mare precauție. Le-au retras, așa treptat, că într-o zi am observat că nu mai este nici unul...

DI L. : Da.

DI J. : Deodată nu s-ar putut, fiindcă ar fi bătut la ochi.

DI L. : Sigur că da. Și aici sînt două lucruri. Unul, că oamenii se seamănă cu situația în care se află, iar al doilea, că trebuie schimbat totul din punct de vedere intern. Și acesta chiar trebuie.

DI J. : Da.

DI L. : Dar oamenilor trebuie să li se explice. Adică să ajungem la soluții teoretice corecte ale problemelor. Și, în acest sens, aș vrea eu să ajut dacă aș fi acolo.

DI J. : Da.

DI L. : Adică să se explice oamenilor că ceea ce a avut loc timp de 12 ani și ce are loc acum nu este marxismul adevărat. Să nu creadă că acesta este marxismul, ci asta și asta... Înțelegi?

DI J. : Da.

Încercarea aceasta, că marxismul acesta nou, spre deosebire de cel vechi, caută să-l imprime din ce în ce mai bine în oameni. Asta se poate face în mod științific și apoi fără întrerupere. Socialismul are viitor numai dacă membrii societății și membrii de partid au încredere în el (socialism) și în partid. Fără asta nu se poate face nimic.

În continuare soții Lukács și Jánosi discută chestiuni științifice (fizică) și alte chestiuni lipsite de importanță (statistică, fizică atomică).

După aceasta discuția lor se poartă în jurul evenimentelor din Ungaria.

DI J. : Muncitorii n-au vrut ca fabricile să fie luate înapoi de către industriași. Au fost doar nemulțumiri.

DI L. : Este limpede că muncitorii nu vor ca fabricile să fie luate înapoi de foștii patroni.

DI J. : Însă situația a fost de așa natură că voința lor de a nu da fabricile înapoi patronilor nu era băgată în seamă și nu putea să conteze.

În consiliile muncitorești, cînd acestea au fost alese, au fost foarte multe elemente dușmănoase, reacționari, nemernici.

DI L. : Întrebarea este cît de repede, în cît timp s-ar fi putut înlocui aceste elemente dușmănoase?

DI J. : În mod precis aceștia, elementele dușmănoase din consiliile muncitorești, au sabotat, salariile le-au plătit, dar munca nu mergea și nici nu aveau interes în acest sens.

DI L. : Problema se pune înaintea lui 4 noiembrie și după 4 noiembrie. Dacă muncitorii s-ar fi putut mișca înainte de 4 noiembrie atunci lucrurile ar fi luat o altă întorsătură și muncitorii ar fi schimbat elementele dușmănoase din consiliile muncitorești. Ar fi luptat contra elementelor dușmănoase. După 4 noiembrie a fost în muncitorime o opoziție turbată căăștia au intrat (sovieticii) și așa mai departe. Situație pe care elementele rele, dușmănoase au exploatat-o.

DI J. : Tovarășii vechi de la Budapesta mereu spun că situația a fost așa de rea încît nu s-ar fi putut ca lucrurile să ia o altă întorsătură dacă n-ar fi intervenit sovieticii.

DI L. : Simbătă noi am primit vești că muncitorii vor relua lucrul luni, deci primul pas ca muncitorii să se miște, să reia lucrul s-a întîmplat, s-a făcut. De la data de 3-4 noiembrie lucrurile au început să se îndrepte, dar au urmat evenimentele din 4 noiembrie și după aceea.

În continuare ei au deschis radioul. Nu se pot da amănunte din discuție, dar se poate da seama că continuă să discute despre evenimentele din octombrie-noiembrie. După cîteva minute nu se mai discută (s-au pierdut doar cîteva minute din discuție). Ascultă muzică la radio.

În continuare dl Lukács spune că atunci cînd a fost el la ei (nu spune cine), nu a fost vorba de siguranța lor, ci ei ar fi vrut ca din actualul guvern să facă parte și grupul acesta. Mai spune că gazda lui a primit cam la două, trei zile cîte o telegramă în care se arată că sînt bine și sînt primiți aici ca niște musafiri.

Domnul Jánosi povestește de un academician care a murit de curînd fiindcă a avut cancer, pe care nu l-au detectat doctorii. Atunci cînd a fost operat a fost deja tîrziu și peste un timp scurt a murit. Povestește ce mormîntare frumoasă a avut.

În continuare dl Jánosi povestește că la locuința lui Lukács din Budapesta nu s-au făcut multe pagube și acestea deja au fost reparate. După aceea Jánosi vorbește de un băiat, și anume Pista, care se află la Budapesta, și-a reluat cursurile, învață bine.

Jánosi afirmă printre altele că Pista a știut că el a venit aici în România.

În continuare discută că învățămîntul s-a reorganizat și cursurile decurg în mod normal.

În altă ordine de idei Jánosi discută cu dl și dna Lukács probleme științifice (despre fizică, chimie etc.). Încep să servească masa, au deschis și radioul (din cauza emisiunii radiofonice vocile sînt neclare, îmi dau însă seama că dl Jánosi povestește cum studenții citesc la Biblioteca Academiei și le explică în general programul). După ce termină de servit masa Jánosi vorbește despre un obiect de lemn de cireș și îl admiră.

Dna Lukács îl roagă pe Jánosi să trimită niște cărți, precum și dl Lukács îl roagă să-i procure niște cărți despre realismul socialist. Discuția continuă referitor la realismul oglindit în literatura ungară.

În legătură cu aceasta dl Lukács începe să facă critica diferitelor romane la care participă și dna Lukács și dl Jánosi.

Se discută despre un scriitor în special (nu reiese cine). Discuția este întreruptă pentru un moment de femeia de serviciu. După aceasta dl Lukács arată că Bagnale [?] este o adevărată inteligență. El și-a format propriul lui partid în perioada octombrie-noiembrie, însă după 4 noiembrie cînd s-a format un guvern comunist, el s-a lăsat.

Dl Lukács întreabă ce mai face elevul lui Nowoposki, acel Baras [?].

Dl Jánosi spune că acesta este un tip îngrozitor și reacționar activ. În continuare se discută despre o carte a lui Pavlov.

Dl Lukács spune că are volumul II și-l roagă pe Jánosi să-i procure volumul... Este o carte apărută la Berlin în Editura Academiei (nu se înțelege titlul). Se discută în continuare despre experiențele lui Pavlov. Schimbă subiectul dl Jánosi, le spune că a venit o tovarășă la el și l-a întrebat dacă poate să facă manifeste.

S-a dus la director și acesta i le-a aruncat. Mai departe, Lukács afirmă că „el” a scris poezii dedicate lui Rákosi și cu siguranță le-a publicat în acest ziar (nu reiese care) pînă cînd le-a tipărit. Jánosi îi spune că își amintește și el că la 4 noiembrie au apărut manifeste în care se punea problema dacă guvernul este recunoscut de popor. De asemeni s-au format uniuni de scriitori care se înmulțeau zi de zi.

Dl Lukács spune că din păcate manifestația scriitorilor a intrat în contact cu contrarevoluționarii. Jánosi arată că capitalismul este în stare să folosească greva și răscoala pentru răsturnarea guvernului. De asemeni arată că în ajunul de 7 noiembrie cînd s-a simțit că trupele sovietice vor intra din nou în oraș, la posturile de radio se repeta aceeași poveste, ca și cînd strigau „ajutor”. Principalul este că lui Lukács nu i s-a înscenat nici un proces și e bine că acum e liniște. De asemeni, îi spune că deocamdată să nu se grăbească să se înapoieze. Ei pot fi puși la punct cu știrile de la radio, din presă. Schimbînd subiectul Jánosi afirmă că Farkas este secretar de partid.

În continuare, el afirmă că după 2-3 zile el a primit o telegramă din partea lui Rákosi, în care l-au invitat să ia parte la o ședință ca persoană reprezentativă, dar pînă la urmă l-au considerat contrarevoluționar (rîde cu ceilalți).

Printre altele Jánosi afirmă că el speră ca pînă duminică să vadă toată familia. De asemeni, afirmă că vrea să adune și documente. După aceasta dl se pregătește de plecare. Își ia rămas-bun. La o întrebare pe care i-o pune dna în limba maghiară, dl îi spune că se duce la Athénée Palace. Cu toții îl conduc. În continuare se aude discutînd dna Lukács cu femeia de serviciu probleme de importanță mică, se aude și radioul de unde se transmit cîntece care conturbă înțelegerea celor discutate. Femeia de serviciu pleacă.

*

10 martie 1957

C. 582

„SUEDEZA”

Lukács : Greutatea este cu așa-zisele greșeli ale zilei de 23 octombrie, despre care eu însă nu am să vorbesc, am să le spun că linia de principiu este justă, iar neutralitatea nu. Toate acestea în esență înseamnă că eu îi scriu lui Kádár că pentru toate acestea eu nu răspund, ci el, pentru că el totuși are să înțeleagă acest lucru. În schimb, mai departe nu putem merge.

Acuma este tot aceeași problemă ca și la legație și când am respins presiunile. Atunci, dați-mi hîrtie de aceea liniată ca să încep să scriu !

Lukács primește hîrtie și își compune scrisoarea pentru tov. Kádár, pe care după ce o termină o recitește cu glas tare soției, care este de acord cu el.

După citirea scrisorii urmează o pauză îndelungată, iar pe urmă discută lucruri fără importanță.

Lukács : Am învățat sub regimul lui Rákosi și al lui Stalin să scriu asemenea chestiuni în care nu este absolut nimic.

Dna Lukács : Dar dacă în esență ești de acord cu ei, atunci nu înseamnă că nu este nimic în ea.

Lukács : Altfel nu se poate, deoarece o să-mi spună atunci că sînt cu contrarevoluția. Eu ca primă idee nu pot... contrarevoluția, ci nemulțumirile esențiale, iar faptul că producția a reînceput nu am de ce să nu-l recunosc. Lasă că această scrisoare a fost compusă foarte judicios (pauză îndelungată).

Dna Lukács : Sînt curioasă cum se vor rezolva lucrurile.

În continuare soții Lukács discută despre faptul că femeia de serviciu a lor este foarte muncitoare.

În continuare soții Lukács discută despre Dezső, care este lipsit de popularitate și este incapabil. Lukács nu neagă însă faptul că Dezső este comunist.

Apoi Lukács spune că ar fi de necrezut ca Vertes să vină aici și să-i vadă. Dar ar fi posibil să se ia legătura cu el, și guvernul maghiar ar trebui să consimtă. Dar guvernul nu aprobă nici cele mai mici cerințe, așa după cum nu a aprobat nici reîntoarcerea acasă a doamnei Erdösi, care politic este egală cu zero. De fapt nici soțul ei nu putea fi un mare om politic, deoarece a fost un om mic (nu a avut funcții mari).

Doamna Lukács crede că totuși și doamna Erdösi o fi făcut ceva de au adus-o și pe ea aici.

Lukács : Eu i-am spus ieri lui Kállay că au făcut cea mai mare prostie, și asta în detrimentul lor, că nu m-au lăsat acasă la 18 noiembrie. El mi-a spus că nu se putea, deoarece atunci ar fi pretins toți acest lucru. Atunci toată lumea ar fi cerut din guvernul Nagy. I-am spus că dacă m-ați fi lăsat acasă atunci, de la sine lucrurile ar fi luat o altă înfățișare. Eu i-am spus că eu n-am fost în grupul lui Nagy, ci am fost un luptător contra lui Rákosi.

Vorbind despre Cercul Petöfi, Lukács spune că ei, guvernul Kádár, trag concluzii din cuvîntările lui Déry și ale altora, dar din cuvîntarea lui Losonczy nu pot scoate nimic, deoarece în această cuvîntare nu este nimic.

Lukács spune că el este vinovat pentru faptul că nu s-a ridicat în ședința din 24 să spună că acest program nu este bun. Dacă el ar fi spus acest lucru atunci, el ar fi astăzi acasă.

Dna : Losonczy n-a vrut...

Lukács : Losonczy a știut aceasta, doar eu n-am cunoscut această cerință.

Dna : Nici ei n-au vrut program.

În altă ordine de idei, doamna îi spune lui Lukács că la ora 9.00 (21.00) să asculte emisiunea la radio. După aceasta se aude emisiunea radiofonică. Se pare că soții Lukács citesc, deoarece se aude foșnet de hîrtie. În continuare Lukács pune o scrisoare în plic și lipește plicul. După o pauză îndelungată soții Lukács mănîncă, după care Lukács caută să prindă posturi străine.

*

11 martie 1957

v 13.03.1957

„SUEDEZA”

Domnul și doamna Lukács citesc ziarul, după care încep să servească masa.

DI Lukács : E o prostie ce spun doctorii, dar cum se poate să împiedice așa ceva ?

Dna Lukács : Da.

DI Lukács : Ca să te instaleze într-un sat unde nu ajunge nici o știre, păi asta ar fi fost mai rău.

Dna Lukács : Nu s-ar fi întâmplat nimic dacă știa cel puțin în cursul săptămânii.

DI Lukács : Dacă telefona cel puțin miercuri dimineața, că Lajcsó numai sîmbăta poate veni, atunci ar fi fost altceva.

Dna Lukács : Da.

DI Lukács : Numai de asta spun, ca dacă Ardeleanu ar fi spus cînstit că numai sîmbăta poate, atunci era altceva.

Dna Lukács : Da.

În continuare discută despre diverse probleme fără importanță și domnul Lukács o întreabă pe doamna Lukács dacă a luat medicamentul.

În continuare, la familia Lukács a venit în vizită tov. Goldberger, cu care discută problema cultelor.

Tov. Goldberger spune că la noi preoții sînt sprijiniți de către stat.

În continuare, au discutat despre unele probleme administrativ-culturale, cum sînt organizate la noi și cum sînt în Ungaria.

DI Lukács : Nu cumva să credeți că eu am avut ceva cu Rákosi și Gerő.

Tov. Goldberger : Despre asta nici nu poate fi vorba.

DI Lukács : Eu spun, eu nu am avut nimic cu Rákosi și nici cu Gerő. Eu nu-i urăsc nici pe Rákosi și nici pe Gerő, ca oameni care au intervenit la 23 octombrie, e vorba de metodele lor și dacă nu le studiem să vedem care sînt cauzele și nu vom face din cele întîmplate un film polițist, atunci niciodată în această viață a noastră nu o să se repare nimic.

În continuare doamna Lukács vorbește despre greutățile economice, mai ales în industria cărbunelui, care trebuie intensificată. Doamna Lukács vorbește apoi despre necesitățile din domeniul electricității. Doamna Lukács vorbește în continuare despre prețurile de pe piață, care trebuie să fie accesibile populației.

Soții Lukács și Goldberger continuă să discute despre chestiuni economice, după care Goldberger și Lukács discută chestiuni de ideologie.

Înainte de a pleca, Goldberger le spune soților Lukács că atunci cînd se vor muta în București vor putea veni la el acasă în vizită.

După ce mai discută despre televiziune și o vizită a soților Lukács în București și în provincie, Goldberger pleacă.

*

13 martie 1957

v 14.03.1957

„SUEDEZA”

În cameră dl Lukács discută cu dna Lukács despre ceai și mîncare, apoi se îmbracă și ies afară.

După revenire ei servesc masa și spun printre altele :

DI Lukács : Păi, nenorociri din astea se pot întîmpla cu oricine.

Dna Lukács : Nici nu știe ce se pregătește pentru el.

În continuare dl Lukács povestește despre o terță persoană care este foarte încăpățînată și dură. La fel mai spune că el știe de unde a fost informat Marosán, dar știe și ce păreri are Apró.

Apoi timp îndelungat dl Lukács îi povestește un roman doamnei Lukács, în legătură cu care fac aprecieri, că este un roman bun.

Intervine o doamnă care a adus țigări și spune că nu sînt Carpați, dar mîine dimineață, ori Sabina, ori Maria vor aduce țigări Carpați, apoi le spune la revedere.

DI Lukács : Sînt declarații importante și apoi au intervenit cu un articol pe o pagină întreagă și cineva a făcut referire la articolul lui Révai.

Dna Lukács : Da ?

DI Lukács : Acesta trebuie să-l citim.

Dna Lukács : Și Szakasics răspunde la acesta ?

DI Lukács : Nu al lui Szakasics este o declarație mare, tot cu trimitere, încă nu l-am citit.

Dna Lukács : ... ?

DI Lukács : Se tratează problema Nagy Imre, ce greșeli a făcut între anii 1953 și 1955. Asta este ca un fel de statistică.

Dna Lukács : Da.

DI Lukács : Eu sînt convins că de aceea nu au făcut, că dacă Nagy Imre ar fi putut să ia cuvîntul în conducerea partidului, și-ar fi pierdut orice conținut. Acum sigur, dacă el stă aici, ei pot face ce vor. Cu banda aceasta din Budapesta nu se poate înțelege.

În continuare dl Lukács citește un articol din ziar.

*

17 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

Domnul și doamna Lukács discută cu tov. Goldberger despre o eventuală excursie, discută despre Regiunea Autonomă Maghiară, despre unele orașe ale acestei regiuni și, fiindcă domnul Lukács și soția își manifestă dorința să meargă în excursie în munți, se înțeleg că vor pleca sîmbătă la Predeal și se vor întoarce luni dimineață ; în continuare discută despre programul de acolo, ce anume vor face și despre drum, care nu va fi obositor, deoarece este vorba doar de două ore, iar drumul parcurs pînă acolo este splendid. Domnul și doamna Lukács își exprimă bucuria față de această propunere.

În continuare discută despre viteza mașinilor, accidente etc., la care domnul Lukács povestește despre șoferul său de la Budapesta care are ambiția să nu aibă nici un accident cît va sta la volan. În continuare își povestesc despre diverse întîmplări și accidente cu mașina, despre copii care se joacă pe mijlocul drumurilor și despre alte asemenea aspecte.

Tov. Goldberger : Trebuie să vă spun dvs. că ei (se referă la familiile Vas și Szántó) zile întregi au crezut – nu cunosc care le este părerea lor actuală – că dvs. nu mai sînteți aici, ci că ați plecat la Budapesta.

Dna Lukács : Așa, de aceea nu au mai venit.

Goldberger : Da, de aceea nu au venit. Ei nu de aceea nu au venit că le-ar fi interzis cineva, ci li s-a spus că nu mai sînt aici, s-au mutat.

DI Lukács : Dar rîndul trecut ne-au văzut pe noi cînd ne-am întors de la plimbare. Eu cred că acest secret este nejustificat, mai bine să ni se spună că nu ne putem întîlni.

Dna Lukács : Boala mea este legată foarte mult de situația sufletească în care mă aflu de exemplu acum, cînd aștept să se rezolve totul, deci cînd sînt liniștită, mă simt și sănătoasă.

Tov. Goldberger : Acum așa se spune că cei de la Budapesta se pregătesc să meargă la Moscova.

Dvs. ați primit ultimele ziare ?

DI Lukács : Am mai primit, am citit acest articol al lui Révai. Întrebarea este cine s-a dus la Moscova, deoarece nu se poate să meargă toată comisia de partid.

Lukács¹ : Este normal acest lucru. În toate acestea greșeala constă în faptul că prietenii noștri nu reușesc să lămurească oamenii, nu există o coeziune reală de ambele părți. Se întâmplă fapte asemănătoare, fiecare știe că nici un cuvânt nu este adevărat. Acuma și în ultimul articol al lui Kelemen se spune că Losonczy a intenționat să-l aresteze pe Apró, nu știu dacă ați citit articolul.

Tov. Goldberger : L-am citit.

Lukács : Eu cunosc bine acest caz, că am fost prezent, care arată în felul următor.

Cu ocazia alcătuirii Comitetului Executiv a Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar, părerea noastră a fost că Apró și Kiss Károly nu au popularitatea necesară ca într-o perioadă așa de grea să ajungă în Comitetul Executiv și noi am discutat foarte serios cu ei ca să recunoască că este imposibil. După aceea Imre Nagy a discutat personal cu Apró și Kiss și a spus că pentru această perioadă de trecere pe unul are să-l trimită în România, iar pe celălalt în Cehoslovacia, unde să discute cu partidul despre probleme economice, pentru ca în această perioadă critică să nu fie aici. Asta este adevărul. Eu nu consider firesc că acum să se creeze un caz, că Losonczy a vrut să-l aresteze pe Apró. Dacă aceasta a fost politica lui Nagy Imre, cum ar fi putut Losonczy să intenționeze să-l aresteze pe Apró. Păi are vreun înțeles, vreun rost să ne ocupăm cu astfel de probleme ?

Eu nu spun, s-ar putea să existe neînțelegeri pe teme politice, că cineva apreciază articolul lui Losonczy într-un fel sau altul, despre toate acestea putem discuta, dar să se construiască fapte care sînt contrarii cu adevărul ! De aici rezultă doar regres. Toate acestea fac ca oamenii care citesc aceste articole să nu mai creadă nimic, deoarece nu eu am fost unicul care cunoaște acest lucru. Asemenea fapte inadecvate sînt cu diuimul și sînt momente negative.

În esență discuțiile încă în zilele din luna octombrie s-au purtat în jurul problemei că Losonczy a cerut ca în aparatul de partid să existe o reținere oarecare, el a spus că cei care au fost sprijinitorii exagerați ai ideilor rakisiste trebuie schimbați din post. Nu a spus ca să fie excluși, ci numai să fie schimbați din posturi de conducere. Despre aceasta a scris Frich un articol, că aceasta înseamnă vinătoare de vrăjitoare. Lucrurile stau în felul următor : dacă în politica partidului se fac mari schimbări, atunci unii conducători trebuie schimbați, acum dacă acesta este just sau nu este o altă problemă, dar dacă se întâmplă o înclinare spre stînga, atunci cei de dreapta sînt înlocuiți cu cei de stînga ; cum se poate ca un vechi membru de partid să nu înțeleagă acest lucru.

Tov. Goldberger : Lucrările tov. Lukács nu sînt traduse. Eu m-am interesat și am fost mirat că dacă tov. Lukács scrie în limba germană, dar este cetățean maghiar și este profesor la universitate maghiară, de ce nu sînt traduse lucrările în limba maghiară.

Lukács : Eu vă răspund, toate lucrările mele pînă în '48-'49 au apărut în limba maghiară, pînă cînd a început discuția cu Rudas. Atunci dacă un cititor s-a dus să cumpere o lucrare de a lui Lukács i s-a răspuns că nu mai există, iar partidului i se raporta că lucrările lui Lukács sînt nevandabile, se găsesc cu miile în magazin. Și atunci eu am fost informat că lucrările mele nu se scot din depozit, deci exemplarele existente nu sînt puse în vînzare.

Tov. Goldberger : Ca să spun sincer, în biblioteca mea personală nu se găsește nici o lucrare-Lukács, am căutat să procur în Regiunea Autonomă Maghiară, dar nu am putut găsi.

Lukács : Cine le-a cumpărat înainte de 48 le are, deoarece atunci cărțile mele apăreau în mai multe exemplare.

În continuare Lukács îi spune tov. Goldberger cum ar trebui procedat ca lucrările lui să apară în România.

Lukács : Maghiarii au comis o greșeală și în acest caz. După care s-au referit la ruși. Eu i-am spus deschis lui Kállay că în 18 noiembrie, cînd Szántó și eu am plecat de la Ambasada Iugoslavă cu intenția să mergem acasă, dacă ei atunci pe 18 noiembrie ne-ar fi lăsat acasă, despărțirea de ceilalți s-ar fi întîmplat public și automat, fără nici o confuzie.

Tov. Goldberger pleacă și este rugat de familia Lukács ca, în cazul că va veni vreo știre și nu va putea veni la ei, să îi anunțe telefonic.

1. Întrerupere nesemnaltă în textul documentului. Și mai departe, discontinuitățile par să indice că au fost consemnate doar replicile considerate semnificative.

Domnul Lukács și doamna citesc presa, după care discută despre programele posturilor de radio și alte aspecte lipsite de importanță despre mâncăruri etc., după care deschid aparatul de radio care acoperă conversația lor în continuare.

*

20 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

Deschid aparatul de radio și între timp discută domnul Lukács cu soția despre probleme fără importanță, după care urmează o pauză îndelungată.

Lukács : Mi-a mai spus, am uitat să vă spun, în legătură cu articolul scris de Józsi, că Józsi vorbește cu voce tare despre faptul că activitatea lui Imre în perioada 1953-1956 a fost contrarevoluționară. La acesta eu i-am spus că eu nu am fost nici în Biroul Politic și nici în Consiliul de Miniștri, deci nu puteam cunoaște ce anume s-a întâmplat acolo. În schimb, am citit despre plenara din martie 1955, când a fost condamnat fără să fie demonstrat ceva, și nici de atunci nu a apărut nimic serios în legătură cu activitatea contrarevoluționară pe care ar fi depus-o el în Biroul Politic sau în Consiliul de Miniștri. Deci din această cauză vă spun că eu nu cred nici o literă din această afirmație, că el ar fi fost un contrarevoluționar în perioada 1953-1956. Eu cer să mi se pună documente în față și atunci putem discuta despre această problemă.

Dna Lukács : Și el nu a spus nimic ?

Lukács : N-a scos nici un cuvânt. Așa că eu în această situație nu am spus nici un cuvânt, că sînt de acord sau că nu sînt de acord, eu totdeauna spuneam că acestor demagogii eu nu le dau crezare, cazul acela cu Losonczy și Apró Antal și așa mai departe. Cît de rău se prezintă lucrurile din această cauză, nu mă pot lăsa în voia lor.

Dna Lukács : Noi în data de 4 am intrat la Ambasadă și toate acestea sînt consecințe și vor mai avea urmări.

Lukács : Declarația aceea cu Rudas nu a fost luată în seamă de nimeni, în schimb acum trebuie cît se poate de mult să te păzești.

Lukács și soția ies pe terasă unde primesc vizita familiei Vas. Aici se poartă discuții, însă nu se pot înțelege decît fragmente din caracterul discuțiilor. Se povestește despre întrevvederele avută cu tov. Kállay.

Familia Vas pleacă acasă.

Femeia de serviciu vorbește doamnei Lukács despre o masă comună cu familia Vas și Szántó, însă nu știe încă unde se va face această masă comună. Doamna Lukács spune că pentru ea este indiferent, însă familia Vas vrea să fie organizată la ei.

Vine doctorul căruia doamna Lukács îi povestește simptomele bolii sale, spunînd că în permanență se simte obosită, iar de multe ori noaptea nu poate dormi. Doctorul o examinează și îi prescrie medicamentele, dînd totodată și indicațiile necesare.

Doamna Lukács povestește doctorului despre băiatul ei, profesorul Jánosi, care a fost la ei în vizită, spunîndu-i și cum a aflat că profesorul Jánosi se află în București.

Doctorul : Și ce spune, situația se îmbunătățește ?

Dna Lukács : El este foarte optimist, trăiește numai pentru știință și prin prisma aceasta vede și lucrurile, însă în zilele acestea am primit mai multe scrisori din care reiese că se găsesc de toate și situația s-a îmbunătățit cu mult.

Doctorul : Dar situația întreprinderilor de ce este totuși grea privind productivitatea.

Lukács discută despre fixarea unor norme corecte, se fac încercări, experiențe și transformări, ceea ce are o influență serioasă asupra productivității muncii. Se pune problema perioadei în care primim împrumuturi, cum folosim noi acest timp în productivitate și de aceasta depinde dacă vom putea sau nu să stăm pe picioarele noastre proprii, fără să mai recurgem la împrumuturi.

Domnul și doamna Lukács îi mulțumesc doctorului pentru oboseală, doctorul își ia rămas-bun și pleacă.

Doamna și dl Lukács servesc masa și între timp discută despre constatările doctorului legate de boala doamnei și despre alte probleme lipsite de importanță.

Lukács : Eu cred totuși că în Imre Nagy există o loialitate exagerată și el vrea să-și păstreze cinstea calității sale de membru de partid, însă aceasta nu întotdeauna poate fi păstrată și Lenin a arătat că, în cazul când pacea de la Brest nu va fi acceptată, el nu se va supune. Deci ne întoarcem la faptul că nu poți să pui condiții partidului – ba da, poți pune condiții partidului în unele situații. Nu este adevărat că eu ca membru de partid sînt obligat să fac orice și să duc la îndeplinire oricîce, asta pur și simplu nu este adevărat. Și toată această problemă a fost în discursul lui Imre Nagy din 23 octombrie, eu nici într-un caz nu aș fi fost de acord să țin un astfel de discurs. Să presupunem că eu sînt în situația aceea și sub presiunea străzii, aș fi început cu ideea că eu sînt un simplu membru de partid, eu nu pot avea absolut nici o influență asupra lucrurilor, a ceea ce face conducerea partidului ; eu personal așa văd calea de ieșire și nu să fac un discurs în care nu am spus nimic.

Așa stau lucrurile și eu susțin contrariul tuturor acestor aspecte, că fără el nu există cale de ieșire în Ungaria.

Dna Lukács : Dar nu știu cum va accepta el acest lucru.

Lukács : Acesta nu ne privește pe noi, să rezolve rușii cu el acest lucru. Dacă Hein ar fi fost împreună cu el, se prea poate că l-ar fi convins în privința unor greșeli.

În orice caz, în scrisoarea pe care o scrieți lui Loli, să scrieți o propozițiune din care Lajcsó să-și dea seama că acestea sînt zilele hotărîtoare. Dvs. veți căuta formula necesară numai ca el să-și dea seama și să fie pus în gardă.

Dna Lukács : Ca să nu intervină o presiune inversă.

Lukács : Presiunea va lua naștere după aceea oricum, dar dacă Lajcsó acasă va face numai puțin zgomot că acum sînt zilele hotărîtoare, atunci va fi altfel, deci el să simtă că acestea sînt acele săptămîni cînd presiunea trebuie mărită, deoarece el știa că eu intenționeam să-i scriu lui Kádár.

Discuția în continuare ia un caracter fără importanță, doamna îi povestește lui Lukács cum se simte și că i se pare că se simte cu mult mai bine și boala ei se ameliorează.

*

24 martie 1957

Lukacs György

„SUEDEZA”

Domnul și doamna discută despre probleme de literatură universală, lucruri fără importanță. Apoi urmează o tăcere îndelungată, domnul și doamna schimbînd doar din cînd în cînd cîteva cuvinte despre unele teorii filozofice.

După un timp oarecare, vin în vizită la familia Lukács tov. Goldberger de la C.C. al P.M.R. și familia Szántó.

La începutul conversației vorbesc despre probleme fără importanță ca : pulsul doamnei Lukács, scrisorile primite de acasă etc. ...

Dna Szántó : Ați ascultat radioul ? A spus că este sub semnul întrebării dacă se mai află sau nu Nagy Imre în România, ci mai mult se poate crede că l-au deportat în U.R.S.S.

Dna Lukács : Nu, n-am auzit. Însă deportări din Ungaria nu s-au făcut. Aceasta ne-a spus și Lajcsó, că și în Ungaria se zvonea că se fac deportări, însă n-a fost nici un fapt, vreun semn care să confirme acest zvon.

Tov. Goldberger : Da, sînt foarte multe zvonuri despre aceste așa-zise deportări. De exemplu, eu am fost la Reghin și acolo s-a răspîndit zvonul că în gara C.F.R. sînt 10 vagoane sigilate în care se află tineri maghiari, care sînt deportați în U.R.S.S. Eu auzind acest zvon m-am interesat dacă sînt la gara C. F. R. vagoane închise sigilate. Am primit răspunsul că în gara C. F. R. nu se află nici măcar un singur vagon sigilat.

DI Lukács : Și Lajcsó s-a interesat de această problemă de la un ofițer de legătură sovietic și a primit răspunsul că nu se fac nici un fel de deportări. Cei care au fost prinși în luptele din primele zile, fiind luați ca prizonieri, toți se află în Ungaria.

Tov. Goldberger : Da. Încă de atunci presa occidentală a început să bată toba cu așa-zisele inventate deportări care se fac cu tranzit prin România. Ei mint de nu mai...

DI Lukács : Da, presa lor este numai minciună. Caută ca toate cuvântările rostite de oameni de vază din Ungaria să fie denaturate, asta am văzut și eu din ziare.

Tov. Goldberger : În tot cazul, în ultimul timp partidul din Ungaria, întărindu-se, acordă o atenție mult mai mare presei decât pînă acum.

DI Lukács : Însă și acum încă este un haos politic în presa maghiară. În unul și același ziar apar articole politice ce tratează anumite probleme și felurile în care sînt tratate sînt diametral opuse, bătîndu-se cap în cap. Așa că oamenii întreabă pe drept cuvînt, acum care este realitatea și ce să creadă ?

Dna Szántó : Ați citit articolul în legătură cu situația economică a Ungariei ?

DI Lukács : Da. Este foarte optimist și lasă să se creadă că Ungaria este ferită de inflație.

Dna Lukács : Or, realitatea este că în Ungaria este inflație, însă ea nu este în curs de rezolvare pe spinarea poporului, ci prin însuși statul care și-a asumat toate greutățile.

Dna Szántó : Nu numai statul maghiar, ci și statele prietene.

Apoi vorbesc despre probleme economice legate de stocurile de mărfuri ale Ungariei, fără ca problemele să prezinte importanță, accentuîndu-se că ajutorul și creditul economic au contribuit foarte mult la îmbunătățirea radicală a situației economice.

În continuare, discută despre politica de prețuri, legînd această problemă de activitatea consiliilor muncitorești și rolul statului accentuîndu-se, că statul are rolul hotărîtor, el fiind organul reglator al prețurilor.

Apoi tov. Goldberger povestește că în timp ce un an și jumătate, cît a fost directorul fabricii de încălțăminte „János Herbák” din Cluj, a învățat probleme economice mult mai bine și concret decît a învățat timp de 20 de ani din cărți.

În continuare cu toții încep să discute despre oameni, muncitori, care își cunosc drepturile, pe care le cer, dar nu-și cunosc îndatoririle. Tov. Goldberger dă și exemple pe care le-a întîlnit în activitatea lui.

Domnul Szántó începe să discute despre cartea scriitorului polonez Pandia și despre eroul acestei cărți.

Discuția este reluată de tov. Goldberger, care povestește evenimente, cînd a fost director la fabrica „János Herbák” din Cluj.

Domnul Lukács, domnul Szántó și tov. Goldberger discută probleme fără importanță.

Pe urmă, discută despre sindicate.

DI Lukács : Tov. Goldberger, sindicatele încă nu reprezintă în mod satisfăcător interesele muncitorilor, acest lucru trebuie înțeles. În Ungaria acum se ceartă în legătură cu problema dreptului la grevă, dacă trebuie menținut și mai departe.

Să menții dreptul la grevă este o prostie.

Dar trebuie să ne gîndim pentru ce au făcut grevă în lunile octombrie și noiembrie și muncitori buni.

Pentru că au pierdut încrederea în sindicatul care s-a format, în ideea că acesta le-ar apăra interesele muncitorilor.

Doamna Szántó : Vreau să spun ceva în legătură cu sindicatele, dar nu trebuie să aflu Vas Zoltán. Era vorba ca noi să plecăm acasă, la Crăciun sau de Anul Nou. Pe mine m-a interesat problema în legătură cu activitatea organizațiilor de masă, pentru că și eu am lucrat în aceste probleme. I-am rugat pe tovarășii români, dacă se poate să fac cunoștință cu această activitate în România. Atunci pe amîndoi ne-au dus în oraș, unde am discutat cu un tovarăș și cu o tovarășă de la sindicat. Noi ne-am mirat că într-adevăr se vorbește despre lipsuri, am discutat foarte principal. La noi Rákosi a făcut totul ca să nu putem discuta despre lipsuri.

Tov. Goldberger : La noi știți care-i situația. Cînd observăm că ceva nu este bine, căutăm imediat să remediem.

DI Lukács : În cazul Ungariei, din martie și pînă în octombrie a răbufnit toată nenorocirea celor 11 ani.

DI Szántó : La noi nu a existat nici o critică sau autocritică. Au fost cu totul înăbușite.

Apoi discută probleme fără importanță.

Tov. Goldberger și familia Szántó pleacă.

*

26 martie 1957

Lukács György

„SUEDEZA”

Lukács : Dacă omul cere de acolo o carte, atunci trebuie să aștepte 3 ani și numai în cazul cînd și după 3 ani își mai menține această cerință, atunci poate s-o citească (scurtă pauză).

Mi-a spus că scrisoarea lui Zoli este foarte bună, dar totuși au constatat ulterior că nu este demascată în suficientă măsură intriga complicată cu care Zoli a fost dus la Ambasada Iugoslavă. Mi-a mai spus că au fost luați de ruși, oameni de tot felul, în brațe, desigur, pe Kádár, pe Münnich și așa mai departe și nimeni nu s-a gîndit la libertatea poporului.

Eu i-am spus că rușii au luat în brațe pe oamenii care, ca și Kádár, au fost capabili să anunțe la ora 8 la radio programul Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar și la ora 10.30 să plece și că probabil părerea este că Zoli nu a făcut așa ceva.

El mai spune că, în cazul cînd ne vom duce acasă, noi trebuie să clarificăm această problemă iugoslavă. Părerea mea este că iugoslavii în ziua de 4 noiembrie au vrut să ajungă să realizeze o politică iugoslavă; ca Nagy și ai săi să fie adunați și introduși în guvernul Kádár, pentru ca în guvernul maghiar prin ei să fie introdus spiritul politicii iugoslave.

Dna Lukács : Asta este foarte posibil.

Lukács : Eu cred că nu iugoslavii, ci Zoli a făcut ca noi să venim acolo.

Dna Lukács : Sigur că da. Este limpede, deoarece s-a spus că Zoli să facă un tabel, deoarece el știe cel mai bine cine anume va trebui să vină acolo. El a și făcut un tabel, dar independent de acesta au mai venit unii care nu au fost chemați de nimeni.

Lukács : Vas.

Dna Lukács : Da, Vas și cred că nici Erdős nu a fost chemat.

Lukács : Noi precis am ajuns acolo datorită lui Zoli. Aici mie nu prea îmi place această ajustare ulterioară, deoarece eu am fost într-o panică extraordinară, în sensul că trebuia să ne refugiem din fața rușilor.

Lucrurile stau în felul următor, dacă Zoli atunci ar fi spus că după toate acestea eu ies – n-ar fi trebuit el să meargă la ruși –, numai pur și simplu să-și dea demisia și atunci ar fi fost o altă situație. Natural, dacă ar fi ajuns la cunoștința opiniei publice faptul că el a demisionat din cauza neutralității, atunci rușii l-ar fi dus cu ei.

Dna Lukács : Dar s-a ținut secret faptul că el este contra neutralității.

Lukács : În situația aceea, eu, din punct de vedere politic, consider foarte corect că nu am făcut un scandal în afară. Deoarece era încă posibil, nu este deloc exclus atunci că și eu m-aș fi alăturat lui Zoli, ca împreună cu el să dăm o declarație prin radio că nu sîntem de acord cu problema neutralității. Aceasta era posibil să se facă. Părerea mea – cu toate că cu Zoli nu am discutat –, a fost că aceasta este o greșeală, dar dacă ne vom consolida vom putea repara, deoarece și așa ar fi trebuit să se discute în legătură cu Tratatul de la Varșovia și atunci am fi împins lucrurile pe alt făgaș. Eu sînt convins – cu Zoli, eu atunci despre acestea nu am discutat – că și el s-a gîndit la această soluție.

Cu ocazia schimbării lui Rákosi existau foarte multe acuzații reale, dar înlăturarea lui Zoli nu s-a datorat vreunei acuzații reale, ci unei probleme politice rezolvate prin metode administrative.

Vă aduceți aminte, cînd într-o seară Zoli ne-a dat un telefon, foarte fericit că în sfîrșit a reușit să-l convingă pe Mikoian ca această întorsătură să fie îndreptată în favoarea lui Imre Nagy. Deci Mikoian știa că această linie a lui Imre Nagy îl are ca sprijinitor principal pe Szántó.

Eu le-am spus atât lui Kállay, cât și lui Tömpe că eu consider că am făcut o prostie foarte mare atunci când la 18 noiembrie Zoli și cu mine nu am fost lăsați acasă, deoarece astfel ei ar fi putut să facă automat despărțirea noastră de gruparea Imre Nagy.

Dacă va ajunge situația ca să se vorbească despre toate acestea – aici nu voi face acest lucru, mie îmi ajunge atât, am declarat că niciodată n-am fost membru al grupului –, însă atunci când se va vorbi sau se va scrie despre acestea acasă, eu am să spun că eu cu nenea Imre în timpul cât a fost el ministru niciodată nu am discutat, în schimb am urmărit cu simpatie și cu critică străduințele sale și am urmărit cu ură și supărare intrigile lui Rákosi și Gerő contra lui.

Înțelegeți, așa se prezintă la mine neapartenența la acest grup. Și atunci, dacă ar trebui precizat de ce am fost supărat pe Imre Nagy încă în 1953 și la Congres și așa mai departe, eu aș spune deoarece el a suportat fără nici o vorbă această activă. Pentru acest lucru eram eu supărat pe el. Acesta este exact contrariul celor ce se obișnuiește în general să se spună despre el.

Că el nu este un om de stat mare. Fogarasi are dreptate. Dar Fogarasi spune acest lucru, deoarece el nu a fost acceptat.

Dna Lukács : A făcut Imre Nagy unele greșeli, dar despre el nicidecum nu se poate spune că a fost un trădător.

Lukács : Sigur că nu. Eu nu o să ascund acest lucru niciodată, că dacă în 1953 Rákosi-Gerő și ai lor nu făceau acest sabotaj, atunci Ungaria putea fi scoasă din această situație fără zguduiri.

Dna Lukács : Ziarul acesta afirmă că am evitat inflația, măcar de-ar fi real acest lucru.

Lukács : Că am scăpat de inflație, despre așa ceva nici vorbă nu poate fi, putem spune că am deplasat inflația puțin mai încolo. Dacă n-ar fi existat acest ajutor, atunci de acum eram în miezul inflației, mai mult ca sigur.

După-masă trebuie să vină tov. Ardeleanu.

Doamna iese afară, Lukács se plimbă în cameră, discuția se întrerupe pentru un timp mai îndelungat.

Lukács : Dacă Zoli ar fi spus că nu este de acord cu problema neutralității, atunci lucrurile s-ar fi prezentat altfel, dar nu a spus nici el cum nu am spus nici eu, cu toate că eu cred că nu a fost de acord cu această hotărâre, dar amândoi, după ce s-a anunțat neutralitatea, am rămas în continuare în Comitetul Executiv al Partidului Muncitoresc Socialist Maghiar.

În continuare discuția este lipsită de importanță și discută despre boala doamnei.

*

1 aprilie 1957

„SUEDEZA”

Familia Lukács servește masa, între timp discută probleme fără importanță.

Sosește femeia de serviciu care a adus creioane, blocnotesuri, explică cât a costat cele cumpărate de ea. După care doamna Lukács discută cu ea probleme gospodărești.

DI Lukács cere femeii de serviciu să dea un telefon ca să vină frizerul, pentru că vrea să se tundă.

Femeia de serviciu pleacă să dea telefon, după ce se întoarce, domnul Lukács o roagă să facă rost de șireturi pentru pantofi.

Domnul Lukács și doamna discută despre teatrele din Ungaria, despre piesele care se joacă etc.

Sosește în vizită la familia Lukács tov. Goldberger, care povestește despre Hidrocentrala de la Bicz, despre construcțiile de acolo și rezultatele ce se așteaptă în urma acestei hidrocentrale.

Doamna Lukács povestește despre o hidrocentrală pe care văzut-o ea în străinătate.

Tov. Goldberger povestește despre frumusețile de la cheile Biczului.

Dna Lukács : Noi sîntem acum în perioada de așteptare. Așteptăm hotărârea. Noi am și hotărît că o să fim calmi. Nu o să ne enervăm deloc.

DI Lukács : Eu pot să vă spun că privesc în mod foarte sceptic și cinic această problemă, am spus și lui Gertrud și pot să spun și dumitale.

Aceasta seamănă cu jocul de șah.

Eu acum nu vorbesc din punctul meu de vedere. Nu eu mișc figurile, ci ei mișcă. Ei fac acest joc contra lui Nagy Imre – de fapt am spus și lui Kállay și lui Tömpe –, ei la 18 noiembrie m-au alăturat de grupul lui Nagy Imre, pe un comunist așa de vechi ca Szántó Zoltán la fel l-au alăturat acestui grup și cu acesta rezultatul va fi că în masele comuniștilor maghiari simpatia față de grupul lui Nagy Imre va crește.

Acum este în interesul lor ca eu să mă duc acasă cât de curînd.

Tov. Goldberger : Noi despre acest lucru am discutat, mai mult, noi sîntem convinși că reîntoarcerea tovarășului Lukács în Ungaria va fi de un ajutor prețios partidului maghiar.

Dna Lukács : Sperăm că ne vom întoarce în țară în curînd.

Apoi discută despre reviste și articolul lui Révai.

Tov. Goldberger : Eu vă spun dvs. că între articolul lui Révai și comentariul Moscovei legat de această problemă există o diferență foarte serioasă, Révai, spre deosebire de discursul lui Bulganin, categoric este pentru restaurație.

Dna Lukács : Însă nu i se acordă mare atenție.

DI Lukács : Articolul lui Révai a provocat în Ungaria nemulțumiri extraordinare.

Tov. Goldberger : Vă spun sincer că am citit articolul lui Révai, m-am mirat foarte mult, îl cunosc și știu că este un om deștept și făcînd abstracție de faptul că în ultimii ani el nu a luat parte în activitatea partidului, dar timp îndelungat, 8-9 ani, el a fost unul din conducătorii ideologiei din Ungaria. Și eu mă întreb, de ce nu a încercat acest om să facă barem puțină autocritică. Cu totul altfel s-ar fi prezentat situația dacă el în a doua parte a articolului ar fi arătat că și eu, și cutare și cutare am fost vinovați într-o problemă sau alta.

Domnul Lukács povestește neînțelegerile dintre Révai și Benjamin care a scris, după spusele lui Révai, un articol foarte pesimist cu titlul „Voi putea oare să stau pe poziție și în timpurile grele”, pentru care poziție Révai ar fi criticat aspru pe Benjamin ; ca ulterior Révai să cadă exact în această greșală pesimistă legată de József Atilla, pentru care Lukács a dus discuții contradictorii cu Révai. Lukács scoate în evidență lipsa spiritului autocritic la Révai, cu toate acestea el îl consideră pe Révai un om foarte capabil.

În continuare doamna și domnul Lukács dau exemple prin care încearcă să-l caracterizeze pe Révai atît pozitiv, dar mai ales prin lipsuri, dînd dreptate tovarășului Goldberger în sensul că articolul scris de Révai reflectă foarte mult tendința de restaurare.

DI Lukács : În orice caz, o grupare Nagy Imre în anii '53-'54 nu a existat. Formarea grupului Nagy Imre n-a început cu plenara din martie 1955, deoarece această plenară din martie a produs nemulțumiri extraordinare în rîndurile membrilor de partid. Nemulțumiri despre care nu era voie să-i vorbești. Eu i-am vorbit doar lui Révai despre acestea cu ocazia unei discuții personale cînd i-am spus că eu nu sînt de acord cu plenara din martie. La care el mi-a spus că este destul de rușinos că nu sînteți de acord cu ea. În 1955, în legătură cu nemulțumiri produse în partid nemulțumiții scăparea au văzut-o în Nagy Imre, deoarece Nagy Imre a fost dat afară din partid. Și vă spun că și acum multe chestiuni se fac prosteste, dar pentru aceasta nu răspund eu și nici nu îi invidiez pe cei care vor trebui să le remedieze.

Tov. Goldberger : Tov. Lukács, Nagy Imre este un altfel de om, a fost crescut în alte condiții etc. etc. ; eu am fost la el, am discutat cu el nu o dată, normal că de atîtea ori de cîte ori am fost și am discutat cu dvs.

Am avut o discuție foarte aprinsă cu el, situația s-a mai ameliorat, dar aceasta numai cînd din discuții a reieșit că ne cunoaștem din '31. Am constatat că este pătruns de o concepție dușmănoasă privind internaționalismul proletar. Își apără cu încăpăținare poziția lui, spunînd că aceasta a fost singura cale justă. Și Kossúth a recunoscut că a greșit în problema națională. Am încercat să discut cu el despre problema neutralității, că a cerut sprijinul Apusului, fapt ce implica întregul lagăr socialist (nu termină fiind întrerupt).

Dna Lukács : Așteptați puțin, niciodată nu au cerut trupe din partea Apusului, au spus doar să examineze această situație.

Tov. Goldberger : Un comunist adevărat întotdeauna analizează, oare în tot ce am făcut am făcut numai bine ? Dar el nu face acest lucru, ci se ține morțiș, cu încăpăținare că totul a fost făcut bine și aceasta a fost singura cale justă.

DI Lukács : Eu vă spun, dacă ar fi rămas tot grupul la un loc, eu vă garantez că poziția lui Nagy Imre azi nu era aceasta.

Dacă eu aș fi avut posibilitatea ca măcar o dată să discut cu Nagy Imre documentat despre problema neutralității, lucrurile s-ar fi schimbat ; părerea mea este că principalii vinovați sînt grupul lui Gerő. Nagy Imre începînd din 24 a încercat să stăpînească mișcarea maselor și s-o separe de contrarevoluție, să o aducă spre o linie comunistă. Însă din cauză că în partid a existat o contradicție certă, toate dispozițiile date în parte au fost tîrzii, în parte proaste și după aceea, cînd s-a ajuns în situația în care presiunea a devenit atît de mare încît Imre Nagy în fața acesteia a cedat – a cedat și în fața lui Tildy și în fața presiunilor venite din alte părți. Dacă această întîrziere n-ar fi fost, după părerea mea, nu s-ar fi ajuns la ceea ce s-a ajuns și noi am fi reușit să mergem pe drumul polonezilor. Eu sînt convins că dacă eu aș fi reușit să discut mai amănunțit cu Imre Nagy – el știe că nu am făcut parte niciodată din gruparea lui, dar la fel știe că după 23 eu l-am sprijinit loial în toate și am luptat hotărît contra rakosiștilor –, dacă el reușea să discute cu astfel de oameni, eu sînt convins că azi nu mai era pe această poziție în ceea ce privește problema neutralității.

Sînt afirmații că el încă în '53 a vrut să restabilească capitalismul, apoi această afirmație este prostie completă, nu este adevărat nici că hotărîrile luate în interiorul partidului au fost divulgate în afară.

Este de știut că 23 octombrie a venit, așa, pe neașteptate, atît pentru Imre Nagy, cît și pentru Gerő și pentru noi toți și că nu a fost nici el, și nici noi nu am fost pregătiți pentru așa ceva. Eu însă vă spun, adevărul este chiar contrariul afirmațiilor actuale, nu în interesul lui Nagy Imre vorbesc, Gomulka de exemplu a știut ce să facă, a fost pregătit și a luat măsuri pas cu pas. Și dacă vreodată are să fie scrisă istoria anului 1956, acolo va fi condamnat serios Imre Nagy. Dar chiar în sensul contrar acuzațiilor care i se aduc astăzi.

Tov. Goldberger : Acestea sînt probleme de viitor, nu se poate spune că partidul nu a avut o linie leninistă, știm că a avut greșeli serioase, totuși, urmărind evenimentele, începînd cu 23 zi de zi spuneai că această linie se topește ca gheața... (este întrerupt).

Dna Lukács : Rezultate se văd atunci cînd politica este corectă, politica fiind nejustă, acestea au fost urmările.

Eu spun că dacă discursul lui Nagy Imre din 31 octombrie ar fi fost rostit maselor în 23 de un om în care poporul ar fi avut încredere, atunci pe 24 drumul era cel al lui Gomulka.

Lukács întărește afirmațiile sale cu citate din *Problemele leninismului*.

Tov. Goldberger se pregătește de plecare spunînd că va mai veni, și adaugă : Este foarte dureros că s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat (se referă la Ungaria), dar dacă s-a întîmplat, atunci să învățăm cît se poate din asta.

DI Lukács : Au spus de mai multe ori că tovarășii români au făcut totul ca această închisoare să nu fie prea grea, dvs. n-ați putut să faceți altceva, închisoarea totuși a rămas închisoare. Eu sînt convins că dacă depindea de dvs., eu de cîte luni eram deja acasă, în cel mai rău caz de Crăciun.

Dna Lukács : Sînt foarte fericită că tovarășii români au aranjat și copilul a putut să mă viziteze.

DI Lukács : Familia Szántó dorește foarte mult să fie vizitați de Dezső Révai.

Tov. Goldberger : Eu sînt convins că dacă el va veni în București i se va da posibilitatea să facă vizită familiei Szántó.

În continuare tov. Goldberger îi promite familiei Lukács că va căuta să organizeze într-o după-amiază o plimbare de vreo oră, după care pleacă.

Familia Lukács servește cina și între timp discută probleme lipsite de importanță, doamna Lukács spune doar atît, că este fericită că tov. Goldberger a avut aceeași părere despre articolul lui Józsi Révai...

Anexa V

Unele documente privind „grupul mare”¹ – oameni politici maghiari deportați la Snagov

V.1. Scrisori colective către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român

A. 25 ianuarie 1957

Către :

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român

Ieri după-masă la ora 4.15 tov. Lukács György a fost transportat cu mașina de acasă pentru ca să se prezinte la București, la Comitetul Central. Cu pretext similar a fost transportat mai târziu tov. Újhelyi Szilárd, la orele 6.15. Mai târziu a fost transportată la un loc necunoscut de noi și soția tov. Lukács, împreună cu bagajele tovarășilor.

În cursul după-mesei de ieri, înainte de a fi fost transportați tovarășii, am vorbit cu dînșii. Cu prilejul acestor discuții ei au declarat printre altele în mod categoric că, potrivit punctului lor de vedere formulat anterior, ei nu sînt de acord ca de bunăvoie, din dorința lor să se despartă de noi și să se mute în altă parte. Această atitudine a lor, precum și împrejurările surprinzătoare ale transportării lor denotă fără îndoială că tovarășii au fost transportați mișelește, cu forța, împotriva voinței lor, la un loc necunoscut de ei.

Protestăm în modul cel mai energic împotriva acestor procedee incalificabile și considerăm de datoria noastră să atragem atenția dvs. că pentru acest nou pas samavolnic, care ne aduce aminte metodele precedente, înfierate de către partidele comuniste, răspunderea revine Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

1957, ianuarie 25

Erdős Péterné, Fazekas György, Haraszi Sándor, Jánosi Ferenc,
Rajk Lászlóné, Tánczos Gábor, Vásárhelyi Miklós

AG. 3 ex.

20 februarie 1957

1. „Grupul mare” este compus din persoanele deportate la Snagov cu familiile lor, cu excepția lui Nagy, Losonczy și Donáth.

B. 31 ianuarie 1957

Către :

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român

Subsemnații comuniști maghiari, care am fost transportați în mod forțat din Ungaria împreună cu tovarășii Nagy Imre, Losonczy Géza și Donáth Ferenc și care sîntem reținuți în România, considerăm necesar să informăm în legătură cu situația noastră Comitetul Central al mai multor partide comuniste și muncitorești ; pe de o parte, pentru că noi, în calitate de comuniști, credem că cele petrecute cu noi nu pot fi indiferente nici celorlalte partide comuniste, iar pe de altă parte, pentru că delegații Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, care au ținut contactul cu noi, au accentuat în mai multe rînduri că în ceea ce privește situația noastră există o unitate deplină în cadrul tuturor partidelor comuniste.

Nu dorim să facem o analiză a evenimentelor petrecute în Ungaria în octombrie-noiembrie și nici asupra rolului nostru personal în aceste evenimente : aceasta nici nu o putem face după ce, timp de două luni de prizonierat, sîntem ruși de țara noastră și de viață, motiv pentru care ne mărginim numai la tratarea problemelor petrecute cu noi. Considerăm neapărat necesar însă să declarăm că noi am procedat în conformitate deplină cu convingerea noastră de comuniști și avem credința deplină că istoria ne va da dreptate.

Guvernul iugoslav prin Ambasada Iugoslavă din Budapesta ne-a oferit azil politic în noaptea de 4 noiembrie. Noi am acceptat azilul politic și, începînd de la 4 noiembrie, am stat la Ambasada Iugoslavă din Budapesta, și anume o parte a grupului nostru pînă la data de 18 noiembrie, iar o altă parte pînă la 22 noiembrie.

În acest timp s-au purtat tratative în mai multe rînduri, pe de o parte, între grupul politic ungar aflat la Ambasada Iugoslavă și conducătorii Ambasadei, precum și delegații guvernului iugoslav, iar pe de altă parte, între Ambasada Iugoslavă, delegații guvernului iugoslav și Kádár János, prim-ministru ungar. Ca rezultat al acestor tratative, în noaptea de 22 noiembrie s-a ajuns la o înțelegere între guvernul iugoslav și guvernul maghiar, conform căreia guvernul maghiar asigură, fără nici o condiție, reîntoarcerea liberă la locuințele noastre, încadrarea noastră în viață, fără a suferi represiuni pentru atitudinea noastră din trecut.

Însă, contrar convenției guvernamentale, cu prilejul părăsirii Ambasadei Iugoslave, cu tot protestul nostru, am fost transportați cu mijloacele de transport puse la dispoziția noastră la Mátyásföld de către organele militare sovietice și acolo am fost reținuți sub pază armată pînă în după-masa zilei de 23, impunîndu-ni-se măsuri ca pentru deținuți. În după-masa zilei de 23 noiembrie, organele sovietice, fără vreo înștiințare, au transportat grupul nostru în autobuze cu perdele trase la un aeroport, de unde, sub pază armată, am fost transportați într-o direcție necunoscută nouă. Abia după sosirea noastră am aflat că ne găseam în România.

Din cele de mai sus rezultă că înțelegerea intervenită între guvernul iugoslav și maghiar a fost încălcată, iar noi, cei care nu am cerut nici un fel de azil în Republica Populară Română și nici nu cerem, am fost aduși cu forța, încălcînd prin aceasta drepturile noastre elementare.

Sosind în România, au fost izolați de noi și chiar și între ei tovarășii Nagy Imre, Donáth Ferenc și Losonczy Géza, ca și familiile primilor doi, deși prin această măsură au fost despărțite în mod samavolnic două familii.

În ziua de 24 noiembrie 1956 și pe 6 decembrie, am făcut cîte un memoriu către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român. În aceste memorii am protestat împotriva aducerii noastre forțate și a reținerii noastre aici și am cerut asigurarea menținerii unei legături libere și permanente cu tovarășii ruși de noi. Cererea noastră nu a fost soluționată. O anumită perioadă am avut posibilitatea ca să menținem sporadic legătura prin corespondență, precum și copiii să poată să-și viziteze bunicii, dar de o lună și această legătură minimală a fost întreruptă.

La data de 13 decembrie 1956 delegații Partidului Muncitoresc Român, tovarășii Ardeleanu și Vas, ne-au prezentat copia textului înțelegerii intervenite la 23 noiembrie 1956 între guvernul

român și maghiar. Această înțelegere precizează că guvernele iugoslav și maghiar s-au înțeles anterior, înțelegere prin care guvernul maghiar dă asigurări că nu va aplica nici un fel de sancțiuni pentru activitatea din trecut lui Nagy Imre și grupului său, asigurând libertatea lor personală. În această înțelegere, în continuare, guvernul maghiar mai precizează că securitatea personală a lui Nagy Imre și a grupului său este amenințată în Ungaria. Și pentru că – continuă Convenția – Nagy Imre și membrii grupului său și-au exprimat dorința de a obține azil politic într-o țară de democrație populară, guvernul maghiar roagă guvernul român să acorde lui Nagy Imre și grupului său azil politic, să aibă grijă ca Nagy Imre și grupul său să nu poată depune vreo activitate politică potrivnică orînduirii politice legale din Ungaria. În sfîrșit, Convenția precizează că Nagy Imre și membrii grupului său nu vor putea părăsi România, plecînd în alte țări, sau să se întoarcă în Ungaria în anumite împrejurări – chiar dacă ei ar cere acest lucru – decît cu consimțămîntul guvernului maghiar.

Asemenea afirmații au fost transmise în mod oficial și de către postul de radio Budapesta : „Nagy Imre și colaboratorii săi au rugat guvernul maghiar să le permită plecarea din Republica Populară Ungară pe teritoriul unei alte țări socialiste. În baza consimțămîntului guvernului Republicii Populare Române, Nagy Imre și colaboratorii săi au plecat în Republica Populară Română”.

Adevărul față de cele de mai sus este următorul : Convenția între guvernul maghiar și cel român încalcă în mod grosolan convenția ungaro-iugoslavă, al cărei punct esențial a fost tocmai acela că Nagy Imre și membrii grupului său vor putea să se întoarcă în siguranță și în mod liber la domiciliul lor. Noi nu am rugat guvernul maghiar ca să putem să plecăm „pe teritoriul unei țări socialiste”, noi am dorit să ne întoarcem acasă sau, dacă acest lucru nu este posibil, atunci în Iugoslavia, și nu în altă parte. În timp ce Convenția intervenită între guvernul iugoslav și maghiar s-a încheiat cu știrea și consimțămîntul nostru, *despre convenția ungaro-română nici unul dintre noi n-a avut cunoștință, nu am fost niciodată de acord cu ea și abia după cîteva săptămîni am aflat despre încheierea acestei Convenții*. În sfîrșit, nu corespunde realității faptul că noi ne bucurăm de drept de azil politic pe teritoriul Republicii Populare Române, deoarece atît împrejurările în care noi cu toții am ajuns aici, izolarea noastră forțată, precum și domiciliul nostru forțat și paza noastră strictă dovedesc tocmai contrariul.

La 24 ianuarie 1957 tov. Lukács György a fost transportat din căminul nostru cu mașina, fiind chemat la București pentru o discuție. Puțin mai tîrziu, tov. Újhelyi Szilárd a fost transportat cu același pretext. Mai tîrziu, soția tov. Lukács, precum și bagajele acestor tovarăși au fost transportate la un loc necunoscut de noi ; de atunci nu s-a mai întors și nici nu am primit vreo veste despre ei. Deoarece înainte de transportarea lor ei au declarat în modul cel mai categoric că din voința lor proprie în nici o împrejurare nu doresc să se despartă de noi, este limpede că tovarășii noștri au fost ridicați în mod mișelesc, cu forța.

De la aducerea noastră din Ungaria au trecut mai bine de două luni. Corespondența cu membrii familiei noastre de acasă este sporadică, întîmplătoare, iar în ultimele săptămîni s-a întrerupt complet. În general, tratamentul față de noi se înrăutățește. Legătura noastră cu tovarășii izolați de noi, cu prietenii noștri de decenii, iar în parte și cu membrii apropiați ai familiei noastre s-a întrerupt. Pe deasupra, în ceea ce privește durata prezenței noastre aici, precum și în legătură cu situația noastră de mai departe, sîntem în cea mai mare nesiguranță. Totodată, încep să apară în presă din ce în ce mai multe neadevăruri, calomnii în ceea ce ne privește, care jignesc cinstea noastră de comuniști și care se bazează fie pe denaturarea conștientă, fie pe necunoașterea faptelor reale.

În concluzie constatăm următoarele :

1. Convenția încheiată între guvernul maghiar și iugoslav a fost încălcată în mod samavolnic, cu călcarea principiului prieteniei între țările socialiste și a dreptului internațional.
2. Noi am fost răpiți mișelește de la Ambasadă Iugoslavă, iar ulterior transportați forțat.
3. Pentru inducerea în eroare a poporului și a opiniei publice, s-a publicat știrea neadevărată că noi am cerut azil de la Republica Populară Română.
4. În România am fost din nou despărțiți în mod samavolnic de tovarășii noștri, rudele noastre, iar apoi au fost izolați de noi mișelește și alți tovarăși, cu care pînă atunci am stat împreună.
5. De la Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român nu am primit și nu primim răspuns satisfăcător la întrebările noastre îndreptățite. Deși delegații Comitetului Central au accentuat

în mai multe rînduri că vom fi tratați tovărășește și că noi ne bucurăm de ospitalitate prietenească în România, în realitate dovedesc tocmai contrariul.

6. În prezent sîntem prizonieri, împreună cu familiile noastre, cu copii mici, privați de orice drept și deplin aserviți, într-un mod fără precedent în istoria țărilor unde domnește legalitatea. Iar în anumite privințe, sîntem lipsiți și de posibilitățile uzuale ale regulamentelor de penitenciar, valabile în țările cu stat de drept.

31 ian. 1957

Semnăturile

C. 14 martie 1957

Către :

*Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român,
București*

Onorat Comitet Central !

Subsemnații comuniști maghiari, care ne găsim pe teritoriul Republicii Populare Române, ca urmare a capturării noastre împreună cu tovarășii Imre Nagy, Losonczy Géza și alți tovarăși – fiind împiedicați de lipsa altor posibilități de comunicare –, ne exprimăm punctul nostru de vedere legat de hotărîrea ședinței Comitetului Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, ședință ținută la 26 februarie 1957, prin alăturata scrisoare.

Rugăm pe tovarășii ca prezenta noastră scrisoare să fie preluată pentru Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, trimițînd cîte o copie Partidului Comunist Englez, Partidului Comunist Bulgar, Partidului Comunist Cehoslovac, Partidului Comunist Francez, Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, Partidului Comunist Chinez, Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, Partidului Muncitoresc Unit Polonez, Partidului Comunist Italian și Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică.

Totodată rugăm pe tovarășii să binevoiască a trimite cîte o copie și tovarășilor noștri de care sîntem izolați.

Anexat : o scrisoare.

Cu salutări comuniste,

România, Snagov, 14 martie 1957

Dr. Jánosi Ferenc, Rajk Lászlóné, Haraszi Sándor, Szilágyi József, Tánczos Gábor, Vásárhelyi Miklós, Fazekas György

3 ex.

GM/15.III.1957

Comitetului Central al Partidului Comunist Englez, al Partidului Comunist din Bulgaria, al Partidului Comunist Cehoslovac, al Partidului Comunist Francez, al Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, al Partidului Comunist Chinez, al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, al Partidului Comunist Italian, al Partidului Muncitoresc Român și al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică

Stimați tovarăși,

Subsemnații comuniști maghiari, care am ajuns pe teritoriul Republicii Populare Române, fiind capturați împreună cu tovarășii Nagy Imre, Losonczy Géza și alții, ca urmare a evenimentelor petrecute în Ungaria în octombrie-noiembrie anul trecut, și care în momentul de față ne aflăm în același loc, lipsiți de orice posibilitate de exprimare, facem următoarea declarație :

Am aflat din ziarul din Budapesta *Népszabadság* despre Hotărîrea din 26 februarie 1957 a Comitetului Central Provizoriu al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, hotărîre care conține aprecieri contrare realității și pe baza acestora aduce grave învinuiri așa-zisului „grup Nagy Imre-Losonczy”, fără ca în prealabil să fi luat vreo măsură în direcția cercetării adevărului și, nu în ultimul rînd, pentru ca tovarășii în cauză să fi avut posibilitatea să dezvăluie adevăratele cauze ale evenimentelor din octombrie-noiembrie petrecute în Ungaria, și fără ca să se fi putut exprima în mod liber cu privire la învinuirile aduse.

Pornind de la faptul ce pagube uriașe s-au adus în cursul anilor trecuți atît în Ungaria, cît și în alte părți, precum și cauzei mișcării muncitorești din țară și mișcării internaționale, dezvoltării ei sănătoase, camuflarea și falsificarea faptelor și a adevărului, pornind de la ideea că dezvăluirea completă și din timp a adevărului, protestul făcut în baza realității pot să apere atît mișcarea muncitorească maghiară, cît și pe cea internațională de comiterea unor greșeli și mai grave, considerăm ca o datorie comunistă a noastră de a protesta cel mai energic împotriva hotărîrii amintite a Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, care calomniază în fața poporului nostru, a mișcării muncitorești internaționale și a opiniei publice mondiale.

Trebuie să accentuăm însă că ceea ce ne obligă mai mult să protestăm este în primul rînd îngrijorarea pe care o simțim din cauza evenimentelor din Ungaria. Păcatele vechii conduceri oricum au compromis în mod grav ideile socialismului în patria noastră și au dus la evenimentele tragice din anul trecut. Această catastrofă culminează prin politica care merge pe un drum greșit – potrivit hotărîrii amintite din luna februarie și evenimentelor petrecute de atunci – și care aduce învinuiri neadevărate, accentuează imposibile neadevăruri, conține calomnii față de conducători comuniști care se bucură de stima maselor largi socialiste și democratice. Această linie care jignește adînc simțămîntul dreptății al oricărui om cinstit niciodată nu poate conta pe înțelegerea, pe sprijinul poporului și din acest motiv este de la bun început condamnată la eșec. Acest nou eșec care este depășit și de pagubele cauzate socialismului de conducerea veche poate să fie împiedicat numai de o examinare dreaptă, obiectivă, calmă a întregii probleme ungare. Din acest motiv, rugăm pe tovarășii competenți și de răspundere să se ocupe de această problemă ca una din problemele cele mai arzătoare ale mișcării muncitorești internaționale, să pună capăt situației grave existente în patria noastră și să ajute la desfășurarea sănătoasă a evenimentelor.

Cu salutări comuniste :

România, Snagov, 14 martie 1957

Dr. János Ferenc, Rajk Lászlóné, Haraszti Sándor, Szilágyi József, Tanczos Gábor, Vásárhelyi Miklós, Fazekas György

3 ex. 15.III.1957
GM.

V.2. Rapoarte privind discuțiile colective cu membri ai grupului Nagy

A. *Discuția din 29 noiembrie 1956*

La 29 noiembrie după-masă, fără să fiu pregătit să fac o discuție colectivă, am fost prins în hol de un grup dintre acești tovarășii, ceea ce a dus la o discuție la care au luat parte : Rajk Julia, Haraszti, soția lui Szilágyi, Vas Zoltán și s-au mai adăugat Fazekas și Jánosi.

În primul rînd, s-a pus problema de ce nu mijlocim ca fiica lui Nagy să primească răspuns măcar în scris dacă nu poate să-l vadă pe tatăl său. Apoi s-a trecut la problemele generale ale regimului lor, discuție din care a reieșit clar (purtător de cuvînt fiind Rajk Julia) că trebuie să înțelegem faptul că majoritatea dintre ei – ca și ea personal – au avut de suferit în închisorile și în urma persecuțiilor atît din timpul lui Horthy, cît și din timpul lui Rákosi, referindu-se la suferința ei că și-a pierdut bărbatul și că toate acestea, ani de-a rîndul au fost prelucrați, așa li s-a spus, așa

trebuiau să se întâmple în „interesele partidului”, astfel că au devenit sceptici și neîncredători atunci când cineva vorbește despre lucruri pe care ei le consideră că nu sînt tocmai așa, și spun că aceasta se face din interesul partidului sau din interesul construirii socialismului, care e același lucru.

Aducînd vorba despre problemele partidului nostru și ale politicii sale, unii au căutat să facă o paralelă între situația din Ungaria și de la noi. Eu am arătat că nu se poate face nici o paralelă între situația din țara noastră și din Ungaria, condițiile fiind cu totul altele din toate punctele de vedere. Atunci s-a ridicat problema în legătură cu greșelile comise, că dacă nu considerăm că arestarea lui Luca (Vasile) ar fi fost o greșală. Eu am dat o serie de fapte cunoscute și dovedite, arătînd că Luca e un agent provocator de peste 30 de ani, ca atare nu se poate pune și nimeni nu ridică această problemă, cea a unei eventuale reabilitări a lui Luca. Nici asupra problemei Anei (Pauker) – care a fost amintită de Rajk Julia – nu e cazul să se revină pentru că dînsa a dus o luptă fracționistă în sînul conducerii partidului, a comis grave greșeli de dreapta; ea își are domeniul ei de muncă, trăiește și așa mai departe. A dovedit că nu merită să fie pusă în funcții de răspundere în partid sau în aparatul de stat.

În continuare s-a trecut la lipsurile și greșelile comise în Ungaria pe timpul lui Rákosi, arătîndu-se că greșelile grave comise au dus la o situație imposibilă în partid, la ruptura între partid și conducerea sa și la ruptura între partid – guvern și clasa muncitoare și popor. Eu am pus problema că e indiscutabil că s-au comis greșeli grave de către vechea conducere, dar că tovarășii de față ar trebui să-și pună problema și să răspundă în ce măsură lupta împotriva greșelilor lui Rákosi și Gerő, metodele acestei lupte au fost juste, partinice; dacă nu cumva și aceste metode de luptă care au dus la fracționism în conducere și în organizațiile de partid au contribuit la dezastrul care a dus la descompunerea partidului și a organelor de stat. Aici toată lumea a vorbit deodată, erau extrem de revoltați de punerea problemei în acest fel. Tovarășa Szilágyi – care era foarte activă –, indignată, a exclamat: „Vasăzică voi credeți că noi, prin munca noastră împotriva lui Rákosi, am dus o muncă de dezorganizare a partidului și de descompunere a lui? Sîntem de părere că am făcut acest lucru prea tîrziu, că ar fi trebuit să facem cu mult mai devreme această chestiune și că aceasta nu este deloc descompunere, că nu se poate numi descompunere, puteam noi oare să-i descompunem pe cei descompuși, criminali, dușmani ai poporului? Sînt de părere că ar fi trebuit să facem nu ceea ce am făcut, ci ar fi trebuit să facem un puci împotriva lui Rákosi și Gerő și atunci am fi salvat poporul maghiar de aceste mari suferințe”. Fiecare căuta să arate că pe timpul lui Rákosi și Gerő nu se putea pune o problemă de partid din punct de vedere critic față de măsurile greșite care s-au luat, că au fost asasinați și arestați sute de tovarăși buni, că cei mai buni muncitori, membri de partid în organizațiile lor – fiind complet descurajați de situația grea economică, de lipsa de măsuri – nu luau cuvîntul în adunări. În cele mai mari întreprinderi participarea la ședințele de partid ajunsesse la 5-10%, maximum 15%.

Trecînd la problemele greșelilor comise de către guvernul Nagy pe care l-am caracterizat numai în cîteva cuvinte, dînd posibilitatea desfășurării discuțiilor, în sensul că el zi de zi a cedat cerințelor străzii și a mers pas cu pas înspre dreapta, ajungînd la hotărîrea de a înființa mai multe partide, la ieșirea din Pactul de la Varșovia și la declararea neutralității. Aici Haraszti a căutat să dea acestor măsuri greșite o bază teoretică și să le scuze, dînd exemple din revoluția din Uniunea Sovietică, căutînd să facă o paralelă între semnalul pe care Lenin a considerat că l-a dat răscoala din Kronstadt, unde muncitorii, mica burghezie orășenească și țărani au pus mîna pe arme răscolindu-se împotriva sovietelor și situația din Ungaria. Haraszti spunea: „Lenin atunci a tras concluzia că pentru salvarea revoluției trebuie dat un pas înapoi: a introdus o nouă politică economică și a luat o serie de alte măsuri, fiind gata să se întoarcă la capitalismul de stat. Noi nu am făcut altceva la Budapesta”. Eu am arătat că cele spuse despre Kronstadt sînt fapte istorice, nimeni nu le neagă, dar că paralela făcută e greșită. S-au schimbat multe și în fond, în acești 40 de ani. Atunci Uniunea Sovietică era singură: astăzi avem un lagăr al socialismului și toate aceste condiții nu mai corespund și apoi nu se poate face nici o paralelă cu faptul că, atunci cînd Lenin a luat măsurile cunoscute, guvernul sovietic, partidul comunist al Uniunii Sovietice mobiliza

tot mai mult masele în jurul său și unit, avînd puterea în mînă, pornea împotriva contrarevoluției făcînd și concesii. Nu aceasta a fost situația în Budapesta și, punînd direct întrebarea lui Haraszti : „Cine a avut puterea în Ungaria între 26 octombrie și 4 noiembrie – guvernul Nagy sau altcineva ? ”, tov. Haraszti și încă cîțiva dintre ei, din grupul care era de față, au trebuit să recunoască că puterea zilnic aluneca din mîna lor, că tocmai pentru aceasta erau nevoiți – spun ei – să ia și o serie de măsuri cu care credeau că vor putea opri această acțiune de mase, în care au fost amestecate și contrarevoluția, și fascismul. Haraszti a recunoscut că într-adevăr, la un moment dat, puterea nu era în mîinile guvernului Nagy, ci ale celor de pe stradă. Totuși, au căutat să arate că atrocitățile care s-au făcut în acele zile nu au fost făcute împotriva comuniștilor, ci împotriva elementelor care au făcut parte din Securitatea maghiară. Aceștia au fost omoriți, spînzurați, dată fiind ura maselor împotriva lor și e regretabil că alături de aceștia au căzut, fără îndoială, și oameni nevinovați, buni membri de partid.

Din discuții a reieșit pînă la urmă – și Vas Zoltán a și formulat astfel – că trebuie să recunoască cu toții că joi, 1 noiembrie, după ce s-a declarat ieșirea din Pactul de la Varșovia și neutralitatea, de fapt dictatura proletariatului în Ungaria era pierdută. Cu aceasta, majoritatea s-a declarat de acord. Nu au fost de acord cu altă formulare a lui Vas Zoltán, în care spunea că cererea de ajutor a lui Nagy din partea puterilor occidentale a fost o acțiune antisovietică. Împotriva acestui lucru au protestat și Fazekas, și Jánosi, și ceilalți, spunînd că aceasta – fără îndoială – putea să pună în pericol construirea socialismului în Ungaria, dar că nici într-un caz nu poate fi considerată ca o acțiune antisovietică.

În linii generale, din discuție a reieșit că soția lui Rajk a jucat un rol minim în această acțiune : cel mult pare-se că ea a proliferat în cercuri largi o atmosferă de nemulțumire, de răzbunare pentru crimele făcute de către Rákosi.

În ce-i privește pe ceilalți din grup, soția lui Szilágyi este omul cel mai înverșunat împotriva Uniunii Sovietice. E ca o viperă care scuipă numai venin.

Haraszti pare un om cîstit, cu unele confuzii ideologice, dar asupra cărora poartă amprenta puternică a suferințelor pe care le-a suportat în timpul lui Rákosi. El a fost condamnat la moarte și doi ani de zile a stat în celula celor care sînt pregătiți pentru execuție.

Fazekas e un element nu numai confuz, dar care tot timpul vrea să-și dovedească cîntea, de care pare-se că simte că lumea se îndoiește.

8.XII.1956

3 ex. G.M.

Tradus V.C.

B. Discuția din 6 decembrie 1956

Am avut astăzi mai mult o discuție în colectiv. Din grupul mare au participat mai mulți, ca Haraszti, Jánosi, Rajk Julia, Fazekas, mai tîrziu Lukács etc. S-a ridicat foarte insistent problema că vor să fie împreună cu toții, mai ales Jánosi și soția lui, fiica lui Nagy, ea a arătat că a primit prima scrisoare de la tatăl ei și că acolo el spune că n-a primit nici o scrisoare de la ea, pe cînd ei au trimis două scrisori lui Nagy. Dar el n-a primit nici una, punînd problema că vor să fie împreună.

După ce eu am arătat că există preocupări și în principiu e o aprobare ca familiile să se mute împreună și că această problemă durează pînă se caută locuință, atît Haraszti, soția lui, cît și fiica lui Imre Nagy au spus că ei nu s-au gîndit ca ei să plece la familiile lor și să se rupă de grupul mare, ci ca Nagy și Losonczy să fie aduși aici, la grupul mare.

După ce eu am arătat că noi nu forțăm această mutare și dacă ei refuză sîntem gata să renunțăm și noi, arătînd că eu sînt gata să anunț acest refuz al lor, ei totuși au rugat să nu mă grăbesc, că vor discuta aceste chestiuni între ei și vor hotărî în această privință.

De aici a reieșit un lucru clar, ceea ce ei nici nu au încercat să ascundă, că acest Grup de aici e un grup organizat, de altfel noi știam acest lucru, și că tot ce discutăm cu unul e pus la punct și cu ceilalți. Ba mai mult, unele păreri exprimă de fapt păreri stabilite în colectiv, așa că va trebui să grăbim măsurile de a izola o serie de elemente și a sparge acest grup mare. Altfel, munca noastră politică, oricâte încercări am face, bate în multe privințe pasul pe loc.

AG. 3 ex.

7 decembrie 1956

C. Discuția din 9 decembrie 1956

Duminică am fost prima dată la grupul de oameni care se află în țara noastră. Pe baza sfatului tov. Goldberger, în ziua respectivă am stat de vorbă cu tot grupul împreună. În discuțiile și din povestirile pe care le-am avut, au reieșit următoarele probleme :

Ei sînt mulțumiți că sînt în România, întrucît se așteptau să fie duși în Siberia. Ei nu ne acuză pe noi că noi îi reținem, din dispoziția rușilor. Ei au povestit cu destule amănunte cum au ajuns, cum au fost aduși aici cu forța, că ei știu că tovarășii români nu pot decide asupra plecării lor și dorința lor este, la urma urmei, să plece acasă.

În cadrul convorbirii, în mod deosebit soția lui Szilágyi a avut manifestări net dușmănoase în ce privește Uniunea Sovietică, în privința guvernului Kádár, chiar și împotriva partidului. De la ea am aflat că ea a fost secretara Asociației prieteniei sovieto-maghiare de 11 ani.

La întrebarea cum au reușit ei să organizeze ca toți să ajungă la Ambasada Iugoslavă, dacă ei au avut convorbiri în acest sens înainte, toți au declarat că nu. Ei au ajuns acolo în noaptea de 4 noiembrie, în urma solicitărilor telefonice.

Aceeași dnă Szilágyi a afirmat că atunci cînd ea a sosit cu bagajul și cu copiii la Parlament și acolo cineva a spus că Nagy Imre – pe care nu l-a găsit – e la Ambasada Iugoslavă, ea aproape a leșinat. Așteptînd acolo, a primit un telefon de la Ambasada Iugoslavă ca să meargă acolo. Ambasadorul îi ruga să meargă la Ambasadă și le spunea că prin această invitație se transmite grija lui Tito pentru ei, ca să se adăpostească la Ambasada Iugoslavă. Au confirmat și ceilalți că în felul acesta – la chemarea telefonică – toți au ajuns la Ambasada Iugoslavă.

Toți îl consideră pe Kádár trădător și care construiește partidul și conduce guvernul întemeindu-se pe minciuni, că nu spune adevărul poporului și mai ales el considerînd revoluția din 23 octombrie contrarevoluție.

Rajk Julia subliniază în mod deosebit modul în care au fost răpiți atunci cînd Kádár și Münnich au discutat cu ei și le-au promis că ei se vor întoarce la locuințele lor. Faptul că au fost predați N.K.V.D.-ului și de acolo au fost urcați în autobuze și în camioane îl consideră o trădare a lor de către Kádár și Münnich.

Ei consideră că din aceste motive nu poate să facă ordine Kádár, iar așa-zisa contrarevoluție de care vorbește Kádár nu este în esență decît voința poporului. Prin urmare, nu poate fi vorba de contrarevoluție.

În cadrul discuțiilor ei cer o serie de lucruri cum ar fi : oculist, dentist, pedichiuristă, coafeză, dar eu am impresia că toate acestea le cer ca să aibă cît mai mulți oameni de legătură. Ei sînt mulțumiți că partidul nostru e foarte ospitalier, le-a oferit tot ce au cerut, însă cu toate acestea ei vor în fiecare zi anumite chestiuni : manuale, cărți de citit, cărți în limba franceză, engleză, ungurești etc.

AG. 3 ex.

11 decembrie 1956

Tradus V.C.

Anexa VI

Documente din Arhiva Națională a României

VI.1. Protocoale ale ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R. privind evenimentele din Ungaria și măsurile adoptate de România

A. Protocol nr. 54, 24 octombrie 1956

1955/1956

Dosar nr. 169/1956

PROTOCOL No. 54

al ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 24 oct. 1956

Participă la ședință tovarășii : Gh. Apostol, E. Bodnăraș, N. Ceaușescu, I. Chișinevschi, M. Constantinescu, Al. Drăghici, Al. Moghioroș, C. Pîrvulescu, D. Coliu, L. Sălăjan, Șt. Voitec, I. Fazekas.

Ședința începe la ora 13.

Prezidează tov. Gh. Apostol.

Ordinea de zi :

I. Informare cu privire la situația din R.P. Ungară.

II. Probleme curente.

În urma discuțiilor, Biroul Politic al CC al PMR a hotărât luarea următoarelor măsuri în legătură cu evenimentele ce s-au petrecut în RPU :

1. Organizarea unei informări juste și operative a conducerii partidului despre situația din RPU. În acest scop se vor lua măsuri în vederea bunei funcționări a radio-ascultării.

Organizarea unei bune informări a conducerii partidului (pe linie de stat și de partid) asupra situației politice și economice din țară, luându-se măsuri în această privință și de către MAI.

Toate informările se vor centraliza la Secretariatul CC al PMR, urmînd ca apoi să fie difuzate membrilor Biroului Politic.

2. Se vor lua măsuri pentru a cenzura întreaga corespondență care vine din RPU sau pleacă în RPU, reținîndu-se corespondența suspectă.

3. Direcția Presei va verifica atent toate publicațiile ce vin din RPU și va informa Secretariatul CC al PMR despre acele publicații a căror difuzare consideră că trebuie să fie oprită.

4. Se va întări paza la granița cu RPU din efectivele MAI existente și numai dacă va fi cazul, se vor trimite și unități ale MFA.

Tov. L. Sălăjan și Al. Drăghici vor analiza măsurile necesare de luat în vederea îmbunătățirii dispozitivelor operative militare. Să fie desemnat un număr de unități ale MFA care să facă parte din dispozitivul operativ.

Ostașii care sînt în curs de lăsare la vatră să mai fie menținuți cîteva zile pînă se clarifică situația din RPU.

Deocamdată să se suspende acordarea de concedii și permisiile militarilor. Cei care sînt în concediu să nu fie rechemati.

La toate unitățile militare să fie desemnați de serviciu ofițeri, iar mijloacele de transmisiune să fie puse în stare de funcționare.

Să fie revizuit armamentul și munițiile necesare pentru unitățile operative.

Aviația de transport, automotoarele și parcul auto să fie controlate riguros pentru a fi puse în stare de funcționare.

Să se ia măsuri de întărire a serviciului la unitățile AAT.

Spațiul aerian să fie păzit cu strictețe pentru a împiedica pătrunderea unor avioane dușmane.

Tov. E. Bodnăraș, Al. Drăghici și L. Sălăjan vor analiza atent măsurile stabilite pe linie militară, aplicîndu-le în așa fel ca să nu alarmăm populația.

5. Se va propune guvernului RPU (la noi se vor lua măsuri imediat) suspendarea circulației libere la graniță și admiterea numai a regimului de pașapoarte cu viza riguroasă. Să se rovece toate aprobările date pentru plecările în Ungaria din RPR.

6. Să fie întărită paza Securității la posturile de Radiodifuziune și studiourile respective.

Să se transmită organelor Securității și Miliției din regiuni, raioane, orașe ca să acorde întreaga atenție pazei instituțiilor de telecomunicații (poștă, telefon, telegraf), precum și clădirilor instituțiilor de stat și de partid. Organele locale de partid să-și organizeze propria lor pază cu activiști, membri de partid.

Să fie activate grupele de pază din întreprinderi (mai ales în cele importante), la instituții centrale, iar acolo unde nu este pază militară, aceasta să fie asigurată de comuniști.

7. La CC al PMR, timp de cîteva zile, să facă noaptea de serviciu membri ai Comitetului Central și alți activiști cu munci de răspundere din aparatul CC al PMR.

La comitetele regionale, raionale și orașenești de partid, și mai ales la cele ce sînt situate la granița cu RPU, să fie permanent de serviciu cîte un membru al biroului comitetului de partid respectiv.

La MFA, MAI să facă de serviciu cîte un general, colonel sau cel puțin un șef de direcție.

8. O parte din membrii conducerii partidului să rămînă în București ca să asigure conducerea muncii de partid și de stat, iar unii tovarăși să plece în regiuni (tov. Miron Constantinescu la Cluj, tov. I. Fazekas la RAM). Vor fi trimiși și unii membri ai CC al PMR și ai Guvernului (tov. Sencovici la Oradea, Mujic M. la Baia Mare, Petre Lupu la Timișoara, Gh. Stoica la Constanța).

De asemenea să fie trimiși de la centru în regiunile din Ardeal activiști de partid cunoscuți în aceste regiuni, pentru a ajuta organele locale în lămurirea organizațiilor de partid și a oamenilor muncii despre situația din Ungaria.

9. Se va acorda o deosebită atenție regiunilor de la granița cu RPU, centrelor universitare, studenților și tineretului.

10. Să se pună deschis politicește în fața membrilor de partid și ai UTM ce s-a petrecut în RP Ungară și urmările acestor acțiuni.

Presa centrală să dea comunicate în presă despre adevărata stare de lucruri din Ungaria pe baza informațiilor oficiale ale guvernului RP Ungară.

Primii-secretari ai comitetelor regionale să fie informați despre situația din Ungaria pentru a ști cum să prelucreză aceste probleme în organizațiile de bază ale partidului și ale UTM. Să se dea atenție acestor prelucrări în regiunile de graniță cu RPU și în alte regiuni unde trăiește populația de naționalitate maghiară.

În acele regiuni unde locuiește populația de naționalitate germană și unde circulă zvonuri despre o eventuală plecare în masă a germanilor în RFG (reunirea familiilor) să se combată cu

toată hotărîrea asemenea zvonuri și să li se răspundă celor ce vin cu asemenea cereri că Guvernul RPR este de acord ca să vină rudele lor în RPR.

Tov. Gheltz, Breitenhofer și alți activiști cunoscuți de naționalitate germană să plece în aceste regiuni, peste cîteva zile după ce se lămurește situația din RPU, pentru a lămuri în acest sens populația germană.

Episcopul Muller să fie chemat la Ministerul Cultelor și să i se pună problema ca el și cu pastorii respectivi să sprijine poziția guvernului în această direcție.

11. Să se acorde atenție bisericii catolice, iar episcopului Marton Aron să i se facă propunerea să nu plece din Alba-Iulia.

12. Să se dea dovadă de mult tact și orientare politică în problema arestărilor ; să fie lămurite pe loc de organele politice și de stat elementele cinstite, dar nelămurite, ca să nu irităm fără rost populația.

Acțiunile contrarevoluționare să fie lichidate cu toată fermitatea.

13. După ce se vor prelucra cu toate organizațiile de bază ale PMR și ale UTM evenimentele și urmările lor din Ungaria, același lucru să se facă și pe linie sindicală, cu organizațiile de ateliere, secții și grupe sindicale din întreprinderi și instituții.

Să se prelucraze în prima urgență sensul evenimentelor din RP Ungară cu birourile organizațiilor de partid și conducerile administrative de la universitățile Bolyai și Babeș și cu birourile organizațiilor de bază și conducerile administrative ale institutelor de la Tg. Mureș.

Pentru cîteva zile să se amîne alegerile ce au loc în organizațiile sindicale și de UTM.

Prelucrările pe linie sindicală a evenimentelor din RP Ungară să nu se facă simultan în toate întreprinderile și instituțiile, ci treptat, ca să avem timp să cunoaștem starea de spirit a muncitorilor și salariaților și să putem lua măsurile corespunzătoare.

Munca să fie astfel organizată ca activiștii centrali, cei de la comitetele regionale, raionale și orășenești de partid, să cuprindă și să controleze cum se desfășoară în întreaga țară expunerea și lămurirea acestor probleme.

De asemenea se vor ține adunări asemănătoare cu studenții de la toate centrele universitare pe ani de învățămînt sau pe grupe de învățămînt. Să li se arate cum au fost sancționate elementele agitatoare de la Facultatea de Filologie din București.

14. Să se acorde atenție deosebită problemei aprovizionării populației cu produse alimentare și mai ales a marilor centre muncitorești (cu pîine, carne, ulei, grăsimi etc.).

15. În vederea prelucrărilor care se vor face în organizațiile de bază ale partidului și ale UTM, să se facă un punctaj cu teme bine chibzuite, care să fie dezvoltat de activiștii de la regiuni, orașe și raioane. În expuneri să nu se lege evenimentele din Ungaria de cele din Polonia.

16. La CC al PMR și la Consiliul de Miniștri să se aplice în practică măsurile privind unele probleme ale populației maghiare din țara noastră aprobate de Biroul Politic. Să se rezolve situația de partid a lui Gall Gabor, Balogh Edgar, Kacso Sandor, Takacs Ludovic și Demeter Janos.

17. Redacțiile ziarelor ce apar în limba maghiară (*Elöre, Utunk* etc.) să fie întărite provizoriu cu activiști competenți în vederea orientării lor, ținînd seama că în componența lor există unele elemente nesănătoase.

18. Membrii CC al PMR să fie la timp informați despre evenimentele din RPU prin grija Secretariatului CC al PMR.

Se va asigura controlul efectiv al emisiunilor de radio și al presei.

II. Biroul Politic al CC al PMR aprobă propunerea ca tov. Trofin Virgil să plece în RPFI în fruntea delegației UTM care va vizita RPFI.

Sedința s-a terminat la ora 17.

B. Protocol nr. 55, 26 octombrie 1956

1956/1956

C.C. P.M.R.

Cancelarie

Dosar nr. 170/1956

PROTOCOL No. 55

al ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 26 oct. 1956

Au participat tovarășii : Apostol Gheorghe, Bodnăraș Emil, Ceaușescu Nicolae, Chișinevschi Iosif, Drăghici Alexandru, Moghioroș Alexandru, Pîrvulescu Constantin.

Prezidează tov. Apostol Gheorghe.

Ședința începe la ora 10.

Ordinea de zi :

Informare cu privire la situația din Ungaria și măsurile politico-organizatorice care trebuie luate în țară.

Tov. Gh. Apostol informează Biroul Politic al CC al PMR despre evenimentele petrecute în ultimele două zile în RP Ungară.

Tov. N. Ceaușescu prezintă o informare pe linie de partid, iar tov. Al. Drăghici pe linia organelor de stat despre starea de spirit și situația din țară.

În urma discuțiilor, Biroul Politic al CC al PMR hotărăște următoarele :

1. După terminarea prelucrării în organizațiile de bază ale partidului și ale UTM a evenimentelor grave din RP Ungară, se vor organiza în întreprinderi și instituții adunări cu toți salariații pe secții, ateliere sau grupe sindicale, servicii, direcții etc. pentru a informa clasa muncitoare și toți salariații în legătură cu situația din Ungaria. Informarea se va face pe baza știrilor publicate în *Scînteia*. Expunerile vor fi făcute de președinții comitetelor sindicale pe întreprinderi și instituții, pe secții sau ateliere, ajutați de secretarii organizațiilor de partid. Adunările se vor organiza în primul rînd la uzinele, fabricile mari, care prezintă importanță deosebită, și la instituțiile mai importante, avîndu-se grijă ca să nu aibă loc în același timp prea multe adunări, pentru a se putea asigura controlul și prezența membrilor comitetelor regionale, raionale și orășenești de partid. În aceste adunări vor lua cuvîntul muncitori și funcționari vîrstnici și tineri care vor condamna acțiunile contrarevoluționare ale forțelor reacționare și fasciste din RPU și se vor solidariza cu lupta eroică a clasei muncitoare ungare pentru zdrobirea cît mai grabnică a contrarevoluției.

Asemenea prelucrări se vor organiza și cu studenții tuturor institutelor de învățămînt superior, pe grupe de învățămînt sau pe ani. Expunerile vor fi făcute de activiști de partid și de UTM, profesori (membri de partid) bine pregătiți.

Se vor trimite pentru a vorbi în fața muncitorilor și studenților tovarăși care au activat sau au avut legături cu partidul în ilegalitate.

La sate, pe măsura terminării prelucrărilor în organizațiile de bază ale partidului și ale UTM, membrii de partid și ai UTM vor explica țăranilor muncitori sensul evenimentelor petrecute în RP Ungară, în discuții de la om la om sau cu mici grupe de oameni.

2. În vederea aplicării tuturor măsurilor stabilite de CC al PMR, Consiliul de Miniștri, de organele locale de partid și de stat, se va alcătui la fiecare comitet regional de partid un colectiv format din 3-4 membri ai biroului comitetului regional, care va asigura controlul executării hotărîrilor partidului și guvernului pentru o perioadă de timp.

Acest colectiv se va întîlni de două ori pe zi pentru a analiza situația și informările primite din cuprinsul regiunii, pe linie de partid și a organelor MAI, în vederea adoptării unor măsuri corespunzătoare. Informațiile mai importante și măsurile adoptate se vor comunica de două ori pe zi Secretariatului CC al PMR. (De măsurile stabilite la punctul 2 se va ocupa tov. N. Ceaușescu.)

3. În vederea rezolvării operative a tuturor problemelor legate de aprovizionarea populației și mai ales a centrelor muncitorești cu produse alimentare, se va constitui în fiecare regiune un colectiv format din : vicepreședintele sfatului popular regional care se ocupă de această problemă, șeful secției comerciale a sfatului popular regional, împuternicitul cu colectările pe regiune și președintele URCC. Din acest colectiv va face parte și un membru al biroului sau secretarul comitetului regional de partid, care se ocupă cu problemele economice.

Colectivul acesta va informa zilnic Consiliul de Miniștri al RPR (tov. Al. Moghioroș) despre situația existentă și măsurile luate.

4. Organele de partid vor controla ca plata salariilor și altor drepturi ale muncitorilor și celorlalți salariați să se facă la timp ; de asemenea vor veghea ca achitarea produselor agricole ce se predau de țărani să se facă imediat. Consiliul de Miniștri va da dispoziții în această privință și Băncii RPR să pună la dispoziție fondurile necesare.

5. În vederea rezolvării operative, pe scară centrală a tuturor problemelor legate de aprovizionarea populației cu produse alimentare, se va constitui la Consiliul de Miniștri un colectiv format din tovarăși competenți de la Ministerul Industriei Alimentare, Comerțului Interior, Colectărilor, Centrocoop, CCS, Secțiile Bunuri de consum, Transport și telecomunicații ale CC al PMR, sub conducerea tov. Al. Moghioroș.

6. Biroul Politic va analiza problema aprovizionării populației cu produse alimentare în ședința sa din 27 octombrie 1956. La ședință vor fi invitați tovarăși de la CSP, Ministerul Agriculturii, Colectărilor, Industriei Alimentare, Comerțului Interior, Centrocoop și Secțiile Bunuri de consum și Plan-finanțe ale CC al PMR.

7. Organele de partid și de stat vor lua măsurile corespunzătoare ca produsele alimentare dirijate spre anumite centre să nu ajungă pe mîna elementelor speculative. Consiliul de Miniștri va analiza posibilitatea aprovizionării cu porumb a populației din raioanele muntoase.

8. CSP împreună cu comisia existentă să pregătească urgent propunerile în legătură cu salariile care să fie discutate de îndată ce se vor întoarce tovarășii plecați în RPFI în cadrul delegației PMR și a Guvernului.

9. Se va da atenție activității foștilor conducători ai organizațiilor și partidelor fasciste (nyilasiști, szlasiști, legionari) și a fostelor partide burgheze și altor elemente active, foști membri ai acestor partide și organizații, urmărindu-se îndeaproape manifestările lor.

Se va analiza, de asemenea, situația acelor elemente foști conducători ai fostelor partide și organizații fasciste și burgheze care mai dețin munci de răspundere în aparatul de stat la centru și în regiuni.

Ministerul Afacerilor Interne va propune un plan de măsuri pentru organizarea unei evidențe și verificări riguroase a tuturor elementelor suspecte, în care vor fi incluse și elementele suspecte dintre cei care au fost repatriați din statele capitaliste în RPR în ultimul timp.

10. Să se ia măsuri suplimentare pentru întărirea pazei la graniță în regiunile Oradea, Baia Mare, Timișoara (Arad, Salonta etc.).

11. Să se întocmească pentru Biroul Politic o informare despre starea de spirit în rîndul trupelor MFA și MAI.

12. Să fie intensificată munca politică în rîndul muncitorilor, țăranilor, intelectualilor și mai ales în rîndurile tineretului și studenților.

Colectările să fie făcute cu tact, folosindu-se ca metodă îndeosebi munca politică de lămurire.

13. Tov. E. Bodnăraș, Al. Drăghici și L. Sălăjan să analizeze măsurile ce trebuiesc luate în legătură cu întărirea dispozitivelor MFA și MAI și a pazei graniței cu RPU.

14. Să fie întărită munca politică în unitățile militare ale MFA și MAI. Evenimentele grave petrecute în RP Ungară să se prelucereze în adunări cu toți militarii (în grupe mici).

15. MAI va lua măsuri pentru asigurarea pazei militare la stațiile de radio Băneasa, Tîncăbești și Bod, cit și la alte 13 obiective importante. În acest scop efectivele MAI vor fi sporite cu câteva sute de oameni pe baza unei hotărîri a Consiliului de Miniștri.

16. MAI va lua măsuri pentru eliberarea unor studenți din București care au fost reținuți și-i va preda în grija Comitetului orășenesc al UTM spre a li se arăta poziția și atitudinea nesănătoasă pe care au manifestat-o.

17. MAI va putea opera arestări numai după prealabila aprobare a conducerii partidului. Tov. Gh. Apostol va coordona această problemă pe linie de partid. MAI va putea opera arestări fără aprobare numai în cazuri flagrante, însă și aceste cazuri vor fi aduse la cunoștința conducerii partidului în termen de 24 ore.

18. Biroul Politic aprobă temporizarea (suspendarea pentru o perioadă) a repatrierilor în RPR și amânarea pentru o perioadă a venirii în RPR sau plecării din RPR a turiștilor. Se vor da indicațiile corespunzătoare în acest sens ambasadelor RPR din străinătate. Tov. E. Bodnăraș, Al. Drăghici și Ministerul Afacerilor Externe se vor ocupa de această problemă.

19. Un colectiv format din tov. P. Niculescu-Mizil, Melita Apostol, Vasile Dumitrescu, sub conducerea tov. I. Chișinevschi, va controla materialele ce se vor publica în presă și la radio în legătură cu evenimentele din Ungaria.

20. Tov. Popescu-Puțuri va pregăti urgent pînă luni, 29 octombrie a.c., o informare completă pentru conducerea partidului despre situația din Ungaria.

21. În legătură cu dorința tov. Dr. Petru Groza de a veni la București, se stabilește ca tov. E. Bodnăraș să plece la Deva pentru a-l informa în legătură cu evenimentele din Ungaria și cu unele măsuri luate în țară, precum și pentru a-l convinge să mai rămînă cîteva zile la Deva, deoarece reîntoarcerea sa grabnică, fără o anunțare publică, nu ar fi potrivită.

22. Biroul Politic al CC al PMR se va întîlni zilnic la orele 13 și 21 (pentru o perioadă) în vederea analizei situației din țară și stabilirii măsurilor corespunzătoare.

Ședința s-a terminat la ora 14.

EM 2 ex.

1.XI.1956

C. Protocol nr. 58, 30 octombrie 1956

1959/1956

C.C. al P.C.R.

Cancelarie

Dosar nr. 124/1956

PROTOCOL No. 58

al ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 30 oct. 1956

Participă la ședință tovarășii : Gh. Apostol, E. Bodnăraș, P. Borilă, N. Ceaușescu, Chivu Stoica, Al. Drăghici, Gh. Gheorghiu-Dej, Al. Moghioroș, C. Pîrvulescu.

Prezidează tov. Gh. Gheorghiu-Dej.

Ordinea de zi :

Cu privire la unele măsuri în vederea asigurării ordinii în țară ca urmare a evenimentelor din Ungaria.

În urma discuțiilor, Biroul Politic al CC al PMR a hotărît următoarele :

Ținînd seama că în urma agravării situației din Republica Populară Ungară unele elemente reacționare au început să se agite și avînd în vedere manifestările dușmănoase ale unor grupuri de studenți din orașul Timișoara, este necesar să se ia următoarele măsuri :

1. Să se intensifice munca politică în rîndul clasei muncitoare pentru a întări combativitatea acesteia față de uneltirile dușmanului de clasă.

Clasa muncitoare care și-a făurit regimul democrat-popular trebuie să apere cu sfințenie cuceririle sale de încercările unor elemente dușmănoase de a lovi în regimul democrat-popular.

Se va acorda atenție deosebită muncii politice în rîndul tineretului, al intelectualilor și în special în rîndul studenților care constituie o masă mai ușor influențabilă de elemente dușmane.

2. Să se ia măsuri în vederea întăririi pazei sediilor de partid și ale sfaturilor populare regionale și orașenești.

De asemenea se vor lua măsuri pentru întărirea grupelor de pază din întreprinderi și pentru organizarea mai temeinică a acestora.

Acolo unde va fi necesar, se vor organiza grupe de sprijin ale Miliției.

Grupele de pază vor fi constituite din cei mai buni membri de partid, UTM-iști și membri ai sindicatelor, tovarăși devotați trup și suflet cauzei partidului și a regimului democrat-popular.

Grupele de pază de la comitetele regionale, raionale și orașenești de partid vor primi imediat arme. De asemenea se va trece în mod treptat la înarmarea grupelor de pază din întreprinderi pe baza aprobării Biroului Politic al CC al PMR.

3. Se vor lua măsuri imediat în vederea organizării pazei instituțiilor centrale și a celor din orașele principale din țară. Paza acestora va fi asigurată de către organele Securității Statului, completându-se cu efective ale Forțelor Armate acolo unde este nevoie.

4. Se vor lua măsuri imediat în vederea întăririi pazei la granița cu Ungaria.

5. În legătură cu cele petrecute la Politehnica din Timișoara, se vor lua măsuri de ridicare a celor adunați la Politehnică, de transportare a lor la un loc special pentru a se face trierea lor de către organele de Securitate în vederea descoperirii elementelor dușmănoase.

6. În vederea coordonării acțiunilor de mai sus și luării unor măsuri operative pe baza hotărârilor Biroului Politic al CC al PMR, se constituie cu începere de la data de 30 octombrie 1956 orele 22.00 un Comandament general format din tovarășii Emil Bodnăraș, Nicolae Ceaușescu, Alexandru Drăghici, Leontin Sălăjan.

7. Comandamentul general va funcționa sub conducerea tov. Emil Bodnăraș și va fi subordonat Biroului Politic al CC al PMR și Consiliului de Miniștri al RPR. Comandamentul va ține legătură permanent cu tov. Gh. Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR și cu tov. Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri.

8. Comandamentul general va avea dreptul de a lua orice măsuri – acolo unde se ivește necesitatea în vederea păstrării ordinii –, inclusiv dreptul de a ordona deschiderea focului dacă este necesar.

În cazul când se ivesc situații grele în unele locuri, Comandamentul general va putea declara starea excepțională în zonele respective pe care le va stabili în raport cu situația – urmînd ca această măsură să se supună apoi aprobării Biroului Politic al CC al PMR.

9. Comandamentul general va putea lua măsuri pentru suspendarea cursurilor în unele institute de învățămînt superior dacă nevoile vor cere aceasta.

10. Toate informările privind situația din țară se vor concentra la Comandamentul general.

11. Toate măsurile de asigurare a ordinii în regiuni și raioane se vor lua sub conducerea organelor de partid respective.

12. Direcția de propagandă și cultură a CC al PMR va prezenta Biroului Politic al CC al PMR lista acelor care primesc buletinele speciale Agerpress, în vederea restrîngerii numărului acestora.

13. Se vor întocmi propuneri de măsuri în legătură cu foștii conducători legionari, nyilasiști, szălasiști și ai fostelor partide burgheze din țara noastră.

14. Se va acorda atenție deosebită CFR-ului și PTT-ului. Prezidiul Consiliului de Miniștri va studia problema îmbunătățirii salarizării lucrătorilor de la CFR și PTT.

15. În zilele ce urmează, Biroul Politic al CC al PMR se va întruni zilnic pentru a asculta raportul Comandamentului general asupra situației din țară și pentru a stabili măsurile ce urmează a fi luate în continuare.

16. În întreprinderi se vor organiza adunări în vederea prelucrării hotărîrii CC al PMR, a Consiliului de Miniștri și a Consiliului Central al Sindicatelor cu privire la îmbunătățirea sistemului actual de salarizare și a sistemului de pensii. De la aceste adunări se vor trimite telegrame CC al PMR și Consiliului de Miniștri.

EM 2 ex.

3.XI.1956

D. Protocol nr. 59, 31 octombrie 1956

C.C. P.M.R.

Cancelarie

Dosar nr. 126/1956

PROTOCOL No. 59

al şedinţei Biroului Politic al CC al PMR din 31 oct. 1956

Participă la şedinţă tovarăşii : Gh. Gheorghiu-Dej, Gh. Apostol, E. Bodnăraş, P. Borilă, N. Ceauşescu, Chivu Stoica, Al. Drăghici, C. Pîrvulescu, D. Coliu, L. Răutu, L. Sălăjan, Şt. Voitec. Şedinţa începe la ora 18.

Ordinea de zi :

Cu privire la poziţia PMR şi a Guvernului RPR faţă de declaraţia Guvernului Sovietic cu privire la bazele dezvoltării şi întăririi prieteniei şi colaborării între URSS şi celelalte ţări socialiste.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej prezintă propuneri cu privire la poziţia care să o adopte CC al PMR şi Guvernul RPR faţă de declaraţia Guvernului Sovietic „Cu privire la bazele dezvoltării şi întăririi prieteniei şi colaborării între URSS şi celelalte ţări socialiste”.

În urma discuţiilor, Biroul Politic al CC al PMR a hotărât în legătură cu această problemă următoarele :

1. Să se reafirme cu acest prilej ataşamentul RPR faţă de lagărul socialismului, subliniindu-se că vom contribui cu toate puterile noastre la întărirea unităţii ţărilor socialiste.

2. Să se sublinieze şi cu acest prilej că prietenia de nezduncinat dintre poporul român şi popoarele Uniunii Sovietice este unul din principiile de bază ale politicii partidului şi guvernului nostru.

3. Să se reafirme acordul deplin al Guvernului RPR cu Tratatul de la Varşovia, subliniindu-se necesitatea menţinerii Tratatului de la Varşovia.

4. Delegaţia Guvernului RPR care va participa la consfătuirea viitoare a statelor semnatare ale Tratatului de la Varşovia să fie însărcinată să discute cu Guvernul URSS problema staţionării trupelor sovietice pe teritoriul RPR.

În această discuţie să se arate că părerea Guvernului RPR este că din punct de vedere al situaţiei interne din RPR, Guvernul RPR nu consideră necesară staţionarea de trupe sovietice pe teritoriul RPR, iar prin retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul RPR s-ar lua din mîna elementelor duşmănoase din interior şi a celor din exterior un mijloc de a crea agitaţie antisovietică.

De asemenea delegaţia Guvernului RPR să fie însărcinată să discute cu Guvernul URSS problema rechemării din RPR a consilierilor sovietici care funcţionează în cadrul diferitelor instituţii ale RPR, urmînd să rămînă şi pe mai departe diferiţi specialişti sovietici pentru schimb de experienţă pe lîngă unele instituţii de stat.

5. Biroul Politic al CC al PMR aprobă proiectul de hotărîre a CC al PMR şi a Consiliului de Miniştri privind înfiinţarea unui comandament general şi atribuţiunile acestuia. (Se anexează.)

Şedinţa s-a terminat la ora 21.

EM 2 ex.

16.XI.1956

VI.2. Stenograme ale ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R.

A. Stenograma ședinței din 2 noiembrie 1956 privind evenimentele din Ungaria

C.C. P.M.R.
Cancelarie
Dosar nr. 171/1956

STENOGRAMA

ședinței din 2.XI.1956 cu tov. Aurel Mălnășanu și Walter Roman

Tov. Mălnășanu :

Noi ne-am făcut notițe, dar le-am lăsat la Ambasadă, la Budapesta, așa că trebuie să ne bazăm pe memorie și eventual să redăm faptele din constatările noastre și cu cine am luat contact, din care se pot trage concluziile necesare.

Noi în primul rînd am luat contact cu reprezentanți ai Crucii Roșii, pe aeroport chiar, cu care am stat de vorbă și ne-am interesat care este situația acolo și ce a reieșit din răspunsurile lor a fost aceea că o mișcare națională de independență – aceasta cu care am stat de vorbă era membră de partid, activistă a Crucii Roșii Maghiare –, o mișcare de independență, foarte naturală, foarte normală, că însuși poporul a fost acela care s-a ridicat împotriva asupririi, împotriva terorii, împotriva stăpînirii sovietice ș.a.m.d.

Am întrebat cum se privesc astfel de lucruri, această atmosferă antisovietică. A spus lucruri care se cunosc din ziare și care au constituit baza propagandei reacționare în ce privește dezvoltarea spiritului antisovietic. A început cu modul de ocupație, cu modul de comportare al unei părți, cu stalinism și continuînd cu acordurile economice care erau în detrimentul Ungariei și în ultimă instanță această intervenție a Armatei Sovietice la Budapesta împotriva demonstranților.

Pe drum noi am avut o pană și a trebuit să ne oprim. S-au adunat în jurul nostru cîțiva copii, un muncitor, un inginer, care spuneau că nu lucrează. Au fost, au luat salariile. Dar nu am vrut să-i întrebăm, nici să provocăm o adunare, nu era situația de așa natură, dar au început să vorbească. Au spus că au luat salariile, unul era de la calea ferată, dar ei nu lucrează pînă ce nu se retrage Armata Sovietică. După aceea ne-au întrebat la noi ce este, cînd o să fie o mișcare similară, mișcare revoluționară de eliberare ș.a.m.d.

În oraș – grupuri de tineri de 16-17 ani, băieți și fete, au fost puțini vîrstnici înarmați, care legitimau toate mașinile care treceau, cu excepția la unele puncte de control a mașinilor diplomatice.

Camioane încărcate, tot cu tineri dinăștia cu arme, care rechiziționau mașini pe drum.

La aeroport se filma scoaterea stemelor cu 5 colțuri de pe frontispiciul clădirii aeroportului ; au adus special aparatele de filmat de la cinematografie și se filma dărîmarea stelei.

Pe tot parcursul – drapele naționale și tineri cu șepcile acelea ale lor *boskai sapka* cu tricolor, toată lumea cu tricolor, cu banderole tricolore, lume pe străzi. Asta a fost prima impresie.

Am luat apoi primul contact cu soția lui Erdélyi, pe care o cunoșteam, soția lui Erdélyi Ferenc, care vicepreședinte a fost și vicepreședinte mai era cînd am plecat noi de la Budapesta, vicepreședinte al Consiliului. Ea era pe vremuri deputată, a fost aici și cu delegația parlamentară maghiară.

Ea spunea : „Nici eu nu știu unde o să ajungă”, se încearcă să se realizeze o politică coaliționistă, să se reînființeze partidele, care să meargă alături de partid, partidul național-tărănesc, micii agrarieni, că în Tildy are încredere, că Tildy merge cu ei și, în sfîrșit, să se formeze o bază politică, o forță politică pe care să se poată baza ; o forță politică mai largă, avînd în vedere distrugerea liniei existente a partidului.

Cauzele, motivele izbucnirii acestei acțiuni, ea le găsea în faptul că nu s-au luat măsuri din timp pentru satisfacerea unor revendicări patriotice. Ea era cuprinsă de aceeași atmosferă care s-a manifestat în rîndurile intelectualității și pe care o cunoaștem : independență, patriotism, trecut național, libertate, împotriva monopolului partidului.

După aceea am luat contact cu Vas Zoltán. Vas Zoltán are această sarcină de a asigura aprovizionarea populației, pe care o realizează. O realizează pentru că, spune el, au rezerve și distribuie rezervele care s-au strîns, din colectări și din cotele gospodăriilor de stat ș.a.m.d.

Ei acum transportă – au organizat, au făcut o organizație – și transportă (pe lîngă contribuția țăranilor) acum rezervele de stat, distribuie la Budapesta din rezervele de stat.

Și acum se creează următoarea situație : muncitorii iau salariu, nu muncesc, nu produc, au totuși pentru moment de unde să se aprovizioneze, o situație convenabilă, nu sînt constrînși ca să muncască, iau salarii, aprovizionarea se face.

Vas se plîngea de situație. Cerîndu-i explicația care a fost cauza că s-a ajuns pînă aici, el explica prin situația care a existat în Comitetul Central și în partid în primul rînd : lipsa de unitate, conducere arbitrară, înlăturarea a o serie de oameni, activiști, cadre de partid. Se plîngea și el, că și el a fost înlăturat – și o altă cauză, spunea el, copierea mecanică a metodelor sovietice, fără să se țină cont de condițiile din Ungaria. El spunea : și de la emblemă pînă la planificare, totul s-a copiat, fără să se țină cont de anumite condiții existente în Ungaria și căroră trebuiau să le fie adaptate.

Perspectiva el o vedea foarte sumbră. Spunea că din punct de vedere economic o să fie inflație și ei vor avea o situație economică foarte proastă și că nimic nu-i va salva decît, eventual, dacă americanii o să le dea ajutor, 300 milioane de dolari.

El făcea o apreciere în legătură cu situația din țările de democrație populară și Iugoslavia. El fusese în Iugoslavia înaintea delegației maghiare și a scris și un articol despre condițiile de acolo, care nu a fost publicat, fiind oprit de Biroul Politic. El era revoltat din această cauză. Și făcea aprecieri comparative că în Iugoslavia, cu toate că nivelul de viață este mai scăzut, entuziasmul, inima oamenilor e mai atașată decît la noi sau oricare altă țară de democrație populară. Se referea la formele acelea de conducere autonomă ș.a.m.d. Acolo, spune, lumea simte mai mult că este stăpînă decît la noi, unde punem în comune oameni aleși de partid sau care nu sînt bine văzuți de comună, dar îi ținem acolo să colecteze, să strîngă impozite ș.a.m.d. Sînt urîți. Nu este ales de către oameni cel cu mai mult prestigiu din sat, chiar dacă nu e membru de partid, spune el. Și ne-a avertizat foarte insistent să învățăm din ceea ce s-a întîmplat la ei. Cu metodele folosite la ei să nu uităm că va izbucni un val antiromănesc. Spunea că lumea la ei ne urăște, așa spune el, că deja s-a lansat lozincă „*nem, nem, soha*”, vechea lozincă șovinistă iredentistă maghiară. Că ne putem aștepta la izbucnirea unui val, în această etapă, în prima fază, care va avea loc la izbucnirea unui val șovinist, iredentist antiromănesc.

El spunea despre Nagy că are intenții cinstite, că el a fost în spatele acestor mișcări, Cercul Petöfi ș.a.m.d., și mișcarea intelectualilor în scop patriotic, dar cu intenția bună de a schimba lucrurile, așa spunea Vas.

Acum încearcă să se stabilizeze, nu știe cum va reuși. El era de părere că în general... – nu era de părere că se fac prea multe concesii, ci era de părere că concesii se fac prea tîrziu, nu că se fac rapid.

El mai spunea că și tovarășii sovietici au fost greșit informați mult timp despre situația din Ungaria, fiind informați numai de către Rákosi și Gerö și neinformîndu-se mai amănunțit, mai serios și în aceste condiții ei au avut o poziție greșită atunci cînd l-au susținut ca să rămînă Rákosi. Că dacă Rákosi ar fi fost schimbat mai dinainte, poate că n-ar fi fost motiv pentru declanșarea acestor acțiuni.

Cam asta a fost. Nu pot să redau toate detaliile. După cîte îmi aduc aminte, cam asta a fost cu Vas Zoltán, care la despărțire a lăcrimat, a plîns. El a spus că de opt zile lucrează acolo, el o să mai lucreze, el lucrează pe linie de aprovizionare. Era și confuz, la un moment dat m-a confundat cu un fost ministru, un fost reprezentant al Iugoslaviei, și vorbea ca atare și a spus lucruri, de care bine că mi-am adus aminte.

În acest moment cînd el m-a confundat, el spunea : dumneavoastră trebuie să ne ajutați, neapărat să ne ajutați – considerînd că sîntem iugoslavi, la un moment dat. El mă cunoștea bine, dar el era zăpăcit, era de opt zile acolo și era confuz de acum și n-a băgat de seamă. După aceea s-a redresat și am clarificat din nou cine sîntem. La început știa foarte bine, ne cunoaștem foarte bine, dar la un moment dat a greșit și atunci spunea : dvs. trebuie să ne ajutați neapărat. Ajutorul iugoslav pentru noi este foarte important. Și spunea : să nu ne cereți să plătim datoriile de război, și așa n-o să le putem plăti și faceți un gest, ceva, sau amînăm, sau renunțăm. Și veni vorba de problema naționalităților, de problema minorităților. El spunea tot în acest moment : la dvs. e rezolvată problema pe baze leniniste, nu ca în România.

Cînd s-a lămurit că noi sîntem români, el a spus : apoi eu vreau să fiu sincer cu voi, eu îmi mențin părerea : la voi este încă o problemă, voi credeți că este rezolvată, dar nu este încă rezolvată. Pe urmă, forma aceea de autonomie care ați dat-o voi nu este autonomie și gîndiți-vă foarte bine, pentru că să nu uitați că ungurimea de acolo ascultă radio Budapesta, că „Ludas Matyi” e așa de răspîndit la voi, că ungurii se orientează încoace. Dați mai multă libertate și rezolvați mai just pe baze leniniste problema.

Cam asta a fost cu Vas.

Apoi, pasul următor, întîlnirea următoare a fost cu acești tovarăși.

Întîi noi ne-am dus la Kádár. La întîlnire erau cu toți împreună. Ne-am apucat să vorbim cu toții, cu toată conducerea de alaltăieri a partidului. Asta era în parlament.

Kádár mi s-a părut foarte obosit și cu idei nu îndeajuns de clare despre situație și despre perspectivă. Mie mi s-a părut și ceea ce spuneau alții, că el este bine intenționat, că este cinstit, dar el și înainte a spus – am avut alte informații – că după reabilitarea lui, cînd era vorba să fie pus într-o muncă de conducere, spunea că el nu e capabil, el nu e în stare după ce a trecut prin ce a trecut, nu poate să facă față, că el e distrus și nu poate să facă față.

Aici, în mare, cam tot același lucru a reieșit în ce privește partidul. Pînă în ultimul moment o unitate de vederi asupra măsurilor care trebuie să se ia n-a existat. Au existat contradicții. N-au apelat la muncitori.

Atunci cînd s-a întîmplat manifestația, acceptată de ei, dar pe care au vrut s-o oprească totuși, și-au dat seama că poate să se extindă, să se transforme în altceva și n-au mai reușit s-o oprească și, cînd s-au alăturat la această manifestație alte și alte grupuri, de acum au început să piardă.

Au lăsat să decurgă lucrurile așa, de la sine putere, sperînd probabil că se vor liniști, se va face demonstrație și se vor retrage.

Ce mai spuneau ei ? Kiss Károly îmi spunea că însuși Comitetul Central a fost foarte slab. A avut un caracter reprezentativ, să fie un academician, să fie un ofițer, să fie un țăran, să fie nu știu cine, pe o bază de democratizare, dar nu pe bază de capacitate, de devotament, de aport pe care membrii Comitetului Central trebuiau să-l aducă. Și cînd Comitetul Central se întrunea să ia o hotărîre, discuțiile și hotărîrile erau în mîna cîtorva oameni, iar membrii Comitetului Central în bună măsură nu participau la aceste discuții. În plus nici în cadrul Comitetului Central nu exista unitate de vederi. Era poziția unora care erau ferm pentru transformări radicale și lichidarea întregului trecut rakesist, spunea el, și alții mai liniștiți care cereau măsuri și împiedicarea acestei lăbărțări a lucrurilor.

Însă ei de la început nu s-au bazat în suficientă măsură pe mase. Ei au discutat, au discutat, s-au adunat, au adus hotărîri între ei, dar nu s-au bazat pe mase. Nu mai aveau influență asupra maselor.

Și Kiss spunea de înlăturarea cadrelor vechi, a cadrelor de bază ale partidului și a înconjurării, a ridicării unor elemente incapabile, care, în momentele acestea grele, n-au mai existat, n-au mai stat pe poziție, au dispărut.

Ca perspectivă, ei vedeau lucrurile de asemenea în această încercare de a asigura, prin concesi, o oarecare stabilitate, încercînd să regrupeze ceva forțe pe care să se bazeze.

Vas spune „las’ că de acum va fi un regim democratic” – revin pentru că ideile sînt legate –, va fi un regim democratic, cu alegeri libere, în care partidul, el speră că ia vreo 20% din voturi, așa

transformat cum o să fie, și că probabil o să dea drumul să intre în țară și Nagy Ferencz și o să intre și cei vreo 25 de mii de jandarmi care stau la granița austriacă, foști jandarmi horthyști emigrați, care stau la granița austriacă înarmați ș.a.m.d. A reieșit clar că de acum au și pătruns din Austria elemente din emigrația maghiară în mod organizat, foști ofițeri horthyști, și că aceștia împreună cu baza lor pe care au avut-o în țară, organizată, sînt cei care au dirijat partea armată, organizarea armată a acestei acțiuni. S-a ajuns acolo încît au venit în audiență să trateze cu Nagy și cu ceilalți miniștri ofițeri horthyști în uniformă horthystă. Și-au pus imediat bereta horthystă.

Vă spuneam cu armata. În momentul cînd s-a desfășurat prima manifestație, care a avut caracter de manifestație – interesant acest aspect –, de manifestație patriotică bine intenționată la început, cu imnuri muncitorești, la statuia Bem s-a transformat apoi în manifestație reacționară. Au fost copleșiți și au venit cu imnurile vechi maghiare, naționaliste etc.

Față de aceasta, singura unitate pe care s-au putut baza au fost unitățile Securității maghiare. Armata s-a distrus, parte a dispărut. Activul de partid n-a existat. Securitatea a rămas singura care a apărut radioul, care a apărut alte sedii și care a ajuns să fie nimicită în bună măsură, pentru că nu a avut sprijinul altor forțe ; însăși armata a tras în Securitate. Poliția a dispărut. Poliția nu că a dispărut, dar o bună parte a ei s-a alăturat răsculaților și Vas îmi spunea : „Noi am ținut Securitatea, am ocrotit-o, i-am dat condiții privilegiate, ea a rezistat cît a putut, dar iată, Miliția n-am asigurat-o, n-am avut-o în mină și am ajuns ca miliția populară a statului nostru, care trebuia să apere statul, să tragă împotriva organelor Securității, să se îndrepte împotriva organelor Securității”.

Copii și fete de 12 ani, înfășurați cu grenade, s-au aruncat în fața tancurilor sovietice și așa erau de antrenați în lupta antitanc, încît la un singur punct în cîteva minute au distrus 11 tancuri sovietice cu grenade. Furia antisovietică a atins culmi de neînchipuit.

Tov. Walter Roman :

Eu am să fiu foarte dezordonat pentru că n-am putut să-mi adun gîndurile.

Eu aș vrea să vorbesc cîte ceva despre probleme de partid, din tot ce am putut culege cam care ar fi cauzele care au determinat aceste evenimente. Deci eu nu iau pe oameni, ci am încercat să însumez aceste cauze. Deci după părerea generală rezultă că principala cauză ar fi conducerea proastă și sectară a lui Rákosi și s-a adăugat la aceasta Gerő, care a mers tot pe vechea linie ; că nu s-a ținut cont de specificul Ungariei, anume de faptul că Ungaria este o țară catolică, cu vechi tradiții catolice ; că Ungaria a luptat contra Armatei Sovietice pînă la capăt și nu a întors pe drum armele, deci era sentimentul acesta antisovietic. Ura aceasta era profund înrădăcinată la ei. Că au avut de-a face cu burghezia veche, organizată, cu experiență și că contrarevoluția are experiență vastă, și o unea înfrîngerii a revoluției noastre din 1919.

Toate acestea, după părerea lor, trebuiau să determine o linie mai suplă politică în toate problemele, ceea ce nu a avut loc și ei spun că au mers pe linia transplantării în mod mecanic a tot ce a fost în Uniunea Sovietică în condițiile Ungariei.

Conducerea și cadrele de partid, după părerea lor – și mă bazez în special pe părerea acestor trei membri ai Comitetului Central cu care am stat de vorbă și care sînt tovarăși foarte buni –, au relatat că Biroul Politic, conducerea de partid au fost izolate și de mase, și de cadrele de partid. De exemplu Münnich mi-a povestit în legătură cu aceasta, și anume că el de cîteva ori s-a dus la Rákosi cu această problemă și i-a atras atenția asupra acelor defecțiuni care acum au ieșit la iveală, la care i s-a spus „tu habar n-ai, nu cunoști situația”. Conducerea supremă a partidului nu a avut autoritate, n-a reușit să fie iubită de popor, să se lege de popor, de mase. Aici unul dintre tovarăși mi-a redat și acest aspect, mi-a spus că „la voi este bine, că la voi este Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica, dar la noi au fost Rákosi și cu Gerő”, făcînd aluzie la o împrejurare de care desigur trebuie ținut cont. Nu vorbim despre aceasta, dar trebuie să știm ce importanță are aspectul național acolo. Asta nu înseamnă că ei au fost cît de cît antisemiți, dar ei au arătat și acest aspect, comparativ chiar.

În conducere au existat grupuri care aveau diferite păreri. A lipsit în problemele esențiale unitatea și asta de ani de zile.

Cadrele care trebuiau să ducă la îndeplinire hotărârile știau acest lucru, că Rákosi este de o anumită părere, că alții sînt de altă părere, și executarea hotărîrilor n-a mers. Această stare de lucruri a culminat, așa cum am arătat înainte, prin faptul că – în momentul cel mai tragic al Ungariei și al istoriei mișcării muncitorești ungare și internaționale, atunci cînd trebuiau să ia două lucruri în mînă, în primul rînd să caracterizeze evenimentele, să spună : e contrarevoluție sau e mișcare națională – s-au scindat în două ; unii au spus că asta este o mișcare națională cu revendicări juste, alții au caracterizat-o de la bun început ca o mișcare contrarevoluționară, însă care a folosit nemulțumirea provocată de proasta politică a partidului, și vreau să spun, în paranteză, că nici în comunicatul sovietic nu este clară această problemă. Ei spun cam cum spune Nagy și nu este just așa. Pe chestiunea aceasta s-a scindat Biroul Politic și partea care a susținut că aici este mîna contrarevoluției care a folosit nemulțumirile, și nu invers, că au fost nemulțumiri și contrarevoluția s-a alăturat nemulțumirilor, ci că s-a lucrat din umbră, această parte a Biroului Politic a fost scoasă și ei au plecat din Ungaria împreună cu trupele sovietice. Aceștia sînt Kovács István, Gerő, Révai și o serie de alți tovarăși care au fost pe această poziție. Și Münnich a fost pe această poziție. Deși el a fost pe această poziție, el a considerat că este de datoria lui să rămînă, deși a avut această atitudine că este vorba de contrarevoluție.

De asemenea tovarășii au spus că mulți ani în Comitetul Central nu a existat unitate de vederi în probleme esențiale, ceea ce s-a transmis la activul de partid, a slăbit disciplina și a dus la pierderea autorității conducerii. Tovarășul a insistat foarte mult și eu consider pe drept că problema autorității este o problemă esențială, că ceea ce s-a făcut de la Congresul al XX-lea încoace, asta a fost – și ne-au atras atenția acești trei tovarăși –, asta a fost un dezmăț în partid, că au început să puie pe toți după alfabet și pe chestiile acestea s-au mai întrebat : cine oare ne conduce pe noi, care este conducătorul, pentru că fără conducător nu există nici o mișcare, și a insistat foarte mult asupra acestei probleme ca oamenii, pe eșaloanele unde sînt, să aibă autoritate, autoritate bazată nu pe faptul că sînt puși acolo de cineva, ci autoritate cîștigată de jos. Ei se gîndeau și în jos, că în fruntea organizațiilor de partid orășenești, comunale, regionale să fie oameni care să aibă legătură cu masele și să fie iubiți de mase și de membrii de partid. Ei au arătat un caz într-o regiune unde a fost pus un om care n-a fost cunoscut în regiunea respectivă, n-a știut lumea cine este el, degeaba a spus că eu sînt secretar. Iar în altă regiune a fost pus un om de acolo, un om popular și care a ținut în mînă pînă în ultima clipă, a ținut legătură telefonică și a spus : tovarăși, și garnizoana, și partidul, și muncitorii noștri sînt alături de voi, spuneți ce să facem ? Era un tovarăș de acolo.

De asemenea, ei ca o cauză au indicat îndepărtarea vechilor membri de partid. Iar la ei problema omorîrii a o serie de vechi membri de partid de toate nuanțele a culminat prin omorîrea a zeci de tovarăși, situație care a demoralizat complet partidul. Așa este problema lui Rajk și a altora. Ei la aceasta făceau aluzie și la perioada aceasta de neîncredere. Oamenii n-au pierdut încrederea în partid, însă oamenii erau dezorientați. Ăștia care trebuiau să fie primii să susțină conducerea, ăștia au stat pasivi și de abia în ultima clipă s-a făcut apel la ei, iar ei au și venit. Iată, ăștia au fost unicii care s-au prezentat, restul au dezertat.

Ei vorbeau și de educația șablonistă care s-a făcut. Erau momente în care fiecare se gîdea la multe probleme și n-au putut să-mi dea multe elemente. S-a atras atenția asupra educației care li s-a făcut. Bănuim de acum despre ce este vorba.

Un element deosebit de important pe care acești trei membri ai Comitetului Central în unanimitate l-au subliniat este că „noi n-avem dovezi, însă avem bănuiele puternice că în toată afacerea ce s-a petrecut în Ungaria este și mîna lui Tito”. Eu vă spun, reproduc exact ceea ce mi-au spus. Eu am întrebat dacă au ceva elemente, la care ei au spus că nu au dovezi, dar aproape sigur că este așa.

Tovarășii au vorbit și despre docladul¹ lui Hrușciiov, în ce sens, că felul cum a fost prelucrat acest doclad la ei mergea pe linia de a dărîma tot ce a fost ; tot ce era în trecut, e prost.

Or, nimic nu este mai ușor cînd dai drumul la spiritul destructiv și au început să critice absolut tot ce a fost bun, să considere de acumă că nu mai e bun.

Ei au spus că aceasta a fost posibil deoarece ei au citit raportul lui Hrușciov cu privire la cultul personalității cu toată masa membrilor de partid și cu nemembrii de partid. După aceea au început să arate cum la ei în Ungaria s-au petrecut lucrurile, cu lux de amănunte, și ce efecte a avut la ei cultul personalității. Au început să arunce cu noroi în Uniunea Sovietică. Trebuie să spun că a reieșit clar că ei sînt porniți împotriva Uniunii Sovietice.

Ei spun că chestiunea aceasta nu trebuia să fie făcută așa cum s-a făcut, trebuia făcută altfel, asta le-a provocat lor greutăți și încurcături extraordinare. Și în toată situația aceasta care a fost și așa la ei de acum încurcată, asta i-a dărimat. Între aceștia sînt Kiss, Fodor, Betlehem. Desigur, ei au vorbit și despre politica economică și asupra acestui lucru apoi Apróné a atras atenția foarte serios: spune tovarășilor de la București să aibă grijă de investiții, să nu forțați coarda, să nu forțați investițiile; uitați-vă și la grupul B, și nu numai la A.

Și, în sfîrșit, problema cu intelectualii. De fapt, după părerea lor, aici a fost fisura de unde a ieșit toată mizeria. Că partidul n-a avut atitudine justă față de intelectuali. În loc de a se pune pe platforma de a se înțelege cu intelectualii pe bază de explicații, ei au mers numai lovind în general în intelectuali, măsuri peste măsuri, fără discernămint și fără să se țină cont totuși de specificul acestei intelectualități care în fond era educată de reacțiune. Noi am cerut dintr-o dată de la ei să danseze exact tocmai cum vrem noi. Și linia aceasta rigidă a lui Rákosi, care venea și dădea numai în capul lor, fără să mai facă și concesii la timp, aceasta i-a făcut să se grupeze și să fie dirijați de reacțiune.

În ceea ce privește defecțiunile în partid, am spus de acum – în ceea ce privește aprecierea dacă a fost contrarevoluție sau mișcare națională.

A doua chestiune: s-a hotărît în prima zi a mișcării, cînd au ieșit studenții în stradă, înarmarea muncitorilor. A fost o hotărîre a organului de conducere constituit al partidului, unde erau încă Gerő și toți. Această hotărîre nu a fost dusă la îndeplinire. Am întrebat de ce oare. Tovarășii nu știu, nu a fost dusă la îndeplinire. Hotărîre a existat, să se înarmeze muncitorii din fabrici, și n-a fost dusă la îndeplinire. A doua chestiune: s-a dat ordin să se tragă și adjuncții n-au vrut să execute ordinul ministrului.

La plecare – asta arată o stare de spirit antiromânească chiar și la conducere, noi nu trebuie să închidem ochii, că desigur a fost o presiune de jos în ce privește Ardealul, însă datorită faptului că în problema Ardealului conducerea n-a luat niciodată o poziție justă, ci, dimpotrivă, ea a încurajat aceste elemente și încă în această situație tragică, în loc să se spună: fiți tari și nu știu cum, Kádár, am reținut cuvintele lui Kádár, a spus: „Dați autonomie Ardealului”. Exact așa a spus. Ce înțelege el prin aceasta n-am putut să discutăm. Și în această situație, cînd acolo e de acum contrarevoluție, în loc să spuie: țineți bine Ardealul, a spus: dați autonomie Ardealului.

Era o situație acolo, intrau delegații, era o hărmălaie. Ei intrau în ședință. Eu trebuie să spun că noi am intrat acolo absolut în gura leului. De acum sovieticii au plecat și ei se aflau într-o cameră și noi am hotărît ca, dacă ni se dă această posibilitate, să stăm de vorbă cu ei. Am stat 50 de minute cu tot guvernul Ungariei în aceste momente. La un moment dat ei se pregăteau iarăși de o ședință acolo, a Biroului Politic, a Guvernului, dracu' știe ce mai era și pe acolo, era și un directorium, nu știu ce, nu știu cum îi zice acolo, prezidiu. Kiss spunea: „Tovarăși, vreți să asistați la ședință? Haideti cu noi”. Ca să vedeți ce era acolo.

Tov. Mălnășanu :

Eu trebuie să vă spun că am recunoscut multe elemente în jurul lor care se mișcau pe acolo, secretari și nu știu ce, multe elemente de astea care sînt în slujba reacțiunii. Am recunoscut pe fostul însărcinat cu afaceri de aici, primul care a fost, am uitat cum îl cheamă, dar pentru care pe vremuri au fost rugați oarecum, au fost făcuți să înțeleagă să-l retragă pentru că avea și o atitudine șovină. Cuăștia erau înconjurați de acum. În jurul acestor tovarăși nu era un mediu de tovarăși de încredere, pe care să se bazeze, era un mediu de acum burghez, reacționar, spioni. Dinăștia erau.

Tov. Walter Roman :

În ceea ce privește starea de spirit a actualei formații guvernamentale, am spus, sînt dintre cei care fie că au stat la pușcărie, fie că au fost pe planul al doilea și în fiecare mocnește în același timp

nemulțumirea. În ei este și sentimentul acela de comunist de a face față situației, în același timp este acea ranchiună și în special, spun ei, dacă au fost chemați, de ce au fost chemați în ultima clipă. Münnich mi-a spus foarte clar că el – și după relatarea unei serii de tovarăși, deci nu numai din ceea ce el mi-a spus mie, și tovarăși care au avut legătură cu Securitatea – este un tovarăș care a venit alaltăieri acasă. Rezultă că din momentul venirii acolo, el a fost mâna forte, energic și hotărât, însă el ne-a spus că atunci când a venit la putere n-a mai avut nici un soldat pe care să-l comande. De ce nu mi s-a dat această însărcinare cu 6 luni în urmă? În legătură cu Nagy n-am să repet, pentru că totuși este o chestiune care o să rămână, că Nagy a recunoscut că i-am spus, adică a fost deja anunțat că noi am venit cu un ajutor, a mulțumit conducerii partidului și guvernului pentru acest ajutor și au început discuțiile.

Eu am încercat să canalizez pe aceste două probleme care mie mi s-au părut esențiale: în primul rând, de ce el în văzul lumii dă cu piciorul în tot ce este sovietic și, în al doilea rând, de ce nu se sprijină pe clasa muncitoare? La prima întrebare în ceea ce privește atitudinea lui față de Uniunea Sovietică, a spus că el nu vrea să apară ca și cum el ar fi prizonierul rușilor, să pară dependent față de ruși; la care eu am spus: da, însă ești prizonierul reacțiunii. Iar în legătură cu a doua problemă, a spus că: eu am fost îndepărtat din partid și când eu am venit la putere, eu n-am mai putut să fac altfel.

Ei de 7-8 zile n-au mâncat, n-au dormit, n-au ieșit de acolo. Ei se topecsc fizicește. Asta a fost impresia netă: se topecsc fizic. Ei dispar fizic. Asta este. Fără legătură, fără sprijin de nicăieri. Ei n-au unde pleca. Ei nu pot să plece să ia legătura cu mulțimea. Când vorbesc la radio, vin acolo și li se imprimă discursurile. Apró Antal ne-a rugat să-i salvăm familia.

Care ar fi explicația că Nagy, deși nu are partid pe care să se sprijine, deși nu are forțe în mase pe care să se sprijine, totuși se menține încă la guvern? După părerea noastră, reacțiunea se teme ca darea pe față a întregului ei program să nu atragă după sine ocuparea Ungariei de către trupele sovietice pentru motivul că nu se poate permite ca să se transforme Ungaria într-o țară capitalistă și de aceea pe Nagy îl împinge și Nagy merge spre dreapta. Și reacțiunea își face mendrele cu Nagy. Asta face un prim-ministru comunist.

Acum, în ceea ce privește retragerea trupelor sovietice, noi trebuie să vă spunem, tovarăși, că venind în țară noi am văzut și ne-a săltat inima de bucurie – eu am observat pe o singură arteră – două divizii motorizate. Completez însă, lipsea elementul esențial care a lipsit și la Budapesta, lipsea infanteria cu desăvârșire.

În luptele de la Budapesta au ieșit numai tancuri sovietice fără acoperire, iar ofițerii aceștia horthyști, avînd experiență vastă, au utilizat metodele noastre de gherilă. Trupele care înaintau spre Budapesta pe artera Debrețin-Budapesta și care intrau dinspre granița cu Ungaria – noi am stat de vorbă cu un ofițer sovietic –, ei nu știau ce se întîmplă, în armată nu se știe.

Pe parcurs trupele sovietice nu exercitau și serviciul de poliție sau de circulație. O mare parte stătea pe o coloană, iar în cealaltă parte pe două coloane și au blocat complet circulația.

Noi am văzut ajutoarele, culăcimea le trimitea spre Budapesta, cum se întorceau de acum.

După părerea mea, din ceea ce am putut să culeg acolo, cu armata s-a întîmplat cam în felul următor din prima clipă; defecțiunea nu s-a produs pe parcurs. Defecțiunea s-a produs din prima clipă. Este un element de care trebuie ținut seamă. Ce a fost acolo, Dumnezeu știe, nimeni nu poate să spună. L-am întrebat pe Münnich. Nu știe. El a fost ambasador la Moscova, la Belgrad, și nu știe.

Fără îndoială că trebuie să tragem concluzia că au fost o serie de elemente care au oprit armata și armata nu mai era armată.

A doua mare greșală din prima clipă – că înșiși adjuncții au refuzat executarea ordinelor.

A doua mare defecțiune este de acum de concepție. În toată această capitală în total au fost 1.500 de ostași, în afară de poliție și Securitatea armată, garnizoana. Deci armata desertase de la început. Așadar încă un element. Nu numai că s-a purtat pasiv față de elementele rebele, dar a trecut dincolo. Au deschis depozitele și au înarmat studențimea și au pus camioanele la dispoziție și au folosit din primul moment armele de la centrală. S-a produs o mare defecțiune și în acest sens. Acolo, nu știu din ce motive, la Csepel, care a fost bastionul revoluției și în 1919, muncitorii de acolo aveau arme, e fabrică de armament, și au predat armamentul rebelilor.

Trupele au stat și poliția de asemenea a dezertat. Singura forță armată care a rămas pe poziție a fost Securitatea. În Securitate au fost foarte mulți tovarăși vechi. Cunoșteam o serie de oameni acolo. Însă tovarășii aceștia erau puțini.

Noi mai trebuie să observăm că noi instruiam armata numai pentru lupte de cîmp, campanie, batalioane, regiment. Dar tactica luptei de stradă nu o învățăm, or situația arată că trebuie s-o învățăm și pe asta.

Și-au pregătit toată această armată numai pentru caz de război, față în față cu dușmanul. Asta a fost marea defecțiune a trupelor sovietice ; s-au dezorientat și n-au știut să lupte izolat. Și tancurile au mers fără acoperire. Și cele două divizii moto-mecanizate au fost absolut fără infanterie. Erau toate elementele, și artilerie, și artilerie grea, și branduri, și astea de trecut apă, și tancuri grele și ușoare, dar infanterie nu era. Din ceea ce am văzut noi. Noi am văzut două divizii, cu bucătărie, cu intențență, cu tot, dar nu era infanterie.

Armata sovietică s-a îndreptat spre Budapesta, iar la graniță mi s-a spus, tov. Sencovici, el ne-a spus, că toată Oradea spune că trupele sovietice nu se retrag și vor ocupa Ungaria.

Venind pe drum, am făcut și noi comentarii asupra situației și am spus așa, că pînă cînd nu s-a întîmplat chestia din Egipt, pînă cînd ei nu au atacat, era o situație internațională în care era periculos să intervii. Dar din moment ce ei au pornit război în Egipt... Astea au fost comentariile. Avem acum condiții, e război. În orice caz, marea îndepărtare de trupe, pe o singură arteră...

Tovarăși, vreau să indic ceva : furia aceasta antisovietică e ceva. E vorba totuși de membri de partid, cadre din aparatul C.C. Am întrebat care este cauza. Uite ce au spus – și ne-au spus la sosire și cei de la Crucea Roșie –, au spus așa : rușii ne-au obligat să facem investiții numai acolo unde îi interesa pe ei. Rușii au făcut sovromuri și au profitat numai ei. Membrii de partid spuneau. Fabrici întregi lucrau numai pentru ruși. Toată populația ăștia acest lucru. Au pus mina pe uraniu și ungurii nu știau ce se face cu uraniul. Că au scos cu zecile de mii unguri din Ungaria și n-au fost repatriați. Nu se cunoaște soarta prizonierilor și că rușii ne-au împins să nu fie respectate datele naționale, să ne închinăm numai lui Stalin. Sînt probleme foarte grele.

Tov. Mălnășanu :

În fond cred că spiritul acesta antisovietic s-a dezvoltat, s-a extins mai mult în urma Congresului al XX-lea și legării celor petrecute în Ungaria cu Rajk, cu procese, a dezvăluirii tuturor acestor probleme. Asta a contribuit foarte mult, pentru că stalinismul, s-a vorbit așa de mult de stalinism și de rakesism, încît toate s-au împletit și asta a provocat, a contribuit la evoluția acestor situații.

De altfel, acum noțiunile au evoluat. Prin stalinism se înțelege astăzi cu totul altceva decît s-a înțeles a doua zi după Congresul al XX-lea. Elementul mic-burghez și reacționar a avut grijă să tot modifice conținutul pentru a-l folosi în interesul contrarevoluției.

Esențial este că partidul de ani de zile, conducerea erau rupte de mase și însăși conducerea ruptă în bucăți, fiecare își făcea de cap.

Spuneau tovarășii : am avut cîteva sute de activiști, fără legătură cu clasa, cu ăștia am lucrat, pe ăștia ne-am bazat ; ce au spus ăștia am știut, atîta am știut, cu aceștia am avut legătură și noi n-am avut legături. Asta a fost toată puterea, cîteva sute de activiști. Asta a fost toată puterea, asta a fost toată baza.

EM 3 ex.
3.XI.1956

B. *Stenograma ședinței din 1 decembrie 1956 privind situația grupului Nagy*

C.C. P.M.R.
Cancelarie
Dosar nr. 174/1956

STENOGRAMA

ședinței Biroului Politic al CC al PMR din ziua de 1 decembrie 1956

Au participat tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej, Apostol Gheorghe, Emil Bodnăraș, Chișinevschi Iosif, Ceaușescu Nicolae, Miron Constantinescu, Alexandru Drăghici, Alexandru Moghioroș și Constantin Pîrvulescu.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Trecem la primul punct al ordinii de zi.

Este cunoscut schimbul de scrisori și păreri care a avut loc între conducerea PCUS și guvernul sovietic, pe de o parte, și conducerea Uniunii Comunistilor din Iugoslavia și guvernul iugoslav, pe de altă parte, în legătură cu situația creată în Ungaria, cu evenimentele cunoscute care au avut loc în Ungaria și față de pericolul care amenința regimul de democrație populară, la dorința și cererea guvernului ungar, ajutorul dat de Uniunea Sovietică, pentru a zdrobi contrarevoluția care a avut loc.

Pentru ca Uniunea Sovietică să cunoască și părerea altor țări, deși era suficient pe baza cererii făcute de către guvernul ungar către guvernul sovietic ca trupe sovietice să acționeze alături de trupe sănătoase ale poporului maghiar la înăbușirea contrarevoluției, totuși guvernul sovietic a ținut să cunoască și părerea celorlalte partide comuniste și muncitorești și a guvernelor țărilor socialiste direct interesate.

Astfel, am fost și noi întrebați, au fost întrebați și cehii, au fost întrebați și iugoslavii. Punctul nostru de vedere și al cehilor este cunoscut. Noi am privit pozitiv cererea guvernului ungar, am socotit absolut o necesitate, ca îndatorire internațională, de a ajuta în acest ceas greu poporul maghiar să înfrângă forțele reacționare dezlănțuite în Ungaria.

Mai mult, din partea acestor țări a fost nu numai acordul, dar am considerat că trebuie să dăm cu toții ajutor frățesc partidului frate ungar, Ungariei frățesti, poporului maghiar, pentru zdrobirea completă a acestei contrarevoluții și pentru apărarea intereselor socialismului în această țară.

Cu anumite rezerve, iugoslavii pînă la urmă păreau că acceptă această soluție, deși spuneau că aceasta constituie un amestec în treburile interne ale Ungariei. Dacă aceste rezerve au fost sau nu întemeiate putem să discutăm.

Punctul nostru vedere este că nu erau întemeiate aceste rezerve, totuși ei le-au pronunțat, ceea ce este foarte interesant. Fapt este că iugoslavii au căzut de acord cu aprecierea care se făcuse, că în Ungaria se desfășoară contrarevoluția, că Ungaria trebuie să fie ajutată; ei considerau că intervenția unei armate străine nu este de dorit, totuși punctul de vedere principial, în condițiile date, față de pericolul care era evident, în anumită formă s-au pronunțat și ei că nu avem ce face, că este justificat. De altfel se poate vedea și din discursul ținut de Tito la Pola această convingere.

Felul cum s-au desfășurat evenimentele îl cunoașteți. Răscoala armată pusă la cale de forțele reacționare interne și internaționale a fost zdrobită. Un nou guvern a luat ființă, guvernul revoluționar muncitoresc-țăărănesc, condus de J. Kádár, și viața a început să intre în normal, a început să se normalizeze. Prin crearea guvernului Kádár, chiar la începutul acțiunilor armatei sovietice pentru înăbușirea răscoalei, guvernul Nagy, care a fost un paravan al contrarevoluției și a deschis porțile contrarevoluției, după căderea sa s-a refugiat, după cum se știe, la Ambasada Iugoslavă, complicînd în mare măsură starea de lucruri, deoarece contrarevoluția a lucrat după paravanul acestui guvern. Prin ce împrejurări a ajuns Imre Nagy la Ambasadă, în cursul informării vom putea

să ne referim la asta. Ei și-au găsit adăpost acolo cu sprijinul guvernului iugoslav, care a dat azil lui Imre Nagy și grupului său.

În fața acestei situații create în Ungaria nici partidul nostru nu putea să fie indiferent. S-a pronunțat de la bun început pentru necesitatea zdrobirii contrarevoluției și intervenția trupelor sovietice.

În al doilea rând, a considerat necesar să contribuie prin mijloacele care pot sta la dispoziție la restabilirea stărilor de lucruri, a vieții normale în Ungaria, pentru că nu ne era indiferent ce se va întâmpla în Ungaria și ca urmare am găsit necesar să aducem și noi contribuția noastră.

Cunoașteți acest lucru, convorbirile care au avut loc între guvernul sovietic și iugoslav n-au dus la un rezultat, pentru că iugoslavii și-au menținut punctul lor de vedere în ce privește poziția lor față de guvernul Nagy.

Noi ne-am gândit în zilele acestea, în timpul evenimentelor, să ne adresăm guvernului iugoslav pentru a exprima părerea noastră asupra ajutorului sovietic și intenția noastră de a aduce o anumită contribuție. Prin ambasadorul Vujanovici am rugat să se transmită guvernului iugoslav, respectiv lui Tito, părerea noastră că prezența lui Imre Nagy și a grupului său la Ambasada Iugoslavă complică lucrurile, că trebuie să înceteze această stare de lucruri și noi considerăm că sînt două soluții pentru lichidarea acestei situații :

1. Fie ca Nagy Imre să facă o declarație prin care să se dezică de acele poziții, nejuste și dăunătoare socialismului, pe care le-a luat înaintea acțiunii trupelor sovietice, să sprijine guvernul Kádár sau, în orice caz, să nu stînjenească activitatea acestui guvern.

2. Cum șederea lor în Ungaria reprezintă un pericol, noi considerăm că cea mai bună rezolvare a acestei probleme ar fi plecarea lui Imre Nagy și a grupului său într-o țară socialistă, pînă ce lucrurile acolo vor reveni la normal, și noi sîntem gata să primim grupul acesta, asigurînd că vom respecta regulile ospitalității, regulile prevăzute în legile internaționale despre azil.

S-a comunicat lui Tito părerea noastră.

Tito ne-a răspuns că nu are nimic împotriva. De altfel, el confirmă prin însăși scrisoarea pe care au trimis-o guvernului Kádár, în care l-au informat despre punctul nostru de vedere. În răspuns ni s-a spus că nu au nimic împotriva cu condiția să-l convingem pe Nagy să vină în România și să fie de acord guvernul Kádár.

Am informat că va pleca o delegație la Budapesta, alcătuită din tovarăși de mare răspundere și care se va informa la fața locului, va discuta și cu guvernul Kádár această problemă, pe lîngă alte probleme privind necesitatea ajutorării guvernului ungar. Ei ne-au informat că pentru a ne documenta mai mult în această privință ne dă posibilitatea ambasadorul lor Soldatici la Budapesta, care ne va pune la dispoziție orice credem că e necesar.

În virtutea acestui răspuns o delegație, pe care o cunoașteți, a plecat la Budapesta și a stat de vorbă cu tovarășii noștri acolo. Două zile a stat acolo ; s-a informat, s-a documentat ; a avut ocazia să stea de vorbă și cu Comitetul Central și a adus o anumită contribuție, un sprijin moral și politic care s-a putut aduce guvernului Kádár și acest ajutor a fost apreciat.

Cînd am ajuns acolo, am fost informați că înaintea noastră venise un împuternicit special al guvernului iugoslav, un anumit Vidici, care a luat contact cu guvernul Kádár și a discutat despre soluționarea problemei lui Nagy și a grupului său, căzînd de acord și întocmind o scrisoare în această privință între guvernul Kádár și guvernul iugoslav, pe baza căreia ulterior Nagy Imre și grupul său au părăsit Ambasada Iugoslavă. N-a mai avut deci nici un rost să discutăm cu Soldatici, de vreme ce aveam un izvor direct, însuși guvernul Kádár, care ne-a informat, doar că am trimis pe ambasadorul nostru Popescu-Puțuri să transmită mulțumirea noastră că s-a ajuns la o înțelegere și că acest grup a părăsit Ambasada Iugoslavă și că acest lucru va constitui un fapt pozitiv pentru soluționarea acestei probleme. Soldatici era nemulțumit că acestui grup nu i s-a dat posibilitatea să meargă acasă. S-a arătat că aceasta constituie un pericol și pentru grupul Nagy, și pentru guvernul Kádár, această sarcină de a organiza paza lor personală ar fi grea în condițiile concrete din momentul respectiv. Am continuat să susținem punctul nostru de vedere și în fața guvernului Kádár, atrăgînd atenția asupra pericolului pe care îl prezintă șederea grupului Nagy în Ungaria și

că socotim absolut necesar să plece într-o țară socialistă și că sîntem gata să dăm drept de azil acestui grup, asigurînd și guvernul Kádár că ne asumăm obligațiile ce decurg din azil, lucru cu care guvernul Kádár a fost de acord și astfel Nagy și grupul său, chiar în seara aceea, au și plecat spre țara noastră, unde se găsesc și în momentul de față. La comportarea lor față de măsurile luate de noi în legătură cu acest grup ne vom referi în cursul informării.

Fac toată această prezentare pentru a înțelege mai bine rostul discuției care a avut loc între delegații noștri și delegații iugoslavi, care s-au întîlnit nu demult la Belgrad.

Deci în fața noastră s-a pus următoarea problemă :

Întîi, trebuie să acționăm să ajutăm guvernul Kádár și în această privință. Dar cum ?

Este necesar, ne-am spus noi, să cunoaștem punctul de vedere al iugoslavilor. Punctul de vedere al iugoslavilor îl cunoașteți : Nu avem nimic împotriva, cu condiția ca să convingeți pe Imre Nagy să vină în România și să fie de acord guvernul Kádár.

Una din condiții noi am îndeplinit-o. Guvernul Kádár a fost de acord.

A doua condiție, de a convinge pe Imre Nagy și grupul său, noi n-am putut s-o realizăm. Timpul a fost scurt și în starea de spirit care domina pe acești oameni ar fi fost imposibil și de nerecomandat.

Abstracție făcînd de dreptul internațional, dacă a vrut sau nu să vină în România, interesele superioare ale socialismului au făcut necesar să se stabilească un acord în această privință care să ajute guvernul Kádár pentru a lua complet frînele conducerii statului în mină, pentru a realiza acele sarcini pe care și le-a propus conducerea provizorie a Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, luînd riscurile care decurg din această acțiune.

Ce ne-a surprins este următorul lucru. Pe de o parte tov. Tito ne-a răspuns că nu are nimic împotriva. Mai mult, ne-a informat că iugoslavii au căutat să influențeze pe Nagy și grupul său în ce privește aprecierea asupra activității sale, ce daune a adus poziția lui Nagy și a grupului său în aceste zile tragice Ungariei.

Despre aceasta mai concret va putea fi informat Biroul Politic din notele care le-am luat din acest răspuns.

Pe de altă parte, de ce a trimis un împuternicit special, pe Vidici, la Budapesta ? Vom vedea mai tîrziu. Fapt este că Vidici acolo, în numele guvernului iugoslav, a pus în fața guvernului Kádár două soluții : fie să permită lui Imre Nagy și grupului său să meargă la casele lor și să le asigure securitatea și că nu se vor lua măsuri represive împotriva lor pentru actele din trecut ; fie să li se permită să meargă în calitate de emigranți în Iugoslavia.

Asta pe noi ne-a surprins cu atît mai mult cu cît Imre Nagy chiar în seara cînd a plecat de la legația iugoslavă, stîndu-se de vorbă cu el, la un moment dat s-a pronunțat că el a primit dispoziții din partea lui Tito să nu plece din Ungaria, să nu plece în România, fiind informat asupra părerii exprimate de conducerea partidului nostru în legătură cu el și grupul său.

Cînd tov. care stătea de vorbă cu el a răspuns că această afirmație este o insinuire, spunîndu-i că nu stă în picioare și ce apreciere a făcut tov. Tito asupra guvernului Nagy, el tot atît de categoric a răspuns că veți vedea că în cîteva zile tov. Tito își va schimba părerea asupra mea.

După ce ne-am întors de la Budapesta, tovarășii care au întreprins această măsură de a cere părerea conducătorilor iugoslavi cu privire la propunerile noastre s-au gîndit la început să trimeată o scrisoare pentru a informa și a arăta stările de lucruri produse, dar pînă la urmă s-a considerat că este mai bine să plece acolo cîteva tovarăși, să discute la nivel înalt cu conducătorii iugoslavi, să le aducă la cunoștință felul cum s-au desfășurat lucrurile, pentru a putea cunoaște și ce părere au iugoslavii în această privință.

L-am rugat pe Vujanovici să transmită guvernului iugoslav lucrul acesta, iar ei au delegat pe Kardelj și Rankovici, iar din partea noastră a plecat tov. Emil Bodnăraș și Petre Borilă să se întîlnească la Virșeț, dar cum acolo n-au fost condiții, s-au dus la Belgrad și acolo au dus discuții.

Cam aceasta este schema felului cum s-au desfășurat lucrurile.

Despre rezultatele convorbirilor de la Belgrad noi am informat Prezidiul CC al PCUS. Am socotit că este necesar să informăm neîntîrziat, întrucît rezultatele acestor convorbiri sînt foarte interesante.

În primul rînd, s-au clarificat pozițiile conducerii iugoslave și poziția noastră în legătură cu acest grup Nagy.

Cum a apreciat Prezidiul CC al PCUS, de asemenea veți vedea din felul cum s-au desfășurat aceste discuții cînd am fost la Moscova.

Tovarășii noștri au fost informați dinainte de pasul acesta care îl facem noi, însă concluzia era aceea că nu ar fi de dorit o asemenea întîlnire, deoarece guvernul iugoslav a făcut o notă de protest, și-a fixat poziția și în public și va fi greu de schimbat poziția lor, însă cînd ni s-a adus la cunoștință era tîrziu, delegația noastră plecase la Belgrad.

Despre cele ce am făcut la Budapesta cred că cunoașteți. Ce a fost cuprins în comunicat a constituit baza discuțiilor noastre cu conducerea provizorie a Partidului Socialist Ungar, cu guvernul revoluționar muncitoresc-țărănesc ungar.

Asta este schema. Felul cum s-au desfășurat acțiunile, aceasta am ruga pe tov. Bodnăraș, care și-a notat și care cunoaște lucrurile.

Problemele să fie consemnate și în procesul-verbal de ședință, ca să fie un document al conducerii partidului în legătură cu această problemă.

Tov. Emil Bodnăraș :

Cred că este bine ca Biroul Politic să cunoască în completare la cele arătate de tov. Gh. Gheorghiu-Dej, din răspunsul lui Tito, încă cîteva detalii pe care ni le-a dat la propunerea noastră de a ajuta la soluționarea problemei Nagy, în sensul oferirii de adăpost pe teritoriul țării noastre, cerîndu-i și părerea la propunerea făcută.

După ce a făcut un istoric al apariției lui Nagy la Ambasada Iugoslavă, s-a atribuit inițiativei lui de a folosi Ambasada Iugoslavă drept adăpost, prin Szántó el a cerut să primească azil în caz că ar fi în pericol din partea unor bande, lucru care s-ar fi petrecut la 2 noiembrie.

La 4 noiembrie, Nagy – se arată în răspuns – a venit la Ambasada Iugoslavă, iar imediat după aceasta iugoslavii s-au întîlnit cu guvernul ungar și sovietic, anunțîndu-i despre cele întîmplate, și la data cînd ne transmite răspunsul – 18 noiembrie – rezumă situația în felul următor :

Noi am făcut tot ce e posibil pentru a-i demonstra lui Nagy că rezolvarea situației lui nu poate fi nici azilul și nici emigrația, că cel mai bine ar fi ca Nagy să se înțeleagă cu guvernul Kádár pentru a contribui la consolidarea situației din Ungaria.

Nagy Imre a căzut de acord cu unele păreri exprimate de noi – spune Tito în răspuns –, și anume cu acele puncte de vedere greșite în ducerea politicii guvernului său din ultimele zile și care au constituit momente dăunătoare pentru interesele Ungariei, concret : hotărîrea de a declara neutralitatea Ungariei, ca și ieșirea bruscă din Pactul de la Varșovia sînt calificate ca hotărîri nerealiste, necorespunzătoare cu interesele Ungariei, la fel și cererea cu scoaterea trupelor sovietice din Ungaria.

Mai departe se consideră că poziția guvernului Nagy în ce privește pluralitatea de partide, participarea mai multor partide la guvern era o poziție greșită, pentru că aceasta practic însemna excluderea comuniștilor de la conducerea statului. La fel consideră ca greșită poziția guvernului Nagy în ce privește proclamarea ținerii de alegeri libere, formulă care în situația dată în Ungaria nu putea da decît rezultate negative pentru interesele socialismului.

În continuare se spune în răspuns că în general Nagy a căzut de acord cu această caracterizare și apreciere. Noi am influențat pe cît posibil ca Nagy să se includă în viața normală, să găsească o poziție de înțelegere cu Kádár și, drept confirmare a acestui pact, Nagy ar fi căzut de acord să trăiască în condiții de securitate în Ungaria.

Despre aceasta a fost informat guvernul Kádár, care însă a pus un șir de condiții, și anume : ca Nagy să dea niște declarații prin care să caracterizeze acțiunea sa din trecut, apoi atașamentul său, sau sprijinirea respectivei declarații că nu va întreprinde nimic împotriva guvernului Kádár, și apoi ca tot grupul să plece în una din țările de democrație populară, ca remediu, pînă la restabilirea situației.

Prin aceasta – se spune în notă – s-a creat o situație nouă, întrucît satisfacerea cerințelor puse de guvernul Kádár depindea de dorința lor.

Noi nu avem nimic împotriva ca Nagy și grupul său să vină în România, dar pentru aceasta trebuie asigurat acordul lor, cît și acordul guvernului Kádár. Noi ne-am consultat și cu Gomulka în această problemă și am căzut de acord că este în interesul Ungariei ca Nagy și Kádár să se înțeleagă. Cum se vor înțelege însă, nu e treaba noastră. Dacă dvs. veți reuși să-l convingeți că e mai bine să plece din Ungaria în România, noi nu vom fi împotriva. La Ambasada Iugoslavă vă stau la dispoziție toate datele.

Acesta a fost răspunsul din 18 noiembrie, pentru ca în 19 noiembrie, cunoscînd că noi vom pleca în Ungaria abia joi, 22 noiembrie, să-l trimită pe Vidici pentru a rezolva repede situația Nagy, fără să se împiedice de situația nou creată.

În ziua sosirii noastre practic acordul fusese principial stabilit, Kádár renunțînd la acele soluții, pentru că s-a convins că se vor găsi alte soluții o dată cu venirea noastră.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Toate acestea fără să ne fi informat guvernul iugoslav despre mișcarea cu Vidici.

Tov. Emil Bodnăraș :

Noi am fost puși în fața faptului aproape împlinit la Budapesta. Acolo ne-am consultat foarte atent, cu guvernul Kádár, asupra situației Ungariei și am ajuns la convingerea că singura soluție este evacuarea lui Nagy din Budapesta, pentru că prezența lui ar fi însemnat [...] și fără nici o declarație de decizie de acțiunea fascistă, ar putea să creeze și confuzii politice și ar putea să constituie începutul unei noi agitații, grupînd în jurul lui toate elementele care altădată au găsit adăpost...

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Aceleași forțe sociale care au acționat în timpul luptelor acțiunii armate sprijineau revenirea la conducere a lui Nagy.

Tov. Emil Bodnăraș :

Întorși de la Budapesta ne-am gîndit că ar fi foarte bine să-l informăm pe Tito și guvernul său asupra măsurilor luate de noi, explicîndu-i necesitatea acestor măsuri, întrucît nu socoteam că iugoslavii vor trece la o acțiune de protest împotriva acestor măsuri, și ne gîndeam să facem sub forma unei scrisori în care să invocăm și acele momente despre care a vorbit tov. Gh. Gheorghiu-Dej, ceea ce a spus Nagy că el ar avea dispoziții să rămînă la Budapesta și că Tito va veni cu o reexaminare a calificărilor, a aprecierii și interpretării rolului lui Nagy.

Între timp însă s-a produs protestul iugoslav adresat guvernului ungar și notificat și guvernului sovietic, fiind considerat de iugoslavi ca avînd anumite implicații în toată afacerea aceasta.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Despre intenția unui astfel de protest noi de asemenea n-am fost informați.

Tov. Emil Bodnăraș :

N-am fost informați, nici preveniți, deși noi înainte i-am informat despre părerea noastră.

Protestul lor, spre deosebire de părerea pe care am avut-o noi, nu a avut numai un caracter formal, de a se acoperi în fața unor explicații din partea acelor state capitaliste cu care au relații. Protestul lor, s-a văzut limpede, a avut un caracter foarte ascuțit și cu intenții vădite de a restaura situația, pe care o considerau pierdută.

Și atunci a rezultat, prin reexaminarea situației, hotărîrea de a renunța la scrisoare și a prefera calea contactului nemijlocit la nivel înalt, lucru care s-a realizat prin întîlnirea dintre doi delegați ai Biroului Politic și doi delegați ai lor.

La această întîlnire la care am participat, afară de delegații desemnați – Kardelj și Rankovici –, au mai participat și Vlahovici și Vidici, ca un fel de secretar al ședinței, la care n-am admis ambasadorii,

deși ei au vrut să introducă ambasadorul lor, pentru a-i mări prestigiul și pentru a-l putea folosi ulterior ca legătură cu Biroul Politic la București. Din această cauză am preferat să renunțăm și la ambasadorul nostru.

În această ședință, pentru că noi avusesem și aici inițiativa convocării, am prezentat pe scurt situația. Am arătat ce a determinat aducerea lui Nagy în România, am arătat cum s-au petrecut lucrurile, că aducerea lui este rezultatul unei convingeri politice de comun acord cu guvernul Kádár și conducerea statului și a partidului, pentru că problema a fost dezbătută în ședința plenară a Comitetului provizoriu, unde tov. Gh. Gheorghiu-Dej a prezentat o expunere, fără să fi întâmpinat obiecțiuni, deși sînt elemente care nu împărtășesc pe deplin concluziile clare, marxiste.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

În urma expunerii făcute de mine acolo, unul și-a dat demisia.

Tov. Emil Bodnăraș :

Le-am arătat că noi am acționat din grija pentru a ajuta guvernul Kádár, pentru a asigura stabilizarea situației din Ungaria, considerînd că guvernul Kádár dispune de toată capacitatea pentru acest lucru, dar trebuie ajutat, pentru reconstituirea partidului, și că în general inițiativa ne aparține nouă și exclusiv nouă, fără vreo influență din partea cuiva ; că din primele zile după ce am aflat că s-a refugiat la Ambasada Iugoslavă ne-am gîndit, pentru că am considerat că Nagy în mod provocator a pus Iugoslavia într-o situație neplăcută, și noi, de bună-credință, cînd am constatat că iugoslavii au căzut de acord cu scrisoarea PCUS că nu este bine ca Nagy să vină în Iugoslavia, pentru că nu este în folosul prestigiului Iugoslaviei și cum nu s-a găsit o altă soluție, am fost cu inițiativa ca să-l aducem pe Nagy în România ; că noi am acționat corect, informîndu-i despre aceasta atunci cînd ne-am dat seama că în Ungaria urmează să plece o delegație mai importantă, de la care guvernul Kádár să aștepte un ajutor efectiv, și astfel ne-am gîndit să găsim la fața locului o soluție, și am repetat lui Tito propunerea de care a aflat, propunerea noastră de a oferi lui Nagy ședere în România, și i-am cerut părerea.

Acestea au stat la baza măsurii pe care am realizat-o la Budapesta, de acord cu guvernul Kádár, mai puțin de acord cu Nagy, formulă pe care am socotit-o fără importanță principială, din moment ce s-a realizat condiția de a nu-l trage la răspundere pe Nagy și grupul său și, a doua, de a asigura securitatea necesară.

În ceea ce privește securitatea, considerăm că în Ungaria nu s-ar fi putut asigura în mod normal, guvernul ungar avînd alte sarcini, și ar fi însemnat să se recurgă la trupele sovietice, și atunci am trecut peste momentul liberului consimțămînt – și aici n-am căutat să arăt altfel decît așa cum erau lucrurile – din partea lui Nagy, deși nu a lipsit încercarea de a-l obține. Cu acest prilej am constatat că Nagy, discutînd cu el eventualitatea plecării lui în România, a afirmat că el are indicații ferme de la Tito să rămînă la Budapesta. La cele arătate de tovarășul nostru că asta este o provocare, că nu-i vine să creadă o asemenea aserțiune, Nagy, pentru a-i confirma lucrurile, ar fi răspuns că peste cîteva zile mareșalul Tito va arăta ce părere are despre mine în opoziție cu cele spuse la Pola și cu cele ce ne-a răspuns nouă.

Am arătat că noi considerăm că am procedat just politic și din punctul de vedere al relațiilor dintre noi.

Ei au ascultat foarte atenți, n-au reacționat, numai cînd am amintit referirile lui Nagy la Tito au lăsat creioanele din mînă și au rămas uimiți.

Răspuns la această problemă a venit numai la repetarea acesteia de noi și s-a spus că asta este o născocire a lui Nagy.

Kardelj în expunerea sa a arătat că nu vrea să intre în detalii, în caracterizarea cauzelor care au dus la stările de lucruri din Ungaria, că în anumite lucruri este cert că sînt diferențe în apreciere și despre aceasta se va putea vorbi altă dată. Că evenimentele din Ungaria i-au îngrijorat la fel ca și pe noi, mărturie sînt tovarășii care erau atunci în Ungaria, mai ales cînd au văzut că guvernul Nagy a pierdut orice control, că guvernul Nagy a jonglat cu diferite formule în loc să polarizeze

forțele conștiente, cu tot haosul politic și al dezorientării clasei muncitoare, dînd posibilitate reacțiunii să acționeze.

Referitor la răspunsul lor am arătat că noi sîntem de acord cu această apreciere.

De asemenea a arătat că cel mai grav lucru trebuie considerat că guvernul Nagy, prin atitudinea lui, a introdus confuzii în clasa muncitoare, în loc să confere caracter muncitoresc acțiunilor sale și orientare muncitorească, socialistă, guvernul Nagy s-a situat pe platformă de lozinci confuze.

Noi am încercat să-l ajutăm, noi credeam, și am încercat să-l convingem, că din situație se poate ieși numai prin intermediul clasei muncitoare, care ca organizare și forță trebuie să se afirme prin consiliile muncitorești, ca nucleul conștient. Că acestea nu reprezintă decît nucleul, că dincolo de ele trebuie organizat un front național, în formă de coaliție a diferitelor grupuri capabile să salveze ideea socialistă, dar fără mai multe partide în acest front.

El revine mai tîrziu la această idee mai explicit.

Greșelile făcute de guvernul Nagy sînt de înțeles – a spus Kardelj –, mai cu seamă că nu mai erau comuniști în partid care să fi putut să le evite. De acest curs, care a antrenat atîtea greșeli, au fost prinși toți, inclusiv Kádár.

Intervenția trupelor sovietice aici, prima intervenție care s-a produs, a dovedit tuturor că nu era o soluție, după cum nici acum această intervenție a trupelor sovietice nu reprezintă o soluție, ci un expedient, soluția întreagă va fi dată cînd în Ungaria vor apărea forțe care să înăbușe contrarevoluția.

Prima intervenție a trupelor sovietice s-a făcut cu gîndul de a-i folosi lui Gerő și aceasta a aprins focul, care a dus la explozie.

În ceea ce privește a doua intervenție a trupelor sovietice cu care noi am căzut de acord că reprezintă răul mai mic, am arătat tovarășilor sovietici că nu o socotim ca o rezolvare totală, pentru că problema victoriei politice va rămîne deschisă.

Noi ne-am gîndit la un moment dat la o soluție care ar fi reclamat timp mai mult, care a devenit inutilă ulterior prin precipitarea evenimentelor, și anume ca noi, cehii, românii să acordăm un ajutor Ungariei prin operațiuni în provincie, care să se îndrepte spre Budapesta, să se creeze centre care treptat să ajungă [...]

Dar formula aceasta a căzut prin precipitarea evenimentelor, care au culminat în necesitatea intervenției armatei sovietice, cu care noi am căzut de acord, deși nu reprezintă o soluție. Noi am privit-o ca un rău mai mic decît ar fi reprezentat Horthy cu trupele sale.

În această situație Kádár ni s-a părut ca reprezentant mai potrivit, însă socotim că aceasta indică evoluția evenimentelor din Ungaria și că nu trebuie ridicată mîinile de pe Nagy.

În ceea ce privește pe Nagy Imre, el ne-a cerut prin Szántó inițial azil, în cazul că va fi în pericol în fața bandelor atacatoare. Noi cînd am auzit de această cerere am luat legătura cu sovieticii, ei însă ne-au răspuns că nu sînt interesați în această rezolvare a problemei Nagy. Atunci noi am luat în întregime asupra noastră răspunderea rezolvării situației și am acceptat ca Nagy și grupul său să vină la Ambasada noastră.

Am intrat în tratative cu guvernul Kádár, pentru a asigura încetarea situației anormale, a șederii lui Nagy la Ambasada noastră. Tratativele le-am dus cu deplina convingere că treburile ungare vor merge mai bine dacă am reuși să asigurăm o înțelegere între Nagy și Kádár. De altfel noi, acceptînd venirea lui Nagy și a grupului său la Ambasadă, am vrut să ușurăm situația, deschizînd calea guvernului Kádár. Noi considerăm că anularea acelei părți din acordul nostru cu Kádár care privește șederea liberă a lui Nagy la Budapesta reprezintă o măsură care nu este în interesul Ungariei.

Nagy este una dintre cele mai populare figuri ale Ungariei și el poate și trebuie folosit. Nu vreau să afirm că este ușor de discutat cu Nagy, avem însă impresia că a început să se moaie, că vede greșelile sale. El nu vrea să colaboreze acum cu Kádár, dar în viitor credem că el va fi de folos.

Nagy și grupul său au cerut stăruitor să rămînă în Ungaria. În caz că acest lucru nu le va putea fi asigurat, atunci ei au cerut să fie trecuți în Iugoslavia.

Noi am respins această a doua teză, pentru aceleași considerațiuni cu care am căzut de acord de la început, întrucît șederea lor în Iugoslavia ne-ar crea multe greutăți.

Față de propunerea voastră de a-l aduce în România, noi am arătat că nu avem nimic împotrivă, ca el să se ducă unde vrea, dar noi nu putem să-l silim.

Se pune pentru noi întrebarea, dacă este necesar ca Nagy să se găsească în afara granițelor Ungariei, de ce n-ar putea veni în Iugoslavia? De ce această neîncredere față de Iugoslavia, între Iugoslavia și România, prin ce este Iugoslavia mai prejos? De ce să plece Nagy cu forța în România și să nu vină de bunăvoie în Iugoslavia?

Aceasta nu este un aspect practic al problemei, ci a devenit problemă de încredere.

Pe noi soluția aceasta nu ne-ar fi mulțumit, pentru că șederea lui în Iugoslavia ne-ar fi creat mari greutatea. De aceea sîntem de părere că e nimerit ca Nagy să rămînă în Ungaria și să se înțeleagă cu Kádár asupra a ceea ce este de făcut. Acum însă perspectiva este mai proastă. Noi am crezut că prin înțelegerea cu Kádár problema este rezolvată și ne-am pomenit cu o altă soluție, pe care noi o considerăm ca neconformă cu interesele Ungariei.

Noi sîntem comuniști, sîntem de acord să se găsească soluții cît mai corespunzătoare, dar acestea să nu se găsească în spatele nostru. Socotim că față de unguri s-a săvîrșit o greșală gravă.

Sînt de acord cu tov. Bodnăraș că în Ungaria se trece la consolidarea situației, dacă Nagy ar fi în Ungaria poziția lui Kádár s-ar întări. Pe noi ne surprinde hotărîrea lui Kádár de a accepta plecarea lui Nagy în România. Lui trebuie să-i fie clar că nu puteam să nu reacționăm la o acțiune luată peste capul nostru. Nu putem lua asupra noastră acuzația de a fi călcat regulile internaționale de azil politic. Dacă Iugoslavia s-ar împăca cu această situație, ar însemna să-și piardă prestigiul său politic internațional și greutatea în treburile internaționale.

Nu putem fi de acord cu dvs. că situația din Ungaria impune ca Nagy să se găsească în altă parte și chiar dacă am fi de acord, ar fi trebuit în prealabil să discutați cu noi, pentru că aceasta noi o considerăm neîncredere față de Iugoslavia.

Noi am arătat lui Kádár că nu sîntem de acord ca Nagy să plece în România. Față de situația creată nu vedem altă ieșire decît a sprijini guvernul lui Kádár.

Trebuie avută în vedere și poziția Iugoslaviei, după cum trebuie avut în vedere că în situația creată Kádár are nevoie de ajutor.

Urmează la cuvînt *Rankovici*, care spune că comuniștii și poporul iugoslav au dat o atenție deosebită evoluției situației din Ungaria.

Vreau să limităm discuția noastră numai la obiectul principal, și anume problema Nagy.

Analiza dacă și pînă unde a fost revoluție sau contrarevoluție este treaba comuniștilor maghiari, care cunosc evenimentele mai bine decît noi toți.

Problema Nagy se pune în felul următor, din punctul nostru de vedere. De la 4 noiembrie începînd, nu am înțeles nimic care să îngreuneze situația lui Kádár sau a armatei sovietice. Ne-ar fi fost mai ușor dacă am fi publicat imediat că Nagy se găsește la Ambasada noastră. N-am făcut aceasta, pentru a nu îngreuna situația guvernului Kádár. Toate convorbirile noastre cu sovieticii și cu ungurii le-am orientat în această privință.

În perioada ruperii relațiile dintre noi și țările socialiste am avut o situație foarte grea, dar în această perioadă am învățat să spunem lucrurilor pe nume.

Dacă Nagy a cerut azil la noi de teama bandelor fasciste sau de teama armatei sovietice mai rămîne de analizat. De altfel răspunderile încă nu sînt stabilite. Kádár și Münnich au plecat din guvern cu 24 de ore înainte de a veni Nagy la noi.

Aici am precizat că tov. Hrușciiov a fost în Iugoslavia în noaptea de 1 spre 2 noiembrie. În dimineața de 2 noiembrie a avut loc convorbirea cu Szántó în legătură cu cererea de azil. Deci după ce știau de acțiunea trupelor sovietice și și-au dat acordul și la o oră după dezlănțuirea trupelor sovietice s-a refugiat Nagy la Ambasada Iugoslavă.

Kádár și Münnich n-au ieșit din guvern cu 24 de ore înainte, ci cu două zile înainte – am precizat eu.

Ei au fost de acord.

Nagy și-a dat consimțămîntul să plece de la Ambasada Iugoslavă numai pe baza înțelegerii noastre cu guvernul Kádár – a continuat Rankovici. Dacă știa că n-am reușit să-i asigurăm șederea în Ungaria, fără îndoială că n-ar fi plecat de la Ambasadă.

Noi am arătat că nu avem nimic împotriva plecării grupului lui Nagy în România, dar asta nu depinde de noi, ci de voința lor.

Nu sîntem de acord cu aprecierea voastră că venirea lui Nagy în Iugoslavia ar fi adus daune prestigiului Iugoslaviei și rolului ei în treburile internaționale.

În acest moment Kardelj s-a uitat mirat din cauza faptului că putea afirma acest lucru, care fusese precizat în scrisoarea de răspuns la scrisoarea sovietică.

Cred însă că sederea lui Nagy fie în Ungaria, fie venirea lui la noi, și nu în România, ar avea influență pacificatoare.

Apoi a luat cuvîntul *Vlahovici*.

Se vede că noi privim lucrurile în mod diferit decît tovarășii români. Vreau să atrag atenția că nota noastră nu a avut scopuri diplomatice.

(Eu m-am referit la aceasta.)

Aici sînt în dezacord cu tovarășii români.

Cunoaștem că la noi în țară comuniștii sînt foarte indignați că nu reușim să impunem respectarea acordului încheiat de noi cu Kádár în ce îl privește pe Nagy. Grijă aceasta este pentru ca Iugoslavia să nu fie pusă într-o situație grea pe plan internațional.

De ce nu ați așteptat măcar cîteva zile cu scoaterea lui Nagy din Ungaria?

Noi am făcut presiuni foarte serioase asupra lui Nagy cînd era la Ambasadă să-și dea demisia, pentru ca să-l ajutăm cu aceasta pe Kádár, și socotim că ieșirea lui Nagy din guvern înseamnă un real ajutor pentru Kádár, pe care voi l-ați anulat, îngreunînd situația lui Kádár.

Intervine *Vidici*. Guvernul iugoslav și-a asumat garanția că împotriva lui Nagy nu se vor lua măsuri represive și că se va asigura deplina lui securitate, cu întoarcerea la domiciliul său.

În discuțiile lui Kádár cu noi, acesta n-a amintit niciodată că Nagy urmează să fie dus în România.

De ce? Oare Iugoslavia nu este și ea țară socialistă? De ce Nagy n-ar putea să vină la noi?

În *răspunsul nostru, atît tov. Borilă, cît și eu* am dezvoltat mai pe larg argumentarea politică asupra necesității soluționării în felul acesta, și nu altfel a problemei Nagy. Am descris situația din Ungaria, am întrebat dacă sînt bine documentați și dacă nu cumva nu cunosc situația din Ungaria, am arătat viața întreprinderilor, cum s-a produs spărtura aceea de grevă la Csepel, unde erau 40.000 de muncitori, care nu erau în greva aceea de 4 ore, cînd a prezentat Consiliul Central Muncitoresc revendicările acelea. Am arătat compoziția consiliilor muncitorești, că aproximativ 1/3 din ele sînt formate din fel de fel de elemente aventuriste, foști ofițeri deblocați, foști horthyști și care au căpătat curaj, s-au urcat pe mese și bănci și au început să agite o masă muncitorească de mult dezorientată și dezarmată ideologic și politic, datorită incapacității partidului de sub conducerea lui Rákosi și Gerő, dar asta nu înseamnă că reprezintă clasa muncitoare.

Am arătat cum consiliul orășenesc din Budapesta n-a reușit să întrunească majoritatea de voturi cînd a fost tras la răspundere de ce nu asigură greva în toate întreprinderile, că n-a avut autoritate să se impună și greva a fost înfrîntă.

Am socotit situația și poziția țărănimii față de contrarevoluție, care a demonstrat că conține un potențial de o deosebită valoare pentru consolidarea guvernului Kádár și că, dacă în acele zile s-ar fi găsit forțe conștiente care să fi apelat la țărani pentru a-și apăra pămîntul cu arma în mînă, probabil că situația și în orașe s-ar fi schimbat și că nimeni n-a făcut acest lucru pentru că își dădea seama că aceasta nu era o forță care să poată urma contrarevoluția.

Tov. Borilă a încercat să zugrăvească portretul lui Nagy, pentru că îl cunoaște.

Aici s-au aprins și l-au întrerupt de cîteva ori.

Noi am renunțat la descrierea lui Nagy, pentru că ar fi dus la polemică.

Văzînd atitudinea lor, am făcut propunerea de încercare – fără a avea un mandat în această direcție –, arătîndu-le că sîntem surprinși de felul cum pun problemele, că nici nu ne-am gîndit că s-ar putea discuta dacă să vină Nagy sau nu în România. Am considerat că le-am făcut un serviciu și am acționat convinși față de acordul lor și n-am venit aici să găsim o altă soluție. Problema Nagy este just soluționată, totuși dacă consideră că ar trebui găsită o altă soluție problemei Nagy decît aceea existentă astăzi, este zadarnic să discutăm în doi, pentru că nu sîntem noi singurii interesați,

în primul rînd este interesat guvernul Kádár. Și dacă este cazul să discutăm să ne întîlnim toți cei interesați, Kádár, Iugoslavia, România și Uniunea Sovietică, care duce tot greul măsurilor economice și de apărare în Ungaria.

Ei au respins această propunere. Totuși în fața și acestei explicații largi pe care am făcut-o și foarte argumentat, ei n-au încetat să stăruie pentru eliberarea lui Nagy.

Kardelj a luat din nou cuvîntul și s-a pus pe temeiul obligației de a se executa un acord încheiat, că partidul și guvernul nostru nu pot lua asupra lor odiul învinuirii care s-ar putea aduce, de a nu respecta principiul dreptului internațional.

În al doilea rînd, socotesc că principiul socialismului a pierdut, și nu a cîștigat. Iugoslavia a pierdut prestigiul său și greutatea ei în treburile internaționale și cu aceasta se aduc daune socialismului. Noi credem că se va găsi o ieșire principală, justă. Noi nu putem recunoaște situația care s-a creat, în ce situație ne vom găsi, cum vom apărea în lume? Pentru noi aceasta este o problemă de încredere în Iugoslavia. Ne temem că reacțiunea va folosi aceasta împotriva noastră. Soluția este una: ori întoarcerea lui Nagy în Ungaria, ori venirea lui în Iugoslavia. Dacă credeți însă că nu puteți accepta ca el să se întoarcă în Ungaria, atunci poate pentru un început să se dea posibilitatea unor delegații muncitorești să-l vadă, să-l vizităm, să se ia legătura între el și *Kardelj* pentru a discuta și a se înțelege.

Socialismul nu poate acționa numai restrîns la persoana lui Kádár și față de armata sovietică. Ce fel de socialism este acesta?

Ungaria nu așteaptă pomană, intervenție străină, ci așteaptă ca forțele interne ale ei să se manifeste. Noi nu vrem să-l eliberăm pe Nagy. El are responsabilitatea lui. Dacă Nagy ar fi venit de la început cu un program ca al lui Kádár lucrurile ar fi fost altfel. Și sovieticii au făcut greșeli serioase.

Vlahovici intervine și spune că Nagy nu este făcut pentru astfel de situații.

Kardelj – are mîină slabă, nu știe să conducă, nu se pricepe, dar e o figură. Noi sîntem interesați ca și voi ca relațiile dintre noi și dintre români și Uniunea Sovietică să nu se încordeze. Noi subliniem acest aspect pentru că nu vrem să avem numai o unitate formală.

Ați propus o întîlnire în patru pentru această chestiune. Nu știu ce poate ieși din aceasta. Poate mai degrabă o asemenea întîlnire va ascuți lucrurile mai rău.

Intervine *Rankovici*. Noi nu sîntem indiferenți față de cele ce se afirmă în țările de democrație populară și în altă parte, că Nagy este agentul nostru. Noi n-am avut nici o legătură cu Nagy și nici cu grupul său. Noi am respins imediat această afirmație.

Noi la fel avem aceeași părere.

În încheiere, spune *Rankovici*, vreau să-l întreb pe tov. Bodnăraș care e părerea voastră, guvernul Kádár a cîștigat prin măsura pe care ați luat-o sau a pierdut?

Noi am răștigat aici că noi considerăm, după cum am arătat și pînă acum, că măsura de a-l scoate pe Nagy din Ungaria și a-i acorda vremelnice ședere în România reprezintă unul din cele mai însemnate ajutoare pentru guvernul Kádár, pentru clasa muncitoare maghiară și pentru poporul maghiar și că noi sîntem convinși de aceasta și că pe baza acestei convingeri, verificînd la fața locului, nu putem în nici un caz avea în vedere, și credem că nici guvernul Kádár nu va avea în vedere, vreo modificare a situației lui Nagy.

La care *Kardelj* a răspuns să vedem ce o să iasă și din asta.

Kardelj părea mai dezarmat acum.

În continuare a vorbit *Rankovici*. Opinia publică din Ungaria ne indică că Ungaria are nevoie nu numai de ajutor material, ea are nevoie de ajutor politic, în vederea stabilizării situației. Plecarea lui Nagy din Ungaria nu duce la stabilizarea situației.

Aceasta a pilejuit cîteva explicații în legătură cu Nagy, revenindu-se la afirmațiile lui Nagy în ceea ce privește șederea în Budapesta dispusă de Tito, la care *Kardelj* spune: Aceasta este cred o născocire. Noi avem altceva în vedere. Noi avem în vedere de a asigura o colaborare între comuniștii și forțele socialiste din Ungaria.

La aceasta tov. Bodnăraș întreabă care sînt aceste forțe socialiste, întrucît după știrea noastră în Partidul Muncitoresc Socialist sînt unite aceste forțe într-una singură, aceea a partidului, și că

asupra acestui lucru reprezentanții fostului Partid Social Democrat au insistat foarte mult, după cum au insistat foarte mult și asupra unității clasei muncitoare sub conducerea partidului. Și am amintit pe Marosán, care a pus această problemă, aprobat de ceilalți.

Cine reprezintă aceste forțe socialiste și ce reprezintă ele ?

La care *Kardelj* răspunde : Nagy reprezintă aceste forțe socialiste, iar forțele interne sînt acele elemente pe care partidul nu le va putea grupa în jurul său, care sînt refractare față de partid. Acestea le poate grupa Nagy în jurul său.

Ideea politică apare mai clar.

Rankovici arată că Ministerul Sănătății din guvernul Kádár publică date statistice din care rezultă că din totalul celor răniți în luptă 60% sînt muncitori, 30% studenți și numai 10% alții, vrînd să sublinieze că această cifră indică caracterul muncitoresc al întregii acțiuni contrarevoluționare.

A fost combătut și de tov. Bodnăraș, și de Borilă.

Rankovici întreabă în continuare : Foarte bine, dacă măsura pe care ați luat-o față de Nagy are această justificare, de ce atunci i-ați luat și pe ceilalți.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Ai scăpat un lucru. Cînd ai pus întrebarea privind ce reprezintă forțele socialiste și au răspuns că gruparea din jurul lui Nagy, tu ai răspuns că Nagy este comunist.

Tov. Emil Bodnăraș :

Am arătat că Nagy este comunist de peste 40 de ani în partid, după cîte știm noi, cum îl puteți socoti altfel ?

La care au intervenit mai mulți : Da, este adevărat, dar Nagy reprezintă prin popularitatea sa acele forțe pe care partidul nu a reușit și nu va reuși să le grupeze în jurul său, care sînt refractare liniei partidului.

Era clară formula lor, vechiul front, sau cum au ei Uniunea Socialiștilor, în care partidul reprezintă o părțică neînsemnată, 200.000 numai, iar 7.000.000 de unguri în jurul lui Nagy. Formula ciocului spart.

Rankovici a întrebat de ce i-ați luat și pe ceilalți (toți au zîmbit).

Am spus că acesta este statul-major, generalul și toți conducătorii. Am spus că dta ești militar și știi cum vine aceasta.

Aici au preferat să nu mai ceară alte explicații.

Ca figură pe Kádár l-am caracterizat un om cinstit, capabil, un cap luminat, care trebuie ajutat.

Și *Rankovici* și *Kardelj* au căzut de acord, în ceea ce privește însă ajutorul, acesta depinde de el.

La care am arătat că nu depinde numai de noi, ci și de el, dar că nu trebuie împins într-o înfundătură în ceea ce privește soluționarea problemei Nagy, la care *Kardelj* arată că noi sîntem foarte nemulțumiți că Kádár nu ne-a răspuns de patru zile la nota noastră și că nu-l primește pe ambasadorul nostru, dar nu putem accepta să rămînem fără răspuns. Noi cerem executarea acordului.

La care am arătat că Kádár va răspunde și răspunsul nu poate fi altul decît că nu poate consimți la readucerea lui Nagy în Ungaria, ceea ce ar da prilej de discuții și de ascuțirea relațiilor.

La care *Kardelj* a arătat că noi nu vrem să încordăm relațiile, nu dorim aceasta, dar atragem atenția că nu putem renunța la acordul încheiat. Noi sîntem gata să ducem discuții, fără a dăuna părților interesate. Ce credeți, dacă noi ne-am întîlni la nivelul unor delegații guvernamentale cu ungurii (iugoslavii cu ungurii).

Probabil a pus întrebarea aceasta bănuind că noi vom fi împotriva.

Noi am răspuns că asta este treaba dvs. Puteți să vă întîlniți, credem că este bine să vă întîlniți, o să cunoașteți mai bine situația și veți putea da ajutor efectiv guvernului Kádár.

La care *Kardelj* a spus că așteptăm întîi răspunsul lui Kádár.

Considerăm că sarcina în Ungaria este de a da posibilitatea clasei muncitoare să aibă influență asupra treburilor politice în țară.

Clasa muncitoare nu s-a putut în trecut pronunța, de aceea ea a recurs la arme și a dat revendicărilor ei un caracter distructiv. Noi credem că Nagy Imre poate să ajute la rezolvarea acestei probleme.

La care noi am răspuns că sîntem în dezacord cu aprecierea asupra rolului lui Nagy Imre. Noi considerăm că Nagy Imre reprezintă un mare pericol pentru Ungaria și pentru clasa muncitoare maghiară și rămînem la punctul nostru de vedere, pe care evenimentele îl vor confirma.

Aceasta a fost prima problemă.

Am trecut la problema a doua și anume a schimbului de păreri cu privire la încetarea duelului de articole, de cuvîntări, de insinuări, de manifestări, care dau aparența încordării relațiilor dintre noi. Noi doar am enunțat problema.

La care *Kardelj* a arătat că nu noi sîntem aceia care am început și niciodată n-am crezut că asemenea schimburi de păreri în publicații ar fi folositoare. În fața partidelor socialiste au apărut o groază de probleme noi, care trebuie dezbătute. Este altceva, cum spune delegația română, să fie dezbătute în stradă, noi sîntem de acord că nu este bine.

Am crezut că după declarația sovieto-iugoslavă de la Moscova totul va merge, deși au mai rămas unele deficiențe între noi și sovieticii. Am căutat să convingem toată lumea și să ne convingem și pe noi că ele nu trebuie să ne despartă practic pe unii de alții.

După întîlnirea de la Moscova a venit scrisoarea PCUS, cu scrisoarea la adresa Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia. Recunoaștem dreptul la critică, dar aceasta trebuie să fie deschisă și să ne fie adusă la cunoștință și nouă, dacă se referă la noi. După aceea au urmat atacuri la adresa Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia din partea albanezilor, a francezilor.

Am vorbit despre asta sovieticilor în Crimeea. Nu vrem să facem caz din aceste lucruri, dar am arătat că ele trebuie să înceteze.

Îndeosebi s-au adus acuzații în legătură cu pretinsul nostru amestec în Polonia și Ungaria. Noi n-am luat nici o atitudine publică față de aceste acuzații, crezînd că atacurile vor înceta, pentru ca să ne pomenim cu articolul lui Enver Hodja, în care se vorbește de Iugoslavia, care a fost publicat în *Pravda*. Noi știm ce importanță se dă articolelor publicate în *Pravda* și *Pravda* nu s-a desolidarizat, deși nu excludem că cineva ar fi sturcut articolul acesta.

Uniunea Sovietică caută să arunce pe Iugoslavia vina pe care o are în Polonia și Ungaria. Credem că Comitetul Central al PCUS are partea sa de vină în evenimentele din Ungaria, pentru că multă vreme i-a sprijinit pe Rákosi și Gerő.

Pentru a lămuri situația și pentru a găsi forma de a manifesta hotărîrea noastră de a da ajutor guvernului Kádár și a aproba public acțiunile trupelor sovietice în Ungaria, tov. Tito a ținut cuvîntarea la Pola și a calificat lucrurile așa cum a socotit că trebuie calificate și credem că el a fost încă foarte moderat, dacă ținem cont că în Franța se duce împotriva noastră o campanie, calificîndu-ne agenți cumpărați ai imperialismului.

Credem că discuțiile au în fond o altă bază, că în aprecierea evenimentelor care au loc în lume nu există un punct de vedere unitar între partidele socialiste. De aici și discuțiile.

Iugoslavia are punctul ei de vedere. El este interpretat de ceilalți ca fiind o abatere de la pozițiile socialismului.

Dacă există diferențieri în această chestiune, atunci este mai bine să le spunem deschis pe nume, decît în spate, cum mai este obiceiul în unele partide comuniste.

Tito a avut un ton aspru față de Enver Hodja și era cu totul îndreptățit, dacă ținem cont ce au făcut albanezii, mergînd pînă la împușcarea de oameni, dintre care unul cetățean al nostru.

În ceea ce privește viitorul, noi nu insistăm în a continua polemica în presă. Noi sîntem de acord să ducem discuții pe probleme mari, ca problema poloneză, problema ungară, și să facem o analiză serioasă a evenimentelor și nu polemică de gazetă. Aceasta ne-ar ajuta să ne apropiem.

Nu sîntem principal împotrivă ca să ne întîlnim, așa după cum delegația română a propus, pentru a discuta lucrurile în sînul partidelor comuniste, dar în această situație în care ne găsim abia credem că asemenea întîlniri ar putea aduce vreun folos. Așa cum ne-am adunat acum în doi credem că am putea să ne adunăm și cu ceilalți. Pentru aceasta însă cred că trebuie încetată polemica din presă, trebuie asigurată liniștea, ca o condiție premergătoare a unor astfel de întîlniri.

Noi am cerut lămuriri cum văd ei această întâlnire, în doi, în trei?

El a arătat și Rankovici a susținut că exclusiv în doi. Pînă cînd tonul nu se va schimba este greu să ne întîlnim cu cineva. Am încercat să ne întîlnim cu francezii. Bebel a încercat să ajungă la [...] dar a fost imposibil. Cu albanezii am încercat să ne întîlnim, însă ei au refuzat. Dacă ne-am întîlni cu toții ar izbucni cearta între noi. Cred că este bine să ne întîlnim în doi.

Rankovici a arătat că noi avem o atitudine foarte pozitivă față de grija tovarășilor români pentru relațiile noastre de partid. Noi trecem peste diferitele delimitări care se dau atitudinii noastre în analizarea diferitelor probleme. Noi nu avem nevoie de greutatea peste acelea pe care le avem, ne ajung Grecia, Turcia, Italia, Austria. Dacă le ținem numai pe astea, sînt suficiente pentru Iugoslavia, dar nu putem trece peste manifestări ca acelea ale lui Enver Hodja, ca articolul lui, ca măsura de a împușca comuniști vechi, pentru vina de a fi luptat alături de partizanii noștri împotriva fascismului. Nu putem renunța la acestea în interesul opiniei publice internaționale și al opiniei noastre publice.

Cred că toate poveștile cu amestecul Iugoslaviei în diferitele țări vor să acopere greutatea existente ale sovieticilor.

Iugoslavia are experiența sa, are metodele sale și nu vrea să impună nimănui punctul ei de vedere. Noi am făcut pînă acum un schimb de experiență cu diferite partide, partidul italian, partidul sovietic, partidul român. Noi socotim că este necesar să asigurăm normalizarea relațiilor și cu Uniunea Sovietică și cu țările de democrație populară, pe bază de loialitate și în mod deschis. Cînd s-au normalizat relațiile între noi și voi cei din lagărul socialist, am socotit aceasta o mare victorie.

Cînd recent ni s-au cerut explicații de ce Tito a luat cuvîntul la Pola, noi am dat explicațiile, așa cum le-a arătat tov. Kardelj. (Cînd le-a cerut explicații Uniunea Sovietică.)

Vrem să vă arătăm însă un document din care să vă convingeți că dorința noastră de înțelegere este grav călcată în picioare. În Albania s-au făcut cei mai puțini pași pentru a ajuta la normalizarea relațiilor cu noi. După ce Enver Hodja s-a întors de la Moscova, venind de la Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist Chinez, el a întrunit Bir. Pol. al P. Comunist Albanez și a ținut un raport cu privire la Iugoslavia, care a fost aprobat de Biroul Politic și difuzat sub forma unei instrucțiuni cu concluziile Biroului Politic privind Iugoslavia.

(Ne-a citit cîteva pasaje din instrucțiuni.)

Că teza iugoslavă – se spune în instrucțiune – că există mai multe căi spre socialism este profund greșită. Biroul Politic al Partidului Comunist Albanez condamnă amestecul Iugoslaviei în treburile Ungariei, că s-au adus mari distrugerii economiei maghiare, acțiunea de eliberare a bandiților de drept comun, toate acestea sînt opera agenților iugoslavi pentru a discredita prestigiul PCUS în lume.

Dacă – spune Rankovici – există în lagărul țărilor socialiste un element antisovietic activ, apoi acest element este Enver Hodja. El face cel mai mare rău Uniunii Sovietice cu metodele sale de lucru. A împușcat recent trei oameni, printre care o femeie, pentru motivul că ar fi fost legați de o țară străină. Se înțelege că este vorba de Iugoslavia. Firește că noi acest lucru nu-l putem accepta.

Kardelj. Noi nu putem să nu facem o legătură între acest document citit de Rankovici și articolul din *Pravda*, publicat de Enver Hodja, dar noi dorim să terminăm cu situația creată. Noi sîntem de acord să încetăm polemica cu condiția ca și alții s-o înceteze și apoi să ne întîlnim de la partid la partid.

Încă un exemplu. *L'Humanité* a publicat că rezoluția Bir. Informativ cu privire la Iugoslavia trebuie considerată ca un lucru just...

Sîntem gata să încetăm agitația și polemica.

Ambasadorul nostru ne-a informat că în Iugoslavia este o stare de îngrijorare care se manifestă cu prilejul diferitelor ședințe în organizații, unde se prelucrează discursul lui Tito și unde oamenii se întreabă îngrijorați: într-adevăr ne propunem să fim în conflict cu toții în jurul nostru? Pregătim condițiile pentru a reveni la 1948? Nu avem destule greutatea, ce înseamnă împărțirea aceasta de sfaturi de către Tito?

Este o situație încordată mai cu seamă că au și greutatea economice foarte mari, sînt nevoiți să revizuiască o mulțime din planurile lor – mi-a spus Kardelj.

Au rămas în urmă în agricultură și recunoaște că are dreptate Hrușciiov că au rămas în urmă în agricultură, dar nu pot face o cotitură bruscă pentru că se rupe căruța.

Cu acestea discuțiile noastre s-au încheiat.

Din ce am consemnat aici și din cele desprinse din atitudinea, manifestările lor, rezultă pentru noi clar că ei au avut un amestec nemijlocit în pregătirea evenimentelor din Ungaria, că au organizat acest lucru și că principalul lor agent este grupul Nagy și că ei au fost depășiți de evenimente.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

N-au contat pe intervenția reacțiunii.

Tov. Emil Bodnăraș :

Au fost depășiți, au încercat să-i salveze pe agenții lor ; s-au gândit să-l ducă în Iugoslavia și au recurs la a-l adăposti la Ambasadă, cu riscul dezlănțuirii acelor nedumeriri, au apreciat că intervențiile sau perspectiva de a se amesteca din partea noastră și a altora i-a îngrijorat profund și au căutat o soluție locală, care să rezolve lucrurile, și această soluție au pregătit-o spre a spori greutatea guvernului Kádár, prin sabotaj, și pentru a crea condiții obiective ca să poată veni și spune că Nagy este dispus să ajute.

Așa se explică și poziția lui Nagy, că eu sînt singurul care poate salva Ungaria. S-au grăbit să vină cu un aranjament, prevenind acțiunea noastră.

În 22 îl eliberează pe Nagy ; mai este încă grevă.

În 23, zi în care după părerea lor Nagy trebuia să fie liber, lansează ora de rezistență împotriva guvernului Kádár, care a dat impresia că toată Budapesta este împotrivă, pentru a putea veni cu formula completării guvernului cu Nagy.

Acesta este sensul afirmației lui Nagy, că peste cîteva zile Tito va veni cu o altă apreciere despre mine, pentru a-i crea lui Nagy autoritatea necesară, și a-l face pe Kádár să-l accepte.

Asta este convingerea.

Au luptat pentru agentul acesta cinci ore, s-au zbatut să ne convingă. Au trecut peste toate considerațiunile că Iugoslavia ar simți stirbit prestigiul ei sau autoritatea sa și la asta au renunțat, doar-doar să ne convingă să-l dăm pe Nagy din mînă. Se vedea pe fața lor, din atitudinea lor, durerea de a fi pierdut acest grup, care trebuia să reprezinte agentura lor, a forma o agentură cu centrul la Belgrad – vechea lor năzuință.

Totuși ei își dau seama că nu pot merge pînă la extrem, că au greutăți interne și dificultăți internaționale, că nu le-ar sta frumos, după o primire așa frumoasă la noi – au fost primiți cum n-a fost primită nici o delegație socialistă în Iugoslavia –, să fie împotriva șederii lui Nagy în România.

Deci, în fața acestei situații interne și internaționale, mai cu seamă față de țările socialiste de care ei nu sînt indiferenți, ei își dau seama că dacă se poate vorbi de prestigiul lor, se datorește tocmai acestor legături, și este de presupus că nu doresc ascuțirea în continuare a relațiilor, însă depinde și de fermitatea noastră ca să-i împiedicăm să meargă la ascuțirea lucrurilor.

Noi nu ne-am spus toate argumentele noastre în legătură cu guvernul Nagy. Noi avem argumente mai puternice, deci nu putem consimți niciodată la un guvern Nagy sau în care să fie Nagy și Losonczi, pentru că este clar că instaurarea guvernului Nagy, cu anturajul din acele zile, ar fi însemnat liberalism, deschiderea focului ; aceștia ar fi început o politică revizionistă și ar fi putut să ne oblige să facem o anumită politică față de Belgrad.

Aici au fost planuri mari. Așa a apărut și cu aprecierea aceea. Toate acestea, prin înlăturarea lui Nagy, au fost dejucate, fiindcă n-au un alt agent de suprafața lui Nagy, care să joace rolul pe care Nagy ar fi putut să-l joace.

Toată această expunere am făcut-o ieri în fața Prezidiului Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ceva mai puțin aici, dar esența asta este.

Se vedea din intervenția tovarășilor în timpul expunerii făcute de tov. Gh. Gheorghiu-Dej și de mine, acordul lor cu diferitele aprecieri și orientarea noastră. De unde Prezidiul a fost la început

de părere că această întâlnire nu a dat prea mult, totuși au trebuit să recunoască – și aceasta s-a concretizat în cuvîntul de încheiere al tovarășului Hrușciov –, că noi am procedat just.

Îndeosebi s-a subliniat ajutorul pe care l-am dat în Ungaria și asta de două ori, pentru că noi am avut înainte o ședință cu tov. Hrușciov și Bulganin, care au apreciat ajutorul față de Ungaria foarte pozitiv și că am procedat și ne-am orientat just, întrucît noi avem un rol activ în soluționarea problemei.

Au spus, noi sîntem de acord cu aprecierea voastră, pe care în încheiere am prezentat-o, ca și aceea asupra evenimentelor din Ungaria, asupra orientării Iugoslaviei și într-adevăr ei au acționat exact așa cum voi vedeți, cum ați descifrat din discuțiile cu ei.

Au exprimat mulțumirile Prezidiului pentru aceste acțiuni pe care le-am făcut și au spus că cred că sînt cu toții de acord asupra fondului și a poziției. Și toți erau de acord.

În ce-l privește pe Tito, în cuvîntarea lui, Goșneak a declarat că Tito a vorbit fără un text pregătit, că a improvisat și datorită acestui fapt s-au stabilit multe incoerențe, pe care presa nu le-a corectat.

Goșneak a declarat că socotește justă acțiunea trupelor sovietice în Ungaria și că de altfel și ei ar fi acționat. Într-adevăr, în Iugoslavia poporul este îngrijorat de situația care s-a creat, se simte, după articolul nostru critic și obiectiv, o preocupare să îndrepte greșelile și sîntem de acord cu tovarășii români că nu trebuie să umflăm lucrurile, nu trebuie să le dăm proporții.

Noi am avut un articol redacțional, iar ei au răspuns printr-un scrib de mîna a doua, documentarea este justă, cu aceasta să punem capăt.

În ceea ce-l privește pe Enver Hodja, a arătat că într-adevăr albanezii au făcut prostii mari, că noi i-am prevenit printr-o telegramă să fie atenți cu judecarea celor trei, la care n-au dat curs, dar sigur că ei nu sînt un comitet regional al nostru ca să-i tragem la răspundere.

Hodja urmează să vină în Uniunea Sovietică, vom sta de vorbă cu el și vom clarifica lucrurile, o să-i spunem părerea.

La recepția la care am fost ieri, i-am spus lui Miciunovici părerea noastră cu privire la Hodja, însă i-am atras atenția că este o deosebire fundamentală între dezaprobarea noastră și a lor. Voi îl dezaprobați pentru că vreți să-l răsturnați, noi îl dezaprobăm pentru că vrem să-l întărim. În această privință nu poate interveni nici un compromis.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej :

Noi am atras atenția acolo asupra necesității de a nu ascuți relațiile cu Iugoslavia, după ce s-au făcut atîtea pentru normalizarea acestor relații. Am fost îngrijorați de caracterul ascuțit al polemicilor care au avut loc, de acest duel care s-a produs și, după cît se pare, continuă. Am exprimat părere negativă privind articolul lui Enver Hodja în *Pravda*.

Oricine, numai proștii nu-și pot da seama că era la adresa Iugoslaviei și cu un conținut inadmisibil și în numeroase locuri exprimă ura Comitetului Central, a comuniștilor din Albania, a poporului albanez față de acei care [...]

Este clar cine sînt și nu au făcut nici un pas serios pe calea îndreptării acelor momente care împiedică normalizarea relațiilor cu poporul iugoslav, nu s-au făcut pași serioși în această privință de către tovarășii albanezi.

Noi ne vom spune părerea și tovarășilor albanezi. Considerăm că nu este în interesul nostru, acum în împrejurările internaționale date, să aibă loc o asemenea polemică.

Noi înțelegem starea de spirit a tovarășilor albanezi, fiindcă o cunoaștem din proprie experiență. Noi am spus la timpul său lui Tito și o vom spune și în viitor în legătură cu metodele pe care le folosesc în problemele interne, dar aceasta nu trebuie să constituie un motiv pentru publicare, mai bine să te întâlnești, să discuți, să înlături această stare. Și astăzi nu putem spune că ei nu mențin legăturile cu elementele lor vechi și să dăm drumul la polemică?

Ei au spus că tovarășii albanezi sînt înfierbîntați și că vor discuta cu ei cînd vine Enver Hodja în Uniunea Sovietică și acumă și noi va trebui să ne spunem părerea față de tovarășii albanezi, ca să nu se creadă despre noi că discutăm în spate. Poate nu vor fi de acord, dar e o obligație tovarășească să ne spunem părerea. Este treaba lor dacă vor lua sau nu măsuri, nu ne amestecăm în treburile lor interne.

Trebuie să spun că atât la prima întâlnire, unde în mai puțin de o oră s-au adus la cunoștință convorbirile acestea cu iugoslavii, cât și la întâlnirea cu Prezidiul Comitetului Central al PCUS, unde lucrurile au fost prezentate pe larg, aproximativ așa cum au fost prezentate în fața Biroului Politic, a fost ascultat cu foarte mare atenție, cu foarte mare interes și din care expunere s-a desprins scopul urmărit de noi, faptul că noi nu putem privi indiferenți desfășurarea evenimentelor și că avem o orientare justă; scopul pentru care am convenit să discutăm cu iugoslavii – cum a fost prezentat aici –, în urma acestei convorbiri lucrurile sînt mult mai clare. Adică se precizează pozițiile noastre în legătură cu Nagy și grupul său, în legătură cu anumite aspecte legate de evenimentele din Ungaria, ele sînt mult mai clare, atât în ce privește poziția lor, cât și poziția noastră.

Scopul printre altele era de a tempera zelul iugoslavilor în ce privește acest grup, în frunte cu Imre Nagy, interesul care îl au pentru acest grup, de a căuta să obținem de la ei să înceteze cu insistențele acestea de a-l avea pe Nagy. Am rămas însă fiecare la poziția noastră.

Argumentele lor au fost foarte șubrede și cu ușurință au fost dărîmate, cu atât mai ușor a fost tovarășilor noștri cu cît poziția noastră a fost categoric principială și nu ne-am dus acolo cu scopul de a ne certa, ci cu scopul de a lămuri lucrurile. Le-a fost deosebit de greu de a ne combate și veți vedea din stenogramă de cîte ori se contrazice fiecare persoană în parte și persoanele care au participat la discuții din partea iugoslavă și argumentele slabe, aproape inexistente, pe care ei le-au adus cu acest prilej.

Astăzi multe lucruri ne sînt mai clare decît înainte și probabil că ne vor fi și mai clare în măsura în care vom cunoaște din discuțiile cu grupul acesta al lui Nagy și cu Imre Nagy în persoană în ce măsură s-au împletit acțiunile iugoslavilor în Ungaria cu activitatea acestui grup, fără să umflăm lucrurile, pentru documentarea noastră. În primul rînd, pentru a ne da seama mai bine unde poate să ducă asemenea acțiuni. Pentru a lua măsuri, continuînd cu perseverență la înlăturarea pericolului de agravare a relațiilor cu Iugoslavia, de ascuțirea relațiilor, pentru relații prietenești, sincere, loiale, pentru că nu se poate ca ei să nu-și fi dat seama că au de-a face cu oameni care își dau seama și știu să descifreze ce s-a petrecut în Ungaria.

După felul cum au fost duse discuțiile la această întâlnire cu iugoslavii și rezultatele acestor discuții de foarte mare importanță, propun Biroului Politic să fie aprobată activitatea delegației noastre.

De asemenea, să fie aprobată activitatea delegației care a fost în Uniunea Sovietică pentru a informa și a schimba păreri cu conducerea PCUS în legătură cu evenimentele din Ungaria și în special în legătură cu convorbirile care au avut loc între noi și iugoslavi în problema grupului Nagy.

Noi n-am avut timp să întrunim înainte Biroul Politic și am socotit că aceasta o putem face după ce se întorc tovarășii noștri.

Este îmbucurător faptul că noi n-am stat inactivi, n-am privit ca simpli spectatori evenimentele din Ungaria. Eram direct interesați ca aceste evenimente să se desfășoare în interesul poporului maghiar și al socialismului din Ungaria și în interesul lagărului nostru, deci n-am stat în expectativă, n-am lăsat numai Uniunea Sovietică să se descurce cum poate acolo și așa am avut o foarte mare contribuție, prin însăși aprobarea cererii făcută de guvernul Kádár de a primi ajutor din partea trupelor sovietice, care s-a făcut și cu aprobarea Iugoslaviei, în cele din urmă, după cum ați ascultat, deși ei dau o anumită nuanță diferită de felul cum privim noi lucrurile.

Să fie aprobată, de asemenea, și activitatea delegației care a fost la Budapesta, al cărei rezultat îl cunoașteți.

Aprecierea făcută de Prezidiul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice cu privire la contribuția noastră în Ungaria în restabilirea situației normale și ajutorarea guvernului Kádár și a conducerii Partidului Muncitoresc Socialist și a guvernului muncitoresc-tărănesc din Ungaria, în frunte cu Kádár, este pozitivă din partea tovarășilor. Foarte frumos și cald apreciat din partea tovarășilor, ca și cele ce au urmat și despre care ați fost informați.

În colecția DOCUMENT au apărut :

- Marian Enache, Dorin Cimpoeșu – *Misiune diplomatică în Republica Moldova*
Pavel Câmpeanu – *Ceașescu, anii numărătorii inverse*
Zoltán Rostás – *Chipurile orașului. Istorii de viață în București. Secolul XX*
Pavel Câmpeanu – *Societatea sincretică. 1980*
Marius Oprea – *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*
Marius Oprea (coord.), Nicolae Videnie, Ioana Cîrstocea, Andreea Năstase, Stejărel Olaru – *Securiștii partidului. Serviciul de Cadre al P.C.R. ca poliție politică. Studiu de caz : arhiva Comitetului Municipal de Partid Brașov*
Marius Oprea, Stejărel Olaru – *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Brașov*
Michael Shafir – *Între negare și trivializare prin comparație. Negarea Holocaustului în țările postcomuniste din Europa Centrală și de Est*
Alina Mungiu-Pippidi, Gérard Althabe – *Secera și buldozerul. Scornicești și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țărânului român*
Aurora Liiceanu – *Rănilor memoriei. Nucșoara, rezistența din munți*
Cristian Vasile – *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist 1945-1989. Documente și mărturii*
Dan Pavel, Iulia Huiu – *„Nu putem reuși decât împreună”. O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*
Robert D. Kaplan – *Iarnă la Mediterana. Tunisia, Sicilia, Dalmația și Grecia*
Stejărel Olaru – *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legației RPR de la Berna (februarie 1955)*
Mihaela Sitariu – *Oaza de libertate – Timișoara, 30 octombrie 1956*
*** – *Holocaustul evreilor români. Din mărturiile supraviețuitorilor*
Nagy Imre – *Însemnări de la Snagov. Corespondență, rapoarte, convorbiri*

în pregătire :

- Dorin Dobrințu, Constantin Iordachi (ed.) – *Țărâniea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România. 1949-1962*
Radu Ioanid – *Răscumpărarea evreilor. Cum și-a vândut România evreii*

www.polirom.ro

Redactor : Adrian Șerban
Coperta : Angela Rotaru-Serbenco
Tehnoredactor : Constantin Mihăescu

Bun de tipar : decembrie 2004. Apărut : 2004
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266, 700506, Iași
Tel. & Fax (0232) 21.41.00 ; (0232) 21.41.11 ;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail : office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33 ; O.P. 37 ;
P.O. Box 1-728 ; 030174 ;
Tel. : (021) 313.89.78 ; E-mail : polirom@dnt.ro

Tiparul executat la S.C. Polirom ABB S.A.
700180, Iași, Calea Chișinăului nr. 32
Tel. : (0232) 230323 ; Fax : (0232) 230485
